T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

HAYAT MECMUASI'NDAKİ

SANAT, EDEBİYAT VE FİKİR YAZILARININ

SINIFLANDIRILMASI VE DEĞERLENDİRİLMESİ

97402

YÜKSEK LİSANS TEZİ

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Alemdar YALÇIN

Kabul edilmiştir
8 Mayıs 1998
Alemdar Yalçın

Hazırlayan
Ahmet ÖZPAY

Ankara-1998

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne

Ahmet ÖZPAY'a ait "Hayat Mecmuası'ndaki Sanat, Edebiyat ve Fikir Yazılarının Sınıflandırılması veDeğerlendirilmesi" adlı çalışma, jürimiz tarafından Yeni Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan
Prof.Dr. Sadık Kemâl TURAL

Üye
Doç.Dr. Alemdar YALÇIN (Danışman)

Üye
Yrd.Doç.Dr. Şuayb KARAKAŞ

ÖZET

Bu tez çalışmasında, Cumhuriyet'in kuruluşu aşamasında aydın potansiyelinin nasıl değerlendirildiği, aydınlarımızın inkılâplara bakışı, Hayat Mecmuası'ndan yola çıkılarak gözler önüne serilmiştir. Hayat Mecmuası yazarları, yazılarında inkılâpları tanıtmış, yorumlamış ve toplumsal hayatla ilgili yeni tekliflerde bulunmuşlardır.

Fikir yazılarında, Türkiye Cumhuriyeti'nin bağımsızlığı, bu bağımsızlığın hangi şartlar altında kazanıldığı, Türk milliyetçiliği, çağdaş devletin istediği vatandaş tipi, tüketim toplumundan üretim toplumuna geçiş, şehirleşme ve şehir hayatı, yeni eğitim sistemimizin durumu ve beklentilerimiz, akademi konusundaki tartışmalar, Batıdan çeşitli konularda tercümeler yapılması, gençlere düşen görevler, inkılâbımızın özellikleri, harf inkılâbı gibi konular ele alınmıştır. Bunlar arasında Türk inkılâbının niçin yapıldığını, neden buna gerek duyulduğunu anlatan yazılar da vardır. Ayrıca, bu inkılâbı hem kendi vatandaşlarımıza hem de dış dünyaya nasıl tanıtacağımızı açıklayan yazılarla da karşılaşmaktayız. Mecmua yazarları, tarihin Türk'e Şark'ta önderlik etmek yolunda yeni bir görev yüklediğine inanıyorlar. Felsefe sahasında da bir dâhi beklenmektedir. İstiklâl Savaşı tecrübesini yaşamış olan bu dâhi, yaşadığımız coğrafyanın markasını taşıyan bir felsefî düşünceyi ortaya koyacaktır. Bu arada, bilimsel çalışmalarda izlenilen yöntem de bazı yazılarda sergilenmektedir.

Edebiyat yazılarında, Halk ve Divan edebiyatımız konusunda yoğun çalışmalar göze çarpmaktadır. Bu nesil, eski edebiyatı ret ya da kabul etme konusunda tereddüt içindedir. İlk anda dile getirilen şeyler, hep reddetme eğilimlidir. Fakat duygusal bağlar, bu edebiyatı bir anda silmeye de engel olmaktadır. Özellikle, ortaöğretimde "Divan edebiyatı"nın okutulmaması konusunda bir görüş birliğine varılmış gibidir. Yine de kesinleşin bir şey yoktur. Çünkü edebiyat programlarında eski edebiyat tüm yoğunluğuyla ele alınmaktadır. Tiyatromuzun yaşadığı sorunlar da tüm canlılığıyla gözler önüne serilmektedir. Aydınlarımız, edebiyatımızın, inkılâbımızın ruhuna uygun eserler verememesinden, tiyatrolarımızda da bu konuya gereken özenin gösterilmemesinden şikayetçidir. Tiyatrolarımızın karşılaştıkları sorunlar da bu yazılarda dikkatlere sunulmuştur. Batı dünyasına yüzünü dönmüş olan bir ülkenin, Batının şairlerini, yazarlarını ve eserlerini tanıması zorunludur. Yazarlarımız da konuyu önemli görmüş ve hem Batı edebiyatını, hem de Batı tiyatrosunu tanıtan yazılar yazmışlardır.

Sanat yazılarında, musiki, resim, heykel ve mimarî konuları ele alınmıştır. Musiki sahasında Türk ve Batı musikisi karşılaştırılmış, Türk musikisindeki çeyrek seslerin Batı musikisinde bizim için bir avantaj olacağı belirtilmiştir. Fakat halk türkülerine yönelmek şarttır. Musiki sahasında da tıpkı felsefede olduğu gibi bir dâhi beklenmektedir. Bu dâhi, tonal sistemimizin avantajlarından faydalanarak, Batı'ya modern Türk musikisini gösterecektir. Türk sanatı açısından resim ve heykel konusundaki yazılar, musiki konusundaki yazılar kadar zengin değildir. Mimarî konulu yazılarda büyük camilerimiz tanıtılmış, Ankara'nın şehirleşmesi ve Türk sanatı üzerine bilgiler sunulmuştur.

Hayat Mecmuası yazarları, tüm konulara toplumsal fayda açısından yaklaşmışlardır. Bu bakış açısı içerisinde, ülkenin bağımsızlığı konusunda hiçbir taviz vermemişlerdir. Türk milliyetçiliği, millet şuuruna erme gibi konular da her vesile ile gündeme getirilmiştir. 2 Kanûnuevvel 1926 ve 30 Kânûnuevvel 1929 tarihleri arasında çıkmış olan mecmuada, o dönemde oldukça yoğun bir fikir, sanat ve edebiyat hayatı olduğu gözlenmektedir.

"Hayat Mecmuası'ndaki Sanat, Edebiyat ve Fikir Yazılarının Sınıflandırılması ve Değerlendirilmesi" adlı bu çalışmada, Cumhuriyet'in kuruluş aşamasındaki aydınlarımızın meselelere bakışı toplu bir şekilde gözler önüne serilmiştir.

SUMMARY

In this thesis, the evalutaion of literary people, and the way in which these people evaluate reforms were investigated through Hayat Magazine. The outhors in Hayat Magazine introduced, evaluated reforms and suggested innovations related to social life.

In their articles they wrote about the independence of Turkish Republic, the conditions under which these independence succeeded, the citizen of modern government transition from consumer society to productive society, urbanization and urban life, the stuation of new educational system, expectation, reform of Turkish alphabeth. Furthermore, the way of introducting reforms to society and to world was discussed by the outhors. Authors of magazine believed that history was leading Turks for eastern. In the field of philosophy a distinguised man was expecting, who would carry the philosophy of contemporary age in which they lived. There are some articles about methods of scientific studies.

In literary articles, studies concantrated on Folk and Divan Literature. This generation is in dilemma whether to resect or accept old literature. At the beginning, there were some tendencies to reject it but sensantional feeling prevented them from giving it immediately. Especially in secondary education there is a consensus on teaching Divan Literature. The problem in the held of theatre are shown in details. Authors discussed the reasons of lack of producing literary work suitable to literature and reformations in the country. They felt the necessity of learning the authors and literary work of Western countries and consequently they produced articles which introduce Western literature and theatre.

In the some literary works, music, painting, and statue topic were discussed. The comparison of Turkish and Western music was made. The necessity for working on folkloric songs was emphasized. A distunguished man was expected in the field of music. This man would introduce our music to Western world. Articles in paintings and statue were not as rich as in music. In some articles, big mosques were introduced and urbanization of Ankara were written.

Authors of Hayat Magazine wrote every topic in the framework of its benefits for the society. Turkish patriotism was emphasized in every field. In a magazine published between 2 December 1926 and 30 December 1929 a concentrated literature and art period has been observed.

In this thesis called "The Classification and Evaluation of Art, Literature and Thought Articles in Hayat Magazine", the evaluation of authors was investigated.

İÇİNDEKİLER

ÖZET i

KISALTMALAR viii

ÖNSÖZ ix

GİRİŞ 1

BÖLÜM 1: FİKİR YAZILARI

A- Felsefe 8

I- Felsefe ve Türkiye 8
II- Eleştiriler-Tartışmalar 13
a. Yamalı Ruh Yekpare Olamaz mı? 13
b. Aristo'ya Hürmet 15
c. Usul Kavgası 17
III- Kitap Tanıtımı ve Eleştirileri 19
a. Lügatçe-i Felsefe 19
b. Metafizik 20
c. Felsefe Tarihi 21
d. İslâm Dünyasının Bünyesi ve İnkişafı 22
e. Tarihî Maddeciliğin Işığında Edebiyat 23
f. Usul Hakkında Nutuk 24
g. Şuurun Bilâvasıta Mutaları Hakkında 24
h. Üç Yeni Uzuv 25
IV- Genel Felsefe Yazıları 25
V- Türk Felsefe Cemiyeti 26
VI- Terakki Fikrinin Menşe ve Tekâmülü 30
VII- Fikir Hayatımız 33

B- İçtimaiyat 34

I- İçtimaiyat Üzerine 34
II- İçtimaiyat ve Türkiye 39
III- Amerika'da İçtimaî Sa'y 50
IV- Medeniyet Ölçüsü 50
V- İçtimaî Terbiye 51
VI- İçtimaî Nizam 54
VII- Kitap Tanıtımı ve Eleştirileri 56
a. İçtimaiyat 56
b. Üç Medeniyet 57
c. Yeni İçtimaiyat Dersleri 58
d. Sosyalizm ve Kapitalizme Rehber 59
e. Dinlere Dair 60
f. Gemelli'nin Kitabı 60
g. L'Année Sociologique 61
VIII- Siyasî Telakkiler ve Cemiyet 62
IX- Toplum ve Siyaset 63
X- Anadolu'da Dinî ve İçtimaî Zümreler 66
a. Eşraf Sınıfı 66
b. Ahiler 67
c. Aleviler 68
XI- İntiharlar 69

C- Fikriyat 70

I- Fikriyat Üzerine... 70
II- Milliyetçilik 79
III- Türkiyat Çalışmaları 80
IV- İlim 83
V- Eğitim 96
a. Çocuk ve Eğitimi 96
b. Terbiye Mektepleri 97
c. Türkiye'deki Eğitim 98
d. Meslekî Tedrisat 106
e. Kütüphane İhtiyacı 108
f. Tenassur Hadisesi 109
g. Yüksek Tahsil 116
h. Eğitim Konusundaki Diğer Yazılar 121
VI- Gençlik 121
VII- Kadın 128
VIII- Dil 136
IX- İnkılâplarımız Üzerine 142
X- Harf Inkılâbı 153
XI- Dış Dünyadaki Gelişmeler 168

BÖLÜM 2: EDEBİYAT YAZILARI

A- Edebiyat ve Edebiyat Tarihi Üzerine 174

B- Türk Edebiyatı 183
I- Halk Edebiyatı 183
a. Saz Şiiri 183
b. Tekke Şiiri 188
c. Kitap Tanıtımı ve Eleştirileri 191
d. Halk Bilimi 195
II- Divan Edebiyatı 201
a. Divan Edebiyatı Hakkında 201
b. Nazım Şekilleri 204
c. Şairler 206
d. Nâsirler 216
e. Tezkireler 218
f. Eser Tanıtımları 219
III- Yeni Türk Edebiyatı 222
a. Tanzimat Edebiyatı 222
b. Servet-i Fünûn Edebiyatı 223
c. Fecr-i Âtî 229
d. Millî Edebiyat 231
e. Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı 234

C- Batı Edebiyatı 245
I- Fransız Edebiyatı 245
II- İngiliz Edebiyatı 252
III- Alman Edebiyatı 255
IV- Rus Edebiyatı 257
V- Ukrayna Edebiyatı 258
VI- Norveç Edebiyatı 258
VII- Diğer Ülke Edebiyatları 260

D- Edebî Akımlar 263
I- Klasisizm 263
II- Romantizm 264
III- Realizm 266
IV- Sembolizm 267

E- Nazariyat 269
I- Şiir 269
II- Hikâye-Roman 275

F- Hikâye-Roman Tahlilleri 281
I- Türk Romanları ve Hikâyeleri 281
II- Yabancı Roman ve Hikâyeler 286

G- Gezi Yazıları 291

H- Edebiyat Eğitimi ve Öğretimi 294

I- Bediiyat 303

İ- Tiyatro 305
I- Tiyatro Hakkında 305
II- Tiyatro Nazariyatı 307
III- Türk Tiyatrosu 314
IV- Batı Tiyatrosu 322
a. Fransız Tiyatrosu 322
b. İngiliz Tiyatrosu 324
c. Alman Tiyatrosu 326
V- Temsiller-Oyunlar 326

BÖLÜM 3: SANAT YAZILARI

A- Sanat Hakkında 332

B- Müzik 336
I- Musiki Tarihi ve Nazariyatı 336
II- Batı Musikisi 338
a. Rus Musikisi 338
b. Alman Musikisi 340
c. Çingene Musikisi 341
III- Türk Musikisi 342
a. Musikişinaslarımız 342
b. Halk Musikisi 342
c. Millî Musiki 345
d. Millî Marş 348
e. Musiki Tedrisatımız 349
f. Türk Kadını ve Garp Musikisi 351

C- Resim 354
I- Resim Hakkında 354
a. Resim Sanatındaki Gelişmelere Bir Bakış 354
b. Hindistan Minyatürleri 357
c. Karikatür 358
d. Fotoğraf 359
II- Ressamlar 359
III- Tablolar 359
IV- Türk Resmi 360

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

a. Dördüncü Ankara Resim Sergisi 360
b. Ankara'da Beşinci Resim Sergisi 361
c. Galatasaray Resim Sergisi 362
d. Genç Ressamlar Sergisi 363
e. Resim ve Heykel Sergisi 364
f. Altıncı Resim Sergisi 365

D- Heykel 367
I- Sanatta İnkılâp 367
II- Rodin'in Fikirleri 367
III- Heykeller 375
IV- Abideler 376
a. Etoile Tak-ı Zaferi 376
b. Cumhuriyetin Muzafferiyeti 376
c. Büyük Gazi'nin Heykellerinin Resm-i Küşadı 376
d. Zafer Abidesi 377
e. Sanat Nokta-i Nazarından Zafer Abidesi 377
f. Cumhuriyet Abidesi 377

E- Mimarî 379
I- Mimarî Üzerine 379
II- Saraylar 382
a. Bizans Sarayları 382
b. Dojlar Sarayı 383
c. Elhamra Sarayı 383
d. Parlamento Sarayı 384
e. Kremlin Sarayı 384
f. Versailles Sarayı 385
III- Mabetler-Kiliseler 386
a. Augustos Mabedi 386
b. Ayzanoy Mabedi 386
c. Westminister Büyük Kilisesi 387
IV- Müzeler 388
a. Rus Müzeleri 388
b. Türk Müzeleri 388
V- Türk Mimarisi 394
a. Türk Mimarisi Üzerine 394
b. Camilerimiz 398
c. Mimarlarımız 401
d. Ankara'nın İmarı 403

SONUÇ 409

KAYNAKÇA 428

KISALTMALAR

Ank.	: Ankara
Bkz.	: Bakınız
c.	: Cilt
H.	: Hicrî
İst.	: İstanbul
M. Ö.	: Milattan Önce
M. S.	: Milattan Sonra
nu.	: Numara (Sayı)
s.	: Sayfa
Yay.	: Yayınları

ÖN SÖZ

Bir dönemi değerlendirmenin yollarından biri de o dönemde çıkmış olan gazete ve mecmuaları gözden geçirmektir. Bu çalışmada, 1926-1929 yılları arasında sanat, edebiyat ve fikir sahasındaki gelişmeler, Hayat Mecmuası yazarlarının bakış açılarıyla aktarılmıştır.

"Hayat Mecmuası'ndaki Sanat, Edebiyat ve Fikir Yazılarının Sınıflandırılması ve Değerlendirilmesi" adlı bu çalışmanın hazırlık aşamasında, öncelikle mecmuanın kaç sayı çıktığını ve kaç cilt olduğunu araştırdık. Mecmua, toplam 146 sayının oluşturduğu 6 ciltten müteşekkildi. Mecmuadaki tüm yazılar tek tek gözden geçirildi ve yazılar, üç başlık altında tespit edildi. Daha sonra bu yazılar, kendi içinde de bir sınıflandırmaya tâbi tutuldu. Biz, tezimizi bu sınıflandırmayı baz alarak hazırladığımız için ve tezimizin metin kısmında bu yazılar ayrıntılarıyla değerlendirildiği için, yaptığımız sınıflandırmayı, bir tekrar olacağı düşüncesiyle yeniden yazmaya gerek görmedik. Tezde söz konusu edilen bütün yazılar, kaynakçada da gösterildi.

Metin kısmını, tezimizin başlığındaki sıraya uygun şekilde vermedik. Zira böyle yapsaydık, yazıların büyük bir çoğunluğu boşlukta kalacaktı. Amaç, bir bütünlük oluşturmak olduğuna göre, öncelikle fikir yazılarını, daha sonra edebiyat ve sanat yazılarını vermemiz uygun olacaktı. Böylece o dönemdeki fikrî gelişmelerin, sanat ve edebiyat sahasındaki yansımalarını takip etmek de kolay olacaktı.

Yazıların değerlendirilmesi esnasında, tüm yazıların içeriğinin toplumumuzla ilgili olup olmadığına baktık. Kendi toplumumuzu anlatan, yeni öneriler getiren yazılar üzerinde hassasiyetle durduk. Yazarların görüşlerini özetlemeye çalıştık. Önemli gördüğümüz bazı yerlerde yazılardan alıntılar yaptık. Bazen bu alıntılar, oldukça uzun oldu. Fakat anlatılmak istenen şeyi tam manasıyla verebilmemiz için bu bir zorunluluktu. Yazıların tanıtıldığı ve özetlendiği bölümlerde, yazarın ve bizim ifadelerimiz birbirine karışır endişesiyle kendi düşüncelerimizi pek fazla aktarmadık.

Bu çalışmada, imlâ konusunda bir birlik sağlamak amacıyla Türk Dil Kurumu tarafından hazırlanan İmlâ Kılavuzu'nun 1996 baskısı dikkate alındı. Yazımı konusunda çelişkiler bulunan kelimelerle ilgili problem bu şekilde halledilmiş oldu.

Pek çok yazarın, şairin, filozofun, ressamın, bestecinin tanıtıldığı ya da eserlerinin mevzuubahis edildiği Hayat Mecmuası'nda bu kimselerin doğum ve ölüm tarihleri bazen verilmemiş ya da eksik verilmiştir. Bu eksikliği, "Meydan Larousse Büyük Lügat ve Ansiklopedi" vasıtasıyla ortadan kaldırmaya çalıştık. Özellikle yabancı adların yazımında, o dönemde, kimi yazarlar aslına uygun olarak yazmak, kimileri ise söylendiği gibi yazmak yolunu tuttuklarından bir karmaşa ortaya çıkmıştır. Biz, yabancı isimleri mümkün olabildiği ölçüde, aslına uygun şekilde yazmaya çalıştık. Bunu yaparken de yine aynı kaynağa başvurduk.

Bu çalışmamda, konunun tespitinden itibaren her aşamada engin hoşgörüsüyle büyük yardımlarını gördüğüm saygıdeğer hocam Sayın Doç. Dr. Alemdar YALÇIN Beyefendi'ye, Sayın Yrd. Doç. Dr. Behiye KÖKSEL Hanımefendi'ye ve desteğini hiç eksik etmeyen sevgili eşime teşekkürü bir borç biliyorum.

Ahmet ÖZPAY

Ocak 1998

ANKARA

GİRİŞ

Milletlerin hayatında önemli dönüm noktaları vardır. Türk milleti, kendisi için hayatî öncmi haiz İstiklâl Savaşı'nı büyük bir başarıyla kazanmış; bu başarıyı, sosyal, siyasal ve iktisadî alanlarda yaptığı değişikliklerle zirveye çıkarmıştır. Amaç ; daha medenî, daha uygar toplumlarla bir arada, barış içinde yaşamak, savaş yıllarının acılarını yeniden tatmamak, sefalet günlerine geri dönmemektir. Tercih edilen yol, ilmin ışığının gösterdiği yoldur. Bu yol uygarlık yoludur.

İstiklâl Savaşı sonrasında halk, peş peşe inkılâplarla karşı karşıya kalmıştır. Bunları onaylayanlar olduğu gibi onaylamayanlar da vardır. Böylesi bir ortam içinde, inkılâpların yapılış amacının anlatılması, halkın inkılâpların yapılması gereğine inanması lâzımdı. Bütün bunlar, sadece devlet imkânlarıyla sınırlı kalamazdı. Hele bu günkü gibi radyoların ve televizyonların bulunmadığı bir zamanda, bunu halka anlatmak oldukça zordu. Arkasına halk desteğini almayan bir hareketin yaşamasının ya da hayatiyetini devam ettirmesinin mümkün olmadığı herkesin malûmudur. Bu destek, gazete ve dergilerin inkılâplara sahip çıkmasıyla, bir noktada sağlanmış oldu. Onlar vasıtasıyla, geniş bir okuyucu kitlesi oluştu. Bu kitlenin önderliği, inkılâpların sağlam bir zemine oturmasını sağladı.

İşte "Hayat Mecmuası" ilk sayısını böyle bir ortam içinde çıkardı. Tarih, 2 Kânûnuevvel 1926'yı gösteriyordu. Her hafta düzenli olarak çıkan mecmua gayesini ; "birtakım mefhumları bilen değil, vak'alar üzerinde düşünebilen kuvvetli münevver bir zümre yetiştirmek" şeklinde ifade ediyordu. İlk sayının ilk sayfasında Mehmet Emin Bey tarafından kaleme alınan "Hayat Ne İçin Çıkıyor?" başlıklı yazıda, Türk gençliğinin büyük bir mesuliyet karşısında olduğu ve inkılâba olan borcunu ödemek mecburiyetinde bulunduğu şu cümlelerle anlatılıyordu:

> "Hiçbir devrin gençliği bu günün ve yarının Türk münevverleri kadar mesuliyet karşısında kalmamışlardır. Büyük inkılâbımız müstakil, ve milletler arasında mevkii sağlam bir Türkiye yarattı. Mazinin sultaları kırıldı. Medeniyet âleminde mevki tutabilmekliğimize mani olan bütün engeller yıkıldı. Gençlik büyük inkılâba olan borcunu ödemek mecburiyetindedir. Bu borç, ancak Türk milletinin refahına ve saadetine masruf şuurlu bir sa'y ile ödenebilir. Bu sa'yin tarzını, istikametini ancak ilim tayin eyleyebilir." (Mehmet Emin:1 / 1)

Gençliğin ilimle donatılmasını ön şart olarak gören yazar, "Hayat Mecmuası"nın çizdiği yolu da "Hayat, gençliğin ilme karşı muhabbetini artırmağa çalışacaktır." cümlesiyle ifade etmiştir.

Mehmet Emin Bey'e göre Tanzimat sonrasında memlekete birçok malûmat girdi. Eski eğitimin altında ezilen dimağlar, bu malûmatları topladılar; fakat zihinlerini ilmî usullerle terbiye edemediler. Memleketimizde bu malûmatlı adamlara "âlim" denildi. Aslında âlim olmayan, sadece malûmat sahibi olan bu insanlar, bilgileri dışındaki gerçek olaylarla karşı karşıya kalınca şaşırıp kalıyorlardı. Bu durum, bazı kesimlerde ilme karşı bir güvensizliğin doğmasına neden olmuştu. İşte Hayat Mecmuası, zihinlerde beliren, bu ilme karşı güvensizlik itiyadını kıracak ve birtakım mefhumları bilen değil, olaylar üzerinde düşünen, bunlardan sonuçlar çıkarabilen kuvvetli bir aydın topluluğu oluşturma uğraşı içine girecektir.

Yazara göre İstiklâl Savaşı, sadece bize değil, sömürgeci devletlerin zulmü altında inleyen her millete, âlemşumül bir fikir de vermiştir. O fikir, "milletlerin yaşamaya hakkı olduğu" fikridir. Dolayısıyla İstiklâl Harbi, millî olduğu kadar, insanî taraflarıyla da dikkati çekmektedir. Yapılan sosyal inkılâplar da bu gayenin tahakkukuna hizmet etmektedir.

> "İstiklâl Harbi ve onu takip eyleyen büyük inkılâp hep birer yüksek fikrin eseridir. Hiç şüphe yok ki Amerika İstiklâli, Fransız İnkılâb-ı Kebiri nasıl yüksek, insanî bir mefkûrenin eseri ise son inkılâbımız da böyledir.
>
> İnsaniyet tarihi için bunların ehemmiyeti ne kadar büyük ise Türk inkılâbının da ehemmiyeti o kadar azîmdir. Zaman geçip de Türk dehasının bu büyük eseri lâyıkıyla tahlil edildiği ve Şark'ta tesiri görüldüğü zaman bu hakikat daha bariz surette anlaşılacaktır." (Mehmet Emin : 1 / 1)

Atatürk'ün sadece bir kumandan, memleketi kurtaran bir kahraman olarak görülmemesi gerektiğini söyleyen Mehmet Emin Bey, onu sadece millî değil yüksek insanî fikirleri de temsil eden bir mütefekkir, Türkiye'yi düşündüğü gibi insaniyetin geleceğini de düşünen büyük bir dâhi olarak tavsif etmektedir. Sinesinde Gazi gibi büyük bir dâhiyi yetiştiren bu aziz milletin, barış zamanında da bilim ve sanat sahasında yüksek şahsiyetler yetiştireceği aşikârdır. Ona bu kuvveti verecek olan da İstiklâl Harbi'nde ortaya çıkan millî kudrettir. Türk milleti, büyük ediplerinin, ressamlarının, mimarlarının eserlerinde kendi ruhî kudretini bulacaktır. Yazara göre "Hayat", burada da üzerine düşeni yapacaktır. Çünkü "Hayat Mecmuası" bir tek kimsenin değil, bütün aydınların malıdır. Burada tek bir ferdin hayatından değil, toplumun hayattan akisler bulunacaktır.

"Hayat Mecmuası", toplam VI. cilt ve 146 sayıdan müteşekkildir. Her ciltte 26 sayı bulunurken, son ciltte 16 sayı bulunmaktadır. Mecmua, 24 × 32,5 ebatlarındadır. Birinci sayı, 2 Kânûnuevvel 1926, son sayı ise 30 Kânûnuevvel 1929 tarihini taşımaktadır. Son cildin 135. sayısına kadar, mecmuanın her sayısı 20 sayfa standardını korurken (sadece IV. ciltte 83. sayı 24 sayfadır.) 135. sayıdan itibaren 135-141. sayılar (7 sayı) 24'er, 143-146. sayılar(4 sayı) 16'şar, 142. sayı da 32 sayfa olarak çıkmıştır. Mecmuanın sayfa üstünde her sayının normal sayfa numarası yer alırken, sayfa altında da bir cildin sayfa numaralarını gösteren düzen göze çarpmaktadır. Yani sayfa altında, 1. sayıdan 26. sayıya kadar 1-520 rakamları görünmekte, sayfa üzerinde de 1-20 rakamları göze çarpmaktadır.

"Hayat Mecmuası"nda ilk üç ciltte, Arap rakamları kullanılmış, IV. cildin ilk sayısından (79. sayı) itibaren, bu gün kullandığımız rakamlar yer almaya başlamıştır. Harf inkılâbının ilk sinyalleri de bu cildin içinde görünmüş ve uygulamalar da bu ciltte başlamıştır. Yeni Türk harfleri kullanılarak yayınlanan ilk yazılar, Ziyaettin Fahri'nin "Dumandan Halkalar" (94 / 317) başlıklı şiiriyle Mehmet Emin'in "Dağ Yolu" (95 / 325) başlıklı yazısıdır. 95. sayıdan itibaren "Hayat"ın ilk yazısı hep yeni Türk harfleriyle çıkmıştır. Bu sayıdan itibaren bazı yazıların başlıkları da yeni harflerle verilmeye başlanmıştır. 97. sayıyla birlikte mecmuanın başlığı da yeni harflerle yazılmıştır. 99. sayıdan itibaren, o güne kadar sağdan sola doğru hazırlanmış olan mecmua düzeni değiştirilmiş ve bu gün kullandığımız soldan sağa doğru biçimi uygulamaya konulmuştur. 105. sayıdan sonra mecmuada, Arap harfleriyle yazılmış hiçbir yazıya rastlanmaz. Zaten çıkarılmış olan kanun da buna müsaade etmemektedir. 135. sayıdan itibaren mecmuanın hem başlığının yazımı (fontu) değişmiş, hem bir sembol bulunmuş, hem de sayfa altlarında gösterilen rakamlardan vazgeçilmiştir. 135. sayıyla birlikte mecmuanın içeriğinde de bir düşme göze çarpar. Bu durum son dört sayıda daha da iyi gözlenmektedir.

"Hayat Mecmuası"nın 146 sayısında üç mes'ul müdürü görev almıştır. Bunlar; Mehmet Emin (1-76= 76 sayı), Nafi Atuf (77-78= 2 sayı) ve Faruk Nafiz (79-146= 66 sayı) Beylerdir. Mehmet Emin Bey, mecmuanın mes'ul müdürlüğünü yaptığı sıralarda, aynı zamanda, Maarif Vekâleti Talim ve Terbiye Dairesi Başkanlığı görevini de yürütmektedir.

"Hayat"ın yazar kadrosu da oldukça zengin ve güçlüdür. Bu kadro içinde, Ahmet Haşim [1883-1933], Ali Canip (Yöntem) [1887-1967], Avni (Başman) [1887-1965], Cemil Sena (Ongun) [1894-1981],Enis Behiç (Koryürek) [1889-1949], Faik Sabri (Duran) [1882-1943], Faruk Nafiz (Çamlıbel) [1898-1973], Fazıl Ahmet (Aykaç) [1887-1967], Halil Bedi (Yönetken) [1901-1968], Halil Fikret (Kanat) [1892-1974], Halit Fahri (Ozansoy) [1891-1971], Hasan Âli (Yücel) [1897-1961], İsmail Hakkı (Baltacıoğlu) [1886-1978], İsmail Hikmet (Ertaylan) [1889-1967], Kâzım

Nâmi (Duru) [1876-1967], Köprülüzâde Mehmet Fuat [1890-1966], Mahmut Ragıp (Gazimihal) [1900-1961], Mehmet Emin (Erişirgil) [1891-1965], Mehmet Halit (Bayrı) [1896-1958], Mustafa Nihat (Özön) [1896-1980], Mustafa Şekip (Tunç) [1886-1958], Nafi Atuf (Kansu) [1890-1949], Nahit Sırrı (Örik) [1895-1960], Necmettin Sadık (Sadak) [1890-1955], Nurullah Atâ (Ataç) [1898-1973], Reşat Nuri (Güntekin) [1889-1956], Rıdvan Nafiz (Edgüer) [1891-1948], Selim Sırrı (Tarcan) [1874-1956], Vasfi Mahir (Kocatürk) [1907-1961], Zeki Mesut (Alsan) [1889-1986] Ziyaettin Fahri (Fındıkoğlu) [1902-1974] Beyler gibi dönemin kendi sahalarında uzmanları olan kimseler bulunmaktadır. Ayrıca Bedriye Mustafa, Efzayiş Suat (Yalçın), Ağaoğlu Tezer (Taşkıran), Sabiha Zekeriya (Sertel), Seniha Sami gibi kadın yazarlar ve Darülfünûn'da hocalık yapan Max Bonafous gibi ecnebiler de bu kadro içinde yerlerini almışlardır.

"Hayat Mecmuası"nda 4 adet de özel sayı bulunmaktadır. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

1) Ankara Nüshası: 21 / 401-420, 23 Nisan 1927
2) Gençlik Nüshası: 79 / 1-20, 31 Mayıs 1928
3) Kadın Nüshası: 92 / 265-284, 30 Ağustos 1928
4) Mustafa Necati Nüshası, 111 / 121-140, 10 Kânûnusâni 1929

Bu nüshalardan Mustafa Necati nüshası, dönemin Maarif Vekili Mustafa Necati Bey'in ölümü sebebiyle, onun aziz hatırasını yâd etmek için hazırlanmıştır. Geleceğimizin teminatı ve Gazi'nin Cumhuriyet'i emanet ettiği gençler için hazırlanan nüsha da onlara verilen değeri gösteren en önemli nişanedir. Bu sayıdaki bir yazıda şunlar söylenmektedir:

> "Hayat, IV. cildinin ilk sayısını münevver Türk gençliğine ithaf etmekle en çok alâkadar olduğu ve kendisiyle en fazla alâkadar olan bir zümreye karşı samimi hislerini izhar etmiş oldu. Türk gencinin toplu bir hâlde değil, hatta fert ve cüz hâlinde bile ne büyük bir kudret ve azamet olduğunu Hayat'ın müessisleri, daha çok evvelden düşünmüşlerdi. Bunun için Hayat'a en emin istinatgâh olarak bu en hayatî zümreyi intihap etmişlerdi. İstinatgâhın, ferden bile, ne kadar kuvvetli olduğunu bilen Hayat, farzımuhal, kendisiyle alâkadar olan tek bir Türk genci kalsa bile mukaddes tanıdığı vazife-i neşriyesini aynı dikkat ve ihtimam ile ifa edecektir.
>
> Hayat Mecmuası, münevver Türk gençliğine ithaf ettiği bu nüshada, onlarla daha yakından ve daha hararetle kucaklaşmış oluyor." (***: 79 / 20)

146. sayıda, Yazı Heyeti tarafından ortaklaşa kaleme alınan "Hayat" başlıklı başyazıda, artık mecmuanın üstlenmiş olduğu misyonu tamamladığı inancıyla, daha farklı bir misyonu üstlenmek üzere yayın hayatına son verdiği belirtiliyordu. Bu defa amaç daha "yüksek bir irfan ihtiyacını" tatmine çalışmaktı. Önemli gördüğümüz için yazıdan, bu ihtiyacı anlatan cümleleri buraya aktarmak istiyoruz:

> "Mecmuamız bu güne kadar memleketin irfanına çalıştı, maarifin inkişafına elinden geldiği kadar gayret etti. Bu müddet zarfında edindiğimiz tecrübe şudur: Memlekette büyük bir intibah, bir uyanıklık var ve yüksek irfan ihtiyacı günden güne artıyor.
>
> (...) Türkiye'de gerçekten yüksek edip ve mütefekkirlerimiz yok değil. Lâkin bu zevatın eserleri bir intişar vasıtasından mahrumdur. Böyle bir vasıta mevcut olmadıkça o kalem sahiplerine de yazı yazmak hususunda bir gevşeklik geliyor. Okuyorlar, tetebbu ediyorlar, lâkin yazmıyorlar ve neticede, kâriler bu mütehayyizlerin sa'yinden müstefit olamıyor.
>
> Düşündüğümüz şudur: Böyle iktidar ashabına bir mecmua tahsis etmek, onları yazıya tergip etmek ve kâri varmış, yokmuş bu mesele ile asla mukayyet olmamak!
>
> (...) Sevgili kârilerimizden dileğimiz Hayat'ı himaye buyurmalarıdır. Bizi lütfen okuyunuz, okutunuz. Seviyeyi yükseltmeye çalışıyoruz. İstiyoruz ki Türk milleti de fikri cereyanların içinde bulunsun, cihan inkişafına karışsın, medeniyette, irfanda, kültürde onun da bir hissesi olsun." (Yazı Heyeti: 146 / 1-2)

Aslında biz "Hayat"ın sadece "birtakım mefhumları bilen değil, vak'alar üzerinde düşünebilen kuvvetli bir zümre yetiştirmek" dışında, bir misyonu daha üstlendiğini düşünüyoruz. Mecmuadaki birçok yazıdan bunu tahmin etmek ve anlamak da o kadar güç değil. Bu misyon "harf inkılâbının alt zeminini oluşturmak ve inkılâbın halk arasında yayılmasına vasıta olmak"tır. Bir anlamda bu misyonu tamamlayınca hayatiyetine son verileceği de bellidir. Harf inkılâbından yaklaşık bir yıl sonra da yayın hayatına son vermiştir.

"Hayat Mecmuası"nda Ahmet Haşim, Faruk Nafiz, Necip Fazıl gibi şairlerimizin şiirleri yer alırken, bazı roman tefrikalarına da yer verilmiştir. Bunlardan biri Reşat Nuri'nin "Acımak" romanıdır. Nurullah Atâ, André Maouris'nın "Ariel yahut Shelley'in Hayatı" adlı eserini tercüme

etmiş ve bu tercüme de tefrika olarak yayınlanmıştır. Maouris'nın bu eseri biyografik roman olduğu ve o günün roman telakkisini gösterdiği için ayrıca önemi haizdir.

Mecmuada felsefe, içtimaiyat, fikriyat, edebiyat, tarih, iktisadiyat, musiki, resim, heykel, mimarî alanlarında yazılara yer verilmiştir. Bu hâliyle toplumun her kesimine hitap eden bir özelliğe sahiptir.

Mecmuanın başlığının hemen altına Nietzsche'nin bir sözü yerleştirilmiştir: "Hayata, daima hayata... Dünyaya daha çok hayat katalım!" Ünlü düşünürün bu sözü, bir slogan olarak kabul edilmiş ve mecmuanın niçin bu ad altında çıktığını da gösteren önemli bir delil olmuştur. "Hayat"taki birçok yazıda dile getirilen gerçek, gençlerimizi hayata hazırlamak, onları olayların içinde yoğurmaktır. Bunu İstiklâl Harbi nesli bizzat harbin içinde yaşayarak başarmıştır. Zaten bağımsızlığı kazandıracak ve Cumhuriyet'i kuracak kudreti ve kuvveti onlara veren de hayat mücadelesindeki bu başarılarıdır.

Türk kültür hayatının mihenk taşlarından biri olan Hayat Mecmuası, Cumhuriyet'in ilk yıllarında kendi üzerine düşen büyük görevi, lâyıkıyla yerine getirmiştir. "Hayat" gibi içeriğiyle zengin ve yüce bir idealin bayraktarlığını yapan mecmualara, bugün de dün kadar muhtacız.

BÖLÜM: 1

FİKİR YAZILARI

A-Felsefe

I- Felsefe ve Türkiye

Ziyaettin Fahri Bey, "Pragmatizm" isimli yazısında, bu felsefe akımının müşahhas âlemi anlamak için her şeyi feda ettiğini, mücerret fikirlerin amansız düşmanı olduğunu söylemektedir. İstiklâl Savaşı'nı bize kazandıran pragmatik fikrin, inkılâpların tüm toplum hayatına yaygınlaştırılmasında da en çok ihtiyaç duyacağımız şey olduğunu belirten yazar, bu düşüncesini aşağıya aldığımız şu cümlelerinde bize açıkça göstermektedir:

> "Muasır cemiyetler arasında yaptığı siyasî inkılâp ile ve tesis edeceği fikrî, edebî, ahlâkî, bedii inkılâplar ile bihakkın temayüz eden ve edecek olan Anadolu; felsefî gıdasının membalarından birini de pragmatizmde bulabilir. Zaten bu felsefe mektebi, bizzat hayat ve şe'niyettir. Yaşayışımız ve vakıalar karşısında düşünüşümüzdür ki bizi pragmatist yapmakta, cehit ve amelin semeresi olan fikirlere karşı derin ve sarsılmaz bir iman yaratmaktadır. Amel felsefesinin düsturu şudur: 'Bütün kıymet müşahhastadır. Hakikat, hayatın gıdasıdır. Bu gıdayı da daima şe'niyette ve tecrübede bulabiliriz!'
>
> Memleket gençliğinin felsefî terbiyesi düşünülürken bu terbiyenin vetireleri içinde pragmatik telakkinin mühim mevkiini asla unutmamalıyız. Kuvvetini hayattan alan, membaını bizzat yaşadığımız bir âlemde bulan bir felsefe mektebi, hiç şüphesiz, tecridî ve enfüsî nevden olan felsefe mesleklerinin yanında daha çok hayatî ve daha çok müessirdir. Filhakika sınaî tekâmüllerin vukua geldiği, demokratik hareketlerin inkişaf ettiği, ilmî ve bedii cereyanların maşerîleştiği ve binnetice felsefenin hayatîleştiği bir devirde müfekkirelerimizi en ziyade tatmin eden ancak böyle bir felsefedir. İnkılâbı ilmî fikirlerle tersin etmek vazifesini yüklenen Anadolu gençliği, pragmatik cereyanlardan son derece müstefit olacaktır." (Ziyaettin Fahri: 12 / 225)

Mustafa Şekip Bey, "Makine ve Fikir Hayatı" adlı yazıda, Avrupa'nın kendine güvenini makineden aldığını söylemektedir. Burada "makine" ile kastedilen şey, bilim ve teknikteki ilerlemedir. Avrupa makineyle birlikte , istihsal bolluğuna, bollukla ucuzluğa, ucuzluk vasıtasıyla da bütün ihtiyaçlarda büyük bir artışa ulaşmış ve toplumun seviyesi yükselmiştir.

Yazara göre cihan harbinden sonra (Amerika hariç) hiçbir ülke muvazenesini düzeltememiştir. Türkiye de işgalle birlikte iktisadî gücünü kaybetmiş; çocuklarını aydın bir insan olarak yetiştirmek isteyen ailelerin, bu nedenle, çekecekleri sıkıntı bir kat daha artmıştır. İşçiler, ülkenin imarında kendilerine olan rağbetin artması sebebiyle, teşkilatları sayesinde, çalışma zamanlarını azaltmış, ücretlerini arttırmış; böylece hayat pahalılığının sınırını yükseltmişlerdir.

Mustafa Şekip Bey, el işçilerinin bu kazancının, zihnî faaliyetler yürütenlerden çok daha fazla olduğunu, ama özellikle bu noktadan sonra aydınlara hiç kimsenin angarya ya da fahri iş yaptırmaması gerektiğini belirtmektedir. Ona göre, zihnî işlerle uğraşanlara ödenen para da sahibini besleyecek nitelikte olmalıdır. Bu konuda sermaye sahiplerine bir görev düşmektedir. O da, aydını korumak. Buna karşılık aydın da sermayenin doğuşuna ve ilerlemesine yardımcı olmalıdır. Yazar, maddî bir dayanak olmadıkça zihnî çalışmanın mümkün olmadığına inanmaktadır. Mustafa Şekip Bey, yazısının sonunda düşüncelerini şu cümlelerde toplamış ve yapılması gereken işleri sıralamıştır:

> "Yüz seneden beri cemiyetimizin muvazene ve istikrarı daha çok Türk ruhunun emsalsiz kahramanlık ve fedakârlığı sayesinde olmuştur. Makine ile yaşamakta tekemmül ettikçe buna bir de ilmî zekâ ve para gibi zamanımızda elzem mesnetler inzimam edecektir. Hâlde ve istikbalde en mühim meselemiz, zihin ve el işçilerimizin çok mühim bir kısmını bu gayeye hazırlamak ve bunları yaşatacak ve kuvvetlendirecek tedbirlerle meşgul olmaktır. Diyebilirim ki 'Con Ahmet' ve buna mümasil birtakım Türk gençlerinin muhayyel makineler icat etmek ihtirasına kapılmaları maşerî vicdanda sezilen bu ihtiyacın tipik birtakım arazıdır. Bunlar öyle alâmetler ki istihfaf ve istihza değil, kanalize edilmek ister. Bunların kâffesinin mecnun, şarlatan olduklarına hükmetmek çok kolaydır. Fakat zahirde en manasız görünen arazın ne derin ve hakiki temayüllerin nişaneleri olduğu bugünkü ruhiyatta sabit olmuş bir hakikattir. Kahraman genç zabitlerimizin bunca tehlikelerine rağmen tayyareye can atmalarında, vatanın selameti için elzem gördükleri makine aşkı ve ona hakim olmak ihtirasının mühim bir mevki tuttuğu itikadındayım. Fatih Parkı'nın Şehit Tayyareciler Abidesi, vatan aşkıyla birlikte makine sevdasının ilk kurbanlarından başka neyi temsil eder?" (Mustafa Şekip: 6 / 113)

Mehmet Emin Bey, "Eski ve Yeni Neslin Düşünceleri Arasındaki Fark" adlı makalesinde İstiklâl Harbi'nin gençlik üzerindeki tesirlerini konu ediyor ve Servet-i Fünûn nesliyle harp sonrası nesli karşılaştırarak bir sonuca ulaşmak istiyor. Bu arada şu sorulara da cevap arıyor:

> "İstiklâl Harbi, münevverlerin kanaatlerinde ne gibi tahavvül vücuda getirdi? Daha evvelki nesil hayat hakkında nasıl bir telakkiye malik idiler? İstiklâl Harbi içinde yetişen, o harbin ve son inkılâbın tesiri altında kalan neslin hayat telakkisi nedir?" (Mehmet Emin: 3 / 42)

Servet-i Fünûncular'ın, Fransız filozofları Diderot [1713-1784], Rousseau [1712-1778], Voltaire [1694-1778]'den etkilendiklerini ama bunları tam olarak incelemediklerini ve fikirlerini hangi şartlar altında olgunlaştırdıklarını bilmediklerini belirten Mehmet Emin Bey, işin daha kötü olan tarafının "XIX. asırdaki ilmî terakkiyatın, içtimaî tahavvüllerin hayat hakkında nasıl bir telakki meydana koyduğunun farkında olmadıklarını ve böyle oldukları için ortaya koydukları fikirlerin bu asra intibak etmek cehdinde olan Türk milletine hiçbir zaman mefkûre olamadığını" söylüyor. Yazar, onları fertçi kimlikleriyle karşımıza çıkarıyor.

Mehmet Emin Bey, İstiklâl Harbi zamanındaki fikirleriyle Gökalp'in de hayattan kopuk ve ferdin ruhunu hiç hesaba katmayan "Gözlerimi kaparım, vazifemi yaparım." düsturuyla şekillenen fikrini eleştirmektedir.

Mehmet Emin Bey'e göre İstiklâl Harbi, Türk gençliğini hayat ve tabiat ile temas ettirmiş, kazandığı tecrübelerle bu nesil, şuurlu olarak yeni düşüncelere sahip olmuştur. Yazar, İstiklâl Harbi'nin bize birçok hakikatleri öğrettiğine inanmakta ve bunları da ayrıntılarına girerek sıralamaktadır. Harbin bize öğrettiği bu felsefî düşüncelerin, bizzat bizim içimizden çıkacak kuvvetli bir düşünür vasıtasıyla gelecek nesillere aktarılmasını ve onlarda uzun süre tesirini kaybetmeyecek bir imanın husule gelmesini faydalı görmektedir.

> "... İstiklâl Harbi'nin terbiyesi altında yetişen neslin harekâtını idare eden az veya çok şuurlu mebdeler, Garp'ta felsefî tefekküratın vardığı netayiçtir. Yalnız bu nesil bütün bunları kitaptan değil tecrübelerle; yaşamak için senelerce kudretli bir surette çarpışırken öğrendi. Onun içindir ki bu neslin akideleri sağlamdır. Onun içindir ki yalnız düşünmekle kalmıyorlar. Düşünceleri fiil ve irade hâline tezahür edebiliyor. Daha evvelki nesil akidelerini kitaplarda araştırdılar, pek çok zaman hayata göz yumdular.

> Şimdi öyle bir mütefekkire ihtiyacımız var ki İstiklâl Harbi neslinin tecrübeden, hayattan öğrendiklerini bir sistem, bir manzume-i efkâr hâline sokabilsin, tabiatın kanunlarıyla birleştirerek bir kül hâlinde izah edebilsin. Bu sayede tecrübenin verdiği bu kanaatler fertlerin bundan sonraki hareketlerine müessir imanlar hâline gelebilsin. Türk milleti kendi içinden böyle bir mütefekkir, böyle bir feylesof bekliyor." (Mehmet Emin: 3 / 43)

Mustafa Şekip Bey, "Türk İnkılâbının Felsefeye Tesiri" adlı yazısında, 1926 yılında Cambridge'teki Beynelmilel Felsefe Kongresi'nde Fransız üye M. Bouglet'nin yaptığı konuşmadan (rapordan) yola çıkarak; her filozofun aslında fert olarak dünyaya ait, dünya barışına ait şeyleri ortaya koymaya çalıştığını, insanlık tarihini iyi bilmeyen birinin filozofluğunun olgunlaşamayacağını, felsefenin bir nokta-i nazardan bakıldığında beynelmilel olduğunu ama yine de her felsefî sistemin "doğduğu toprağın markasını taşıdığını" belirtmektedir:

> "... Bir milletin mizacı tarif edilmek icap etti mi onun ilminden ziyade felsefe ve sanattaki temayülüne bakılıyor. Felsefe ve toprak arasındaki bu mütekabil merbutiyet onun infiratçılık ile âlemşümulculuk arasında bir gidip gelmeden ibaret olduğunu göstermiyor mu?" (Mustafa Şekip: 9 / 164)

Yazara göre felsefenin âlemşümulculuğu desteklenmelidir. Harpten sonra halkçılık düşüncesi, tüm dünyaya yayılmış; bu yaygınlaşmada bütün milletlerin de büyük gayretleri olmuştur. Türkiye'deki büyük faaliyetler tüm dünya tarafından takdir ve saygıyla izlenmekte ve büyük harekatın tesirleri de herkesin gözü önünde kendisini göstermektedir. Yazar, bunları şu cümleyle okuyucunun dikkatine sunmaktadır:

> "... Filhakika Şark akvamının uyanmasında en necip bir hamle ve numune olan büyük Türk inkılâbı sultan ve halife ile Yunan kralını yuvarladıktan sonra İngiltere'nin sarsılmaz gibi görünen Liberal Parti'sini de itibardan düşürdü. Ve aynı zamanda çok muhafazakâr olan İngiliz Parlamentosu'nda İş Partisi'ni ilk defa olarak iktidar mevkiine çıkarmakta dolayısıyle en mühim âmillerden biri oldu. Aradan dört, beş sene geçtikten sonra görüyoruz ki Türk inkılâbının hakikati yürüyor ve onu hiçbir kuvvet artık durduramıyor. İnsanî meseleleri vuzuh ve âlicenaplıkla görmekte bütün Garp milletleri arasında ekseriya birinci mevkii ihraz eden Fransız dehasının kıymetli evlatlarından biri vasıtasıyla bütün Garp felsefesini akıl ve basirete davet etmesinde inkılâbımızın mühim bir tesiri olmak itibarıyle beşerî ve âlemşümûl hizmetimizden hakkıyla iftihar edebiliriz. Beşeriyet, hürriyet ve istiklâl

kurbanlarımızın yaptıkları hizmetin azametini düşündük ve gördükçe meçhul Mehmetçiklerimizi ve onların gazi kumandanını insaniyet tarihinin iftihar sayfalarına kaydedecektir. M. Bouglet'nin felsefe için getirdiği istikamete Türk mütefekkirlerinin de bütün kanaat ve vicdanlarıyle iştirak edeceklerine hiç şüphe etmiyorum. Felsefemiz vakıan henüz kendisini göstermemiştir. Fakat bu kadar derin tesirli bir hayat hamlesi yaratan Türk ruhu elbette ona lâyık bir felsefeden mahrum değildir. Dün büyük bir tarih yapan Türk, yarın onun beşerî ruh ve manasını elbette yazacaktır." (Mustafa Şekip: 9 / 165)

Mehmet Emin Bey, felsefe yazılarının birçok kimse tarafından ilgiyle okunmaması ya da takip edilmemesi konusunda yazmış olduğu "Lisan mı Mevzu mu Vahşi Geliyor?" adlı yazısında felsefî yazılardaki lisanın ağırlığı hakkındaki eleştirileri haklı buluyor; ama tek başına bunun bir neden oluşturmadığını söylüyor. Ona göre Batı'daki edipler aynı zamanda filozofturlar. Bu nedenle onlar her mevzua temas ederler. Oysa bizde ya edip ya da filozof vardır. Yani ikisinin bir arada bulunması zordur. Bu nedenle felesefe yazıları yazan yazarlarımızda bir üslûp endişesi de yoktur.

Mehmet Emin Bey, bu noktada eğitim sistemimizi eleştirmektedir. Eğitimimizin bir tarihî kültür verememesinden yakınmaktadır.

"Onun için ilim tedrisatı umumi meseleleri düşündürecek hâl almadıkça felsefî makaleler yavaş görünmekte devam eyleyecektir. Ne vakit bizde daima küllî meselelerle temas ettiren bir ilim tedrisatı, bir ilim zihniyeti inkişaf ederse o zaman felsefî makaleler etrafında alâka kuvvetlenecektir." (Mehmet Emin: 77 / 489-490)

Mustafa Şekip Bey, "Bergson ve Gençlik" adlı yazısında Bergson'un gençliğe bakışı ya da gençlik hakkındaki düşünceleri konusunda hiçbir bilgi vermiyor. Yazı, Bergson'un Nobel Ödülü alması dolayısıyle kaleme alınmıştır. Bu büyük filozofu istiklâl mücadelemizin en karanlık günlerinde tanıdığımızı belirten yazar, o günkü anıları tazelemek isteyenlerin Dergâh Mecmuası koleksiyonlarına ve kendi yazdığı "Bergson" adlı esere başvurabileceklerini söylüyor. Bergson felsefesi hakkında da şu kısa bilgiyi veriyor:

"XIX. asrın son rub'undan itibaren muasır Garp felsefesinin aldığı müşterek ve galip meslek akıl muhalefetidir. Bu muhalefetin en ince ve en telkinci şahsiyeti Bergson'da görülmüştür. Çünkü o bu devrin hem en cins bir metafizikçisi hem de en kudretli bir yazıcısıdır. Onun felsefesini hiç sevmeyenler bile bu iktidarlarını teslimde müttefiktirler. Hatta Bergson'un o emsalsiz felsefe dili olmasaydı Türk

felsefe dilinin son on sene zarfında gösterdiği büyük inkişaf ve sadelik tahakkuk etmezdi. (...) Onun en güzel muvaffakiyeti bütün basit ve sathî mefhumlarımızı aşarak bize hayatın daimî ve orijinal yaratıcılığını göstermesidir." (Mustafa Şekip: 108 / 61)

Yazar, Bergson'u tanıdığına ve onun büyük bir filozof olacağı yolundaki kanaatinde yanılmadığına memnundur. Mustafa Şekip Bey'e göre Bergson'un bir mektep kurmamasının nedeni, kendi fikirlerini kolay bir şekilde bir sisteme kapamamak düşüncesidir. Böylece fikirlerimizi bu daire içine kapatmayacağız ve ona çeşitli yollar açacağız. Yazara göre bu, bugünkü felsefî zevke uymasa bile yarınkiler için mantıklı bir yol olacaktır.

II- Eleştiriler-Tartışmalar

a. "Yamalı Ruh Yekpare Olamaz mı?"

Mehmet İzzet Bey, İstanbul Darülfünûnu Mantık Müderrisi Halil Nimetullah Bey'in Edebiyat Fakültesi Mecmuası'nın son nüshasında (c. 5, nu. 6, Temmuz-Ağustos 1927) yayınlanan "Akıl Mantığı, Vicdan Mantığı" adlı makalesini eleştiriyor ve mantığın bir bütün olması gereği üzerinde duruyor. "Yamalı Ruh Yekpare Olamaz mı?" adını taşıyan iki makalesinde (Mehmet İzzet: I- 45 / 362-363; II- 46 / 382-383) dile getirdiği eleştirileri tamamıyle olumsuzdur. Halil Nimetullah Bey'in makalesinde dile getirdiği görüş şudur: "Maddî tabiata ait mevzuları akıl mevzuu ile, içtimaî tabiata ait mevzuları da vicdan mantığı ile tetkik ve muhakeme." (Mehmet İzzet: 46 / 382) Mehmet İzzet Bey, aslında bir konudan da şikayetçidir. O da Halil Nimetullah Bey'in, ileri sürdüğü görüşleri ispatlamaya gerek görmeyen tavrıdır. Bunun için de ona, yazısında, bazı sorular sorar ve cevaplamasını bekler.

Bu makalelerin devamı niteliğindeki diğer yazı, yine Mehmet İzzet Bey tarafından kaleme alınan "Kömürcünün İmanı" adlı yazıdır. Burada yazar, kömürcü ile âlim arasındaki farkı ortaya koymaya çalışır. İkisi arasındaki belirgin fark, birinin bedenle, diğerinin zihinle iş yapmasıdır. Yazar, Halil Nimetullah Bey'in kendi itirazlarına Millî Mecmua'da cevap verdiğini, "Hayat" okuyucularının bu mecmuayı takip edemiyor olabileceği ihtimalinden hareketle, cevabî yazıların bir hülâsasını yapmak istediğini söylüyor; ama aslında verilen cevaplardan pek de hoşnut değildir. Çünkü istediği cevabı alamadığını söylemektedir. Ayrıca Halil Nimetullah Bey'in cevabî yazılarını Hayat Mecmuası'nda değil de Millî Mecmua'da yayınlatmasını da eleştirerek bu konudaki usulleri çiğnediğini, çünkü okurların o mecmuayı belki de takip etmediklerini ya da edemediklerini

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

söylemektedir. Yazar, sadece üçüncü yazıda sorularına biraz cevap verildiğini, ilk iki yazıda da kendisini küçük düşürücü ifadeler kullanıldığını belirtmektedir. Mehmet İzzet Bey, yazısının bir yerinde şu dikkat çekici ifadeyi kullanır:

> "... Bilgilerimizle duygularımız arasındaki bu samimi tenakuza binaen 'yamalı ruhu yekpare yapmak' mefkûresinden feragat edemeyiz, türlü türlü mantık kabul edemeyiz!" (Mehmet İzzet: 53 / 13)

Bu düşünce Halil Nimetullah Bey'in "Ruhta iki nevi varlık vardır." görüşüne bir cevap niteliğindedir.

Mehmet İzzet Bey'in bu makalelerde dile getirdiği bazı görüşlere, özellikle "Kömürcünün İmanı" konusundaki görüşe, Mehmet Emin Bey, "Zihin ve İş, Nazariye ve Ameliye" adlı yazısında karşı çıkar. Ona göre iş:

> "... Muayyen neticeyi elde etmek için ferdin şuurlu faaliyeti, yalnız kazanç zaruretiyle yapılan amelden ibaret değildir. İş, aynı zamanda bir fikrin doğruluğunu, hakikat olmasını teyit edecek zaruri faaliyet; yahut zihin hayatını zenginleştiren yeni yeni meseleler muvacehesinde bırakarak fikir mesaisini kuvvetlendiren bir hayat cf'ûlesidir." (Mehmet Emin: 57 / 81)

Mehmet Emin Bey, günümüzde zihin ile iş, ameliye ile nazariye arasındaki ayrılığı doğru gösterecek düşüncelerin yeri olmadığını, hiçbir felsefî düşüncenin ortaya çıktığı zamandaki toplumun ihtiyaçlarına lâkayt kalamayacağını söylemektedir.

> "... Düne kadar faaliyet, iş, mütefekkir tabaka için ayıp idi. Düne kadar işçinin zihnî terbiyeye, fikir adamının hareket ve faaliyete ihtiyacı yok zannediliyordu. Büyük sanayiin teessüs etmemesi, iş ile ilim arasındaki tabiî rabıtayı bize göstermemişti. Daha on beş, yirmi sene evvel sanat ve ticaret adamlarının fikren mahdut olması tabiî addediliyor, bunların geniş bir tarzda millî hayat üzerine müessiriyeti kabul olunmuyordu. Böyle terbiye görmüş, böyle yetişmiş insanların daima zihinle iş arasında ittisal kuramaması tabiîdir." (Mehmet Emin: 57 / 82)

Yazar, bugün de bu tür bir düşünceyi taşıyan çok sayıda insan bulunduğunu ama bunun yanlışlığının artık fark edildiğini ve kabul görmeye başladığını dile getirmektedir. Ona göre

demokrasimizin buna ihtiyacı vardır. Böyle bir felsefe ile demokrasi inancımız kuvvetlenecek ve eğitimcilerimizden, millet olarak beklediğimiz faaliyet şuuru kendini gösterecektir.

b. "Aristo'ya Hürmet"

Dr. Orhan Sadettin Bey, "Aristo'ya Hürmet" adıyla kaleme aldığı yazısında, bir mecliste bir zatın "Aristo'dan üstün olduğunu, bunu talebelerine de söylediğini, yani talebelerinin de Aristo'dan üstün olduğunu" söylediğini belirtiyor. Bunu Aristo'nun şahsına büyük bir saygısızlık olarak değerlendiren yazar. sözü söyleyen kimsenin adını gizli tutarak onu "N. N." olarak anıyor ve Aristo'nun yüzyıllar da geçse bilgeliğinden bir şey kaybetmeyeceğini göstermeye çalışıyor. (Orhan Sadettin: 132 / 25-26)

N. N., buna "Akl-ı Selime Hürmet" adlı yazıyla cevap veriyor. Bu sözü söylediğini inkâr etmiyor ama hangi amaçla böyle bir söz sarfettiğini de açıklamak yoluna gidiyor. N. N. Bey'in amacını anlayabilmek için uzun bir alıntı yapmak zorundayız. Çünkü düşünceleri oldukça dikkat çekicidir. Muhatabı da tabiî ki Orhan Sadettin Bey'dir:

> "Bugün talebemizin bile Aristo'dan âlim olduğunu söylemekle iki maksat takip ediyordum: 1- Memleketimizin bazı münevverlerinde eskiden moda olan ve şimdi de hâlâ döküntüleri mevcut bulunan bir garip hastalık vardır; bu hastalığa tutulanlar Türk ismini taşıyan insanların her türlü medeniyet kabiliyetinden mahrum olduğuna riyazî bir kat'iyetle inanırlar: Onlara göre, memleketimiz çıplaktır, fakirdir, zayıftır ve böyle kalacaktır; bu memlekette yaşayanlar, düşünemezler, yazamazlar, anlayamazlar; bu memleketin zavallı sakinleri arasında hele felsefe ve ilim gibi esrarengiz şeylerle uğraşanlar, hem kel hem fodullar: bilmezler, bilemeyeceklerini de bilmezler.
>
> İşte dostum, ne Türk fertlerine ne de Türk kütlesine bir türlü kıymet veremeyen bu garip ve köksüz münevverlerimizin türlü türlü tipleri vardır. Bunların bazısı, bir zamanlar imzasının üstüne filozof kelimesini koyarak memlekete yüksekten bilmem hangi İngiliz filozoflarının fikirlerini yağmur gibi boşaltmaktan hoşlandılar; bazısı bu kadar da cesaret gösteremeyerek ancak hususi meclislerde malûmatlarını satmağa ve -henüz dimağını teariç ve telafifi tamamen teşekkül etmeden, her türlü hayat tecrübesinden mahrum bir yaşta- Avrupa şehirlerinde yaşayıp ezberledikleri cümleleri bize anlatmağa çalışırlar. (...) İşte azizim, bizden olmayan şeylere putlar gibi tapmak illetine karşı, benim aciz kafamın ilaç diye

bulduğu sözlerden biri, sizi her nedense sinirlendiren o cümledir; ben o cümleyle, bu nevi putların, daha doğrusu putperestliğin kırılmasını isteyenlere yardım etmek emelindeyim; başka türlü bu memleketin fikir hayatına şuur vermek kabil değildir, zannındayım." (N. N.: 133 / 50-51)

Yazarın ikinci maksadı ise, yirmi üç asırdan beri insanların bilgilerinin artmış ve bunun da kendilerini Aristo'dan daha fazla bilgi sahibi yapmış olmasını anlatabilmektir. Bunun için N. N. Bey akl-ı selime muhtaç olduğumuzu ve o vasıtayla bu görüşün haklılığının fark edilebileceğini söylüyor.

"İtiraf edeyim ki, bugün talebemizin bile Aristo'dan fazla bildiğini söylemekle ne şahsen kendimizle iftihar etmeye hak kazanmış; ne de Aristo'ya karşı hürmetsizlik yapmış oluruz. Biz bugün hakikaten daha çok şey biliyorsak, bu yirmi üç asır sonra gelmiş ve yirmi üç asırlık insan zekâsına varis olmaklığımızdan başka bir sebebe istinat etmez." (N. N.: 133 / 51)

N. N.'ye göre talebeleri kendisinin ne demek istediğini anlarlar, kafalarına takılan birtakım problemlerin hocalarının "aciz zekâsıyla" halledilebildiğini görür ve onlar ona saygı gösterirler.

Orhan Sadettin Bey, N. N.'nin bu yazısına "Şahsiyete Girişmeyelim" adlı bir yazıyla cevap verir. Yazı Mehmet Servet Bey'e yazılmıştır. Böylece N. N.'nin Mehmet Servet Bey olduğunu anlarız. Orhan Sadettin Bey, Mehmet Servet Bey'in suçlamalarını sıralayarak, bu suçlamaları kabul etmez ve gerekli cevapları verir. O, Mehmet Servet Bey'in Türk gençliğinin şuurlanması konusundaki düşüncelerine şu cümlelerle karşılık vermektedir:

"Türk gençliğinin şuurlanması kendisine itimat ederek büyük işler meydana getirmesi için Aristo'dan daha âlim olduğunu zannetmesi tamamen aksi bir tesir yapar; bu genç ruhlarda, o çirkin megalomaniyi tevlit eder. Halbuki megalomani insanı müspet işlere sevketmez, bilakis menfî bir hâle kor. İşte bizim manevî hayatımızı kemiren en müthiş mikrop: tenkit, hiçbir şeyi beğenmemek! Numuneleri pek çoktur; hem de her sahada. İşte bundan kurtulmak lâzımdır; ve bunun için, bu sefer, Garp ilminin müesseselerini put diye taşlamağa başlamak aynı hatayı tekrarlamaktan başka bir şey değildir. Sonra memleketimizdeki manevî cereyan, büyük bir hamle ile kendini Şark'tan kurtarıp, Garp'tan istifade edeceği bir anda, Garplılar'ın 'Bizden olmayanlardır.' diye mücadele hedefi ittihaz edilmesi, mütenakız olur zannederim. Binaenaleyh, Garp'ın mahsulü olan ilmi sevelim, müesseselerine hürmet edelim ve talebemizi de buna alıştıralım. Zira artık, maddî ve

manevî inkişafımızın Garp'ın vasıtalarıyla olacağını memleketimizde anlamayan kalmadı ve herhalde siz de bunlar meyanında olmak istersiniz zannederim." (Orhan Sadettin: 134 / 70)

c. Usul Kavgası

Mehmet İzzet Bey, Hayat Mecmuası'nın 127. sayısında "Usul Kavgası" ünvanlı bir yazı kaleme alıyor ve bu yazıda Fransız filozofu Bergson ile İngiliz filozofu Bertrand Russel'ın metafizik usulü konusundaki fikirlerini karşılaştırıyor. Bergson'un fikri şöyledir:

"İnsan için iki türlü bilgi tasavvur olunabilir. Bunlardan biri izafîdir, diğeri mutlaktır. (...) İlimde izafî olan bilgileri elde etmek için akla, müdrikeye istinat ediyoruz, metafizikte mutlak olana erişmek için yolumuz hads (intuition)'dır. Müdrike bir şeyi anlamak için onu tahlil eder, yani evvelce malûm olan diğer unsurlara irca, yani bir şeyi kendisi olmayan şeylerle ifade eder. Hads ise bir nevi zihnî 'sympathie'dir, bir şeyi anlamak için onunla hemhâl ve hemhis olur, onun içine yerleşerek künhünü doğrudan doğruya, başka şeylerin tercüme vasıtasına hacet kalmadan kavrar." (Mehmet İzzet: 127 / 445)

Russel, hadsın (sezginin) aklın bir mahsulü olduğunu öne sürerek bu görüşe karşı çıkıyor. Bergson sezginin yanılmayacağını, Russel yanılabileceğini söylüyor ve Mehmet İzzet Bey de yazısında buna ilişkin açıklayıcı bilgileri ve örnekleri okuyucularının dikkatine sunuyor.

Bu yazıya, (belki makalede bir parantez içi cümlede de olsa adı geçtiği için, belki de Bergson'u Türk insanına tanıtan ve görüşlerini savunan kimse olduğu için) "Parça Fikir Değil, Bütün Fikir Lâzım" adlı bir yazıyla Mustafa Şekip Bey karşılık veriyor. Şekip Bey'in usul konusunda asıl karşı çıktığı şey, Mehmet İzzet Bey'in Bergson'un tüm fikirlerini değil de onların içinden sadece birini, bir parçayı alması ve mantıkçı ve riyaziyeci bir filozof olarak addettiği Russel'la karşılaştırmasıdır. Ona göre her iki filozof farklı mecralarda çalışmaktadır. Bununla beraber, İzzet Bey Russel'ın fikirlerini de bütün olarak vermemiştir. Mustafa Şekip Bey, yapılması gerekenler konusunda şunları söylemektedir:

"Tanzimat'tan Ziya Bey'e gelinceye kadar memleketimizde hakim olan fikir hayat ve münakaşaları prensip ve sistemlerin gene prensip ve sistemlerin muhakemesinden ziyade bunlardan koparılmış fikir ve mezhep parçalarının birbirleriyle çarpıştırılmalarına dayanıyordu. Bunun da başlıca sebebi o zamanki

> Osmanlı cemiyetinin mahlût bünyesinden geliyordu. Bugün ise millî vahdet ve mefkûresi olan bir millet hâlinde yaşıyoruz. Binaenaleyh artık parça-fikirler ile değil bütün-fikirlerle yoğurulmak ihtiyaç ve zaruretindeyiz zannediyorum. Hele bu yoğurulmak sırf felsefe vadisinde olursa bütün-fikirlere olan ihtiyaç büsbütün kat'îleşir sanıyorum." (Mustafa Şekip: 129 / 481)

Mehmet İzzet Bey, Şekip Bey'in bu yazısına "Genc Usul Kavgası" başlıklı bir yazıyla karşılık verir ama bu yazıda Bergson ve Russel'ın fikirlerinin yerine iki yazar arasında yapılan bir tartışmayı okumaya başlarız. İzzet Bey, felsefe ihtiyacının haftalık mecmualarda yayınlanan makalelerle sağlanamayacağını, bu yanlışın da Ziya Gökalp'in bir usulü olduğunu, Şekip Bey'in parça-bütün meselesiyle felsefe yazılarına bir sansür koymak istediğini, usulün sadece Gökalp'le değil onun dışında felsefeyle uğraşan Rıza Tevfik ve Salih Zeki'yle de vücut bulduğunu söyler.

İzzet Bey, bazı fikirlerin kitapların bütünlüğü içinde kaybolduğunu, bunların makalelerle tanıtıldığını ve kabul gördüğünü, bunlara da ihtiyaç bulunduğunu belirttiği yazısında hem Şekip Bey'e laf atmakta hem de kendine bir pay çıkarmaktadır.

> "Büyük sistemleri kavrayabilecek bir kudreti olmadığından dolayı parça-fikirlerle uğraşanlara daha müsaadekâr bir nazarla bakmalı. Onlar da ellerinden geldiği kadar, hissolunan bir ihtiyacı tatmin ederek hizmette bulunuyorlar." (Mehmet İzzet: 131 / 5)

Bu tartışmanın son yazısı olan "Kime Şikayet Etmeli?"de Mustafa Şekip Bey, şaşkınlık içindedir ve "Ben ne yapmışım da haberim yokmuş." demektedir. İzzet Bey'in suçlamalarını şöyle sıralamaktadır:

> "1) Milletin felsefe ihtiyacını haftalık mecmua makaleleri ile tatmin edelim, 2) Usul meselesini mutlaka sona bırakalım, 3) felsefe yazılarına 'censure' koyalım, 4) fikir binalarını yalnız temaşa edelim, 5) fikriyat sahasında ihtiyaçlarımızın hudut ve mahiyetini tayine varalım, 6) küçük fikirlere karşı müsamahakâr olmayalım!.." (Mustafa Şekip: 133 / 44)

Yazar bu tür suçlamaları hak etmediği kanaatindedir. Bu konuda açıklayıcı bilgiler verir. Yazısını, başlık olarak da kullandığı cümleyle bitirir.

"... Bütün itirazım, ilimde değil fakat felsefede bütün-fikri bırakarak parça-fikirlerin tenkit ve muhakemesinedir.

Bu kadar küçük bir fikrin müdafaasından altı kabahat çıkaran aziz dostum beni tevbih etmek için mensuh ayetlere kadar müracaat ederlerse ben artık kime şikayet edebilirim?" (Mustafa Şekip: 133 / 45)

Gerçekten de Mehmet İzzet Bey "Gene Usul Kavgası" adlı yazısının sonuna Arapça olarak yazılmış bir ibare koymuştur.

III- Kitap Tanıtımı ve Eleştirileri

a. Lügatçe-i Felsefe

İsmail Fennî tarafından yazılan ve Darülfünûn Edebiyat Fakültesi tarafından neşredilen "Lügatçe-i Felsefe" adlı eser, Hakkı Baha'nın kaleme aldığı bir yazıyla tanıtılıyor ve eleştiriliyor. Hakkı Baha, eserin büyük bir boşluğu doldurduğunu ama bu konuda hazırlanmış olan ilk eser olması hasebiyle birtakım eksiklikler ve hatalarla da dolu olduğunu söylüyor. Yazar, eserin 900 sayfadan fazla olduğunu, bunun tamamını inceledikten sonra yapılacak tanıtım ve eleştirinin ise bir hayli zaman sonra ortaya konulabileceğini, bu nedenle eserin başlangıç bölümlerini gözden geçirdiğini ve bu mütalâayı yazdığını belirtiyor. Hakkı Baha, dikkatini çeken eksiklikleri ve hataları şöyle sıralıyor:

"1) Hiçbir maddenin etimolojisi gösterilmemiştir.

2) Hiçbir lafzın hangi ilimlerin ıstılahı olduğu işaret olunmamıştır. Bir kelimenin lüğat ve ıstılah manaları ve muhtelif ilimlere muhattas olan ıstılahlar tamamıyla birbirine karıştırılmıştır.

3) Bazı kelimelerin tariflerinde hatalar vardır.

4) Fransızca ıstılahlara tekabül eden Türkçelerinde ulema arasındaki ictihat farkları gösterilmemesinden sarf-ı nazar, hiçbir kelimenin kimler ve hangi meslekler tarafından tervic olunduğu dahi zikredilmemiştir.

5) Felsefeye taalluk etmeyen birçok kelimenin lügatçede yer bulmakta müşkülat çekmemesine rağmen felsefeyi bilhassa ruhiyatı alâkadar eden bazı biyoloji ve fizyoloji ıstılahatı ihmal olunmuştur." (Hakkı Baha: 57 / 97)

Yazar, bunlardan bazı maddeleri örnek göstererek ve uzun uzadıya açıklamalar yaparak tercüme hatalarını ve anlam yanlışlıklarını ve eksikliklerini gözler önüne serer. Yazısının sonunda, eserin yine de büyük bir emek mahsulü olduğunu ve her şeye rağmen önemli bir eser olduğunu dile getirir.

İsmail Fenni Bey, bu eleştiriye mecmuanın 61. sayısında cevap verir. Cevabını iki kısma ayırır. Birinci kısımda yukarıda sıraladığımız maddeleri cevaplar. Bu cevaplar yazarın hem itirazlarını hem de samimi itiraflarını içermektedir. İkinci kısımda ise Hakkı Baha Bey'in örnek olarak gösterdiği maddeler üzerinde durur. Buradaki açıklamalar oldukça uzundur. Yazar, bazı maddelerde, tercüme ettiği cümlelerin Fransızcalarını da aynen göstermiştir. İsmail Fenni Bey, yazısının sonunda hem eseri hem de eleştiriyi yapan Hakkı Baha Bey hakkında şunları söyllüyor:

> "Eser-i acizânemin pek noksan olduğunu ve ancak erbab-ı ilim ve irfanın kalem tashihleri için tehiyye olunmuş bir müsveddecik teşkil edebileceğini, mukaddimede itiraf ettim. Lakin bu nevakıs ve hatayiatın resâil-i mevkute ve gazetelerde tenkidi faydadan hâli değilse de maksat-ı esasiyi temine gayri kâfidir. Evvelki ıstılahat-ı Felsefiye Mecmuası'nın neşrinden beri felsefe ile haylice istinas hasıl olmuş ve müteaddit eserler yazılmış olduğundan bunları dahi nazar-ı dikkate alarak ihtiyaca kâfi bir ıstılahat mecmuasının tedviniyle bu hususta mevcut olan ihtilafata nihayet verilmesi yeniden teşekkül edecek heyetin himmetine vabestedir.
>
> Mütalâatınız, itirafınız vechile yalnız serbestâne olmayıp biraz da acûlâne ve müfritâne ise de makalenize istifa-yı kusurla hitam vermiş olmanıza ve sinnan dahi benim oğlum makamında bulunmanıza mebni ve'l-akibet ani'n-nâs zümresine iltihakta ve mukaddimede irat etteğiniz bazı kelimat-ı taltifiyeden dolayı da beyan-ı teşekkürde tereddüt etmem." (İsmail Fenni: 61 / 180)

b. Metafizik

Hilmi Ziya Bey, liselerin 11. sınıfında verdiği felsefe derslerinin notlarını toparlayarak 154 sayfadan müteşekkil "Metafizik" adında bir eser yayınlamıştır. Yazarın 680 sayfayı muhtevi taş basması olarak yayınlanan "Ruhiyat" adlı bir eseriyle, yayınlanacak bir kaç tercüme eseri daha vardır.

Mustafa Şekip Bey, Hilmi Ziya Bey'in "Metafizik" adlı bu eserinden hareketle, onun hakkında oldukça övücü sözler söylemektedir. Yazara göre Hilmi Ziya Bey, Gökalp'ten

etkilenmiştir. Felsefeye karşı aşırı bir ihtirası vardır. Felsefe ise, böyle bir ihtirası isteyen bir bilimdir. Hilmi Ziya Bey, gelecek vaadeden genç bir mütefekkirdir ve onu Türk Ocağı'nda dinleyen Mustafa Şekip'in "içini ısıtmıştır". Yazar onun eserinin teferruatına sebebini de açıklayarak girmiyor ve onu uyarmayı da ihmal etmiyor:

> "Hilmi Ziya'yı benim gibi görecekler şimdilik onun eserlerindeki teferruat ve tafsilat ile oyalanmayı vakitsiz bulacaklardır zannediyorum. Tekevvün etmek hamlelerini ihtiras halinde yaşayan bir ruhun kanunu kendi içindedir. Öyle ümit ediyorum ki bu ihtiras kendi ateşiyle kendi kendini tasfiye edecektir. Bizim kendisine yapabileceğimiz en iyi hizmet bu ateşi dikkatli ve şevkli bir alâka ile takip ettiğimizi kendisine his ve teemmül ettirmektir." (Mustafa Şekip: 118 / 268)

Dr. Orhan Sadettin Bey, Hilmi Ziya Bey'in yazdığı "Metafizik" adlı kitabı eleştiriyor ve kitaptaki birtakım eksiklikleri dile getiriyor. Hilmi Ziya Bey'in bu kitabının liselerin son sınıfında okutulacak bir ders kitabı olarak hazırlandığını, ders kitaplarında herkes tarafından kabul gören düşüncelerin yer alması gerektiğini ama yazarın kitapta şahsî görüşlerine yer verdiğini belirten Orhan Sadettin Bey, bunun, kitap için önemli bir eksiklik olduğu görüşündedir. Yabancı dillerden yaptığı bazı tercümelerde de Hilmi Ziya Bey'in tercüme yanlışları yaptığını söylemekte ve buna örnekler vermektedir. Yazısının sonunda Goethe'nin bir sözüne yer vererek her insanın yanılabileceğini belirten yazar, Hilmi Ziya Bey'in bundan sonraki eserlerinde bu hataların azalacağına ve ilerleme göreceğine inanmaktadır.

> "İnsan çalıştığı müddetçe yanılır. Yani yanılmağa mahkumdur. İşte bunun için Hilmi Ziya Bey'in zamanımızdaki felsefe cereyanlarını öğrenmek ve bunları yaymak için sarfettiği gayreti ve çalışmasını, bütün hatalara rağmen, hüsnü telakki etmeliyiz, çünkü bir ikinci eserinde tekâmül göreceğimizden şüphe etmiyorum." (Orhan Sadettin: 120 / 316)

c. Felsefe Tarihi

Karl Vorlander'in "Felsefe Tarihi" adlı eserinin birinci cildi Prof. Mehmet İzzet Bey tarafından tercüme edilmiştir. Eserin ikinci cildinin tercümesi, Felsefe Muallimi Orhan Sadettin Bey tarafından yapılmıştır. Dr. Halil Fikret'in tanıttığı ve eleştirdiği Felsefe Tarihi, işte bu ikinci cildin tercümesidir. Yazar, eserin orijinalinin iki cilt olduğunu söylemekte, ama Orhan Sadettin Bey'in Kant'a kadar olan bölümü ikinci cilt, Kant'tan sonrasını da üçüncü cilt olarak düşündüğünü belirtmektedir. Bu fikri, olumlu karşılamaktadır. Halil Fikret Bey, eserin Latin harfleriyle

basıldığını, kendilerinin bu yazıyı henüz kolay okuyup anlayacak seviyeye gelemediklerini, yetişenlerin de eskiyi okuyup anlamakta güçlük çekeceklerini haber vermektedir.

> "Orhan Sadettin Bey'in lisanı sade ve anlaşılırdır. Tercümede mümkün mertebe fikre sadık kalınmıştır. Eserin aslında uzun ve tali cümlelerle tamamlanan cümlelerini aynen Türkçeye çevirmiş olsalardı tercüme, istifade edilemeyecek derecede çapraşık bir şekil alırdı.
>
> Binaenaleyh Almanca cümleleri ikiye bölmek ve hatta üçe bölmek ve bununla beraber fikre sadık kalmak mütercimin lehine kaydedilecek hususiyetlerdendir. Bunda mevzua hakim olmanın da tesiri çoktur." (Halil Fikret: 128 / 478)

Yazar, bazı tercüme hatalarına değinmekte, Orhan Sadettin Bey'in yaptığı tercümeden bazı örnekleri aynen vererek, aslında, tercümenin nasıl olması gerektiğini, o cümleleri bir de kendisi tercüme ederek göstermektedir. Yine de bu hataların az olduğunu söylemeyi ihmal etmemektedir.

Orhan Sadettin Bey, bu eleştirilere "Bir Tenkide Cevap" başlıklı yazısıyla karşılık verir. Halil Fikret Bey'in eleştirilerinin yersiz ve insafsız olduğu düşüncesindedir. Halil Fikret'le kendisinin tercümelerindeki farklılıkların da "Felsefe Tarihi" adlı eserdeki tab farklılıklarından kaynaklandığını söyler. Halil Fikret, eserin üçüncü tab'ından, Orhan Sadettin ise yedinci tab'ından tercüme yapmışlardır. Orhan Sadettin Bey, haklılığını ispat için görüşünü destekleyen tercüme örneklerini yazısına ekler. Münekkidin, eserin üç cilt yapılması konusundaki eleştirisine de mantıklı bir cevap verir.

> "... Kârilerin tercüme edilen eser hakkındaki yanlış bir kanaat beslememeleri için şunu söyleyeyim ki Vorlander'in Felsefe Tarihi, yedinci tab'ından beri üç cilde bölünmüştür ve bu keyfiyet kitabın ilk sayfasındaki tasnifte de en göze batacak bir şekilde gösterilmiştir." (Orhan Sadettin: 129 / 496)

d. İslâm Dünyasının Bünyesi ve İnkişafı

M. Nermi Bey, Prusya Maarif Nazırı Prof. C. H. Becker tarafından yazılmış olan "İslâm Dünyasının Bünyesi ve İnkişafı" adlı eseri tanıttığı yazısında, İslâm dünyasının bazı istisnalar dışında kendi bünyesini araştırmadığını, dinî kusurların çerçevesinden dışarı çıkmadığını, Dozy'nin "İslâm Tarihi"ni tercüme eden Abdullah Cevdet'in sırf kalıplaşmış kurallar nedeniyle kafirlikle

suçlandığını, bu tip düşüncelerin ve kuralların ise ancak Ortaçağ'a uygun olduğunu; tüm bu nedenlerden dolayı Becker'in hazırladığı eserin çok önemli bir boşluğu doldurduğunu söylemektedir. M. Nermi Bey, eserde ele alınan konuları şöyle sıralamaktadır: .

> "İslâmiyetin kültür tarihindeki mevkiî, İslâmiyetin dünya telakkisi, İslâm ve iktisadiyat, halifeler devrinin kültür tarihi, haraç ve öşrün teşekkülü, İslâmiyet ve Hristiyanlık, Hristiyan kilisesiyle İslâm mabedi arasındaki münakaşalar, İslâm dogmasının teşekkülü, ilah..." (M. Nermi: 72 / 399)

M. Nermi Bey, bu eseri tanıtmanın bir makalenin sınırlarını aşacağını belirtiği yazısının sonunda, eserin, Doğu'da çok ihmal edilmiş bir konuya temas ettiğini ve bu konunun tetkiki için ön ayak olabileceğini söylemektedir.

e. Tarihî Maddeciliğin Işığında Edebiyat

Ziyaettin Fahri Bey, Fransız olmayan bir yazar, Marc İckovvicz tarafından Fransızca olarak yayınlanan "Tarihî Maddeciliğin Işığında Edebiyat" adlı eserin dikkatini çektiğini, çünkü bugüne kadar Marksist ideolojinin güzellik sahası konusundaki uygulamalarından haberdar olmadığımızı, eserin bu hâliyle Fransa'da hayli ilgi uyandırdığını söylemektedir.

Yazar, eserin iki kısımdan oluştuğunu haber veriyor. Birinci kısımda bediiyatta uygulanan usuller, ikinci kısımda ise Marksizm açısından roman, tiyatro, şiir hakkında bilgi verilmekte ve Marksist ideolojide edebî yaratışın mekanizması üzerinde durulmaktadır.

Ziyaettin Fahri Bey, eserin birinci bölümünü, kitabın hudutları dışına taşmak olarak yorumluyor. Yine de Marksizm'den önceki usulleri bilmenin yararlı olacağını, bunun da Marksizm'i anlamakta kolaylık olarak algılanabileceğini belirtiyor. İckovvicz, bediiyat ve sanat ilmi arasındaki farklılıklar üzerinde duruyor:

> "Bediiyat, bedîî hissi tetkik için kendi başına kâfidir; fakat sanat ilmi bedîî hayatı tetkik ederken bütün ilimlere başvurmak zaruretindedir. Sanat eserinin ferdî menşeinde ve sanatkârın ruhî mekanizmasını tahlilde ruhiyat, sanat eserinin içtimaî sebeplerinde ve onu doğuran maşerî heyecanı anlatışta içtimaiyat onun yardımcılarıdır." (Ziyaettin Fahri: 125 / 417)

Ziyaettin Fahri Bey, İckovvicz'in sanat ilmi konusundaki görüşlerine katılmıyor. Eserin ilk göze çarpan tarafının sosyal olayları inceleyen Marksizm'in edebiyata uygulanıyor olmasıdır. Eser, bu yönüyle bahsedilmeye değer bir eserdir.

f. Usul Hakkında Nutuk

Mehmet Emin Bey, Descartes'ın "Usul Hakkında Nutuk" adlı eserinin önemi ve tesiri üzerinde duruyor. Yazara göre bu eser, zamanının eğitim ve ilim hakkındaki düşüncelerine bir isyan niteliğindedir. Descartes, kendi nefsinin ve düşüncelerinin kahramanı olmasına rağmen içtimaî müesseseler ve sultalar karşısında korkaktır. Galile'nin Dünya ve Güneş karşısındaki fikirlerini onaylamasına rağmen, sırf onun uğradığı akibetten korktuğu için bu konudaki fikirlerini açıklamamıştır. Fakat yazmış olduğu "Usul Hakkında Nutuk" adlı eser, düşünce hürriyetinin habercisi olmuş ve kalıplaşmış düşünceler bir bir yıkılmağa başlamıştır. Mehmet Emin Bey, şu cümlelerle bu konuya dikkat çekmektedir:

> "Nitekim öyle oldu. Usul Hakkında Nutuk'un tesiri altında kalan XVIII. asır alim ve feylesofları bilâperva din, hükûmet mefhumlarını onun usulüyle tahlil eylediler. İçtimaî inkılâpların bir âmili de bu nev tenkitler olmuştur. Manevî velayetlerden kurtarmağa matuf olan Türk inkılâbı da dünyayı saran böyle bir hareketin zeylidir. Usul Hakkında Nutuk'u bu hareketi hazırlayan eserlerden biri olması itibarıyle mütalâa ettiğiniz zaman onun chemmiyetini anlayabilirsiniz." (Mehmet Emin: 87 / 166)

Yazara göre bu eserin okunmasından her zaman için büyük zevk duyulabilir.

g. Şuurun Bilâvasıta Mutaları Hakkında

Henri Bergson'un "Şuurun Doğrudan Doğruya Vermeleri Hakkında Bir Kalem Tecrübesi" namıyla yazmış olduğu eser, Halil Nimetullah Bey tarafından "Şuurun Bilâvasıta Mutaları Hakkında" adıyla dilimize çevrilmiştir. Mustafa Şekip Bey, bu eserin tanıtımını yaptığı yazısında, yapılan tercümelerde kullanılan kelimelerin özenle seçilmesi gerektiği, aslında, bu tercümeden mütercimînin de pek memnun kalmadığını sandığını söylemektedir. Yazar, Bergson felsefesi üzerine şunları söyler:

> "Bergson'un felsefe için 'hads' namıyla kendine göre anlaşılmış yeni bir usul ibda ettiği malûmdur. Feylesof yeni usulünün ilk tatbikini bu eserde gösterdiği

gibi felsefesinin istikametini de burada tayin eder. Bunun için ona çok manalı bir başlık koymuştur. 'Şuurun Doğrudan Doğruya Vermeleri Hakkında Bir Kalem Tecrübesi.'

Buradaki 'verme' tabiri 'yapma' tabirinin zıddını ifade için konulmuştur. Çünkü feylesof bu eserinde şu veya bu bakıma göre tahlil ile yapılmış ve hepsi bir türlü ve hatta birbirlerinden aykırı şuurlar yerine doğrudan doğruya kavranmış şuuru, yani mevcudatı bize ve bizi kendimize bildirdiğini zannettiğimiz bir âlemi olduğu gibi görmek istiyor. Her feylesof gibi Bergson da şuurdan başlamak ve onunla yüz yüze gelmek arzusundadır. Çünkü bu cihet temin edildiği takdirde meseleler arasında metafizik ile ruhiyatta müşterek olan 'irade' hakkındaki bütün tenakuz ve ayrılıkların ortadan kalkmaları muhtemeldir." (Mustafa Şekip: 122 / 343-344)

Eser, üç bölüm ve bir sonuçtan ibarettir. Hürriyet konusu eserin bütünlüğüne sindirilmiştir. Eserde şuurun ya da ruh hayatının görünen hayattan farklı özelliklere sahip bir âlem olduğu anlatılmaktadır. Yazar, özgür olmak isteyenlerin samimiliği sevmek ve yaşamak zorunda olduklarını belirtir. Mustafa Şekip Bey, Bergson'un anladığı hürriyeti şöyle tavsif eder: "Gittikçe hür, gittikçe samimi olmağa doğru giden yaratıcı bir oluştur." (Mustafa Şekip: 122 / 344)

h. Üç Yeni Uzuv

Mustafa Şekip Bey tarafından yazılmış olan "Üç Yeni Uzuv" adlı yazıda, 1927 senesi içinde çıkmış olan üç mecmuanın tanıtımı yapılmakta ve bunların her biri bir uzuv olarak gösterilmektedir. Bu mecmualar; Felsefe ve İçtimaiyat Mecmuası, Psikanaliz Mecmuası, Felsefe Tarihi Mecmuası'dır. Bunlardan "Felsefe ve İçtimaiyat Mecmuası" Türkiye'de, diğerleri de Fransa'da yayınlanmıştır. Türkiye'deki mecmua, Darülfünûn Felsefe ve Edebiyat Şubeleri'nce çıkarılmıştır. Yazar, memleketimizde böyle bir mecmuanın çıkartılmasıyla önemli bir boşluğun doldurulduğunu belirtmekte ve dergiye yazılarıyla ve mesaileriyle katkıda bulunan gençleri de bu gayretlerinden dolayı kutlamaktadır. Yazıda Fransa'da çıkartılmakta olan diğer iki mecmua hakkında da bilgi verilmektedir. (Mustafa Şekip: 53 / 7-8)

IV- Genel Felsefe Yazıları

Hayat Mecmuası'nda yer alan felsefe yazılarından bir kısmı ya çeşitli filozofların hayat hikâyelerini, ya çeşitli felsefî görüşleri ya da felsefenin bazı bilimlerle ilişkisini inceleyen ve anlatan

yazılardır. Bu yazılar arasında Batılı yazarların ya da filozofların yazdıkları yazılar da vardır. Bu yazıları ve bunları kaleme alanların (ya da tercüme edenlerin) isimlerini şöyle sıralayabiliriz:

1) Avni: "Medeniyet Tarihinde Felsefenin Rolü" (13 / 245-248) | John Dewey'den tercüme olunmuştur. |, "Altıncı Beynelmilel Felsefe Kongresi" (14 / 266-268);

2) Bedriye Mustafa: "Ellenkey'in Hayatı ve Fikirleri" (113 / 177-178);

3) Galip Atâ: "İlmî Felsefe Nerede Başladı?" (139 / 5-7);

4) İsmail Hakkı: "Sanat ve Felsefe" (8 / 155);

5) Mehmet İzzet: "Felsefeye Merak Neden?" (34 / 145-146), "Kur'an ve İsyan" (35 / 164-165), "Vakıa ve Mefkûre" (36 / 187-188), "Mefkûre ve Vakıa" (37 / 207-208), "İslâm'da Zühd" (38 / 227-228), "Boutreaux'ya Göre İlim ve Din" (49 / 444-445) "Feylesof ve Haşmetpenah" (51 / 484), "Hegel'in Beraeti" (54 / 23-24);

6) M. Nermi: "Tabiat İlimleri ve Felsefe" (29 / 44-45), "Romantiğin Felsefe ve Dünya Telakkisi" (41 / 286-287), "Romantiğin Felsefe ve Dünya Telakkisi" (42 / 306-307), "Devlet Adamı ve Ahlâkiyat" (77 / 496);

7) Mustafa Şekip: "Hars ve Medeniyet İkiliği" (15 / 284-285), "Fert ve Cemiyet Mefhumları" (35 / 163-164), "Kant Hiç Kabahatsiz midir?" (53 / 16-17), "Hegel'in Sanat Nazariyesi" (58 / 103-105), "Hayat ve Madde" (123 / 363-364), "İhtimalîlik ve Yakîn" (127 / 444) | Emile Borel'den tercüme olunmuştur. |, "Doğan Dünya" (16 / 307-308), "Keyserling" (18 / 345-346), "İstikbalin Harsı ve Ona Götüren Yol" (20 / 387-388), "Ekümenik Hâlin Manası" (22 / 426-428), "Terakki Meselesi ve Zamanımız Buhranı" (23 / 444-445) "Zamanımız Buhranının Teşrihi" (24 / 464-465), "Zamanımızın Vazifesi" (25 / 485-486), "Felsefe ve Hikmet" (26 / 505-507)[Son sekiz yazıda Alman filozof Keyserling ve felsefesi anlatılmaktadır.|;

8) Vahit: "Hippolyte Taine" (77 / 501-503), "Taine ve Sıfat Felsefesi" (78 / 515-521);

9) Ziyaettin Fahri: "Cousin'in Hayatına Bir Nazar" (2 / 28-33), "Hukuk, İçtimaiyat ve Felsefe" (nu. 14 / 265-266), "Claude Bernard'ın Felsefesi" (120 / 305-306), "Claude Bernard'ın Felsefesi" (122 / 357-358) | Son iki yazı, Henri Bergson'dan tercüme edilmiştir. |

V- Türk Felsefe Cemiyeti

Hayat Mecmuası'nda "Türk Felsefe Cemiyeti" konusunda yazılmış sekiz yazıyla karşılaşıyoruz. Bunlar, cemiyeti tanıtıcı yazılar olmaktan çok, cemiyette sunulan tebliğler ve bu tebliğlere yapılan eleştirileri içermektedir. Sadece Mehmet Emin Bey tarafından kaleme alınan "Felsefe Cemiyeti" adlı yazı, bu cemiyetin neler yapması gerektiği konusundaki birtakım fikirlerin yer aldığı bir yazı özelliğindedir. Yazıdan edindiğimiz bilgiye göre Felsefe Cemiyeti, İstanbul'da

felsefe müderrisleri ve muallimleri tarafından kurulmuştur. Cemiyet, felsefe ve içtimaiyat ile meşgul olan mütefekkirlerin bir araya gelerek inceleme ve değerlendirmelerini birbirlerine sundukları bir çatı olmuştur. Cemiyetin buradaki tebliğleri, "Felsefe ve İçtimaiyat Mecmuası" adıyla yayınlanan bir mecmuada okuyucularına ulaştıracağını da aynı yazıdan öğreniyoruz.

Mehmet Emin Bey, Felsefe Cemiyeti'nin araştırmalarında yer vermesi gereken konulardan birinin din olduğu kanaatindedir. Bir fikir karmaşasıyla karşı karşıya kalınan bu dönemde din ya da dinî konular açıklığa kavuşturulmak zorundadır.

> "... Maziden mevrus olan ve millî ve medenî hayatla telif edilemeyen din müesseselerinin yıkılması bazı vicdanlarda huzursuzluk tevlit etmiştir. Şimdiye kadar din deyince medreseler ve tekkeleri, devletin hukukî faaliyetine hakim olan bir zihniyet muvacehesinde bulunuyorduk. Bunların hiçbiri muasır hayatla telif olunamazdı. Onun için bu sultalardan kurtulmağa matuf cihat etrafında hemen bütün mütefekkirler ittihat etti. Nihayet İstiklâl Harbi'nin vücuda getirdiği içtimaî vaziyet ve kudret bütün bu engelleri yıktı. Fakat şimdi bu müesseseler haricinde din meselesi, dinî vicdan, dinî tehassüs meselesi... muvacehesindeyiz. Bu mesele etrafında tetkik edilecek birçok cepheler vardır." (Mehmet Emin: 66 / 261)

İslâmiyet'in diğer dinler gibi olmadığını, bizzat devletler tarafından kabul gördüğünü ve bunun neticesi olarak kuvvetlendiğini; fakat devletin lâik yapıya dönmesiyle bu kuvveti yitirdiğini belirten yazar, bunun sonuçlarının incelenmesini ve bu konudaki kanaatlerin ortaya konulmasını istemektedir.

Mehmet Emin Bey, Felsefe Cemiyeti'yle birlikte karşılaşabileceğimiz olaylar ya da problemler konusunda da önceden tedbirler alabileceğimize inanmaktadır. Bizde yerleşmiş olan kötü bir zihniyet vardır. O da düşünürlerimizin ve yazarlarımızın daima olayların arkasından gitmesi ve olanı tespit etmesidir. Oysa bu cemiyetin çalışmaları sayesinde öne geçme şansına sahip olabiliriz.

Cemiyetteki müderris ve muallimlerin okullardaki felsefe ve içtimaiyat derslerinin nasıl yürütülmesi gerektiği konusundaki fikirlerini de ortaya koymaları lâzımdır. Yazar, devlet yöneticilerinin bu fikir adamlarına yardım etmesi gerektiğini söyler.

> "Fikir mesailerini bugün için hayatî olan meseleler üzerine tevcih eylemiş bir felsefe cemiyetinin münakaşalarından en ziyade memleketin maarif hareketlerini idare ile mükellef olanlar istifade ederler." (Mehmet Emin: 66 / 262)

Mehmet Emin Bey, Felsefe Cemiyeti'nin kuruluşundan memnundur ve geleceğe ümitle bakmaktadır.

> "Cemiyet müteşebbislerini çok hararetle tebrik ederken, onların mesailerinden edeceğimiz istifadeyi düşünerek âtîye çok nikbin olarak bakıyorum." (Mehmet Emin: 66 / 262)

Felsefe Cemiyeti konusundaki ikinci yazı, "Dinî İdealizm" adını taşımaktadır. Bu yazı, 29 Mart 1928 Perşembe günü Türk Felsefe Cemiyeti'nin İstiklâl Lisesi'nde yaptığı ikinci toplantıda, Darülfünûn Ruhiyat Müderrisi Mustafa Şekip Bey tarafından yapılan "Dinî İdealizm ve Lâiklik" adlı tebliğin bir özetidir. Yapacağımız alıntı bizim dinî idealizmi anlamamıza yardım edeceği gibi ilginç bir noktaya da götürecektir. Bütünlük sağlayabilmek için uzun bir alıntı yapıyoruz.

> "Dinî idealizmin maddesi bütün kitab-ı mukaddesede 'şeriat, itikat ve ibadet' olarak gösterilmiş ve bütün ruh yani suret, iman, ümit, muhabbet ve hak temayüllerinin beka ve lâyetebeddelinde gösterilmiştir. Bu nazarladır ki bütün peygamberler yaptıkları idealizmin maddesini ikinci derecede ve mütebeddel bir mahiyet ve kıymette göstermişler ve hatta bu noktada kerraren ısrar etmişlerdir. Yine bunun içindir ki 'aynı idealizmin Yahudi, Hristiyan ve Müslüman gibi muhtelif namlar alan tekevvün safhaları birbirinden ne madde, ne de surette esaslı hiçbir fark gösterememişlerdir'. Müşterek bir bahr-ı sefît medeniyetinin içtimaî ve insanî tecrübelerine ma'kes olan bir idealizmi tamamiyet ve vahdetî hâlinde görmek ve yaşamak artık bu idealizm saliklerinin zaruri bir ihtiyaçları olsa gerek. Beynelmileliyet ihtiyaçları içinde çırpınan asrımız geçmiş asırların inhisarcı ve dar görüşleri içinde artık mahpus kalamaz. Bunun için Ahd-i Atik, Ahd-i Cedit ve Ahd-i Ahir 'tek bir kitab-ı mukaddes hâlinde tebcil ve talim edilmek' zaruretindedir. Çünkü hem istikbal, hem de hakiki mazi-i tarihî bunu âmirdir." (***: 72 / 394)

Mustafa Şekip Bey'in bu tebliği derin akisler yapar. Tebliğin sunulduğu toplantıdan itibaren, Felsefe Cemiyeti'nin dört toplantısında bu konu tartışılır. Üçüncü yazıda, dördüncü toplantıda Hilmi Ziya Bey ve Mehmet Servet Bey'in bu konudaki görüşleri ve Mustafa Şekip Bey'in onlara verdiği cevaplar özetlenmiştir. Tebliğin tam metni, ikinci yazıdan öğrendiğimiz kadarıyla cemiyet tarafından çıkarılan "Felsefe ve İçtimaiyat Mecmuası"nda yayınlanmıştır.

Dördüncü yazı, Mehmet Servet Bey tarafından kaleme alınmış ve bu yazıda Felsefe Cemiyeti'nin altı ay içinde yaptıklarının bir bilançosu yazarın kalemiyle özetlenmiştir. Bu bilanço, yeni kurulan bir cemiyetin yarım senelik faaliyeti ve geleceği hakkında bilgi veriyor olması bakımından önemlidir. Yazara göre başlıca iki mevzu üzerinde durulmuştur: 1- Türk felsefe tarihine ait tetkikler, 2- Din felsefesi hakkında münakaşalar.

Birinci mevzuda, Müderris Mehmet Ali Aynî Bey, "Eski Türk Filozoflarından İsmail Hakkı" ve "Türk Mantıkçıları" adlı iki eser vermiştir. İkinci mevzuda Mustafa Şekip Bey'in bir tebliği vardır. Yazar, Şekip Bey'in tebliği konusundaki düşüncelerini buraya aktarırken, "en tabiî bir şekilde doğan Felsefe cemiyetinin çalışma tarzının da tebliğ sahibiyle yüz yüze müzakerelerde bulunmak biçiminde yaygınlaştığını" belirtmektedir. (Mehmet Servet: 90 / 229-231)

"Türk Felsefe Cemiyeti Tebliğleri" adını taşıyan beşince yazıda, cemiyetin 25 Teşrinievvel 1928'de yapılan yedinci toplantısında, altıncı toplantıda Mehmet İzzet Bey tarafından sunulan "Cemiyet, Muayyeniyet ve Gaiyyet" adlı tebliğinin tartışıldığı ve Mehmet Servet Bey'in bu konuda hazırladığı raporun okunduğu, Muallim Hatemî Senih, Doktor Bakteriyolog Osman Nuri, Müderris Mustafa Şekip, Doktor Cevat Bey'lerin konu hakkındaki görüşlerini aktardıkları bildirilmektedir. Mehmet Servet Bey'in raporunun tam metni mecmua sayfalarında yer almıştır. (Mehmet Servet: 101 / 459-461)

Mehmet İzzet Bey'in tebliğinin tartışması, 2 Teşrinisâni 1928'de yapılan sekizinci toplantıda da devam etmiştir. Konu hakkındaki fikirlerini ortaya koyan Orhan Sadettin Bey'in raporunun metni (Orhan Sadettin: 110 / 115-116) ve Hatemî Senih Bey'in raporunun özeti (Hatemî Senih :117 / 258-259) Hayat Mecmuası sayfalarında okuyuculara sunulmuştur.

Türk Felsefe Cemiyeti hakkındaki sekizinci yazı, cemiyetin Nisan ayındaki son toplantısında, Mehmet Servet Bey tarafından "Felsefe Tarihini Tetkik Usulleri Hakkında Bazı Mütalâalar ve Neticeler" başlığıyla sunulan tebliğin mühim noktalarını içermektedir. Bu tebliğ konusunda da Orhan Sadettin, Mehmet İzzet ve Hatemî Senih Bey'ler bazı itirazlar öne sürmüşlerdir. Mehmet Servet Bey, bu tebliğini, Hayat Mecmuası'nda yayınlanan "Fikir Hayatımız" adlı makalelerine yapılan itirazlar üzerine kaleme almıştır.

VI- Terakki Fikrinin Menşe ve Tekâmülü

Mustafa Şekip Bey, "Terakki Fikrinin Menşe ve Tekâmülü" başlığı altında yayınlanan yazı dizisinde, okuyucularına bir "felsefe tarihi" hazırlamıştır. Kendi deyimiyle insanlığın ve tarihin felsefesini yazmıştır.

Hayat Mecmuası'nda yayınlanan en uzun yazı dizisi olan "Terakki Fikrinin Menşe ve Tekâmülü" değişik aralıklarla, 36 ve 83. sayılar arasında 29 ayrı yazı olarak yayınlanmıştır. Bu genel başlık altında her yazının da ayrı bir başlığı vardır. Yazı dizisi hakkında bir bilgi verecek olması bakımından bu başlıkları buraya almayı gerekli görüyoruz:

1) "Kurûn-ı Evvelîde" (36 / 185-186):
2) "Kurûn-ı Vustada" (37 / 205-207):
3) "Kurûn-ı Vustanın Kifayetsizliği" (38 / 226-227):
4) "İntikal Devresinde" (39 / 244-247):
5) "François Bacon'un Zuhuru" (40 / 266-268):
6) "XVII'nci Asırda" (41 / 284-286):
7) "XVIII'inci Asra Girerken" (42 / 303-306):
8) "XVIII'inci Asırda" (43 / 324-325):
9) "XVIII'inci Asırda" (44 / 343-345):
10) "XVIII'inci Asırda" (45 / 365-367):
11) "XVIII'inci Asır Almanyası'nda" (46 / 386-387):
12) "XVIII'inci Asır Almanyası'nda" (47 / 406-407):
13) "XVIII. Asır Almanyası'nda" (49 / 443-444):
14) "XVIII. Asır Almanyası'nda" (50 / 464-466):
15) "XIX'uncu Asra Girerken" (51 / 485-486):
16) "XIX. Fransız Asranın İlk Nısfında" (52 / 505-506):
17) "XIX'uncu Alman Asrının İlk Nısfında" (55 / 45-46):
18) "XIX'uncu Almanya Asrının İlk Nısfında" (56 / 63-64):
19) "XIX'uncu Alman Asrının İlk Nısfında" (57 / 83-84):
20) "XIX'uncu Alman Asrının İlk Nısfında" (59 / 124-125):
21) "Hegel'in Ölümünden Sonra" (63 / 203-205):
22) "Darwin'in Zuhuru" (71 / 365-366):
23) "İngiliz Tekâmülcülüğüne Göre Terakki Fikri" (74 / 428-430):
24) "Bedbinler ve Münekkitler" (75 / 448-449):
25) "Tereddüt ve Buhran" (77 / 490-491):

26) "Tereddüt ve Buhran" (78 / 513-515);

27) "Tereddüt ve Buhran" (81 / 43-44);

28) "1870'ten Zamanımıza Kadar" (82 / 67-68);

29) "1870'ten Zamanımıza Kadar" (83 / 85-87).

Bu yazılarda, Yunanlı Sokrates [M.Ö. 468-399], Eflatun [M.Ö. 429-347], Aristoteles [M.Ö. 384-322], Epikuros [M.Ö. 341-270]; Fransız François Bacon [1561-1626], Descartes [1596-1650], Pascal [? – 1880], Jean Jacques Rousseau [1712-1778], Voltaire [1694-1778], Condillac [1715-1780], Turgot [1727-1781], Cordorcet [1743-1794], Montesqiue [1689-1755], Diderot [1713-1784], Auguste Comte [1798-1857]; Alman Spinoza [1632-1677], Kant [1724-1804, Hegel [1770-1831], Leibniz [1648-1716], Fichte [1762-1814], Schopenhauer [1788-1860]; İngiliz Locke [1632-1704], Hobbes [1588-1679], Shaftesbury [1801-1885], Hume [1711-1776]; İtalyan Machiavelli [1469-1527], Vico [1668-1744] gibi birçok filozofun, hayat hikâyesi, mücadelesi ve felsefî görüşü aktarılmıştır. Bu görüşleri tek tek aktarmak, çalışmamızın sınırlarını aşmaktadır. Bu nedenle yazılarla ilgili genel bir bilgi vermeyi yeterli görüyoruz.

Yazar, yazı dizisinin sonunda dahi olsa Türkiye'deki felsefî hareketlerden hiçbir bahis açmamıştır. Bu da kendi yazıları için bir eksiklik meydana getirmiştir. Mustafa Şekip Bey, "Terakki Fikrini Niçin Yazdım?" adlı yazısında, bu yazı dizisini niçin kaleme aldığının cevabını vermektedir.

> "... Biz insanlar yalnız olmuş ve olanı değil, olacağı da aramayı isteyenlerdeniz. Acaba bütün bu oluşların kıymet ve manaları ne? İşte bu suale muhtelif zaman ve mekânlarda verilen cevapların kâffesi mevzumuzun kadrosu içine girmektedir. Acaba hayat ve beşeriyetin mazileri ne idi, hâlleri nedir ve istikballeri ne olacaktır? Münhasıran hayata tevcih edilen bu suallerin cevabı, tabiat veya tekâmül felsefesini, yalnız beşeriyete tevcih edilenler de tarih felsefesini teşkil etmişlerdir. O hâlde terakki fikri, bir tabiat ve tarih felsefesinden başka bir şey değildir. (...) Fazla olarak da Genç Osman'dan beri başlayan terakkiperverlik temayüllerimizin büyük Türk inkılâbıyla ihraz ettiği derin ve kuvvetli şuurdan sonra terakki felsefesiyle, belki herkesten ziyade, alâkadar olacağımız tabiî idi. İşte milletin duyduğu bu büyük ihtiyaç üç sene evvel beni de terakki felsefesine sevk ederek bu ufacık tetkik tecrübesini bana şevk ve heyecanla tamamlayabilmek saadetini verdi. Bunun için şu küçücük eserimi büyük milletime ithaf etmekten daha haklı bir şey yapamayacağım." (Mustafa Şekip: 86 / 147)

Yazar bu incelemesinde, eskilerle yenilerin mücadelesini okuyucularına sunmuştur. Eskiler ideal hayatı mazide, yeniler ise ideal hayatı istikbalde aramaktadırlar. Mustafa Şekip Bey, bu tetkiki vücuda getirirken izlemiş olduğu yolu da şu cümlelerle açıklamaktadır:

> "Burada eserimi emsal arasında ne suretle terkip ve temayüz ettirmeye çalıştığımı da söylemek isterim. Terakki fikrinin tarihi, kıymeti ve tenkidi hakkında Fransız lisanıyla intişar etmiş olan maruf eserleri mütalaa ettikten sonra bunlardan hiçbirinin terkip ve telakki tarzlarını kendim için kâfi bulmadım. Bunun üzerine tam iki sene bu fikri kendi tezim dairesinde inkişaf ettirebilmek için ana muahezelerin en mühimlerini bizzat gözden geçirmeye mecbur oldum ve ancak bu sayede müelliflerin şahsî veya millî nokta-i nazarlarının tesirinden kurtularak meseleyi müstakil bir Türk gözüyle muhakeme etmeye çalıştım. Bunda ne derece muvaffak olduğumu kârilerim takdir edecektir. Yalnız mevzuumu ta'mik ettikçe gördüm ki terakki fikri, aynı zamanda muhtelif medeniyet ve beşeriyet tiplerinin en geniş birtakım ifade ve izahlarıdır." (Mustafa Şekip: 86 / 147)

Yazarın daha sonra bu tetkikini birtakım düzenlemeler yaparak kitap halinde yayımlatmış olduğunu, Mehmet Servet Bey'in "Terakki Fikri" adlı yazısından öğreniyoruz. Mehmet Servet Bey, Mustafa Şekip Bey'in bu çalışmasını büyük bir takdirle karşılıyor ve oldukça önemli olumlu eleştirilerde bulunuyor. Eser, 178 sayfadan müteşekkildir. Mehmet Servet Bey, eserin konusu okuyucular tarafından bilindiği için bu mevzu üzerinde durmak istemez. Özellikle Mustafa Şekip Bey'in böyle bir tetkik için iki yıl boyunca uğraşmış olmasından ve bu tetkiki hazırlarken farklı bir metot kullanmış olmasından övgüyle söz etmektedir.

Yazara göre Mustafa Şekip Bey, burada sadece felsefe tarihini anlatmakla kalmamış, aynı zamanda felsefeyi okuyucularına sevdirmiştir. Mehmet Servet Bey, Mustafa Şekip Bey'in tüm filozofların dünyasına girebildiğini ve onların fikirlerini lâyıkıyle aktarabildiğini söylemektedir. Böylece hem ilgi çekici hem de zevkle okunabilecek bir eser ortaya çıkmıştır.Yazar, Mustafa Şekip Bey'in klasik felsefe tarihçilerinden ayrı bir yol izleyerek göstermiş olduğu başarıyı şu cümlelerle ifade etmektedir:

> "Bu itibarla sırf 'fikirler romanından' ibaret bir felsefe tarihi yerine filozofları, yaşayan bir insan gibi konuşturan; zihni, tefekkür labirentleri içine atıp bırakmaktan fazla hayatın sokakları arasında dolaştıran bir felsefe tarihinin geçtiğini görmek cidden zevkli bir şey oluyor." (Mehmet Servet: 105 / 16)

VII- "Fikir Hayatımız"

Mehmet Servet Bey, "Fikir Hayatımız" başlıklı yazı dizisinde, Türk fikir hayatındaki gelişmeleri anlatmaktadır. Bu yazı dizisi, on üç yazıdan oluşmaktadır. "Fikir Hayatımız" genel başlığı altında her yazının, ayrı bir başlığı bulunmaktadır. Yazılar, şu başlıklar altında yer almaktadır:

1) "Fikir Hayatımızda Bir Muhasebe" (116 / 224-225);
2) "Ziya Gökalp'in Felsefesi" (117 / 242-243);
3) "Ziya Gökalp'te Spiritualisme" (118 / 266-267);
4) "Sistem ve Dogmatizm" (119 / 285-286);
5) "Yeni Fikir Cereyanlarımız" (121 / 325-326);
6) "Cemiyetçilik" (122 / 345-346);
7) "Dogmatizme Karşı" (123 / 364-365);
8) "İnsaniyet Fikri" (124 / 389-391);
9) "Pragmatizme" (125 / 404-405);
10) "Rationalisation ve Pragmatizm" (127 / 447-453);
11) "Materyalizm" (128 / 464-465);
12) "Tarihî Maddecilik" (130 / 506-507);
13) "Tarihin İktisadî Tefsiri" (131 / 6-7).

Mehmet Servet Bey, felsefî manadaki ilim hayatının Ziya Gökalp'le başladığını belirtmektedir. İlk dört yazı, Ziya Gökalp'e ayrılmıştır. Yazar, Gökalp'i Türkiye'de bir sistemi oluşturan, çizgilerini belirleyen adam olarak vasıflandırmaktadır. Müteakip yazılarda Mustafa Şekip Bey ve Mehmet İzzet Bey'in felsefî düşünceleri yer almaktadır. Mustafa Şekip Bey'in Fransız filozof Henri Bergson'dan etkilendiğini unutmamamız ve onu bu tarafıyla değerlendirmemiz gerekmektedir.

Mehmet Servet Bey'in "Fikir Hayatımız" başlıklı bu yazı dizisi, felsefî içerikli olduğu için teferruatına girmeyi gerekli görmüyoruz. Bu yazılar felsefeciler tarafından değerlendirilirse, bundan daha iyi bir fayda temin edeceğimiz kanaatindeyiz.

B- İçtimaiyat

I- İçtimaiyat Üzerine

M. Nermi, "İçtimaî Fikrin Tahlili" isimli yazısında içtimaî fikrin doğuşundan ve özelliklerinden bahsediyor. Bunu yaparken Batılı bazı yazarların fikirlerine başvuruyor.

İçtimaî fikir, herkes tarafından kabul gören ya da her dönemde devam eden bir fikir değildir. Kişilere ve tartışmalara göre değişebildiği gibi, ortaya çıktığı dönemlere göre de değişebilir. Bu tamamen toplumun kabul ya da reddine bağlıdır. Her içtimaî fikir toplumsal bir problemden doğmuş ve gelişme göstermiştir. Toplumun ihtiyacına cevap verip vermemesine göre de kabul görmüştür. Bu haliyle içtimaî fikirler yeni bir düzenin kurulmasında önemli bir rol oynamıştır. İçtimaiyat, içtimaî fikrin ortaya çıktığı toplumdaki problemleri incelediği gibi, bu fikrin "beyne'l-içtimai münasebetlerini" de incelemek mecburiyetindedir. Yazar, makalesinin sonunda içtimaî fikir ile bu fikri ortaya koyan şahıs arasındaki ilgiyi şöyle açıklar:

> "İçtimaî fikirler; maddi ve manevi zaruret ve 'ilca' ların ifadesi olmak itibarıyle 'cidal' tazammun eder. Ya eski fikirlerin yanında kendisine bir kudret tesisine çalışır, yahut yeni zaruret ve 'ilca'ların inkişafıyla tamamıyla hakim olur. Tarih bize bu hususta çok fırtınalı ve kanlı safhalar gösterir. İçtimaî fikir; zamanın ihtiyaçlarından, zaruretlerinden doğmakla, içtimaî münasebetleri, kuvvet muvazenelerini ifade etmekle beraber, onu temsil eden, onu yaşatan; şahsiyetlerdir. İşte onun için bazen muayyen bir şahsiyet, muayyen bir devrin ifadesi olur, devre şekil ve mana verir. Bu itibar ile şahsiyet ve cemiyet arasında bir ahenk vardır. İçtimaî fikir; cemiyet hayatında canlı bir kuvvettir." (M. Nermi: 30 / 66)

M. Nermi Bey, "İhtilalin İçtimaî Tezahürleri" adlı yazısında bizim de büyük inkılâplar gerçekleştiren milletler arasında yerimizi aldığımızı söylemektedir.

"Biz, kendimizi, pek haklı olarak, büyük inkılâplar yaratmış milletler arasında sayabiliriz. Uzun ıztırap ve uyuşukluk senelerini canlı bir hayat coşuşu takip eden milletler; hiç şüphesiz, yalnız muayyen bir nesle değil, gelecek nesillere, kurtuluş bekleyen âciz insanlık zümrelerine manevî bir rehber olurlar; gelecek asırlar; bu muazzam halk iradelerinden azmin, hayatın sürükleyen ilhamını alırlar." (M. Nermi: 31 / 85)

İhtilâller, halk hareketleridir. Halkın desteğini görmeyen hiç bir ihtilâl başarıya ulaşamaz. Her ihtilâl bir fikirden doğar ve o fikrin yerleşmesi için, faaliyet sahasına girer. İhtilâle kuvvet veren en önemli unsur fikirdir.

İhtilâl, yeni bir kuvvetle yerine otururken, yeni bir hukukî vaziyeti de ortaya çıkarır. İhtilâlden önceki hukuk, her zaman ihtilâlin karşısındadır. Çünkü ihtilâlciler, o hukuka göre suçlu durumdadırlar. İhtilâl "haksızlığın yerine hakkı getirmek" amacıyla yapıldığı için kendi hukukunu da ortaya koymalıdır ki böylece başarılı olabilsin.

Yazara göre, bir ihtilâlin en büyük düşmanı, "maziden kuvvet alan romantik cereyanlar"dır. Çünkü mazi, görünüşe önem verenler için mabetleri ve abideleriyle göz önündedir. Fakat bu abidelerin uzun asırların neticesinde ortaya çıkmış olması dikkat çekmez. Fransız ve Alman ihtilâllerinde mazinin bu kuvveti, ihtilâlcileri güç durumda bırakmıştır. Oysa ihtilâlin zamana ihtiyacı vardır. Onun başarısı ya da başarısızlığı, istikbalde belli olacaktır. Mazinin getirdiği pek çok abideyi bir anda yerine koyabilmesi mümkün değildir. M. Nermi, yazısının sonunda ihtilâllerin gayesini ve bizim ihtilâlimizden duyduğu büyük coşkuyu şu cümlelerle dile getiriyor:

"Her ihtilâlin gayesi, istikbaldir. Faaliyetin solmayan çelenkleri oradadır. Bir neslin ne istediğini, ne yaptığını, ihtilâl azminin kuvvetini istikbal görür. Biz muazzam Türk istiklâlini yaşayanlar; oraya doğru akıyoruz. Ufuklarımız, her gün yeni bir ışık içiyor. İstikbale akan büyük suyun üstünden derinlikleri aydınlatan ışık ayrılmıyor. Onun için ihtilâl ve inkılâp gençliğinin düsturu bu olabilir: Cidal hâlinde ölmek ve büyük bir ruh israf etmek..." (M. Nermi: 31 / 86)

Mehmet İzzet Bey, "İçtimaiyatta İş Bölümü"nü konu aldığı yazısında iş bölümünün önemine değiniyor. Türkiye'de içtimaiyatın tanınmasında önemli rolü olan Ziya Gökalp, Durkheim'in fikirlerini benimseyen biri olarak, onun "içtimaiyatta iş bölümünün lüzûmu"na olan inancını dile getirmiştir; fakat bu lüzûmu uygulama sahasına sokamamıştır.

"... İçtimaiyatta iş bölümü lüzûmuna kani olmuş bulunmasına rağmen ne Ziya Gökalp ne de onunla beraber ve ondan sonra bu ilme merak edenler iştigalleri sahasında bir iş bölümünün lüzûmunu hissetmediler, onu tatbike kalkışmadılar." (Mehmet İzzet: 44 / 342)

İçtimaiyattaki iş bölümü konusunda Amerika'dan örnekler veren yazar, orada bunun başarıyla uygulandığını söylemektedir. Eğitim alanında "terbiyevî içtimaiyat", ziraat sahasında "ziraî içtimaiyat" ve ilahiyat sahasında "dinî içtimaiyat" bunlardan bazılarıdır. Hatta dinî içtimaiyat kendi içinde de çeşitli kollara ayrılmıştır: Tatbikî Hristiyanlık, İçtimaî Hristiyanlık, Hristiyan Ahlâk İlmi, İçtimaî Hizmet gibi...

"Bu sahada tatbikî içtimaiyatın bütün bilgilerinden istifade olunuyor. Bizim imam ve hatip mekteplerimizde ve İlahiyat Fakültemizde içtimaiyat malûmatını dinî gayeler hizmetine koyan tedrisat mevcut bulunsaydı, müstakbel imamlarımız, din adamlarımız şimdiki cemiyetin mekanizmasına vakıf olsalardı ne mükemmel olurdu." (Mehmet İzzet: 44 / 342)

Aslında Amerika'da bu konudaki iş bölümünün bu seviyeye gelmesi normaldir. Çünkü -yazıdan anladığımız kadarıyla- Amerikan üniversitelerinin hemen hepsinde, her birinde on iki kişiden az olmamak kaydıyla birçok bilim adamı içtimaiyat konusunda çalışmaktadır. Bu sayı çokluğu da iş bölümünü kolaylaştırmaktadır. Oysa bizim Darülfünûnumuzda ne bu sayıda muallim ve müderris, ne de öğrenci vardır. Fakat bu durum, iş bölümüne de engel değildir. Mehmet İzzet Bey, yazısının sonunda fikrini tek cümle ile özetlemektedir: "Memleketimizde içtimaiyat terakkisini ancak iş bölümü kaidesinin tatbiki ile mümkün görüyorum." (Mehmet İzzet: 44 / 343)

Mehmet İzzet Bey, Jahrbuch Soziologie'nin ikinci cildinde Rus içtimaiyatçı Sorokin'in tetkikinden hareketle yazmış olduğu "Rusya'da İçtimaiyat" adlı yazısında, Rusya'daki çarlık ve bolşeviklik devrindeki içtimaî gelişmeleri ele alıyor. Yazıda, "Felsefî İçtimaiyat, Marksçı Mektebi, Hukukî İçtimaiyat, Ruhî İzahata Temayül Edenler, Behaviorcular, Sûrî İçtimaiyatçılar" alt başlıklarına da rastlanıyor. Mehmet İzzet Bey, yazısını şöyle hulâsa etmektedir:

"... Görülüyor ki Rusya'da içtimaiyat, bir ilim olarak serbestçe inkişaf edebilmek için müsait şeraite mazhar olmamakla beraber yine şayan-ı dikkat mütefekkirlerin mesaisine mevzu teşkil etmiştir. Bunların miktarı oldukça mühim bir yekûna baliğ olmaktadır. Vakıan Rus içtimaiyatı henüz Alman, Fransız, İngiliz, Amerikan mütefekkirlerin nüfuzundan kurtulup kendine has bir manzara, bir reviş

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

> iktisap etmemiştir. Fakat bu tefekkür istikbalinin bir gün gelip tahakkuk etmeyeceğini zanneylemek için ortada bir sebep görülmüyor." (Mehmet İzzet: 69 / 326)

Mehmet İzzet Bey, bir başka yazısında içtimaiyatın eksikliklerini ele alıyor ve Année Sociologique'in birinci cildinde, Mouss tarafından yazılmış olan makaleyi baz alarak bu eksiklikleri dile getiriyor. Mouss yazısında lisan, teknik ve bedii faaliyete ait eserleri özetlemektedir. Mouss'a göre "kelimelerle ifade olunan her şey daima içtimaî bir hadisedir". (Mehmet İzzet: 58 / 102)

Bedii faaliyetler hep ikinci derecede görüldüğü için bu konuda da çalışmalar yok denecek kadar azdır. Hatta bu konu üzerinde çalışmak bazılarına lüks gibi görünmektedir. İçtimaî hayattaki en önemli araştırmalar teknoloji sahasında yapılmaktadır. Eski insanların yaşam tarzları bile yapılan kazılar sonucunda yer altından çıkarılan aletlere bakılarak tahmin ve ispat edilmektedir. Mouss bu konuda şunları söylemektedir: "Alet, bir harikadır, aletlerden mürekkep olan makine iki misli harikadır, makinelerden teşekkül eden sanayi harikaların harikasının harikasıdır." (Mehmet İzzet: 58 / 103)

İçtimaiyatın sadece bu alanlarda değil, din, hukuk, ahlâk, iktisat ve siyaset alanında da eksiklikleri ya da problemleri olduğuna makalenin bazı cümlelerinde değinilmiştir.

İstanbul Darülfünûnu ve Galatasaray Lisesi Felsefe Muallimi Max Bonafous'un sigorta konusunu işlediği "Sigortalar ve Devlet" başlıklı yazısında, sigortanın amacından ve öneminden bahsettiğini görmekteyiz. Yazar, sigorta şirketlerinin hızlı artmasından ve Türk insanının da kendini ve malını her türlü kazaya karşı sigortalamasından yola çıkarak, devletin sigorta işine el atmasının ve sigorta yapma işini bizzat üstlenmesinin vatandaşı, devlete daha da yakınlaştıracağını ve devletin de bu işten ekonomik bir kazanç sağlayarak, bunu, halka hizmet olarak ulaştırabileceğini söylemektedir. (Max Bonafous: 11 / 206-207)

Hayat Mecmuası'nın 8. sayısında yer alan "Darülfünûnların Milletler Arası Anlaşmaya Yardımları" adlı yazı tercüme bir yazıdır. Türkiye ile ilgili herhangi bir bahis olmadığı için yazının detaylarına girmiyoruz. Dipnotta şu ifadelere rastlanmaktadır: "Oxford profesörlerinden Zimmer'in 1925 senesinde İsviçre'nin Kecks kasabasında toplanan 'Darülfünûnlar Arasındaki Yardımlaşma' konferansında muhtelif milletlerin darülfünûn talebelerine verdiği bir konferanstır. Mevzuun cihanşümûl ehemmiyeti itibarıyle nakledilmiştir. Mustafa Şekip"

Bu ifadeden yola çıkarak yazının Mustafa Şekip Bey tarafından tercüme edildiğini söyleyebiliriz. Yazı, Profesör Zimmer'in verdiği konferansın tam metnini ihtiva etmektedir. Yazıda bazı alt başlıklarla da karşılaşmaktayız: "Bu Hususta Darülfünûnlardan Beklenilen Yardım. Zamanımız Dünyası En Çok Neye Muhtaç?, Asrımızda Muhtemel Harp Sebepleri, Cemiyet-i Akvam Bugün Ne Mahiyettedir?, Kaç Türlü Beynelmileliyetçilik Vardır?, Bugünkü Darülfünûnların Münasebet ve Gayeleri Ne Olmalıdır?" (***: 8 / 146-148)

Seniha Sami Hanım, Gustave Le Bonn'un "Anale" mecmuasında aralıklarla neşredilen makalelerinden sonuncusunu dikkat çekici bulmuş ve bunu tercüme ederek Hayat Mecmuası okurlarının dikkatlerine sunmuştur. Yazıda, Amerika ve Avrupa'daki düşünce farklılıkları ve medenî gelişme üzerinde durulmakta, Amerikan toplumunun Avrupalılar'a biraz aşağılar bir tavır takındıkları söylenmektedir. Yazının başlığı, "İki Cihan Arasındaki Münazaa ve Medeniyetin Müstakbel Şekilleri"dir. Başlıktaki "münazaa" kelimesi, "ağız kavgası, ağız dalaşı" anlamındadır ki bu ifade makalenin içeriğini bize yansıtabilmektedir. (Seniha Sami: 95 / 321-330)

Mehmet İzzet Bey, "Bırak Olsun'un Sonu" adlı yazısında liberalizm ve sosyalizme kısaca değinerek, liberalizmin ayrıntıları üzerinde duruyor. Yazar, yazıyı kaleme almasına sebep olarak İngiliz iktisatçısı Keynes'in Berlin Darülfünûnu'nda 1926 senesi Haziran ayında verdiği "Bırak Olsun Siyasetinin Sonu" adlı konferansını ve Berlin Darülfünûnu İçtimaiyat Müderrisi Vierkandt'ın görüşlerini gösteriyor. Keynes ve Vierkandt'a göre "liberal iktisat siyaseti artık tamamen maziye karışmıştır". (Mehmet İzzet: 66 / 263)

Sosyalistlerle liberallerin görüşleri birbirine zıt iken, zamanla aradaki bu zıtlık yavaş yavaş kapandı ve devletin iktisadî gelişmelere müdahalesi gündeme geldi. Liberalizmin ise en önemli düsturu, bu müdahalenin hiç olmamasıdır. Devletin müdahalesi, zayıf halka devletin kucak açması gerektiği fikrinden hareketle söz konusu olmaktadır.

> "Münferit insanların menfaatleriyle hayat-ı umumiyenin selameti arasında bir tabiî ahenk vardır. En mükemmel devlet kendini iktisadî hayatta en az hissettirendir. Bu nazariye takriben 1750'den 1850 tarihine kadar Garp âleminin manevî hayatına hakim olmuştur; ve XIX. asrın sonuna kadar, hatta ondan sonra bile geniş muhitlerde tesirini az çok idame eylemiştir." (Mehmet İzzet: 66 / 263)

Batıda liberalizm, burjuva sınıfının etkisiyle gerçekleşmiştir. Liberalizmin ortadan kalkmasıyla yerine gelecek akım ya da uygulamanın ne olacağı tartışmasında hem Keynes, hem de

Vierkandt sosyalizmin onun yerini dolduramayacağını söylemektedirler. O hâlde üçüncü bir yola ihtiyaç vardır. Keynes bu noktada bir teklif ileri sürüyor.

> "Keynes, mezkur nutkunda meslekî teşkilatı derpîş ediyor. Devletin sinesinde nîm muhtar heyetlerin inkişafı ve mevcudiyetinin tanınmasıyla bir terakki adımının atılmış ve bugünkü iktisadî hayatın ihtiyaçlarına muvafık bir teazzi vücuda getirilmiş olacağını zannediyor." (Mehmet İzzet: 66 / 264)

Mehmet İzzet Bey, Keynes'in bu teklifini, "toplumun kendi kendine yardımı" biçiminde yorumlamakta ve rekabetin eski haşinliğiyle devam ettiğini söylemektedir.

Bu yazıların dışında "Genel İçtimaiyat" başlığı altında toplayabileceğimiz bazı yazılar vardır. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

1) Ahmet Refik: "Alman Darülfünûnlarının Millî Vazifesi" (124 / 384-385), "Alman Darülfünûnlarının Millî Vazifesi" (126 / 429-430) ;

2) Mehmet İzzet: "Spengler'e Göre İngilizler" (41 / 238), "Gestalt Nazariyesi ve İçtimaiyat" (43 / 326), "Akıl ve Gönül" (47 / 402), "Akıl ve Gönül" (48 / 428),"Bir Sosyolog: Max Adler (116 / 222-223), "Muhabbetimizin Hudutları" (126 / 422-423) ;

3) Mehmet Servet: "Nazariye ve Ameliye" (86 / 145-147)

4) M. Nermi: "Asrî Parlamentonun Bünyesi" (23 / 446-447), "Mevkuflar ve Hayat" (27 / 15-16) .

II. İçtimaiyat ve Türkiye

Mehmet Emin Bey, memleketteki inkılâp hareketlerinin insanımızın hayat hakkındaki düşüncelerini değiştirdiğini söylemektedir. Yaşadığımız hayat konusundaki bu düşünce değişikliğinde inkılâplar kadar Millî Mücadele yıllarında çekilen sıkıntılar da müessir olmuştur. Millî Mücadele içinde pişen ve olgunlaşan nesil, kendisi için birkaç sene önce çok uzaklarda olan, sadece bilgi edinebildiği cumhuriyeti, bugün bir yaşam tarzı olarak kabul etmiştir. Eskiden lâkayt davrandığı bir takım müesseselere, bugün dayanamaz olmuştur. Yani eskiyi hatırlatan şeylere karşı bir antipati duymaya başlamıştır.

> "Zaten bir tahavvüle ' içtimaî bir inkılâp' diyebilmek için evvelemirde cemiyet, maziden ayrılmış olmalı, yani daha evvel vicdanlarda yer tutan fikir ve

müesseselerden bir kısmı kıymetini kaybetmiş bulunmalı; diğer cihetten yeni kıymet hükümleri, yeniden inanılan fikirler... ruhları sarmalıdır. İstiklâl Harbi işte böyle hakiki bir inkilâbı doğurmuştur, evvelce inanılan bir takım fikirler bugün kuru birer mevhume haline gelmiş, buna mukabil bugün inandığımız, husulünü istediğimiz yeni mefkureler doğmuştur." (Mehmet Emin: 4 / 61)

Yazar eski hayat tarzıyla yenisini karşılaştırmak için eskiye ait örnekler verir. Milli hayatı, kuvvetlendirmenin yollarından biri ferdin hayat telakkisini değiştirmektir.

" Birçok tehlikeler karşısında millî hayatı korumak için mücadeleye girişen bugünkü neslin muvaffak olabilmek için her şeyden evvel kendi kudretine milletin nâmahdut hayati kuvvetine inanması lâzımdı, etrafını saran düşmanlar ona yaşamak için şedit ve kuvvetli bir hayata sahip olmak, bilhassa millî kudrete inanmak lüzumunu öğretti. Yaşamak için mücadele ettikçe nefsine ve benliğini vücuda getiren millî cemiyete imanı arttı. Mücadele elemlidir, sıkıntılıdır. Fakat insan ancak cidal içinde pişer, hayatın kıymetini ancak cidal içinde anlar." (Mehmet Emin: 4 / 62)

Mehmet Emin Bey, eski aydınlar arasında Garpçılar'ın bulunduğunu ama bunların taklitçilikten öteye gidemediklerini belirtiyor. Bugünkü nesil de Garpçı'dır. Fakat bunlar, memlekette Garp medeniyetini yerleştirmeyi, hatta bu medeniyet yolunda bir uzuv olmak yerine, yaratıcı bir yol izlemeyi seçmişlerdir. Yazar, birtakım görevlendirmeler yapmakta ve herkesin vazifesini de bildirmektedir:

"...Bugünkü mütefekkirlere terettüp eden vazife İstiklâl Harbi'nin ve inkılâbın bize öğrettiği bu hayat telakkisini ve ona merbut olan kıymet hükümlerini şuurlu bir şekle sokmak, bizden sonraki nesle telkin edebilmektir.

Darülfünûnumuzun en mühim işi millî cemiyetimizin bünyesindeki bu azim tahavvülü müşahede etmek, müstehase halinde kalan akideleri ve bugünün vicdanlarını tatmin edecek yeni kıymetleri, yeni imanları vazıh bir hâle sokmak değil midir?" (Mehmet Emin: 4 / 62)

Tarih boyunca Türk milletinin hep hükmeden konumda, hükümdar konumunda bulunduğunu ve tarihin kendisine seçtiği bu rolü başarıyla uyguladığını belirttiği "Türk'ün Rolü" adlı yazısında Mehmet İzzet Bey, imparatorlukların ve de Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasıyla Türkler için imparatorluk devrinin bittiğini, bununla birlikte de Türk'ün tarih sahnesindeki

hükümran rolünün bitmiş olduğunu söylüyor. Şarkta asırlarca hükümran olan bu millet için her şey bitmiş midir? Yeni bir rol üstlenmesi söz konusu mudur?

Yazar, Türkler'in asırlarca süren hükümranlık devrinin bir barbarlık devri değil, bir kanun, bir adalet, bir ahlâk, daha kısa bir ifadeyle bir medeniyet devri olduğunu açıklayarak, Gökalp'in Türk için seçtiği hedefi açıklıyor ve bunun yorumunu yapıyor : " İyi giyinmek, iyi yaşamak!"

> "Denilebir ki: Toy ve şölen ziyafetlerine bakarak ve onları esas ittihaz ederek 'iyi yaşamak' düsturunu maddî, adeta hayvanî bir manada anlamamalıdır. 'İyi yaşamak' bütün kuvvetlerimizi tam olarak inkişaf ettirip yaşamak demektir,bu kuvvetlerin şahı ise manevî hayatımızda tecelli edendir. O halde iyi yaşamak tabiata hakim olarak, dünya üzerinde insanlık saltanatını kurarak ve hürriyeti kazanarak yaşamak demektir. Türk bundan böyle ancak bu gayeyi tanır. Bu re'yi kabul ediyorum. Lâkin bu gayenin yalnız Türkler'e değil, Garp medeniyeti çerçevesine dahil bütün milletlere de ait olduğunu ilave etmek şartıyla. Türk ise bu yolda maatteessüf geri kalmıştır, şimdilik yapabildiği şey Garplılar'ın peşinden iri terakki adımları atmaktan ibarettir." (Mehmet İzzet: 50 / 464)

Yazar, Batının matbaa, tıp, hukuk, pedagoji, riyaziye gibi ilimleri Türk ya da Şarklı bilim adamlarından aldıklarını, ama bu yolda da büyük ilerleme kaydettiklerini; bugün ise Batı'nın fikirlerini Doğu'ya taşıyanın, onların ilerleme ve yükselmesine vesile olanın da Türkler olacağını belirtmektedir.

> "...Tarih, Türk'e, Şark'ta yeni bir hakimiyet rolü, maneviyat üzerine, Şark milletlerinin inkişaf-ı fikriyesi üzerine hakimiyet rolü hazırlamaktadır. Vazifemiz de bu şerefli role lâyık olduğumuzu ispat eylemektir." (Mehmet İzzet: 50 / 464)

Mehmet İzzet Bey'in bu yazısına benzer bir yazı da Mehmet Emin Bey tarafından yine aynı adla, "Türk'ün Rolü" adıyla kaleme alınmıştır. Mehmet Emin Bey, Türk inkılâbının bize yakın olan Şark âlemi üzerine tesir etme kudretini verdiğini, bu kudretten faydalanmanın insanî bir borç olduğunu söylemektedir. Coğrafî konumumuz da buna çok uygundur.

> "Bu sayede insaniyetin bir kısmı üzerinde mürşitlik vazifesi görmüş olacağız, bu sayede Türkiye Şark milletleri için bir ilim merkezi hâline gelecek ve o zaman insaniyet içinde kıymetli bir mevkiimiz olabilecek... (...) Türkiye'yi hiç olmazsa Şark

âlemi için ilim merkezi hâline getirmek kadar bize heyecan verecek bir mefkûre olabilir mi?" (Mehmet Emin: 52 / 502)

Mehmet İzzet Bey, Türkiye'de fikrî alanda bir adem-i merkeziyet kurulması gerektiği görüşünü öne sürüyor. Bunun için Fransa'da Paris'i, Almanya'da Berlin, Münih ve Dresden'i örnek olarak gösteriyor.

Bizde İstanbul, bir cazibe merkezidir.İlmî faaliyetler hep orada yapılmaktadır. Ankara, başkent olması münasebetiyle fikrî bir merkez olmaya adaydır. Fakat yazar bununla yetinilmemesi gerektiğini, İzmir'in de bu merkezlerden biri olabileceğini; hatta İzmir'i işgal ettiklerinde Yunanlılar'ın İzmir'e bir üniversite binası yaptıklarını ve bu binanın kullanılabileceğini söylemektedir. Yazara göre üniversitenin birçok fakülteden müteşekkil olması şart değildir.

"... Müessesenin faydası isminde değil kendisindedir. İstanbul Darülfünunu, şimdiki hâlinden on defa daha mükemmel olsa bile, bütün Türkiye'nin mahallî ihtiyaçlarına tamamen tevafuk edecek surette teşkilat yapmağa muvaffak olamaz. Bu hakikati pekâlâ takdir eylemeye muvaffak olan Fransızlar payitaht haricindeki darülfünûnlarının herbirinde mahallî ahvâl ve şeraite mutabık tetkikak için kürsüler vücuda getirmişler. Bu sayededir ki coğrafya tetkikleri, tarihî tetkikler lâyıkı vechile ilerlemektedir.

Memleketimiz de aynı vaziyettedir. Yani bizde de fikrî adem-i merkeziyet sade müstehlikler nokta-i nazarından değil (yani ilmin ve sanayi-i nefisenin terakkisinden istifade edecek halk nokta-i nazarından değil) belki müstahsiller nokta-i nazarından (yani ilmî mahsülleri ortaya koyacak âlimler için) lâzımdır.(...) Fikrî faaliyet ve teşkilat proğramımız, bugün olsun, yarın olsun, adem-i merkeziyet umdesinden mülhem olmalıdır." (Mehmet İzzet: 61 / 161-162)

M. Nermi tarafından kaleme alınan iki yazı "Yaşar'a Mektuplar" adını taşımaktadır. Yaşar'ın kim olduğu ise açıklanmıyor. Hayat Mecmuası'nın yazar kadrosu içinde de "Yaşar" adını taşıyan kimse yok. Bu durumda bazı varsayımlarla karşı karşıya kalmaktayız. Bunlardan birincisi, yazarın Yaşar'ı tanıdığı ve ona gerçekten mektup yazdığı, onun gerçek adı yerine böyle bir "müstear ad"ı tercih ettiği . İkincisi ise Yaşar'ın, Fikret'in oğlu Haluk gibi gerçekten yaşamış veya Mehmet Akif'in Asım'ı gibi aslında var olmayan ama Türk gençliğine ulaştırılması gerektiğine inanılan mesajları göndermenin basit bir yolu olarak düşünülmüş bir yöntemdeki kahramanın adıdır. İsimden

de anlaşılacağı gibi Yaşar, "yaşa-" fiilinden türetilmiş bir isimdir ve Türk gençliğini geleceğe hazırlamanın bir işareti olarak düşünülmüş olabilir.

Birinci yazı, 23 Eylül 1927'de Dresden'den yazılmıştır. Yazar, bu mektupta Avrupa'daki fikir hareketlerine değinir. Çeşitli konferanslarla halkın bilgilendirildiğini, bunun da toplu bilgi kazanmak açısından büyük bir zaman tasarrufu ve kazanç olduğunu söyler. Takip ettiği iki konferans hakkında da kısa detaylarla bilgi verir. Yazıdaki asıl mesaj şu cümlelerde gizlidir:

> "... Avrupa'da en çok hoşa giden şeylerden bir şey de ilmî cemiyetlerdir. Bunlar: muayyen zamanlarda bir şehirde toplanırlar, yeni tetkiklerini konferanslarla birbirlerine anlatırlar. Bu gibi toplantıların tasavvur edilemeyecek derecede faydası vardır. Ciddî ilmî konferanslar: insanlara çok vakit kazandırır.Çok yeni fikirler ilham eder. İlim hayatı böyle olur. Dresden'de her gün böyle dört beş konferans verilir, münakaşalar yapılır. Fakat her konferans veren de mevzuunun mesuliyetini duyar ona göre hazırlanır. Gazeteler bu gibi konferanslara büyük bir ehemmiyet verir. İyi hazmedilmiş bir hulâsa neşretmek fikriyle en malûmatlı muharrirlerini gönderir." (M. Nermi: 46 / 395-396)

Yazarın bahsettiği ilim cemiyetlerinden biri, Türkiye'de, bu yazıdan kısa bir süre sonra Türk felsefecileri ve içtimaiyatçıları tarafından kurulmuştur: Türk Felsefe Cemiyeti. Bu da oldukça dikkat çekicidir.

İkinci yazı, Dresden 6 Mayıs 1928 tarihini taşımaktadır. Türk gençliğinin inkılâplara sahip çıkmasını, inkılâpların onların yolunu aydınlatacağını belirten yazar, muhatabından öğrendiği Maarif Vekâleti'nin yeni neşriyatıyla ilgili haberleri mutluluk verici olarak nitelemekte, bu ciddi eserlerle inkılâp gençliğinin fikrî ihtiyacının tatmin edileceğine inanmaktadır.

Eski insanla yeni insan arasındaki farkı da göstermeye çalışan M. Nermi Bey, eski insanı kaderine razı, elinden zarı eksik etmeyen ve talihine güvenen; yeni insanı ise talihini eline ham madde olarak alan, onu ruhuna ve kabiliyetine göre işleyen, yani talihine şekil veren insan olarak tanıtmaktadır. Yazar talihe şekil vermeyi bir vazife olarak görmektedir:

> "Her şey bu vazifenin inkişaf derecesine tâbidir. İnkılâpları, böyle vazifeleri bütün derinliğiyle duyanlar yaratır. Her içtimaî vazifenin arkasında cemiyetin canlı sesi vardır. Kulaklarımız istikbal cemiyetinin sesini duyacak kadar hassas olmalıdır. Yaratıcı nesil, böyle bir hassasiyettir. Her derin duyulan şey, bir 'yaratmak arefesi'

müjdesidir. Böyle sabahlar böyle derinliklerde uyanmıştır. Vazifen çok büyük, Yaşar. Fakat şerefin de o kadar büyük... Yeni bir neslin bayrağını sen taşıyorsun. En uzak istikballer onun rengiyle pembeleşiyor. Genç inkılâp; genç gönlünün aradığı canlı yolu gösteriyor. Yürü! Önünde yalnız istikbal vardır. Her adımında yeni bir güneş uyanacaktır. Artık karanlık günlerin horultusunu işitmeyeceksin" (M. Nermi:80 / 24)

Alıntı yaptığımız bu cümlelerde de görüldüğü gibi yazar, Yaşar için bir yol gösterici olmuştur.Yazı da belki de bu nedenden ötürü yer yer nutuk havasıyla yüklüdür.

Mehmet Emin Bey, kâmil insanı mevzu yaptığı "Kâmil İnsan Mefhumu" adlı yazısında, kâmil insanı tanımlıyor ve "Ona neden ihtiyaç duyuyoruz?" sorusuna cevap veriyor. Kâmil insan mefhumuyla eğitimi yan yana düşünmek lâzımdır. Çünkü memleketin ihtiyaç duyduğu, idealist, sağlam düşünceli vatandaşları eğitim yoluyla kazanırız. "Kâmil vatandaş muhitine tesir yapabilen, hakiki şahsiyeti olan fertlerdir." (Mehmet Emin: 8 / 141) Bunun için öğretmenlere büyük bir görev düşmektedir. Memleketimizde kâmil insan konusundaki bu görüşün yeni olduğunu söyleyen yazar, yerleşik kâmil insan düşüncesini şöyle dile getirir:

"... Münevver denilen fertler içinde herkesçe en çok makbul addedilen muhitine mücssir olmak olmak istemeyen lâkayt insanlardı. Bunların hareketlerinde en mühim düstur 'Adam sen de...' , 'Neme lâzım?'dan ibaretti. Etraflarındaki insanların yanlış kanaatler ortaya koydukları görülür, 'Adam sen de!' der geçerler, medrese tedrisatı muzırdır bilirler, 'Neme lâzım?' demekle iktifa ederler. Dimağlarında okudukları kitaplardan alınmış doğru fikirler vardır. Bazen bunlar dillerinin ucuna gelir, söylemezler. 'Adam sen de...' düsturu onlarda bu fikirleri cansız hâle getirir." (Mehmet Emin: 8 / 141)

Mehmet Emin Bey'e göre, ne kendilerine ne de çevrelerine bir hayrı olmayan bu insanlar, kabahatli bulunmaz, aksine taltif görürler. Okullar da çevrenin bu gidişatına uygun olarak eğitim yaptırır ve cansız, ruhsuz insanlar yetiştirirler.

Yazar, müspet kâmil insanla, inkılâplarla gösterdiğimiz terakki sonucunda karşılaştığımızı belirtir. Ona göre, toplumsal değişme neticesinde 'neme lâzımcı' ve 'adam sen de'ci insanlar eski kıymetlerini kaybetmişlerdir. Mehmet Emin Bey, yazısında, hem yaşadığı devrin hem de gelecek nesillerin vazifesini belirlemeyi de ihmal etmiyor:

"Bugün nasıl medeniyet içinde yürümekliğimize engel olan batıl itikatların revaç bulmaması için çalışıyorsak cemiyetimizin kuvvetlenmesine mani olan 'Adam sen de...' ve 'Neme lâzım?' düsturuyla hareket edenlerle de mücadele etmeliyiz. Bu düstura tâbi olanların en mühim vasfı lâkaytlık, vazifesini yapmamaktır. Bunlara karşı hepimizin vaziyeti, medeniyet içinde kuvvetle yürümeye azmeden cemiyetimizin takbihini ifade etmek olmalıdır.Bilmeliyiz ki bir yerde 'Bu böyle değil ama adam sen de...' 'Bu böyle olmamalı ama neme lâzım?' deyip geçenleri görürsek, vazife karşısında heyecan duymayan şahsiyetsiz fertler olursak takbih etmek bizim için bir borçtur. Çünkü ancak bu tarz hareketimiz inkılâp yolunda bize engel olan muzır bir düsturu ortadan kaldıracak, mazinin neticesi olan muzır itiyatlardan cemiyeti kurtaracaktır." (Mehmet Emin: 8 / 142)

Zeki Mesut Bey, "Avrupalılaşmak, Asrîleşmek" adlı yazısında bu kavramların yanlış yorumlandığını söylemekte ve bunlarla kastedilen şeyin ne olduğunu anlatmaktadır. Avrupalılaşmak, memleketi Avrupa'nın ilim ve tekniği ile mücehhez kılmaktır. Bunun için kaybedecek zamanımız yoktur. Bu nedenle, adımlarımızı çok dikkatli atmak zorundayız.

Yazar, istihsal ve istihlâk kelimelerine de açıklık getiriyor. Bu kelimeleri bugün, üretim ve tüketim anlamlarıyla karşılayabiliriz. Yalnız bu anlamlar iktisadî anlamlarından daha geniş düşünülmelidir. Avrupalılar, çalışmaya ve üretime büyük önem verirler. Bu suretle de hayatlarını kolaylaştırmış olurlar. Avrupalı, yüksek bir medeniyet seviyesine ulaşmış olmasına rağmen, yine de bizden çok çalışmaktadır. Çünkü, ilerlemenin en büyük sırrı, düzenli ve proğramlı bir çalışmada yatmaktadır.

"Bu hakikat bizim zihnimize de iyice yerleşmelidir. Asrîleşmenin hakiki manası, Avrupalı zihniyeti, Avrupalı metoduyla çalışmak ve maddî, manevî, millî kıymetleri arttırmaktır. (...) Bunsuz medenî bir hayat kurmak kabil değildir. İstihlâk için evvelâ istihsal lâzımdır. İstihsal olmadan, Avrupa hayatının yalnız istihlâke ve isticlab-ı hazza taalluk eden safhasının taklidi, varyetelerde arkasında frak, başında silindir dans eden zencilerin ifade ettiği medeniyet karikatürünün benimsenmesinden başka bir şey değildir.

Hayattan zevk almak için evvelemirde o hayatı kazanmış olmak lâzımdır." (Zeki Mesut: 4 / 67)

Yazar, asrîleşmenin hakiki manasının bu zihniyeti yakalamak ve ona sahip olmakla; yani düzenli çalışma, üretme ve ondan sonra bunu tüketerek haz almayla memlekete yerleşebileceğini söylemektedir.

Zeki Mesut Bey, "An'aneperestlik, Milliyetperverlik" adlı yazısında, inkılâpları anlamayan bazı insanların, her devirde karşımıza çıkabileceğini, an'anelerine bağlı ve muhafazakâr olarak adlandırılan bu insanların bir kısmının fıtraten muhafazakâr olduklarını ve bu çerçevenin dışına çıkamadıklarını dile getirmektedir. Bunlar kanaatlerinde samimi değildirler ve menfaatleri emrettiği takdirde muhafazakârlıkları bitmektedir.

> "... Diğer milletlerde olduğu gibi Türk heyet-i içtimaiyesi de nihayet en iyi, en doğru ve en güzel bir şekl-i hayat yaratmak için uğraşmakta ve bu heyecan ile çalışmaktadır. Ferdî ve içtimaî ahlâkımız, müesseselerimiz ancak bu gayenin tahakkuku için yaptıkları müspet ve menfî hizmetin derecesiyle takdir edilebilir. Milletler her yaşayan varlık gibi tekâmül ettikçe uzviyetlerinden lüzûmsuz görülen bazı şeyleri atmağa ve buna mukabil ihtiyaç hissettikleri diğer bazı şeyleri almağa mecburdurlar. Milletin hayatında bir zamanın ihtiyacını ve şekl-i hayatına tevafuk etmekte iken bilahare yeni hayat şekillerine uymayan ve bu suretle mani-i terakki bir mahiyet alan kıymetleri terk etmekte tereddüt gösteremeyiz." (Zeki Mesut: 6 / 114)

Yazara göre, diğer milletler de muhtelif gelişme devrelerinden geçerken eskiye ait bazı adetleri terk etmişlerdir. Yeni hayat şekline zıt olan eski kıymet hükümlerinin hayatiyetlerini devam ettirmeleri de zordur.

Zeki Mesut Bey, eskiden medet ummanın beyhudeliğine değiniyor ve milliyetperverliği an'aneperestlikten ziyade inkılâpların gereğine uymakta buluyor. Yalnız bu noktada, ifrata düşmemek gerekiyor.

> "... İnkılâp mefkûrelerinin tahakkukuna mani olmak şöyle dursun onu teshil edecek kıymetler eski hayattan müdevver olsa bile muhafaza edilmeye lâyıktır. Ve asıl bunlardır ki bir milletin içtimaî hayatında kenet vazifesini gören an'aneleri teşkil eder. Lisan ve müşterek hatıraların hikâyecisi olan tarih bunların en mühimleridir." (Zeki Mesut: 6 / 114)

Zeki Mesut Bey, "Vatanperverlik, Vatandaşlık" adlı yazısında da bu kavramlara açıklık getirmeye çalışıyor. Yazar, vatanperverliğin en ilkel şeklinin, "üzerinde yaşanılan toprağın

düşmanlara karşı müdafaa edilmesi" olduğunu söylüyor. Ona göre Türkiye Cumhuriyeti, medeniyet yolunda yürüyebilmek için yeni tip bir vatandaşa muhtaçtır.

> "... Bu yeni vatandaş tipi bütün ferdî ve içtimaî rolünde ancak bir vatanperver olacaktır. O suretle ki yeni Türkiye'de vatandaşlık ve vatanperverlik mefhumları aynı şeyi ifade etsin... Vatanperverlik artık fevkalâde zamanlara has bir memba olmaktan ziyade hayat-ı ruzmerremizde, yekdiğerimiz ile olan münasebetlerimizde, devlet ve müessesatı ile vuku bulan temaslarımızda harekatımıza hakim ve rehber olan tabiî ve insiyakî bir his hâline girmelidir." (Zeki Mesut: 7 / 135)

Zeki Mesut Bey, vatan müdafaasında cansiperâne çarpışan bir kimsenin, toplumsal hayatta o devletin kanunlarına muhalefet edemeyeceğini, bunun vatanperverliğe uygun olmadığını; bu tip vatandaşların muzır olduğunu vurgulamaktadır. Önemli olan, sadece savaş zamanlarında, vatan müdafaasında vatanperver olmak değildir. Bunu, barış zamanlarında, toplumsal hayata taşıyabilmek de vatanperverliktir. Yazar, bu hususta gençlerden çok şey beklemektedir. Bunu örneklerle göstermek ister:

> "... Fakat bilelim ki tramvaya herkesten evvel binmek için vatandaşını dirsekleyen, evini temiz tutmak için sokağa süprüntü atan, vergi vermemek için yalan söyleyen, maddî bir mesûliyete düçar olmayacağını bildiği için hükûmet dairelerinde halkın işlerini tehir ve ihmal eden vatandaşlar, tüm manasıyla vatanperver değildirler. Bunun için vatanperverlik ve vatandaşlık mefhumları hakkında yekdiğerimizi tenvir etmek ihtiyacı bariz ve umumîdir." (Zeki Mesut: 7 / 135)

Mehmet Emin Bey, "Memleketimizin Hususi Vaziyeti" adlı yazısında Batı ülkelerinde olduğu gibi sınıf mücadeleleriyle karşı karşıya olmadığımızı ve bu nedenle, yapılması gereken bazı işlerin kolaylıkla yapıldığını ve yapılabileceğini söylüyor. Yazara göre, Batı demokrasilerinin gelişimine bazı sınıflar engel olmuşlardır. Bizde sınıf tartışmaları olmadığından, gelişme yolunda attığımız adımların ve gerçekleştirdiğimiz inkılâpların başarısız olması için hiçbir sebep yoktur. Bundan çok daha önemlisi Türk milletinin İstiklâl Harbi ile kazandığı "hayatî kudreti"nin bu işleri kolaylaştırıyor olmasıdır.

> "Yalnız millî ve medenî mefkûremize en kısa yoldan varabilmekliğimiz için bilhassa münevver zümrede milletin hayatî kudretine imandan tevellüt eyleyen bir 'faaliyet hırsı', 'şiddetli bir irade' lâzımdır. Hiç şüphe yok ki her cemiyette önde

gitmek ve halk kitlesinin yürüyeceği yolu tenvir eylemek vazifesi münevver zümreye terettüp eder. Türk gençliğinin bu vazifeyi kuvvetle yapabilmesi için bir taraftan milletin terakki yolunda hamlelerde bulunacak kudrete malik olduğuna inanması, diğer cihetten cemiyetimizin hususiyetlerini görebilecek kabiliyette olması iktiza eder." (Mehmet Emin: 7 / 122)

Mehmet Emin Bey, aydın görünen birtakım kimselerin menfî fikirler öne sürdüklerini, toplumumuza lâkayt kaldıklarını, Türk milletinin "terakki aşkına şüpheyle baktıklarını" söylemektedir. Ona göre bu kimseler, memleketini bilmeyen tanımayan insanlardır. Yazar, bu konuda ne yapılması gerektiğini şu sözlerle anlatır:

"Gençliğin hissen rehberi, bin bir müşkülat içinde istiklâlini kurtarmak için en yüksek hamleleri ifade eyleyen istiklâl destanı olmalıdır. Okudukları kitaplar, müspet ilimler, onlarda memleketi tetkik ve müşahede için kabiliyet hazırlamalıdır. Müspet ilim insana, muhitini müşahede ve tecrübe kabiliyetini verir, nasları telkin etmez. Memleketi millî hadiseleri müşahede kabiliyetinde olmayanların, muhitin hususi vaziyetlerini görmeyenlerin dimağlarında hakiki ilim de iz bırakmamıştır." (Mehmet Emin: 7 / 122)

Zeki Mesut Bey, "Muzır Neşriyat" adlı yazısında, İngiltere'de boşanma davalarındaki bazı hususların (özellikle cinsel konular) basında yer almasını yasaklayan bir kanunun kabul edildiğine değinerek, inkılâp Türkiyesi'nde de cinsî ve cinaî konuların basında yer almasını engelleyecek kanunların ya da yaptırımların lüzûmuna işaret ediyor.

Aslında bu tür yayınların bazı noktalardan faydalı olduğunu söyleyen yazar, bazen bu faydanın çok dışında bir teşvik edici tarafının da bulunduğunu belirtmektedir.

Bu gibi konuların basında yer almasında, çok okuyucu çekiyor olması hasebiyle bir menfaat de söz konusudur. Fakat hakiki vatanperverlik, bu menfaatlerin geri plâna atılmasını gerektirmektedir. Anormal insanların işledikleri cinayetlerin, evli insanların yatak odalarının ve bazı kimselerin sapıklıklarının, "okuyucu çekiyor" düşüncesiyle sürekli olarak gündemde tutulması, bir memleket için en büyük günahtır. Eğer, gazete sahipleri buna çare bulmazlarsa, devletin bir çare bulması zarurîdir. Çünkü kendi okullarında ya da çeşitli kurumlarda verdiği toplumsal eğitimin bozulmasına göz yumamaz.

"... İnkılâbın kurmak istediği içtimaî nizam yalnız siyasî cepheden değil, içtimaî cepheden de müdafa edilmeye muhtaçtır.

İnkılâp mefkûrelerinin tahakkuk ettirilmesi vazifesini deruhte edecek olan yarınki neslin işi, inkılâbı yapan bugünkü neslin işin daha çok ağır olacaktır. Memleket yarınki nesilden daha mütemadi bir sa'y, daha lâ-yenkati bir vatanperverlik, daha inzibatî bir nizam bekliyor. Gençliği bedenen, fikren ve ruhen vazifesinin ehli olacak surette yetiştirmek hepimiz için en mukaddes bir vatan borcudur. Bu itibar ile marazî ruhların âmili ve gıdası olan açık saçık neşriyata bir an evvel nihayet verilmek lâzımdır." (Zeki Mesut: 9 / 175)

İhsan Bey, "Cuma ve Pazar Tatili" adlı yazısında, bu konuyla ilgili tartışmaların gazete sütunlarında sık sık yer aldığını, Batı'nın pazar günlerini tatil olarak kabul etmesi nedeniyle, bizim, özellikle iktisadî müesseselerimizin bundan zarar gördüğünü ifade etmektedir. Yazı aslında, pazar gününün tıpkı Batı'da olduğu gibi tatil edilmesi konusunda bir teklif niteliği taşımaktadır.

"... Bizde eskiden beri hafta tatili meselesi dinî bir mesele şeklinde telakki olunmamıştı. Cuma gününün tatile hasrını istilzam eden hiçbir dinî kayıt yoktu. Tatil meselesi öteden beri bizde sırf içtimaî bir mesele mahiyetini haizdi. Hatta dükkân ve mağazaların cuma günleri kapanması bile Garp'le temastan sonra duyulmuş bir ihtiyacın neticesidir. Bazılarının zannı hilafına olarak resmî dairelerimizin tatil gününün cumaya tesadüf ettirilmesi de eski değil yeni bir usuldür. Tarihlerimiz tetkik edilirse Tanzimat'tan evvel devlet dairelerinin cumadan başka günlerde tatil edildiği görülür." (İhsan: 145 / 1)

İhsan Bey, Lütfi Tarihi (1833) ve Menâkıb-ı Kethüdazâde (1849) adlı eserlerden örnekler göstererek, bu konuda yapılan tartışmalara açıklık getirir. Lütfi Tarihi'nde perşembe ve pazar günlerinin, bir aralık da pazartesi gününün tatil olarak kabul edildiği; Menâkıb-ı Kethüdazâde'de ise cuma tatilinin olmadığı, hatta bazen şeyhülislâm ve kazaskerlerin dahi cuma namazına gidemedikleri yani devlet dairesini kapatmayı gerekli görmedikleri ifade edilmektedir. Yazar, "tatilin pazar gününe naklinde mahzur değil fayda olduğu" kanaatindedir. (İhsan: 145 / 2)

H. M. Bey, "Kongreler Ayı" adlı yazısında her yıl nisan ayı içerisinde çeşitli cemiyetlerimizin kongrelerinin yapıldığını belirtmekte, bu cemiyetler ve faaliyetleri hakkında kısa bilgiler vermektedir. Yazar, bu tip cemiyetlerin tarihinin bizde henüz yeni olduğunu söylemektedir. Bahis konusu olan cemiyetler Hilâl-i Ahmer, Himâye-i Etfâl ve Türk Ocakları'dır. Yazar, yazısının

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

sonunda vatandaşlarımızın bu cemiyetlerle daha yakından alâkadar olmasını ve geleceğe daha umutlu bakabileceğimiz çalışmaları yapmasını temenni ederek sözlerine son vermektedir. (H. M.: 12 / 438)

III- "Amerika'da İçtimaî Sa'y"

Seniha Sami Hanım'ın "Amerikadaki İçtimaî Sa'y" araştırmalarını anlatan yazıları dört yazıdan oluşan bir yazı dizisidir. Seniha Sami Hanım, bu yazıları yazarken bazı içtimaî sa'y faaliyetlerine bizzat katılmış, elde ettiği tecrübelerini de aktarmayı ihmal etmemiştir. Birinci yazıda "İçtimaî Sa'y" (2 / 33-35), ikinci yazıda "İçtimaî Tetkik Nasıl Yapılır?" (4 / 65-66), üçüncü yazıda "İçtimaî Sa'y Aileye Nasıl Tatbik Edilir?" (7 / 133-134) ve son yazıda "Çocuk Salâhı" (19 / 364-365) konuları ele alınmıştır.

Bu yazıdan Amerika'da içtimaî sa'y faaliyetlerine büyük önem verildiğini, bu çalışmalarla toplumdaki asalak ve işe yaramaz insanların, topluma kazandırılarak tüketici değil üretici yapıldıklarını ve sağlıklı bir toplum oluşturmanın temel kurallarının hazırlanmasında yapılması gereken çalışmaların neler olduğunu öğreniyoruz. Amerikan toplumunda fert tek başına değildir. Onun topluma karşı birtakım sorumlulukları vardır ve bunları yerine getirmek zorundadır. Amerika Devleti ise toplumu sağlıklı nesiller yetiştiren bir toplum hâline getirmek için gerekli alt yapıyı oluşturmuştur.

IV- "Medeniyet Ölçüsü"

Mehmet İzzet Bey, "Medeniyet Ölçüsü" adlı yazı dizisinde medeniyetin ölçüsünün nasıl tayin edilmesi gerektiği konusu üzerinde duruyor. Yazar çeşitli filozofların ve içtimaiyatçıların görüşlerini yansıtıyor. Kimine göre fedakârlık, kimilerine göre gelişim, kimilerine sanat eserleri, kimilerine görcise o milletin inkılâpçılığı medeniyet ölçüsünü belirler. Tüm bunların bir ülkedeki medeniyetin durumunu ölçmek açısından izafi olduğu şüphesizdir. Örnekleri çoğaltmak da mümkündür: Ölümlerin azalması, doğumun çokluğu ya da azlığı, suç oranlarının durumu, kanunların her geçen yıl artması, sözü edilen bu örneklerin istatiklerinin yapılarak sonuçlar çıkarılması, servetin azalması veya çoğalması, ücretlerdeki artışlar, gıda maddelerindeki mahsulatın bolluğu, halkın lüks hayata ve eğlencelere yönelmesi, demiryollarında seyahat eden yolcu sayısındaki artış, at yarışında oynanan para miktarı, ruhî hastalıklar ve intiharlardaki artış. Bütün bunlar bir medeniyet için ölçü olarak alınabilir mi?

Mehmet İzzet Bey, yazısında medeniyetin nasıl ölçülebileceği konusunda kesin bir sonuç ortaya koyamıyor. "Medeniyet Ölçüsü" adlı yazı, beş yazıdan oluşan bir yazı dizisidir. Birinci (70 / 342-343) ve ikinci yazı (71 / 363-364) bir alt başlık taşımazken; üçüncü yazı "Cürüm ve Medeniyet" (72 / 382-383), dördüncü yazı "Maddî Refah Vesaiti" (73 / 402-403) ve son yazı da "Netice" (74 / 428) alt başlıklarını taşımaktadır. Birinci yazıdaki dipnotta Niceforo'nun "Les indices numérigucs de la civilisation" adlı eserinin konu olarak alındığı belirtilmektedir. Bu eser hakkında herhangi bir tanıtım yapılmamıştır. Bu nedenle buradaki görüşlerin Niceforo'ya mı, Mehmet İzzet Bey'e mi ait olduğunu tam olarak bilemiyoruz. Fakat dipnottan hareketle bu görüşlerin Niceforo'ya ait olduğunu söyleyebiliriz. Zaten yazılar içerisinde Türkiye'deki gelişmelerle ilgili tek bir cümleye dahi rastlayamıyoruz.

V- "İçtimaî Terbiye"

Halil Fikret Bey, içtimaî terbiyeyi, "Şahsi hareketlerimizi,içtimaî hayatın zarurî taleplerine uydurmaktır." şeklinde tarif ediyor. "İçtimaî Ahlâk ve Terbiyemize Dair" başlıklı yazıda yazar, toplumsal yaptırımların kanunî yaptırımlardan daha etkili olduğu görüşünü ileri sürüyor. Ona göre yeni kurulan devlet, Osmanlı İmparatorluğu'nun bütün çürük ve mikroplu dalları budanarak ve yeni bir aşı yapılarak kurulmuştur. Bu aşıdan geriye sadece cehalet ve toplumsal ahlâksızlık mikropları kalmıştır. Bunların da ortadan kaldırılması gerekmektedir. Ve devlet eğitime eskiyle kıyaslanamayacak kadar büyük önem vermektedir. Yazar, toplumsal zaaflarımız ve bunların izalesi konusunda şu görüşleri öne sürmektedir:

> "İçtimaî bünyemizi asırlardan beri kemiren en mühim ve tehlikeli hastalığımız, içtimaî ahlâk zaafiyetidir. Ruhları işlemeğe ve eski çürük ruhlarımızı esasından değiştirerek yepyeni bir ruh ile hayata atılmağa muvaffak olamazsak, uzviyeti kemiren en tehlikeli kurtların Türkiye Cumhuriyeti bünyesinde saklı kaldığına kani olabiliriz ve bu gizli muzır mikroplar birgün muhakkak diğer aşılara tehlikeli zehirlerini akıtarak bütün uzviyeti yeniden ölüme doğru sürükleyebilirler. Bilakis gençlere ve yetişkinlere içtimaî ahlâk ve içtimaî terbiye hususlarında muvaffakiyetle telkin ve tesirde bulunduğumuz gün, en son ve en mühim aşı ameliyesini de ikmal etmiş sayılırız. (...) Türkiye Cumhuriyeti'ni, hayata yeni doğuş telakki eden hüsnüniyet sahibi her vatandaşın, bilhassa her münevverin bu mücadelede az çok hisse-i iştiraki vardır.

> Gençliğin ruhları üzerinde müessir olarak birinci kuvvet, bilhassa mekteplerimizdir. Yetişkinlerin üzerinde müessir olacak kuvvetler de bizzat devlet ve onun kanunî kuvvetleridir. Üçüncü tesir kuvveti de, sırasına göre, kanunî kuvvet kadar mühim içtimaî muhit ve içtimaî iradedir." (Halil Fikret: 83 / 81)

Halil Fikret Bey, "Münevverler ve İçtimaî İnkılâbımız" adlı yazısında Türk inkılâbının, değişen idare tarzımızla siyasî; milleti geri koyan bütün unsurları saf dışı ederek yerine yenilerini koyması ve milletin önünü açmasıyla içtimaî olduğunu söylemektedir. Memleketteki inkılâp hareketleri o kadar hızlı bir gelişim göstermektedir ki bazı aydınlar bile bu hıza ayak uydurmakta güçlük çekmiştir. İnkılâpların yerleşebilmesi için iyi bir propağanda faaliyetine ihtiyaç vardır. Bu konuda bolşevik Rusya'nın yürüttüğü faaliyet iyi bir örnek teşkil etmektedir. Yazar, en mesut inkılâpçıyı şöyle tanımlamaktadır:

> "En mesut inkılâpçı: yeni mefkûreleri süratle benimseyen ve onları memleketin her tarafında tatbik etmek için canla başla çalışan kuvvetli, mütesanit, cesur, azimkâr ve mefkûreci bir münevver tabakanın teşekkül ettiğini gören kimse." (Halil Fikret: 90 / 226)

Bu kimse her şeyi baştan beklemez, sorumluluğunu bilir ve üzerine düşen vazifeyi yerine getirir. Yazar, bizim bu uğurda yürümemiz, koşmamız gerektiği kanaatindedir. Bizi koşturacak ise doğrudan doğruya "inkılâp mefkûresi"dir. Halil Fikret Bey, toplumun kendisini ilgilendiren en ufak bir meselede dahi parmağını kıpırdatmamasını, lâkayt kalmasını üzüntüyle karşılıyor ve bunları örneklendiriyor. En alelâde vazifelerin dahi baştan beklenilmemesini istiyor. Bunu da aslında inkılâpçılığın henüz ruhumuza girememesine, yüzeyde kalmış olmasına bağlıyor.

"Şehir İdareleri ve İçtimaî Terbiyemiz" adlı yazısında da yazar, gençliğin, okuldan mı çevreden mi daha çok etkilendiğini bize göstermeye çalışıyor. Okulda verilen eğitimle bir neslin şekillendirildiğini ifade eden yazar, bunun yeterli olmadığını, içtimaî çevrenin okuldan daha etkili olduğunu, bir yıl boyunca büyük emekler sarf ederek çocuklara terbiye kurallarını öğreten öğretmenlerin, yaz tatili sonrasında öğrencileriyle karşılaştıklarında onlarda gördükleri birtakım aykırı hareketlerle hayal kırıklığına uğradıklarını söylüyor. Yazar görüşünü şöyle dile getiriyor:

> "Bir milletin içtimaî terbiyesi, yalnız mektep kapılarına inhisar edemez. İçtimaî terbiye mefhumu, bir cemiyet içinde yaşayan, genç ve ihtiyar, bütün insanların heyet-i umumiyesine şamildir. Genç nesil ile yetişkin nesil, cemiyet mefhumu

içinde, ancak bir bütünlük hâlinde kabil-i tasarruftur. Ve bunlardan birincileri,mütemadiyen diğerlerinin tesiri altındadır." (Halil Fikret: 95 / 326)

Okullarımızın ve çevrenin durumu hakkında bilgi veren yazar, bunu iki ayrı örnekle destekler: Örneklerden birincisi, öğrencileri vazifelerini bilmeyen ve lâkayt kalan bir Türk okulu, diğeri öğrencileri vazifesinin bilincinde olan bir Alman okuludur. Her iki okul da Türkiye'dedir. Halil Fikret Bey, gençlerimizde sorumluluk bilincini uyandırmak için toplumsal bir terbiyeye ihtiyacımız olduğu inancındadır. Bunun için şu teklifleri gündeme getirir:

"Mektepleri ıslah ve yeni nesilden hakkıyla istifade etmek için mekteplerle beraber devletin bilcümle teşkilatının kendi sahaları dahilinde, muhitte, terbiyevî tesirler uyandırmağa çalışmaları vatan borcudur. Bu meyanda çok büyük telkinî kuvveti olan matbuat ve sair neşriyat vasıtasıyla, gösteriş, tufeylilik, israf, hodbinlik, iş sevgisizliği ve 'bana necilik!' gibi meş'um ve tahripkâr kuvvetlerle alay edelim ve etrafımızda yaşayan bu gibi öldürücü kuvvetleri taklit etmek değil, onlara karşı muhitte derin bir nefret hissi uyandıralım! Ta ki asırların bize bıraktığı menhus itiyatları ve seciyesizlikleri; iyi itiyatlara ve güzel seciyelere kalbetmek mümkün olabilsin." (Halil Fikret: 95 / 326)

Halil Fikret Bey, şehir idareciliğinin bir ihtisas gerektirdiğini düşünmektedir. Ona göre şehircilik, lağım işlerini halletmek; yeni yollar açmak ve halkın gözüne batacak, ilgisini çekecek yaldızlı işler yapmak değildir. Şehir idaresi bir bütün olarak düşünülmeli ve halkın eğitimine de özen gösterilmelidir. Avrupa'da insanlar sokağa tükürmezler. Çünkü sokağı kirletmek istemezler. Bir konserde, bir sinemada ya da tiyatroda kimse kimseyi rahatsız etmez. Şehirlerin çeşitli yerlerindeki çimlere basılmaz. Avrupa'da şöyle bir kanaat yaygınlaşmıştır: "Umumun menfaati her şeyin üstündedir." Bu şuurun ve zihniyetin bizim ülkemizde de yaygınlaşması hem millet, hem de memleket için sonderece faydalıdır. Bu nedenle, şehirleri yöneten belediye başkanlarına önemli görevler düşmektedir. Ankara'daki birtakım düzensizliklerden ve Ankara'nın bir sayfiye görüntüsünden kurtulamadığından bahis açan yazar, okuyucularına bazı öneriler sunar. Bunlardan biri oldukça ilgi çekicidir. Türkiye için de oldukça yeni bir öneridir. Bu öneri, şehrin idaresinin yabancı bir mütehassısa bırakılmasıdır.

"Şehirlerde idaresizliklerin önüne geçmek için ancak bir çare vardır ki o da şehreminlerini ve belediye reislerini intihap ederken fazla ihtiyatlı davranmak, memleketin zeki, faal ve iyi adamlarına şehirlerin başına geçirmektir. Bundan başka büyük şehirlerimizden birkaçını muhakkak Avrupa şehir mütehassıslarının idaresi

altına vermek icap eder. Mütehassısların bir taraftan şehri tanzim etmesi, diğer taraftan da bize bir şehrin nasıl idare edilebileceğini öğretmesi itibarıyla fevkalâde ehemmiyete haizdir.

Petersburg şehrini Alman ve bir Türk şehri olan Bakü'yu da rubu asır kadar Belçikalı şehreminleri idare etmiştir. Binaenaleyh biz de hiç durmadan birkaç mühim şehrin idaresini mütehassıslara emanet etmekle medenî birkaç şehir yaratmaya çalışmalıyız." (Halil Fikret: 97 / 367)

VI- İçtimaî Nizam

Zeki Mesut Bey, "İçtimaî Nizam" başlığı altında üç yazı yazmıştır. Bunların herbirinin ayrıca birer başlığı vardır. Birinci yazı, "İnzibat - İhtisas" adını taşımaktadır.

Yazara göre, bir insanın, olgun bir insan olarak toplumda yer edinebilmesi için onun nasıl bir düzen içinde yetişmesi gerekiyorsa, toplum hayatını meydana getiren kurumların da öyle bir düzen içinde bulunması gerekmektedir. Bazen iyi saydığımız şeyler dahi toplumsal düzeni bozan sebepler arasındaki yerlerini alırlar. Meselâ, her vatandaş yüksek öğrenim görebilir. Fakat yüksek öğrenim görenlerin çok olması, onların iş bulamamalarına; dolayısıyla üreten vatandaş yerine tüketen vatandaş hâline gelmelerine neden olur.

Zeki Mesut Bey, içtimaî nizamın fert ve devlet nokta-i nazarından değerlendirilebileceğini, kendisinin bu yazıda fert nokta-i nazarından olayı tetkik ettiğini söylemektedir.

"Cemiyet hayatına müessir olan her vatandaşın içtimaî faaliyetinin iki cephesi vardır: Biri ferdin içinde bulunduğu vaziyet-i içtimaiye karşısındaki hukuk ve vezaifine taalluk eden bir cephedir ki bu onun vatandaşlık sıfatını alâkadar eder. Diğeri de hayatını kazanmak için meslek ittihaz ettiği sanat ve meşguliyete ait cephedir ki bu da onun meslekî kudret ve kabiliyetine taalluk eyler. Esasen fertlerden teşekkül eden bir heyet-i içtimaîyenin tam bir ahenk ve nizam içinde inkişaf edebilmesi için bu iki cephenin yekdiğerini itmam etmesi lâzımdır. (...) Meslekî kudreti ve şahsî kabiliyeti ne olursa olsun vatandaşlık icabatına riayet etmeyen bir ferdin içtimaî kıymeti sıfırdır, ve belki de sıfırın tahtında... menfî ve muzırdır." (Zeki Mesut: 12 / 228)

Yazar, bu ifadelerinden de anlaşılacağı gibi, bir insanın kabiliyeti ne olursa olsun, öncelikle vatandaşlığının gereklerini yerine getirmesini beklemektedir.

Yazıdan çıkardığımız bir başka sonuç da, bizde insanların ihtisasına pek ehemmiyet verilmemesidir. Oysa her fert kendi işini yapsa, vazifesini yerine getirse bir düzen kurulur ve içtimaî nizam da kendiliğinden kurulmuş olur. Zeki Mesut Bey, yazısını şu cümlelerle sona erdirmektedir:

> "... Heyet-i içtimaiyemizde arzu ettiğimiz nizam ve istikrarın temini için vatandaşlık terbiyesi ile ihtisasa riayet esasının her şeyden evvel temin ve takviyesine çalışmak millî vazifelerimizin en mühimlerinden biridir." (Zeki Mesut: 12 / 228)

"Tesanüt - Ahenk" başlıklı yazısında Zeki Mesut Bey, fertler arasındaki tesanüdü konu etmektedir. Toplumsal mefkûrelerin fertler arasındaki tesanüt sayesinde yerine getirilebileceğini söylemektedir. Çünkü fertleri arasında sevgi ve saygı olmayan bir toplumun, iktisadî ve içtimaî tesanüdü vücut bulamaz

Yazara göre, bugüne kadar, almış olduğumuz eğitim bizi fertçi yetiştirmiştir. Vatandaşlar, daha okul sıralarındayken rekabete girişir. Başarılarını da sınıfın başarılı ve seçkin öğrencisinin önüne geçmekle ölçerler Bazen bu durum haset ve kıskançlık noktasına erişir. Haset sahibi kimseler, kendi çıkarlarını her zaman toplumun önünde görürler.

> "Kuvvetli bir devlet ve cemiyet, ancak içtimaî fazilet sahibi olan vatandaşlar sayesinde vücuda gelir. Böyle bir cemiyette fertler yekdiğerinin eserini, faaliyetini itmam eyleyeceği için umumi bir ahenk hükümferma olur. Cemiyete müessir olmayan -bittabi iyilik cephesinden- vatandaşların içtimaî kıymetleri yoktur. (...) Hayat-ı içtimaiye ve iktisadiyede bir muvazene ve ahenk tesisi için vatandaşlık terbiyesi ile beraber meslekî terbiye ve nizama da büyük bir ehemmiyet atfedilmesi ve devlet organlarının bunlar ile meşgul olması lâzımdır. Nizam-ı içtimaî nokta-i nazarından, cemiyet hayatına müessir olan kuvvet ve faaliyetlerin mütesanit ve yekdiğerini itmam edecek surette ahenktar olması kat'î bir zarurettir." (Zeki Mesut: 14 / 274-275)

Zeki Mesut Bey, "İçtimaî Nizam" başlığı altındaki yazılarının üçüncüsünü "Asrî Devlet Telakkisi"ne ayırmıştır. Bu yazıda yazar, Almanya, İngiltere, Fransa ve İsveç'in devlet sistemiyle ilgili kısa bilgiler verdikten sonra, bizim eski devlet yapımızı da özetler. Yazar, asrî devletle fert arasındaki ilişkiyi şöyle anlatır:

"Devlet hizmetleri, devlet dediğimiz zî-kudret uzviyetin halk ile temasa gelen cephesini teşkil eder. Halk gayri meş'ur bir surette bu cepheden anlar ve hükmünü bu cepheye bakarak verir. Bu itibar ile devlet hizmetlerinin tarz-ı vücut ve faaliyetinde şahsî veya zümrevî arzu ve menfaatlerden ziyade umumî prensiplerin ve millî mefkûrelerin hakim olması icap eder. Uzun müddet tazyik altında kalmak dolayısıyla teşebbüs kuvveti ve içtimaî teşkilat kabiliyeti henüz münkesif olmayan milletlerde bu cihet daha ziyade haiz-i ehemmiyettir. Çünkü onlar, terakki ve temeddün sahasında en büyük hazine-i teşviki ve en müessir deva-yı acili ancak devletten beklerler." (Zeki Mesut: 16 / 314)

Zeki Mesut Bey, Cumhuriyet idaresi ve devlet yapımız üzerine de şunları söylemektedir:

"Türk heyet-i içtimaiyesi, hem hükûmet ve idare şekli ve hem de içtimaî teşkilat itibarıyle yeni bir nizama dahil olmuştur. Cumhuriyet, devlet teşkilatı nokta-i nazarından kendine has kudreti göstermiş ve beklenilen ahenk ve intizamı temin etmiştir. İçtimaî tarz-ı hayat ve teşkilatımızda da vasıl olunması lâzım gelen hedefleri tespit etmiş ve vatandaşların saha-i faaliyetine geniş ufuklar açmıştır." (Zeki Mesut: 16 / 314)

VII- Kitap Tanıtımı ve Eleştirileri

a. İçtimaiyat

Mehmet İzzet Bey, Max Bonafous ve Necmettin Sadık Bey tarafından hazırlanan "İçtimaiyat" adlı eseri tanıttığı yazısında uzun zamandan beridir böyle bir eseri beklediğini belirtmektedir. Yazarın sözlerinden anladığımız kadarıyla eser, iki yıllık bir çalışmanın mahsulüdür. Türk okurlarına içtimaiyat konusunda derli toplu bir bilgi veriyor olması bakımından çok önemlidir. Çünkü şu ana kadar ortada görünen eserler ya lise seviyesinde ya da tercüme olduklarından Türk okuyucuların anlayamayacağı biçimde karışıktır.

Eser on iki bölümden oluşmuştur. Bu bölümlerde hangi konuların işlendiğini şöyle gösterebiliriz: a- İçtimaiyatın Mübeşşirleri, b- İçtimaiyatın Mevzuu, c/ d- İçtimaiyat ve Ruhiyat, e- İçtimaî Kadrolar ve Marifet Nazariyesi, f- Medeniyetlerin Menşei ve İptidaî Zihniyet, g- İçtimaiyatta

Usul. h- Cemiyetlerin Tasnifi. ı/i-İçtimaî Bünye Tetkikatı. j- Ahlâk Meselesi ve İçtimaiyatın Münasebeti. k- Ahlâkın Muayyen Meselelerinin Hâllinde İçtimaiyattan İstifade.

Mehmet İzzet Bey, eserin yazarlarının Durkheim ekolüne bağlı olduklarından eserde Durkheim'ın izlerine rastlanıldığını söylemektedir. Fakat burada Durkheim'ın fikirlerine körü körüne bağlanılmamış, eksiklikleri ve yanlışları da dile getirilmiştir.

Yazara göre eser, "hakikaten zengindir ve gerek Darülfünûn talebesi, gerek ilim meraklıları için istifadeli olan birçok fikirlere, malûmata her sayfasında tesadüf edilmektedir". (Mehmet İzzet: 50 / 479) Bununla birlikte eksiklikleri vardır. Mehmet İzzet Bey, gözüne çarpan bu eksiklikleri kısaca dile getirir ve sözlerini şöyle noktalar:

> "Kitabın içinde tesadüf olunan bu ihmalleri kaydetmekten maksadım 'pek mükemmel'i ihzar etmeğe muktedir olan müelliflerine bizi 'az mükemmel' ile kanaat eylemeğe mecbur kıldıklarından dolayı ufak bir serzenişte bulunmaktan ibarettir. Yoksa kitabın her cihetten mucib-i istifade olduğuna kaniim ve müelliflerinin himmetine mucib-i şükran görmekteyim." (Mehmet İzzet: 50 / 479)

b. Üç Medeniyet

Mustafa Şekip Bey, Ağaoğlu Ahmet Bey'in "Üç Medeniyet" adlı eserini tanıttığı yazısında eserin 1919-20 yıllarında Malta esareti sırasında yazıldığını, intibah (uyanış) tarihimizin abidelerinden biri sayılması gerektiğini söylemektedir.

Eser, Avrupa medeniyetinin diğer iki medeniyete baskın çıktığını belirtmektedir. Eserde, din, ahlâk, fert, aile, cemaat, devlet, hükûmet mefhumlarımız Avrupa'nın düşünceleriyle karşılaştırılmaktadır. Yazar, Ağaoğlu Ahmet Bey'in medeniyet, hars ve örfle ilgili fikirlerine yer vermiş, bunlardan alıntılar yapmıştır. Ağaoğlu Ahmet Bey'e göre medeniyet; bir hayat tarzıdır ve bir bütündür. Onu tam olarak almak gerekir. Yüz senedir çabalayıp da bir sonuç alamayışımızın nedeni Avrupa medeniyetini parça parça almak isteyişimizdir. "Avrupa medeniyetine girersek kendi kültürümüzü, millî şahsiyetimizi kaybeder miyiz?" sorusuna milletin özünü ahlâk , hukuk ve lisanın oluşturduğunu, lisan dışında diğerlerinin değişebileceğini, lisanın kendini koruyacağını, bunun da diğerleri ile birlikte milletin maddî şahsiyetini oluşturduğunu söyleyen Ağaoğlu Ahmet Bey, kainatta ayniyet olmadığı için öyle bir şahsiyetin gerek olduğunu belirtir. Böylece millî şahsiyetimize bir şey olmayacaktır. Yazar, örfün de değişken olduğuna inanmaktadır.

Mustafa Şekip Bey, Ağaoğlu Ahmet Bey'in bu fikirleriyle, aynı ülkü uğrunda omuz omuza mücadele ettiği Gökalp'in "medeniyet, hars ve örf" konusundaki düşüncelerine ters düştüğünü söylemektedir. Yazar, makalesinin sonunda eser hakkındaki görüşlerini şöyle özetler:

> "İstiklâl Harbi'ne gelinceye kadar bu eseri, müellifinin tevazuuna rağmen daha epey bir müddet sık sık okuyup vicdanlarımızı tartmağa muhtacız.Vakıan geçirdiğimiz büyük inkılâp ve onun dâhi rehberi hayatımızın temellerini Garp medeniyetinin icabına göre kurmakta berdevamdır. Fakat biz nefsimizi her gün ve her saat amansız bir surette muhasebe etmeyi itiyat etmez ve vicdanlarımızı eski sefil tecrübelerin nefretiyle daima uyanık bulundurmazsak, hayatlarımız, hiç haberimiz olmadan yine eski çukura kayabilir. Nitekim bugünkü yeni Türkiye'nin büyük banisinin meşhur 'Nutuk'u sonunda gençliğe teveccüh ederek bilâ ihtiyar gözyaşları dökmesi istikbalde gösterilecek hassasiyet ve teyakkuzun ulvî bir işaret ve remzinden başka nedir?" (Mustafa Şekip: 132 / 24)

c. Yeni İçtimaiyat Dersleri

Ziyaettin Fahri Bey, bir öğretim yılı boyunca okutmuş olduğu, Mehmet İzzet Bey tarafından yazılmış olan "Yeni İçtimaiyat Dersleri" adlı kitabın başarısını sağlayan noktalar üzerinde duruyor. Yazarın eser konusundaki eleştirileri tamamıyle olumludur. Eser, bir giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Ziyaettin Fahri Bey, eserin muhteviyatını şu cümlelerle açıklamaktadır:

> "Kitap bir methal ile başlıyor. Burada cemiyetin tarifi, insan cemiyetinin bariz vasıfları, içtimaî hayatın tesirleri, cemiyetin tasnifi gösterilmiş, içtimaiyatın plânı irae olunduktan sonra birinci kısmı teşkil eden 'iktisadî içtimaiyat'a geçilmiştir. Yedi fasıldan ibaret olan bu kısımda istihsal, iş bölümü, mübadele, mülkiyet, tarihî maddecilik başlıca sıklet merkezleridir.
>
> İkinci kısmı üç bap teşkil ediyor. Birincisi cemiyetin menşei hakkındaki nazariyelerden, siyasi cemiyetin ilk şekli olan semiyyeden bahsediyor. İkinci bap, aileye dairdir. Bu kısım siyasi cemiyetlerin envaından, millet ve devletten, hükûmet ve şekillerinden bâhis üçüncü bap ile nihayet bulmaktadır.
>
> Üçüncü kısım, içtimaiyatın ahlâk, hukuk, ilim, din, sanat bahîslerine tealluk ediyor." (Ziyaettin Fahri: 86 / 157)

Ziyaettin Fahri Bey, eser hakkındaki görüşlerini geniş bir şekilde dile getiriyor. Eserin dinî ve terbiyevî bir eser olmak itibarıyle okul kitabı olma özelliği kazandığını, ilmî bir eser olduğu kadar edebî bir eser de olduğunu ve dilinin rahat anlaşıldığını söylemektedir. Mehmet İzzet Bey, eserini, 20 yaşındayken ölen kardeşi Ahmet Nihat'a ithaf etmiştir. Kitabı "delikanlı mektepliler" için hazırladığını da belirtmiştir. Mehmet İzzet Bey'in, delikanlıları şuurlandırmak için hazırladığı bu eserdeki şu cümleleri çok anlamlıdır:

> "Eskiden yüzlerce milyon insan arasında mahallî alâkalar fevkinde olarak, müşterek gözüken züht ve takva gayesi yerine bugün şu hedef kaim olmuştur: Terakki kuvvetlerini inkişaf ettirmek, tabiata hakim olmak ve bu topraklar üzerinde insanlığın hürriyet sarayını kurmak!" (Ziyaettin Fahri: 86 / 157)

Ziyaettin Fahri Bey, eseri bizzat okulda okutan ve bir yıl boyunca tecrübe eden biri olarak, ondaki bazı eksiklikleri gidermek için birtakım tavsiyelerde bulunmak üzere aynı başlık altında ikinci bir yazı yazar (Ziyaettin Fahri: 88 / 202-204). Bu yazısındaki tenkitlerinde de oldukça ölçülüdür. Tavsiyelerin sadece, eserin muvaffakiyetini daha da arttırmak için yapıldığını belirtmiştir. Yazısının sonunda her şeye rağmen eserin, eğitim açısından kıymetinin tam olduğunu söylemektedir.

Mehmet İzzet Bey, bu eleştirilere karşılık teşkil eden "Cemiyet, Gaiyyet ve Muayyeniyet" (Mehmet İzzet: I- 90 / 227-229; II- 94 / 311-312) adlı yazılarında, Ziyaettin Fahri Bey'in ortaya iki mesele çıkardığını söylemektedir. Bunlardan birincisi kendisinin kitabına yapılan eleştiridir ki buna cevap vermeyi uygun bulmamaktadır. İkincisi "umumî bir felsefî sual mahiyetini haizdir". Felsefî olduğu için de buna cevap vermeyi gerekli görmektedir. Bu nedenle de tamamıyle felsefî mahiyette olan ve birbirini tamamlayan iki yazı yazar.

d. Sosyalizm ve Kapitalizme Rehber

Kâzım Sevinç Bey, ünlü İngiliz düşünür Bernard Shaw tarafından kaleme alınmış olan "Zeki Bir Kadına Sosyalizm ve Kapitalizm Rehberi" adlı eserini tanıtıyor. Zeki bir kadın, Bernard Shaw'un baldızı Mary Stuart Cholmandely'dir. Mary Stuart'ın şahsında Amerikalı kadınlara seslenen yazar, onlar vasıtasıyla Amerikalı erkekleri etkileyebileceğini düşünmektedir.

Kâzım Sevinç Bey, Bernard Shaw'un düşüncelerini ve bu düşüncelere Amerikalılar'ın tepkisini kendi yazısında birleştirmiş ve okuyucularına sunmuştur. Shaw, Amerikalılar'ı aşağı görmekte ve onları eleştirmektedir. Bu arada sosyalizmin de propağandasını yapmaktadır. Kapitalizmi anlamayan kimselerin, sosyalizmin kıymetini de bilemeyeceği kanaatindedir.

"Sosyalizm, ancak kapitalizmin intişarı gibi intişar edebilir; yani mevcut iktisadî medeniyetin inkişafıyla. Yoksa onun toptan devrilip harap edilmesiyle değil!.. Sosyalizmin ileri sürdüğü şey, kapitalizmden miras kalan malzemenin tahribi değil, onların yeni bir yolda tanzim ve hasıl edecekleri servetin güzelce tevziidir." (Kâzım Sevinç: 87 / 183)

Kâzım Sevinç Bey, eser hakkında derin bilgi vermek yerine ondaki tartışma yaratan bölümleri alarak okuyucuya sunmayı yeğlemiştir.

e. Dinlere Dair

Mehmet İzzet Bey, dinlerin tarihinin araştırılması gerektiğine inanmaktadır. Bu nedenle de bu konuda bir kitap hazırlamış olan Cardiff Univercity College Profesörlerinden Theodore Robinson'un kitabını tanıtmakta ve kitaptan bazı görüşleri okuyucularına sunmaktadır.

Robinson'a göre hiçbir insan, dinini tam olarak bildiğini iddia edemez. Bu düşünce, insanların birbirinin dinine ve inancına saygı göstermesi için yeterlidir.

Mehmet İzzet Bey, dinler tetkik edilirken bir konuda hoşgörülü olunması gerektiğini söylüyor. Ona göre dinlerin mazisiyle bugünü arasında fark vardır ve dindar insanlar, kendi dinlerinin bu tetkiklerle tahrif edileceğine inanıyor. Profesör Robinson ise bir dinin doğuşunu ve gelişmesini tetkik etmenin o dinin tahrif edilmesi olmadığını ve o dinin hakikatinin yıkılamayacağını savunuyor. Mehmet İzzet Bey, bilgi sahasında büyük gelişmeler olduğunu ve bunun da Allah'ı tanımak konusunda bize yeni deliller sunduğunu belirtiyor.

"... Dinlerin tekâmülü gösteriyor ki bilgi sahasında terakki var, büyümek var. İnsan ancak dinin cılız başlangıçlarını tetkik ettikten sonra bu tekâmülün azametini lâyıkıyla anlar." (Mehmet İzzet: 128 / 464)

f. Gemelli'nin Kitabı

Mehmet İzzet Bey, İtalyan Gemelli'nin "Origines de la famille" adlı eserinden hareketle ilkel topluluklardaki aile hayatını anlatıyor. Gemelli ilkel topluluk olarak pygmées'leri görmektedir. Cüce insan olan pigmelerdeki aile hayatının, medenî geçinen birçok topluluktan daha medenî olduğu ileri sürülmektedir. Pigmeler tek eşlidir. Çocuk doğduktan sonra boşanma söz konusu olamaz.

Başkalarının iddia ettiği gibi zayıf veya bakamayacakları çocuklarını ya da yaşlıları öldürdükleri konusundaki iddialar da asılsızdır. Bunun dışında onların serbest bir cinsî münasebet duygusuna sahip oldukları konusundaki iddialar Gemelli taafından reddedilmiştir. Tüm bu olumsuz fikirler tekâmülcülerin fikirleridir ve ilk insanların da cinsî münasebet konusunda tek eş yerine zümre ile münasebet kurulduğunu yani "bir biraderler zümresinin bir hemşireler zümresine müşterek karı koca olması şeklinde izdivacın kaim olduğu" fikrini de öne sürmüşlerdir. Gemelli, kitabının daha ilk sayfalarında bu görüşlere karşı çıkmıştır. Mehmet İzzet Bey, Gemelli'nin kitabından ilkel insandaki aile hayatını ve inancı özetleyerek, felsefe ve ilim ile etnoloji arasında bir sonuca ulaşıyor:

> "İlk devirde insanlar asil hislerle mütehassistiler, tek karı ve tek kocalı bir aile hayatına maliktiler, bir tek Allah'a iman ediyorlardı, hayrı şerden tefrik ediyorlardı. Sonra insanlarda bir tereddî vukua geldi. Dinî-ahlâkî sahada inhitat vuku buldu (sayfa 35-36). Bu inhitatın esbab ve şeraitinden ziyade zihinde tecessüs uyandıran cihet ilk mükemmeliyetin esbab ve şeraitidir: Bu ahlâkî ulviyetin bir hikmeti olmalıdır. O da ancak vahy-i ilahî olabilir.İlim vahyin vaki olduğunu göstermiyor, fakat onun mümkün olduğunu ispat ediyor. Demek ki iptidaî beşeriyetteki ahlâk yüksekliğini ilham ve vahy-i rabbaniye atfeylemeliyiz (sayfa 181-182).
>
> Müdafaa edilen davanın ne olduğunu görüyoruz. Kurûn-ı vusta'da felsefe ve ilim ilahiyatın hâdimi addolunuyordu. Gemelli ile hemfikir olanlar ise bugün etnologyayı aynı tarzda kullanmak istiyorlar." (Mehmet İzzet: 10 / 186)

g. L'Année Sociologique

Mehmet Servet Bey, Durkheim'ın ölümünden sonra yeni seri olarak yayınlanan "L'Année Sociologique" adlı koleksiyonun ikinci cildini tanıtmak maksadıyla kaleme aldığı yazısında "L'Année"yi tanıtmayı tercih ediyor:

> "L'Année"yi vücuda getiren ruh, Durkheim'dır. Bourdeaux Darülfünûnu'nda evvelâ bir profesör olarak ilim âleminde tanıdığımız Durkheim, Fransa'da an'anesi köklü olarak mevcut bir cereyanın, yani pozitivizmin yakından uzaktan tesiri altında kalmış olanları, çok heyecanlı ve uzun bir ömre malik bir kudretle etrafına topluyor; ve bundan 'L'Année Sociologique' doğuyor. Bu kudreti ölçmek için, 1896'dan büyük harbe kadar, yani on sekiz sene, bu insanların, kendilerine , o da ancak dar bir muhit içinde yavaş yavaş bir ilim şöhretinden başka bir şey temin etmeyen bu iş

etrafında birbirinden ayrılmamış olmalarını düşünmek lâzımdır." (Mehmet Servet: 114 / 199)

L'Année'nin, Durkheim'ın ölümüyle bitmediğini, dostlarının bu defa yeğeni ve en sadık fikirdaşı Marcel Mouss'un etrafında toplandığını, hatta Darülfünûnumuzda çalışan Max Bonafous'un da bu mektepten yetiştiğini belirten yazar, buradan kendimize de bir pay çıkarmamız gerektiğine inanmaktadır: "İçimizdeki muhteşem uzleti, yavaş yavaş ve samimi olarak başkalarıyla doldurmağa çalışmak ve müşterek işten kaçmamak." (Mehmet Servet: 114 / 199)

VIII- "Siyasî Telakkiler ve Cemiyet"

M. Nermi Bey, "Siyasî Telakkiler ve Cemiyet" başlığı altında hazırlamış olduğu yazı dizisinde Eski Yunan siteleri ve Roma Devleti'nin devlet yapısını gözden geçirmiştir. Bu yazılar, Mustafa Şekip Bey'in "Terakki Fikrinin Menşe ve Tekâmülü" ünvanlı yazı dizisinden sonraki, en uzun yazı dizisidir. Yazılar, "Siyasî Telakkiler ve Cemiyet" ana başlığının altında, her bölümün mevzuunu içeren ayrı bir konu başlığına da sahiptir. Yazılar hakkında bir malûmat verecek olması bakımından bu konu başlıklarının bilinmesini gerekli görüyoruz:

1) Siyasî Telakkiler ve Cemiyet (49 / 446-447);
2) Eski Zaman- İlk Siyasî Cereyanlar (50 / 466-467);
3) Elen Eski Zamanının Devleti (51 / 486-487);
4) Klasik Tefekkür Devrinin Siyasî Fikirleri: a- Sokrates (54 / 27-28);
5) Klasik Tefekkür Devrinin Siyasî Tefekkürleri: b- Eflatun Devleti (55 / 46-54);
6) Klasik Tefekkür Dünyasının Siyasî Fikirleri: c- Aristoteles (57 / 85-86);
7) Eski Ellas'ın İktisadî Problemleri (59 / 125);
8) Eski Ellas'ın İktisadî Problemleri: b- Attika (60 / 153-155);
9) Eski Ellas'ın İktisadî Problemleri: c- Isparta (61 / 166-167);
10) Büyük İskender Devleti (64 / 227-228);
11) Elenist Devrin Devlet ve Cemiyet Telakkisi (65 / 246-247);
12) Roma Devleti (73 / 405-406);
13) a- Hristiyanlığın Cemiyet ve Devlet İdealleri (75 / 449-451);
14) b- Hristiyan Fikriyatı ve Devlet (76 / 472-473)

Yazı dizisinde Sokrates, Eflatun, Aristoteles ve Solon'un devletin yapısı konusundaki düşünceleri ve teklifleri uzun uzun anlatılmıştır. Demokrasinin temellerini oluşturan fikirler olarak

bilinen bu düşünceler topluluğu içinde (yalnız bugün için değil, o gün için de) vahşice ya da barbarca diyebileceğimiz kuralların da yer aldığını görüyoruz. İnsanlar, Ortaçağ'dan çok önce Yunan sitelerinde ve Roma Devleti'nde çeşitli sınıflara ayrılmışlar. Adaletsizlik sadece bununla kalmamış, çeşitli devirlerde yapılan toprak reformlarıyla devam etmiştir.

Yazı dizisinden, dünya devletleri için çıkarabileceğimiz en önemli sonuç şudur: Yunan siteleri birbirlerini yemekle meşgulken, yukarıda adını zikrettiğimiz filozoflar ya da kanun yapıcılar sayesinde bir arada bulunmayı, aynı amaçlar uğruna savaşmayı, ölümden korkmamayı ve hepsinden önemlisi -sitelerin birleşmesiyle oluşan- bir devlet çatısı altında toplanmayı öğrenmişlerdir. Eski Yunan sitelerinden bir devlet çıkarmayı başaran ilk lider, Makedonyalı Büyük İskender'dir. Roma'nın ve Avrupa devletlerinin yapısında da Eski Yunan'dan izlere rastlamak mümkündür.

Bu yazı dizisinde, inanıyoruz ki, bir sosyolog tarafından incelendiğinde dikkate değer daha pek çok şey bulunacaktır. Biz burada sadece böyle bir yazı dizisinin varlığını belirtmekle iktifa ediyoruz.

IX- Toplum ve Siyaset

Necmettin Sadık Bey tarafından yazılmış olan "İlim ve Siyaset" adlı yazının baş tarafına mecmua tarafından bir not konulmuş. Bu nottan, Necmettin Sadık Bey ile Max Bonafous'un bir "İçtimaiyat Kitabı" hazırladıklarını, önemine binaen bu kitabın önsözünden bir bölümün yayınlanmasına karar verildiğini öğreniyoruz.

Yazar, siyaset adamlarının içtimaiyatla meşgul olmaları gerektiğini, bunun sonuçlarından istifade ederek, memleketteki sorunların üstesinden gelebileceklerini belirtmektedir. Ona göre: devleti yönetmeye talip olanlar, mutlaka ilmî gerçekleri bilmelidirler. Necmettin Sadık Bey, bazı siyasîlerin bu işin önemini kavradıklarına, ama değerlendirmede olumsuz bir yola saptıklarına işaret etmektedir.

> "Bazı siyasyon da cemiyeti tetkik etmenin faydasını daha iyi hissetmişler, fakat içtimaiyatçılar gibi, beşerî kıymetlerin heyet-i mecmuasını tetkik edecek yerde, yalnız iktisadî kıymetlere ehemmiyet vermişlerdir. Bu suretle şe'nî ile maddiyi birbirine karıştırmışlardır. Bunlar keyfî olarak cemiyetlerin tetkikini, sırf iktisadiyata inhisar ettirmişlerdir." (Necmettin Sadık: 1 / 3)

İlmî tetkiklerin önemini örneklerle açıklayan yazar, içtimaî tetkiklerden mutlaka dersler çıkarılması gerektiğini, ilmî düşüncelerle manevî mefkûrenin en iyi yorumlanacağı bilim dalının da içtimaiyat olduğunu söylemektedir.

Mehmet İzzet Bey, Alman Oswald Spengler tarafından yazılmış olan "Tarih Felsefesi" adlı kitabını tanıttığı yazısında, bu kitapta yer alan devlet adamı konusundaki düşünceleri okuyucularına sunuyor. Alman yazar devlet adamının vasıflarını şöyle çiziyor:

> "Mâderzât bir istidatla doğan devlet adamı her şeyden evvel tanıyıcıdır, insanları, ahvali, eşyayı tanıyıcıdır. Bir bakışta ne yapmak mümkün olduğunu anlar. (...) O büyük ve tumturaklı sözlere inanmaz, hissiyat siyaseti veya proğram siyaseti yapmaz, hadisatın mantığını sistemlerin mantığıyla karıştırmaz. Nazarî hakikatler - yahut Spengler'e göre burada hatalar da demek caizdir- devlet adamının hesabına ancak devamlı veya devamsız, şu veya bu istikamette, kuvvetli veya zayıf bir tesir ika' eden münteşir kanaatler, vakıalar olmak itibarıyle ithal edilir. Şüphe yok ki devlet adamının da kendine göre kanaatleri vardır. Fakat o kanaatler hususîdir, hiçbir mühim siyasetçi faaliyetini enfüsî kanaatlerine tâbi tutmamıştır." (Mehmet İzzet: 9 / 166)

Mehmet İzzet Bey,halkın kendini yönetme işini, temsilcilerine bırakmasını bir "itimat" olarak görmektedir. "Bir halkın siyasî istidat ve fazileti, kendilerini idare edenlere itimattan başka bir şey değildir." (Mehmet İzzet: 9 / 166)

Mehmet İzzet Bey, "İçtimaiyat ve Siyaset" başlıklı yazısında, siyasîlerin içtimaiyata gereken önemi vermediklerini, onu sadece kendi çıkarları için kullandıklarını söylüyor. Ona göre, bugün içtimaiyat siyaseti hedef olarak görmese bile kendisine konu olarak alabilir. Yazar burada birtakım sorular yöneltmektedir ki bunlar içtimaiyatın konuları olarak gösterilmektedir.

> "... İçtimaiyatçı mahir bir siyasî olmak hedefini kullanmazsa da mahir siyasîler, siyaset hünerini ilmen tetkik eyleyebilirler. Nasıl oluyor da insanlar siyaseten yekdiğerine tesir ediyorlar veya ettiklerini zannediyorlar? Bunun için hangi usulleri kullanıyorlar? Ne suretle insanlar muhtelif zümrelere ayrılıyorlar, başka cemiyetlere veya maddî muhite aksülâmelde bulunuyorlar? Bu suallere cevap lâzım. Bu cevap da ancak umumî ve müşahhas bir içtimaiyat ilmi tarafından verilebilir." (Mehmet İzzet: 59 / 123)

Yazara göre içtimaiyatla birlikte siyasetin tesir alanı da genişlemektedir. Dolayısıyla içtimaiyat, siyaseti de derinden etkilemektedir. Bu etkiyi arttırabilmek için içtimaiyat ilmi, siyasetle daha fazla ilgilenmelidir. İçtimaiyatçı siyasetçiye, bazı konularda yardımcı olabilir. Meselâ yaptığı anketlerle onu aydınlatır. Bunun için olayları dikkatli takip etmesi gerekir. Bazı konularda da nazariyeler kurarak bunlardan elde ettiği sonuçları, siyasetçinin önünü açmada onun hizmetine sunabilir. Yazar, Almanya ve Amerika'da bu tür çalışmalar yapıldığını belirtmektedir. Tabiî ki içtimaiyatçı bu noktada tarafsızlığını yitirmemelidir.

"Siyaset ve İçtimaiyat" adını taşıyan bir başka yazıda da Mustafa Şekip Bey, Amerikalı içtimaiyatçı M. Kidynokes'un "devlet" hakkındaki düşünceleri üzerine bilgi veriyor. Kidynokes, devleti, "hakimiyete sahip bir uzviyet" şeklinde tavsif etmektedir. Ona göre devletin bazı hak ve vazifeleri vardır.

> "Devletin iktidara sahip olması kendisine hak ve vazifeler tevcih eder. Devlet esas itibarıyle ancak ma'şeriyet için mevcut olmalıdır. (...) Devlet etvar ve harekatından mes'uldür. Kendisini müdafaa için devletin yalnız düşmana değil kendi tebaasına bile kuvvet kullanmak hakları meşruiyeti bu mes'uliyetten alır. Bu hakkın da yegâne hududu serbest düşünme ve serbest söyleme sahası olup bu iki hürriyeti idame etmekle mükelleftir. Bu haklara mukabil vazifeleri ferdî, ma'şerî hürriyeti, mülkiyeti, kıymetleri... ilah. himaye etmek; medeniyeti arttırmak ve teşebbüslerinde fiilen müessir olmaktır." (Mustafa Şekip: 60 / 146)

Mustafa Şekip Bey, "M. Kidynokes'un İçtimaiyatı Bir Terakkiyi Nasıl Telakki Ediyor?" (61 / 163-164) başlıklı yazı da da Amerikalı içtimaiyatçının, içtimaiyattan daha çok felsefeyi alâkadar eden felsefî düşüncelerini aktarıyor.

Mehmet İzzet Bey, Fransa'daki siyasî partilerin yapısı ve çalışma tarzının anlatıldığı "Fransa'da Fırkalar" (Mehmet İzzet: 63 / 202-203 ; II- 64 / 226-227) ve "Fransa'da İçtimaî Meseleler" (Mehmet İzzet: 65 / 243-244) adlı yazılarını, Fransız içtimaiyatçı Hubert'in "Le principe d'autorité dans l'organisation démokratique" adlı eserinden mülhem olarak yazmıştır. Yazıda eserin tanıtımından çok, konunun derinliğine inilmiş ve siyasî partilerin faaliyetleri üzerinde durulmuştur. Siyasî partilerden herhangi birinin adı verilmemiştir. Fakat, yapılanmaları ve faaliyetleri konusunda önemli eleştiriler yapılmıştır. Bunlardan biri oldukça dikkat çekicidir:

> "... Fransa'da fırkaların hiçbirisi proğramına hakikaten millî meselelerden birini koymamıştır. Meselâ hiçbir fırka, Fransa'da tevellüdat meselesini tetkik edip

muayyen bir siyaset teklif etmemiş, hiçbiri iktisadî inkişaf şeraitini, içtimaî ıslahat-ı müsbeteyi, sa'yin ilmî bir tarzda tanzimi imkânını, bir ahlâkî terbiye siyasetini araştırmamıştır. Halbuki asıl millî meseleler bunlardır. Lakin Fransa'da bunlar üzerine intihap yapılamıyor." (Mehmet İzzet: 63 / 203)

Yazar, bu tür meseleleri, partilerin yerel komitelerinin gündeme getirdiklerini ve milletvekillerinin de onların isteklerini yerine getirdiklerini söylemektedir.

Hubert, kitabında siyasetteki açmazları çözmek amacıyla bir ıslahat proğramını da okurlarına sunuyor. Bu proğramdaki en önemli teklif âyân meclisinin şeklinin değiştirilmesidir.

"Mebusan meclisi, eskiden olduğu gibi fertleri, fertlerin kitlesini, fertlerin iradesini temsil etmekte devam edebilir. Bu mecliste fırkalar mevcudiyetlerini idame edebilirler. Zira onlar artık bütün siyasî hayatı ifade etmek iddiasında bulunamazlar. Âyân meclisi 'ma'şerî heyetlerden Neş'et eden bütün kuvvet şekillerinin faal bir terkibi' mahiyetinde olacağından onda, şimdi olduğu gibi mebusan meclisindeki fırkalar bölümüne yer yoktur. Hubert'in fikrince bu tarzda teşekkül eden bir meclis-i umumînin iki cüzü arasında bir iş bölümü husule gelebilir. Âyân meclisine hassaten teveccüh edecek vazife içtimaî teşkilatın tanzim ve ıslahıdır. Mebusan meclisi ise devletin diğer bir esaslı vazifesi ile, adalet emrinin tahakkuku ile meşgul olur." (Mehmet İzzet: 65 / 244)

Mehmet İzzet Bey, bu proğramın nasıl tatbik edileceğinin bilinmediğini ama Hubert'in samimiyetinden de şüphe etmemek gerektiğini belirtmeyi ihmal etmemektedir.

X- "Anadolu'da Dinî ve İçtimaî Zümreler"

a. Eşraf Sınıfı

Hayat Mecmuası, Trabzon'da "İkbal" adıyla yayınlanan bir mecmuadaki, eşraf sınıfını anlatan bir yazıyı önemine binaen sayfalarına taşımıştır. Yazıyı kaleme alan yazarın adı belirtilmemiştir.

Yazıda eşraf sınıfı, Ortaçağ Avrupası'ndaki derebeylikle eş tutulmakta, bu sınıfın derebeyler kadar büyük gücü olmadığından, daha doğrusu güçleri saptanamadığından bu sistemi

ortadan kaldıracak harekatların vücut bulmadığı belirtilmektedir. Osmanlı döneminde bu sınıf eşraf ve âyân sınıfı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunlar halka karşı, istedikleri muameleyi yapmaktadırlar. Halk ise herhangi bir problemi olduğunda devletin yetkililerine ulaşamamakta; ulaşsa da bu sınıfın istekleri yerine getirilmektedir. Yazıda , eşraf sınıfına karşı, olumsuz bir bakış açısı söz konusudur.

> "Bu şebekenin tahakkümü altında kalmış olan halk ve köylü, hiçbir zaman doğrudan doğruya devlet teşkilatı ile karşılaşmadığı için daima yapılan hareketlerden uzak ve alâkasız kalmıştır. Bu şekillere orta ve daha kesif, mütebariz olarak Şarkî Anadolu'da tesadüf ederiz. Bugün yapmakta olduğumuz inkılâbın hedefî halkın ve köylünün doğrudan doğruya hakimiyetini tesis etmek olduğundan, artık, eskiden halkla hükûmet arasında bir nev komisyonculukla geçinmeye alışmış olan bu sınıfa bugün ya köylü ile maddî şartlar dahilinde çalışmak yahut bir ticarethane ve sanat evinin işine sarılmak düşer." (***: 19 / 378)

Yazıyı kaleme alan kimse, bu tavrını açıklamak gereğini hisseder ve eşraf sınıfıyla kimleri kastettiğini de okuyucularının dikkatine sunar:

> "İşte biz, eşraf deyince bu tufeyli sınıfı kastediyoruz. Menfaatleri icabı, irticaî bir zihniyet taşıyan bu sınıfla cemiyet işlerinde mücadele etmek lâzımdır. Ve bu da ancak halkın, gençliğin teşkilatlanmasıyla mümkündür." (***: 19 / 378)

b. Ahiler

Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey'in "Ankara ve Ahiler" başlığıyla yayınlanan yazısında ahiliğin tarihî gelişimi üzerine bilgi verilmektedir. Bugün bilinenin aksine ahilerin, bir esnaf topluluğu olmanın dışında, alp tipinin ilk örneği olduğunu, bazı zamanlarda gazi adını aldıklarını, Osmanlı Devleti'nin ilk hükümdarlarının adında bu nedenle gazi adının bulunduğunu bu yazıdan öğreniyoruz. Ahilere Gaziyan-ı Rum, Alp, Alpler ve Alperen adları da verilmiştir.

Yazı, ahilik teşkilatı konusunda bilgi vermemektedir. Bu nedenle içtimaiyattan çok tarih sahasını ilgilendirmektedir. (Köprülüzâde M. Fuat: 21 / 402-403)

c. Aleviler

Yusuf Ziya Bey tarafından kaleme alınan dört yazıda Alevilerle ilgili bilgiler aktarılmaktadır. Bu yazılardan ilki "Anadolu'da Alevi Köyleri ve Bunların İtikat ve Adetleri" (Yusuf Ziya: 56 / 67-68) adını taşırken diğer üç yazı, "Anadolu'da Alevi İtikatları" (Yusuf Ziya: II- 58 / 105- 106; III- 59 / 138-140; IV- 60 / 155-156) adını taşımaktadır.

Bu yazılarda, yazar, Anadolu'nun çeşitli yörelerini gezerken karşılaşmış olduğu Aleviler'in yaşam tarzlarını, inançlarını, giyim kuşamlarını anlatmakta, konuşurken kullandıkları kelimelerden örnekler vermekte, çeşitli yörelerdeki Aleviler'le karşılaştırarak lehçe ve şive farklarını da ortaya koymaktadır. Daha ilk yazıda da kendi kanaatlerini dile getireceğini söylemektedir.

Yusuf Ziya Bey'in bu tetkikine, Doktor Osman Şevki Bey "Bir Tetkikin Esassızlığı" (Osman Şevki: 62 / 194-195) başlıklı yazısıyla bir eleştiri getirir. Aslında Osman Şevki Bey'in eleştirisi yalnızca ikinci yazıyı kapsamaktadır. Yani tenkit, yazı dizisi tamamlanmadan kaleme alınmıştır.

Osman Şevki Bey, Yusuf Ziya Bey'in "aşiretleri Türkmen ve Yörük umumi namı altında bir tasnife tutarak incelemenin kolay olacağını söylediğini" belirtmekte ve bunun yanlışlığını savunmaktadır. Yusuf Ziya Bey'in Aleviler'in giyim kuşamları ile ilgili düşüncenin bütün Aleviler için değil de, sadece o yörenin Aleviler'i için geçerli olacağını, şivenin ve konuşulan kelimelerin de bu meyanda değerlendirilmesi gerektiğini, tenkit yazısında uzun uzadıya anlatmıştır.

Yusuf Ziya Bey, Osman Şevki Bey'in tenkit yazısına "Bir Tenkide Cevap" (Yusuf Ziya: 63 / 217) başlıklı yazısıyla cevap verir. Hem kendi yazısından hem de Osman Şevki Bey'in yazısından cümleler göstererek, aslında, Osman Şevki Bey'in yeni bir şey söylemediğini, kendi görüşlerini desteklediğini ve bazı noktaları da yanlış anladığını söyler.

Yusuf Ziya Bey, "Tahtacı Oymaklarına Dair Bilgiler" (Yusuf Ziya: 68 / 315-316) adlı yazısında da yine Aleviler'e ait bilgiler veriyor. Yalnız burada sadece Tahtacı kolunu ele alıyor. Yine bir tetkik seyahatine çıkmıştır. Bizzat Tahtacı oymaklarının dedelerinden, kendi gelenek ve inançlarıyla ilgili bilgiler almaktadır. Yazının sonunda "Devam edecektir." ifadesine rastlıyoruz. Fakat, Hayat Mecmuası'nın sonraki sayılarından hiçbirinde bu konunun devamı niteliğinde ve hatta Yusuf Ziya Bey imzalı herhangi bir yazıya rastlayamıyoruz.

X- İntiharlar

Hayat Mecmuası'nda "intiharlar" hakkında yazılmış sekiz yazı ile karşılaşmaktayız. Bu yazılarda intiharların sebepleri üzerinde durulmuştur. Fahrettin Kerim Bey tarafından kaleme alınan "İntiharlar Karşısında Ruhiyatçı" adlı dört yazı (Fahrettin Kerim: I- 24 / 466-467; II- 25 / 487-488; III- 26 / 515-516; IV- 27 / 7-8) , Max Bonafous tarafından yazılmış olan "İntihar ve Cinnet" adlı yazıya cevap niteliğindedir. Fahrettin Kerim Bey'in bu yazıları, İstanbul Türk Ocağı'nda verilmiş olan bir konferasın metnidir. Diğer üç yazı ise, Max Bonafous'un "İntihar ve İçtimaiyat" (Max Bonafous: 27 / 4-7; 29 / 46-47) adlı yazılarıyla, Necmettin Sadık Bey'in "İntiharlar Neden Çoğalıyor?" (Necmettin Sadık: 14 / 261-262) adlı yazısıdır.

Fahrettin Kerim Bey ve Mösyö Max Bonafous, aynı zamanda İstanbul Darülfünûnu'nda hoca olarak da çalışmaktadırlar. Mösyö Max Bonafous, Galatasaray Lisesi'nin felsefe öğretmenliği vazifesini de yürütmektedir.

C- Fikriyat

I- Fikriyat Üzerine...

Mehmet İzzet Bey, "Sevdirmek Usulü" adlı yazısında, "milleti, milli övüncü, siyasî ve askerî övüncü" çocuklarımıza sevdirmek için neler yapmamız gerektiğini anlatıyor. Yazara göre millet, "fertlerin samimi anasından başka bir şey olmadığı için" sevilir. Bu nedenle, bir ferde milletini sevmeyi öğretmek zor değildir. Çünkü doğduğu andan itibaren o topluluğun içinden biridir.

Mehmet İzzet Bey, "millî mefahir"i sevdirmenin usulü olarak diğer milletlerle mukayeseyi gösteriyor. Avrupa'nın okul kitaplarında her ulus, çeşitli icatlar ya kendisi sahip çıkmakta ya da "Onlardan evvel bu konuda bizden falan kimse çalışmıştı." demektedir. Yazar bu konuda şöyle bir teklif ileri sürmektedir:

> "... Bizim mektep kitaplarımızda keşiflerin ve icatların beynelmilel mütesanit ve müşterek bir sa'ydan doğduğunda ısrar edilse şüphe yok ki hem hakikate daha muvafık bir fikir serdedilmiş hem de bî-mana olan mukayeseler bertaraf edilmiş olur." (Mehmet İzzet: 39 / 242)

Mehmet İzzet Bey, "siyasî ve askerî mefahir"de mukayesenin mantıksızlığına değiniyor. Gençlerde bu övüncü yerleştirirken elbette siyaset ve askerlik alanındaki büyüklerimiz mevzuubahis olacaktır. Burada karşılaşılabilecek en önemli zorluk, tarih derslerinin objektif olma zorunluluğudur. Konu edilen tarihî şahsiyetin olumsuz tarafları da söz konusu olabilir. Yazar, bunun çözümünü de şu cümleyle ifade etmektedir:

> "... Milletin hayatında ve millî kahramanların hayatında bilhassa terbiyevî gayelere hizmet eden safhalar üzerinde ısrar edilmesini bir telkin vasıtası olarak pekâlâ kabul ediyorum." (Mehmet İzzet: 39 / 242)

Milleti mazisine sahip çıkarmanın, onunla alâkadar kılmanın yolu, mazinin parlak sayfalarını anlatmaktır. Bazen de ifrat noktasına varılmaktadır. Yazar, bir ders kitabında "Biz

dünyanın en büyük milletiyiz." ifadesine rastlamış ve bunu yazan kimsenin "Dünyadaki büyük milletlerden biri de biziz." biçiminde yazmasının daha doğru olacağını söyleyerek bu tavrı eleştirmiştir. Çünkü çocuk büyüyüp, muhakeme kabiliyetini kazanınca bu tip yargıların doğruluğundan endişeye düşebilir. Bu nedenle okul kitaplarını yazanlar aşırılığa kaçmamalıdır.

> "Milleti sevdirmek maksadıyla bile olsa çocukların muhakeme kabiliyetini istihfaf eden ifratlara varmaya ne lüzûm var? Muhabbet telkin eylemek için birinci şartın itidal olduğuna kaniim ve bütün mektep kitabı yazanların bunu göz önünde bulundurmalarını temenni ediyorum." (Mehmet İzzet: 39 / 242)

Cemil Sena Bey'in "Neşemizin Menbaı" isimli yazısında "muhafazakârlar"la "yenilik taraftarları" konu edilmekte ve muhafazakârlar eskiye özlem duyuş, her yeniliği "ahlâksızlık; vatan elden gidiyor" gibi ifadelerle reddetmeleri açısından yerilmektedir. Yenilikçilerin ise şuurlu ya da şuursuz her yeniliği kabul etmeleri eleştiri konusu yapılmıştır. Yazar, yazısının önemli bir bölümünü muhafazakârların eleştirisine ayırmıştır.Cemil Sena Bey, "ahlâklılık, ahlâksızlık" üzerine şunları söylemektedir:

> "... Ahlâkın kendi beşeriyetimiz için en salim şeklini, insanî ihtiyaçlarımızda sevk-i tabiîlerimizde değil, içtimaî münasebetimizde ve millî gayelerimizde aramak zaruretindeyim. Gülmek, eğlenmek, oynamak, temiz giyinmek, sevmek, sevişmek, öpmek, terennüm etmek... ayıp ve ahlâksızlık değildir. En klasik şeklinde ahlâksızlık, yalan söylemek, dolandırmak, müraîlik etmek, aldatmak, çalmak... ilah. gibi insanları ızrar etmek ve bir milletin mefkûreleri hilafına hareket etmektir. Kanun ve mürebbilerimiz ise bu hususta lâzım gelen telkin kuvvetini ve müeyyideleri ihtiva etmektedir. Ahlâkın hududu, neşemizin hududunu tecavüz edemez. Binaenaleyh bırakınız, senelerce hasret ve iştiyakla içimize defnettiğimiz arzuları tatmin edelim. Biz vatanın yalnız toprağını, taşını değil, içinde geçirdiğimiz hayat ve hatıratı severiz. Bir vatanın kutsiyeti, gönlümüzü, hayatımızı, sevgimizi, mefkûremizi dağlarına, taşlarına, köşesine bucağına defnettiğimizdendir. Birbirimizi sevdiğimiz için vatanı sever, ve milletimizi sevdiğimiz için hayata bağlanırız." (Cemil Sena: 23 / 448)

Mehmet Emin Bey, Deutsche Algemanie Zeitung'da Max Fischer imzasıyla yayınlanmış bir makaleyi tenkit etmek için "Deutsche Algemanie Zeitung'un Neşriyatı Münasebetiyle" adlı yazısını kaleme alıyor. Konunun anlaşılması için Mehmet Emin Bey'in Fischer'in yazısını özetlediği ve eleştiri mevzuu yaptığı şu bölümü almayı uygun görüyoruz:

"Deutsche Algemanie Zeitung gazetesinde Fischer imzasıyla İstanbul'dan yazılmış bir fıkra var. Burada muhabir yeni Türkiye'nin yaptığı inkılâp ile, İslâmî tesiri üzerinden attıktan sonra memleketimizin bir kaos hâlinde bulunduğunu söylüyor ve sonra sözü 'Hayat' mecmuasına intikal ettiriyor, bizim neşriyatımızı Amerika fikir cereyanından alınmış 'pragmatizm' ile Fransız 'pozitivizm'inin çarpışması gibi görmekte ve Freud'un fikirlerinin de buna inzimam edildiğini söylemektedir. Buna mukabil memlekette genç bir âlim zümresi varmış ki onlar da Alman fikir cereyanlarından mülhem oluyorlarmış... Muhabir bu tahlili yaptıktan sonra böyle muhtelif memleketlerden alınmış fikirlerle Türkiye'de, âlim hakkında birleştirici bir telakki hasıl olamayacağını söylüyor. Ancak İslâmiyetin yaşamış kıymetleriyle bugünkü hayat arasındaki boşluğu doldurabilecek bir mütefekkirin yetişmesi sayesinde Türkiye'de hayat hakkında hakiki bir telakki vücuda gelebileceğini anlatıyor." (Mehmet Emin: 36 / 181)

Mehmet Emin Bey, Fischer'in bu hükümlerini biraz acele ve acemice verdiğine inanıyor. Fischer'in fikirlerinden sadece başka ülkelerdeki fikir cereyanlarının aynen getirilmesinin yanlışlığını kabul edebileceğini ama bunun da çeşitli fikirleri geliştirmek açısından bazen gerekli olduğunu; pragmatizm ve pozitivizm için Fransa ya da Amerika patentinin vurulmasını doğru bulmadığını ve "Hayat" mecmuası yazarlarının bu iki akım arasındaki farkı ayırt edebilecek irfana sahip olduklarını söylüyor.

Fischer'in aynı gazetede çıkan "Türkiye'de Fikir Buhranı" adlı yazısına da yine Mehmet Emin Bey, "Herr Doktor Max Fischer'e" ünvanlı bir yazıda eleştiriler getiriyor. Fischer bu yazısında Türkiye'deki fikir hareketlerine vakıf olduğunu vebirçok makaleyi tercüme ettirerek gerekli malûmatı topladığını belirtmektedir. Fakat Mehmet Emin Bey, bazı yazıların Fischer'e yanlış tercüme edildiği kanaatindedir. Yazara göre, Türkiye'deki fikir hareketleri konusunda eleştiriler getirecek bir insanın bazı şeyleri iyi bilmesi gerekmektedir:

"1) Bir asırdan beri Türk fikir hayatının tarihini,

2) Umumî harp ve İstiklâl Harbi'nin tevlit ettiği içtimaî ve iktisadî tahavvül,

3) Gazi'nin içtimaî muhite müessir olmak itibarıyle dahiyâne kudretini hesaba katmak lâzımdır.

Bu avâmili layıkıyle tetkik edince eski an'anelerden sıyrılmış ve yeni hayat telakkisine intibak, zannettiğiniz gibi cebrî olmamıştır. Bilakis eski an'aneler içtimaî

tahavvülle kudretlerini kaybeylediği içindir ki yeni hayat arzusu şiddetle doğmuştur." (Mehmet Emin: 48 / 423)

Burada eski an'aneden kasıt İslâmî gelenektir.

Mehmet Emin Bey, Fischer'e Türkiye'yi daha yakından tanıdıkça, ilmî bir gözle görmeye çalıştıkça verdiği birçok hükümlerin yanlışlığının farkına varacağını söylemektedir.

Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey, "İlim ve Mefkûre" adlı yazısında, Ziya Gökalp'e atfen "bir millî mefkûre"den mahrum olduğumuzu söylüyor. Ümmet şuurunu duyan ve hisseden toplumlarda, milliyet şuurunun oturması çok zordur. Yazar'a göre böyle bir toplum, Ortaçağ zihniyetini aşamamıştır. Ortaçağ zihniyetinde serbest düşüncenin yeri yoktur. Dolayısıyla çağdaş anlamda bir ilimin vücut bulması mümkün değildir.

Köprülüzâde M. Fuat Bey, yapılan araştırmalar sonucunda, Türkler'in yüzyıllar boyunca ilim ve sanat hayatına kayıtsız kalmadıklarını; ama hiç bir zaman maddî kuvvetleriyle manevî kuvvetleri arasında da bir denge kurulamadığını, zamanımızda manevî kuvvetleri zengin olanların madden de zengin olduklarını ve manevî kuvvetlere yani ilme ve sanata lâkayt kalamayacağımızı, bunun manevî kuvvetimizin bir göstergesi olduğunu unutmamamız gerektiğini, yazısının bütünlüğü içinde okuyucusuna anlatıyor.

Cumhuriyet idaresinin bu konudaki eksikliği ve memleketin kültür seviyesinin yükseltilmesi gereğini derinden hissettiğini, bunun için gereken maddî ve manevî ihtiyacları temine büyük gayret sarf ettiğini söyleyen yazar, gençlere düşen sorumlulukları da şöyle sıralıyor:

> "Bu mesainin muvaffakiyetle ve süratle neticelenmesi, mahsul vermesi için, gençliğin fikir hareketleriyle yakından alaâkadar olması ve bu cins manevî kıymetlere karşı kuvvetli bir alâka, derin bir 'ihtiras' duyması lâzımdır. İnsanî ihtirasların şüphesiz en asili olan bir ilim ihtirası yani hakikat ve fazilet aşkı bir cemiyette ne kadar kuvvetlenirse, cemiyet de maddeten ve manen o kadar kuvvetli olur. Mamafih, fasılasız sa'y, feragat, fedakârlık, tevazu ve samimiyet gibi çok insanî esaslara istinat eden ilim ve ihtisas hayatına atılmak için, büyük bir iradeye ve bilhassa millî ve insanî bir mefkûreye malik olmak şarttır. Memleketin 'millî mefkûre'den mahrum olduğu zamanlarda, aramızda bu cins insanların yetişmemesini tabiî görebilirdik; fakat şimdi, bu millî ihtiyacın bir an evvel tatminine mecburuz. Kalplerinde 'millî mefkûre'nin mukaddes ateşi yanan gençler, sınırda

nöbet bekleyen neferin ruhundaki feragatkâr hislerle vazifelerine sarıldıkları zaman, muhtaç olduğumuz ilim adamlarına kavuşabileceğiz..." (Köprülüzâde M. Fuat: 54 / 22)

Mehmet İzzet Bey "Fikir Hayatındaki Durgunluk Neden?" adlı yazısında bu durgunluğun sebeblerini araştırmaktadır. Yazar, sadece fikir alanında değil, edebiyat, felsefe ve güzel sanatlarda da bir durgunluk olduğunu belirtmekte, kimilerinin bu durgunluğun sebebi olarak maddî imkânsızlıkları gösterdiğini söylemektedir. Fakat maddî sıkıntılar Zola'nın Germinal'i yazmasına, Milét'nin Angelus'u yapmasına engel olmamıştır. Hatta maddî sıkıntılar, bazen, faydalı bile olmaktadır. Yazara göre durgunluğun sebebi başkadır.

"Bana kalırsa, gerek güzel sanatlarda gerek felsefede istidatların memleketimizde şimdilik nadir belirmesinin esaslı sebebini maddî ve iktisadî şeraitte değil içtimaî, daha doğrusu siyasî şeraitte aramalıdır.

İçtimaî-siyasî şeraitten maksadım memleketimizin geçirmiş olduğu inkılâptır. Vakıan birçok hüsnüniyet sahibi ve vatanperver kimseler bu inkılâp ile mütenasip bir edebiyatın, bir felsefenin, bedîî eserlerin hemen ortaya gelmesine muntazırdır." (Mehmet İzzet: 55 / 42)

Mehmet İzzet Bey, Fransız İhtilâli'nin en hareketli dönemlerinde de edebiyat ve sanat dehalarının sanki uyuduklarını söylemektedir. Ona göre sükun devirlerinde sanat faaliyetleri daha kuvvetlidir. Yine de bu "zaruri bir kanun" olarak görünmemelidir. Yazar, gelecekten ümitlidir: "... İhtimal millî hayatımızdaki büyük inkılâbı takip eden yakın seneler daha şimdiden bize kıymetli sanat ve fikir eserlerini hediye olarak getireceklerdir." (Mehmet İzzet: 55 / 42)

Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey, Mehmet İzzet Bey'in yazısından yola çıkarak "Fikir Hayatımızdaki Durgunluk" adlı yazısında, bu durgunluğun sebebi olarak sadece maddenin görülmemesini; bunun yanında dinî, bedîî hadiseler gibi manevî âmillerin de dikkat çekmesi gerektiğini söylemektedir. Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey, kendi görüşünü şöyle açıklamaktadır:

"...Evvelâ, henüz bizde 'asrî ilim' telakkisi mevcut olmadığı gibi, belki içtimaî tekâmül seviyemizin bir neticesi olarak, muayyen ilim ve sanat meslekleri de mevcut değildir: Tesadüfün sevkiyle veya tesadüf saikasıyla, yahut eski tabir ile 'tezyin-i zat ve sıfat için' herhangi ilim şubesine ait birkaç kitap okuyan adam, muhitimizde bugün pekâlâ 'mütehassıs, âlim' geçinebilir. 'İlim' ile 'malûmat' arasındaki fark

sadece 'bilen' değil fakat hakiki manasıyla 'anlayan' kaç adamımız vardır? Herhangi ilim şubesine lakırdıyla değil, hakikaten hayatını vakfetmiş kaç mütehassısa malikiz? Garp'ta aynı ünvanları hais meslektaşlarının karşısına çıkıp selahiyetini teslim ettirebilecek adamlarımızın yekûnu ne kadardır? Bu suallerin cevabı cidden hüzn-âverdir." (Köprülüzâde M. Fuat: 56 / 61)

Esasen objektif olarak düşünülecek olursa, bu durum gayet doğaldır. Çünkü memlekette bir üniversite ve birkaç saygın kurumdan başka bilimle uğraşan yer yoktur. Kendini bilime adayan insanlara da toplumun bir kesimi, maddî bir kazanç sağlamadığı gerekçesiyle, burun kıvırarak bakmaktadır. İşte bu durum bilim adamlarının ya da uzmanların yetişmesine engel olmaktadır.

Cumhuriyet idaresi bu şartları düzeltmek zorundadır. " Millî mefkûre" kuvvetlendikçe, gençler arasında bilime karşı ilgi artacaktır. Fakat, ilim, onunla uğraşanlara da maddî bir kazanç sağlamalıdır. Yoksa madden refaha ermemiş bir insandan böyle bir iş beklenemez.

Yazar, inkılâpların fikrî durgunluğa sebebiyet verdiğine inanmamaktadır. Fransız İhtilâli sırasında yüksek sanat eserlerinin ortaya konulamamış olması, bütün fikir cereyanları için örnek gösterilemez.

"... Bilhassa bizim inkılâbımız gibi, şimdiye kadar yazılamayan, düşünülemeyen birçok hayatî meseleleri ortaya atan bir inkılâp kendi 'fikriyatçılarını' yetiştirmeliydi. Bunların yetişmemesi inkılâbın neticesi değil, inkılâba takaddüm eden uzun zamanların, yukarıda izaha çalıştığımız maddî ve manevî şerait-i hayatiyesinin eseridir." (Köprülüzâde M. Fuat: 56 / 62)

Mehmet Emin Bey, "Nasıl Bir Fikir Terbiyesine Muhtacız?" adlı yazısında fikrî durgunluğumuzun sebebi olarak "maziden aldığımız terbiye tarzımızı" göstermektedir. Bu tarz eğitimin dimağı körelttiğini, yetiştirdiğimiz neslin ezberci olduğunu, okul kitaplarından başkasını okumayı gerekli görmediğini söylüyor. Yazarın bu konudaki düşünceleri şunlardır:

"Hepimiz gençliğimizde maruz kaldığımız terbiye tarzını hatırlayalım, bizden ne istenirdi? Ya inanmak, ya inanmamak... Fakat her iki hâlde de muayyen düsturları bellemek... Dinî tedrisatı bir tarafa bırakıyorum. En müspet ilim dersleri de bundan başka değildi. Fizik kanunlarını bellerdik, fakat nasıl bir tecrübenin bu kanuna müneccer olduğunu bilmeyerek... Riyazî meselelerin hâllerini yapardık, fakat ne gibi sahada tatbik olunacağını, ne gibi zihnî müşkülü tatmine yarayacağını, ne

gibi mu'taların terkibî zaruretinden doğduğunu düşünmeksizin... Bu nev fikrî terbiye öyle bir dimağ yaratır ki bu, yalnız herhangi bir 'otorite'nin vazettiği esaslara inanmağa müsaittir. Bu otorite bazen bir şahıs, bazen bir kitap olabilir." (Mehmet Emin: 59 / 121)

Böylesi bir eğitim, muhakeme kabiliyetini geliştirmez. Oysa "ilmî tefekkür, zihnin bozulan itiyadı muvacehesinde daha geniş bir tecrübe ile yeni bir terkip vücuda getirmek, yeni itiyatlar hasıl eylemektir". (Mehmet Emin: 59 / 121)

Yazara göre, başkalarının fikirleri ya da bir yazarın herhangi bir kitabındaki fikirler de bir tecrübenin eseridir. Eğer bu fikirler, eski kanaatleri ya da inanışları sarsabiliyorsa bizim için yeni bir tecrübedir ve daha yeni tecrübeler edinmek yolunda bir öncüdür. Her fikir, başka fikirlerin yolunu açan bir anahtar vazifesi görmektedir. Eski eğitim, kalıplaşmış biçimiyle bu tür eğitimin tam zıddıdır. Yazar bu konuda öğretmenlere bir görev yüklemektedir:

"Bugünün muallimleri ve müderrisleri de, eski muallimler gibi ağır bir günah ve vebal altında kalmamak istiyorlarsa gençleri yeni tecrübelere sevk edecek muhit yaratmağa, onlara yeni hızlar vermeğe çalışmalıdırlar. Her vereceğiniz yeni fikir bizatihi kâfi gelmemeli, diğer yeni malûmat iktisabına da sevk eylemelidir. Bu malûmatın sevkiyle genç yeni şeyler okumağa, yeni tecrübelere mecbur olmalı ve bunun neticesinde eski zihnî itiyatları bozuluyorsa fikir sıkıntısı duymalı, daha geniş malûmat için uğraşabilmelidir. İlim tedrisatının her derecede hedefi budur." (Mehmet Emin: 59 / 122)

Doktor Halil Fikret Bey de "Manevî Durgunluğumuza Dair" isimli yazısında Mehmet İzzet Bey ve Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey'in görüşlerine katılır. Halil Fikret Bey, oldukça uzun yazısında Türk aydınlarına "gençlerimize güvenmeyi" önermektedir. Bu durgunluktan çıkabilmemiz için de birtakım tekliflerde bulunmaktadır. Altı madde etrafında toplamış olduğu tekliflerini şöyle özetlemek mümkündür:

1) Bilim adamlarının ve öğretmenlerin hayatına bir düzen getirilmelidir. Hem maddî ihtiyaçları karşılanmalı, hem de ikamet edecekleri yerler belli olmalıdır. Bulunduğu yerde ne kadar zaman ikamet edeceğini bilemeyen bir öğretmen kendini işine veremez. Özellikle liselerin ve orta okulların yanında yaptırılacak evlerde kalması sağlanan öğretmenler, hem okul, hem öğrenci, hem de öğretmen arkadaşlarıyla buluşup fikir alışverişinde bulunabilir.

"Zira dağınık yaşayan ve birbirini ancak mektepte gören muallimleri yekdiğerine bağlamak ve aralarında faydalı teşebbüslere zemin teşkil edecek musahabelere ve içtimalara yol açmak ve bilhassa daima mektebe yakın olacakları için, gençlerin terbiyesiyle ve ruhî tetkikiyle uğraşmak manevî hayat nokta-i nazarından çok faydalıdır. Tetkike hevesli olan bir muallim için en ideal hayat, çalıştığı mektebin yanında yaşamaktır." (Halil Fikret: 60 / 142)

2) Memleketteki aydın gençler araştırılmalı, bunlardan faydalanılmalıdır. Avrupa'ya gönderdiğimiz ve orada tahsilini tamamlayıp dönen gençlerle döndükten sonra yeterince ilgilenmediğimiz için bunların her biri kendi eğitimlerinin dışında farklı işlerle uğraşmaktadırlar.

3) Darülfünûn ve seçkin okullarımızın modernize edilmesi ve öğretmen sayısının çoğaltılması gerekmektedir. Türkiye belki uzun zaman bir darülfünûnla yetinmek zorunda kalacaktır. Fakat burada her sahada bir mütehassıs vardır ve bunların adedi çoğaltılmalıdır. Çünkü her bilim dalının farklı kolları vardır. Bunların hepsini bir profesöre yüklemek insafsızlıktır ve onu zayıf düşürmektir.

4) Gençlik manevî kapitülasyondan kurtarılmalıdır. Gençlerimizin büyük bir çoğunluğu, tam olgunluk safhasında yüzlerce binlerce saatini yabancı dil öğrenmek için harcamaktadır. Bu, yabancı kitaplardan faydalanmak için gerekli görülmektedir. Yani gençlerimiz sadece almak zorunda bırakılmaktadır. Yurt dışında tahsil gören ve kendi alanlarında çalışmayan, ihmal edilen gençlerden yararlanmak yoluna gidilmelidir. Bu gençler arasında felsefe, edebiyat, ruhiyat, içtimaiyat, ziraat, hukuk, matematik alanlarında ihtisas görmüş olanlar vardır.

"Bu almak devrine çabuk nihayet vermek, orijinal şahsiyetler yetiştirerek vermek devrine, âlimlik devrine geçmek için en seri vasıta ile bir ilim seferberliği ilan etmeliyiz. İlim seferberliği, Avrupa'nın kıymetli eserlerini Türkçe'ye çevirmektir. Muhtelif sahalarda 1500 ilmî eser, yarınki gençliği, vermek devrine ulaştırabilir. Yoksa hâlihazırdaki gidişle Avrupa'ya belki yüz elli sene sonra manen erişebileceğiz." (Halil Fikret: 60 / 142)

Türk gençliğini manevî esaretten kurtarmanın yolu budur.

5) Avrupa'da tahsil görüp gelmiş olan gençlerden azamî derecede istifade etmenin yollarını aramalıyız. İdeallerini gerçekleştirmek üzere memleketine bin bir ümitle dönen genç, kendisine hiç alâkası olmayan bir iş teklifi yapılınca hayal kırıklığına uğramakta, kimse de ona düşüncelerini,

niyetlerini sormamaktadır. Gençlerimize Avrupa'da öğrendikleri nazarî bilgileri, uygulama imkânını sağlamalıyız.

6) Türk gençlerine güvenmeliyiz. Bizde güven duygusu azdır. Bir genç, kendisine sunulan bir imkânı değerlendiremezse ona kapılar ebediyen kapanmaktadır. Bu güvensizlik nedeniyle kendi gençlerimize tanımadığımız şansı ve maddî imkânları, yabancılara tanırız. Bu yabancı işini çok iyi yapamasa da idare ederiz. Kendi gençlerimizi onlara muavin yaparız. Çünkü yabancı mütehassısın vereceği dersleri bu muavin Türkçeye çevirmelidir. Oysa bu muavin çok çalışarak, yabancı hocanın vermiş olduğu dersi pekâlâ verebilir.

Halil Fikret Bey, yazısının bütünlüğü içinde maddî imkânların yükseltilmesi, gençlere güvenilmesi ve şans verilmesi lüzûmu üzerinde durmaktadır. Yazısının sonunda da bu konuda oldukça dikkat çekici ve çarpıcı bir örnek vermektedir:

> "Türk, millî mücahedesini Avrupa fenn-i harp mütehassısları ile değil münhasıran kendi kuvvetiyle kazanmıştır. Ecnebi mütehassısların yardımını görmüş olsaydık, muhakkak kat'i felakete sürüklenirdik. Millî mücahedenin ne muazzam bir askerî, idarî teşkilat olduğu düşünülürse, o zaman gençliğe karşı itimat etmemizin lüzûmunu daha iyi kavrarız." (Halil Fikret: 60 / 143)

Profesör Mehmet Emin Bey, 1928 yılının fikir hayatını bir gözden geçirmek istediği yazısında, fikrî gelişme açısından oldukça karamsar bir tablo çizer. Fikir hayatını geliştirecek, yayınlanmış çok sayıda kitap ve makale bulamaz. İstanbul Darülfünûnu muallimlerinden Orhan Sadettin Bey'e de sitemde bulunur ve geçmişte yapmış olduğu ümit verici çalışmaları devam ettirmesini ister.

Yazar, fikir hayatındaki bu durgunluğa karşılık inkılâpların halkın hayatında her gün yeni değişikliklere yol açtığını söylemekte, bilhassa harf inkılâbı ve okuma alışkanlığı üzerinde durmaktadır.

> "Yeni yazının lisana tatbikindeki sürat, istinas bütün ümitlerin fevkinde oldu. Fakat yeni yazı, ilmî görüşlerle hâllolunabilecek birçok meseleleri de meydana koydu. Öz Türkçe kelimeler hâllolunmak suretiyle lisanı sadeleştirmek, lisanın gramerini yapmak, lügatini vücuda getirmek... ilmî ıstılahları tensik etmek, nihayet bu yeni yazının millî kütüphanesini vücuda getirmek öyle muazzam işlerdir ki senelerce muntazam ve muttarit mesai ister. Bundan başka bütün münevverlere

mürettip acil bir vazife vardır. Eski Arap harflerine alışmış olanlar için müşkülat mevcut olmasına rağmen okumak zevkini azaltmamak için her türlü gayreti yapmaktır. Okumak zevkinin, ilim ve sanat aşkının bulunmadığı yerler, zahirî hayatı ne olursa olsun çoktur.

Oralarda dimağı yükselmiş insanlar nefes alamazlar. Türkiye'yi en medenî bir hayata kavuşturmak için, bütün müşkülata rağmen ilim ve sanat aşkını, okumak zevkini yaymak mecburiyetindeyiz." (Mehmet Emin: 106 / 28)

II- Milliyetçilik

M. Nermi Bey, "milliyetçilik" konusunu ele alan altı yazı yazmıştır. Bu yazılar, birbirinden bağımsız görünmekle beraber bir yazı dizisi özelliğindedir. Milliytçilik konusundaki genel düşüncelerini aktardığı bu yazılarda yazar, konuyu felsefî ve içtimaî çerçeve içerisinde incelemek yolunu benimsemiştir.

M. Nermi Bey, yazılarını şu başlıklar altında yazmıştır: Milliyetçilik ve İlimler (1 / 15-16); Milliyetçilik ve Milletler (3 / 53); Milliyetçilik ve Devlet (4 / 64-65); Milliyetçilik ve Tarih (6 / 108); İçtimaî Fertçilik ve Milliyetçilik (12 / 226-227); İçtimaî Ferdin İnkişafı ve Milliyetçilik (22 / 434-435)

Yazar, ferdin önceki dönemlerde şahsiyetini kazanmadığını ve "toplum"un bir parçası olarak göründüğünü; yeni ferdin ise şahsiyet kazanmasıyla birlikte "millet"in bir parçası olduğunu fark ettiğini belirtmektedir. Milliyetçilik akımının doğmasının en önemli sebebi de budur.

"Eski zamanda, orta zamanda mümkün olmayan hareketler, bugün bizim için son derecede tabiî şeylerdir. Ferdin kendisini 'keşfetmediği' zamanlarda ise şuurlu halk hareketlerine imkân yoktur. Onun için milliyetçilik yeni fertle birlikte doğmuştur. Eski fert; bir cemiyete mensuptu. Fakat yeni fert; millet denilen 'şuurlu bir cemiyetin uzvudur. Milliyetçilik mademki: Bir millete mensup fertlerin yeni bir tefekkür ve faaliyet tarzıdır, bunun her türlü içtimaî hareketten mahrum cemiyetlerde vücut bulmasına imkân yoktur. Onun için yeni ferdin inkişafını hazırlayan tarihî sebepler, aynı zamanda 'milliyetçilik' fikrinin de doğmasına sebebiyet vermiştir." (M. Nermi: 22 / 435)

mürettip acil bir vazife vardır. Eski Arap harflerine alışmış olanlar için müşkülat mevcut olmasına rağmen okumak zevkini azaltmamak için her türlü gayreti yapmaktır. Okumak zevkinin, ilim ve sanat aşkının bulunmadığı yerler, zahirî hayatı ne olursa olsun çoktur.

Oralarda dimağı yükselmiş insanlar nefes alamazlar. Türkiye'yi en medenî bir hayata kavuşturmak için, bütün müşkülata rağmen ilim ve sanat aşkını, okumak zevkini yaymak mecburiyetindeyiz." (Mehmet Emin: 106 / 28)

II- Milliyetçilik

M. Nermi Bey, "milliyetçilik" konusunu ele alan altı yazı yazmıştır. Bu yazılar, birbirinden bağımsız görünmekle beraber bir yazı dizisi özelliğindedir. Milliytçilik konusundaki genel düşüncelerini aktardığı bu yazılarda yazar, konuyu felsefî ve içtimaî çerçeve içerisinde incelemek yolunu benimsemiştir.

M. Nermi Bey, yazılarını şu başlıklar altında yazmıştır: Milliyetçilik ve İlimler (1 / 15-16); Milliyetçilik ve Milletler (3 / 53); Milliyetçilik ve Devlet (4 / 64-65); Milliyetçilik ve Tarih (6 / 108); İçtimaî Fertçilik ve Milliyetçilik (12 / 226-227); İçtimaî Ferdin İnkişafı ve Milliyetçilik (22 / 434-435)

Yazar, ferdin önceki dönemlerde şahsiyetini kazanmadığını ve "toplum"un bir parçası olarak göründüğünü; yeni ferdin ise şahsiyet kazanmasıyla birlikte "millet"in bir parçası olduğunu fark ettiğini belirtmektedir. Milliyetçilik akımının doğmasının en önemli sebebi de budur.

"Eski zamanda, orta zamanda mümkün olmayan hareketler, bugün bizim için son derecede tabiî şeylerdir. Ferdin kendisini 'keşfetmediği' zamanlarda ise şuurlu halk hareketlerine imkân yoktur. Onun için milliyetçilik yeni fertle birlikte doğmuştur. Eski fert; bir cemiyete mensuptu. Fakat yeni fert; millet denilen 'şuurlu bir cemiyetin uzvudur. Milliyetçilik mademki: Bir millete mensup fertlerin yeni bir tefekkür ve faaliyet tarzıdır, bunun her türlü içtimaî hareketten mahrum cemiyetlerde vücut bulmasına imkân yoktur. Onun için yeni ferdin inkişafını hazırlayan tarihî sebepler, aynı zamanda 'milliyetçilik' fikrinin de doğmasına sebebiyet vermiştir." (M. Nermi: 22 / 435)

H. M. Bey, Akçuraoğlu Yusuf Bey tarafından toplanan ve Türk Ocakları Merkez Heyeti'nce neşredilen "Türk Yılı" adlı eseri tanıttığı "Kıymetli Bir Eser" adlı yazısında, eserin muhtevasından çok önemi üzerinde durmaktadır.

Eserin, Türkçülük, Türkiye Cumhuriyeti konuları bizzat Akçuraoğlu Yusuf tarafından yazılmıştır. H. M. Bey, eserden yola çıkarak şunları söylemektedir:

> "Medeniyet ve milliyet yolunda alınan mesafenin ciddi tetkikler ve mikyaslarla sık sık ölçülmesi, bize istikbale ait vazifelerimizi ve almağa mecbur olduğumuz mesafeyi göstermekle kalmaz. Aynı zamanda bu musahabe, gayretlerimizi tezyide medar olduğu gibi bizi meçhuliyet ve müphemiyet içinde bocalıyormuş vehminden kurtararak metanet ve emniyetle yürümeye sevk eder." (H. M.: 115 / 201)

III- Türkiyat Çalışmaları

Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey, "Türkiyat Sahasında Yeni Tetkikler" isimli yazısında Zeki Velidî'nin "İstanbul Kütüphanelerindeki Kıymettar Eserler" başlıklı eserini tanıtıyor. Henüz baskısı yapılmamış bu eseri, müsveddelerinden okuma imkânı bulan yazar, 600 sayfalık eserin içeriği hakkında bilgi veriyor. Zeki Velidî'nin kitabında, çeşitli bilgiler sunulan eserler şunlardır: Ebu'r-Reyhan Birunî'nin eserleri, Reşidüddin-i Tabîb'in eserleri, Zemahşerî'nin bir eserinden 113 cümle, Mukaddimetü'l-Edeb, Muînü'l-Mürîd, Nehcü'l-Feradis, Keşfü'l-Hedî. Bunlar hakkında detaylı malûmat veren Zeki Velidî Bey, eserinin sonuna biri "Divan-ı Lügati't-Türk"e ait olmak üzere üç de önemli makale eklemiştir. Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey, Zeki Velidî Bey'in bu çalışması konusunda şöyle bir değerlendirme yapmaktadır:

> "Aziz arkadaşımızı, memleketimizde değil Avrupa'da da emsaline nadir tesadüf edilen bu kadar zengin, etraflı bir külliyat vücuda getirdiğinden dolayı tebrik ederken, bu eserin bir an evvel neşrini de kemâl-i hararetle temenniden geri duramıyorum. Artık Türk milletinin ilim sahasında da 'taklit'ten ve 'kapitülasyon'lardan kurtulup 'rüşt' ve 'tahkik' yoluna girdiğini, bu gibi eserlerle en müşkülpesent Garp âlimlerine bile tasdik ettireceğimizden eminim. Çünkü yalnız Türkiye'de değil, bütün cihandaki 'Türkiyat' müteveggilleri için, bu eserin neşri mühim bir hadise teşkil edecek ve o sayede müstakbel tetkikat için yeni ve zengin bir ufuk açılacaktır." (Köprülüzâde M. Fuat: 3 / 44)

Mehmet Emin Bey, "Tayyareci Lindberg'in Muvaffakiyeti Münasebetiyle Bazı Mülâhazalar" adlı yazısında, durumdan vazife çıkarıyor ve Lindberg'in Atlas Okyanusu'nu uçakla aşmasındaki en büyük etkenin onun iradesi ve pek çok pilotun geçmeyi arzuladığı bu uzun mesafeyi aşma iştiyakı olduğunu söylüyor. Lindberg'in Amerika'dan Paris'e geldiği dönemde, bu rekoru kırma isteği tüm pilotların gönlünde yatmıyor olsaydı, belki Lindberg, bu yolculuğu yapmağa cesaret edemezdi.

İşte bizde de Türkiyat Enstitüsü'nün kuruluşu böyle bir iştiyakın eseridir. Yazarın durumdan vazife çıkardığı nokta da budur. Eğer Türk kültürü ile ilgili çalışmaların zemini hazırlanmamış olsaydı, Türkiyat Enstitüsü de kurulamazdı. Enstitünün kuruluşu ile ilgili kısa bilgiyi, Mehmet Emin Bey'in kaleminden birlikte okuyalım:

> "... Türkiyata ait tetkik iştiyakını yapan hiç şüphe yok ki Ziya Gökalp merhumdur. Eğer Ziya Bey, 'Her yerde millî tarih tetkikatı için enstitüler yapılmıştır, binaenaleyh bizde de yapılmak lâzımdır.' tarzında neşriyatta bulunmakla iktifa etseydi meselâ Türkiyat Enstitüsü'nün bugünkü vesaiti bile toplanamazdı. Ziya Bey hiç böyle yapmadı. Bilhassa Balkan Harbi'nden sonra kuvvetlenen millî duyguyu takviye eden ve onu maziye istinat ettirmek isteyen neşriyatta bulundu. O zaman da her tarafta millî harsımızı tenvir etmek iştiyakı uyandı. Bu sayededir ki Köprülü Fuat Bey arkadaşımız 'Türkiyat Enstitüsü' tesis edebilmek için müsait bir muhit buldu, enstitüyü tesis etti. Ben eminim ki ilim adamlarımız faaliyete müessir olacak iştiyaklar tevlit etmeyi bilirler, bilhassa ihtiyaçlarını tatmin yolunda çalışırlarsa enstitü, arşiv gibi vasıtaların vücuda gelmesi imkânını hazırlamakla kalmazlar, her sahada bu iştiyakı tatmin edecek kuvvetli adamlar yetişmeğe müsait bir muhit de hazırlarlar." (Mehmet Emin: 30 / 62)

Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey, "Türkiyat Âleminde" adlı yazısında, Hayat Mecmuası'nın bir yılını doldurması münasebetiyle, Türkiyat sahasında bir yıldır yapılmış olan çalışmaların bir özetini veriyor. Bu yazı vesilesiyle, hangi ülkelerde Türkiyat çalışmaları yapıldığını da öğreniyoruz. En yoğun faaliyetler Türkiye, Almanya ve Şûra Cumhuriyetleri İttihadı (Eski Rusya'nın yerine kurulan devletler topluluğu)'nda olmuştur. Yazar, Türkiyat tabiri hakkında şunları söylemektedir:

> "Türkiyat tabiri, Türklüğün bütün şubelerine ait her nevi marifet şubelerini ihtiva etmek itibariyle, çok geniş, çok şümullüdür. Tarihin bilumum şubeleri, lisan ve edebiyat, arkeoloji, istoğrafi, hulâsa Türk milletinin maddî ve manevî hayatından

bahsetmek yani Türkler'e ait olmak şartıyla muhtelif marifet şubeleri, bu 'Türkiyat' tabiri altında toplanabilir. (Köprülüzâde M. Fuat: 53 / 2)

Yazıdan yola çıkarak Türkiyat sahasında çalışan bilim adamlarını ve çeşitli cemiyetleri ülkelere göre şöyle sıralayabiliriz:

Almanya: Möller, Lecock, Marco Vareth, Reinharth Hartman, Mortman, Jacop, Gize, Rieter, Zewsheim, Kale, Menzel, Techner, Vitek, Babinger;

Fransa: Jean Deunie, Lucien Bouvet, Minorskie, Pollilot;

Avusturya: Profesör Karaliç;

Polonya: Profesör Kowalski;

Çekoslovakya: Doktor Jean Ripka;

Hollanda: Doktor Cramers;

Macaristan: Türk filolojisi ile meşgul olurlar.

İngiltere: Şark Cemiyet-i Kraliyesi, Londra Elsine-i Şarkiye Mektebi Reisi Sir Edward Denysonrose;

Şûra Cumhuriyetleri İttihadı'nda (Rusya, Azerbaycan, Türkmenistan, Tataristan, Kazakistan, Başkırdistan, Özbekistan, Kırım, vs. ...), Türkiyat araştırmalarına büyük önem verilmektedir. Moskova ve Leningrat'taki Şark Lisanları Mektepleri ve Rus İlimler Akademisi, çeşitli seminerler düzenleyerek, bu sahanın her geçen gün genişlemesine yardımcı olmuştur. Buralarda Barthold, Samuiloviç, Viladimirçef gibi ünlü Türkologlar bulunmaktadır.

İstanbul Üniversitesi'nin yanına kurulan Türkiyat Enstitüsü ise, eski Türkiyatçılarla birlikte, Ragıp Hulusi, Ağaoğlu Mehmet, Abdülkadir, Caferoğlu Ahmet, Hamit Zübeyr gibi genç Türkiyatçıların çalışmalarıyla, bu sahaya yeni katkılar sağlamaktadır. Türkiyat Enstitüsü, bir yıl içinde "Bezm ü Rezm", "Anadolu Türkleri'nin Halk Edebiyatı (Maniler)", "El-Kavaninü'l-Külliye fi Zabti'l-Lügati't-Türkiye" gibi eserleri neşredilecek hâle getirmiştir. Zeki Velidi Bey'in "İstanbul Kütüphaneleri" adlı eseri de neşredilmek üzeredir.

Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey, bunlara Türkiyat Mecmuası'nın birinci cildini, bu cildin iki misli hacimdeki ikinci cildini ve Profesör Barthold'un "Orta Asya Türk Tarihi" hakkındaki konferanslarını da ilave ediyor. Yazar, Türkiyat araştırmaları konusunda daha gayretli olmamız gerektiğini vurguluyor.

Ali Canip Bey, "Türkiyat Enstitüsü'nün Son Neşriyatı" adlı yazısında enstitünün çalışmalarını övüyor ve Türkiyat Enstitüsü tarafından çıkarılmış olan eserleri kısaca tanıtıyor. Bu eserler şunlardır:

Bezm ü Rezm: Kadı Burhanettin'e ait özel bir tarihtir. Anadolu'nun XIV. yüzyıl sonundaki durumu anlatılır. Yazarı Aziz ibni Erdeşiri İsterabadî'dir. Avrupa'da hiçbir kütüphanede nüshası yoktur. Kilisli Muallim Rifat, eserin doğru bir biçimde tab edilmesine nezaret etmiştir.

El-Kavaninü'l-Külliye li Zabti'l-Lügati't-Türkiye: XV. yüzyılda Arapça olarak yazılmıştır. Kim tarafından yazıldığı bilinmemektedir. "Türk gramerinden bahseden bu küçük eserin bilhassa Türk filolojisiyle uğraşanlar için ehemmiyeti büyüktür." (Ali Canip: 121 / 324)

Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu: İngiliz Gibbons'un bu eseri, Ragıp Hulusi Bey tarafından dilimize çevrilmiştir.

Bektaşilik Tetkikleri: "Bu eser, İngiliz müsteşriklerinden Hasluck'un birkaç makalesinden müterekkiptir." (Ali Canip: 121 / 324)

Divan-ı Türkî-i Basit: Edirneli Nazmi'nin sade Türkçe ile yazılmış olan şiirlerinin bulunduğu bu eserin baş tarafında Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey'in Edirneli Nazmi hakkında kaleme aldığı bir tetkik vardır.

Maniler: Kilisli Muallim Rifat tarafından hazırlanan bu eserde iki bine yakın mani vardır.

Ali Canip Bey, yazısının sonunda Türkiyat Enstitüsü'nün bu çalışmalarının memleketimiz için önemine değiniyor ve Köprülüzâde Fuat Bey'i çalışmalarından ötürü tebrik ediyor. (Ali Canip: 121 / 324)

IV- İlim

Avni Bey, "İlim ve İnkılâp" adlı yazısında tarihin her döneminde inkılâpları yapan insanların ilimden geri durmadıklarını, ilmin onların yollarını aydınlattığını ve yeni hedefler gösterdiğini ifade etmektedir. İnkılâplar, en müthiş seller ve en müthiş kasırgalar gibi şuursuz hareketler değildir. Her inkılâp bir plân ve proğram dairesinde vücut bulur.

Yazar, sanayi inkılâbını yapanların teknik adamlar olduğunu söylemektedir. Sanayi inkılâbı, insanlığın en büyük inkılâbıdır. Avni Bey, Türk inkılâbında da ilmin tesiri olduğunu, şu cümlesiyle vurgulamaktadır:

> "Bizim inkılâbımızda ilmin ve felsefenin kuvvetli bir tesiri olmadığını farz etmek Türkler'i cihanı yürüten fikirlerden bî-haber addetmek gibi garip bir düşünce olur." (Avni: 3 / 41)

Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey, "Müstakbel İlim ve Sanat Müesseselerimiz" adlı yazısında Ankara'da kurulması plânlanan üniversite ile, muhtaç olduğumuz bilim ve sanat kurumları hakkındaki düşüncelerini anlatıyor. Yazara göre, ilim ve sanat müesseseleri bakımından, modern toplumlara nazaran oldukça geri durumdayız. Bunun bir an önce düzeltilmesi gerekmektedir. Bu da Cumhuriyet idaresine düşmektedir. Fuat Bey, bizde olmayan ya da bizde olduğu hâlde faal bulunmayan müesseseler için şunları söylemektedir:

> "... Meselâ umumi bir kütüphanemiz, millî müzemiz, millî tiyatromuz, hazine-i evrakımız hâlâ yok... Arkeoloji, etnografi gibi ilim şubeleriyle mütevaggıl bir tek adamımız mevcut değil... Millî harsımıza ait tetkikat, bir iki saha müstesna olmak üzere, iptidaî bir hâlde... Resim ve heykeltraşî, mimarî, temaşa sahalarında çok büyük bir faaliyete ihtiyaç var... İşte, ancak Ankara'da kurulacak olan ve kuvvetli yeni ilim ve sanat müesseselerimiz sayesinde, bu noksanlarımızıtelafiye, bu millî ihtiyaçları tatmine çalışmak kabuil olacaktır." (Köprülüzâde M. Fuat: 19 / 361)

Yazar, İstanbul'un dışında, tam Anadolu'nun ortasına bir darülfünûn kurulması kararının daha 1919'larda alındığını; Cumhuriyet devrinde başkent olan Ankara'nın bu darülfünûnun kurulması için en uygun yer olduğunu söylemektedir. 1923'te Ankara'da toplanan Maarif Heyet-i İlmiyesi'ndeki âzâlar, büyük çoğunlukla Ankara'da millî sanat ve ilim müesseseleri kurulması konusunda ittifak etmişlerdi ve Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey de bunun en ateşli savunucularından biriydi.

Ankara'ya kurulması plânlanan üniversitenin, Türk milletinin şerefine uygun bir müessese olması kaçınılmazdır. Buranın devlet tarafından hem madden hem de manen desteklenmesi mecburiyeti vardır. Yeni kurulacak bu müesseselerde, eskinin bozukluklarına ve aksaklıklarına da yer olmamalıdır. Yazar, bu müesseselerin kurulup faaliyete başladığı günü, bir zafer günü olarak hayal etmektedir.

H. M. Bey, "Memleketi Tanımak" adlı yazısında, memleketimizi her yönüyle, tam anlamıyla tanımadığımızdan şikayetçidir. Bunda geçmiş yönetimin büyük ihmali vardır. Münevverlerimiz dahi memleket bilgisinden mahrumdurlar. Bu konuda o zamanda tam bir cehalet hakimdir.

> "İtiraf etmek belki acıdır, fakat hakikat şudur ki Türkiyemizin ne tarihi, ne coğrafyası, ne mazisi ne hâli tamamen ilmin hudutları içine girmiş değildir. Bu acı hakikat yeni neslin bu vatanı ilmin delâletinden istifade ederek imara giriştikleri şu zamanlarda şiddetle tecelli ediyor.
>
> Toprakları daha feyizli yapmak mı istiyorsunuz? Karşınıza birçok meçhulat âlemi dikiliyor. Arazinin jeolojisini, iklimin tabiatını, havalinin florunu, hububatın arazi ile tetabuk kabiliyetini bilmiyorsunuz. Büyük istihsal ile alâkadar herhangi bir fabrika tesisi mevzuubahis olunca tesadüf edilen müşkülat malûmdur. (H. M.: 102 / 465)

Yeni memleketin hiçbir coğrafî özelliği bilinmemektedir. Yazar, yeni Türk devletinin eğitimle ve çeşitli kurumlar kurarak bu işi çözmeye başladığını söylemektedir. Ziraat enstitüleri, meteoroloji gibi kurumlar bunlar arasındadır. Yazının sonunda H. M. Bey, şunları dile getirmektedir:

> "... Başladıkça noksanımızı anlayacağız, ve ilmin en kudretli saiki olan tefahhus şevki ve yeni bilgiler âleminin fethi zevki bize zengin ve feyizli bir memleket bilgisi hazinesi ihdas edecektir." (H. M.: 102 / 465)

Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey, "İlim Müesseselerimiz" adlı yazısında Türkiye'deki yüksek tahsil kurumlarının ilmî çalışma yapmaktan çok, Avrupa'daki araştırmaların sonuçlarının öğretildiği birer öğretim kurumu olduğunu söylemekte ve yüksek tahsil kurumlarımızın ilerleme kaydedebilmesi için çareler araştırmaktadır. Ona göre, memleketimizde ne kendisini asistanlıktan ya da muallim muavinliğinden başlayarak bütün hayatını ilme vakfetmiş insanlar vardır, kuvvetli bir ilim hayatı vardır, ne de bu kurumlar maddî ve manevî yönden iyi durumdadırlar. Yazar, sebepler bilindiği takdirde çarelerin de bulunacağına inanmaktadır. Yüksek tahsil kurumlarımızın ilerleme kaydedememe sebeplerini etraflıca anlatır ve sonuçta şunları söyler:

> "... İlim mesleklerini tesis etmek, yeni ilim müessescleri kurmak ve genç ilim adamları yetiştirmek için seri ve vâsi tedbirler almak, mevcut ilim adamlarımızın

> hakiki kıymet ve 'otorite' derecelerini bî-taraf ve salâhiyettar Garp ulemasının efkâr ve mütalâatını almak suretiyle öğrendikten sonra memlekette bir 'ilim otoritesi' yaratmak, müesseselerimizi maddeten ve manen techiz etmek, eski tedris müesseselerimizi yeni tetkik müesseseleri hâline getirebilecek kabiliyetler yetiştirmekiçin bugünkü tedris usullerimizi değiştirmek, yüksek tedrisatı takip edecek talebenin mutlaka bir ecnebi lisanıyla mücehhez olmasını temin etmek, Avrupa'ya muayyen hedefler için muayyen proğramlarla en değerli gençleri göndermek, Avrupa'dan yine muayyen hedefler için muayyen proğramlarla muhtaç olduğumuz - alelâde değil fakat büyük- mütehassısları getirmek... Lâkin bu işler, şimdiye kadar yapıldığı gibi usulsüz ve gayesiz yapılacak olursa, meselâ yıllarca tedris vazifesinde bulunup kafaları iyi fena bir defa teşekkül etmiş insanlar kırkından sonra Garp'ın ilim metotlarını öğrenmek maksadıyla tahsile gönderilirse, bundan hiçbir netice alınamayacağını da şimdiden ilave edelim!" (Köprülüzâde M. Fuat: 58 / 101-102)

Mehmet İzzet Bey, Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey'in bu yazısına "Âlimler Âleminde" adlı yazısıyla cevap vermiştir. Yazıda, Fransa Enstitüsü âzâsından Charles Richet'nin Batılı âlimleri tanıttığı bir metnin çevirisi sunulmuştur. Richet, bu yazısında isim vermeyip müstear isimler kullanarak Batılı âlimleri eleştirmektedir. Mehmet İzzet Bey, bu mütalâayı özellikle Fuat Bey'in "... mevcut ilim adamlarımızın hakiki kıymet ve otorite derecelerini bî-taraf ve salâhiyettar Garp ulemasının efkâr ve mütalâatını almak suretiyle öğrenmek..." tarzındaki sözlerini eleştirmek üzere mecmua sütunlarına taşımıştır. (Mehmet İzzet: 62 / 185-186)

Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey, "Tıp Fakültesi'nin Avrupa'daki emsalleri ayarında olup olmadığı, profesörlerin hayatlarını ilme hasredip etmediği" tarzındaki münakaşalar hakkındaki düşüncelerini "Son Münakaşalar Sebebiyle" adlı yazısında dile getirmektedir.

Ona göre, medeniyet dünyasına yeni girmeye başlayan bir ülkenin Tıp Fakültesi'nin Viyana, Berlin, Paris fakülteleriyle aynı seviyede olup olmadığı konusundaki tartışmalar, bu ülke için bir haksızlıktır. Avrupa'daki emsallerine yakın ölçüde başarı gösteren bu fakülte, beynelmilel ilim hareketlerine katılma konusunda çok geridedir. Aslında bunun sebepleri vardır ve bu sebeplerden birisi üniversite profesörlerinin maaşlarının kendilerini idare edecek seviyede olmamasıdır.

> "... Bugün bir profesör muavininin ve hatta bir profesörün aldığı para, ancak takibe mecbur olduğu kitap ve mecmuaları tedarike kâfi gelir. Bunlar en asgari, en mütevazi bir şekilde olsun yaşamak hakkına malik değiller midir? Cumhuriyet hükûmetinin kaç senedir gösterdiği müzaheretlere rağmen memleketin malî ve

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

> iktisadî şartları henüz bu meselenin hâlline imkân vermemiştir. Profesör muavinlikleri, asistanlıklar gibi darülfünûnun müstakbel ilmî kuvvetlerini hazırlayacak mevkiler, bu gibi maddî sebeplerden dolayı, ekseriya münhal kalıyor." (Köprülüzâde M. Fuat: 114 / 182)

Yazar, bazen bu tür ilmî münakaşalara, ilmî salâhiyeti olmadığı hâlde, fakültenin öğretim üyelerine akıl verenler olduğunu, herkesin haddini bilmesi gerektiğini de söylemektedir.

Fuat Bey, bu yazının devamı niteliğinde olan "Müesseselerimize Hürmet" adlı yazısında, tenkitlerin yapıcı olması gerektiğini, Tıp Fakültesi hakkında yapılan tenkitlerin bazılarının yurt dışında çarpıtılarak, farklı yönlere çekildiğini belirtmekte ve Temps gazetesinin verdiği haberin bize, müesseselerimize hürmet lüzûmunu gösterdiğini söylemektedir. Yazar, haberi şu cümlelerle aktarmaktadır:

> "Temps gazetesi, bir makalesinde Türk hekimliği denen şeyin esasen Rum doktorlar tarafından kurulduğunu, İstanbul'daki üç beş ecnebi hekim sayesinde İstanbul halkının kendisine baktıracak mütehassıs bulabildiğini. Lozan muahedesinin men ettiği 'ecnebi hekimlerin Türkiye'de tababet edebilmesi' müsaadesinin tekrar verilmesi lâzım geldiğini söylüyor; ve 'münevver Türkler'in bu hakikatleri anlamağa başladığını' da memnuniyetle ifade ediyor... Türk hekimliğine ve Tıp Fakültesi'ne karşı yıkıcı taarruzlarda bulunanlar, bu taarruzların hariçte nasıl tefsir edildiğini görünce herhalde müteessir olmuşlardır kanaatindeyiz." (Köprülüzâde M. Fuat: 116 / 221)

Yazar, yazısının son cümlelerinde de yapılan tenkitlerin yol gösterici olmasına ve bu müesseselere karşı halkın güvenini sarsıcı olmamasına dikkat çekiyor.

Mehmet Emin Bey, "İdealsizlik Tehlikesi ve Darülfünûn" başlıklı yazısında yeni yetişen gençliğin, bir mefkûre eksikliği hissettiğini, kaba maddîciliğe yöneldiğini, onlara bu konuda Darülfünûn'un özellikle de Edebiyat Fakültesi'nin yol göstermesi gerektiğini ve mevcut durumun Edebiyat Fakültesine bu konuda görevler yüklediğini söylemektedir.

Yazar, sanki günümüz gençliğini anlattığı yazısında kendi nesliyle, kendi dönemindeki gençleri karşılaştırmakta, ortaya boşluktasallanan gençlerin dolaştığı vahim bir tabloyu sermektedir. Önemine binaen yazıdan uzunca bir alıntı yapıyoruz:

"... Ancak Türkiye'nin istikbali itibariyle mülâhaza olunacak en mühim tehlike yeni yetişen gençlerin büyük mefkûreler karşısında kayıtsızlığı, bunların kendilerini bir nevi (kaba maddîcilik= matérialisme grossier)'e kaptırmaları teşkil eyleyecektir. Bugünkü neslin ömrü mefkûre için cidal ile, padişah istibdadını yıkmak, hayat kudretlerini kemiren müesseseleri kaldırmak, müstakil bir vatan yaratmak mücadelesi ile... geçmiştir. Kısa bir zamanda muhtelif tahavvüllerin, inkılâpların, haricî tecavüzlerin heyecanı içinde yaşadığımız için ruhumuzda daima idealler hakim olmuştur. Halbuki yarınki nesil aynı hayatı sürmeyecektir. Müstakil vatana tevarüs eyleyen bugünkü çocuklarımız uzun sürecek sulh anlarında bizim yaşadığımız heyecanlı devirler, kuvvetli müşterek elemler, vatanın kurtuluşunu görmekten mütevellit heyecanlı dakikalar geçirmeyeceklerdir. Bugünkü neslin ruhunu mefkûreci yapan içtimaî sebepler yarın için aynen mevcut değildir. Bu vaziyet karşısında kolaylıkla kaba bir maddîciliğe kendilerini kaptırabilirler. Yaşamayı yalnız ferdiyetleri için zevkten ibaret görebilir, kendi faaliyetlerini millî cemiyetin iştiyakına rabtetmeyebilirler, hayatı ya blöften, bir hiçten ibaret addederek fena bir bedbinliğe, yahut kısa bir zaman zarfında yalnız maddî zevk toplamak telakki eyleyerek kötü bir fertçiliğe düşebilirler. İşte o zaman içtimaî rabıta gevşer, bu yolda bir yaşayış, hayattan memnun olmayan bir sürü insan yaratır. Böyle bir cemiyette ne ilim ve sanat, ne de şiddetli hayat kudretini icap eden faaliyetler mevcut olabilir." (M. Emin: 27 / 1)

Yazar, bunun bir vehim olmadığını, gençlerle irtibat kuran herkesin bu ideal eksikliğini görebileceğini, aydınlarımızın da bu iç karartıcı tablo karşısında üzerlerine düşen vazifeyi fark etmelerini ve gerekeni yapmalarını, yazısının bütünlüğü içinde onlardan istemektedir. Öncelikli görevi de Darülfünûn Edebiyat Fakültesi'ne yüklemektedir. Bu fakültenin yapacağı çalışmaların çıkış yolu göstereceğine inanmaktadır.

Mehmet Emin Bey, ilmin hayatımızın her alanına yayılması gerektiğine inanmaktadır.

"...İlim zihniyeti her şeyden evvel görmek, müşahede ve tetkik edebilmek kabiliyeti ister, onun içindir ki ancak etrafını müşahede ve tetkikkabiliyetinde olan müderrislerin vücuda getirecekleri eserler müstakbel münevver tabakanın ruhî terbiyelerine esas olurlar." (M. Emin: 27 / 2)

Yazar, Fransa'nın, Fransız aydınlarının, kendi gençlerinin kaba meteryalizme kapıldıklarını önceden gördüklerini, bunun için inceleme ve araştırmalar yaptıklarını, son elli yıldır bu konu üzerinde çalıştıklarını ve başarıya da ulaştıklarını belirtmektedir.

Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey, Mehmet Emin Bey'in bu yazısına cevaben yazmış olduğu "Darülfünûn'un Vazifeleri" adlı yazısında, Mehmet Emin Bey'in gençlerdeki idealsizlik ve kaba maddiciliğe yönelmesi düşüncesini kabul etmekle beraber, "Türkiye mihveri etrafında dönmesi gerekenin" sadece Edebiyat Fakültesi değil, Hukuk, İlahiyat, Fen ve kısmen Tıp fakültelerinin de olması gerektiğini söylemektedir. Bunlar araştırmalar yapmadıkça, Edebiyat Fakültesi'nin yapacağı her çalışma yarım kalmağa mahkumdur. Darülfünûn'un ihtiyaca cevap verebilmesi ise hem maddî hem manevî şartlara bağlıdır.

> "... Memlekette faal bir ilim hayatı yaratmak için, bir taraftan maddî vesaiti ikmâl ile beraber, diğer taraftan, bugünkü Garp âlimleri gibi bizzat müşahede ve tetkike muktedir ve her suretle onlardan farksız yani aynı zihniyetle ve aynı usullerle mücehhez insanlar yetiştirmeğe de muhtacız. Avrupa ilmiyle uzun zamanlardan beri devam eden temasımıza rağmen Garp'taki 'ilim zihniyeti'ni, 'ilim telakkisi'ni ve oradaki feyyaz usulleri temsil etmekten henüz çok uzak bulunuyoruz." (Köprülüzâde M. Fuat: 28 / 23)

Yazar, modern bir kütüphanemizin ve arşivimizin olmamasından, laboratuvarlarımızın yetersizliğinden yakınmaktadır. Batılı bilim adamları bunlara sahip oldukları için önemli eserler ortaya koyabilmektedirler.

Dünya Savaşı'ndan sonra bütün dünyada bir maddiyecilik furyası başlamış ve mefkûreler sarsılmıştır. Tüm dünya, bunu ortadan kaldırabilmek için büyük bir gayretle çalışmaktadır.

Fuat Bey'e göre, Darülfünûn memlekette bir ilim hayatı yaratmak konusunda üzerine düşen vazifeyi yerine getiremeyecek durumdadır.

> "... Binaenaleyh tekrar ediyorum, Türkiye'de yeni bir ilim hayatı yaratmak sadece bir Darülfünûn meselesi değil, onun çok fevkinde, bir memleket meselesidir. Bu hususta Darülfünûn müntesiplerine düşen vazife, hakikati olduğu gibi, bütün acılığı ve açıklığı ile göstermektir." (Köprülüzâde M. Fuat: 28 / 23)

Ali Rıza Bey, "İlimlerin Gayesi" adlı yazısında memleketimizdeki ilim hayatı üzerine görüşlerini açıklıyor. Bu arada Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey'in "İdealsizlik Tehlikesi ve Darülfünûn" ve "Darülfünûn'un Vazifeleri" başlıklı yazılarıyla, Mehmet İzzet Bey'in "Felsefe'ye Merak Neden?" adlı yazısına işaret ederek, memleketimizde gençler arasında baş gösteren mefkûre eksikliğine ve felsefeye karşı gösterilen aksi tavra değiniyor.

Yazar, yazısının bütünlüğü içinde ilmin önemini vurgulamaya çalışıyor. Çünkü bir memleketi hem geleceğe hazırlayan, hem de dünya üstünde diğer milletlere tanıtan, o memleketin ilim sahasında gösterdiği başarı ve icatlarıdır. Ali Rıza Bey'e göre ilmin en büyük vazifelerinden biri de "gençlikte mefkûre ateşini yakmaktır". (Ali Rıza: 70 / 345-347)

Doktor Şevket Aziz Bey, "İrade Kırıcılar" isimli yazısında, memleketimizde kendisine birtakım imkânlar verildiği hâlde çalışmaktan hazzetmeyen, sürekli eleştiren, memleketini beğenmeyen ve her güzel şeyi sadece Avrupa'da bulacağına inanan insanları eleştirmekte ve onları "irade kırıcılar" olarak görmektedir.

Şevket Aziz Bey'in bu yazısının hemen her satırında idealizm aşılama isteği hissedilmektedir. Zaten mefkûresiz yaşayan, ideali olmayan toplumların, geleceklerinden söz etmek de mümkün değildir. Yazar gelecekten oldukça umutludur.

> "Yarın, Türk memleketinde fabrikalar, bugünkü ejderha Avrupa'nın sınaî hayatı doğacak. Sınıf mücadelelerini, içtimaî med ve cezirleri yaşayan bir makine, Alamanya, Fransa, İngiltere gibi, bir 'makine-Türkiye'den de bahsedilecek. (...) Türk topraklarında ilmin bereketli büyük gününü bekliyoruz.
>
> Türk topraklarında, yeni nesli, hasta, müstereddit ve cılız tohumlardan azade bir tarlada, istikbali dikerken görmek hasretindeyiz." (Şevket Aziz: 119 / 281-282)

Şevket Aziz Bey'in yine idealist bir üslupla kaleme aldığı "Anadolu Darülfünûnu İçin" başlıklı yazısında, Türk inkılâbının Türk'ün ilerlemesi için bir vesile olacağı söylenmekte ve Anadolu Darülfünûnu'na ihtiyaç duyulduğu belirtilmektedir. Anadolu Darülfünûnu ile kastedilen şey, bu ad altında bir üniversitenin kurulması olabileceği gibi, Anadolu insanının topyekün eğitilmesiyle bu topraklar üzerinde bir makine-toplum yaratmak düşüncesi de dile getirilmiş olabilir. Zaten yazar, teknik-Türkiye'yi, münevver-Türkiye'yi görme arzusuyla yanıp tutuşmaktadır. Şevket Aziz Bey, konuyu, cevap vermediği, fakat cevabı kendisinde gizli sorularla anlatmaktadır.

"Orijinal Türk memleketinde müteharriler ve müdekkikler kafilesini görmeyecek miyiz?

Gözlerimizi memleketimizin ufuklarında enginler ve hazineler aramağa ne vakit alıştıracağız? Malûmatımızı 'ikinci ellerden' toplamağa daha ne kadar devam edeceğiz?

Müşahede ve tecrübe vasıtasıyla doğan Garp ilmi yanında ne vakit Türk münevverlerinin müşahede ve tecrübelerinden doğan Türk ilmine kavuşacağız? Teknik denilen ilim canavarı bize ne vakit gülecek ve biz de onun sayesinde ne vakit dağlarımızla, ormanlarımızla, tabiatımızla, yer altında ve yer üstünde oyuncakla oynar gibi yaşayacağız?" (Şevket Aziz: 136 / 5)

Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey, "Beynelmilel Kongreler ve Ehemmiyetleri" başlıklı yazısında, uluslar arası kongrelere katılmanın önemi üzerinde duruyor ve bu tip kongrelerin faydalarını şöyle sıralıyor:

"... Aynı sahalarda çalışan muhtelif memleketlere mensup âlimler arasında şahsî dostluklar peyda ederek ilmî rabıtaları çoğaltmak: herkesi birbirinin netayiç-i mesaisinden haberdar etmek; muhtelif nokta-i nazarların mübadele ve münakaşasına hizmet etmek suretiyle ilmî terakkiyata müessir olmak; müstakbel mesai için muayyen proğramlar çizerek beynelmilel iştirak-i mesaiyi temin etmek; beynelmilel mahiyette neşriyat yapılabilmesi için maddî ve manevî vesait ve anâsırı temine çalışmak." (Köprülüzâde M. Fuat: 70 / 341)

Yazar, yazısının bir yerinde, bizim, beynelmilel kongrelere sadece dinleyici olarak katılıyor olmamızı eleştirmekte ve bu tip kongrelere dinleyici ya da seyirci sıfatıyla katılmamızın ülkemiz adına fayda yerine zarar getirdiğini söylemektedir. Kırk elli senedir katıldığımız kongrelerin kayıtlarında Türkiye adına katılanların hiçbirinin eserine tesadüf edilmemiştir. O hâlde beynelmilel kongrelere, hazır olmadan katılmamak gerekmektedir.

"Oxford'da XVII. Müsteşrikler Kongresi" adıyla, Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey tarafından kaleme alınan yazıda yazar, bu kongrenin aslında 1915'te Oxford'da toplanmasının kararlaştırılmış olduğunu, fakat Dünya Harbi nedeniyle ancak 1928'de toplanabildiğini söylemektedir. Fuat Bey'in vermiş olduğu bilgilerin ışığı altında diğer 16 kongrenin hangi tarihlerde ve nerede toplandığını şöyle gösterebiliriz: 1873 Paris, 1874 Londra, 1876 San Petersburg, 1878 Floransa, 1881 Berlin,

1883 Lyon, 1886 Viyana, 1889 Stockholm, 1892 Londra, 1894 Cenevre, 1897 Paris, 1899 Roma, 1902 Hamburg, 1905 Cezayir, 1908 Kopenhag, 1912 Atina.

1889'daki Stockholm kongresine Ahmet Mithat Efendi, 1912 yılındaki Atina kongresine de Ahmet Hikmet Bey hükûmet temsilcisi olarak katılmışlardı. Yazar, diğer kongrelere Türkiye adına katılan olup olmadığını bilmediğini söylüyor.

Kongrede dokuz şubede 250 civarında rapor okunmuştur. Türkiye ile ilgili araştırmalar, "İslâm ve Türk lisan, tarih, edebiyat, ilah...ları" ünvanlı VIII. şubede görüşülmüştür. Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey, "Oxford'da XVII. Müsteşrikler Kongresi" adlı bu yazısında kongre ile ilgili genel bilgiler vermiştir. (Köprülüzâde M.Fuat: 94 / 305-306) Özel bilgiler ise "Müşteşrikler Kongresi'nde" adlı yazısında yer almaktadır.

Yazar, en çok "İslâm ve Türk" araştırmalarıyla meşgul olan VIII. şubenin çalışmalarına katılmıştır. Burada kendisi de Türkoloji ile ilgili olarak "Harzemşahlar Devrinde Bir Türk Lisancısı: Mehmet bin Kays ve onun Türk Kanklı Lügatı" adlı bildirisini sunmuştur. İran tetkikatına ait araştırmalar içinde de "Ömer Hayyam'a Ait Yeni Bir Vesika" adlı "muhtıra"sı yer almıştır.

Alman müsteşriki Schaht'ın İstanbul kütüphanelerindeki kıymetli eserler üzerine vermiş olduğu izahatın, kongrede büyük alâka uyandırdığını da bu yazıdan öğreniyoruz. Yazar, Cumhuriyet idaresinden önce bu kütüphanelerden ilim adamlarının gereğince faydalanamadığını ve kongrede bazı ilim adamlarının söz alarak bu durumdan şikayetçi olduklarını belirtmektedir. Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey, burada duruma müdahale etmiştir. Yazıda, yazarın bu konudaki düşünceleri şöyle anlatılmıştır:

> "... Ben Cumhuriyet idaresinin kuruluşundan beri kütüphanelerimizin bütün ilim erbabı için açık olduğunu, beynelmilel ilmî teamüllere Türkiye'nin de tamamen riayetkâr bulunduğunu, Maarif Vekâleti'nin ve İstanbul Darülfünûnu'nun bu hususta âzami muzaheret gösterdiğini söyledim.
>
> Ve sözlerime delil olmak üzere son senelerde İstanbul'u ziyaret etmiş, yahut İstanbul kütüphanelerinden istifadeye muvaffak olmuş muhtelif müsteşrikleri gösterdim. Esasen Doktor Schaht da bu teshilattan kemâl-i şükranla bahsetmişti. Bu sözlerim kongre âzasınca hararetli alkışlarla karşılandı. Hükûmet-i Cumhuriye'nin ilmî mesaiye gösterdiği alâkaya karşı çok memnun ve müteşekkir oldular. Genç Türkiye'nin Yakın Şark'ta ne mühim bir medeniyet unsuru olduğu yavaş yavaş

anlaşılıyor; bu hakikati Avrupa'ya daha kuvvetli anlatmaya çalışalım." (Köprülüzâde M. Fuat: 96 / 2)

"Müsteşrikler Kongresinde" adlı yazı, Latin harfleriyle yazılmıştır. Bazı kelimelerin imlâları yazıda dikkat çekmektedir. İnce "k" sesi, burada "kh" işaretleriyle karşılanmıştır. "İştirak" yerine "iştirakh"; "tetkikat" yerine "tetkhikat"; "riayetkâr" yerine "riayetkhar" şeklinde yazılmıştır. "Kongre" kelimesinin "kongıra", "Türkiye" adının da "Türkiya" şeklindeki yazımı, dikkat çekici örnekler arasında yer almaktadır.

Galip Atâ Bey, "İlim ve Demokrasi" (Galip Atâ: 135 / 6-7) ile "Gizli Akademiler" (Galip Atâ: 136 / 6-7) adlı yazılarında ilmî çalışmaların tarihî gelişimi üzerinde durmaktadır.

Hayat Mecmuası'nın 48. sayısında "Akademi Meselesi Hakkındaki Anketimiz" başlığı altında, o dönemin aydınlarının akademi kurulması ya da kurulmaması konusundaki görüşleri aktarılmıştır. Bu konudaki görüşleri şöyle sıralayabiliriz:

Ağaoğlu Ahmet Bey: Bir milletin ilerlemesinin akademi sayesinde olabileceğini belirtmektedir. Yazar, bugün Rusya'nın Avrupa'nın önemli devletlerinden biri olduğunu, bunun da Çar Büyük Petro'nun darülfünûna ve akademiye büyük önem vermesi sonucunda gerçekleştiğini ifade etmektedir. Bu müesseseler sayesinde tabiî ve beşerî bilimler ile güzel sanatlar alanında Rusya dünyanın en ileri ülkelerinden biri hâline gelmiştir.

Avram Galanti Bey: Akademi denince, dil, edebiyat, tarih ve doğal bilimler sahalarında çalışacak çeşitli encümenlerden oluşan bir meclisin aklına geldiğini beyan etmektedir. Ancak ülkemizde bu alanlarda yetişmiş yeterli sayıda insanın bulunmadığını, bunun da bir sorun teşkil ettiğini belirtmektedir.

Ethem İzzet Bey: Akademiyi, gerçek sanatı, gelişmiş edebiyatı yaratacaksa gerekli görmektedir.

A. H. Bey: Akademi, ilmin ve fennin gelişebilmesi için değerli bir ortam oluşturacağından gereklidir.

Burhan Cahit Bey: Ölümsüz sanat eserleri akademilerin himayesinde oluşturulmadığından bizim için akademiye ihtiyaç yoktur. Onun yerine dilimizi tasfiye edecek bir heyete gerek vardır.

C. Bey: C. Bey, bir ülkede herhangi bir kurumu açmakla her işin bitmeyeceğini, onu gerektiği şekilde işletecek uzmanların da olması gerektiğini; fakat Türkiye'de bu derece yetişmiş kimselerin bulunmadığını belirtmektedir. Bu durumda, akademiyi açmak yerine, Darülfünûn ile Tıp Fakültesi'ni geliştirmenin daha yararlı olacağını söylemektedir.

M. Cevdet Bey: Akademi mutlaka kurulmalı ve en az üç dil bilen, ekonomik açıdan desteklenen uzmanlar, en kısa zamanda Türkçeyi geliştirip, özellikle, felsefe yapılabilecek bir dil hâline getirmelidirler.

Hüseyin Cahit Bey: "Mademki fakültelerimiz, darülfünûnlarımız, âlimlerimiz vardır, o hâlde akademimiz de olmalıdır." demektedir.

Hakkı Süha Bey: Para ve yetişmiş eleman olmadığından akademiye şimdilik gerek yoktur. Üstelik akademi, tepeden inme yöntemlerle oluşmaz, kendiliğinden oluşur.

Hasan Âli Bey: Hasan Âli Bey de tıpkı Hüseyin Cahit Bey gibi düşünmektedir.

Hıfzı Tevfik Bey: Ülkemizde henüz yeterli sayıda yetişmiş ilim adamı olmadığından şimdilik akademiyi açmaya gerek yoktur. Onun yerine mevcut eğitim kurumlarını takviye etmek gerekir.

Zeki Mesut Bey: Eğer açılması istenen akademi, Avrupa'daki gibi araştırma yapıp onları yayınlayan âlimlerden oluşan bir akademi ise ülkemizde bunu gerçekleştirmek henüz erkendir. Bu yüzden bu işe şimdi girişmek gerçek akademiye zarar verir ve beklemek gerekir.

Avni Bey: Millî Talim ve Terbiye azâsından Avni Bey, ciddi ilim müesseselerine ihtiyacımız olduğunu söylemektedir. Türkçenin geliştirilmesi için meselâ Konya'da Filoloji Fakültesi kurulabilir. Ancak bunun Fransız Akademisi gibi olmasına gerek yoktur.

Müderris Ali Haydar Bey: Kurulacak akademinin ilk işi bir Türkçe Dilbilgisi kitabı hazırlamak ve Türkçeyi Arapça ve Acemce kelimelerden kurtarmaktır.

Şair-i Âzam Abdülhak Hâmit Bey: Daha önceden var olan Encümen-i Daniş şeklinde bir kurum vardı. Kurulacak olan akademinin üyeleri de devlet başkanı tarafından atanmalıdır.

Doktor Abdullah Cevdet: Ülkemizin edebiyat, sanat ve ilimde gelişmesi şu anki şartlar ne olursa olsun bir akademi kurulmalıdır. İleride daha iyisi gelişecektir.

Galip Atâ Bey: Akademi süs olarak bile bulunsa, ülkedeki ilim ve fen adamlarını bir araya getireceğinden büyük bir hizmeti yerine getirmiş olur. Bundan dolayı ülkemizdeki akademinin olmamasını istemek doğru olmaz.

Müderris Köprülüzâde Fuat Bey: Fransız Akademisi'ne benzer bir akademi yerine; müstakbel âlimleri yetiştirecek, enstitüler, müzeler ve encümenlerden oluşan bir akademi meydana getirilmelidir.

Fazıl Ahmet Bey: Akademinin kurulması, dilin gelişmesine yardım edecektir.

Müderris Faik Sabri Bey: Bilimsel Terimler Sözlüğü'nü oluşturacak bir akademiye ihtiyaç vardır.

Müderris Rükünzâde Fazıl Nazmi Bey: Bir Türkçe Sözlük ve İmlâ Kılavuzu meydana getirecek bir akademiye ihtiyaç vardır.

Müderris Mustafa Şekip Bey: Enstitüler ve fakülteler kuvvetlendirilmeden akademiye gerek yoktur.

Müderris Mehmet Ali Aynî: Bir akademinin gelişebileceği ortam mevcuttur.

Müderris Vahit Bey: Akademiyi bütün milletlerden evvel kurmamız gerekir. Akademi öncelikle dilimizi sadeleştirmek ve Terimler Sözlüğü oluşturmak için lâzımdır. Araştırmaları yapacak yeterli sayıda üye seçimi yapılması ve bu üyelerin ihtisas sahibi olmaları gerekmektedir.

Harunu'r-Reşit Bey: İlim, bir milletin gelişmesi için ne kadar gerekliyse, akademi de ilmin gelişmesi için o kadar gereklidir.

Yunus Nadi Bey: Akademinin kurulması acil bir meseledir. Ancak bu akademi, sadece dil ve edebiyatla uğraşmamalı, aynı zamanda ilim ve fennin tüm şubeleriyle uğraşmalıdır.

V - Eğitim

a. Çocuk ve Eğitimi

H. M. Bey, 23 Nisan dolayısıyla kaleme aldığı "Çocuk Haftası" adlı yazısında, Türk çocuklarının bir haftadır şen şakrak seslerinin sokakları doldurduğunu, geleceğimizin teminatı olan çocuklara şefkat ve hürmet duygularıyla dolu olduğumuzu ve bütün bir vatanın onlar için çalıştığını söylemektedir.

> "Vatanın ücra bir köşesinde inkılâp için çalışan genç muallimler, tarlasında çifti çubuğuyla meşgul köylüler, büyük inkılâp için her sahada kendini feda eden gençlerin hepsi ona temiz ve lekesiz bir adla, feyizdar bir vatan, parlak bir istikbal bırakmak için bir insanın yapabileceği işlerin hepsini yaptılar. Türk milletinin feda ettiği birçok şeyleri yarınki neslin faizleriyle iade edeceği hakkındaki ümitlerimizden bir an olsun şüphe etseydik ümitsizliğin en müthiş uçurumlarına düşüp kalırdık. Nasıl sağlam binalar, sağlam topraklar üzerinde kurulursa vatan ve millet denilen büyük mefkûrelerimizin de tahakkuk sahaları çocuk kalbi, Türk çocuğunun vicdanıdır. Onun içindir ki çocuklarımızın yetiştirilmesi için sarf edilen her şeyimiz sarfiyatımızın ve fedakârlıklarımızın en yerinde olanıdır." (H.M.: 127 / 441)

Mehmet Emin Bey, "Mürebbiye" adlı yazısında , Beyoğlu'ndan getirilen ve hiçbir pedagojik eğitimi olmayan ecnebi kadınlara, eğitim almaları için çocuklarını ilgisiz ve bilinçsiz bir şekilde terk eden ebeveynlere kızıyor ve eleştiriyor. Yazar, geçmişte bu tür eğitim alanların memlekete hiçbir hizmeti dokunmayan, züppe tipler olduğunu söylemektedir. Bunun yanında çocuklarımızın baba ve anne şefkatinden uzak yetişmeleri de meselenin bir başka boyutudur. Mehmet Emin Bey, eleştirilerini ebeveynlere, özellikle babalara yöneltmektedir:

> "Bu adamların öteden beri dillerinden düşürmedikleri teraneler vardır: Mekteplerimizin verdiği tahsil ve terbiyeyi beğenmezler, çocuklarını halk çocukları arasında bulundurmak istemezler. Mütemadiyen mektepleri tenkit eyleyen bu adamların ne terbiye ve tahsil hakkında bir fikirleri, ne de mekteplerle bir temasları vardır. Türk muallimlerini beğenmeyen bu beyinsiz baba ve anne nihayet çocuklarını Beyoğlu'ndan bulup evlerine soktukları mürebbiyelerinin eline vermekten çekinmezler. İdraksizliğin bu derecesine insan hayret eder." (Mehmet Emin: 89 / 206)

b. Terbiye Mektepleri

Decroly Mektebi: Selim Sırrı Bey, birbirini takip eden dört yazıda Belçikalı Decroly'nin eğitim sistemini tanıtmıştır. Bu yazılardan ilkinde (Selim Sırrı: 3 / 53-54) yazar, 1924 yılında Maarif Vekâleti emriyle Belçika'ya beden terbiyesi tetkiklerine gittiğini ve orada, adını hiç duymadığı birinin, Decroly'nin eğitim sisteminin Anderlecht'teki bazı okullarda uygulandığını haber aldığını ve bu okullardan birini ziyaret ederek Decroly'nin düşüncelerinin uygulanışı konusunda bilgi edindiğini söylemektedir.

Doktor Decroly'nin geliştirdiği sistem, 1921 yılı Eylül ayından itibaren Maarif Emini'nin tavsiyesi ile Anderlecht'teki 5 ve 9 numaralı ilkokullarda uygulanmaya başlanmıştır. Yazar, kendi sisteminin uygulanabilmesi için bu okullarda ders verecek hocaların Decroly tarafından çalıştırıldığını, bu konuda konferanslar da verdiğini belirtmektedir. Selim Sırrı Bey'in ziyaret ettiği okulun müdiresi, yazara bu konferansların metninin bir nüshasını verir. Buradan itibaren yazıda, konferans metninin tercümesi yer almaktadır. Birinci yazının bir kısmı ve diğer üç yazının (II- 4 / 78; III- 5 / 93; IV- 6 / 114-115) tamamı tercümedir ve altlarında Selim Sırrı adı yer almaktadır. Selim Sırrı Bey, Decroly'nin sistemini şöyle özetlemektedir:

> "... Doktor Decroly çocukların sun'î hayatına nihayet veriyor, çocukları hayal ile değil, hakikatle karşılaştırıyor. Çocuğu tetkik ve müşahedeye alıştırıyor ve Yunan kadîm hükemasının dediği gibi evvelâ kendini tanı (connais- toi. Toi méme) diyor ve çocuğa kendini tanıtıyor. Bütün metodunun merkez sıkletini çocuğun ihtiyaçları teşkil ediyor ve diyor ki her şey çocuğa müteveccih olmalı, çünkü sonra her şey çocuktan sadır olacaktır. Her şey onun seviyesine indirilmeli ve dünyayı onun gözüyle görmelidir." (Selim Sırrı: 3 / 54)

Bu yazının bir devamı niteliğinde olan ve Mehmet Emin Bey tarafından kaleme alınan "Doktor Decroly'nin Evinde" adlı yazı bir röportaj niteliğindedir. Yazar, bizzat Doktor Decroly ile görüşür. Bu görüşmesinde Decroly sisteminin her yerde uygulanmadığını ve uygulamada birtakım zorluklarla karşılaşıldığını, en büyük zorluğun da sistemi işletecek öğretmen sıkıntısı olduğunu öğrenir. Decroly, aydın tabakanın topluma etki edebilmesi ve aydının vazifeleri konusunda yazara şunları söyler:

> "... Münevver tabakanın cemiyet üzerine yapmağa kadir olduğu tesirin tahakkuk edebilmesi için bunların vazifelerini müdrik olmaları lâzımdır. İşte en mühim dert budur, maatteessüf zamanın âlimleri, münevverleri mensup oldukları

cemiyete ve insaniyete karşı olan vazifelerinin heyecanını kuvvetle duymuyorlar. Bu tatlı heyecanı, vazife heyecanını duymalı azizim. Âlimlerin faaliyetinde asıl muharrik bu olmalı!.." (Mehmet Emin: 16 / 303)

Crick'e Göre Terbiye İlmi: M. Nermi Bey, "Crick'e Göre Terbiye İlmi" başlığıyla yayınlanan dört yazıda, okuyucularına Crick'in bakış açısıyla terbiye ilmi konusunda bilgi veriyor. Yazılarda Crick'in kim olduğu konusunda herhangi bir bilgiyle karşılaşmıyoruz. Yazılar, "Crick'e Göre Terbiye İlmi" ana başlığıyla yayınlanmıştır. Ayrıca, üçüncü yazı (36 / 196-198) dışında her yazının bir de alt başlığı vardır: Manevî İnkişaf ve Terbiye (34 / 146-148); Terbiyede Birlik (35 / 167-168); İrfan ve Mektep (37 / 215-217).

Yazılar, muaşeret kuralları üzerine yazılmıştır. toplumun, insan davranışlarını değiştirmede ya da etkilemede önemli bir unsur olduğu söylenmiştir. "İrfan ve Mektep" başlıklı yazıda, okulun rolü üzerinde durulmaktadır:

"Mektebin rolü; muhtevasına, şekline göre değişir. Fakat mektep, her şeyden evvel, irfan mülkiyetlerini muhafaza ve devam ettiren bir müessesedir. Mektep olmasaydı, birçok irfan mülkiyetleri kaybolurdu." (M. Nermi: 37 / 216)

Yazıların bütünlüğü içinde, toplumsal kuralların ferdi etkilemesi üzerinde durulmuştur.

c. Türkiye'deki Eğitim

İsmail Hakkı Bey, "Son Saat Gazetesi"nin 8 Teşrinievvel 1926 tarihli nüshasında neşrettiği "Türkiye Maarifinde Bina Siyaseti" adıyla neşrettiği yazısına atfen kaleme aldığı "Hayatlar ve Kapları" adlı yazısında, büyük inkılâplar geçiren Türkiye'nin okul binalarının da bu inkılâplara uygun, onu yansıtan binalar olmasını istemektedir. Beyazıt Rüştiyesi binasının havasız olduğunu ve eğitime uygun olmadığını belirten yazar, bu konudaki görüşlerini okuyucularına aktarır. Ona göre büyük mefkûrelerin hayat bulacağı yerlerin de o mefkûreleri doğurabilecek özelliklere sahip olması; bu nedenle, okul binalarının modernleştirilmesi, eksikliklerinin ortadan kaldırılması gerekmektedir. İsmail Hakkı Bey, yazısının sonunda görüşlerini şöyle özetlemektedir:

"Türkiye bir inkılâp yapmış, yeni bir ruh kazanmıştır. Mutlaka yeni bir zarf, yeni bir kalıp ister. Yeni Türkiye için yeni bir mektep ruhu lâzımdır. Bu ruh, yepyeni bir mektep binası ister. Türk ailesi yeni kıymetler kazanmıştır. Bu yeni kazançlarını muhafaza için yeni bir zarfa muhtaçtır. Ey mefkûreciler!.. Mefkûreyi istediğiniz

kadar takdis ediniz, haktır, hakkınızdır. Fakat maddeyi de istihkâr etmeyiniz. Hususiyle öyle bir madde ki ruhun kabı ve kalıbıdır. Onsuz mefkûreler cisimlenemez." (İsmail Hakkı: 4 / 64)

Mehmet Emin Bey, "Birkaç Müşahede" adlı yazısında gençlerimizin lise tahsilini bitirdikten sonra, hangi mesleğe yöneleceklerine karar veremediklerini, bu konuda kafalarının karmakarışık olduğunu söylüyor ve bunun nedenlerini araştırıyor. Galatasaray Lisesi'nin Fransız hocalarından birine Türk gençlerinde gördüğü meziyet ya da eksiklikler konusunda ne düşündüğünü soruyor ve ondan şöyle bir cevap alıyor:

"Türk talebesi çalışkandır, verilen vazifeyi yapar. Ve sathî zekâsı hiçbir millet çocuğunun dûnunda değildir. Ancak pek çoklarının şahsiyeti yoktur.Verilen dersleri gayet iyi ve muvaffakiyetle yapan talebeme tetkike, muhakemeye, hulâsa şahsî bir görüşü ortaya koymağa müsait bir vazife verilince, ekseriya çok az muvaffak oluyorlar. Bazen on sekiz, on dokuz yaşında bir genç doğrudan doğruya ders mevzuu haricinde meseleler hakkında on üç, on dört yaşında bulunanlar derecesinde basit düşünüyor." (Mehmet Emin: 43 / 321)

Yazar, okullarımızda çocuklarımıza şahsiyet kazandıramadığımız görüşündedir. Birçok yazarımız veya fikir adamımızın ilk eserlerinden sonra, kendilerini geliştirmediklerini bir ağaç gibi kuruduklarını görürken Batılı fikir adamlarının, yetmiş yaşında dahi olsa, yaşdıkları zamana uygun yeni fikirler üretmesine hayret ediyoruz. Mehmet Emin Bey'e göre bunun sebebi, okullarımızda verdiğimiz eğitimin yetersizliği ve sistemsizliğidir. Gençlerimizin kendi kendine yetebilmesi için alması gereken eğitimi, yazar, şu cümlelerle açıklamaktadır:

"... Gençlerde istidadın tebarüz edebilmesi için onların önüne alâkadar olabilecekleri meseleleri koymak, o meseleler etrafında tetkike, müşahedeye, vesika toplamağa, neticeler çıkarmağa alıştırmak lâzımdır. Eğer talebe bu nevi şahsî cehde sevk olunmaz, münhasıran dinleyen veya söyleyen bir makine hâline getirilirse onda hiçbir istidat uyanmaz ki mektepten çıktığı zaman da istidadın sevk eylediği yolu tayin eyleyebilsin. Zaten bu nevi şahsî mesai ile, o mesainin icap eylediği şahsî teharrî ile, ruhî kudret artar, irade kuvvetlenir." (Mehmet Emin: 43 / 321-322)

Mehmet Emin Bey, mütefekkirlerimizin böyle bir eğitimle karşı karşıya kalmadıkları için, yeni fikirler üretemedikleri inancındadır. Bu noktada okul müdürlerine ve öğretmenlere görevler

düşmektedir. Çünkü en büyük zorluklarla onlar karşılaşmaktadır ve sıkıntının nedeninin farkındadırlar.

Mehmet Emin Bey, bu yazıyı tamamlayıcı özellikteki "Gençlerin Ruhî Kudretini Artırmak Vasıtaları" isimli yazısında öğretmenlerin gençlerin ruhî kudretini arttırmak yolunda yapması gereken çalışmalar konusunda bilgi vermektedir. Bu noktada ilk örnek, öğretmendir. Yazar, hem öğretmenin önemini anlatır, hem de öğretmende bulunması gereken hasletleri söyler:

> "... Bir kere mektepler ruhî kudreti kıracak menfî bir havadan kurtulmalıdır. Bu menfî havayı çok defa hayattan bezgin görünen yahut muallimliği kendisine küçük gören, kendisini cemiyetin mağduru gibi hisseyleyen muallimler yaratır. (...) Nazarî kanaatı ne olursa olsun bir muallimin hayattan bezgin görünmeğe, tabiattan, cemiyetten şikayetçi bir hâl almağa hakkı olamaz. Bilhassa gençlik karşısında böyle bir vaziyet takınamaz. Çünkü böyle harekette bulunan muallim, deruhte eylediği vazifeyi yapamadığı gibi genç ruhları da adeta tenvim eder. Haddizatında muallimlik böyle bir vaz' almağa müsait değildir. Mektep, gençlik ve hareket muhitidir." (Mehmet Emin: 44 / 341)

Mehmet Servet Bey, "Bir Terbiye Meselesi" adlı yazısında, ortaokullarımızda ve liselerimizde verilen eğitimin öğrencileri hayata intibak ettiremediğini söylüyor ve eleştiriyor. Yazar, bu düşüncesini şu sözlerle okuyucusuna aktarıyor:

> "... İçimizden biri çıksa da şöyle söylese: 'Bugün liselerde okutulan dersler arasında, Darülfünûn derslerinden daha fazla yabancılık vardır.' Bana öyle gelir ki bu zat, hiç de mübalâğa etmiş olmaz; bir başkası da dese ki: 'Sinema, dans, spor ve bütün cinsî zevkler, lisenin en nefis dersinden ve en mutena teşkilatından daha çok, çocukları, dışarıya, dışarının pek de temiz olmayan köşelerine sürüklüyor.' Ben bu sözü söyleyeni tekzip edecek vak'aları pek nadir gördüğümü ilave ederim.
>
> Maarifimizde eksik olan proğramlar ve yeni usuller değil, bence, kuvvetli, sıhhatli bir hayat telakkisidir." (Mehmet Servet: 134 / 57)

"İkinci Devre" adlı yazıda, ikinci devre ifadesiyle kastedilen şey, orta öğrenim devresidir. Yazıdan öğrendiğimize göre, Ankara Lisesi'nin yedi, sekiz yıl önceki öğrenci mevcuduyla şimdiki mevcudu karşılaştırıldığında ortaya sevindirici bir sonuç çıkıyor. Artık ülkede insanlar ilkokul

eğitimiyle yetinmeyip lise eğitimini de istemektedirler. Öğrenci mevcudundaki bu artış, Ankara'ya ikinci bir lise yapımını gündeme getirmiştir.

"İkinci Devre" adlı kısa yazıyı kaleme alan yazarın adı belirtilmemiştir. Yazar, yazısının sonunda, taşıdığı ümidi okuyucularıyla paylaşmak istemiştir: "Vatan maarifinin orta tahsil kısmını ifade eden teşkilat bize yarın için yeni bir irtifa daha hazırlıyor. Gene on seneden fazla sürmeyecek bir zaman, Türkiye maarifini ve Türk milletini yüksek tahsil derecesine çıkaracaktır. Bu istikbale inanmak için, geçen yedi seneyi göz önünde bulundurmak kâfidir. Yarın münevver gençliği bir, hatta iki darülfünûna bile sığmayacak kadar kesif ve hararetli görmek ümidi, hakikate yakın bir hayaldir." (***: 141 / 24)

Mehmet Emin Bey, "Mektepten Çıktıktan Sonra" adlı yazısında gençlerin "Hangi mesleğe girmeliyim?" sorusuna cevap arıyor ve bu arada gençlere bazı nasihatlerde bulunuyor.

Yazının bir yerinde okulların üzerine düşen vazifeyi, yazar, şu cümlelerle anlatıyor:

> "Mektepler, talebesinin günün birinde muhtelif yollara gireceğini düşünerek onları bir kalıptan çıkmış insanlar hâline getirmekten ziyade beliren istidadın inkişafına yardım etmeli, o yolda hakiki mürşit olmalıdır. Bunun için onlara beğendikleri işle uğraşmağa vakit bırakmak, istekleriyle kitap seçmeğe ve okumağa hevsli yapmak lâzımdır." (Mehmet Emin: 135 / 1)

Mehmet Emin Bey, gençlerin yeteneklerine göre iş araması ve yeteneğinin olduğu işte çalışması taraftarıdır. Yazar, kendisinin de bir yol gösterici olduğunu düşünerek, gençlere nasihatlerde bulunmuştur. Bu nasihatlerin hepsini buraya alamayacağımıza göre, içinden dikkat çeken bir bölümü aynen alıyoruz:

> "... Elverir ki daima şu cümleler hatırımızda olsun: Her gün bir parça daha öğrenmeğe muhtacız. Bilmediklerimiz hudutsuzdur, bildiklerimiz ise çok azdır. Muvaffak insan, bütün diğer insanların tecrübelerinden istifade eylemek yolunu bulandır. Buna çalışmak vazifedir. Öğrendiklerimiz yeni öğrenmeler için bir vasıta telakki edilmedikçe bilgimiz ilerlemeyen, katılaşan bir yığın kelimeler hâline gelir. Mektepten sonra her vak'ayı tefsir eden, ondan bir netice çıkarmağa çalışmayanlar başkalarının tecrübe ve ilminden istifadeye tenezzül eylemeyenler daha genç yaşta ölmüş demektirler. En acıklı ölüm budur." (Mehmet Emin: 135 / 5)

Mehmet Emin Bey, "Müesseselerin Tarihi ve Devlet Adamları" adlı yazısında, devlet adamlarının önemi ve müesseselerin tarihinin tutulması gereği üzerinde duruyor. Bir devlet adamının en önemli vasfı, kendisinden önce yapılanları, kendisine bir rehber olarak görmektir. Böylece yaptığı uygulamanın isabetli ve sağlam olduğuna kani olabilir.

Yazar, okul sistemimizin geliştirilmesi gerektiği inancındadır. Bunun için, şimdiye kadar uygulanan sistemin neden başarılı olamadığı araştırılmalıdır. Böylece asıl doğru yol bulunmuş olacaktır. Bu noktada o müessesenin tarihî gelişimine bakılır. Bunlar, o kurum hakkında yazılmış vesikalarla yapılır. Fakat, bizde, müesseselerin tarihini tutmak, onların gelişimini göstermek ve yapılan işlerin ne sonuç verdiğini anlayabilmek için genellikle belge bulmak zordur.

> "Bilhassa maarif gibi en mühim mesnedi, tecrübe olması lâzım gelen işlerde müesseselerin tarihini, geçirdiği devirleri, onu idare eyleyenlerin ne yolda hizmet ettiklerini tespit etmeye mecburuz. Bu sayede, hem istikbalde vereceğimiz kararlarda daha isabetli olabilir, hem de bu tarihler ahlâf için bir kuvvet membaı teşkil eder. Daha evvel muvaffak olanların faaliyetleri harekatımız için emniyet ve kudret membaıdır, onların yanlış tedbirleri de bizi düştükleri hatadan koruyacak emniyet tertibatıdır." (Mehmet Emin: 17 / 342)

Kâzım Nâmi Bey, "Terbiye Yılı" başlıklı yazısında 1927 senesinde eğitim alanında yapılmış olan faaliyetleri gözler önüne seriyor ve yapılan işleri olumlu bularak destek çıkıyor. Yazar, yüzümüzü Batı'ya döndüğümüzden beri eğitim sahasında yapmış olduğumuz şeyleri, Cumhuriyet öncesini ve sonrasını karşılaştırarak şöyle anlatıyor:

> "Garp'a yaklaşmağa yeltendiğimiz zamandan beri Garp'a benzeyen mektepler açmağa, programlarımızda, tedris usullerimizde Garplılaşmağa çalışıyoruz. Fakat Cumhuriyet'in ilanına kadar yaptığımız şey, ruhtan hiçbir şey değiştirmeyen, yahut daha iyi bir ifade ile, ruhta selametbahş bir inkılâp yapmayan gösterişli bir taklitten başka bir şey olamadı. Çünkü siyaset tarzımız içtimaî bünyemize uymuyor ve binaenaleyh bizi dünyanın faal kalıbıyla zareban edecek bir hayata sokacak hakiki terbiyeden mahrum kalıyorduk. Bir asra yakın bir zamandır Garp'a doğru yürüyor, fakat Garp'ın kapısına bile yaklaşamıyorduk. Cumhuriyet bizi Garp'ın kapısına getirdi ve o medeniyet âleminin içine itti. Şimdi o âlemde yürümek istiyoruz. Henüz hayretimiz geçmedi; yavaş yavaş emeklemeye başlıyoruz; fakat emeklemeyi, yürümeyi çabuk, pek çabuk bitirip az zamanda koşup uçmağa geçmek mecburiyetindeyiz:" (Kâzım Nâmi: 53 / 14)

Maarif Vekâleti bu gereği görerek bir "Maarif Vekâleti Mecmuası" çıkartmıştır. John Dewey gibi o dönemin tüm dünyada salâhiyattar bir eğitimcisini Ankara'ya getirtmiş ve ondan çeşitli raporlar alarak, Türk eğitimine bir yön çizmiştir. 1925 yılında "tek mektep" konusunda atılan adımlar 1927 yılında gerçekleştirilmiş; eğitim süresi ilkokullarda 5 yıl, liselerde 6 yıl olmuştur. İlkokulların ilk 3 yılı ile sonraki iki yılı plân ve program bakımından birbirinden farklıdır. Liselerin ilk 3 yılı ortaokul, diğer 3 yılı ise lise olarak tasarlanmıştır. Bu sınıflar için ayrı ayrı programlar hazırlanmış ve modern bir eğitim ve öğretime geçilmiştir. Bu programı uygulayacak öğretmenlerin de proğrama uyumunu sağlamak amacıyla yaz tatilinde pedagoji kursları düzenlenmiştir. Bununla birlikte yine de aksamalar olacaktır ve olması doğaldır.

1927 yılı içerisinde "Devlet Matbaası" sayısız eser basmıştır. Bunlar içinde telif eserler bulunduğu gibi, tercüme eserler de vardır. Tercüme eserler arasında bulunan Guyot'nun "Terbiye ve Veraset", Belçikalı Matmazel Hamaide'in "Decroly Usulü" ve Omar Boez'in "Amerika Mektepleri" hakkındaki eseri, Batı ülkelerindeki eğitim ekollerini tanıtan eserlerdir.

Bundan başka, Maarif Vekâleti, Belçikalı Profesör Omar Boez'i Türkiye'ye getirterek, ülkede büyük bir tetkik seyahati gerçekleştirmiş ve Boez'den raporlar almıştır.

> "... Demek ki vekâlet meslekî terbiyenin, meslekî teşekkülün bugünkü ehemmiyetini idrak etmiş, bunu fiil mevkiine çıkarabilmek için de dünyanın bu işte en mütehassıs adamını bulup getirmiş, onun nasihatleriyle âmil olmağı vazife edinmiştir." (Kâzım Nâmi: 53 / 15)

Kâzım Nâmi Bey, 1927 senesinde yapılmış olan bu önemli çalışmaların 1928 ve daha sonraki senelerde de yapılmasını hayırlı bir uygulama olarak görmektedir.

Nâfi Atuf Bey, "Bir Yılın Maarif Hareketini Yazarken..." başlıklı yazısında, 1928 yılının maarif hareketlerini vermekte, bunun yanında, eski eğitim sistemimizi de özetleyerek, bu sistemdeki dinî ağırlığa dikkat çekmekte ve laik bir sisteme geçişimizin önemine değinmektedir. Yazar, 1928 yılındaki eğitim faaliyetlerimizi dört grupta toplamıştır:

> "1) Şark kültürüne bizi bağlamaya bir âmil olan Arap harfleri yerine Türk harflerinin kabul edilmiş olması,
>
> 2) İş bölümüne muhtaç olan cemiyetle her ferdi kabiliyet ve istidadına göre en iyi hazırlayacak meslek mekteplerine ve kurslarına ehemmiyet verilmesi,

3) Tali mekteplerimizin proğramlarında din tedrisatının ihtiyarîleştirilmesi,

4) 40 yaşına kadar bütün ümmi vatandaşlarımızın ümmilikten kurtarılması için teşkilat yapılması." (Nâfi Atuf: 110 / 104)

Nafi Atuf Bey'e göre, Türkiye Batı medeniyetinden ayrılmadığı müddetçe, Türk toplumu her yıl daha büyük hamlelerle daha ileriye gidecektir.

Reşat Şemsettin Bey, "Ders Senesi Sonunda" adlı yazısını 1928 yılı Haziran ayında yazmıştır. Liseden ve yüksek okullardan mezun olan gençlerin hayata atılacaklarını ve aldıkları eğitimi, hayat sahnesinde uygulamaya başlayacaklarını söylemektedir. Eğitilen insana kazandırılan fikir ve ruhtaki en önemli pay öğretmenlerindir. Yazar, bu yazısında, insanı eğitmenin, onu yeniden ibda' etmenin zorluğuna da değinmektedir.

Dokuz senelik devletin ülkeyi yeniden yarattığını ve imar ettiğini belirten yazar, bu günlere vatanı için kendisini feda eden kahramanlar sayesinde geldiğimizi anımsatmaktadır. Milletimizin ve vatanımızın hem hür, hem de müreffeh yaşaması için gerekenleri, Reşat Şemsettin Bey, okuyucularına şu cümlelerle duyurmaktadır:

"Zinde ve lâyemut bir Türk milleti ibda' etmek, mamur ve müreffeh bir Türk vatanı yapmak için Türkiye'nin her devirde yeni ve büyük işler yapacak olan feragatkâr adamlara, kahramanlara ve lâyemutlara ihtiyacı vardır.

Bu kahramanları ve lâyemutları ise mürebbiler yetiştirir." (Reşat Şemsettin: 82 / 76)

Maarif Vekili Cemâl Hüsnü Bey, İstanbul'u ziyaret ettiğinde, Darülfünûn'da kendisine bir çay ziyafeti verilmiş, Darülfünûn Emini Neşet Ömer Bey burada bir konuşma yapmıştır. Maarif Vekili Cemâl Hüsnü Bey, bu konuşmaya karşılık olarak yaptığı konuşmada tahsili bir bütün olarak gördüğünü, ilk , orta ve yüksek tahsilden birinin aksaması hâlinde bu küllün bozulacağını, burada kendileri kadar Darülfünûn hocalarına da büyük görevler düştüğünü belirtmektedir. Darülfünûnların geçmişte büyük tesirleri olduğunu,Alman birliğinin darülfünûn kürsülerinde kurulduğunu, Fransız İhtilâli'nin felsefesinin bu kürsülerde dile getirildiğini belirten Cemâl Hüsnü Bey, Türkiye Cumhuriyeti'nin de Darülfünûn'un desteğine ihtiyacı olduğunu belirtmekte ve şunları söylemektedir:

"Türkiye Cunhuriyeti'ni bugün şiddetle alâkadar eden içtimaî, ikdisadî, bilhassa millî meselelerde Darülfünûn'u yanda değil daima çok önde görmek isteriz. İnkılabımız her şeyden evvel denebilir ki maarif ve teksif inkılâbıdır. Darülfünûn'un kuvvetli ışıkları bütün vatandaşların ruhlarında ve dimağlarında derece derece bu mukaddes inkılâp heyecanını daima beslemeli ve daima canlı tutmalıdır. İlim ve hakikat membaı olan Darülfünûn aynı zamanda millî gayelerin mukaddes heyecanları Türk âleminin her tarafında ve her Türk'ün kalbinde aynı istikamete tevcih edecektir. İlmin vatanı olmadığını çoktan beri biliyoruz. Artık istiyoruz ki vatanımızın da ilmi olsun, tarihimizin, azametli inkılâbımızın bu çok şerefli mükellefiyetinin edasını sizden bekleriz." (***: 141 / 3-4)

M. Nermi Bey, "Devlet ve İrfan" adlı yazısının baş tarafına yazıyı yazma sebebiyle ilgili kısa bir not düşmüştür: "Avusturya'daki maarif ıslahatı münasebetiyle."

Yazar, Avusturya'nın maarif alanında yaptığı ıslahat konusunda bilgi verir. Özetle denebilir ki Avusturya'nın eğitiminde tamamen "Almanlık" hakim olacaktır. M. Nermi Bey, bu konuda bilgi verdikten sonra işin bizi ilgilendiren yanına da şu cümlelerle değinir:

"... Gayelerimiz gayet sarihtir. Maziye ait müesseseleri yıkan bir devlet, irfan hayatını bu müesseselerin karanlık ve şüpheli metrûkâtı üzerine kuramaz. Âlimler isterlerse bununla meşgul olsunlar, o tamamıyle ayrı bir meseledir. Cumhuriyet umdelerine göre bir vatandaş, yalnız bu umdelere göre bir irfanla yetişebilir. Bizim için bundan başka takip edilebilecek hiçbir yol yoktur. Bunu anlamamak, Türkiye'deki derin inkılâbı görmemek demektir. Bizim için kompromis kat'iyen hatıra gelemez. Bizim vazifemiz; inkılâbı son neticelerine götürmektir. Onun için Türk devleti, bu hususta ne kadar enerji hareket ederse istikbal Türkiyesi'ne o kadar kuvvetli bir nesil hediye etmiş olur. Kaybettiğimiz şey; Emeviye, Abbasiye, Bizans istibdadının en ince zulümlerinden örülmüş bir mazi, kazandığımız şey ise 'hayat'tır. Hayatta ise yalnız kendi kanunları hakimdir." (M. Nermi: 39 / 253)

Mehmet Emin Bey, "İki Kitap, Bir Netice" adlı yazısında John Dewey'nin "Demokrasi ve Terbiye" adlı eseriyle Durkheim'ın "Ahlâk Terbiyesi" adlı eserlerini tanıtıyor. Yazının başlangıç kısmında verilen nottan Mehmet Emin Bey'in Millî Talim ve Terbiye Reisi sıfatıyla Ankara Felsefe Cemiyeti'nde bu yazıyı tebliğ olarak sunduğunu öğreniyoruz. Yazıda Durkheim'ın "Ahlâk Terbiyesi" adlı eseri konusundaki düşünceler aktarılmakta ve "lâik terbiye" övülmektedir.

"... Lâikleşmek, terbiyenin, ahlâkın aklîleşmesi demektir. Filhakika aklî bir ahlâk terbiyesinin lüzûmunu kuvvetli surette hissetmekliğimiz daha ziyade akılcı olmaklığımızdan ileri gelmiştir." (Mehmet Emin: 108 / 65)

Yazının sonunda yazar, bir sonraki yazısında John Dewey'nin kitabı üzerinde duracağını belirtmektedir. Fakat mecmuanın müteakip sayılarında böyle bir yazıya tesadüf edilmemiştir.

H. M. Bey, "Muharrir ve Eser" adlı yazısında Avrupalı yazarların aldığı eğitimin kalitesini övüyor ve bu eğitim sayesinde hem kendilerine yeni konular bulduklarını hem de bu konuları güzel bir metotla okuyucularına aktardıklarını söylüyor. Yazarın bu konudaki düşünceleri şunlardır:

"...Avrupalı muharrir tahsilinin temelinden itibaren araştırmaya, mevzular bulmaya ve bu mevzular etrafında düşünmeye ve yazmaya alıştırmıştır.

Talebelik hayatında bu zatî sa'y onda bir meleke hasıl etmiştir. Bu suretle cihanın her hadisesinde ve her şeyinde o tetkik olunacak bir mevzu bulabilir. Eğer zekâsı ve kültürü kuvvetli ise o mevzua orijinal bir renk de verebilir.

Diğer taraftan Avrupalı muharririn zekâsına refakat eden bir de usul -méthode- vardır ki ona Şarklı herhangi bir muharrire tefevvuk temin eder. Usul öyle bir nur hüzmesidir ki en ufak ve en karanlık noktalara tevcih olununca orada yeni bir şuun ve hakâik âleminin yaşamakta olduğu seçilir. İlmin en müşkül ve fakat en zaruri cihetî de usulüdür. Usulün bu veyahut şu şekilde taayyün ve tatbik olunmasına nazaran da dünya ve hadisat da bu veya şu şekilde görülebilir veyahut birçok cihetleri muzlim kalır." (H. M.: 99 / 405)

d. Meslekî Tedrisat

Mehmet Emin Bey, "Meslekî Tedrisat" başlıklı yazısında meslekî eğitimin önemi ve gerekliliği üzerinde duruyor. Maarif Vekâleti'nin bu konuda üzerine birtakım görevler düştüğünü, Türkiye'de büyük sanayi ortaya çıkınca meslekî eğitim eksikliği nedeniyle büyük zorluklar çekileceğini, Avrupa'ya "mütehassıs ve mühendis" olmak üzere öğrenci gönderebileceğimizi ama "basit teknisyen ve işçiyi" memleketimizde yetiştirmemiz gerektiğini söylüyor. Yazının sonunda yazar, Maarif Vekâleti'nin meslekî eğitim konusunda gerekli tedbirleri alacağına inandığını da eklemeyi ihmal etmiyor. (Mehmet Emin: 136 / 1-2)

Meslekî tedrisat konusundaki bir başka yazı da mecmua tarafından "Teknik Mektepler Hakkında Nutuk" başlığıyla verilen, Maarif Vekili Cemâl Hüsnü Bey'in konuşmasıdır. Bu konuda yazının başında şöyle bir bilgi sunulmuştur:

> "Teknik mektepler proğramlarını hazırlamak üzere Maarif Vekâleti bu işte çalışan ecnebi mütehassıslarla bazı mektep müdürlerinden mürekkep bir heyeti Ankara'da topladı. Bu içtimada Maarif Vekili Cemâl Hüsnü Beyefendi çok kıymetli bir hitabe ile heyetin müzakeratını açtı. Bu nutuk sade meslekî tedrisat itibarıyle ehemmiyeti haiz değildir. Aynı zamanda Türkiye'nin istihsal hayatında hakiki muvazenesinin ne yolda teessüs edebileceğini göstermesi itibarıyle de ayrı bir ehemmiyeti haizdir. İstihsal membaları yeniden yeniye işletilmekte olan memleketimiz için, hiçbir istihsal kuvvetinin diğeri zararına sun'î inkişafına meydan vermemek icap edeceğini vukufla ortaya koyan ve meslekî tedrisatta gidilmesi lâzım gelen yolu gösteren bu ehemmiyetli nutku aşağıya dercediyoruz." (***: 137 / 2-3)

Mesleki tedrisat konusunda yazılmış olan yazılardan biri de "Ticaret Mekteplerinde Gaye ve Tedrisat Plânı Meselesi" adlı yazıdır. Kim tarafından yazıldığı belirtilmemiştir. Yazının başlangıç kısmında bu meselenin birkaç makale ile ele alınacağı belirtilmişse de, bu yazının "Hayat Mecmuası"nın son sayısına denk düşmüş olması nedeniyle diğer yazıları görme imkânımız ortadan kalkmıştır. Bu yazıda "ticaret mekteplerindeki gaye" üzerinde durulmuştur. (***: 146 / 9-10)

Maarif Vekili Cemâl Hüsnü Bey tarafından kaleme alınan "Maarif Siyasetimiz" adlı yazıda yazar, Türkiye'nin eğitim alanında yapması gereken şeyler hakkında bilgi veriyor.

Cemâl Hüsnü Bey, liselerden mezun ettiğimiz gençlerin üniversiteye gidememeleri durumunda "Şimdi ne yapacağız?" telaşına girdiklerini, dolayısıyla eğitim sistemimizin hayata hazırlamadığı ve istihsalata yönelmediğini söylüyor. Cumhuriyet idaresinin yapması gereken şey, mevcut okulların yanında tali okullar ya da teknik okullar açarak gençlerimizi okuldan mezun olunca bir iş sahibi yapmasıdır. Yazarın bu konuda vermiş olduğu örneklerden bir bölümünü buraya alıyoruz:

> "Meselâ o tarzda şubeleri muhtevi ticaret mektepleri tesis etmeli ki iptidaî tahsillerini bitiren kadın ve erkek talebe buraya devam edecekleri üç dört sene zarfında bir ticarethaneyi biraz ameliyattan sonra idare edebilsinler, şimendifer ve bankalarda çalışabilsinler, Ticaret ve Maliye Vekâleti'nde faal birer memur olsunlar, komisyonculuğu pekâlâ başarabilsinler. Ziraatta mısırın terakkiyatıyla mütenasip

> usul ve vesaitle gerek vasi ve gerek kesif mikyasta çiftlikler idare edebilecek, bütün ziraî mahsulattan azamî istifadeyi temin edebilecek sanayide ufak sanatlardan başka ipekçilik, dokumacılık, memleket ihtiyacını kendi mevad-ı iptidaisiyle temin edecek sanayi şubelerinde çırak, ustabaşı olabilecek uzuvlar yetiştirmeliyiz." (Cemâl Hüsnü: 139 / 2)

Cemâl Hüsnü Bey, bunu gerçekleştirebilirlerse iktisadî açıdan çok güçlü olacaklarını, böyle bir eğitimin de yüksek bir eğitim olduğunu söylemektedir.

e. Kütüphane İhtiyacı

Ali Canip Bey, "Asrî Kütüphaneler İhtiyacı" adlı yazısında bir milletin eğitiminde en önemli rollerden birini oynayan kütüphaneleri konu ediyor.

Yazar, yazısının başlangıcında Maarif Vekâleti'nin gençler için, Yunan, Latin, İngiliz, Alman, Fransız, İtalyan, Rus, İskandinav ve İspanyol edebiyatlarının müstesna eserlerinin bazı kısımlarını tercüme ve tab ettirdiğini, bu seneden (1927) itibaren bu eserlerin gençlerin ilgisine sunulacağını ve bu çalışmaların Türk gençliğinin eğitimine önemli bir katkı sağlayacağını söylüyor. Bunun yanında Türk yazarlarının eserlerinin de tab'ına önem verilmelidir. Çünkü İstanbul, Ankara, İzmir gibi yerlerde dahi birçok eseri bulmak mümkün olmamaktadır.

> "Muhtelif milletlere ait eserlerin tarihte ve mensup olduğu edebiyattaki mevkiini Türk çocuğuna anlatmak için ayrıca bir 'umumi edebiyat tarihi' de tercüme edilmek üzeredir. Bu eser delaletiyle ta Eski Yunan ve Latin edebiyatlarından bugüne kadar Avrupa'nın geçirdiği zekâî ve hissî devirler Türk talebesinin gözü önünde bulunacaktır." (Ali Canip: 46 / 381)

Ali Canip Bey, bunlardan başka yapılabilecek en önemli işin Türkiye'nin her tarafında, hiç olmazsa şimdilik bazı büyük şehirlerde "asrî kütüphaneler" kurmak olduğunu söylemektedir. Yeni nesil, kendi ihtiyaçlarını bu kütüphanelerde giderebilmelidir. Bizde Ayasofya, Nur-ı Osmaniye, Köprülü, Ragıp Paşa, Bayezıt gibi büyük kütüphaneler vardır. Fakat bunlara daha çok ilimle uğraşan kimseler gelmektedir ve tek tük insanla karşılaşılmaktadır. Daha da ehemmiyetli olanı bu kütüphanelerdeki eserlerin Tanzimat'tan önceki hayatımıza ait olmasıdır. Yazar bu konuda yapılması gerekenleri şöyle sıralamaktadır:

"... Asrî kütüphaneler, halk için mütalâa salonları tesis etmelidir! Fakat bunları tesis etmek için de gençliğin ve halkın okuyacağı kitapların temini zarureti vardır. Maarif vekâleti'nin mektepler için hazırlamakta olduğu risaleler, Garp edebiyatlarına ait eserlerin ancak en mutena sayfalarına inhisar etmektedir. Asrî kütüphaneleri, mütalâa salonlarını dolduracak eserler ise bunların tamamı tamamına tercümelerinden mürekkep olmalıdır. Kanaatime göre bu tercüme işine bir sistem dahilinde başlanmalı. Ta Eski Yunan şaheserlerinden itibaren bütün cihan klasikleri devir devir Türkçeye nakledilmelidir. Şemsettin Sami merhumun şahsî bir azim ve himmetle ortaya koyduğu "Kâmusu'l-Âlâm"ından başka Türkçemizde 'ansiklopedik' bir eser de mevcut değildir. Bunun ne kadar azim bir yoksulluk olduğu ise izahtan varestedir. Şimdilik bu nev kocaman 'orijinal' bir ansiklopedi ihzarı hemen hemen gayri mümkün olduğu için Avrupa lisanlarından böyle bir kitabın lisanımıza nakli elzemdir. Bu kitap bazı ilavelerle bize göre ikmal edilebilir." (Ali Canip: 46 / 382)

Ali Canip Bey, yazısını, her şeyden önce bu işin bir para meselesi olduğunu ve hükümetin gelecek sene için bu meselenin hâlli konusunda gerekeni yapacağından ümitvar olduğunu söyleyerek bitiriyor.

f. "Tenassur Hadisesi"

"Tenassur Hadisesi" adlı yazıda Bursa Amerikan Mektebi'ndeki bazı kız öğrencilerin Hristiyan olması üzerine duyulan tepkiler ve ecnebi okulların zararları anlatılmaktadır. Yazıyı kaleme alan kimse belli değildir. Muhtemeldir ki yazı, mecmua idaresi tarafından kaleme alınmış ve diğer yazarlar da bu yazıdaki görüşleri paylaşmışlardır.

Yazar İstanbul'da kız ve erkek öğrencilerin devam ettiği Amerikan, Fransız, İtalyan, İngiliz, Alman, Avusturya mekteplerinin varlığından bahisle "Memleketimizde niçin ecnebi mektepler vardır?" sorusunu soruyor ve bu mekteplerin yöneticilerinden almış olduğu ve herkes tarafından bilinen cevabı veriyor: "Tamamıyle insanî bir maksatla, Türkiye maarifine yardım için..." (***: 62 / 181)

Yazar, bu okulların ders proğramlarında hiçbir dinî eğitime yer olmadığını söylemektedir:

"Mekteplerinin daima 'Saint' ile başlayan isimlerinin, muallimlerinin kıyafetlerinin, salipleri ve tespihlerinin çocuklar üzerindeki daimî tesirlerine rağmen bu mektepler Türk çocuklarına dinî telkinat yapmazlar, dinî tedrisatta bulunmazlar.

> Hatta bunlar devletin kanunlarına, hükûmetin nizam ve emirlerine de muti görünürler." (***: 62 / 181)

Bunlar yabancı okulların görünen yüzüdür. Görünmeyen yüzü ise öğrenciye ömür boyu etki edecek terbiyevî faaliyetidir. Öğrencinin karakterini oluşturan ve kendilerinin "seciye teşkili" (character building) dedikleri aşama oldukça farklıdır. Bu aşamada terbiyenin bütün şekilleri, İncil'de belirtilen biçimde verilir. Okulda Türkçe, tarih, coğrafya dersleri Türkçe olarak Türk öğretmenler tarafından icra edilirken, seciye teşkilini tamamen ecnebi öğretmenler yaparlar.

> "... Bu seciye teşkili vazifesi mutlaka Amerikalı muallimler tarafından deruhte olunur. Ve mektebin bütün faaliyetleri bu merkeze doğru tevecüh eder. Unutmayalım ki mektebin faaliyetleri arasında en cazip olanı spor faaliyetleridir. Bunu idare eden ise mutlaka YMCA'nın yani 'Genç Hristiyanlar Cemiyeti'nin hususi mekteplerinde itina ile ve kuvvetli dinî telkinler altında yetiştirilmiş bir muallimdir. Bu muallim talebe ile haşr u neşr hâlindedir. Amerikan mektepleri müdürleri bittecrübe anlamışlardır ki gençler üzerinde dinî telkinler bilvasıta daha müessir oluyor; hususiyle iyi bir spor mualliminin gençlerin maneviyatları üzerinde tesiri devamlı ve derin oluyor." (***: 62 / 181)

Bundan özellikle romantik genç kızlar etkilenmektedir. Bu okullarda millî günler o kadar önem arz etmezken, dinî günler, özellikle noel büyük bir coşkuyla kutlanır. Noel ağacı dikilir. "Musiki namı altında 'carol'lar okunur."

Bu okullar boş da değildir. İlgi oldukça fazladır. Bunda bazı ebeveynlerin çocuklarına bir lisan öğretme endişesi etkili olmaktadır. Bazı veliler ise çocuklarını okutacak Türk okulları bulamamış -Kontenjanları dolduğu için Türk okullarına kayıt yaptıramıyorlar.- ve mecburen bu okullara kayıt yaptırmışlardır. Dolayısıyla Maarif Vekâleti'nin bu işe eğilmesi ve bir an önce çözüm bulması gerekmektedir. Yazar, bu okullarla Türk okullarının eğitim açısından kalitesini ölçer ve Türk okullarının daha nitelikli olduğunu söyler. Hatta devlet büyüklerimiz -Gazi, İsmet Paşa, Fevzi Paşa- bu okullarda bir saat bile okumamıştır. Ecnebi okullarındaki eğitim normal değildir, anormal olarak nitelenebilir. Çünkü bu okullarda "isimsiz Hristiyanlık" adıyla yapılan uygulamalar sonucunda öğrenciler, farkına varmadan değişik bir dünyaya girerler. Bu dünyada terbiye adı altında İncil'in öğretileri, öğrencilerin hafızasına işlenir.

Çocuklarını ecnebi okullara gönderip onlarla hiç ilgilenmeyen ve karakter oluşumunu okula bırakan ailelere, yazar, çok kızmaktadır. Bu durumu okuyucularına duyurmayı ise millî bir vazife olarak görmektedir.

> "Seciye çok millî bir keyfiyettir. Ancak millî bir muhit içinde ve o muhitin iyi ve fena, te'kit ediyorum, hem iyi hem fena tesirleri ve aksi tesirleriyle teşekkül eder. Seciye hariçten ithal edilemez. Çünkü haricî vücudu olan bir şey değildir. Ecnebi mektebi ancak ecnebi ideallerine göre bir seciye teşkil eder, bu seciye ise millî Türk ideali için zararlıdır, ister dinî mahiyette olsun, ister siyasî. (...) Yalnız bu mekteplere çocuk veren aileleri teyakkuza davet etmek ve Maarif Vekâleti'ne de halkın irfan ihtiyacını tatmine kâfi adette mektep açmak lüzûmunu hatırlatmak memleketin kültürü ile alâkadar bir mecmua için en samimi bir vazifedir." (***: 62 / 183)

Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey, Bursa'daki, Hristiyan olan kız öğrencilerin bu yola sapmasındaki nedeni "Tenassur Hadisesi ve Hars Buhranı" adlı yazısında "hars buhranı" olarak görmektedir. Ona göre, Tanzimat'tan beri ülkemizde bir hars buhranı vardır. Toplumun Ortaçağ zihniyetini bırakıp medenî dünyaya girerken karşılaştığı zorluklar bu buhranı doğurmuştur. Bu da oldukça doğaldır.

> "... Cemiyetimizin 'Tanzimat'tan beri geçirmekte olduğu bu 'buhran', bugün artık 'azami' dereceye gelmiştir; ve böyle olması da zaruriydi. 'Tanzimat' ve 'Meşrutiyet' devirlerinin, 'eski kıymet'leri yıkmadan onların yanında 'şer'î mahkeme', 'mektep'in karşısında 'medrese', 'millî hakimiyet'in fevkinde 'fetva hakimiyeti' hulâsa 'demokrasi'yle 'teokrasi', te'life imkân olmayan müttezat mefhumlardı. İktisadî zaruretler tesiriyle şehirli kadın hayata karışmak mecburiyetinde kalınca, 'Bizans, İran' medeniyetlerinin yadigârı olan 'harem' ister istemez yıkılacaktı." (Köprülüzâde M. Fuat: 63 / 201)

Hükûmet, bu konunun önemine binaen çok mühim inkılâplar yaptı. Eski an'aneler kalktı. Bunlar yerine acilen yenilerini oturtmak gerekiyordu. Topluma yeni bir yol, yeni bir mefkûre göstermenin zamanıydı. Tabiî ki bütün bunlar yapılırken daha önceden de var olan buhran kuvvetlendi. Biz hep şekle baktık ve Batı'dan her şeyi şekil olarak aldık.

> "... İnkılâbımızı tamamlamak için artık Arap harflerini de atarak Latin harflerini almak isteyenler, işte bu 'şekilperest'liğin en sarih bir numunesidirler; onlar, bu suretle, 'Kurûn-ı vusta'nın son bakiyesinden' de kurtularak 'tamamen asrî

> bir hâl alacağımızı ümit ediyorlar; düşünmüyorlar ki bizi Avrupa'dan ayıran en bariz fark 'zihniyet' ve 'mantık' farkıdır; 'düşünme' ve 'çalışma' tarzlarımızı 'Avrupaî' bir şekle sokmadıkça, iktisadî hayatımızı bugünkü 'Kurûn-ı vustaî' hâlden kurtarmadıkça, henüz 'asrî cemiyet' olduğumuzu iddia edemeyiz." (Köprülüzâde M. Fuat: 63 / 201-202)

M. Fuat Bey, aydın olduğunu iddia eden birçok kimsenin yabancı okulların bu faaliyetlerini görmezden gelerek, kendi çocuklarını bu okullara kaydettirenlerin, bu işi bir milliyetperverlik olarak vasıflandırdıklarını söylüyor. Milliyetperver olduğunu söyleyen bu insanlar, kendi tarihlerine de kinle bakmakta, kütüphanelerindeki eserleri alaya almakta, kendi destan ve efsanelerini gülünç ve gayri asrî diye nitelerken Batılılar'ın aynı seviyedeki eserlerini anlatmayı, onlardan bahisler açmayı bir meziyet saymaktadır. Yazarın, yazısının sonundaki cümleleri birer veciz söz niteliğindedir:

> "Millî mazisini inkâr ve millî harsını istihfaf ederek yabancı harsların propağandasını yapmak müstemlekelerdeki mahkum ve geri milletler arasında çıkan sahte ve iptidaî 'sözde münevverler'e has bir seciyedir; bugünkü asrî millet, millî harsını ve millî şahsiyetini -ona beynelmilel bir kıymet verdirecek derecede- inkişaf ettirmiş olan millettir. Türk milleti, Garp medeniyeti içinde erimek suretiyle ona temsil etmeyecek, millî şahsiyetini azamî kuvvetiyle inkişaf ettirebilmek için o medeniyeti temsil edecektir." (Köprülüzâde M. Fuat: 63 / 202)

Mustafa Şekip Bey, tenassur hadisesi nedeniyle yazmış olduğu "Sormaz mıyız?" başlıklı yazısında, "Genç Hristiyanlar Cemiyeti" ve faaliyetleri hakkında bilgi verdikten sonra, "yabancı dil öğrenmek" gibi masum bir niyetle çocuklarını ecnebi okullara gönderen anne ve babaların bu cemiyetin faaliyetlerinden haberdar olması gerektiğini, isterlerse "Genç Hristiyanlar Cemiyeti"nin "Hayat Mecmuası" sayfalarında düşüncelerini anlatabileceklerini ve bu vesileyle de Türk anne ve babaların çocuklarını nasıl bir okula gönderdiklerini öğrenip ona göre karar verebileceklerini söylemektedir. (Mustafa Şekip: 63 / 205-206)

Mehmet Emin Bey, tenassur hadisesini, "Tenassur Hadisesi Bir Hars Buhranı mıdır?" adlı yazısında Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey gibi uzak hadiselere bağlamıyor ve bunu "bir mektep, bir terbiye vak'ası" olarak görüyor. İstatistikî bilgiler vererek 1926-1927 ders yılında yabancı okullarda eğitim gören öğrenci sayısının 13.400 iken 1927-1928 ders yılında bu sayının 11.100'e düştüğünü söylüyor. Dolayısıyle her geçen yıl yabancı okullara giden öğrenci sayısında bir artış değil bir düşüş görülebilecektir.

Mehmet Emin Bey'e göre, çocuklarını yabancı okullara gönderen ebeveynler "millî hisleri zayıf" olarak nitelendirilmemelidir. Onların birçoğu çocuklarını nasıl bir okula gönderdiklerini bilmemektedir. Amaçları, tamamen, çocuklarının iyi bir eğitim almasıdır. Yazar, oldukça detaylı açıklamalarından sonra yapılması gerekenler konusunda şunları söyler:

> "Bir taraftan devletin, diğer taraftan aile babalarının şuurlu mukavemeti yanında millî mekteplerimizi maddeten ve manen iyileştirmek için her sene daha fazla ceht sarf etmeyi, kuvvetli lisan öğrenmek isteyen çocuk babalarına kolaylık göstermeyi temin eyleyebilirsek kısa bir zamanda memleket tesanüdünü bozan ve tamamen yabancı bir sınıf vücuda getirecek mahiyette olan bu müesseselerin zararlarını ortadan kaldırabiliriz." (Mehmet Emin: 64 / 222)

Mehmet Emin Bey, ortada bir "buhran" olduğunu kabul ediyor. Fakat bu buhran, bir "hars buhranı" değil, bir "fikir buhranı"dır. Çünkü aydın tabaka bu büyük inkılâplarla meydana çıkan durumu açıklayabilecek ve gelecek için yol gösterebilecek seviyeye çıkamamıştır.

> "... Ciddi ve sulta sahibi bir mütefekkir tabakanın olmaması yüzünden hiçbir tenkitten korkmaksızın herkes içtimaî hayat için bir tedbir ortaya atmakta kendini serbest görmektedir. Fakat bu fikir karışıklığından kurtulmak için nasihat vermek kâfi değildir.
>
> Yol açmak için sanat abidelerini yıktırmaktan korumak istiyorsak maziden kalan bu eserlerin kıymetini tanıttıracak eserler yazmalıyız, millî tarihimizin kıymeti, onları masal şeklinde görmek ve okutmak isteyenlerden kurtulduğumuz zaman anlaşılacaktır. (...) Millî ve insanî hedeflere mütevecih cehtleri gösteren ve bugünü tenvir eyleyen eserlerdir ki zihinlere aydınlık verir. Ancak bu nevi eserlerdir ki fikir buhranını azaltabilir." (Mehmet Emin: 64 / 222-223)

Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey ise "Hars Buhranı Etrafında" adlı yazısında, Mehmet Emin Bey'in görüşlerine eleştiri getiriyor. Mehmet Emin Bey'in düşüncelerini, bizzat onun cümleleriyle okuyucularına sunan Fuat Bey, özellikle, Emin Bey'in tenassur hadisesini "basit bir mektep ve terbiye meselesi" olarak görmesini ve istatistiklere dayanarak verilen "yabancı okullara giden öğrenci sayısının her geçen yıl azaldığı ve azalacağı" varsayımını kabul etmiyor. Ona göre istatistiklerin verdiği maddî azalma, bu okullara olan manevî rağbetin de azaldığı anlamına gelmemektedir. Eğer bu okulların ücretleri ucuz olsa nasıl bir felaketle karşı karşıya olduğumuzu

daha iyi anlayabiliriz. Yazar, bir fikir buhranından çok bir hars buhranıyla karşı karşıya olduğumuz düşüncesini tekrarlıyor ve acı bir gerçeği de gözler önüne seriyor:

> "Emin Bey, 'çocuklarına ecnebi mekteplerde aristokratik bir terbiye vermek isteyen münevverler'in mevcudiyetini kabul etmekle beraber, bunların 'terbiye hakkında kâfi fikirleri olmadığını' itiraf ediyor. 'Demokrat: Halkçı' ve 'milliyetçi' bir cemiyetin 'millî terbiye hakkında fikri olmayan' münevverlere malik olması, memlekette hars buhranının mevcudiyetine kâfi bir delil değil midir? Demek oluyor ki memleketin münevver sınıfı ya 'halkçılık' ve 'milliyetçilik' mefhumlarını anlamamıştır; yahut, anlamış olduğunu kabul ettiğimiz takdirde kavliyle fiili arasında ahenk yoktur." (Köprülüzâde M. Fuat: 65 / 241)

Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey, Mehmet Emin Bey'in kendisi hakkında "mazideki bir devri göstermek itibarıyle kıymeti meşkuk vesikalar neşriyle meşgul olanların hars buhranı gibi büyük meselelerden bahsederek ulu orta nasihat vermeğe kalkışmaları" şeklindeki ifadelerine de serzenişte bulunuyor. Millî Talim ve Terbiye Dairesi Reisliği gibi bir makamı işgal eden Mehmet Emin Bey gibilerinin ve mütefekkir olduğunu iddia edenlerin suskunluğu karşısında, "düşündüğünü açıkça söylemek ve yazmak işinin" kendisi gibi mütefekkir olduğunu iddia etmeyen lâlettayin bir vatandaşa düştüğünü söylüyor.

Yazar, Mehmet Emin Bey'in "hars buhranı"nı kabul etmeyişini ise anlamıyor. Böyle bir buhranı yaşadığımızı kabul etmemiz gerektiğini belirten yazar, bunun geçirdiğimiz büyük inkılâplar ve sosyal hayattaki köklü değişikliklerin bir sonucu olduğunu söylüyor. Bu buhranı hâlledebilmek ve bundan kurtulabilmek için, buhranın varlığını kabul etmemiz ve samimi bir çalışma içine girmemiz gerekmektedir.

> "... Bu hars buhranını süratle hâlledebilmek için hakikate karşı gözlerimizi kapamak, vaziyeti bütün ehemmiyet ve şümulüyle ihata ederek ona göre tedbirler almak lâzımdır. Yalnız bu. 'hars buhranı' meselesini ciddi ve samimi bir surette tetkike bu hususta münakaşaya girişmeden evvel, memleketteki mütefekkir sınıf, Türk halkına lâyık bir sınıf olabilmek için de, kanaatin sahibi olmalı ve inanmadığı şeylere inanmış gibi gözükebilmekten kurtulmalı, düşündüklerini samimiyetle söylemekten çekinmemelidir!" (Köprülüzâde M. Fuat: 65 / 242)

Mehmet Emin Bey, "Felsefe Cemiyeti" başlıklı yazısının sonuna eklediği bir küçük açıklamada Fuat Bey'in bu görüşlerine cevap veriyor ve itidale davet ediyor. Ona göre, eğer biz bu üç

kız öğrencinin Hristiyan olmasını bir "hars buhranı"na bağlayacak olursak; bu okuldaki "mis"ler de "Bu sizin probleminiz. Çocuklar sizin veremediğiniz ruhî tatmini, bizim inançlarımızda buldular." şeklinde bir cevap verirlerse, o zaman bu olay mazur görülmüş olmaz mı? Bu nedenle olayların uzak ve yakın neticelerini iyi düşünmek ve teşhisi doğru koymak gerek. Eğer teşhis doğru konulur, tedbirler de ona göre alınırsa, veliler çocuklarını bu okullara göndermekten vazgeçerler. Böylece bu okulların toplum üzerindeki tesirleri de azaltılmış olur. Mehmet Emin Bey, bu konudan hareketle muhatabına bir soru yöneltcrek "Hayat Mecmuası" nın çıkış nedeni üzerinde de duruyor:

> "...Türk milletine lâyık, özü sözüne uygun bir mütefekkir camiasının vücuduna inanmasaydık ve onlar için bir neşir vasıtası aramasaydık 'Hayat' mecmuasına ne ihtiyaç kalırdı?" (Mehmet Emin: 66 / 263)

İbrahim Alaattin Bey, "Maarif Cemiyeti'ne Dair" adlı yazısında bu cemiyetin kurulduğunu söylüyor ve önemi üzerine bir yazı yazıyor. Bu cemiyetin eğitim üzerine önemli çalışmaları olacağını ifade ediyor. Batı'da da buna benzer cemiyetler vardır. Bazı okullar için kurulan cemiyetler, o okul öğrencilerinin ebeveynlerinden müteşekkildir.

Yazar, Bursa'daki tenassur hadisesine de değinerek, bu hadiseyi "gençlik psikolojisi"yle izah ediyor. Hatta bu tür bir hadiseyi, "Adetleri, an'aneleri, kanunları, kanaatleri birkaç sene içinde baştan başa değişen bir halkın terbiyesinde ve millî harsında buhran olmamaya imkân var mıdır?" sorusuyla cevaplamaya çalışıyor. İnkılâpların zaruri olduğu dönemlerde bu tür bunalımların da olabileceğini belirtiyor. İbrahim Alaattin Bey, Maarif Cemiyeti'nin faaliyetlerine destek olmanın millî ve vatanî bir vazife olduğuna inanmaktadır. (İbrahim Alaattin: 67 / 286)

"Yeni Sene" adlı yazıda 1929-1930 eğitim ve öğretim yılının başlangıcı münasebetiyle dikkat çekilen bir konuya rastlıyoruz. Her geçen yıl okula kaydolan öğrenci sayısında bir artış var. Bu artış karşısında ilk, orta ve liseler dolmuş durumda. Fazla gelen öğrenciler, bu nedenden ötürü yabancı okullara ya da azınlıkların okullarına gönderilmektedir. Yazıda bu durum eleştirilmektedir. Yabancı okullarınTürk okullarından üstün olmadığı, sadece bir yabancı dil öğrenmesi için çocukların bu okullara gönderilmemesi gereği vurgulanmaktadır:

> "Çocukların en faydalı bir unsur olmasını isteyen aileler, bu hususa dikkat etmeli ve ehemmiyet vermelidir. Onlar yüksek tahsil çağına geldikleri zaman Avrupa darülfünûnlarının yolunu tutabilirler: Fakat Türkiye'de ecnebi mekteplerine çocuk vermek her şeyden evvel bir kültür meselesidir." (***: 138 / 24)

g. Yüksek Tahsil

Mehmet Emin Bey, "Yüksek Tahsil Meselesi" adlı yazılarında yüksek öğrenimin problemleri üzerinde duruyor. Yazara göre, kendisi de dahil olmak üzere hiç kimse yüksek tahsil kurumlarımızdan memnun değildir. Mehmet Emin Bey, iki tespitte bulunuyor:

> "1) Yüksek mektepler istediğimiz gibi inkişaf yolunda değildir ve seri bir surette tekâmül edecek hâlde bulunmuyorlar.
> 2) Yeni yaptığımız yüksek müesseseler de eskisinden farklı olmuyor." (Mehmet Emin: 141 / 1)

Yazar ikinci noktadan hareketle, eski öğrenim kurumlarımızı aksatan sebeplerin bulunmasının ve bundan hareketle de yeni kurumlarımızın düzenli bir yapılanmaya gitmesinin gereği üzerinde duruyor. Ankara Hukuk Mektebi, İstanbul Hukuk Mektebi'nden kopmuş bir parçadır. Dolayısıyla Ankara Hukuk Mektebi'ndeki sorunlar aynı şekilde İstanbul Hukuk Mektebi'nde de vardır.

Makaleden edindiğimiz bilgiye göre yüksek öğrenimdeki önemli sorunlardan biri müderris ve muallimlerin mesailerini, çalıştıkları kuruma hasretmemeleri ve öğrencileriyle yeteri kadar ilgilenmemelidir. Buradaki asıl mesele, dersleri verecek hocaları bulamamaktır. Çünkü hocalar, çalıştıkları kurum dışında başka işlerle de meşgul olmaktadırlar.

> "Mevcut müderris ve muallimlerden kabil olan istifadeyi temin için her ne pahasına olursa olsun onların hariçteki meşgalelerini azaltmak icap eder. Bir kısım müderris ve muallimler vardır ki onlar ilim adamı olmaktan ziyade birer iş adamı hâline gelmişlerdir." (Mehmet Emin: 141 / 1)

Yazar, bu gibi hocalardan ders saati başına ücret verilerek istifade edilmesini, gerekli hukukî şartlar hazırlandıktan sonra müderris ve muallimlere başka bir işte çalışma yasağı getirilmesini, kabul etmezlerse işten el çektirilmesini teklif etmektedir. Onlardan doğacak boşluk, belki sıkıntı yaratacaktır. Fakat bir, iki yıl içinde bu boşluk kapanır ve yüksek tahsil kurumlarında kendisini bu işe adamış insanlar kalır.

> "Bir muallimin gayreti mevzuu, dersleri ve eserleridir. Yapılacak kanunla hiçbir işi olmamasına rağmen tayin olunacak bir zaman zarfında ortaya eser

koyamayan muallimler de kendiliğinden tedris sahasından çekilmeye mecbur edilir." (Mehmet Emin: 141 / 2)

Yazar, yüksek tahsil müesseselerimizin geleceği için iki yolu elzem görmektedir: Birincisi bu müesseselere ileride muallim ve müderris olmak üzere gençleri almak, ikincisi bu gençlerin buralarda ilim için çalışmasını sağlamak. Yazara göre, yüksek öğrenim kurumlarındaki en önemli problem, bu işi, bilerek ve isteyerek yapan kimselerin az olması ve hayatında muallim ya da müderris olmayı düşlemeyen kimselerin bu işi yapıyor olması veya yaptırılmasıdır. Tıp Fakültesi dışındaki bütün yüksek öğrenim kurumlarının durumu bundan dolayı içler acısıdır.

"Bu müesseseleri bundan kurtarmak için istikbalde dersleri deruhte edecek gençleri müderris ve muallim muavini olarak müessese içinde bulundurmak, bu gençlerin yükselmeleri için her türlü vesaiti temin eylemelidir. (...) Bir kere müesseseler kütüphaneleriyle, laboratuvarlarıyla bir müderris veya muavinin çalışmasına, taharriyat ve tetkikatta bulunmasına müsait bulunmalı. Müderris ve muallim muavinleri bu muhit içinde yüksek ilim adamı görmeseler bile vazifelerini seven, çalışkan, ilmî haysiyeti her şeyin üstünde tutan müderris ve muallimlerle temas eylemelidir." (Mehmet Emin: 141 / 2)

Yazar, yüksek tahsil kurumlarındaki bozuk havanın düzeltilmesi gerektiğine de işaret eder. Bunun nedeni, muallim ve müderrislerin "vazife aşkının azlığı, ilmin icap ettirdiği samimiyet, dürüstlük" gibi şeylerdir. Eğer, yüksek tahsil kurumlarına alınacak genç müderris ve muallim muavinlerine gerekli imkânlar sağlanırsa bu sorun da ortadan kalkacak ve gerçek müderris ve muallimlerin yetişmesi" mümkün olacaktır.

Mehmet Emin Bey, yüksek öğrenim kurumlarında bir şeyler iyi gitmeyince aksaklıklar olunca, akla gelen ilk tedbirin "bu okullara harcanan para ile Avrupa'ya öğrenci göndermek" olduğunu söylüyor ve bu düşünceyi eleştiriyor. Önemli olan iyi doktor, avukat, mühendis yetiştirmek değil. Elbette bunlar da önemli ama onlardan daha önemlisi bu kimselerin ülkede bir ilim merkezi meydana getirmesidir.

"Bunlar memlekette bir ilim merkezi vücuda getireceklerdir, müesseseler sayesinde mütemadiyen mensup olduğu ilimle uğraşan müderrisler, onların yanında âlim olmağa çalışan muavinler, asistanlar bir kül halinde ilim merkezi teşkil edeceklerdir, ilim için çalışmak isteyenler orada bir muhit bulabileceklerdir. Yüksek tahsil müesseselerinden beklenen budur." (Mehmet Emin: 142 / 2)

Avrupa'da tahsil görmek hiç kimseyi âlim yapmaz. Oradaki tahsil sadece çalışmak için gerekli olan yöntemi öğretir. Bu kimseler, yurda döndükten sonra ilimle uğraşmak istesçler, çalışacakları bir kurum bulamazlar. Dolayısıyle Avrupa'da tahsil görüp gelecek kimselerin, döndüklerinde çalışacakları ve kendilerini geliştirecekleri bir kurum olmazsa şimdiki müderris ve muallimlerden bir farkları olmayacaktır. Bu nedenle, öncelikle memleketteki ilim zihniyeti değişmelidir.

> "... Son zamanlarda memlekette adeta hiss-i selim kâfî imiş gibi bir ruhî hâl hasıl olmuştur. Bir mevzu üzerinde sabır ile uzun müddet uğraşmak, sahası haricinde iş istememek bir nevi zekâsızlık bile görülmüştür. İlme çalışanlar hiçbir yerde maddî büyük bir kazanç ümidini beslemezler. Fakat onların alacakları manevî zevki, yazacağı kitapların takdiri, talebesinin merbutiyeti kâfi bir mükâfat, bir cazibe olur." (Mehmet Emin: 142 / 2)

Yazar, ilimle uğraşan birçok insanımıza kıymet vermediğimizden, onların adını ancak Avrupalı âlimler tarafından takdir edildikleri zaman öğrendiğimizden ve saygı göstermeye başladığımızdan, Türkçe yazılmış eserlerin yanlışlıklarını görmek için dahi itibar edilip okunmadığından, dolayısıyle ilimle uğraşan her insanın memleketimizin bu çorak muhitinde başarılı olmasının zor olduğundan yakınır.

Eğer Avrupa'da ilim tahsil ettirdiğimiz gençlerimiz, memleketlerinde kendi alanlarında çalışacak bir ilim muhiti bulurlarsa kendilerine ilim adamı olma imkânı tanınmış olur.

Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey, "Tercüme Meselesi" adlı yazıda tercümenin önemine değiniyor ve tercüme faaliyetlerimizin kısa bir tarihçesini veriyor. Ona göre, "yeni bir medeniyet dairesine giren bir milletin ilk işi o medeniyete ait eserleri kendi lisanına tercüme etmektir". (Köprülüzâde M. Fuat: 75 / 445)

Birçok eserin değişik zamanlarda farklı kimseler tarafından tercüme edildiğini de söyleyen yazar, buna çeşitli örnekler de verir.

Halil Fikret Bey'e göre tercüme meselesi bizim için hayatî bir meseledir. Böylece yüksek tahsil yaparken gençlerimizin yabancı bir dile ihtiyacı olmayacak ya da azalacaktır. Mehmet Fuat Bey ise bu konuda, "bir asır sonra bile" mutlaka bir yabancı dile ihtiyacımız olacağına inanmaktadır. Ona göre tercümeden önce yapmamız gereken bazı şeyler vardır:

"... Her şeyden evvel ilim müesseselerini tanzim ve teksîr edelim; gençlerin ilim ve ihtisas hayatına atılmalarını temin edelim; memleketin umumi fikir seviyesini yükseltelim; o zaman, sair bütün fikrî meselelerle birlikte tercüme meselesi de kendiliğinden halledilmiş olacak ve yalnız değerli mütercimler değil, müellifler, âlimler de yetişecektir." (Köprülüzâde M. Fuat: 75 / 446)

Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey, "Yüksek Tahsil Ve Ecnebi Lisanı" adlı yazısında yabancı dil bilmenin önemi üzerinde duruyor ve Türkiye'de yabancı dil bilmeyen bir kimsenin yüksek tahsil yapmasının oldukça zor olduğunu söylüyor. Buna neden olarak da henüz yüksek ilim eserlerinin Türkçe ile yazılmamış olmasını gösteriyor. Bu eserler bizim dilimizle yazılsa bile yeni gelişmeleri takip edebilmeleri için öğrencilerin yine de bir yabancı dil bilmeleri zorunludur.

"... Nitekim cihanın sair bütün müterakki milletleri, bu üç büyük medeniyet lisanının yani Fransızca, İngilizce ve Almancanın yardımından müstağni değildirler.. Ticaret lisanı olarak İngilizce, ilim lisanı olarak Almanca, edebiyat ve diplomasi lisanı olarak Fransızca, bütün medeniyet dünyasında hakimiyetlerini muhafaza ediyorlar." (Köprülüzâde Mehmet Fuat: 67 / 281)

Bütün ileri ülkelerde bu dillerin yardımı gerekli görülürken, Türkiye'de öğrencileri Türkçe eserlerle yetiştirme isteği, yüksek tahsil müesseselerinin de gelişememesine neden olmuştur. Öğrenci, yabancı dil bilmediği için yabancı dille yazılan herhangi bir kitabı eline geçiren bir kimse, muallim olarak öğrencinin karşısına çıkmaktadır. Oysa öğrenci yabancı dil bilse, her muallim bu kadar rahat olamayacak, hem de muallimlerin seviyesi yükselecektir.

Yazar, "Bu işin çözümü için ne yapmalı?" sorusuna cevap vermiyor ve bunun nasıl yapılması gerektiği konusunda karar verecek kimselerin eğitimciler olduğunu söylüyor. Üç sene önce (1925'te) çıkarılan bir nizamname ile darülfünûndan mezun olacak bir kimsenin kendi dalında, okuduğunu anlayacak seviyede bir yabancı dil bilmesi istenmişti. Bunun uygulaması yapılmış ve yapılmakta. Türkiye, bu uygulamadan oldukça büyük bir fayda görebilir ve Avrupa'daki münevver sınıfla mukayese edilecek bir "güzideler sınıfı"na kavuşabilir.

Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey, bu noktada çok önemli bir hususa da dikkat çekiyor. Günümüz Türkiyesi'nin de eğitim alanındaki önemli bir sorunu, yazarın dikkatiyle okuyucularına daha o günlerde ulaştırılıyor:

> "Yalnız şunu tasrih edeyim ki bu mesele başkadır; darülfünûnda derslerin 'millî lisan'dan gayrı bir lisanla okutulması büsbütün başkadır. 'Türkiye' bir müstemleke değildir ki millî darülfünûnunda Türk müderrisleri tarafından yabancı lisanla ders takrir edilsin!" (Köprülüzâde Mehmet Fuat: 67 / 282)

H. M. Bey, "Avrupa'da Tahsil" adlı yazısında gençlerimizin Batı'nın ilim ve irfan hayatına vakıf olabilmesi için, Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde ilim tahsiline gönderildiğini söylüyor ve bu tahsilin disiplinli bir şekilde yerine getirilebilmesinin gereği üzerinde duruyor.

Cumhuriyet'ten önceki dönemde de Türk gençleri, tahsil amacıyla Avrupa'ya gönderilmiş; fakat bunların büyük bir çoğunluğu irticaın etkisinde kalmıştır. Sadece tıp ve askerlik alanı, bunlardan çok az etkilendiği için, Batı'nın biliminden daha çok faydalanmıştır.

Yazar, yeni Türk devletinin de Avrupa'da tahsil konusuna önem verdiğini belirtiyor. TBMM bu konuda bir kanun çıkarmağa hazırlanmakta ve gençlerimize bir "teftiş ve tahsil plânı" verilmesi düşünülmektedir. Böylece Avrupa'da tahsil gören gençlerimiz, tahsillerine daha çok özen gösterecekler ve ülkenin ilerlemesine katkıda bulunacaklardır.

> "... Muasır ilimden istifade etmek için ona zekâyı eriştirecek merhaleleri muntazam bir surette katetmek lâzımdır. Bu merhaleleri katederek yetişmiş zekâlardır ki ancak Garp medeniyetinin ilmî zihniyetini kazanmış olabilirler. Muhtaç olduğumuz bu zihniyeti tevlit ve ihzara vesile olacak her tedbir tam yerindedir." (H. M.: 118 / 261)

"Ankara Darülfünûnu" başlıklı yazı Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan bir mülâhazadan alınmıştır. Gazetedeki yazının bir bölümü, mecmuanın sütunlarına taşınmıştır. Yazıda, Asya ve Amerika'daki her ülkenin üniversite kurarken kendi başkentlerine öncelik verdikleri, bir başkent olarak Ankara'nın da diğer "hükûmet merkezleri" gibi bir üniversiteye kavuşması gerektiği söyleniyor. Bunun için de en uygun yer olarak Gazi Muallim Mektebi binası gösteriliyor. Bu kısa yazı bir temenniyle sona eriyor: "Öyle ümit ediyoruz ki bu büyük eseri muvaffakiyetle başarmak şerefi Cumhuriyet maarifinin genç ve hamleci mümessili Cemâl Hüsnü Bey'e ait olacaktır." (***: 140 / 24)

h. Eğitim Konusundaki Diğer Yazılar

"Eğitim Konusundaki Diğer Yazılar" başlığıyla sıralayacağımız yazıların bir kısmı, çocuk eğitimi, bir kısmı toplumsal kurallarla ilgili yazılardır. Aralarında tercüme yazılar da vardır. Bu yazıları, yazarlarının adlarına göre sıralıyoruz:

1) İhsan : "Terbiyede Hars ve Meslekçilik" (8 / 153-154) [John Dewey'den tercüme edilmiştir.]; Okumanın Manası (84 / 106-109) [Gerfuth'dan tercüme edilmiştir.];

2) Kadri: "Alâka" (99 / 406-407) [P. Bovet'den tercüme edilmiştir.]; "Terbiye ve Mefkûre... Münasebet ve Kıymetleri" (104 / 523); "Terbiye ve Mefkûre... Münasebet ve Kıymetleri" (105 / 2-3) ; "İçtimaî Mefkûre ve Pedagojik Siyaset" (112 / 147-148); "Terbiyede İdealizm ve Natüralizm" (113 / 167-168) [Bu dört yazıda çocuk terbiyesi konu edilmektedir. Çeviri bir yazı olduğunu, yazının sonundaki "Nakleden: Kadri" ifadesinden anlıyoruz. Fakat bu yazıların kim tarafından yazıldığı ya da kimden tercüme edildiği belirtilmemiştir.]; "Boutroux'ya Göre Ahlâk ve Ahlâk Tedrisatı" (118 / 264-266); "Ahlâk Terbiyesinin Psikolojik Müşkülleri" (142 /5-6); "Ahlâk Terbiyesinin İçtimaî Müşkülleri" (144 / 5-6) [Bu iki yazının da tercüme olduğu yazıların sonundaki "Nakleden: Kadri" ifadesinden anlaşılmaktadır. Yazıların yazarı konusunda herhangi bir bilgi verilmemiştir.)

3) Kâzım Nâmi: "Çocuk Üzerinde Haklar" (98 / 391-392);

4) M. Nermi: "Çocuk ve Hayal" (45 / 367-368);

5) Osman: "Mektep ve Terbiye Hareketleri" (60 / 158-160) [1927 yılında yapılan "Beynelmilel Terbiye Kongresi"nde sunulan raporlardan dikkat çeken bölümler tercüme edilmiştir.];

6) Selim Sırrı: "Japonya'da Terbiye" (10 / 197-198);

7) Vahit: "Çocuğun Bedîî Terbiyesi" (126 / 426-427) [yazının altında şu cümleye yer verilmiştir: Marcel Braunscvig'in "Sanat ve Çocuk" ünvanlı pek kıymetli eserindeki fasılların birinden gayet hulâsa olarak istihraç edilmiştir.]; "Amerikan Darülfünûn ve Müzeleri" (137 / 4-6); "Amerikan Darülfünûn ve Müzeleri" (138 / 4-7)

8) "El Faaliyetleri ve Terbiye" (101 / 457-458) [Fransızcadan tercüme edilen bu yazının yazarı belli değildir. Anket tarzında sorulara cevap verilmiştir.]

VI- Gençlik

Avni Bey, "Gençlik Teşkilatı" isimli yazısında gençlerin eğitimi ve topluma katkısı üzerinde durmaktadır. Okulların sadece ders veren, birtakım toplumsal kuralları öğreten ve geleceğe hazırlayan kurumlar olarak görülmesini doğru bulmayan yazar, yaşadığımız zamanda karşılaştığımız

problemlerin çözümünde yardımcı olamayan bir eğitimin yetersiz olduğunu savunmaktadır. Ona göre, eğitim hayatla iç içe olmalıdır.

Avrupa ülkelerinde okullar, toplumun bir parçası hâline getirilmiş ve okul haricindeki gençler çeşitli teşkilatlar bünyesinde değişik fonksiyonlar kazanmışlardır. Yani okul dışındaki gençler de birtakım yükümlülükler alarak toplumsal hayata katkıda bulunmaktadırlar.

> "Bizim mekteplerimizde de hassaten Cumhuriyet'in teessüsünden itibaren bu ruh kuvvetleşmektedir. Lâkin hariçte gençlik teşkilatımız hemen hemen yalnız spor kulüplerinden ibarettir ve bu itibarla kifayetsizdir. Muhtelif gençlik teşkilatına şiddetle muhtaç bulunuyoruz, gençlerimizin ahlâkını korumak ve onları 'şeytan'laştırmamak için yegâne çare budur. Türk Ocakları'nın, Muallim Birlikleri'nin en iyi bir hâl tarzı bulmaları temennisiyle şayandır." (Avni: 1 / 17)

"Manevî İnzibat ve Gençlik" başlıklı yazısında Mehmet Emin Bey, manevî inzibatın ve bu düşüncenin gençliğe kazandırılmasının önemi üzerinde duruyor. Manevî inzibat açısından en sağlam ve sağlıklı günlerde olduğumuzu söyleyen yazar, gelecekte gençlerimiz arasında da bu bağın aynı kuvvetle devam edip etmeyeceği endişesini taşımaktadır. Mehmet Emin Bey, bu konuyu çok önemli görmekte ve şunları söylemektedir:

> "... Yeni nesli böyle bir tehlikeden korumak için vereceğimiz terbiyede genç ruhlarda kuvvetli bir mefkûre vahdeti vücuda getirmeye mecburuz. Genç nesle öyle bir terbiye vermeliyiz ki ileride her nevi harekatında en mühim gaye millî refahın, millî tekâmülün temini olsun. Devletin kudretini arttırmayı her emelin fevkinde bilsin. Genç nesilde mefkûre vahdeti hayat hakkında sağlam bir felsefenin telkini ile olabilir. Kuvvetli devletçilik ve millî his buna hizmet edecek kuvvetli bir edebiyatla, sanat eserleriyle verilebilir. Böyle bir hayat doğmadığı, hayat hakkında sağlam bir felsefe yapılmadığı için müteessir oluyoruz. Bugünün münevverlerinden bu kudreti bekliyoruz." (Mehmet Emin: 2 / 22)

Yazar, İstiklâl Savaşı'nın bunun için kuvvetli bir ilham kaynağı olduğu görüşündedir. Memleket bu kaynaktan faydalanacak ve yeni ufuklar açacak sanatçılarını ve filozoflarını beklemektedir.

> "... İstiklâl Harbi'nde Türk'ün fedakârlığını, en insanî tahassüsünü bize ve bizden sonraki nesillere duyuracak ve tatıracak bir sanatkâr, o hayatı, millî

> hamlelerimizi izah eyleyecek ve müşterek kanaat tevlit eyleyecek bir filozof memleketin hakiki mürebbileri olacaktır. Bu kadar büyük ve yüksek inkılâp yapan bugünkü münevver zümre neye bu yüksek işin iştiyakını duymasın?" (Mehmet Emin: 2 / 22)

Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey, "Gençliğin Yolu" adlı yazısında, yeni Türk devletinin yolunu "ilim ve ihtisas"ın çizeceğini, gençlerin de buna önem vermeleri gerektiğini söylemektedir.

Yazar, kendi döneminde yaşayan bazı kimseleri, ilim ve ihtisas sahibi olmadığı hâlde "rüzgârın estiği yöne doğru döndükleri", "yirmi beş, otuz yıldır bu işle meşgul olduklarını iddia ettikleri" için suçlamakta ve ayıplamaktadır.

Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey, Türk gençliğinin, bu konudaki vasıflarını şöyle anlatıyor:

> "İşte biz yarınki neslin bizim bütün bu gibi kusurlarımızdan azade olarak yetişmesini istiyoruz. İstiyoruz ki o nesil 'ilim ve ihtisas'ın hakiki manasını tamamıyle öğrensin; 'ilm'e ve 'mefkûre'ye ateşli bir iman ile sarılsın; hakikaten bilen ve bilmediğine inanan insanlar gibi kanaatlerinde musır, hiçbir mania karşısında sarsılmayacak kadar azimli ve imanlı, düşüncelerinde daima hür ve müstakil, fedakâr, feragatli ve faziletli olsun.
>
> Türk genci! Senden bunu bekliyoruz; bunu senden beklemek hakkımız ve vazifemizdir." (Köprülüzâde Mehmet Fuat: 79 / 2)

Avni Bey, "Küçük İşler... Büyük Sözler" adlı yazısında "Biz Türkler küçük iş yapmayız." sözüyle Türk gençlerinin yanlış yönlendirildiğini söylüyor ve bunun tehlikeleri üzerinde duruyor. Ona göre bu söz gerçek anlamının çok dışında, oldukça farklı şekillerde yorumlanabilir. Yazar onun yerine "Biz Türkler küçük büyük her işi yaparız." demenin daha doğru olacağı inancındadır.

> "... Çünkü unutmamalıyız ki dünyanın en büyük işi bile onu yapanın kudretine nispetle bir 'küçük iş'ten ibarettir, denilseydi veciz bir söz söylenmiş olmazdı ama galiba daha faydalı bir iş yapılmış olurdu." (Avni: 9 / 161)

Mehmet Emin Bey, "Türk Ocakları" adlı yazısında bu müessesenin öneminden ve yüklenmesi gereken vazifelerden bahsetmektedir. Türk Ocakları, halk bünyesinden çıkmış ve kendi proğramını çizmiş olan bir kurumdur.

"... Onun müessisi yoktur, daha doğrusu onu tesis eyleyen kuvvet millî şuurdur. Bu şuur, kuvvetlenineeye kadar Türk Ocağı'nın programı kendiliğinden çizilmiş, gideceği yol kendiliğinden tayin edilmişti. Ocak bu yolda yürüdü, azası olan, olmayan her ferdin ruhunda bir aydınlık, bir vuzuh, tam bir şuur uyandırdı." (Mehmet Emin: 20 / 381)

Ocağın yeni programı genel merkez tarafından "ilme yönelme" olarak tespit edilmiştir. Yazara göre ocaklar, Şark ve Garp vilayetlerimizde ayrı faaliyetler yürütmelidirler.

"... Şark vilayetlerinde millî vahdeti sağlamlaştırmak Türk harsını, hakiki ve temiz Türkçeyi neşretmek hususunda ocaklar çok mühim bir faaliyet sahasıdır. Ora ocakları her şeyden evvel bu gaye etrafında çalışmak mecburiyetindedirler. Garp vilayetlerindeki ocaklara gelince onlara verilecek istikamet gençlerin fikrî ve bedenî terbiyesine yardım eylemek olmalıdır." (Mehmet Emin: 20 / 381)

Yazar, Garp vilayetlerindeki bazı ocakların bu faaliyeti yerine getiremediklerini söylemektedir. Buralardaki bazı üyelerin, ocağı bir kulüp gibi görmesinden şikayetçidir.

Mehmet Emin Bey'e göre devlet ile millî cemiyetler birbirini tamamlar. Maarif Vekâleti, gençlerin eğitimiyle yükümlüdür ama bütün gençlere ulaşması da mümkün değildir. İşte bu gibi eksiklikleri millî cemiyetler kapatır. Yazar, bu noktada iş bölümünün önemine değinir:

"Bir memlekette en fena mesai tarzı, millî teşekküllerin yekdiğeri arasında ve bunlarla devlet müesseseleri beyninde iyi bir iş bölümü yapılamamasıdır. Türk Ocağı Merkez-i Umumisi Garp vilayetlerinde bedenî ve fikrî terbiye gayesi etrafında ancak millî cemiyetler vasıtasıyla yapılabilecek işleri deruhte eyler ve talim ve terbiye ile mükellef olan müesseselerle teşrik-i mesai eylerse çok parlak mazisine yeni ve yüksek bir hizmet daha ilave etmiş olur." (Mehmet Emin: 20 / 381)

Mehmet Emin Bey, "Şark Vilayetlerimiz ve Gençlik" adlı yazısında bu vilayetlerimizin yıllardır ihmal edildiğini, daha oralarda okul yüzü görmemiş kimselerin olduğunu, bunun da Türkiye'nin geleceği için tehlike oluşturduğunu; çünkü her şeyin cahillikten geldiğini ve bu noktada Türk gençlerine yükümlülükler düştüğünü söylemektedir.

Bunun için gençlerde buralara gitme heyecanını oluşturacak uygulamalara ve bilgiye ihtiyaç vardır. Liselerimiz, öğretmen okullarımız ve üniversitemiz bu gaye için çalışmalıdır. Eski eğitim sistemimiz öğrenciye bilgi verirdi. Hayat karşısında bunun uygulamalarını ve sonuçlarını göstermezdi.

> "... O hâlde tedris eyleyeceğiniz bilgi gençlerin harekâtına şuurlu bir istikamet vermelidir. Bunun için her derece tedrisat gençlere yalnız mücerret mefhumlar telkininden ibaret kalmamalı, iradeye müessir ve heyecanla müterafik olmalı ve gençlerin en çok müessir olabilecekleri muhit yani memleket mihveri etrafında cereyan eylemelidir. Böyle bir ilim faal, iradeli gençler yetiştirir, bu gençler muhitlerine müessir olmak ihtiyacını duyarlar. Bu ihtiyacın tatmini için en güzel saha elbette Şarkî Anadolu'dur." (Mehmet Emin: 5 / 81)

Doğu Anadolu'nun bir mahrumiyet bölgesi olduğu gerçektir. Bu mahrumiyete tahammül göstermek de güçtür. Fakat uzun ve çetin mücadelelerle gösterilen başarının verdiği haz da bambaşkadır. Zaten mefkûreler böyle ortaya çıkar. Yazara göre, mahrumiyet karşısında mücadele etmekten kaçan kimseler, başardıkları işten aldıkları hazzı sürûra dönüştüremezler. Bunu hisseden kimseler, bulundukları topluma hizmet eden, onları etkileyen kimselerdir. Yokluklar karşısında mücadele eden ve başarıya ulaşıp bundan sürûr duyan insanlar, gerçek saadeti bulmuş ve yaşamış insanlardır. Türk muallimlerinin, Türk gençlerine şunu söylemesi gerekmektedir:

> "... Mesut olmak istiyorsanız muhitiniz üzerine müessir olmağa, bir eser ibda eylemeğe çalışınız, o vakit yaptığınız işin karşısında en derin zevki tadarsınız." (Mehmet Emin: 5 / 82)

Bunun karşısındaki tehlike, gençleri yanlış telkinlerle bu yoldan çevirmeye kalkan öğretmenler ve babalardır. Bazıları kendi çocuklarının ya da öğrencilerinin yokluklarla karşı karşıya kalmasını istemez ve onların Şark vilayetlerine gitmelerine engel olabilir. Bu insanlar zayıf insanlardır ve gençlik onların bu telkinlerinden kurtarılmalıdır.

> "Türk gençlerinin ruhunda en yüksek, en temiz mefkûreler yaşar. Siz ona heyecanla müterafik bir ilim veriniz, hayatın hakiki gayesini öğretiniz, saadeti için gidilecek yolu gösteriniz, o kendiliğinden vatanın en bakımsız kalmış olan diyarlarına koşa koşa gider, orada millî ve insanî vazifesini büyük bir aşk ile yapar. Oralarda yaratacağı eserlerin kendisinde uyandıracağı zevk, çekeceği mahrumiyetlerin acısını his bile ettirmez. Memleket; mekteplerin, Darülfünûn'un

tedrisatından bu ruhu bekliyor. Hiç şüphe yok ki irfan müesseselerimizin kıymeti bu kuvvette gençler yetiştirmesiyle ölçülecektir." (Mehmet Emin: 5 / 82)

Avni Bey, "Halka Doğru" adlı yazısında insanların emelleriyle yaşayabileceklerini, emelleri olmayan insanların dünyadayken ölü olduklarını; kendi döneminin gençlerinin müstakil bir Türk vatanı isterken bugünkülerin buna kavuştuğunu söylemektedir. "Bugünkü gencin millî mefkûresi ne olmalıdır?" sorusuna da şu cevabı vermektedir:

"Türkiye'de kurtarılmamış, medeniyet nuru ile tenvir edilmemiş, insanlık hayatından nasibini almamış bir tek köy kalmayıncaya kadar halk için çalışmak. (...) Türk gençleri için asıl vatan Türk köyleridir: Orada, tek bir insan değil, kitleler, daha doğru ve daha güzel bir hayat iştiyakı ile ölüyorlar. Orada ırkı, kanı biz 'münevverler'le müşterek olan insanlar tabiatın ve rustailiğin esiridirler; bizim hürriyetimizden nasip almak istiyorlar; bizden insanlık yardımı bekliyorlar.

Kararmaya başlayan eski meş'aleyi canlandırmak lâzımdır:

Gençler, halka doğru ve halk için!" (Avni: 25 / 481-482)

Ziyaettin Fahri Bey, "Gençliğe Dair Düşünceler" adlı yazısını, "Ruhun Gençliği", "Gençlik ve Medeniyet", "Gençlik ve Halk" gibi alt başlıklara ayırarak, gençlik hakkındaki düşüncelerini aktarmıştır. Yazar, "Gençlik ve Halk"ta, gençlerin halka yönelmesi gerektiğini, "Ben halka inmem, o bana gelsin." zihniyetinin memleketin geleceği açısından çok tehlikeli olduğunu söylüyor.

Ziyaettin Fahri Bey, yazısının sonunda, halka yönelme konusunda yapılması gerekenleri söylerken, o devirde aydınların dilinde sloganlaşan bir ifadeyi de eklemeyi ihmal etmiyor:

"Her şeyden evvel şuna kanaat etmeliyiz ki halkı asra ve medeniyete doğru çekmek için 'genç' onlara doğru gidecektir.

Anadolu gençliği, vicdanında ve mefkûresinde daima şu ulvî hitabenin sesini hakim kılmalı, sadece hakim değil, ona tâbi olmalı:

— Halkı yükseltmek için halka doğru...

> Bu düstur, ilahî manasıyla asrın Kur'an'ında yaşayan mukaddes surenin başıdır." (Ziyaettin Fahri: 79 / 18)

Ziyaettin Fahri Bey, "Türk gençliğini alâkadar eden güzide bir eser" ifadesiyle dikkat çektiği "Beyaz Zambaklar Memleketi'nde adlı yazısında, Finlandiyalı yazar Senelman'ın bu güzel eserini tanıtıyor. Eser, Senelman tarafından yazılmış, Bulgar Grigori Petrov Bulgarcaya tercüme etmiş, Ali Haydar da bu Bulgarca tercümeyi Türkçeye çevirmiştir. Eserde gençlerin halkla el ele vererek, bataklıklarla dolu bir yer olan Finlandiya'yı nasıl "Beyaz Zambaklar Memleketi"ne çevirdikleri, kışlaların halk için nasıl bir okul hâline getirildiği anlatılmaktadır. Bu hareketin başlatıcısı ve idare edeni de Senelman'dır. Her ülke geleceğini, kendi teminatı olarak gördüğü gençlere dayar. Finlandiya'yı bataklık memleketi olmaktan kurtaranlar Fin gençleridir. Bulgarlar dahi bu eseri dillerine tercüme ederek, gençlerini yönlendirmişlerdir. İnkılâplarımız gençlerimizin dirayetiyle sağlamlaşacaktır. Ali Haydar da bu tercümesiyle üzerine düşeni yapmıştır. Önemli olan, bazı hareketlerin gençler tarafından sahiplenilmesidir.

> "Beyaz Zambaklar Memleketinde'nin muhterem mütercimi şüphesiz tercümesini yaparken, muhitimizin canlı ihtiyaçlarından birine cevap vermek arzusunu beslemiştir: İnkılâbı kökleştirmek, bunun için gençliği halka yaklaştırmak, halkı asra götürmek. Bu lüzûm, gençliğe verilmesi icap eden terbiyenin mihveridir. Anadolu'yu, 'Beyaz Zambaklar Memleketi'ne nazire yapmak vazifesini omzunda taşıyan memleket gençliği, asrın Kur'an'larından biri olan bu kitaptan birçok dersler ve hisseler çıkarabilir.
>
> Cemiyet işlerinde samimiyetlerimiz, hüsnüniyetlerimiz çok derin, çok kuvvetlidir. Her genç, halka tarşı beslediği sempatinin derinliği içindedir. Fakat hüsnüniyetlerin, sevgilerin tahakkuk şekilleri bilinemez. Ali Haydar Beyefendi'nin tercümesi, Türk münevverinin hangi yoldan yürüdüğünü işaret ediyor. Böyle bir rehberin tetkik ve mütalâası 'Anadolu gençliği'ne elzem görülürken, Anadolu'nun bir değil, birçok Senelmanlar beklediği bir zamanı hakkıyla hisseden tercümesiyle bu hissini kuvveden fiile isal eden müderris-i muhteremi gönülden tebrik de bir vecibedir." (Ziyaettin Fahri: 80 / 39)

Mehmet Emin Bey de aynı başlık altında yazmış olduğu yazısında eserin önemi üzerinde durmaktadır. Ona göre eserin en güzel sayfaları, kışlaların nasıl bir halk mektebi haline getirildiğini anlatan sayfalardır. Mehmet Emin Bey'e göre, bizim gibi on kişiden birinde muallimi olmayan bir memleket için bu sayfalarda anlatılan şeyler, baştan aşağı bir programdır. Bu

nedenle köylülerimizin birçoğu ilk eğitimlerini kışlalarda alacaklardır. Yazar, eseri okuduğunda yalnız halk sevgisi ve aşkını duyduğunu söylüyor. (Mehmet Emin: 74 / 425-426)

Cenevre'de "Talebe Sedası" adlı derginin 192 teşrinisani nüshasında Basil Batisila imzasıyla yayınlanan "Çağların Tesanüdü ve İçtimaî Hayat" başlıklı yazı, Mustafa Şekip Bey tarafından tercüme olunmuştur. Bunu yazının hemen altında yer alan dipnottan öğreniyoruz. Yazı gençlik konusunu ele almaktadır ve "Harpten Sonraki Halet-i Ruhiye", "Çağları Birbirinden Ayıran Vasıflar", "Çağların Tevâlisi", "Teklif Edeceğimiz Suret-i Hâl ve Muhasenatı", "Bu Suret-i Hâlin İmkânı", "Amelî Çareler", "Netice" gibi alt başlıklardan oluşmaktadır. (Mustafa Şekip: 1 / 13-15)

Mustafa Şekip Bey, İbrahim Alaattin Bey'in "İlk Gençlik" adlı kitabını tanıttığı yazısında, bu kitapla ilgili düşüncelerini de açıklıyor. Tanıtım, kitabın ikinci tab'ı dolayısıyle yapılmaktadır. Mustafa Şekip Bey, eserin ikinci tab'ının yapılmış olmasını, eserin beğenilmesine ve çok okunmasına bağlıyor. (Mustafa Şekip: 16 / 320)

Hayat Mecmuası'nın 79. sayısı "Gençlik Nüshası" olarak hazırlanmıştır. Bu sayıdaki bütün yazılar, gençlik konusunu ele almıştır. Böylece mecmua, gençliğe verdiği önemi de onlara, bir nüsha hasrederek göstermiştir.

Bu sayıda yer alan Mustafa Şekip Bey'in "Gençlik Ruhiyatından Bir Sayfa" (Mustafa Şekip: 79 / 2-3) ve Doktor Halil Fikret Bey'in "Gençlik Terbiyesinde Ruhî Esaslar" (Halil Fikret: 79 / 3-5) adlı yazıları, gençlik döneminin sorunlarından bahseden ve bu sorunlardan kurtulmanın yollarını gösteren yazılardır. Bu sayıda iki tane de tercüme yazı vardır. Bunlardan biri Kenan Halet Bey'in William Hazlitt'ten tercüme ettiği "Gençlerde Ölmezlik Duygusu" (Kenan Halet: 79 / 14-15), diğeri de Ernest Renan'ın Louis Le Grande Lisesi'nin ödül töreninde verdiği nutuktan alınan bir parçadır. Renan'ın "Gençlik ve Hayat" konulu bu yazısı, Kâmuran Şerif Bey tarafından tercüme edilmiştir. Sait Nazif Bey de gençlik konusundaki düşüncelerini "Gençliğe Dair" (Sait Nazif: 79 / 8) başlıklı yazısında aktarmıştır.

VII - Kadın

Hayat Mecmuası, 92. sayısını "Kadın Nüshası" olarak hazırlamıştır. Bunda geleceğimizin teminatı olan gençlere verilen önem kadar, geleceğimizi ve gençlerimizi şekillendiren ve şekillendirecek olan Türk kadınına verilen önemin büyük payı vardır. Mecmua, onlara verdiği

önemi, yazar kadrosu içinde Efzayiş Suat, Ağaoğlu Tezer, Sabiha Zekeriya, Seniha Sami gibi kadın yazarlara da yer vermesiyle göstermiştir.

Cemil Sena Bey, "Kadın İstiklâli" adlı yazısında kadının hürriyetini kazanması gereği üzerinde duruyor. Oldukça uzun yazısında yazar, Hint, Yunan ve Avrupa'nın çeşitli ülkelerinin mitolojilerinden kadın tanrıçalarla ilgili örnekler veriyor. Bu örneklerde kadınlar, birçok konuda, hakim konumundadırlar.

Budha, Nietzsche, Schopenhauer, Rousseau, Voltaire, Chamfort, Huard gibi filozof ve yazarlar da kadınlar hakkında olumsuz düşüncelere sahiptirler. Yazar elbette bu düşüncelere katılmamaktadır. Fakat önemine binaen Budha, Nietzsche ve Schopenhauer'in fikirlerini diğerlerine nazaran detaylarıyla yansıtmıştır.

Yazının hiçbir yerinde Türk kadınına birtakım haklar verilmesi konusuyla alâkalı herhangi bir cümleye rastlamadık; ama yazının bütünlüğü içinde aslında bu konunun anlatılmak istendiğini gördük.

Kadının zekası üzerini yapılmış bazı istatistikî araştırmaları da veren Cemil Sena Bey, bunları subjektif değerlendirmeler olarak görmektedir. Ona göre, Avrupalı kadınlar, haklarını kazanmak için büyük mücadeleler yapmamışlardır. Fransız ihtilâli, önce Fransa'da sonra tüm dünyada, kadının kendini kabul ettirmesi için bir vesile olmuştur.

Cemil Sena Bey'in yazısının son cümlesi, kadına haklar verilmesi ve lâyık olduğu mevkie getirilmesi konusundaki düşüncelerini en kısa ve öz şekilde ifade eden cümlelerdir: "...Kadın tekâmülüne engel olmak, cemiyeti dumura ve akamete uğratmak demektir." (Cemil Sena: 28 / 28)

Efzayiş Suat Hanım, Sanayi-i Nefise Birlikleri'nin bir "Edipler Şubesi" kurması münasebetiyle kaleme aldığı "Kadın ve Edebiyat" adlı yazısında, kadın şair ve yazarların edebiyatta etkili olamadıklarını söylemektedir.

> "...Türk Edebiyatı'nda kadın tesiri yoktur. Bu son yarım asırdan beri varsa bile o kadar ehemmiyetsizdir ki, ancak geniş bir çayır üzerinden uçan kuşun bir lahza için getirdiği kanat gölgesine benzer." (Efzayiş Suat: 96 / 349)

Kadın şair ve yazarların edebiyat üzerinde etkisi az olmasına rağmen, kendilerine ya da hemcinslerine duyulan aşk, onların edebiyata konu olmalarını sağlamıştır. Edebiyatın birçok konusu

aşk üzerine kurulmuştur. Yazar, bu noktada Divan şiirinin muhayyel güzelini örnek veriyor ve gerçekle ilişkisi olmadığını söylüyor. Oysa Homeros "İlyada ve Odysse"yi "Helen ve Penelope" için yazmıştır. Dante'nin "İlahi Komedya"daki kahramanı "Beatrice", "Virgilius"in yanında Cennet ve Cehennem'e seyahat etmektedir. Yani kadın hayal olmaktan çıkmış, gerçek bir şahıs olarak edebî eserlerdeki yerini almıştır. Bu eserlere kendi ruhunu vererek, onlara da bir ruh kazandırmıştır.

> "... Kadınla dolu bu Avrupa Edebiyatı renkli, zengin ve canlı olmuştur. Bin bir cephesinden görünen kadın ona bin mevzu ilham etmiştir. Yalnız ilham etmekle kalmamış, onu anlamış, takdir etmiş ve ona ebedî bir hayat vermiştir." (Efzayiş Suat: 96 / 350)

Necmettin Sadık Bey, "Kadınlar Erkekleşiyor mu?" adlı yazısında, kadınların modanın etkisiyle erkekler gibi giyinmeye başladıklarını, erkeklerin saçları gibi saçlarını kısalttıklarını ve günden güne erkeklere benzemeye başladıklarını söylüyor. Modanın dışında bunu, kadının sosyal hayattaki rolünün daha çok artmasına ve kadınlara ait iş alanlarının çoğalmasına bağlıyor.

Eski aile tiplerindeki ve ilkel kabilelerdeki ailede kadının vazifelerini anlatan yazar, ilkel kabilelerde kadınların aile için daha önemli bir unsur olduğunu, medenileştikçe kadının geri plâna atıldığını ve ikinci sınıf insan muamelesi gördüğünü belirtmektedir. Son zamanlarda ise kadın tesiri, her alanda kendini göstermektedir.

Necmettin Sadık Bey, yazısının bütünlüğü içinde iş bölümünün önemine değinmektedir. Böylece erkeğin ve kadının yapacağı işler belirlenmiş olacaktır. Ayrıca, erkeğin yapması gereken ağır işleri, kadın, yapmaktan kurtulacaktır. Yazar, yazısının bir yerinde, her alanda işe giren ve başaran kadınların, siyasî haklarını da elde edeceklerine inandığını söylemektedir:

> "Kadın ailede erkeğe müsavi olduğu gibi iktisadî hayata da tamamıyle karıştı: Fabrikalarda, ticarethanelerde çalışıyor. Her mesleğe girebiliyor. Şimdi kendisinden esirgenen yegâne müsavat, siyasî haklardır. Fakat birçok memleketler de er geç bu hakkı kendilerine tevdi etmeğe mecbur kalacaklardır." (Necmettin Sadık: 10 / 185)

Mustafa Şekip Bey, "Kadın Ruhunda Bir Gezinti" başlıklı yazısında kadın ve erkeğin farklılıklarını ele almıştır. Bu farklılıklar kadın açısından daha geniş bir biçimde işlenmiştir. Yazarın bir ruhiyatçı olması, konuyu iyi işlemesine yardımcı olmuştur. (Mustafa Şekip: 92 / 226- 227)

Ağaoğlu Tezer Hanım "Bizde Kadın" adlı yazısında, kadınlarımızın önceki ve şimdiki durumlarını karşılaştırarak, onlara medenî dünyada çok ihtiyacımız olduğunu vurguluyor ve birtakım görevleri olduğunu söylüyor.

Türk kadını eskiden çarşafın içine kapanmış, evinin dört duvarı arasında mahpus kalmış ve komşularından başka kimseyi tanımazken; bugün, sadece ilkokullara değil, lise ve üniversiteye gitmeye başlamış, birçok alanda iş ve meslek sahibi olmuştur. Kadına, medenî kanunla aile ve toplum içindeki saygın yeri de kazandırılmıştır. Medenî kanun kadınla erkeği eşit tutmuş, evlilik birliğinde onlara aynı hakları tanımıştır. Toplumun en önemli birimlerinden biri ailedir. Aileyi şekillendiren de kadındır.

Yazar bazı kimselerin kadın hayatındaki bu büyük değişikliklerin neticesinde ahlâki problemlerle karşılaşılabileceği endişesini taşıdıklarını belirtiyor. Bunu gayet doğal karşılayan yazar, bu tür büyük değişikliklerin bazı kadınların ve ailelerin dengesini bozduğunu, medeniyet değiştiren toplumlarda böyle kültür bunalımları olabileceğini, zayıf insanların bu bunalımdan kurtulmakta zorlandıklarını vurguluyor. Tabiî ki bu kültür buhranı sadece kadın için geçerli değildir. Erkekler için de aynı şey söz konusudur. Yazar bu buhrandan kurtuluş yolunu şöyle açıklıyor:

> "Avrupa'nın haricî şekli ile beraber dahilî şeklini yani, ruhunu, düşüncelerini, ailevî, içtimaî, iktisadî ve ahlâkî düsturlarını yakaladığımız, muayyen bir gaye ile muayyen bir yol tuttuğumuz zaman tabiatıyla bu buhrandan kurtulmuş olacağız." (Ağaoğlu Tezer: 2 / 27)

Ağaoğlu Tezer Hanım, Türk kadınının bu buhrandan kurtulma ve yeni nesli şekillendirme yolunda kendisine düşen vazifeleri de şöyle belirtiyor:

> "... Yeni Türk kadını içtimaî bir âmil ve nâzım rolünü oynamakla mükelleftir. Ailenin esası odur. Çocukları, yani yeni nesli terbiye eden ve bu nesle hak, vazife, fazilet hakkında ilk fikirleri telkin eden anadır. İçtimaî hayatta da erkeklere, mahviyet ve tevazu, şefkat ve terahhum, itidal, diğerkâmlık ve nezahat gibi hisleri de telkin eden kadındır. Binaenaleyh münevver ve kendini bilen Türk kadınına yalnız gelecek nesli terbiye değil, nesl-i hâzırın da iktisadî ve içtimaî hayata vâkî olan taşkınlıklarını tadil ve bertaraf ettirmek vazifesi düşüyor. Ailesine, cemiyetine büyük bir hassasiyetle merbut olan Türk kadınının bu mühim vazifeleri idrak ve ifâda gecikmeyeceğinden eminiz.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Biz, Türk kadınına terettüp eden bu vazifeleri üç sahada görüyoruz: Aile, millet, beşeriyet." (Ağaoğlu Tezer: 2 / 27)

Ağaoğlu Tezer Hanım, "Ailede Kadın" adlı yazısında, ilkçağlardan günümüze, aile tipleri üzerinde duruyor ve Türk kadınının aile içindeki görevlerini anlatıyor. Yazarın, kadının aile içindeki vazifeleri olarak gösterdiği şeyler, günümüzde de hemen her Türk ailesinde kadına yüklenen görevlerdir. Evinde saadetini sağlamak, maddî refahını düşünmek, israftan kaçınmak, fedakâr olmak, çocuklarına madden ve manen iyi bir anne olmak, gibi...

Ağaoğlu Tezer Hanım, bu yazısında sadece kadının aile içindeki vazifelerini gösterdiğini; erkeğin de hem eşine, hem de çocuklarına karşı birtakım yükümlülükleri olduğunu söylemekte ve yeni ailede erkek ve kadının yapması gereken şeyleri şu cümlelerle anlatmaktadır:

"... Yeni ailede erkek ve kadın unutmamalıdır ki yeni neslin mukadderatı onların ellerine tevdi edilmiştir. Zira, istikbali temsil eden bugünkü çocuklar , ailede, sevildiklerini hissederek sevmeyi öğrenirler. Baba ve anne çocukta, vazife, vicdan, mesuliyet hislerini inkişaf ettirirler. Çocuk, ailede cesaret ve fedakârlığın kıymetini anlar. Ebeveyn fedakârlığı takdir eder, onlara hürmet eyler. Kardeşlerine aynı hukuku haiz müsavi insanlar nazarıyla bakar ve bu suretle ailede kazandığı bu sempatiyi millet ve beşeriyete kadar yükseltir." (Ağaoğlu Tezer: 12 / 233)

Mehmet İzzet Bey, "İçtimaî Hayatta Kadın" başlıklı yazısında aile haricindeki içtimai hayatta kadının durumunu inceliyor. Aile de içtimaî bir kurumdur. Fakat yazar, burada, kadını aileden ayrı olarak incelemek istiyor.

Yapılan inkılâplar neticesinde kadının toplum hayatındaki işlevi daha çok artmıştır. Artık kendine iş bulup çalışan kadınlar vardır. Yazar, yazısını "Kadının aile hayatı dışındaki faaliyetlerini onaylayalım mı, onaylamayalım mı?" sorusu üzerine kurmuştur. Mehmet İzzet Bey, duruma göre her ikisinin de geçerli olduğuna inanmaktadır. Fakat bazılarının dediği gibi "İnkılâptan önce kadın evde bir esir, bir köleydi." görüşüne katılmamaktadır.

Ekonomik şartların ağırlığı ve kadının evdeki işinin eskiye göre azalması, kadınları dışarıda bir iş bulup çalışmaya sevk etmiştir.

"Bu hariçteki faaliyet, ahlâki cihetten de kadın için bir kazançtır. (...) Aile hayatı içinde kalan kadın o muhite ait vazifeleri mükemmelen bilir ve ifa eder, lakin

'menafa-i umumiye' onun nazarında chemmiyetten tamamen arîdir; aileye ait olmayan her şeye yabancı nazarıyle bakar ve kocasında yahut oğullarında mevcut vicdanî endişeleri körletmeğe çalışır; Kârlı işi namuslu işe tercih eder. Halbuki kadının bu yanlış düşüncelerden kurtulması, içtimaî hayata bağlı olan mesuliyetleri ve vazifeleri vazıhan idrak eylemesi, icabında kocasına ve oğluna da ihtar etmesi lazımdır. Çünkü en hassas vicdan kadındadır. Lakin kadın şimdiye kadar dar bir sahada hassas idi. Aile haricindeki içtimaî faaliyete iştirak ederek vicdan ufuklarını genişletmek imkânını elde edecektir, bu da cemiyet için ve ahlâk için bir kazançtır." (Mehmet İzzet: 92 / 269)

Kim tarafından kaleme alındığı belirtilmemiş olan "İstikbalde Kadın" adlı yazıda, Türk kadınının yaşam tarzının değiştiği, bu konuda büyük çalışmalar yapılabileceği söylenmektedir. Yazar'a göre kadın, kendi ferdiyetinden sıyrılmalı; iyi bir eş ve iyi bir anne olmalıdır. Bu durum, kendisi için içtimaî bir vazifedir.

Yazıda, eski ve yeni aile hakkında şu görüşlere yer verilmiştir:

"Eski aile teşkilatı ne için kesif sa'y sarfetmekliğimize müsait değildi?Bunu tetkik edersek görürüz ki bu sebeplerden biri kadının ve erkeğin tamamen ayrı ayrı bir hayat yaşamasıdır. Ayrılık yalnız harem ve selamlık itiyadından ibaret değildi. Hakikatte ne erkek, ne kadın ruhlarını yekdiğerine boşaltamıyorlardı. Kadın sadece eve bakıyor, fakat erkek için bir ihtiras, bir neşe menbaı olamıyor, aile yalnız dinî kutsiyet fikrine dayanamıyordu. Şimdiki aile daha ziyade ihtiras ve muhabbete müstenittir." (***: 92 / 265)

Kız okullarındaki dikiş, nakış, ev idaresi gibi derslerde, genç kızlara evini sevmek, çocuklarını sevmek, fedakâr olmak gibi düsturlar öğretilmelidir. Kadınların toplum hayatında gerekli yerlere gelebilmek için büyük gayret sarf etmeleri gerekmektedir. Şimdiye kadar bu işi onların yerine erkekler yapmıştır. Kadınlar, toplumsal yaşama katıldıktan sonra, kendileri hakkında, erkekler arasında yaygın olan birtakım yanlış kanaatleri de ortadan kaldırabilirler.

Yazıya göre, her geçen yıl kadın öğretmen sayısı artmaktadır.Gelecekte ilkokullardaki öğretmenlerin çoğu kadın olursa, buna şaşırmamak gerekir.

"...Diğer, tedrisat derecelerinde de hanımlarımız en chemmiyetli vazifeleri deruhte eyliyorlar, demek oluyor ki bugünkü münevver hanımlar yarınki nesil

üzerinde çok müessir olacaklardır. Bu ağır vazifeyi deruhte eyleyen muallim hanımlarımız, kızlarımıza saadet yolunu ne kadar vazıh ve doğru olarak irae ederlerse memleketin istikbali de o kadar emniyette olur. En seri tekâmüle en ince bir zeka ile intibak etmiş olan münevver hanımlarımız, muallimlik ve mürşitlik sahasında da meziyet ve kudretlerini elbette göstereceklerdir." (***: 92 / 266)

Doktor Halil Fikret Bey, "Hakiki Feminizm" adlı yazısında, bu çeşit yanlış düşüncelerin tutarsızlığını vurguluyor ve eleştirisini yapıyor. Halil Fikret Bey, feminizm deyince ne anlaşıldığını şu cümlelerle anlatıyor:

"...Kadın hürdür, istediği gibi gezer, erkekler gibi eğlenebilir. Kadını eve bağlayan her şey, kadın hakkına karşı bir tecavüzdür. Erkek; kadını balolara getirmek, modaya muvafık elbise yapmak için kazancından mühim bir kısmını sarf etmelidir. Çünkü kadın, erkekten daha ziyade gösterişe muhtaçtır. Esasen ailenin haysiyeti, kadının kibar ve güzel giyinmesine mütevaffıktır. Ev işleri, çocuk bakımı ve çocuk terbiyesi gibi meseleler, hizmetçilerin ve dadıların işidir. Bir kadının bu gibi işlerle uğraşması, onun yıpranmasını mucip olur." (Halil Fikret: 92 / 269)

Yazar, bunların kendilerine asrî süsü veren ilginç tipler olduğunu, ne kendilerine ne de topluma bir faydalarının bulunduğunu söylemektedir. Bu tiplerin, Türk kadınlarıyla da alâkası yoktur. Fakat, feminizm denen bu zararlı cereyanı önlemek için de bazı tedbirler almalıdır. Yazar, bu konuda, kendi tekliflerini okuyucusuyla paylaşmak ister.

1) Anneler ve babalar çocuklarına (ister zengin, ister fakir olsunlar) iş yapmayı öğretmeli ve her işte çalışmayı sevdirmelidir.

2) Kız okullarında okulun her işi hizmetçilere değil, bazı işleri de öğrencilere yaptırılmalıdır. Cam silme, toz alma, ortalık temizleme, dikiş dikme, vs. ... Okulların ders programları konusunda yazar, "... Mutlaka Avrupa'nın mektep sistemlerini aynen almağa mecbur değiliz!" demektedir. (Halil Fikret: 92 / 270)

3) Türkiye'de insanlar, giyim kuşamına göre değil, yaptığı işe göre değerlendirilmelidir.

"Bu şuur memlekete yayılırsa, iyiliğe ve normal hareketlere karşı bir 'içtimaî irade' teşekkül etmiş olur. (...) İçtimaî iradenin, diğer bir tabirle, muhitin telakkisinin çok iyi bir mürebbi olduğuna kuvvetle iman ediyorum." (Halil Fikret: 92 / 270)

H. M. Bey, "Türk Kadınlığı" adlı yazısında, Başvekil İsmet Paşa'nın Takrir-i Sükûn Kanunu'nun konuşulduğu sırada, kürsüde, Türk kadınları için söylemiş olduğu sözleri konu ediyor. Yazar, Türk kadınını taassup ve cehaletin elinde biçare olmaktan kurtulmuş, medenî ve içtimaî haklara sahip bir insan olarak tavsif ediyor. Yazının hemen altına Başvekil İsmet Paşa'nın kürsüde söylemiş olduğu sözler aktarılmıştır. (H. M.: 120 / 301)

İsmet Paşa'nın bazı sözlerini buraya alıyoruz:

> "..... Kadının içtimaî hakkına karşı zihinde eski zamanların küflü delillerinden kalıntı olanlar varsa ve eğer bunlar samimi iseler, düşüncelerini durultmak için kendi analarını, bacılarını düşünmelidirler.
>
> Eğer onlar samimi değillerse, kendilerine haber verelim ki kadınlarımıza içtimaî kulluk yakıştıranlar, bütün Cumhuriyetçiler'i ta yüreklerinden yaralamak isteyen bir mütecaviz gibi karşılanacaklardır.
>
> Bütün dünyada kadınlar devletin yüce duraklarına kadar yükselirken en ulu kahramanları yetiştiren Türk kızlarının saygısız görülmesine asla katlanamayacağız." (H.M.: 120 / 301)

Cevat Bey, "Hanım Elinin Kudreti" adlı yazısında, iktisadî kalkınmamıza yardımcı olacak ve yerli malını kullanmayı teşvik edecek kudretli eli, hanım eli olarak görmektedir. Yazar, yurt dışından kumaş ithal etmemizi eleştiriyor ve buna yine bu kumaşları en çok kullanan Türk kadınlarının engel olacağını düşünüyor. Cevat Bey'in bu konudaki cümlelerini aynen alıyoruz:

> "... Türk kadını ne zaman Türk erkeğinin elbisesinin ve eşyasının her şeyden evvel menşeine bakar ve bir Türk fabrikasının etiketini sorarsa o zaman Türk gümrükçülerinin defterlerinde İngiliz kumaşından aldıkları vergi hanesinin yekûnunu sıfır görürüz. Fakat bu sıfırı görebilmek için Türk kadını evvelâ Fransız ipeklisine verdiği gümrük yekûnunu sıfıra indirmelidir. Bunu yapan Türk hanımının zerafetinden hiçbir şey kaybetmeyeceğine emin olması lâzım geldiği gibi manevî asaletine birçok şeyler ilave edeceğine de kani olması icap eder. (...) Bunu yapan her Türk kadını, bir Türk erkeğini zenginleştirecek ve bu Türk erkekleri de müreffeh bir vatan yaratacaklardır. Refahsa güzelliğin ilk şartıdır. Güzelliğe kavuşmaksa her kadının idealidir. Bu ideali tahakkuk ettirmek de Türk kadınının elindedir. Ancak bu

ideal uğrunda çalışan el, öpülmeye lâyıktır. Yoksa Fransız ipekli ve dantelleri arasından uzatılacak el değil:" (Cevat: 145 / 2)

Bu yazının devamı olan "Öpülecek El" adlı yazıda da Cevat Bey, memleketi kurarken, imar ederken de Türk kadınının, Türk erkeğinin yanındaki yerini alacağını, ona destek olacağını ve erkeğiyle birlikte vatan topraklarını şekillendireceğini söylemektedir: "... Bizim için güzel kadın eli 'Bu memleketin varlığına bir şey katan kadın eli' demek olmalıdır. (...) Türk erkeğine de ancak böyle bir el üstüne eğilmek yaraşır." (Cevat: 146 / 3)

VIII - Dil

Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey, "Lisanımıza Dair" adlı yazısında, Akademi meselesinden yola çıkarak, lisanımızın durumu hakkındaki düşüncelerini aktarıyor. Kendisine göre, biraz okuma yazma bilen herkes bu mevzuda bir şeyler söylüyor. Yazar, lisanımıza çeşitli eleştiriler getirenlerin sözlerini de "Topu topu bir günlük ömürleri var!" diyerek gülünç buluyor. Çünkü lisanımız, her geçen gün gelişme göstermekte; ilim ve felsefe lisanı olma yolunda mesafe almaktadır. Fransız müsteşriklerden Jean Deny ve İngiliz müsteşriki Gibb de bu görüşü desteklemektedir. Buna rağmen Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey, her şeyin yerli yerine oturmuş olduğunu iddia etmiyor.

"Bugünkü Türkçenin, ilim ve sanat lisanı olarak, azamî kemâl haddine geldiğini asla iddia etmiyoruz. Bugünkü edebî lisanımızın çok mükemmel olduğunu, mekteplerimizde, hatta matbuatımızda temiz ve doğru Türkçe yazanların gittikçe azaldığını, lisanımıza çok lüzûmsuz yere sokulmak istenen 'modern, enteresan' ilah gibi frenk kelimelerin eski Arap ve Acem kelimelerine rahmet okutmağa başladığını, ıstılahlarımızın henüz tamamıyle takarrür etmemesi yüzünden ilim lisanımızda birçok karışıklıklar olduğunu daima itiraf ederiz." (Köprülüzâde M. Fuat: 51 / 481)

Aslında milletimizin geçirdiği büyük inkılâplar ve bunun neticesi olarak gösterdiği gelişme, dilimize de yansımaktadır. Dolayısıyla tıpkı sosyal hayatımızda olduğu gibi, lisanımızda da Doğu ile Batı arasında bocalamaktayız.

" 'Harflerimiz bozuktur, imlâmız muttarit değildir, ıstılahlarımız teşevvüşten kurtulmadı' tarzında feryat edenler, tabiî haklıdırlar; fakat bütün bu feryatlara rağmen, memleketin umumî tekâmülüyle müterafık olarak, ilim ve edebiyat

lisanımızın mütemadî inkişaf etmekte olduğunu unutmayalım." (Köprülüzâde M. Fuat: 51 / 481)

Yazar, akademinin kuruluşunun memleketin ekonomik bağımsızlığını kazanması ve sanatkârlar, filozoflar, âlimler yetiştirmemiz neticesinde mümkün olabileceğini söylüyor. Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey, akademi konusunda feryat edenleri iyimser bir tavırla uyarmayı da ihmal etmiyor:

" 'Akademi yapalım, bunu yapmazsak lisan mahvolacak!' diye feryat edenler müsterih olsunlar; çok seri ve çok kuvvetli bir tekâmül geçirmekte olan millî dilimiz, içtimaî müesseselerimizle ahenktar olarak, parlak bir istikbale gidiyor..." Köprülüzâde M. Fuat: 51 / 482)

Fazıl Ahmet Bey, "Hangi Kelimeler Türkçedir?" adlı yazısını, "Köprülü Fuat Beyefendi'ye" ibaresini kullanarak, ona ithaf etmiştir. Yazar, hangi kelimelerin Türkçe olduğu ya da olması gerektiği konusunda kendi tezini ortaya koymaktadır. Bunun için öncelikle iki güzel kelimeyi örnek olarak gösterir: Türk ve Türkiye. Bu kelimelerin Türkçe olduğu konusunda herkes hemfikirdir. Fakat hangi kelimeler için "Bunlar Türkçedir." diyeceğiz? Yazar buna, "Türk tâbiiyet-i lisaniyesine girmiş olan her kelimeye!" karşılığını vermektedir. Bu düşüncesini şu cümlelerle desteklemektedir:

"Türkler'in üstünde hüküm sürdükleri toprakları ecdadımız kanları pahasına alırken bunları tek bir elde hazır bulmadılar. Cedlerimizin salâbeti ve celâdetidir ki bu yerleri Türk yaptı. Mademki Türk camiası içinde toplanan Türk diline, Türk kanunlarına, Türk toprağına, Türk varlığına bütün mevcudiyet ve samimiyeti ile tâbi ve feda olan her fert Türk'tür ve Türkiye o fert üzerinde mutlak ve yegâne hakimdir; bilmiyorum ki lisan hususunda niçin başka türlü düşünelim? Ve niçin dilimize komşu lisanlardan gelip lehçemize yerleşmiş ve Türk olmuş birçok vatandaş kelimeye Türkçedir demeyelim? Türkler, her gün medeniyetin bin türlü meâsirinden istifade etmek için uğraşıyorlar. Her feyiz sahasından bu mülke nimet taşımak istiyorlar. Şimdi bütün bu faaliyetin bize kazandırdığı semerelere bizim malımız değildir mi diyeceğiz? Bu kadar inkılâp yaptık, bu kadar kanun tercüme ettik. Millî bünyemize her gün daha fazla nüfuz ettirmeğe çalıştığımız bütün bu eserler başka memleketlerden gelmiş diye asla bizim olmayacaklar mı? Böyle saçma şey nasıl tasavvur edilebilir?" (Fazıl Ahmet: 52 / 515)

Bizim dilimizden, başka dillere geçen kelimeleri, o dil, nasıl kendinden addediyorsa, biz de aynı şeyi, o dilden bizim dilimize geçmiş olan kelimelere uygulayabiliriz. Burada önemli olan şey, o kelimelerin Türkçenin kurallarına uymasıdır.

Fazıl Ahmet Bey, bir nüfus sayımı yapılarak konuştuğumuz dilin hudutlarının belirlenmesini, sonra, yabancı olarak kabul ettiğimiz kelimelerin hangi dile ait olduğunun öğrenilmesi ve bu kelimeleri imlâ kılavuzlarımız ve sözlüklerimizde sıralamamızı, ayrıca, bu kelimelerin hangi dile ait olduğunu belirtmemizi teklif etmektedir. Maarif Vekâleti de mütehassıs bir heyet oluşturarak imlâ kurallarımızı gözden geçirmeli ve "muayyen bir imlâ kabul eylemelidir".

Avni Bey, "Lisanımız, Selamımız" adlı yazısında, hem dilimize bilinçsizce sokulan kelimeleri, hem de modern bir toplum olarak tüm halkımız tarafından kabul ve takdir görecek bir selam ifademiz olmamasını eleştiriyor.

Lisanla ilgili eleştirilerinde, aynı zamanda imlâdaki yanlışlıklara da değiniyor: "Kabotaj" yazılacağı yerde "kapotaj" yazılması gibi. "Duvar yazısı" yerine "afiş", "ayak topu" yerine "futbol" demeniz de yazarın eleştirileri arasında yer verdiği örneklerdir. Avni Bey, bu konudaki önerilerini okuyucularına şöyle aktarıyor:

> "Yeni bir fikri ifade için muhtaç olduğumuz kelimeyi yeniden yapamıyorsak, bari bu maksat için, yaşayan bir lisandan hazır kelime almasak da meselâ bütün Avrupa milletlerinin yaptıkları gibi Latince veya Yunancadan cezrini almak suretiyle Türkçe edatların yardımıyla yeni kelimeler yapsak ve telaffuzlarını da dilimizin ahengine uydursak lisanımızın asaletini korumuş olurduk. Nasıl ki eskiden Arapçadan kelimeler alırken böyle yapıyorduk, Araplar'ın tasarruflarına zerre kadar ehemmiyet vermeden Arap kelimelerini istediğimiz gibi tasarruf ediyorduk ve böylece pekâlâ bir alay yeni (veya Türkçede kullanılması itibarıyle Türkçe) kelimeler yapmıştık." (Avni: 11 / 201)

Dilimize karşı gösterdiğimiz bu kayıtsızlığın tehlikesine değinen yazar, eskiden "okumuşlar lisanı, halk lisanı" gibi bir ayırım olduğunu, bunun son zamanlarda birbirine yaklaştığını ve farklılıkların azaldığını, bu gibi lâkaytlıklar nedeniyle yeniden uzaklaşmaya başladığını söylemektedir.

Avni Bey'in işaret ettiği diğer konu ise, son zamanlarda halkımız arasında selamlaşmalarda"bonjur" kelimesinin kullanılmasının yanlışlığıdır. Biz eskiden müslüman halkla ya

da hocalarla "Selâmün aleyküm."; okumuşlarla, efendilerle "Sabah" ya da "Akşam şerifleriniz hayrolsun."; gayri müslimlerle de bu selamdaki "şerifler"i kaldırarak "Akşamınız hayrolsun." biçiminde selamlaşırdık. Yazar, "bonjur" kelimesini kullanarak bir köylüyle selamlaşıp selamlaşmayacağımızı ve selamlaştığımız takdirde nasıl güç bir duruma düşeceğimizi soruyor. Bunun için de "merhaba" ifadesini selamlaşmalarda kullanmamızı teklif ediyor.

> "... Bu gibi hâllerde halkın kullandığını herkesin kabul etmesi daha makul ve daha demokratik olur. Meselâ 'merhaba' mükemmel bir selam tabiridir. Herkese karşı da söylenebilir ve çirkin olmaz. Millî lisanımıza hizmet edemiyorsak bari hürmet etsek ve bu hürmete de bari evvelâ selamdan başlasak..." (Avni: 11 / 202)

Avni Bey, selamlaşma mevzuuna "Ne Demeli?" adlı yazısında da değiniyor ve benzer eleştirileri yapıyor. Bunun dışında, alt ve üst tabakadan kimseler için kullanılan hitaplara ve ailelerin çocuklarına verdikleri isimlere karşı da eleştiriler sıralıyor. Çocuklara verilen isimlerle, bu çocukların şehirli mi, köylü mü oldukları rahatlıkla anlaşılmaktadır. Zeynep, Hatice gibi isimlere şehirli çocuklarında rastlamak pek mümkün değildir.

> "Çocuğumuza ad mı vereceği, halkın kullandığı isimlerden seçeriz. Ve yavaş yavaş her erkeğe ya yalnız 'bey' veya yalnız 'efendi'; her kadına da sadece 'hanım' demeye alışırız. Bu vakıan kolay bir şey değildir, ama biraz irademizi cebredersek tedricen pekâlâ muvaffak oluruz. Böyle bir nefis terbiyesine ise hepimizin ihtiyacı vardır, sanıyorum." (Avni: 84 / 106)

Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey, "Din Tarihimize Ait Notlar" ana başlığı altında "Ahıryan Kelimesi Hakkında..." bilgi veriyor. Yazar, bu kelimeyi, XVI. yüzyıl şairlerinden Hayretî, Edirneli Nazmi ve Kalkandelenli Fakirî'nin şiirlerinde görmüş, fakat yeterli bilgi edinememiştir.

Evliya Çelebi Seyahatnâmesi'nin VIII. cildinde bu konuda bir bilgiye rastlayan yazar, seyahatnâmeden alıntı yapıyor. Evliya Çelebi, Tırnavi kasabası hakkında bilgi vermektedir: "... Ancak bir mahalle-i müslimin var. Anların da çoğu kavm-i ahıryandır. Yani Rumdan dönme melez Müslüman şekilli adamlardır." (Köprülüzâde Mehmet Fuat: 133 / 43)

Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey, bizim ancak üç cümlesini aldığımız bu uzun malûmatın ışığı altında şunları söylüyor:

"Bu fikra, ahıryan kelimesinin 'Hristiyan'dan dönme, henüz eski Hristiyanlık âdetlerini tamamıyle bırakmamış manasına geldiğini pek sarih anlatıyor. (...) Türkçe olduğuna ihtimal vermediğim ve Slav lehçelerinden alındığını zannettiğim bu 'ahıryan' kelimesinin menşei hakkında tetkikatta bulunmak, artık filologlara düşüyor." (Köprülüzâde M. Fuat: 133 / 43)

Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey'in bu yazısına, Darülfünûn Müderrislerinden Avram Galanti cevabî bir yazı yazıyor ve Rodos adasında hâlâ bu kelimenin kullanıldığını söylüyor. Avram Galanti'nin verdiği bilgiye göre, 'ahıryan' kelimesinin menşei şöyledir:

"Ahıryan kelimesi, Arapçada 'başka' demek olan 'âhar' yahut 'âher' sıfatının cem'idir. Bu sıfat, miladın birinci asrında yaşamış olan hür düşünceli İbrani Mütefekkiri Elişa ben Avuya'ya verilmiştir. Elişa'nın fikir serbestliğini tasvir eden İbranice cümleyi aynen tercüme ediyorum: 'Dini baltaladığı, dinin menkulatını tenkit ettiği ve putperest olan ilk Hristiyanlar'a meyil gösterdiği için âher tesmiye olunmuştur.' 'Âher'den maksat, Yahudi dininden ziyade başka bir dine temayül eden demektir. Bu kelimenin manası, bilahare teşmil edilerek umumî bir mana almıştır.

Bu kelimenin Irak Türkleri vasıtasıyla Arapçadan Türkçeye giren başka kelimeler gibi Türkçeye girdiğine şüphe yoktur." (Avram Galanti: 136 / 2)

Ayin Bey, "Elinos Kelimesinin Aslı" adlı yazıyı Almancadan tercüme etmiştir. Yazının kim tarafından kaleme alındığı belli değildir. 'Elinos' kelimesinin Türkçe 'eli uzun' ifadesinin Yunancadaki bozulmuş şekli olduğu, bu yazıda etraflıca anlatılmaktadır. Yazının başlangıcında şöyle bir not göze çarpmaktadır: "Bütün dünya ilim akademilerine gönderilmiş ve aslı üç büyük Garp lisanıyla yazılmış olan mühim bir tetkikin tercümesidir." (Ayin: 84 / 123) Yazıyı Yunanca "elinos" kelimesinin, Türkçe "eli uzun"dan geliyor olması dikkat çekici kılmaktadır.

Ali Canip Bey, "Irktaş, Kendine Gel!" adlı yazısında, son zamanlarda bazı gençlerin vapurlar ve tramvaylarda, Türkiye'deki "gayri Türkler" için "Vatandaş Türkçe konuş!" ibareli afişler astığını söylüyor ve bu işin yanlışlığına değiniyor. Çünkü yıllardır bizimle iç içe yaşayan Ermeni, Rum ve Yahudiler'in kendi aralarında ana dillerini konuştukları, şayet Fransızca bilmiyorlarsa, mutlaka Türkçe konuştuklarını; böylesi afişlerle onları ana dillerini konuşmaktan men etmenin mümkün olmayacağını, zaten buna da gerek olmadığını belirmektedir.

Yazar, bu yazısını bir gazete haberi üzerine kaleme almıştır. Gazetedeki yazının sahibi de Türk'tür ve yıllardır yurt dışında yaşamaktadır. Azınlıkların kendi dillerini konuşuyor olmasını "Türk harsının, bunlar üzerinde tesiri olmadığı ve onların tesirine girdiği" biçiminde yorumlayan bu kimseyi Ali Canip Bey, Türkiye'yi ve Türk kültürünü tanımamakla suçlar. Böylesi durumların yaşanmaması için kendi kültürümüzü iyi bilmenin gereği üzerinde durur.

> "Irktaşımızın bu muarızdaki aykırı sözlerini ben sadece bir gaflet eseri olarak telakki ediyorum. Bir Türk'ün bunları başka maksatla yazması zaten tasavvur edilemez. Bu itibarla derim ki Türk muharrirlerini bile Türklük hakkında yanlış hüküm vermekten sıyanet için Türk harsına dahil bütün eser ve membaları toplamak, Türk halkının dehasını vesikalarla ortaya koymak, Türk tarihini tetebbua çalışmak lüzûmu bir kere daha acı acı kendisini hissettiriyor. Aman ırktaş kendine gel!" (Ali Canip: 78 / 470)

Avni Bey, günlük gazetelerde yer alan haberlerdeki abartılı ifadelerden şikâyetçidir ve "Manevî Ölçü Dairesi" adlı yazısında, elinden gelse matbuat için bir "ölçü dairesi" kuracağını söylemektedir. Bu ölçü dairesinin vazifesini şöyle belirler:

> "1- Türkiye'de neşrolunacak yazılarda kullanılan sıfatların, meth ve zem tabirlerinin kuvvet ve derecelerini ve bunların mevsuflarıyla ve memduh ve mezmumlarıyla münasebetini tayin eylemek; 2- Bu kabil sıfat ve tabirlerin manalarını beynelmilel mikyaslara göre ayarlamak. Ölçü dairesinde bittabi bir müdir-i umumî ile birçok mütehassıslar bulunurdu." (Avni: 66 / 273)

Avni Bey, bunun bir hayal olduğunu yazısının bir yerinde belirtiyor. Fakat bugün Türk basınında hâlâ önemli bir sorun olan böyle bir mevzua o günden dikkat çekiyor. Yazar, örnek bir yazı da vererek, bir haberin nasıl yazılması gerektiğini göstermektedir.

Mustafa Şekip Bey, "Yazı Dili" ünvanlı yazısında "konuşma dili"nin ve "yazı dili"nin birbiriyle olan farkını ilkel kavimlerden ve günümüzden örnekler vererek anlatıyor, yazı dilinin önemini vurguluyor. (Mustafa Şekip: 2 / 26)

IX- İnkılâplarımız Üzerine

Mehmet Emin Bey, "Kuvvetli Münevver Zümre Nasıl Yetişir?" adlı yazısında inkılâbımızın geleceği açısından gençlerimizin eğitiminin önemine işaret ediyor. İnkılâbımızın mefkûresi; "memleketimizi en kısa sürüde en yüksek medenî seviyeyeçıkarmaktır". Memleketin her tarafında vücut bulan büyük faaliyetler bu büyük mefkûreden güç almaktadır.

Kuvvetli bir münevver zümre yetiştirmenin en önemli yollarından biri eğitim sistemini değiştirmektir. Önemli olan gençlerimize müşahede kabiliyeti kazandırmak, olaylara bakarak onlardan çeşitli neticeler çıkarmalarını sağlamaktır. Eski eğitim sistemi bunu sağlayabilecek hâlde değildir. Tanzimat'tan bu yana, alim ve mütefekkir olmayan, sadece bir kısım malûmata sahip insanlar; âlim ve mütefekkir olarak görülüp ülkenin önemli meselelerinde fikirleri sorulduğunda, olayların sebep ve sonuçları arasında bağlantı kuramadıkları için, yani müşahede kabiliyetinden yoksun oldukları için bazen yanlış kararlar vermişler ve bu kararlar ülkenin aleyhine olmuştur.

Okullarda verilen bilgiler, mutlaka, gençleri hayata hazırlayan bilgiler olmalıdır.

> "Büyük bir inkılâp yaptık, yarınki münevver zümrenin mesaisi ile memleket, inkılâbın mefkûresine erişecektir. Bu zümreyi yetiştirecek olan irfan müesseselerimiz inkılâp karşısında en büyük mesuliyeti deruhte eylemişlerdir. Onlar vazifelerini ancak gençlerde içtimaî gayeye matuf şedit faaliyet hırsı uyandırmakla müşahedeye istinat eden ve hayatı kuvvetlendiren ve zenginleştiren bir ilim temin eylemekle ifa eyleyebilirler." (Mehmet Emin: 6 / 102)

Osman Bey, "Menfî Adam" isimli yazısında, bu ifadeyle kastettiği insanların inkılâpları anlamayan ve karşı çıkmış olmak için karşı çıkan insanlar olduğunu söylemektedir.

> "Menfî adam, cemiyetimizin hâl-i hâzırında tesadüf edilen şayan-ı kayıt enmuzeçlerinden birisidir. Menfî adam tabiriyle cemiyette cereyan etmekte olan inkılâbın icabatına ma'kûs bir vaziyet alan, zamanının tahavvülat ve yeniliklerine intibak edemeyen kimseyi kastediyoruz." (Osman: 3 / 52)

Yazara göre menfî adamlar, her dönemde, özellikle inkılâp dönemlerinde sık karşılaşılan tiplerdir. Bunlar eleştirilerini yaparken değişik şekillerde yaparlar. Bu bazen din kisvesi altında, bazen çağdaşlık yutturmacasıyla olur. Bu kimselerden toplumsal bir katkı da beklenemez.

"... Bütün dünya işlerini kendi düşündükleri gibi olmasını arzu eden ve bunun için özledikleri muhayyel âlemin hasretiyle kendilerini cehenneme atan bu mağrur kurbanlar merhametten ziyade tedaviye muhtaçtırlar, bunların cemiyet dahilinde müspet ve muayyen bir ef'âleleri kalmamıştır, hakiki ve şe'nî hayata intibakları tam oluncaya kadar vazifesiz bir uzuv gibi kalmağa mahkumdurlar. Mamafih inkılâp cemiyetlerinde menfi adamların mevcudiyetleri tabiî bir hadise gibi telakki edilmek icap eder. Bunlar istihale geçirmekte olan cemiyet kurbanlarının rüsûbatıdır ki istifanın tesiri onları er geç imha edecektir." (Osman: 3 / 52)

Osman Bey, "Asrî Adam" isimli yazısında bu insanları, Batı taklitçisi olup, memleketimizdeki hiçbir şeyi olumlu da olsa beğenmeyen, ama kendisini aydın gören, her güzel şeyin Avrupa'da bulunduğunu fırsat bulduğu her an dile getiren zavallılar olarak görmektedir. Bu insanlar menfi insanla karşılaştırıldığında, aydın sınıf içinde görünürler. Fakat onların aydınlıkları kendilerinedir. Memleketlerine hiçbir katkıları yoktur. Yabancı dilleri, Türkçelerinden iyidir. Tanzimat'tan beri bu tür insanlarla her sahada karşılaşmak mümkündür. Yazar, ülkesindeki gelişmelere kayıtsız kalan bu insanlardan bazılarının Kurtuluş Savaşı'nda çarpıştıklarını ve kendi özlerine döndüklerini söylemektedir:

"... Mütareke günlerinde vatanın her tarafına saldıran Garp'ın medeniyet mümessilleri asrî adamın ruhunda azim bir inkisar ve intibah yaptı. Millî cidalin ruhları alevlendiren o heyecanlı zamanları da asrî adama muhtaç olduğu manevî kudreti ve mefkûreyi verdi. Ve birçok asrî gençler, umulmayan bir feragat-i nefsle Sakarya boylarında akıttıkları kanlarıyla Türk varlığına avdet ve tevecccühlerini ilan ettiler, bugün mefkûre ve iman mahsulü olan Türk inkılâbı karşısında asrî adamın hikmet-i vücudu kalmamıştır. Onlar artık kable't-tarih devirlerde yaşayan nesli münkariz olmuş mahlûkat gibi nisyana karışmışlardır." (Osman: 9 / 173)

Avni Bey, "İki Nevi İnsan" başlıklı yazısında toplum hayatındaki iki tür insanı karşılaştırıyor.Bunlardan biri her hâlleriyle birbirine benzeyen, sanki aynı kalıptan çıkmış gibi hareket eden "dökme insanlar"dır. Bu tip insanlara eski toplum hayatında çok rastlanırdı.

Diğer insan tipi ise hayatın zorlukları karşısında kendi şeklini almış insanlardan oluşur. Yazar, böyle insanları "dövme insanlar" olarak nitelemektedir. Bu insanın olgunlaşmasında, toplum örs, olaylar da çekiç vazifesi görmüştür. Dövme insanların maneviyatları kuvvetlidir. Onları kontrol altında tutmak zordur. Çünkü bu insanlar kendilerini devamlı surette yenilemekte ve yetiştirmektedirler. Bize Kurtuluş Savaşı'nı kazandıran, Türkiye Cumhuriyeti'ni kurduran ve

inkılâpları başarıyla gerçekleştirenler de bu dövme insanlardır. O nedenle iş başına gelir gelmez, eskinin sabit kalıplarını ve bunun timsali olarak görülen fesi dahi ortadan kaldırmışlardır.

> "Yeni neslin terbiyesinde muallim ve mürebbiler için inkılâbımızdan alınacak ruh işte asıl bu ruhtur.. Demokraside kalıp yoktur, istikamet vardır. Yeni neslin maneviyeti, her türlü katı ve sabit tesirlerden uzak olarak hür bir surette inkişaf edecektir, ferdî tenevvülere azamî imkân verilecektir, demokraside fertleri cemiyete intibak ettiren müessir, sâbit kalıpların haricî tazyikleri değildir; fertlerin maneviyetlerindeki istikamet ile cemiyetin istikameti arasındaki vahdettir. (...) Türk câmiasını asırlarca yerinde saydıran dökme ruhlu, dar kafalı, mutâvî insanlara artık hiç ihtiyaç kalmamıştır, yeni nesil millî istikamet üzerinde, hayat içinde, hayatın faaliyetleri içinde inkişaf edecek ve büyük millî camiaya daha çok hayat katacaktır." (Avni: 4 / 68)

Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey, "İnkılâba Karşı Vazifelerimiz" adlı yazısında Türk aydınlarının, büyük Türk inkılâbının başarısı için yapmaları gereken görevler üzerinde duruyor. Mütefekkirlerimizin, müverrihlerimizin, iktisatçılarımızın, maliyecilerimizin, hukukçularımızın yapılan inkılâplar karşısındaki görüşlerinin ne olduğunu merak ettiğini, bu kimselerin inkılâba karşı yükümlülüklerini henüz yerine getiremediklerini söylüyor.

Yazar, eski idare şekliyle Cumhuriyet idaresini karşılaştırıyor ve aradaki farkı ortaya koyuyor:

> "... Müstebit ve mutlakiyetçi idareler kurûn-ı vustaî esaslara, hükümdarın mukaddes hukukuna ve menfaati hükümdar ile müşterek olan ruhanî sınıfın ve saray adamlarının iktisadî menfaatlerine dayanır. Osmanlı İmparatorluğu buna bir misaldi: 'Sultan' ve bendegânı ile 'medrese' ve 'tekke' halkı istismar için el ele çarpışıyorlar, 'hür fikr'e ve 'serbest münakaşa'ya meydan bırakmayarak halk kitlesinin 'cehalet'ine dayanıyorlardı. 'Millî mefkûre'ye, 'millî hars'a, hulâsa bütün asrî mefhumlara düşman olan bu saray idaresinin şeametini asırlarca çektik! Bu idare sistemine tamamen makûs bir mahiyette olan 'millî cumhuriyet' idaresine gelince, bu sistem tamamıyle 'ilm'e istinat eder: Türk milletinin umumi idaresini temsil ettiği cihetle, imtiyazlı sınıfların değil bütün halk kitlesinin müşterek menafiine çalışır. 'Millî şuur'un ve 'millî hars'ın inkişafı, kurûn-ı vustaî mefhumlar ve müesseseler yerine tamamıyle 'asrî' mefhumlar ve müesseseler ikamesi, 'hür fikr'e ve 'serbest

münakaşa'ya azami meydan bırakılması, bu sistemin en bariz seciyeleridir." (Köprülüzâde M. Fuat: 10 / 181)

İmparatorluk dönemindeki aydınlar ya Acem-Arap kültürüyle yetişmiş softalar ya da Türk kültüründen habersiz züppelerdi. Oysa cumhuriyet idaresinin aydınları millî kültür ve millî fikirler ile dolu çağdaş ve Avrupaî insanlar olmalıdır. Bunun için asıl kaynağımız ise "ilim" ve "ihtisas"tır.

Yeni devletin kuruluş aşamasındaki günler, ilim ve ihtisas sahiplerinin sorumluluk sahibi olması gereken günlerdir. Eğer aydınlar, sorumluluklarını bilmez, onu sahiplenmez, azami gayret ve fedakârlıkla çalışmazlarsa; halk da onlara karşı güven ve saygısını kaybeder.

Dinî hükümler artık serbest düşüncenin önündeki bir engel değildir. Herkes kendi ihtisas sahasına giren konularda düşünmek ve toplumu aydınlatmak zorundadır.

> "... Her türlü garaz ve ivazdan ârî olarak, ilmin haysiyet ve istiklâline yakışan bir ciddiyetle fikirlerini açık açık söylemek, inkılâp esaslarını en geniş halk kitleleri arasında yaymak, mürteci nazariyelerle şiddetle çarpışmak, 'millî hars' ile mücehhez ve 'millî mefkûre'ye malik her âlim ve münevver için en mukaddes bir vazifedir." (Köprülüzâde M. Fuat: 10 / 182)

Yazar, inkılâbın en büyük gücünü, ilimden aldığını ısrarla belirtmektedir.

Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey, "İnkılâp Terbiyesi" başlıklı yazısında, Türk inkılâbının toplumun her kesimine lâyıkıyla tanıtılması ve bir "inkılâp müzesi" kurulması gereği üzerinde duruyor. Erkân-ı Harp Binbaşılarından Cevdet Kerim Bey, "Türk İstiklâl Harbi" adlı eserin yazarıdır ve bu kimse Maarif Vekâleti'nin Ankara'da ve sonra da Darülfünûn'da düzenlediği konferanslara konuşmacılarak katılmıştır. Yazar, bu tür etkinliklerin, Türk inkılâbını tanıtmak açısından önemli olduğunu vurguluyor.

> "... Büyük inkılâplar yapan milletler için, inkılâptan sonra, 'inkılâp terbiyesi'ne azamî ehemmiyet verilmek icap eder. Hele bizim inkılâbımız gibi memleketi 'kurûn-ı vustaî' telakkilerden kurtaran çok derin ve şumullü bir inkılâptan sonra, bu terbiye ve telkin meselesi büsbütün hayatî bir mahiyet alır." (Köprülüzâde M. Fuat: 29 / 41)

Yazar, Rusya'da bulunduğu sıralarda Rus inkılâpçılarının, inkılâplarını tanıtmak için büyük merkezlerde "inkılâp müzeleri" açtıklarını ve bu müzeleri halkın her kesiminden insanların ve öğrencilerin gezdiklerini, buralarda bulunan kitaplar, grafikler, haritalar, heykeller, çok sanatkârâne tabloların müze görevlilerince tanıtıldığını, sinema filmlerinden yararlanıldığını ve bunların halk üzerinde büyük bir telkin kuvveti oluşturduğunu görmüştü. Bu nedenle, Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey, Türkiye'de de bir "inkılâp müzesi" oluşturulmasının zorunlu olduğunu savunmaktadır.

> "İstiklâl mücadelemizin zengin ve yüksek hatıralarını bugünkü ve yarınki nesillerin hafızasına daha kuvvetle nakşetmek için bir 'inkılâp müzesi' tesisi lüzûmunu da bu münasebetle tekrar hatırlatmak isteriz. (...) İnkılâbımızın muhtelif safhalarına ait muhtelif vesikaları, hatıraları, eşyayı, grafikleri, haritaları, resimleri; buna ait bütün fikir ve sanat eserlerini ihtiva edecek olan böyle bir müzenin 'inkılâp terbiyesi' için ne kadar kıymetli ve canlı bir âmil olacağı izahtan müstağnidir." (Köprülüzâde M. Fuat: 29 / 42)

Böyle bir müzenin Türkiye'deki ilim hayatına da büyük katkılar sağlayacağını söyleyen yazar, böyle önemli bir müessese için büyük masraflar gerektiğine de inanmamaktadır. Ona göre mühim olan bu müzeyi yapmayı istemek ve yapmayı bilmektir.

Mehmet Emin Bey, "İnkılâbımızı Tanıttırmak Hususunda Vazifemiz" başlıklı yazısında, Türk inkılâbını ve onun gayesini ne dış dünyaya ne de yeni nesle lâyıkıyle anlatamadığımızı; Avrupa'dan gelen gazetecilerin de Türkiye'deki büyük değişim ve gelişimi gördüklerini, fakat bunun toplumsal nedenlerini kavrayamamaktan şikayetçi olduklarını söylemektedir.

Türk inkılâbını anlayabilmek ve anlatabilmek için onun sebeplerinin ortaya konulması gerekmektedir. Yani inkılâbı hazırlayan toplumsal nedenler bilinmelidir. Bunlar ortaya konularak, inkılâbın "ideoloji"si hazırlanmalıdır. Bu yapılmadığı takdirde yabancılar, Türkiye'deki büyük harekatı anlayamazlar.

> "Halbuki maatteessüf büyük Türk inkılâbının bir sistem dahilinde, sebep ve âmilleri araştırılmamış, Türk milletinin azîm ruhî tahavvülünü gösteren bir eser ortaya konmamıştır. Bugünkü hayatı vâzıh bir hâle koyan, aydınlatan fikrî eser yalnız büyük Gazi'nin en yüksek, en derin tefekkür eseri olan Nutuk'tandır. Elimizde onun haricinde, inkılâbın ne hedefini ne de sebep ve âmillerini gösteren bir eser vardır." (Mehmet Emin: 24 / 461)

Yazar, Darülfünûn'un bu konuda üzerine düşeni yapması, Türk milletindeki büyük değişimi ve fikir cereyanlarının sebeplerini gösterecek araştırmalarda bulunması gerektiğini söylüyor. Oysa, bazı tarihçiler, yakın Türk tarihini araştırmayı bırakmış, tamamen eski Türk tarihiyle meşgul olmaya başlamışlardır.

Eski Türk tarihinin aydınlatılmasını isteyen Ziya Gökalp'tir. Çünkü Gökalp, İslâmiyet'ten önce de Türkler'in bir kültürleri ve medeniyetleri bulunduğunun bilinmesini istemiştir. Gökalp, açtığı bu yol ve yaptığı çalışmalarla fikir hayatımızda büyük bir inkılâp gerçekleştirmiş ve Türkçülüğün ideolojisini yapmıştır. Kurtuluş Savaşı, bu ruhla kazanılmıştır. Fakat yazara göre, Gökalp'in ideolojisini hazırladığı Türkçülükle bugünkü Türkçülük aynı değildir.

> "... Dünkü isteklerimize, dünkü fikirlerimize çok heyecanlı bir devrin yaşayışı ve çok kuvvetli bir rehberin ibdâ'kâr fikirleri inzimam etmiştir. Bu farkı lâyıkıyla anlayabilmek için dünkü Türkçülüğün iyice bir tarihi yapılması ve bu suretle bugünkü fikir cereyanlarıyla mukayese edilmesi lazımdır, o vakit hâl tamamen tenevvür edecektir.(...) Şurayı bilmeliyiz ki, bu vadide mesaî Ziya Bey zamanında bir fikir inkılâbı idi. Şimdi ise bu, sadece hayat üzerine tesiri tamamen bil-vasıta olan hasbî bir taharrîdir. Bu nevi âlimlere de, müverrihlere de memleketin ihtiyacı vardır, fakat hayatın istediği taharriyâtı daha evvel yapmak şartıyla ... Bunu yapmaksızın uzak asırlarla uğraşılırsa gençlik mütemadiyen 'Bugünün yakın sebeplerini araştırınız, çünkü biz hâlin anlaşılmasını ve insan için kabil olduğu derecede istikbalin aydınlatılmasını istiyoruz.' diyeceklerdir." (Mehmet Emin: 24 / 462)

Mehmet İzzet Bey, "İki Yoldan Biri" adlı yazısında, İstanbul Darülfünûnu Tarih-i Edyan Müderrisi J. Domezile'in İlahiyat Fakültesi Mecmuasının son sayısında yayınlanan bir makalesinden yola çıkarak, eğitim konularımızdaki dinî eğitim üzerinde durmaktadır.

J. Domezile, Fransa ve Hollanda'nın okullarda nasıl bir din eğitimi verdiklerini anlatmaktadır. Fransa, tamamen lâiktir ve eğitimin hiçbir devresinde din eğitimine yer vermez. Hollanda'da halkın ve fikir adamlarının büyük bir çoğunluğu Protestan'dır ve bundan dolayı ilahiyat fakülteleri vadır. Mehmet İzzet Bey, Domezile'in bu makalesinde Türkiye'den hiç bahsetmediğini ama şu fikri de ileri sürdüğünü söylüyor: Bu iki yoldan biri tercih edilmelidir.

Yazara göre Türkiye'de bunlardan biri tercih edilmemekte, her ikisi de uygulanmaktadır. Liselerimizin son sınıfında din dersi yoktur ama önceki sınıflarda dinî eğitim uygulamalı olarak yapılmaktadır. Dinin mahiyetini anlayacağı bir yaşta ise, din dersi almamaktadır.

Türkiye'de İlahiyat Fakültesi, "Diniyyat Fakültesi" olarak açılacaktı. Her din aynı ölçüler içinde ele alınacaktı. Fakat, fakültenin "İlahiyat Fakültesi" adıyla açılması, bir tek dinin öğretiminin yapılması tercihini de getirmişti.

Yazar, detaylarıyla bu konuları anlatıyor ve okullarımızda din eğitimi konusunda bir karmaşa olduğunu söylüyor. Ona göne "yeni cemiyet içinde, eski akideler devam etmektedir". Aslında Mehmet İzzet Bey de neyi tercih etmemiz gerektiği hususunda bize bir yol gösteremiyor. Öncminc binaen, çelişkilerinin ve tekliflerinin bulunduğu bölümü buraya aktarıyoruz:

> "Demek ki mekteplerimizde din tedrisatının intizamsızlığı bize içtimaî hayatta halli lâzım gelen bir meseleyi gösteriyor: Yeni cemiyet içinde eski akidelere karşı vaziyetimiz ne olacak? Islah ederek, yeni bir ruh ile canlandırarak onlara hayatımızda yine mevki verecek miyiz? Dini yenileştirmek ihtiyacı sade bizim memleketimizde duyulmuyor. Fransa'da Modernistler Katolikliğin köhne bünyesine yeni kuvvet aşılamağa çalışıyorlar. Avusturya'da Hristiyan Sosyalistler iktisadî adalete teşne olan halkı kendilerine cezbetmek isterler. Lakin her dinî ıslahat bir içtimaî cereyana tekabül veya ona istinat eylediği taktirde müessir ve muvaffak olabileceğine nazaran İslâm dininin asrîleşmiş şekli hangi içtimaî cereyandan mülhem olacak?
>
> Bu tecedddüd imkân olmadığı kabûl olunursa o zaman ıslahattan çekinmemeli ve 'dinî jimnastiği" de mekteplerden çıkarmalıdır. Lâkin o zaman diğer bir mesele karşısındayız: Bir cemiyet imansız yaşayamaz, eski imanın yerine yeni bir iman ikamesi lâzımdır. Şüphesiz demokrasi, terakki, ilim gibi daha şimdiden adeta kutsî bir paye iktisap eylemiş mefhumlarımız vardır. Fakat bunların mücerret birer tasavvur şeklinde değil benliğimizin bütün yüksek kısmını saran ve ulvî hareketlere sürükleyen birer kuvvet olarak bize tesir etmeleri lâzım gelir. Bir taraftan din tedrisatında alacağımız vaziyeti vazıh olarak tespit ederken diğer cihetten bu mefhumları irademize hakim olacak, tahassüslerimizi tanzim eyleyecek hâle getirmek yolunu aramalıyız." (Mehmet İzzet: 33 / 121)

Mehmet Emin Bey, "Lâiklik Karşısında Vazifelerimiz" başlıklı yazısında, çıkarılan kanunla devletin dinî tesirlerden tamamıyle kurtulduğunu ifade ediyor. Yazar, lâiklikten daha çok eğitim konusu üzerinde duruyor. Çünkü, eğitim lâikliklc ortaya çıkan vicdanî boşluğu dolduracak mefkûreyi verecek tek yoldur. Mehmet Emin Bey, 1926- 1927 ve 1927-1928 eğitim ve öğretim

yılındaki ilkokul ve öğrenci sayılarını veriyor. İstatistiğe göre hem okul, hem de öğrenci sayısında gözle görülür bir artış vardır. Fakat okul sayısı yine de azdır.

> "Büyük inkılâp yapan bir memleketin en ehemmiyetli vazifelerinden biri, imkân mertebesinde az bir zamanda her insana, her vatandaşa lâzım gelen asgarî tahsili tamim eylemek, lâzım gelen telkini yapmaktır." (Mehmet Emin: 72 / 381-382)

Mehmet Emin Bey, bütün halk tabakalarına aynı hisleri yaşatmanın zorunluluğunu dile getirerek şu görüşe yer veriyor:

> "Fakat şimdi başka bir mesele muvacehesindeyiz: İçtimaî tesanüdü zaafa uğratmamak ile, halk tabakaları arasında aynı tahassüsü temin eylemekle mükellefiz. Ruhların vecd tevlit eyleyecek içtimalara ihtiyacı vardır, bütün halk tabakalarını aynı tahassüs ile yaşatacak, aralarında rabıta tevlit eyleyecek itikatlar lâzımdır. Vicdanların bu ihtiyacını nasıl temin edeceğiz? Diğer cihetten durgun ve sakin yerlerdeki mutavassıt fertlerin vicdanları boş olursa, her nevi akidelerin yayılmasına müsait bir muhit hazırlanmış demektir. Böyle bir muhit ise memleket için tehlikeli olabilir. Memleketi bundan korumak vazifesi yine mütefekkirlere aittir. Mefkûre hayatı vecdli içtimalarla kuvvetlenir, bazı ruhlar akidelerle beslendiği zaman cemiyete nâfi olabilir. O vecdli içtimaları nasıl yaratabileceğiz? Cemiyete nâfi akideleri ruhlarda nasıl kuvvetlendireceğiz? İslâmiyet muasır hayata uygun bir şekil olarak bu ihtiyacı tatmin edebilir mi? İşte bunlar öyle suallerdir ki hepimizi meşgul eylemelidir." (Mehmet Emin: 72 / 382)

H. M. Bey, Başvekil İsmet Paşa'nın 4 Mart 1929'da TBMM'de yaptığı konuşmadan yola çıkarak, Türkiye'de yapılan üç büyük inkılâp üzerinde duruyor ve İsmet Paşa'nın sözleriyle bu inkılâpların önemini vurguluyor.

Bunlardan biri, harem hayatından kurtarılarak, toplumun bir parçası olduğu kabul edilen ve ona haklar tanınan kadınlarımızdır. İsmet Paşa bu konuda şu sözleri sarf eder:

> "İlk serbestlikte belki tutumunu şaşırmış olan bir ikiye karşı, şehirli ve köylü bütün Türk kadını ailede, cemiyette ve hayatı namuslu alnının temiz teri ile kazanmak yolunda kendi sevgili yerini hakkıyla doldurmuştur." (H. M.: 121 / 321)

Din ve devlet işlerinin ayrılması ise bir başka büyük inkılâptır. Bu inkılâpla, dünyevî işler dinî bağlardan kurtarılmıştır. Herkes dinî inancında serbest olacaktır.Hiç kimseye dinî inancı nedeniyle herhangi bir baskı yapılmayacaktır.

Harf inkılâbı, Cumhuriyet'e şeref veren işlerden biridir. Bu sayede Türk dili de pürüzlerden kurtarılacaktır. Yazar, "Öz dilimiz için girişilen bu inkılâbın da muvaffakiyetle başarılacağına, işe girişenlerin imanları ve vukufları kuvvetli bir teminattır." demekte ve bu inkılâpları, tarihimizin en büyük hadisesi olarak görmektedir.

H. M. Bey, "Bir Bilanço" adlı kısa yazısında, Cumhuriyetimizin beşinci yıldönümünü tamamlaması münasebetiyle, Cumhuriyet'le birlikte neler kazandığımız konusunda bir bilanço hazırlamıştır.

Burada lâikliğin yerleştirilmesinin ve yeni Türk harflerinin kabulünün önemini anlatan yazar, demiryolları, su işleri, bankalar, borsalar, fabrikalar gibi iktisadî hayatın her sahasında muhtaç olduğumuz unsurlara da gereken önemin verileceğini söylüyor. İktisadiyatımızın perişan bir durumda olduğunu vurgulayan yazar, Cumhuriyet idaresinin bu işin de üstesinden geleceğine olan inancını muhafaza ediyor. Başarılarımız konusunda ise şu görüşe yer veriyor:

> "Her geçen Cumhuriyet yılının bilançosunu yaparken arkamızda bıraktığımız muvaffakiyet yekûnunun ancak âtîde kazanılacak yeni zaferlerde kullanılacak bir malzemeden ibaret olabileceğini bir an hatırdan çıkarmayalım." (H. M.: 101 / 445)

Mehmet Emin Bey, Hamdullah Suphi Bey'in "Dağ Yolu" adlı eserini tanıttığı yazısında eserin öneminden ve gelecek nesiller üzerinde yapacağı tesirden söz ediyor. Hamdullah Suphi Bey, bu eserinde nutuklarından bazılarını toplamıştır. İstiklâl Harbi'nin en heyecanlı günlerinde söylenen bu nutuklar, o günkü ruhî durumu yansıtıyor olması açısından önemlidir.

Mehmet Emin Bey, bu nutukları okurken, aynı zamanda dinlediklerini de söylüyor. Çünkü o günleri yaşamışlardır. Ve nutuklar, sahibinin ağzında çıktığı zaman kuvvetlidirler. Yazıya geçtiklerinde bu kuvvetlerini oldukça yitireceklerdir. Dolayısıyla gelecek nesil, onları sadece okuyacaktır. Yazar "Dağ Yolu" ile ilgili olarak şunları söylüyor:

> "Mütemadiyen 'Dağ Yolu'ndan yürüyoruz. Fakat şimdiye kadar en çetin yollarda yürümüş olmanın verdiği kuvvet ve idmanla en sarp tepelere bile koşa koşa çıkıyoruz.Acizler için imkânsız, korkaklar için müthiş görünen şey, bugünkü Türk

nesli için ideal oldu. Şu harf inkılâbının aldığı cereyana bakınız. En müşkül bir inkılâbı ne imanla ve ne kuvvetle yapıyoruz! Yarın bu sırrı ilmî gözle arayanlar bir parça maziye bakarak bize kuvvet veren âmilleri bulmak mecburiyetindedirler.

Bunların bir kısmını 'Dağ Yolu'nda bulabilirler. Onun için 'Dağ Yolu' istikbalin de kitabı olacaktır." (Mehmet Emin: 95 / 325)

A. Bey, "Yeni Kitaplar" başlığı altında Celâl Nuri Bey tarafından yazılmış olan "Türk İnkılâbı" adlı kitabı inceliyor. Yazar, kitabı baştan sona dikkatle okuduğunu ama Türk inkılâbı hakkında bir şey öğrenemediği için hayal kırıklığına uğradığını söylemektedir. Çünkü kitap, bir Garp mantalitesi ile yazılmıştır ve Celâl Nuri Bey, kendi toplumuna uzak kalmıştır. Garp haddinden fazla övülmüş, Şark da mübalâgalı bir dille yerilmiştir. Celâl Nuri Bey'in kitabı şu bölümlerden oluşmaktadır:

"Mukaddime, Muhit, Irk, Zaman, Medeniyet, Garp Medeniyetine Tirazat, Garp ile Şark Arasında Osmanlılık, İptidaî ve İtbaî Medeniyet, Fikrî İstihzarat; Yenilikler, Eskilikler; Lisan Bahsi, Osmanlıca ve Türkçe, Elifba Meselesi Arap ve Latin Harfleri, İrfana Dair, Edebiyat Hakkında, Muaşeret Hakkında, Nüfus, Biraz İktisadiyat, Cihan Buhranı, Haşiye: Sermaye ve Sa'y, Muhalif Fikirler, Bazı Tatbikat, Son Fasıl, Lahika: Lisan Hakkında, Lahika: Medeniyet Hakkında, Lahika: Üç Umumî İnkılâp, İktisadî İnkılâp, Edebiyat ve Bediiyatta İnkılâp, Dinî İnkılâp. Bir de Süleyman Nazif Bey'in takriz mektubu." (A.: 11 / 220)

Nahit Sırrı Bey, "İnkılâbımız Hakkında Bir Garp Kitabı" isimli yazısında Jean Melia adlı bir Fransız muharrir tarafından yazılmış olan "Mustapha Kémal ou la rénovation de la Turquie" ünvanlı kitabı tanıtıyor. Eser, üç bölümden oluşmuştur: Mustafa Kemâl-Muharip ve Devlet Adamı; Mustafa Kemâl-Müceddit; Türkiye ile Fransa.

Kitap, Gazi'nin ve onun Türkiye'ye yeni bir çehre kazandıran inkılâplarının hikâyesini muhtevidir. Nahit Sırrı Bey, kitabın yazarı Jean Mélia hakkında şunları söylemektedir:

"Mr. Melia, Gazi'nin emsalsiz büyüklüğünü ve Türk milletinin de bir Gazi yetiştirebilecek büyüklükte olduğunu, hakiki ve çok samimi bir surette anlamış, gerek harp meydanlarında ve gerek içtimaî sahalarda başardığımız işlerin tekmil ehemmiyet ve kudretini kavramıştır. Ve kitabını, en son günlerin vekayiini de ihtiva etmesinden de belli ki derin bir heyecanın sürüklenişi içinde, inkıtasız ve en son

günlerde yazmış. Birçok sayfalarında tesadüf olunan tarih ve isim yanlışları da müellifin ihmaline değil kalemin heyecanına atfetmek doğru olacak." (Nahit Sırrı: 127 / 454)

Sadri Ethem Bey, "Türk İnkılâbının Karakteri" adlı yazısına bir de alt başlık koymuş: Yeni Türkiye, Milliyeti Nasıl İdrak Ediyor? Yazar, Türk inkılâbının, Türkiye'de köklü değişiklikler yaptığını söyleyerek bunlara örnekler veriyor.

1) Ortaçağ'a ait imparatorluk ve dine dayalı hukuk sistemi yıkıldı. Hilafet kaldırıldı, devlet yeni bir yapıya kavuşturuldu.

2) Aile kurumunda değişiklikler oldu. Kocanın aile içindeki tahakkümü sona erdi. Medenî hukukla birlikte aile fertleri eşit statü sahibi oldular.

3) İktisadî alanda yapılan değişikliklerle köylü ve müstahsil desteklendi. Çeşitli şirketler kuruldu. "Şimendifer siyasetinin Türkiye'nin harsî birliğinin ve iktisadî vahdetinin bir işaretli olduğunu anlamayan kalmamıştır." (Sadri Ertem: 29 / 53)

4) Türk inkılâbı, bu fikir ve hareketleri uygulama safhasına sokacak insanları da yetiştirmiştir.

5) Fırat'ın doğusundaki bölgede "efendi köyleri", "bey köyleri" sözüyle anlatılan feodal sistem yıkılmıştır. Böylece Türkiye'nin bu yöresi de asrî bir şekil almıştır.

6) Türk inkılâbı, milliyetçiliğe ait kıymetlerin doğması için de bir yol olmuştur.

Bizim burada birer cümleyle özetlemeye çalıştığımız bu harekatlar, Sadri Ethem Bey'in yazısında detaylarıyla anlatılmıştır.

"Türk inkılâbının karakterlerini bu safhalarda hulâsa etmek mümkündür. Bu inkılâp seciyesi ve bu hayatın hamlesi zarurî olarak bir millet hayatı yaratmaya doğru gitmektedir. Türk inkılâbının seyri muasır milletlerin anladığı manada millîleşmekten başka bir şey değildir." (Sadri Ethem: 29 / 54)

Yazar, Ziya Gökalp'in "Türk milletindenim, İslâm ümmetindenim, Avrupa medeniyetindenim!" sözünde çelişkiler buluyor ve beğenmiyor. Bu nedenle "Türk'üm ve Avrupalı'yım!" demeyi tercih ediyor.

X - Harf İnkılâbı

Bu başlık altında verilen yazıların kronolojik bir sıra takip etmesine ve birbiriyle bağlantılı birkaç yazı haricinde bu sıranın bozulmamasına özen gösterilmiştir. Hayat Mecmuası'nda "harf inkılâbı" mevzuunu ele alan bütün yazılar bu başlık altında toplanmış; yazarların, Dil Encümeni azalarının ve fikir adamlarının düşüncelerinin mecmua sütunlarında dile getirilmesine yardımcı olmuştur. Bu düşüncelerden, hiç şüphesiz, milletçe büyük faydalar görmüşüzdür.

Avni Bey, "Latin Harfleri Meselesi" başlıklı yazısında, Latin harflerinin yeni Türk harfleri olarak kabul edilmesini isteyenlerin ve istemeyenlerin görüşlerini sunarak, bunların her ikisinin de ifrata kaçtığı noktalar olduğunu belirtip kendi görüşlerini, kendi deyimiyle "tarafsız" olarak aktarmaktadır.

Latin harflerini isteyenler, Arap harflerinin Türkçe imlâya uygun olmamasından, halkımızın büyük çoğunluğunun bu harfleri öğrenemedikleri için ümmî kaldığından şikayetçidirler. Onlara göre Batı medeniyeti dairesine dahil olan Türkiye, Batılılar'ın yazılarında kullandıkları şekil birliğine de uymalıdırlar.

Latin harflerini istemeyenler ise, bu harflerin Arap harfleri olmasına rağmen yüzyıllar içinde Türkçenin bünyesine uydurulduğunu, halkımızın büyük çoğunluğunun ümmî kalmasının nedeninin bu harflerin öğrenilme zorluğundan değil, iktisadî vaziyetimizin bozukluğundan kaynaklandığını söylemektedir. Onlara göre, Latin harfleri ile inkılâp arasında bir münasebet yoktur ve Batı medeniyeti dairesine girmiş olmamız onların kullandığı harfleri kullanmamızı icap ettirmez.

Avni Bey, yazısının hemen başında Latin harfleri konusunda şunları söylemektedir:

> "Hemen on seneden fazla bir zaman oluyor ki fikir âlemimizde ara sıra nükseden bir mesele var: Latin harfleri, yani Türkçenin asırlardan beri yazısı olan bugünkü harfleri atarak Latin harflerini adapte etmek meselesi. Bu mesele, galiba, ilk defa büyük harbin ikinci senesinde matbuatta pek kısa bir müddet mevzuubahis oldu, sonra unutuldu idi. Son iki sene zarfında, inkılâbın eski ve hayata zararlı müesseseleri yıkması üzerine bu yazıların da 'eski ve hayata zararlı' bir müessese

gibi ortadan kaldırılması hatıra geldi. Ve şimdiye kadar gerek taraftar ve gerek aleyhtarlardan birçoğu bu hususlaki fikirlerini söyledi." (Avni: 5 / 83)

Yazar, her iki tarafın görüşlerini birbiriyle karşılaştırır ve objektif olmak gerektiğini belirterek kendi görüşlerini dile getirir.

Avni Bey'e göre, Arap harfleri Sami kökenli olabilir, fakat yüzyıllardır Türkçenin yeğane yazısı olan bu harfler millî olmuş ve millî bir tasarrufa uğramışlardır. Türkler bu alfabeye sesli harfler eklemiş, kullanımını Türkçeye uydurmuştur.

Avni Bey'in görüşleri, kendi deyimiyle "objektif" olmakla beraber, Latin harfleri aleyhtarlarının görüşlerine yakındır. Bununla birlikte henüz ortada bu harflerin kabulü konusunda kesinleşmiş bir şey yokken, onun böyle bir yazıyı kaleme almış olması önemlidir. Hatta bu yazı, Hayat Mecmuası'nda "Latin harfleri" konusunda kaleme alınan ilk yazı olması münasebetiyle de önemlidir.

Yazar, Latin harflerini kabul ettiğimiz takdirde daha büyük karışıklıklarla karşılaşacağımızı beyan etmektedir. En önemli neden olarak da imlâ problemini göstermektedir. Vermiş olduğu örnekler ise "Türkçenin yazıldığı gibi okunma, okunduğu gibi yazılma" kuralı kesin olarak belirlenmediği için, hep yazıldığı gibi okunmayan örneklerdir. Hâliyle bu, okumayı ve öğrenmeyi zorlaştıracaktır. Fakat bu problem, yapılan inkılâbın kuralları belirlenince problem olmaktan çıkmıştır.

Avni Bey'in bu yazıdaki en önemli teklifi ise "Latin harflerinin ve Arap harflerinin bir arada kullanılması"dır. Ona göre, bu konudaki tercih hakkı, halka bırakılmalıdır. Yazar, yazısını şu cümlelerle sona erdirmiştir:

"Bu tarzın, istibdalin büyük mikyasta tatbikine en makûl bir mebde'de teşkil edebilmek gibi ayrı bir faydası vardır. Senelerce süren ve ruhta, sinirde, adalede pek derin köklenen bir itiyadın birden bire değiştirilemeyeceğini söyleyenler herhâlde yalnız 'tereddüt' ve 'vehim' tesiri altında bulunanlar değildir. Asırlarca işlenmiş bir edebiyatı olan bir milletin yazısı bir hamlede değiştirilebileceğini iddia edenler bu mucizevî işin amelî sahada, hayatın zarurî faaliyetlerine sekte vermeden, nasıl tahakkuk ettirileceğini de vâzıh bir surette göstermelidirler." (Avni: 5 / 85)

Fazıl Ahmet Bey'in "İki Kafadar" adlı yazısı diyaloğlar biçiminde yazılmıştır. Yazı temelde Arap harfleri yerine Latin harflerini tercih edip etmeyeceğimiz ya da niçin tercih edeceğimiz hususu üzerinde duruyor. Yazar "tetebbu seven bir bildik"le konuşuyor Mevzu da Darülfünûn Müderrisi ve Portekiz Ulûm ve Fünûn Akademyası üyelerinden (yazarın dostum dediği) Avram Galanti'nin "Arabî Harfleri Terakkimize Mani Değildir" adlı risalesinden bahisle açılıyor. Her iki şahıs da fikirlerini rahatça ifade ediyorlar. Denilir ki bir çeşit fikir jimnastiği yapıyorlar. "İki Kafadar" adlı yazı, mecmuanın 22 Eylül 1927 tarihli 43. nüshasında yayınlanmıştır. Yazar, Latin harflerinin kabul edileceğine inanmakta, fakat bunlar alınırken nelere dikkat edilmesi gerektiğini de okuyucularıyla paylaşmaktadır:

> "...Her türlü medeniyet tekniği nokta-i nazarından biz bir gün behemehâl Avrupa milletleri ailesine iltihak edeceğiz. Kullandığımız harfler yani lisanımızın yazış kılığı ile Asyaî kalamaz. Biz ki kendi başımızdan fesi çıkarmağa korkmadık. Niçin elifbamıza şapka giydirmekten içtinap edelim.
>
> Ancak Latin harflerini kabul edersek bunları sırf tipoğrafik bir nokta-i nazarından yani rik'a, kûfî, sülüs ve divânî hattı gibi yeni bir yazı tarzı olarak almalıyız diyorum. Yani elifbamızı, elifbamızın ihtiyaçlarını o harflere değil o harfleri bizim elifbamıza uydurarak almalı ve eksik olan seslerle vesaitler için hususi tedrisatta bulunmalıyız iddiasındayım." (Fazıl Ahmet: 43 / 323)

Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey, "Dil Kongresi" adlı yazısını, Maarif Vekaleti'nin bir dil kongresi yapacağı yolunda duyum aldığını ve bunu yapabileceğine ihtimal vermediğini söylüyor. İlmî meselelerde bir araya gelip konuşmanın, tartışmanın yararına değinen yazar, bu görüşünü, lisaniyat konusunda dört dörtlük bilgi sahibi beş kişinin dahi memleketimizde henüz bulunmaması nedeniyle ileri sürmüştür.

> "...Çünkü böyle bir heyet azasının ibtida 'lisaniyat' ilmine, saniyen Türk filolojisine tamamen Avrupaî -yani 'usûlî- bir surette vâkıf olmaları şarttır.Tesadüfen ele geçen beş on kitaptan edinilmiş derme çatma, usulsüz, insicamsız malûmatla böyle işlere kalkmak, manasız ve neticesiz olur. Memleketimizde yukarıki evsaf ve şeraiti tamamıyle haiz beş kişi bulamayız." (Köprülüzâde M. Fuat: 73 / 401)

Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey, özellikle ilmî konularda usûl üzerinde durmaktadır. Usûl üzerinde durmaktadır. Usûlden yoksun eserler, büyük emekler harcanarak hazırlanmış olmalarına rağmen ilim âleminde itibar görmemektedirler. Petros Kersteçyan Efendi'nin "Türkçenin İştikakî

Lügatı" ve Mısırlı Mustafa Nurettin Bey'in "Türkçe Kamus"u usulden yoksun oldukları için Avrupalı bilim adamları tarafından takdir edilmemişlerdir. Oysa bu eserlerin müellifleri çok zaman ve çok emek harcamışlardır.

Yazar, toplanacak kongreden bir fayda hasıl olacağını ama bunun beklentileri karşılayamamayacığı vurgulamaktadır. Ona göre bu konuda Maarif Vekâleti şu çalışmayı yapmalıdır:

> "Maarif Vekâleti, yarın için muhtaç olduğumuz lisan mütehassıslarını bir an evvel yetiştirmek istiyorsa, kabiliyetli ve çalışkan beş on genci şimdiden Avrupa'ya göndererek büyük lisaniyat âlimleri yanında çalışmalarını temin etsin; ve tahsillerini muvaffakiyetle ikmal ederek döndükten sonra çalışıp yükselmeleri için müsait olabilecek muhiti hazırlasın. Bu son şart üzerinde bilhassa ısrar etmek istiyorum: 'Manevî istihsal'in ve 'İlmî mahsuller'in kıymeti olmayan muhitlerde gençliği ilim yoluna sevk etmek, imkânsız ve belki de faydasızdır..." (Köprülüzâde M. Fuat: 73 / 402)

Mehmet Emin Bey, "Harf İnkılâbı Maarif Seferberliğidir" başlıklı yazısında, harf inkılâbının başarıya ulaşması için "alınması gerekli tedbirleri" anlatmaktadır.

Yazara göre, halka ve aydınlara alfabenin şekillerini öğretmekle hiçbir şey sona ermemektedir. Bunlarla yazılan kelimelere ve bu harflerle mana arasındaki ilişkiye de dikkatleri çekmek lâzımdır. Halkın her kesiminden insanların, bu harflerle yazılmış kitap, gazete ve dergileri okumalıdır. Maarif Vekâleti de bu konuya ilişkin olarak, yeni harflerle her seviyeye hitap edebilecek olan kitaplar ve dergiler bastırmalıdır. Mehmet Emin Bey, bundan elde edilecek faydaları şöyle sıralamaktadır:

> "...Bir kere vatandaşlarda mütalâa zevki, mütalâa inhimak ve itiyatı artacaktır. Diğer cihetten bu harflerle en faydalı ve en lâzım eserlerin neşri sayesinde müfit fikirler de memlekette yayılmış olacaktır. Bu suretle yeni Türk elifbesini yerleştirmek için yapılacak kesif faaliyet maarifin tamimi ve yeni fikirlerin neşri demek olacaktır." (Mehmet Emin: 90 / 225)

Eski harflerle basılı, ama milli kütüphanemiz için bulunması elzem olan eserler, yeni harflerle tab' edilmelidir. Maarif Vekâleti, bu iş için, geçen yıl, bütçede gereken payı ayırmıştır.

Mehmet Emin Bey, '' Harf inkılâbı münevver zümreye çok ehemmiyetli bir vazife tahmil ediyor, '' demektir. O da , bu harfleri bilenlerin bilmeyenlere öğretilmesidir. Bugünkü nesil, harf inkılâbını tamamlamak vazifesini yerine getirirken,lâzım gelen birtakım malûmatı da yaymış olacaktır.Yazar bunu, '' maarif seferberliği '' olarak nitelemektedir ve bu seferberlikteki en mühim görevin öğretmenlere ait olacağını söylemektedir.

"Bu seferberlik en mühim vazifeyi muallimlere tahmil ediyor. Her zaman memlekette medeniyet ve irfan yaymak için fedakârlıkla çalışan bu günün muallim kitlesi, mefkûrelerinin tahakkuku için en iyi bir fırsatı ellerine geçirmiş oluyorlar.Harf inkılâbını tamamlamak için yapılacak cehit, okuma ve yazmayı,bu vasıta ile tabiat üzerine müessir fikirleri neşir demektir'' (Mehmet Emin : 90 / 225)

Avnî Bey, yeni Türk harfleri kabul edilirken, her düşünce adamının da fikirlerinin samimiyetle dinlenilmesi gerektiğini vurguluyor ve '' Yeni Harfler Hakkında '' başlıklı yazısında , seçilen harflerle ilgili düşünce ve tekliflerini dile getiriyor.

Yazarın, alfabe teklifinde, noktalı harflere hiç yer verilmiyor ve "Q, w, x, z̄, q" gibi işaretler sessiz harfler arasında yer alıyor. Avni Bey'in teklif ettiği sessiz harfler de şöyle sıralanıyor: "I, V, U, o, O, E, A " Yazar, yazısının sonunda, nelere dikkat edilmesi gerektiğini şu sözlerle dile getiriyor:

" Sonra bir esaslı noktayı da hatırdan çıkarmamalıyız ki Türkçeye yeni bir elifbe yaparken yalnız Türkler'i ve Türk dilinin hakiki ihtiyacını düşünmek asıldır; ecnebi lisanların yazılması ve ecnebilerin Türkçeyi okumaları taliden bile ötedir.

Latin harflerini kullanan her milletin bu harfler üzerinde yaptığı tasarruf meydanda iken bizim kendimizi hiç de ilmî olmayan bazı endişelere lüzûmsuz yere bağlamamız doğru değildir.

Yeni millî elifbemizi (Artık buna elifbe demek de bilmem doğru olur mu?) son ve kat'î şekil verilmeden evvel bu mülâhazaların da alâkadarlarca (yani her Türk'çe) nazar-ı dikkate alınmasını temenniye şayan görüyorum." (Avni: 91 / 247)

Avni Bey, bazı kelimelerin yazılışında zorluklarla karşılaşılacağını belirtiyor ve bunlara örnekler veriyor. Fakat yazarın vermiş olduğu bu örneklerde kelimelerin, okunduğu gibi yazılmadığı ve Batı dillerinde bazı seslerin telaffuzunda karşılaşılan, bir sesin iki şekille (harfle) gösterilmesi tarzını kullanarak tekliflerini yaptığı fark ediliyor. Bu teklif, hem okuma yazmayı zorlaştıracak, hem

de yeni harflerle düşünceleri ifade etmekte problemlerle karşılaşılacaktı. Zaten "Dil Encümeni", Türkçenin yazıldığı gibi okunması, okunduğu gibi yazılması kuralını daha sonraki çalışmalarında sistemli bir hâle getirmiştir.

Ahmet Cevat Bey, Türk Dili Encümeni azâlarından biri olarak "Q" harfini niçin almadıkları sorusuna, "Niçin Q'yu Almadınız?" başlıklı yazısında cevap veriyor.

> "k ile beraber q'yu da almış olsaydınız yazımızın hiçbir müşkülatı kalmayacaktı, diyorlar.
>
> Bırakmak üzere olduğumuz yazıda (kaf, kef) harfleriyle işaret ettiğimiz damak sesinin iki muhtelif sem'î intiba ile kendisini hissettirdiği şüphesizdir. Hatta bundan birkaç ay evvel neşrettiğim makaleler sırasında kendim de bu ses için elifbede iki mümessil harfin kabulünü tabiî bulmuştum. Fakat encümende cereyan eden müzakere ve tetkik neticesinde: "hı, he", "ğayn, ge", "kalın ve ince lâm"da olduğu gibi "kaf, kef"de dahi iki mümessil işaret isti'maline lüzûm olmadığına kanaat getirdim." (Ahmet Cevat: 96 / 346)

Yazar "k" harfinin bu görevi, "ka, kı, ko, ku" biçiminde arka damak sesiyle, "ke, ki, kö, kü" biçiminde de ön damak sesiyle okunması neticesinde yerine getireceğini düşünmektedir. Yabancı dillerden dilimize girmiş olan bazı kelimelerde, bu ince ses ihtiyacının "k" harfinin önüne bir "h" harfi ilavesiyle "kh" biçiminde karşılanabileceği de belirtilmektedir.

Ahmet Cevat Bey, uzunca malûmat verdiği bu yazısını, Türk Dili Encümeni âzâlarından biri sıfatıyla kaleme almıştır. Günümüzde, kendisinin bu teklifinin kabul gördüğünü gösteren bir şekli (kh) alfabemizde kullanmıyoruz. Fakat hem ince hem de kalın "k" sesini tek bir işaretle karşılıyoruz.

"Dil Encümeni'nin Raporu" başlığı altında, Dil Encümeni tarafından dilimizin grameriyle ilgili düzenlemeleri içeren rapor mukaddimesinden bir bölüm yayınlanmıştır. Önemine binaen bu rapordan yayınlanan bölümde, Arapça dil kurallarının dilimizi tamamen istilâ etmiş olduğu, bu kuralları detaylarıyla öğretmiş olmamıza rağmen, lise talebelerimizin dahi kelimeleri doğru yazamadığı ve kelimenin anlamını doğru olarak veremediği belirtilmektedir.Yeni gramer kurallarıyla birlikte bu zorluklar aşılacaktır. Raporun bir yerinde şunlar söylenmektedir:

"İşte Latin harflerinin lisanımıza tatbik olunmasıyla, birden bire Arap şekkâliyetinin binaî kalıplarını hatten kırmak, kullandığımız Arapça kelimeleri adi lügat lisanımıza mal etmek ve menşei ne olursa olsun lügatimize dahil bütün kelimeleri aynı fonetik imlâ sistemine tâbi tutmak imkânı hazırlanmış oldu. Bu suretle zeki ve münevver bir ecnebiye kıraat, imlâ ve gramerimizin bütün esaslarını bir haftada öğretmek imkân dairesine girmiştir." (***: 91 / 245)

Rapordan alınan metnin hemen altında, mecmua tarafından kaleme alınmış şu ifadeler dikkat çekmektedir:

"Rapordan naklettiğimiz bu cümleler yapılan sarf inkılâbının hem lüzûmunu, hem tevlit edeceği iyi neticeyi vazıh surette gösteriyor. Encümenin sarf raporundaki bu mukaddimeyi okuyanlar hiç şüphe etmiyoruz ki bu inkılâbın hem lüzûmunu, hem ehemmiyetini lâyıkıyle takdir edeceklerdir.

Bir kere bu takdir, bu iman yayılsın, tatbikat sahasında her şekli yenebiliriz. Bugün için en mühim vazife, hiçbir kargaşalığa meydan vermeyecek bir proğram ile tatbikat sahasına atılmak ve bir taraftan da her vicdanda bu imanı kuvvetlendirmektedir. - Hayat -" (***: 91 / 245)

Hakkı Tarık Bey, "Şive Endişesi" adlı yazısında, yeni harflere geçerken kafalarda "Acaba Latin harfleri, Türk dilinin şivesini muhafaza etmeye muktedir midir?" tarzında bir soru yerleşmeye başladığını, bu soruya cevap vermeden önce "Eski harflerimiz kendi şivemizi muhafaza ediyor muydu?" sorusuna cevap vermemiz gerektiğini söylüyor.

Tavrını yeni harflerden yana koyan Hakkı Tarık Bey, eski harflerle düzgün bir imlâmızın olmadığını ve bir imlâ anarşisi içinde bulunduğumuzu belirtmektedir. Yazarın şu cümleleri, eski ile yeni imlâyı karşılaştırdığı cümlelerdir.

"Eski imlâ, kelimeleri her yerde bir türlü okumağa imkân verecek elastikî bir mahiyet arz ediyordu. Kararsız, iki yüzlü bir imlâmız vardı. Bütün ahenk kanunları ve hatırlayarak okuduğumuz birçok kelimeler, yazı tarihinin her devrinden yeni bir yara alarak çıkmış gibi idi. Şimdi, 1) Her ses için bir harf, 2) Her hecede bir sesli harf esasları Türk dilinin kendi şivesini musavven tutmağıla kalmaz, ona mev'ut olan tekâmülü de en süratli bir hareketle işte bu imlâ sistemi temin eder." (Hakkı Tarık: 93 / 285)

Ahmet Cevat Bey, Türk Dili Encümeni âzâlarından biri sıfatıyla, "Fonetik İmlâya Tevcih Edilen İtirazlar" adlı yazısında, dilin yeni harflerle yeniden yapılandırılması ve kelimelerin yazımıyla ilgili itirazları cevaplamaktadır. Yazısının başlangıcında yazar, bu konuda şunları söylemektedir:

> "Eski imlâmızda bir taraftan sistem ikiliği (hem sâitli hem sâitsiz sistem), diğer taraftansa sâitlerin ve biraz da sâmitlerin isti'malinde anarşi hüküm sürüyordu. Yeni yazı, imlâmızın bu iki büyük, bu iki esaslı kusurunu izaleye müsaade ediyor: Bundan sonra yeni imlâmız kâmilen sâitli (vokalik) olacak; her kelime, her edat ve her lahika sâitlerle yazılacaktır.
>
> Lisanın bazı kelimelerinde sâit kullanıp da bazılarında kullanmamak, bazı kelimelerde bir sâiti başka bir sâitin yerine ikame etmek, bir sesi kendi harfiyle yazmayıp ona yakın bir harf ile yazmak, yahut uzun senelerden beri telaffuzda değişen veya kâmilen sukût eden bir sesi eskisi gibi yazmakta berdevam olmak... İşte bir imlâyı kusurlu yapan, berbat bir imlâ hâline getiren vasıflar bunlardır. Medenî âlemin ihtiva ettiği lisanlardan imlâsı en ziyade mantıkî, tahsil ve tedrisi kolay sayılanlar bu kusurlardan âri olanlardır. Bizim de imlâmız, eskiden bütün bu kusurlardan mürekkep bir acibe iken, yeni yazının ve yeni metodun yarattığı imlâ o kusurların cümlesini atabilen bir imlâdır." (Ahmet Cevat: 95 / 327)

Ahmet Cevat Bey, bu sözlerinden sonra yeni imlâ ile eskisi arasındaki farklılıkları örneklerle açıklamaya girişir. Bir kere bir cümledeki kelimeler, herkesin istediği gibi okunmayacaktır. "Şükrü şekeri yedi." cümlesinde "Şükrü" ve "şekeri" kelimeleri Arap harfleriyle aynı biçimde yazılmaktadır. Yeni imlâ ile bu tür karışıklığa sebep olacak yazımların önüne geçilmiş olacaktır.

Yazar, sert seslerin kelime sonlarındaki ve sesli harfle başlayan bir ek aldıklarındaki durumlarını da detaylarıyla açıklar. Birleşik fiillerin yazımında da değişiklikler vardır. Bunlardan birleşik yazılacaklarla ayrı yazılacak olanların durumu da bir kurala bağlanmaktadır.

Eski yazıda Arapçanın kalıplarına sadık kalınırdı. Oysa yeni imlâ ile birlikte bu kalıplardan sıyrılmak ve kurtulmak mümkün olmuştur. Artık hiçbir kelime kalıplara dayanarak yazılmayacaktır. Bu da yeni Türk harflerinin çeşitli kalıpları kırdığını göstermesi bakımından önem arz etmektedir.

Mecmua tarafından hazırlanan ve yeni harflerle yazı yazarken, nelere dikkat edilmesi gerektiğini anlatan bir yazı olan "Lahikalar Nasıl Yazılır?" adlı yazıda bazı eklerin ve edatların nasıl yazılacağı konusu örneklerle gösterilmiştir. Hakkında bilgi verilen ekler ve edatlar şunlardır: "mı, mi, mu, mü; de, da; için, ise, ile, ki, -ki, -ce, -cik, -ci, den, -di, -dir" Ayrıca, zaman ve şahıs eklerinin yazımı ile ünsüz benzeşmesi ve ünsüz yumuşaması konusu da örneklerle kısaca anlatılmıştır. (***: 91 / 252)

"Yeni İmlâda Dikkat Olunacak Noktalar" isimli yazıda da dilimizin kuralları arasında yer alan ünsüz benzeşmesi ve ünsüz yumuşamasıyla ilgili bilgi verilmiş ve örnekler sunulmuştur. (***: 92 / 274)

"Şekkaliyet: Umumî Fikirler" başlığıyla yayınlanan yazı, yapım ve çekim eklerinin kullanılışıyla ilgili kısa bir bilgiyi içermektedir. (***: 93 / 292)

"Mürekkep İsimler" başlıklı yazıda birleşik isimlerin yazılışı ile ilgili kurallar örneklerle gösterilmiştir. (***: 95 / 343)

Hamit Sadi Bey, "Yeni Harfler ve Coğrafî İsimler" adlı yazısında, yeni Türk harfleriyle haritalardan beklenen faydanın elde edileceğini, Arap harfleriyle yazılırken, haritalar üzerinde geniş izahat vermek zorunda kalındığını, bunun da haritadan istifadeyi zorlaştırdığını söylemektedir.

Yeni harflere geçince, haritalardan daha çok faydalanmak mümkün olacaktır ama bu kez de yer isimlerinin nasıl yazılacağı konusunda problemlerle karşı karşıya kalmaktayız. Hamit Sadi Bey, yabancı yer adlarının yazılışında beynelmilel yazılışların kabul edilmesine, Alman ve İngiliz imlâlarının bizim imlâmıza daha yakın olması münasebetiyle onların imlâlarıyla da yazabileceğimize dikkat çekmektedir. (Hamit Sadi: 97 / 369)

Hamit Sadi Bey, "Coğrafî İsimler Hakkında Tetkikat" isimli yazısında da, coğrafî isimlerin öneminden ve özelliklerinden bahsetmekte, bu isimlerin korunması gerektiğini vurgulamaktadır. Çünkü coğrafî isimler bir milletin, o topraklar üzerinde bırakmış olduğu eserin en önemli numunesidir. (Hamit Sadi: 100 / 432)

Avni Bey, "Yeni İmlâmıza Taalluk Eden Birkaç Mesele" adlı yazısında, yabancı dillerden dilimize girmiş olan kelimelerin imlâsının nasıl olması gerektiği ve noktalama işaretlerinden çift tırnak (" ") üzerinde duruyor.

Yeni yazının kabulüyle birlikte, dilimizdeki Arapça, Farsça ve Batı dillerinden girmiş olan kelimelerin yazımında karşılaştığımız zorluklardan biri, bu kelimelerin hangi imlâ ile yazılacağı problemidir. Türk Dili Encümeni, özellikle, Batı dillerinden aldığımız kelimelerin, bizim telaffuzumuzla yazılması gerektiğini söylemektedir.

Avni Bey, bu görüşte değildir. Ona göre bu kelimeleri telaffuz ediş biçimimizle yazmak hem bu kelimeleri tanınmaz hâle getirecek, hem de daha büyük karışıklıklara neden olacaktır. Bu nedenle bu kelimeler ya asıl imlâlarıyla yazılmalı ya da dilimizdeki imlâsı herkes tarafından kabul edilir bir şekle girinceye kadar asıl imlâsını korumalıdır.

Bunun dışında, özel isimlerin asıl imlâlarıyla yazılması beynelmilel bir kuraldır. Yazar, buna çeşitli örnekler vererek, telaffuz ediliş şekilleriyle bu isimlerin yazılmasının gülünçlüğe ve zorluklara neden olacağını söylemektedir. "Daily Mail" gazetesinin adını "Deyli Meyl" yazmak, onun asıl özelliğini bozmaktır.

> "... Bu tarzın hiçbir faydası yoktur. İmlâlarını aynen muhafaza etmek, telaffuzu okuyana bırakmak yegâne yoldur ve bütün dünya bu tarzı makbul tutmuştur. Çünkü hiç olmazsa şekil vahdeti teessüs eder de bu sayede ansiklopedi ve lügatlere müracaat yolu açık bırakılmış olur. Telaffuzu esas itibar ederek imlâyı değiştirince bu müracaata bazı hâllerde adetâ hiç imkân bırakılmamış olur." (Avni: 98 / 388)

Avni Bey'in noktalama işaretlerinden biri olan çift tırnak (" ") işaretinin Almanlar, İngilizler ve Fransızlar tarafından kullanılan şeklinin birbirinden farklı olduğuna değinerek, Türk Dili Encümeni'nin de bu konuda bir çözüm yolu bulması gerektiğini söylemektedir.

H. M. Bey, "Muallimin Rolü" adlı yazısında, yeni Türk harflerinin TBMM'de kabulüyle, öğretmenlere büyük sorumluluklar düştüğünü, her türlü zorluk altında vazifesini ihmal etmeden ifa eden öğretmenlerin hürmete lâyık insanlar olduğunu ifade etmektedir. Bu arada, Trakya'nın ücra bir köyünde, köy halkına, bir öğretmenin okuma yazma öğretmek için yaptığı şeyleri de kısaca anlatmaktadır. Eğer ıslahat dönemlerimizde, öğretmen okullarına da gerekli alâkayı gösterseydik, belki, bugünkü Türkiye'nin çehresi daha değişik olurdu. Yazar, Cumhuriyet idaresinin Türk öğretmenlerine de gerekli ilgiyi gösterdiğini belirtmektedir:

> "Türkiye ıslahat tarihi, yani, Türkiye'nin kurûn-ı vustaî teşkilattan kurtularak Garp medeniyeti ailesi arasına girmek için yaptığı gayretler ve hareketler tarihi mütalâa olununca en büyük hatalardan biri olarak da muallim tesirinin lâzım olduğu

kadar kavranmamış ve hesaba katılmamış olmasını saymak doğrudur. XIX. asrın ıslahat hareketleri esnasında Harbiye ve Sultanî... mektepleri gayretleri yanında bir de muallim mektepleri gayreti olsaydı bugünkü Türk cemiyetinin seviye derecesi farklı olurdu.

Cumhuriyet Garp medeniyeti âlemine tamamıyle girmek kararıyle beraber Türk muallimini düşündü; ve onun mütevazi fakat çok kıymetli mesaisini daima teşvik etti. Vicdanına ve büyük mefkûrelere mutî olmasını bilen Türk muallimi de bu itimada lâyık olduğunu ekseriyetle fedakârlık derecesini bulan vazifeye merbutiyetiyle ispat eyliyor." (H.M.:103 / 485)

Millet Mektepleri'nin yurdun her köşesinde açıldığını açıklayan "Millet Mektepleri Açıldı" adlı yazı, mecmua heyeti tarafından kaleme alınmıştır. Bu kısa ama öz yazı, Millet Mektepleri'ndeki manzaraları gösteren dört resmin altına yerleştirilmiştir. O günkü halet-i ruhiyeyi yansıtan bu yazıyı önemine binaen aynen alıyoruz:

"Geçen hafta yeni senenin başladığı ilk günde demokrat Türkiye, halk maarifine ve halkçılığa ait düşünülebilecek en esaslı bir harekete başladı: Okuma yazma seferberliği... Şimdi memleketin en ufak köyünden en ücra yerlerine kadar, on altı ile kırk yaş arasında ilim ve hayata susamış bütün bir nesil, mekteplerin kapılarından içeriye hücum ediyorlar. Milletin cehalet denilen dimağ ve ruh mikrobuna karşı açtığı cidalin insana hayret ve sürur veren iştiyak ve tezahürlerini anlatıyor. Sütunlarımızda birkaç resimle tespit ettiğimiz bu hadise, Kafkaslar'dan Akdeniz'e kadar uzanan ülkenin üstünden esen diriltici bir hava, dünya tarihinde ise milletlerin hayatında bir misli daha görünmeyen fevkalâde bir şeydir. İnsanlar vak'aların içinde yaşarlarken onun azamet ve şümulünü ihata edemezler. Fakat birkaç nesil sonra tarihin uzun yollarına daldığımız zaman yapılan işin harikulâdeliği daha iyi anlaşılacaktır. Millet Mektepleri'nin açılmasını Türkiye'nin hayatında mesut bir devrin başlangıcı addediyoruz. Onun içindir ki bu mesut âtiyi tahayyül etmekle şimdiden bahtiyarız." (***: 111 / 132)

H.M. Bey, "Millet Mektepleri" adlı yazısında, bu mektepler sayesinde yıllardır ihmâl edilen halkın ümmîlikten kurtarılarak okur-yazar hâle getirileceğini söylemektedir. Bu büyük işin başarılabilmesi için medrese geleneğinin yıkılması ve aydınlarımızda halkçılık fikrinin doğması gerekiyordu. İşte bu büyük olay, halkçılık cereyanının etkisiyle yapılmaktadır. Yazar, yapılan işin önemini ve büyüklüğünü vurgulayarak, duygularını şöyle dile getiriyor:

"Yaşayan nesle geçmiş nesillerin ihmali yüzünden düşen birçok vazifeler arasında, bir taraftan ilk tahsil mecburiyetini tamamıyle tahakkuk ettirecek tedbirler almak, diğer taraftan da ümmî kalmış vatandaşlarımızı feyz ve nurun aleti olan okuma ve yazma ile techiz etmek vazifesi de düşüyor. İşte bundan bir ay evvel talimatnamesi neşrolunan Millet Mektepleri halkçılık vazifesini müdrik olan bu neslin bu maksatla vücuda getirdiği teşkilattır. Başmuallimliği Büyük Gazimiz tarafından deruhte olunan ve 16-40 yaşına kadar her sene 400.000'e yakın ümmî vatandaşımızı kurtaracak bu teşkilatın halk terbiyesi ve halk neşriyatı ile de takviye edileceğine memnuniyetle muttali oluyoruz." (H. M.: 112 / 141)

Ümmîlikle mücadele eden diğer bir ülke de Rusya'dır. 1920'deki nüfus sayımına göre 117.000.000 kişiden 54.500.000'inin ümmî olduğu tespit edilmiştir.

Hasan Âli Bey, Dil Encümeni tarafından çıkarılan İmlâ Kılavuzu'nun birinci cüzünde yer alan kelimelerin yazımı hakkında, kafasına takılan bazı soruları, "İmlâ Lügati Münasebetiyle" adlı yazısında dile getiriyor ve sorularını, mecmuanın sütunları vasıtasıyla Dil Encümeni'ne yöneltiyor. Bu cüzde, "a", "i", "b" ve "p" harfleriyle başlayan toplam 4000 kelime yer almaktadır.

Hasan Âli Bey, "İmlâ Lügati Hakkında Tetkikler" başlıklı yazısında da aynı konuyu işlemektedir. Yazısının hemen başında Yakup Kadri Bey'in Dil Encümeni hakkında sarfetmiş olduğu "Dil Encümeni yalnız Arapça harflerle yazılı kelimelerin karşılarına yeni Türk harfleriyle imlâ şekillerini tespit etmekle kalmıyor, ufak mikyasta bir nevi akademi vazifesini de ifaya başlamış bulunuyor." tarzındaki sözleri üzerine, daha haklı bir sebeple, Dil Encümeni'ne bazı Arapça, Farsça ve Batı dillerinden girmiş olan kelimeleri örnek göstererek, bu kelimelerin kullanılıp kullanılmayacağına; İmlâ Kılavuzu'nda yer alıp almayacağına dair sorular soruyor. Kendisinin bu sorularının "her kafadan bir ses çıkması" şeklinde yorumlanmaması ve hüsnüniyetine inanılması gerektiğini, nihayetinde sorduğu soruların Dil Encümeni üyelerinin olduğu kadar kendisinin de ana diline ait problemlerle ilgili sorular olduğunu vurguluyor. (Hasan Âli: 104 / 506)

H.M. Bey, "Bir Heyetten Beklediklerimiz" başlıklı yazısında "Söz Derleme Heyeti"nin teşekkül ettiğini, komisyonda "bütün mektep hocalarının, lisan ve edebiyat okutan muallimlerin, her sınıftan ediplerin ve münevverlerin" tabiî üye olarak bulunduklarını, bu heyet tarafından yapılan proğramla Anadolu'nun en ücra köşesinde kullanılan ya da kullanılmadığı için unutulan kelimelerin derleneceğini söylüyor.

"... Söz Derleme Heyeti, Anadolu'nun köylerine ve kasabalarına dağılarak halkın lisanını, konuştuğu kelimeleri ve bunlardaki hususiyetleri tespit edecekler, diğer taraftan mütehassıslar eski dilimizde bir fonksiyonu haiz olup da bilâhare unutulmuş olan kelimeleri bulup çıkaracaklar ve nihayet Dil Encümeni kendilerine arz edilen bu malzeme üzerinde ilmî bir tasnif ve tasfiye ameliyesi yapacaktır." (H.M.: 109 / 81-82)

Böylece, Türkçenin ihtiyacı olan bir sözlük oluşturulacaktır. Yazar, Söz Derleme Heyeti'nin bir taraftan ağır ve yorucu bu işleri yaparken diğer taraftan da bu konuda ihtiyaç duyulan faaliyetleri yürütmeye başlamıştır. H. M. Bey, yapılan işin önemi üzerinde duruyor ve yapılanları destekliyor. Bunlar hakkında da şu malûmatı veriyor:

"Devlet devâir ve muamelat-ı resmiyesinde eski tumturaklı ve tarihî ünvanları, tabirleri atarak yerine daha basit ve sade, öz dilimizden alınmış Türkçe isimler ikamesine başladı. İmlâ Lügati eski 'Lügat-ı Osmanî'lerde bulunan birçok gayri me'nus, yabancı kelimelerin bir kısmını almadı; nihayet Darülfünûn'da bir heyet ilmî ıstılahatı tespit ile meşguldür. Hukuk, edebiyat, tıp, tabiiyat... sahalarında mevcut olan müselsel ve insana anlaşılmamak için yapılmış hissini veren tabirler ve ıstılahlar yakında temizlenecektir.

Bütün bu işlerin ne kadar etraflı mesaiye muhtaç olduğunu bilmiyor değiliz. Fakat yapılacak işin millî hayatımızda vücuda getireceği azîm tesirler düşünülünce bu vazifenin ne kadar şerefli bir iş olduğu tezahür eder." (H.M.: 109 / 82)

"Öz Dilimiz İçin" başlıklı yazı, Ankara'da Dil Derneği'nin ilk toplantısında Başvekil İsmet Paşa'nın açış konuşmasının verildiği bir yazıdır. İsmet Paşa, "Türkçe Söz Kitabı"nın acilen hazırlanmasının önemine işaret etmektedir.

Bizce yazının kayda değer en önemli yanı, İsmet Paşa'nın yaptığı açış konuşmasında kullandığı kelimelerin, ne o günkü yazı dilinde ne de o günkü konuşma dilinde kullanılmıyor olmasıdır. Örnek olmak üzere buraya bir bölüm alıyoruz. Çünkü bu konuşma, kullanılan kelimeler itibarıyle bugün dahi zor anlaşılabilecek bir konuşmadır.

"Birincileyin daha ilk kurumda dilimizi engin bir düze genişletmiş, ikincileyin medenî bütün anlatışlara tam denk gelecek sözleri dilimizde durgulamış olacağız.

> Daima aynı anlatışa karşılık olacak sözler ilk önden bize alışılmamış bir işleti verse de pek az zaman sonra tadımıza uygun hele durgulu olması ile yeden oynamaz birer yüz alacaklardır. Sözkitabı birleştirmesinde Dil Derneği 'ıstılah' dediğimiz ayırım sözlerini çeşit gideklerin işedinenleri yardımıyle varılmağı hem saygılı hem yakışık alır bir gidiş saydı." (***: 117 / 241)

Mehmet Emin Bey, "1929 Senesi" adlı yazısında, 1929 yılına girerken 1928 yılında yurtta ve dünyada gelişen olaylar hakkındaki düşüncelerini aktarıyor. 1928 yılı içinde yurtta gelişen en önemli olay, Latin alfabesini kabul ederek, bir büyük inkılâbı daha gerçekleştirmiş olmamızdır.

> "Giden sene bizim için en büyük inkılâbı tahakkuk ettirdi; yeni Türk harflerinin kabulüne doğru hatve atmak bile en mühim bir inkılâp iken biz yalnız bu adımı atmakla kalmadık, uzun senelere sığabilecek bir hareketi birkaç ay içinde tahakkuk ettirdik. Bu hadisenin beşeriyet tarihinde en ehemmiyetli vak'alardan biri olduğuna şüphe etmiyoruz. Türk milleti için çok şerefli olan bu hareketin kıymeti gün geçtikçe daha iyi anlaşılacaktır." (Mehmet Emin: 110 / 102)

Bu inkılâbın en önemli yılının önümüzdeki yıl, yani 1929 yılı olduğunu söyleyen yazar, "Millet Mekteplerî'nin Dâhi Başmuallimi" olarak tavsif ettiği Gazi Mustafa Kemâl'in halkla iç içe bu seferberliğe katıldığını, "okuma yazma bilenlerin millî hayatın kendilerine verdiği bu imkânla vatana olan borçlarını ödemek için" okuma yazma bilmeyenlere, okuma yazma öğretmelerini ihtar ettiğini de bildirmektedir.

Yeni seneye girerken bir önceki seneyi değerlendiren ve 1929 yılıyla ilgili beklentilerini ileten diğer bir yazı "1929 Senesine Girerken" başlığıyla Nahit Sırrı Bey tarafından yazılmış. Yazar, hiçbir dönemde olmadığı kadar büyük bir sükûn ve kalp huzuruyla yeni seneyi karşıladıklarını, 1928 yılı içinde de vaktiyle her tarafı mezar olan vatan topraklarının bir uçtan bir uca dershane olduğunu söylüyor. Onun da cümlelerinde Gazi'ye derin saygı ve muhabbetle karışık övgüler yer almaktadır:

> "... İçimizde ve dışımızdaki bütün bir husumet cihanına karşı ayaklanan ve ayaklandıran ulu Gazi'ye, cehalete karşı açılan bu yeni ve muazzam cidalin başında buluyoruz. Hayır, böyle de değil: Vaktiyle nasıl Samsun'a yapyalnız gittiyse ve bu tek adam milletin gözüne nasıl bir ordu gibi göründüyse, bu yeni cidalde de onun sihirli varlığını aynı derecede müessir gördük ve davanın haklılığı için de aynı imanı duyduk. Gazi'nin yer yer memleketi dolaşarak kendi eliyle halka ders okutmasının

hatırası, gelecek nesillerin hafızasında en büyük harp zaferleriyle beraber ve aynı minnet ve hayranlık duygularıyla muhat olarak yaşayacaktır." (Nahit Sırrı:110 / 113)

Profesör Luigi Borgogno tarafından kaleme alınan "İtalya'da Dil İnkılâbı Nasıl Oldu?" adlı yazı, Türkiye'deki harf inkılâbından mülhem olarak yazılmıştır. Yazar, bunu yazısının ilk paragrafında açıkça söylemektedir. Harf inkılâbımızı da büyük bir cesaret örneği olarak görmektedir:

"Bugün Türkiye, bütün Garp'ın bakıp hayran olduğu harikulâde bir himmetle idaresi tarzını ve teşkilatını ıslah ediyor, bütün hayatını uyandırıyor, medeniyet ve terakki yolunda süratle ilerliyor. Dilin ıslahına da enerji ile başlanılmıştır; Avrupa âleminin Türkiye fikriyatını tetkik ederken karşılaştığı en büyük müşkül, Arap harfleri kaldırılarak yerine Latin alfabesi konmasıdır. Şimdiye kadar hiçbir milletin gösteremediği bu cüretten doğan mütcaddit ve geçici müşkülâta karşı da büyük bir azim ve tam bir muvaffakiyetle tedbirler alınıyor. Türkiye'ye bugün bir dostluk misakı ile öteden beri de mütekabil muhabbetle bağlı olan diğer bir Avrupalı milletin, İtalyan milletinin dilinin nasıl teşekkül edip yerleştiğini böyle bir zamanda kısaca anlatmak zannederim ki faydasız olmaz." (Luigi Borgogno: 115 / 206)

Galip Atâ Bey, "AlfabeTarihi" adlı yazı dizisinde, dünya milletlerinin kullandıkları alfabenin tarihî gelişimi üzerinde duruyor (I -116 / 226- 227; II - 117 / 247-248; III- 119 / 287-288). Yazarın, bu konuyu ele almaktaki amacının, Latin harflerinin oluşumu ve kullanış kolaylığı hakkında bilgi vermek olduğunu düşünüyoruz. Birinci yazının başlangıcındaki ifadeler, bu görüşümüzü desteklemektedir:

"Latin alfabesi esasından kabul ettiğimiz yeni alfabemizin, bundan evvelki yazımıza nisbetle, dilimize ne kadar uygun ve ondan ne kadar vazıh olduğunu yeni yazıyı tatbik ettiğimizden beri her günkü müşahedelerimizle anlıyoruz. (...) ... Yeni yazı, dilimizde Türkçe kelimeler ve kelimat-ı Arabiye ayrılığını kaldırdı, dilimizde kullandığımız kelimelerin tamamıyle kendi malımız olduğunu ispat etti; çünkü esas hangi lisandan alınmış olursa olsun, söylediğimiz kelimelerin hepsini söylediğimiz gibi yazıyoruz. Hulâsa yeni yazımız bize dilimizin istikbâlini temin etti." (Galip Ata: 116 / 226)

"Alfabe Tarihi" adlı yazının bundan sonraki kısımları, tamamen, alfabenin tarihî gelişiminin hikâyesine ayrılmıştır.

XI - Dış Dünyadaki Gelişmeler

Zeki Mesut Bey, "Çin Uyanıyor" adlı yazısında, Çin'in Avrupa ülkelerine ve Amerika'ya ticaret limanlarını açarak ve onlara concencion'lar sağlayarak zaafa uğradığını, bağımsızlığından ödün verdiğini, bunun geç de olsa farkına vardığını ve kurtulmak için çırpındığını, sonunda bu güçlerin elinden kurtulacaklarına inandığını anlatmaktadır.

Yazar, yazının bütününde Çin'in ticaret merkezlerini kaptırışını hikâye etmiş ve tavrını Çin'den yana koymuştur. Burada Batılı ülkeler, işgalci emperyalist ülkeler olarak görülmektedir. (Zeki Mesut: 18 / 353-354)

Zeki Mesut Bey, "İkinci Bir Alses Loren: Besarabya" adlı yazısında bir zaman Osmanlı İmparatorluğu sınırlarında bulunan Besarabya'nın çeşitli zamanlarda yapılan antlaşmalarla kâh Rus sınırlarına dahil edildiğini, kâh Osmanlı İmparatorluğu sınırlarında kaldığını söylemekte kaldığını söylemekte ve Rusya ile Romanya'nın bu toprakları paylaşamamasından bahisle, İngiltere, Fransa, İtalya ve Japonya gibi Birinci Dünya Savaşı'nda itilaf devletleri olarak anılan devletlerin yanında yer almasından aldığı cesaratle Romanya'nın 11 Nisan 1918'de Besarabya'yı ilhak edişini, İngiltere, İtalya ve Fransa'nın bunu onaylayışını; fakat Rusya'nın bunu kabul etmediğini etraflı bir şekilde anlatmaktadır.

Zeki Mesut Bey'e göre, Besarabya konusunda halkın rızası sorulmalı ve ona göre hareket edilmelidir. (Zeki Mesut: 20 / 394-395)

Zeki Mesut Bey, "Faşist İtalyan Emperyalizmi" adlı yazısında, İtalya'nın Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, istediklerini elde edemediği ve hayal kırıklığına uğradığını, bu durumun, Faşist Mussolini'nin iktidara gelişini kolaylaştırdığını ve İtalya'nın üç dört yıl içinde dış siyasetinde bir dinamizm meydana geldiğini söylemektedir. Bu yazı, 11 Nisan 1927'de kaleme alınmıştır. Yazar, daha o tarihlerde, İtalya'ya dikkat edilmesi gerektiğini söylemektedir:

> "...Anglo-Sakson emperyalizmi ile teşrik-i mesai eden İtalyan emperyalizminin seyr-i tekâmülünü dikkatle takip etmek bahr-ı sefit havzasına mensup devletler için millî bir vecibedir." (Zeki Mesut: 23 / 453-455)

Zeki Mesut Bey, "Faşizmin Devlet Telâkkisi"adlı yazısında bu konuda kendi görüşünü ve düşüncelerini vermek yerine İtalyan Nazırı Alfredo Rocco'nun ağzından faşizmin devlet telakkisini

vermiştir. Yazıda, bu hususlaki bütün düşünceler Rocco'ya aittir ve konu oldukça tafsilatlı bir surette işlenmiştir.

Zeki Mesut Bey, faşizmin tekliflerinin yeni olmadığını, daha önce bu fikirleri Ranke, Paul Ernest, Edgar Stein, Walter Fogel gibi Alman düşünürlerin dile getirdiğini söylemektedir. Yazar, yazısının sonunda şunları ekler:

> "...Faşizm fazla olarak bunları tatbikat sahasına isâl etmiştir. Şüphesiz bu teşebbüs insaniyet tarihinde mühim bir tecrübe ve merhaledir. Onun leh ve aleyhinde beyan-ı fikir eden devlet ilimleri mütehassıslarının mütalâalarını öğrenmek herhalde merakla ve faydalı bir iştir." (Zeki Mesut: 39 / 248)

Zeki Mesut Bey, "Almanya ve Şark Âlemi" adlı yazısında, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, neredeyse, Batı dünyasından dışlanan Almanya'nın, aslında o güne kadar içinde bulunduğu Latin âleminden de çıkmaya karar verdiğini, kendisine yeni bir ruh kazandıracağına inandığı Şark âlemine yüzünü döndüğünü ve Şark'a ait politikalar geliştirdiğini söylüyor. Pek tabiîdir ki Almanya'nın bu dönüşünde kendi menfaatleri söz konusudur. Zeki Mesut Bey, Avrupa'nın en güçlü ülkelerinden biri olan Almanya'nın Şark âlemine açılma siyasetinin, Asya'nın lehine olduğunu düşünmektedir.

> "...Görülüyor ki Şark -Garp mücaledesinde Avrupa'nın mühim bir rüknü olan Almanya'nın vaziyeti -hiç olmazsa bugün için- emperyalist devletlerinkinden büsbütün başka ve herhalde Asya'nın lehinde bir mahiyet arz etmektedir." (Zeki Mesut: 27 / 17)

Zeki Mesut Bey, "Alman İttihat-ı Millisinin Tekâmülü" adlı yazısında, Almanya'nın Birinci Dünya Savaşı'ndan ekonomik ve siyasî olarak yenik çıktığını, fakat moral açısından kazançlı olduğunu söylemektedir. Almanlar'ın en büyük amacı Büyük Almanya'yı kurmaktır. Savaştan önce Avusturya-Macaristan İmparatorluğu bünyesinde, Çekler, Hırvatlar, Macarlar ve Almanlar vardı. Fakat imparatorluk sınırları içindeki Alman nüfus, diğerlerine göre çok azdı.

Savaş sonrasında kurulan Avusturya devletinin bünyesinde, Almanlar çoğunluktadır. Almanya, Avusturya ile birleşme düşüncesi içindedir. Buna Avusturya da razıdır ama birtakım şartları vardır. Zeki Mesut Bey, yazısında Almanlar'ın zihnini devamlı meşgul eden ittihadın tarihî detaylarını anlatıyor. Bununla birlikte böyle bir birleşmenin önemli neticelerinin de olacağını eklemeyi ihmal etmiyor:

"... Hiç şüphesiz Avusturya'nın Almanya ile birleşmesi ve bu suretle Avrupa'nın vasatında yetmiş milyonluk çalışkan ve müteşennin, yekvücut bir milletin teşekkülü bugünkü Avrupa siyasî nizamını alt üst edecek bir hadise-i azîme teşkil eder. El-yevm dünyanın bugünkü siyasî nizamından memnun veya gayri memnun olan birçok milletlerin mevcudiyetine bakılır ise iltihak meselesinin netâyici pek mühim olacak yeni birtakım siyasî kombinezonlara yol açacağı tabiî görülür." (Zeki Mesut: 35 / 167)

Zeki Mesut Bey, "Şark-Garp Mücadelesi" başlıklı yazısında bu iki âlemin birbiriyle olan mücadelesini, özellikle siyasî çıkarları göz önüne alarak anlatmıştır.

Şarktaki ve Garptaki milletlerin asırlardır birbiriyle mücadele ettiklerine değinen yazar, bazen Şark milletlerinin bazen de Garptakilerin üstünlük kurduklarını; fakat üstünlüğün son yüzyılda tamamıyle Garp'ın eline geçtiğini belirtmektedir. Zeki Mesut Bey, özellikle Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, değişen dünya üzerinde milletlerin kendilerine yeni yer aramalarını, özellikle Almanya'nın çıkar bir yol aradığını söylemektedir.

Zeki Mesut Bey, Fransız mütefekkiri Andre Suares'in Nisan 1927'de "Revue des Vivants" adlı mecmuada yayınlanan "Europe L'embre sur" başlıklı makalesinde Doğu dünyasına bakışını yansıtan düşüncelerini aktarır:

"...Bütün mütalâatının nokta-i azimeti dinin Avrupa ile Asya'yı tamamen tefrik ettiği fikridir. İnsanları ayıran ve birleştiren fikirlerden ziyade hislerdir. Din de hissiyat sahasına aittir. Andre Suares'e göre Asya tabiaten koministtir. Çünkü proleterdir. Asya'da şahsiyet ve keyfiyet yoktur. Adet ve kalabalık vardır. Yine onun fikrince Asya'da ilim ve intikat da yoktur. Bu sebepten bittabi sanayi de teşekkül edememiştir. Asya'nın Avrupa'ya karşı baş kaldırması, kemiyetin keyfiyete karşı isyanından başka bir şey değildir. Halbuki adedin ehemmiyeti yoktur. Fikir terk-i mevki etmez. Eğer Avrupa ciddi surette lâzım gelen tedbiri alırsa Asya'dan korkacak bir şey olmaz. Ancak bunun için irade ve idrak lazımdır." (Zeki Mesut: 30 / 68)

Zeki Mesut Bey, "İlim ve Sanatın Himayesi" adlı yazısında ilim ve sanat adamlarının kolay yetişmediğini, onları korumak ve kollamak gerektiğini ama bu insanların bir boksör, bir futbolcu kadar para kazanamadığını ve şöhret olmadığını söylemektedir. Yazar, ilim ve sanat adamlarını korumak amacıyla Fransa ve İspanya'da onlar için kurulan bir sandıktan bahsetmektedir.

Fransa'daki sandık, muharrirlerin, âlimlerin ve sanatkârların çalışmalarını desteklemeye, şehir tiyatroları ve halk eğitimi kurumlarına yardım etmeye, ilmî, fennî ve bedii eserlerin veya koleksiyonların basımını sağlamaya, yazarların ve eserlerinin telif hakkını korumaya yönelik olarak kurulmuştur.

İspanya da Fransa'nın yaptığı bu uygulamayı aynı şekilde tatbik etmiştir. Yazar, ilim ve sanat erbabının korunmasıyla ilgili olarak şu düşünceleri dile getirir:

> "...Bir cemiyet içindeki tesanüt ve taavün bundan güzel misal olamaz. Cemiyet, hiçbir cüzü ihmâl kabul etmeyen bir küldür, ve bunun temeli ruhu ilim ve sanattır. Herhangi bir milletin kudret ve kabiliyet-i hayatiyesi, ilim ve irfana verdiği mevki ile ölçülür, iddiasında mübalâğa yoktur sanırım." (Zeki Mesut: 36 / 196)

Zeki Mesut Bey, "Macar İntibahı" adlı yazısında Birinci Dünya Savaşı sonrasında Macaristan'ın siyasî ve ekonomik olarak bir çöküntü yaşadığını ve büyük bir mücadeleyle ve Cemiyet-i Akvam'ın yardımıyla kendi sorunlarına çıkış yolu bulduğunu anlatmaktadır. (Zeki Mesut: 44 / 353-354)

Zeki Mesut Bey, "İspanyol Direktuvarının Devlet Telakkisi" adlı yazısında 13 Eylül 1923'te İspanya'da ordunun ve vatanperverlerin desteğiyle iktidarı ele geçiren General Primo de Riviera'nın, bir diktatör olarak İspanya'da şekillendirmeye çalıştığı devlet sistemi hakkında bilgi veriyor. Yazar, General de Riviera'nın, diktatör olarak İspanya'nın başına geçmesini, tıpkı İtalya'daki Mussolini örneğinde olduğu gibi, onun şahsiyetine ve kudretine bağlamaktadır. General, oluşturmak istediği meclisle, milletin devlet işlerine mücadele etmesine, iktisadî ve içtimaî sahalarda çeşitli düşüncelerden istifade etmeye yol açmış olacaktır. (Zeki Mesut: 51 / 493)

Kâmuran Şerif Bey, "Japonya'da Fikrî Hayat" başlıklı yazısında Japonlar'ın savaş sonrasında, Batılılar'ın da tesiriyle eğitim, kültür ve bilim alanlarında büyük bir mesafe kat ettiklerini detaylı bir şekilde anlatmaktadır. (Kâmuran Şerif: 55 / 49,54)

K. Bey, "Cemahir-i Müttehide'de Muhaceret Meselesi" adlı yazısında, Amerika Birleşik Devletleri'ne Avrupa'dan ve Asya'dan göç edip gelenleri ve bunların karşılaştıkları problemlerle buradaki yaşam mücadelelerini anlatıyor. (K.:56 / 69-74)

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Kâmuran Şerif Bey imzasıyla yayınlanan "Bolşevizm Devrinde İlim, Sanat, Edebiyat" adlı yazıda, Sovyet cumhuriyetlerindeki ilim, sanat, edebiyat hayatı anlatılmaktadır. Yazı tercüme bir yazıdır. Yazının hemen başında verilen notta yazının "Bolşevizm rejiminin teessüsünün 10. yılı münasebetiyle" Mark Slomin tarafından kaleme alındığı belirtilmektedir. Sovyet cumhuriyetlerindeki ilim, sanat, edebiyat faaliyetlerinde Bolşevik propagandası önemli bir yer tutmaktadır. (Kâmuran Şerif: 58 /107-108)

BÖLÜM: 2

EDEBİYAT YAZILARI

A- Edebiyat ve Edebiyat Tarihi Üzerine

İhsan Bey tarafından tercüme edilen Amerikalı Alfonso Smith'in "Edebiyatın Hizmeti" adlı yazısında, edebiyatın edipler vasıtasıyla herkesin hissine tercüman olduğu ifade edilmektedir. Yazar, yazısının bir yerinde edebiyatı tanımlamaktadır. Edebiyatın hizmeti konusunda söylenebilecek en etkili ve kısa sözler, yazarın bu tanımında dile getirilmiştir:

> "... Edebiyat bizim söylemek ihtiyacını şuurlu veya şuursuz bir surette duyduğumuz hâlde ifadesine muktedir olamadığımız hislere tercüman olan eserlerdir. Edebiyat, birçok nutuklarda bizimle iştirak eden, yarı teşekkül etmiş düşüncelerimizi, zapt olunmuş hiddetlerimizi, boğulmuş arzularımızı alıp onlara bir ahenk ve mükemmeliyet veren nesirlerle şiirlerden ibarettir." (İhsan: 83 / 82)

Ali Canip Bey, "İki Arkadaş Arasında" adlı yazısında "Sanat, sanat içindir." görüşünü tartışmaya açıyor. Kendisi de bu görüşe katılıyor ama bunun sınırlarının da çizilmesi gerektiğine inanıyor. Karşısında bir muhatabı vardır. Onunla karşılıklı konuşmaktadır ve bu da mevzuların açılmasını ve detaylarına inilmesini kolaylaştırmaktadır.

Yazar, Türk edebiyatından ve Batı edebiyatından örnekler vererek sanat üzerine düşüncelerini açıklar. Sanatın "çalışma" ile yan yana yürüdüğünü söyleyen yazar, bütün büyük sanatçıların büyük bir gayretle ve takatsiz kalıncaya kadar çalışmakla ölümsüz eserler ortaya koyduklarını belirtir. Bergson, "irşatsız, talimsiz, meşakkatsiz muvaffakiyete imkân yoktur." demektedir.

> "Sanat zahmettir.(...) Şüphesiz 'sanat sanat içindir'! Sanatın irfana muhtaç pek ciddi bir şey olduğunu bilmek ve yine ancak sanatın müessiri ve eseri hayat olduğunu düşünmek ve bu noktadan sanatkârın büyük bir mesuliyet sahibi olduğunu kabul etmek şartıyla..." (Ali Canip:18 / 345)

Nahit Sırrı Bey, "Edebiyatta Başka Sanatlar" adlı yazısında edebiyat, musiki, resim, heykeltraşlık, mimarî, dans gibi güzel sanat şubelerinin hiçbirinin diğerine müdahelesi olmaması

gerektiğini anlatmaktadır. Yani resim, resim olmalı, onda mimarî ve heykeltraşlığa ait unsurlar bulunmamalıdır. Şiirde, resim ve musiki yer almamalıdır.

> "...Sanayi-i nefisenin her şubesi müstakil olmalı, ressamın eseri mimarın resmine, rakkasenin raksı ile aktörün evzâı heykeltraşın ibdaına benzememeli ve musikişinasın eseri biraz dağınık, edibin yazısı ise bir ruh gibi muammalı ve bir girdap gibi derin olmalı!" (Nahit Sırrı: nu. 91, s. 247)

Nahit Sırrı Bey, Genç Osman'ın, bir seferin sonunda, bu seferin muazzam bir şekilde ifade edilmesi için bir bestekârı değil, büyük şair Nef'î'yi görevlendirdiğini söylemektedir. Çünkü bizim eski şiirimizde resim ve musikî iç içe girmiştir. Yazar, Yedi Meş'alecileri de divan şairlerine benzetmekte ve onları da eleştirmektedir. Güzel sanatların bu şekilde birbirine karıştırılması konusundaki eleştirilerden Ahmet Haşim de nasibini almıştır. Yazar, edebiyatta şiir dışında, roman ve tiyatro eserlerinde de resim ve mimarî unsurlarına rastladığımızı belirtmektedir. Özellikle tasvirlerde bu durumla sık sık karşılaşmaktayız.

Nahit Sırrı Bey'in "Hayat"ın 23 Ağustos 1928 tarihli nüshasında işaret ettiği bu hâl, yıllar sonra Orhan Veli ve arkadaşları tarafından gündeme getirilecek ve daha büyük tartışmalara neden olacaktır. Yazarın, güzel sanatlarda yalınlığı savunduğu bu yazısında, Divan şiirine karşı olumsuz bir tepki gösterdiğine de şahit oluyoruz. Yazıdan anlayabildiğimiz kadarıyla Divan şairleri, duygularını dile getiren şairler olmak yerine, ısmarlama şiir yazan şairler konumundadır.

Ali Canip Bey, hayatın, ilmin ve sanatın büyük eserlerini, büyük ruhî hamlelerin yarattığını ifade ettiği "Mukaddes Ateş" adlı yazısında, düşüncelere ufuklar açan büyük keşiflerin, herkesi etkileyen bedîî güzelliklerin bu hamlelerin eseri olduğunu söylüyor. Bu hamleleri gerçekleştiren büyük insanların vicdanlarında hiç sönmeyen bir ışık, bir güneş vardır. Yazar bunu, "mukaddes ateş" olarak vasıflandırıyor. Bu mukaddes ateşlerden etkilenen peykler de vardır. İnsanlık, "mukaddes ateş" sahibi olanlardan büyük faydalar temin ettiği gibi, onlardan etkilenen ikinci adamların çalışmalarından da istifade etmektedir. Ali Canip Bey'in devlet adamlarından bir isteği vardır:

> "Bütün devlet adamlarının, âlimlerin, ediplerin, bilhassa mürebbilerin en birinci vazifesi bütün gençliğin ruhunda 'mukaddes ateş' ışığının parlaması için vasıta ve vesileler ihzarına çalışmak yeni nesli menfîlikten ve gayesizlikten sıyanet etmek, ona hayatı, ilmi, fenni, sanatı sevdirmek ve bu uğurda azamî fedakârlık

ihtiyar eylemek bu insanî ve medenî sevgiyi kahredecek âmillere düşman kesilerek mücadeleye girişmektir." (Ali Canip: 16 / 301)

Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey, "İnkılâp ve Edebiyat" adlı yazısında, inkılâpların tesiriyle yeni hayat telakkileriyle karşı karşıya olduğumuzu, içtimaî sahada gösterdiğimiz bu büyük ilerlemenin, maalesef, edebiyat sahasında gösterilemediğini, edebî eserlerimizin Avrupa'daki benzerlerinin kötü birer kopyası olduğunu, sanatkârlarımızın Türk toplumunun meſkûrelerini gösteren eserler ortaya koyamadığını söylemektedir. Tiyatrolarımızda Avrupa'nın "fuhuş ve zina" piyesleri tercüme edilip sahnelenirken, millî olduğunu iddia eden bazı yazarlarımız da bu konuları roman ve hikâyelerinde işleyerek aile hayatımızın içine girmiş ve derinden etkilemeye başlamıştır. Yazar, bunların bahsinin dahi geçmemesi gerektiğini, ama memleket gençliğini etkilediği için bahsi gerekli olduğunu, bunların dışında bazı romanları ve şiir kitaplarını gözden geçirecek olursak yine bizi memnun etmeyecek marazî bir edebiyatla karşılaşacağımızı belirtmektedir. Fuat Bey, yazısında, bu konu hakkında bazı sorular sorar:

> "...Millî zaferi kazanan, millî inkılâbı yaratan asil ve orijinal Türk ruhu, binlerce senelik istiklâl ve hakimiyet hayatının yoğurduğu o hürriyetine müştak, yabancı harsların esaretinden müteneffir Türk seciyesi edebiyatımıza niçin daha giremedi? Bize Anadolu'nun saf ve temiz Türk halkının hayatını ve esrarını anlatacak ve gayrı meş'ûr duygularımızı şuurlu bir hâle sokacak millî şahesere ne zaman nail olacağız? Eserlerinde Türk hayatının asıl sağlam, orijinal ve kuvvetli taraflarını gösterememek hususunda şairlerimiz de romancılarımız gibidir, son şiirlerimizin büyük bir kısmı, Avrupa edebiyatlarının soluk ve âdi bir taklidinden, oralarda artık kıymetini kaybetmiş cereyanların manasız istitalelerinden ibarettir." (Köprülüzâde M. Fuat: 5 / 82-83)

Yazar, bu cümlelerle, özlediği ve istediği edebiyatı da ortaya koymuş oluyor. Buradaki ifadeler, Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki Anadolu'ya, Anadolu insanına açılma isteğinin işaretleridir. Millî bir edebiyat yaratmanın yolu, millî hayatı anlatan eserleri vücuda getirmekle mümkündür. Daha sonraki yıllarda, Anadolu ve oradaki yaşam, memleket edebiyatımızın en önemli membaı olmuştur.

Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey, eski hayat anlayışımıza ait sahte, hastalıklı ve ferdiyetçi edebiyatın son günlerini yaşadığını; bundan sonra önemli olanın, yıkılan bu "temelsiz binanın" yerine kuracağımız büyük abidenin nazariyesinin sanatkârlarımız tarafından yapılması olduğunu söylemektedir:

"...Bu yeni edebiyat, asıl ilhamlarını "millî hars"tan, "halkın ruhu"ndan almak için tamamıyle "asrî" ve "hayatî" bir mahiyette olacak ve bu suretle Türk ruhunun "asliyet ve hususiyet"ini gösterebilecektir. Bize öyle bir edebiyat lâzımdır ki, ilahî nağmeleriyle en bedbin ve hasta ruhlara ümit ve faaliyet versin; ferdiyetleri içtimaî mefkûreler içinde eritsin; yaratacağı kahramanlarla Türk seciyesinin faziletkârlıklarını tecessüm ettirsin; eski hayat şekillerinin umumî telakkilerine, yabancı harsların meş'um tahakkümüne isyankâr bir gençlik yaratsın... İşte Türk inkılâbı, edebiyat ve sanat sahasında böyle bir hareket bekliyor ve ancak böyle bir hareket, inkılâbı itmam edecektir." (Köprülüzâde M. Fuat: 5 / 83)

Ali Canip Bey, "Edebiyatımız ve Musikimiz" adlı yazısında, Türk edebiyatının tarihte Divan edebiyatı, Tekke edebiyatı ve Aşık edebiyatı olarak üç cephe arz ettiğini söylemekte ve özellikle Divan edebiyatının "millî olmadığı" iddiasına katılmadığını ifade etmektedir.

"Divan edebiyatının beynelmilel unsurlarına bakanlardan bir kısmı onu Türk ruhuna her noktadan yabancı saymışlardır. Bu telakki kanaatimizce yanlıştır. Divan edebiyatını bu milletin münevver zümresi ortaya koymuştur; bir milletin mümessillik hakkı dâhilerde olduğuna göre Türk Fuzûlî"nin, Türk Nedim'in ve daha nice nice yüksek Türk zekâlarının içinde çalıştıkları müessese elbette Türk'ün malıdır. Ve devam ettiği asırlar zarfında, kendi janrındaki edebiyatlar, hasseten kendine model yaptığı Acem edebiyatı ayarında üstatlar yetiştirmiş olmak haysiyetiyle, Divan edebiyatı Türk milletinin ret değil, iftihar edeceği öz malıdır. Onu gayri millî saymak, kanaatimce, Türk milletini mefâhirinin birinden mahrum etmeye çalışmaktır. Hulâsa Divan edebiyatı, Türk malıdır; ve onu ret ve inkâr edemeyiz, etmemeliyiz." (Ali Canip: 124 / 382)

Yazar, Divan edebiyatını teknik ve telâkki itibariyle beynelmilel; Tekke şiirinin teknik olarak bir kısmı millî, bir kısmı beynelmilel, felsefe olarak beynelmilel ve Aşık şiirini de hem teknik hem de telâkki olarak millî görmektedir. Bugün Divan ve Tekke edebiyatı tarzında şiir yazmak isteyenlerin samimi olamayacağı ve kendilerine bir muhit bulamayacaklarını söylemektedir. Çünkü Türk toplumunun hayat tarzı değişmiştir. Onu eskiye döndürmek de mümkün değildir. Bakî'yi, Şeyh Galip'i okuyup muasırları gibi zevk almamız mümkündür, fakat onları takip etmemiz imkânsızdır. Çünkü onlar mazide kalmışlardır.

Ali Canip Bey, musikimizde de edebiyatımız gibi üç cephe olduğunu belirtmekte ve musikideki ikilemimize de tercüman olmaktadır.

> "...Musikimize gelince, Şark hayatı, Şark zihniyeti indiras ettiği için musikinin devamına imkân yoktur; dikkat edince, eski bestekârlarımız ayarında bestekârların yetişmemekte olduğu bile eski musikinin devamını imkânsız gösterecek avâmil ve delâilden sayılabilir. Avrupaî musiki namına bu güne kadar ortaya konan şeylerin ise Türk musikisiyle alâkası nedir? Bu noktadan düşünülecek olursa, eski musiki zevki, eski edebiyat zevkinden daha kuvvetli, daha canlıdır. Bu hâl eski musikinin devamına işaret olamayacağı gibi Garp eserleriyle iktifa etmemize de bir sebep olamaz. (...) Vasıl olmak istediğim netice Avrupaî Türk musiki eserlerinin henüz mevcut olmadığı fikridir. Bunun neticesi olarak da denebilir ki musiki vicdanımızda Avrupaî bir zevk inkılâbı olmamıştır. Ferden Garp musikisi terbiyesi görenlerin şahsî zevkleri münferit birer hadisedir." (Ali Canip: 124 / 382)

Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey, "Edebiyatımızın Yolu" başlıklı yazısında, 15 Nisan 1929 günü yapılan bir anma töreniyle, Türk gençliğinin Yunus Emre'yi andığını; asırlarca "derviş", "ehemmiyetsiz bir ilahici" olarak anılan Yunus'un şiirlerindeki sade Türkçe vasıtasıyla, gençlerimizin edebiyatımızın yolunun ne olması gerektiği konusunda en önemli işareti verdiğini söylemektedir. Bu törenle Yunus Emre de Türk şiirindeki hak ettiği yere oturtulmuştur:

> "...Bugünün asıl ehemmiyeti, bütün gençlik kendi ana diline, millî edebiyatına karşı duyduğu derin iştiyakı en canlı, en heyecanlı bir şekilde izhar etmesinde oldu. Türk gençliği, halka doğru gitmenin, halkın ruhunda yaşayan nihayetsiz güzellik membalarını arayıp bulmanın, millî hayatı, millî harsı korumak için yeğane yol olduğunu, bu muazzam ihtifallerle açıkça gösterdi. (...) Bu ihtifallerin genç sanatkâr ruhlarında uyandıracağı heyecan, bize yarının asıl millî şairini yaratacak... Temiz ve ilahî Türk şiirini yaratarak bize hakiki Türk şiirinin zevkini tattıracak bu 'Yunus Emre çocukları' nı ben şimdiden selamlıyorum." (Köprülüzâde M. Fuat: 125 / 401)

Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey'in bu yazısında dile getirdiği görüşler de hem fikir hayatımızda hem de edebiyatımızda halkçılığın, halka yönelmenin yaygınlaşmaya başladığının önemli işaretleridir. Çünkü halk zevkinden ilham almayan, halktan kopuk bir edebiyatın yaşaması mümkün değildir.

Ali Canip Bey, "Hayat Karşısında Edebiyat" adlı yazısında, Türk edebiyatında, son zamanlarda yayınlanan eserlerin hiç iç açıcı ve ümit verici olmadığını, edebiyatımızın yaşadığımız hayatı anlatmaktan uzak olduğunu dile getirmektedir. Fransız filozofu Cuyau'nun bir sözünü aktarır ve yazısını da bu söz üzerine oturtur: " Sanat, ilhamını hayattan almalıdır."

Yazara göre inkılâp zamanlarında sanat faaliyetleri kısırlaşmaktadır. Buna en güzel örnek Fransız İhtilâli'dir. İhtilâl öncesinde, çok kuvvetli olan fikir ve sanat hayatı; ihtilâl sonrasında o büyük kuvveti bulamamış ve duraklamaya girmiştir. O dönemde başarı göstermiş hiçbir Fransız edibi yoktur.

Ali Canip Bey, yüksek sanat eserlerini, irfan sahibi insanların vücuda getireceğine inanmaktadır. Goethe, Shakespeare, Fuzulî, Abdülhak Hamit, Yunus Emre, bunun güzel örnekleridir. Yunus'un ümmî olarak gösterilmesini bir efsane olarak algılamak mümkündür. Çünkü Yunus Emre dile getirdiği mistik düşüncelerin kaynağını biliyordu. Yazar, Türk edebiyatının da iki kaynaktan faydalanabileceğini ifade etmektedir.

> "Büyük Türk inkılâbının edebiyatı kanaatimce iki membadan gıda alacaktır: Biri millî memba ki bilhassa asrî Alman edebiyatı da böyle bir membadan ilham aldığı için kuvvetlenmiş ve kendi vatanının hudutlarından dışarı taşarak âlemşümul tesirler yapmıştır. Asrî Alman edebiyatının, yani Alman romantizminin membaı "Germen" menkıbeleridir. Türk şairleri için Türk menkıbelerinden ilham almak, bunun için de bütün Türk mitolojisini ve halkiyatını tetebbu etmek bir vazifedir. Membalardan ikincisi Garp şaheserleridir. Bütün Garp edebiyatları bir ananın, eski Yunan edebiyatının çocuklarıdır. Mademki Garplılaşıyoruz, bu anayı ve çocuklarını yakından tanımak mecburiyetindeyiz." (Ali Canip: 7 / 125)

Ali Canip Bey, "Edebiyat Meraklısı Bir Gence Mektup" adlı yazısında, kendisine gönderilmiş olan bir mektuba cevap veriyor. Gönderilen mektupta, yazarın, "Hayat Karşısında Edebiyat" başlıklı yazısında, "Edebî bir zekâyı öldüren muhakkak irfan kıtlığıdır." dediği, ama bir başka mecmuanın başmakalesinde "Edebiyatı ilmin elinden kurtaracak bir inkılâp yapmaya mecburuz." denildiği söylenerek bu konuya açıklık getirmesi istenmektedir.

Ali Canip Bey, bizden Fuzûlî'yi, Batılılar'dan da Homeros, Jean Jacques Rousseau, Bouffeau, Jean Richepen'i örnek gösterir. Bunların çok okunduğunu ve kendilerini sürekli yenilediklerini, bilimin imkânlarından faydalandıklarını söyler.

"Edebî hüsranlarımızı, ilim ve irfan kıtlığında aramalıyız. 'Bana kendi tabiatım, kendi istidadım, kendi ilhamlarım yeter.' diyenler kendilerini aldatırlar. Okumayan yazamaz. Türkiye'de şiir ve edebiyat gittikçe zayıflıyor. (...) Sekiz on senedir yazılan şiirler -içlerinde elbette zararsızları olmakla beraber- heyet-i umumiyesi itibarıyle cılız ve hele ifade itibarıyle tenevvudan mahrum aşk tahassüslerinden ibarettir."(Ali Canip: 10 / 183)

Ali Canip Bey, gençlere yapılacak yegâne propagandanın "okumak" olduğunu tekrarlayarak sözlerine nihayet vermektedir.

Amerikalı Oswald Beneth'ten İlhan Bey'in tercüme ettiği "Edebiyat ve Hayat" adlı yazıda, edebiyatın hayatımızı etkilemesi, hayatımıza yön vermesi mevzuu üzerinde durulmaktadır. Biz bu yazıdan, özellikle, bir kitabı nasıl okumamız gerektiğini öğreniyoruz.

"...Büyük ve müessis bir şöhrete malik olan hiçbir kitap yoktur ki asgari iki defa okunmadıkça okunmuş sayılabilsin. (...) Büyük bir kitabı, büyük bir adamı dinler gibi kuvvetli bir ruh ile okuyunuz. Bütün dimağınız ve ruhunuzla okuyunuz. Kendinizi yorunuz. Kitap üzerinde düşününüz. Bir fasıladan sonra tekrar okuyunuz. Ancak bu suretledir ki bir kitap sizin hüviyetinize girer, sizin bir parçanız olur. Ve hayatınız da tekrar tezahür eder." (İhsan: 81 / 43)

Ziyaettin Fahri Bey, "Türk Edebiyatı Tarihi" adlı yazısında, İsmail Hikmet Bey'in aynı adla yayınlanmış olan eserini tanıtıyor ve eser hakkındaki düşüncelerini okuyucularına aktarıyor.

Eser, dört ciltten müteşekkildir. Birinci cilt iki kısımdır. Birinci kısım, 1800-1838 tarihlerini muhtevidir. Keçecizâde İzzet Molla, Arif Hikmet, Akif Paşa, Abdurrahman Sami Paşa bu kısımda ele alınmıştır. 1838-1876 yıllarını kapsayan ikinci kısımda da Şinasi, Fatin Vedat, Kâzım Paşa, Leskofçalı Galip, İbrahim Hakkı, Ethem Pertev, Hersekli Arif Hikmet, Ziya Paşa, Namık Kemâl, Ahmet Vefik Paşa hakkında bilgiler vardır.

İkinci cilt, 1876-1895 tarihleri arasındaki edebî durumu ve bu dönemdeki şair ve yazarların anlatıldığı bir cilttir. Yazar, Naci Çığırı, Yeni Çığır, Mutavassıt Çığır ve Müstakiller adı altında bir tetkik yolu izlemiştir. Bu ciltte on sekiz şair ve yazarın hayat hikâyeleri ve eserlerine ait bilgiler yer almaktadır.

Üçüncü cilt, Abdülhamit'in siyaseti nedeniyle yurt dışına çıkmak zorunda kalan ve orada teşkilatlar kuran aydınların çalışmalarını ve on beş şahsın hayatı ve eserleri hakkında bilgileri ihtiva ediyor. Aydınlar, yurt dışında üç cemiyet kurmuşlardır: İttihat ve Terakki, Adem-i Merkeziyet ve Teşebbüs-i Şahsî, İhtilâl Komitesi.

Dördüncü cilt, Temmuz inkılâbından (1908) Mondros Mütarekesi'ne kadar olan dönemi kapsamaktadır. Bu dönem, Şehabettin Süleyman'la başlayıp Faruk Nafiz'le bitmektedir.

Ziyaettin Fahri Bey, İsmail Hikmet Bey'i devreleri edebiyat mütehassıslarınca kabul gören isimleriyle vermeyip, tarihî kronoloji içinde verdiği için eleştiriyor. Fakat, bunun bize tezkirecilik geleneğinden geldiğini ve bu geleneği henüz terk edemediğimizi de ilave ediyor. Eseri, tarihî alt zemini oluşturarak, edebî olaylara bakış tarzıyla da bir "edebî içtimaiyat" eseri olarak tavsif ediyor.

> "Eserin mühim cihetlerinden birisi metne verilen ehemmiyettir. Gerçi muasır edebiyat tarihi telakkilerinde edebî tarihe ait izahatın ayrı, edebî metinlerin ayrı bir kol takip etmesi şeklinde nev-amâ bir iş bölümü görüyoruz. Bizde bu cihet mevzuubahis olamaz. Şahsiyetlere ait her nevi eserlerin broşürler hâlinde neşr ve cem edilmesine kadar edebî benliğimize ait vücuda getirilecek herhangi bir eserde metinlerin, vesikaların mebzûlen bulunması icap eder. İsmail Hikmet Bey bu noktayı nazar-ı dikkate almış olmalı ki kârie mümkün mertebe fazla metin vermeye çalışmış, tahlillerini bunlara istinat ettirmiştir." (Ziyaettin Fahri: 63 / 215)

Ziyaettin Fahri Bey'e göre, "Türk Edebiyatı Tarihi" adlı eserde lisandaki değişme ve gelişmeler Keçecizâde İzzet Molla'dan Faruk Nafiz'e kadar bir çizgi hâlinde etraflı bir biçimde gözler önüne serilmiştir.

Eserin bir başka dikkat çekici tarafı da Bakü'de "Azer Neşir" adlı yayın evince basılmış olmasıdır. Ziyaettin Fahri Bey, eserin bu yönüyle, Türkiye Türkleri'nin son bir buçuk asırlık edebiyatını, komşu Türkler'e tanıtıyor olmasını da çok dikkate değer buluyor. Dört ciltlik böyle bir eseri vücuda getirdiği için İsmail Hikmet Bey'e teşekkür ve eseri de içtimaiyat ve edebiyat hocalarına tavsiye ederek sözlerini noktalıyor.

Reşat Nuri Bey, "Yeni Edebiyat Tarihleri" adlı yazısında, Fransa'da yeni yayınlanmış olan üç edebiyat tarihi eserini kısaca tanıtıyor. Bunlar, Andre Billy'nin "Şimdiki Fransız Edebiyatı", René Labou'nun "Yeni Edebiyat Tarihi" ve Eugene Montfort'un başkanlığında bir heyet tarafından

hazırlanan "Yirmi Beş Senelik Fransız Edebiyatı" adlı eserlerdir. Her üç eser de Fransız edebiyatını konu edinmiştir. (Reşat Nuri: 106 / 24)

Nahit Sırrı Bey, "Edebiyat Tarihleri Hakkında Bir Makale Vesilesiyle..." başlıklı yazısında, Fransız Profesör Daniel Mornet'nin "Hakiki Bir Fransız Edebiyatı Tarihine Malik miyiz?" adlı makalesini okuduğunu ve Mornet'nin tarihle edebiyat tarihi arasındaki farkı bu makalesinde ortaya koyduğunu söylemektedir. Edebiyat tarihi, zamanlarının ünlü isimlerini ele alır. Oysa tarih, geçmişin bir aynası olduğu için iyiyi ve kötüyü bir arada göstermek zorundadır.

> "... Tarih, olmuş şeylerin; edebiyat tarihi ise tahayyül edilmiş güzelliklerin hikâyesidir. Ve sanat hayattan güzel olmakla mükellef bulunduğuna göre, bunun tarihini anlatan belki de hakikatin tarihini anlatanın itaatiyle mükellef bulunduğu şartlara inkıyat mecburiyetinde değildir. Alelhusus edebiyatla uğraşmış olmakla beraber kabiliyetsizlikleri ve güzel hiçbir şey verememiş oldukları sabit bulunanlar hakikatte edebî eser yazmamış ve edebiyata girmemişlerdir ki edebiyatın tarihini yazan müverrih onlardan bahsetmeye mecbur bulunsun! Bundan dolayı, müverrih aciz siyasîleri ve mağlup kumandanları da uzun uzun anlatmakla beraber, edebiyat tarihi müverrihi edebiyat sarayına sokuluvermiş ve sonra yakalanıp dışarı atılmışlardan bahse mecbur değildir." (Nahit Sırrı:129 / 494)

Nahit Sırrı Bey, Türk edebiyatından ve Türk tarihinden de örnekler göstererek, Mornet'nin makalesini etraflıca açıklamış ve okuyucularının dikkatine sunmuştur.

B- Türk Edebiyatı

I - Halk Edebiyatı

Hayat Mecmuası'nda bu konuda kaleme alınmış olan yazılar, hep şiir üzerinedir. Biz bu yazıları, şairlerin yaşadıkları yüzyılı göz önüne alarak sıraladık ve aşık şiiri ve tekke şiiri olarak sınıflandırdık. Türk halk şiiri ve şairleri üzerine yazılmış olan kitapları da ayrı bir başlık altında vermeyi uygun gördük.

a. Saz Şiiri

XVI. yy.

Öksüz Dede: Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey, "Saz Şairlerimize Ait Notlar" adlı yazısında H. X. asrın ikinci yarısında yaşadığını tahmin ettiği yeniçeri şairlerinden Öksüz Dede hakkında bilgiler veriyor. Yazıda Öksüz Dede'nin bir destanı ve bir türküsü de yer alıyor. Destan 8'li, türkü 11'li hece ölçüsüyle yazılmıştır. Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey, hem şiirlerdeki şekil özelliklerine hem de anlatılan olaylara bakarak, Öksüz Dede'nin o güne kadar tespit edilen en eski şairlerden biri olduğunu belirtmektedir:

> "... Yavuz'un Mısır seferi hakkındaki küçük bir destan parçasının faili Bahşî istisna edilecek olursa, şimdiye kadar bu asra mensup bir saz şairini kat'iyetle tespit etmemiş olduğumuz için, Öksüz Dede, eskiliği itibarıyle de ayrıca şayan-ı chemmiyet bir mevki almış oluyor." Köprülüzâde M. Fuat: 46 / 385)

Kul Mehmet: Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey, XVI. yüzyıl saz şairlerinden Kul Mehmet'i tanıttığı yazısında, bu şairin Üveys Paşazâde Mehmet Paşa olduğunu söylüyor. Fuat Bey, Kul Mehmet'in iki şiirini de yazısına eklemiş ve şairin önemini de şu sözlerle vurgulamıştır:

"... Herhalde genç yaşında öldüğü anlaşılan Mehmet Paşa, eserlerinin tabiî güzelliği ve yüksek bir sınıftan yetiştiği hâlde saz şairleri silsilesine katılmaktan ihtiraz etmemesi itibarıyle, XVI. asır saz şairlerimiz arasında unutulmayacak bir simadır." (Köprülüzâde Mehmet Fuat: 135 / 5)

XVII. yy.

Aşık Ömer: Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey, "Aşık Ömer'e Ait Bazı Notlar" ünvanlı yazısında, Aşık Ömer'in bir "ordu şairi" olduğunu söylemekte ve bu konuda bulmuş olduğu bazı bilgileri okuyucularına aktarmaktadır. Yazıdan ve verilen şiir örneklerinden Aşık Ömer'in ordunun zaferlerini anlatan, serdengeçtiler ve sakalar için şiirler yazan bir yeniçeri şairi olduğunu görüyoruz. Köprülüzâde Fuat Bey, Aşık Ömer hakkında kendisinin "İkdam"da neşrolunan "Saz Şairleri" adlı makalelerinde bazı bilgiler verdiğini, bu bilgilere Bursalı Tahir Bey'in "Osmanlı Müellifleri" adlı eserinde eklemeler yaptığını, bunun dışında hiçbir bilgi bulunmadığını söylüyor. Yazıdan, Aşık Ömer'in Mevlevî olduğunu da öğreniyoruz.

"... Ordu şairlerinin hepsinde olduğu gibi, Aşık Ömer'de de cengâverlik hissi dinî-sofiyâne hislerle imtizaç etmiş ve cenk şiirlerinin nesc-i dahiliyesini teşkil eylemiştir. (...) Aşık Hasan ve Aşık Ömer hakkındaki tetkikatımıza istinaden, eski Türk ordularında çok faal bir edebî hayat olduğunu, ordudaki ve halktaki cengaverlik hislerini takviye için halk sanat ve musikisinin büyük bir maharet ve kuvvetle kullanıldığını söyleyebiliriz." (Köprülüzâde M. Fuat: 24 / 462)

Kul Süleyman: Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey, "Saz Şairlerimize Ait Notlar" adlı yazısında, H. XI. asır şairlerimizden Kul Süleyman'ın bir manzumesini yayınlıyor ve hakkında bilgi veriyor. (Köprülüzâde M. Fuat: 61 / 162)

Benli Ali: Yine Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey tarafından kaleme alınan "Saz Şairlerimize Ait Notlar" adlı yazıda, yeniçeri şairlerinden Benli Ali tanıtılmaktadır. Cezayir-Türk ocağına mensup bir şair olduğunu ve kalem şairleri gibi hem hece hem aruz veznini kullanarak şiir yazdığını bu yazıdan öğreniyoruz. Yazar, Benli Ali'ye ait olduğunu söylediği iki de deyiş yayınlıyor. (Köprülüzâde M. Fuat: 61 / 163)

Gevherî: Hayat Mecmuası'nda Gevherî hakkında Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey tarafından kaleme alınmış olan iki yazı vardır. Bunlardan birincisi "Gevherî Hakkında Yeni Vesikalar" başlığını taşımaktadır. Bu yazıda Gevherî'nin yaşadığı tarih tespit edilmeye

çalışılmaktadır. Yazar, Konya'da çıkan "Kervan" mecmuasının 15 Nisan 1929 tarihli nüshasında Zeki imzalı küçük bir makaledeki koşma ve Sinop Halk Bilgisi Derneği üyelerinden Mehmet Şakir Bey'in kendisine gönderdiği bir koşmadan (ki bu koşmalar Gevherî'ye aittir.) hareketle, şairin yaşadığı dönemi yaklaşık olarak, birtakım deliller getirerek ispat ediyor. Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey, yazısının sonunda şunları söylüyor:

> "İşte Gevheri'nin yeni meydana çıkan bu iki koşması, bize şairin 1100'de İstanbul'da bulunduğunu ve 1127 senesinden sonra vefat ettiğini anlatıyor ki Gevherî'nin ehemmiyeti ve ona ait malûmatımızın azlığı düşünülünce, bu yeni vesikaların ehemmiyeti gözümüzde bir kat daha artmaktadır." (Köprülüzâde M. Fuat: 130 / 503)

Gevherî hakkındaki ikinci yazı "Gevherî'ye Ait" adını taşımaktadır. Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey, bu yazısında da Gevherî'ye ait olduğu iddia edilen bazı manzumelerin ya da bu manzumelerdeki bazı parçaların Gevherî'ye ait olmadığını örneklerle ispatlamakta ve kime ait olduklarını belirtmektedir. Verdiği örnekler, eski saz şairlerimiz üzerine araştırma yapanların, çalışmalarını ne kadar itina ile yapmak zorunda olduklarını da göstermektedir. (Köprülüzâde M. Fuat: 131 / 3)

Kayıkçı Mustafa: Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey, "Kayıkçı Mustafa" adlı yazısında, şairin iki destanının metnini veriyor ve Evliya Çelebi Seyahatnamesi'ndeki Kayıkçı Mustafa'nın anlatıldığı bölümü yayınlıyor.

Kayıkçı Mustafa, edebiyat tarihlerimizde "Kayıkçı Kul Mustafa" olarak geçmektedir. Yazar, şairin "Kul" sıfatını kullanmasını, eski Osmanlı ıstılahınca "kul taifesi"ne mensup olduğuna bir alâmet olarak görmektedir. Yazıda, ne Kayıkçı Kul Mustafa'nın hayat hikâyesi, ne de şiirlerindeki özellikler üzerine derin bir bilgi verilmiştir. (Köprülüzâde Mehmet Fuat: 38 / 222-223)

Kul Deveci: Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey'in "Kul Deveci"yi tanıttığı yazısında şairin küçük bir manzumesine de yer verilmiştir. "Kul Deveci", Kuyucu Murat Paşa ile birlikte Celâlî isyanlarını bastıran orduda bir asker olarak bulunmuştur. Türk saz şiirindeki alelâde şairlerden biridir. (Köprülüzâde M. Fuat: 62 / 184)

İbrahim: H. XI. asrın ilk yarısında yaşadığı tahmin edilen "İbrahim", bir yeniçeri şairidir. Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey, İbrahim'i alelâde bir saz şairi olarak tanıtmakta ve IV. Murat'ın

ölümü üzerine, onun ağzından yazmış olduğu bir destanı yayınlamaktadır. (Köprülüzâde M. Fuat: 62 / 184-185)

Kuloğlu: Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey, "Kuloğlu" başlıklı yazıda, Kuloğlu ile Kuloğlu Mustafa Paşa'yı "İkdam"da yayınlanan "Saz Şairleri" adlı eserinde birbirine karıştırmış olduğunu, saz şairi Kuloğlu'nun aşk ve kahramanlık şiirleri söyleyen ve halk zevkinin inceliklerini ve güzelliklerini terennüm eden bir şair olduğunu belirtmektedir. Kuloğlu XVII. yy. şairlerindendir. Kendi dönemindeki bazı saz şairleri üzerinde oldukça etkili olmuştur.

> "... Kuloğlu'nun, muasırları ve halefleri üzerinde kuvvetli tesirler icra etmiş olduğunu ve meselâ meşhur Gevherî üzerinde bu nüfuzun derhal göze çarptığını ayrıca kaydedeyim ki, saz şiirimizin tarihî tekâmülünde onun işgal ettiği mevkiin ehemmiyeti daha iyi anlaşılsın." (Köprülüzâde M. Fuat: 132 / 22)

XVIII. yy.

Kabasakal Mehmet: Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey, "Kabasakal Mehmet" adlı yazısında H. XII. yy. halk şairlerimizden Kabasakal Mehmet hakkında, bir destan ve şikayetnâme tarzındaki bir şiiri vasıtasıyla bilgiler aktarıyor. Yazar, Kabasakal Mehmet'in şiirlerini çok güçsüz bulmakta ve şiirlerinde sadece Mehmet adını kullandığını söylemektedir. Yaşadığı devir de göz önünde bulundurulacak olursa, Kabasakal Mehmet'in Türk şiirinde silik bir sima olarak yer alması muhtemeldir.

> "... Saz şairlerinin pek ziyade çoğaldığı ve bu şiir tarzının saraylara girecek kadar ehemmiyet kazandığı bu devirde, çok kıymetli halk şairleri mevcuttu. (...) Sair manzumeleri meydana çıkıncaya kadar, onu kıymetli bir saz şairi olarak telâkki edemeyeceğimiz pek tabiîdir." (Köprülüzâde M. Fuat: 47 / 405)

XIX. yy.

Ankaralı Fahri: Ziyaettin Fahri Bey, "Ankaralı Bir Şair" adlı yazısında, Ankaralı Fahri hakkında bilgi veriyor. Ankaralı Fahri, hem aruz hem de hece vezniyle şiirler yazmıştır. Fakat asıl başarısı heceyle yazdığı şiirlerinde görülmektedir. Fahri'nin kendi el yazısı ile yazılmış iki şiir defteri, yeğeni olan Ankara Maarif Emini Avni Bey'dedir.

Ziyaettin Fahri Bey' in Ankaralı Fahri ve şiirleri hakkındaki yazısı, oldukça detaylı bir malûmat arz etmektedir. (Ziyaettin Fahri: 88 / 188-189)

Bayburtlu Zihni: Ziyaettin Fahri Bey tarafından kaleme alınan iki yazıda, Bayburtlu Zihni hakkında bilgiler verilmektedir. Her iki yazı da "Bayburtlu Zihni" adını taşımaktadır.

Birinci yazıda Bayburtlu Zihni'nin hayatı ve eserleri anlatılmaktadır. Zihni'nin iki eseri vardır: Divan-ı Zihni ve Sergüzeştnâme-i Zihni. Denilebilir ki bu yazı bize Bayburlu Zihni'nin biyografisini vermektedir. (Ziyaettin Fahri: 15 / 283-284)

Bayburtlu Zihni bir kalem şairidir. Yani, genel anlamda, halk şairlerinin aksine ümmî değildir, okuma yazması vardır ve hece vezninin yanında aruz veznini de kullanarak şiirler yazmıştır. İşte ikinci yazı, Zihni'nin bu vadide vermiş olduğu ürünlerden, gazel ve kasidelerinden bahsetmektedir. Yazarın verdiği bilgilerden, Bayburtlu Zihni'nin bütün klasik şairlerimizi okuduğunu da öğreniyoruz. (Ziyaettin Fahri: 86 / 150)

Seher Aptal: Mehmet Halit Bey, "Seher Aptal" adlı yazısında, bu kadın şairimizi tanıtmaktadır. Yazarın elinde sadece, İstanbul Erkek Muallim Mektebi muallimlerinden Sadi Bey'den elde etmiş olduğu yazma bir mecmuada rastladığı ve Seher Aptal'a ait olduğu belirtilen iki manzume vardır. Hayatı hakkında hiçbir bilgi bulunmayan bu kadın şair, her iki manzumeyi de aruzla yazmıştır. Yazar, Seher Aptal'ın vezni çok kötü kullandığını söylemekte, belki de bu şiirleri istinsah eden müstensihin, kötü bir şekilde istinsah etmiş olduğunu belirtmektedir. Seher Aptal'ın her iki manzumesi de yazının içinde yayınlanmıştır.

Bu şiirlerden hareketle yazar, Seher Aptal'ın divan şairi mi halk şairi mi olduğunu belirtmemiştir. Biz Seher Aptal'ın şiirlerinde kullandığı bazı kelimeler ve ifadelerden yola çıkarak bir saz şairi olabileceğini düşünüyoruz. Özellikle "Yürü ey zülfü siyahım" tarzındaki ifade bizi haklı çıkarabilecek mahiyettedir. Şiirlerde tasavvufî ifadelere de rastlanmaktadır. Dolayısıyla Seher Aptal bir Alevi-Bektaşi şair de olabilir. Fakat ikinci adının "Aptal" mı "Abdal" mı olduğu konusunu çözemiyoruz. Çünkü bu yazı, yeni Türk harfleriyle kaleme alınmıştır. Belki de o günkü imlâ karışıklığından dolayı "Abdal" yerine "Aptal" yazılmıştır. Ayrıca yazıda Seher Aptal'ın hangi yüzyılda yaşadığı belirtilmemiştir. (Mehmet Halit: 114 / 183-184)

b. Tekke Şiiri

XIII. yy.

Yunus Emre: Mehmet Halit Bey, "Yunus Emre Divanı" adlı yazısında, bu ad altında yayınlanmış olan bir divanı tanıtmıyor; sadece, böyle bir divan hazırlığı yapıldığını ve divanın nelere dikkat edilerek hazırlanması gerektiğini anlatıyor.

Yazara göre Yunus Emre, Anadolu halk şiirinin kurucusudur. "Yunus'un edebî tarzına şahsi bir cereyan veren Kaygusuz Abdal" bir tarafa bırakılacak olursa, Anadolu'da halk şiirinin temellerini atan ondan başka bir şahsiyete rastlanmaz. Eşrefoğlu, Hacı Bayram Veli, Üftade ve Hüdayî gibi mutasavvıf şairler de onun gölgesinde kalmaktadır.

Yunus Emre'nin Anadolu halkı tarafından sevildiğini gösteren en önemli delil, onun divanının, yazma nüshalar dışında, dört defa tab edilmiş olmasıdır. Fakat bu dört divan da yazmalarla karşılaştırıldığında, arada büyük farklar olduğu dikkati çekmektedir. Bu nedenle Mehmet Halit Bey, "Yunus Emre Divanı" hazırlanırken şu hususlara dikkat edilmesi gerektiğini söylemektedir:

> "1) Mevcut yazma ve basmaların kâmilen toplanması,
>
> 2) Eski yazma mecmualarda Yunus'a ait mahsullerin toplanması,
>
> 3) Gerek divanlarda, gerek mecmualarda bulduğumuz mahsullerin lisan ve edebiyat bakımından sıkı bir tahlile tâbi tutulması,
>
> 4) Bundan sonra, Yunus'a aidiyetinde şüphe etmediğimiz manzumelerin tertip olunması." (Mehmet Halit: 124 / 383)

Mehmet Halit Bey, iki şair arkadaşın yeni bir Yunus Emre Divanı hazırlığında olduklarını belirttiği hâlde, bunların kimler olduğunu söylememiştir.

Berrak Baba: Ziyaettin Fahri Bey, "Berrak Baba Risalesi" adlı yazısında, Berrak Baba'ya ait olduğunu söylediği bir risaleyi tanıtıyor ve muhtelif mutasavvıfların eserlerinden örnekler veriyor. Eserin önemli bir bölümü Farsça, bir kısmı Türkçe'dir.

> "... Makalat-ı Berrak Baba ismi ile mukayyet yazma, mücellet kitap, harsî tecessüslerin muhtelif vecheleri ile alâkabahş bir membadır. Onda Yunus Emre'yi

takip eden bir halk devrinin felsefesi görüldüğü gibi H. VIII-IX. asır şairlerinden mühimlerine ait parçalar da mukayyet bulunmaktadır." (Ziyaettin Fahri: 29 / 55)

XIV. yy.

Sait Emre: Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey, Yunus Emre'nin Anadolu'da birçok muakkibi ve mukallidi olduğunu, "Sait Emre" adlı yazısında, Sait Emre'nin de Yunus'un muakkiplerinden biri olduğunu söylemektedir.

Sait Emre'nin 20 kadar manzumesi, Fuat Bey'e, Prof. Ritter tarafından gönderilmiştir. Eğer bu manzumeler olmasa, Sait Emre'nin varlığından haberdar olamayacaktık. Yazar, Sait Emre'nin bir Bektaşi şairi olduğunu, Yunus Emre'nin şiirlerinden farksız şiirler söylediğini ve manzumelerinden birinin de Ahmet Fakih'in "Çarhnâme"sini andırdığını belirtmektedir.

"Anlaşılıyor ki Sait Emre, XIII. asrın Ahmet Fakih gibi sûfî ve şairlerinin eserlerine de bîgâne değildir; onlardan da az çok müteessir olmuştur. Lakin, elimizdeki manzumelerine göre, Canım Sultan'ın bu şair müridini Garbî Anadolu'da yetişen en eski sûfî şairlerimizden ve Yunus Emre'nin en eski muakkiplerinden addetmek mecburiyetindeyiz." (Köprülüzâde M. Fuat: 42 / 302)

XV. yy.

Kaygusuz Abdal: Ziyaettin Fahri Bey, "Harsımıza Ait Vesikalar" başlığıyla yazdığı yazısında Kaygusuz Abdal hakkındaki dört eseri tanıtıyor. Bu eserler, tekkelerin lağvedilmesiyle birlikte, oradaki eserlerin toplanarak Ankara'ya Maarif Vekâleti Kütüphanesi'ne getirilmiş olan eserlerdir. Kaygusuz Abdal hakkında malûmat veren bu eserler, Kırşehir Hacı Bektaş Veli Dergâhı'na ait eserler arasında yer almaktadır.

Yazar, bu eserlerin başka nüshalarının bulunup bulunmadığı konusunda bir şey söyleyemeyeceğini belirtiyor. Dört eserin adı şöyledir: "Sergüzeşt-i Kaygusuz Abdal", "Kitab-ı Dilgüşa", "Mesnevi-i Kaygusuz Abdal" ve "Divan-ı Kaygusuz Baba". Ziyaettin Fahri Bey, şiirlerden örnekler vererek bu eserleri tanıttığı hâlde, Kaygusuz Abdal'ın hayat hikâyesini vermemiştir. (Ziyaettin Fahri:17 / 327-328)

Kemâl Ümmî: Mehmet Halit Bey, "Kemâl Ümmî" adlı yazısında, edebiyat tarihimizde pek tanınmamış bir şahsiyet olan Kemâl Ümmî hakkında bilgiler veriyor. Hayatı hakkında fazla

malûmat olmayan şairin bir divanı olduğu ve Latifî Tezkiresi'nde adının geçtiği biliniyor. Kemâl Ümmî, tasavvufî halk edebiyatı içinde tetkik edilebilecek bir şairdir.

> " Kemâl Ümmî'yi eserlerine nazaran Yunus Emre muakkipleri arasında saymamak için makûl bir sebep yoktur. Divanına mün'akis tasavvufî itikatları, Yunus'un fikirleriyle aynı tarzda, aynı hedefe doğru yürür. Uzviyetine Yunus mahsullerinin usaresinden birkaç katre karışmış gibi nazımlarında, bariz ve kuvvetli olmamakla beraber, Yunus Emre ilahilerinin rayihası hissedilir.
>
> Kemal Ümmî Divanı'nın Türkçenin tarihi itibarıyle de dikkate şayan olması varit ise de alâkadar olmadığımız bu husus hakkında mütalâa dermeyanını zâit görüyoruz." (Mehmet Halit: 43 / 335)

XVI. yy.

Pir Sultan Abdal: Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey, "Bir Kızılbaş Şairi: Pir Sultan Abdal" başlıklı yazısında, Pir Sultan Abdal'a ait iki manzumeyi vererek, Anadolu'da Safevi sultanlarının halk üzerindeki etkin propağandasının, halk arasındaki birlik beraberlik ruhunu nasıl bozduğunu anlatıyor.

Yazar, Pir Sultan Abdal'ın hayat hikâyesi ve şiirlerindeki özellikler üzerinde pek durmuyor. Zaten Pir Sultan Abdal'a bakış tarzı da diğer Alevi-Bektaşi şairlere bakışından farklıdır. Onu, olumsuz bir bakış açısıyla "Kızılbaş" olarak diğerlerinden ayırıyor. Yazarın düşünceleri, yazının son paragrafında daha sarih bir biçimde gözlenmektedir:

> "... Onun diğer bir manzumesi de 'alay alay gelen gazilerin yani Safevi ordularının imamlarının öcünü almaları lâzım geldiğinden, yeryüzünü kırmızı taçların -yani kızıl külahlı Safevi Türkmenleri'nin- doldurması lüzûmundan, İstanbul'da Safevi hükümdarının Sünnî sultanının yani Osmanlı padişahının yerine geçip 'tac-ı devletle hükümran olmasından' âteşîn bir propagandacı lisanıyla bahsetmektedir. İşte Pir Sultan ve onun neşrettiğimiz manzumeleri, bu nokta-i nazardan, Anadolu'nun yalnız edebî tarihi değil, siyasî ve dinî tarihi itibarıyle de fevkalâde mühimdir. Türkiye'deki Alevi zümreleri arasında, bu manzumeler, sazlarla uzun asırlar çalınmış, memleketin manevî ve millî vahdetini bozmak hususunda şiddetle âmil olmuştur." (Köprülüzâde M. Fuat: 64 / 224)

XVIII. yy.

Kâmil: Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey, "Kâmil"in Kırım Hanı IV. Mehmet Giray olduğunu söylemektedir. Yazar, hayatı ve şiirleri hakkında bilgi verdiği Kâmil'in "Kâmilî" mahlasını da kullandığını ve XVIII. yy. tasavvuf şairlerinden biri olduğunu belirtmektedir. Bir rivayete göre Kâmil, Mevlevî'dir. Bununla birlikte aşk şiirleri de bulunmaktadır.

> "... Eserlerinde zarafet, saffet ve samimilik eksik olmayan Mehmet Giray, Kuloğlu yahut Gevherî gibi büyük bir şöhret kazanamamış, şairliği az zamanda unutulmuştur. Fakat bir hükümdarın halk zevkine göre şiir yazması gibi garip bir hadiseyi temsil ettiğinden dolayı da ona ayrı bir makale tahsis etmeyi zait görmedik." (Köprülüzâde M. Fuat: 134 / 59)

c. Kitap Tanıtımı ve Eleştirileri

Halk Şairleri: Ziyaettin Fahri Bey, Sadettin Nüzhet Bey tarafından yazılmış olan "Halk Şairleri" adlı eseri tanıttığı yazısında, eserin muhtevası ve özellikleri hakkında bilgi vermektedir.

Sadettin Nüzhet Bey, saz şairlerini dört zümreye ayırmıştır. Tanıtılan şairler son yirmi beş sene içinde kendini tanıtabilmiş şairlerdir. Eser, elifbe sırasına göre tanzim edilmiştir.

> "... Anadolu'nun cenup ve orta sahalarında yetişen bu şairlerin hemen hepsi XIX. asrın ilk rub'unda yaşamış olanlardır. Yalnız III. Selim'e ait bir destanıyla XVIII. asır sonuna ait bulunduğu anlaşılan Halime Kadın ve Prut vak'asına işaret eden destanıyla III. Ahmet devrinde yaşayan Ruhî... gibi bir iki şair, diğerlerine nispeten tarihîdir." (Ziyaettin Fahri: 24 / 480)

Ziyaettin Fahri Bey, Sadettin Nüzhet Bey'in şairleri dört zümreye ayırmasını doğru bulmamıştır. Çünkü Sadettin Nüzhet Bey de böylesi bir tasnifteki ayırıcı unsurları tam olarak ortaya koyamamış ve bu tasnife kendisi de uyamamıştır. Yazar, eserin teknik tarafı üzerinde de durmayı gerekli görmemektedir. Bunun nedeni de Sadettin Nüzhet'in amacının ortaya bir tetkik koyma isteği değil de malzeme toplaması ve bundan edebiyat tarihçilerini haberdar etmek düşüncesidir.

> "... Muhterem meslektaş kendi kendine 'Şimdilik toplamak... Tetkik ve tahlil ve terkip ve sonra...' diyor. Ruhî, tarihî ve edebî mazisi hakkında bildikleri, bilinecek

olanlara nispeten hiç olan bir cemiyet içinde bu düşüncenin de bir mevkii olacağı aşikârdır.

Anadolu edebiyatının halkî safhasını tenvir eylemeyi kendisine meslek edindiğini bilfiil gösteren Sadettin Nüzhet Bey, zikrettiğimiz tenkidî noktalar bertaraf, eserinden ve ferdî mesaisinden dolayı cidden tebriğe şayandır." (Ziyaettin Fahri: 24 / 480)

Karacaoğlan: Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey, "Karacaoğlan" adlı yazısında Sadettin Nüzhet Bey'in bu isimde bir eser neşrettiğini söyleyerek eser hakkında bilgi veriyor ve Karacaoğlan hakkında kendi bulgularını da yazıya ekliyor. Aslında, Sadettin Nüzhet Bey'in kitabının tanıtıldığı da tam olarak söylenemez.

Karacaoğlan hakkında günümüzde pek çok şey bilindiği için bu bilgileri buraya aktarmaya gerek görmüyoruz. Sadece, Fuat Bey'in Sadettin Nüzhet Bey'le alâkalı görüşlerini aktarmakla iktifa edelim.

"... Eserinin mukaddimesinde 'Maksadımız nazariye serdetmek, kanun çıkarmak değil, vesika toplamak ve bundan sonra çalışacaklara maddeler hazırlamaktır.' diyerek hedefini mütevazi bir şekilde fakat büyük bir samimiyetle tespit eden genç muallim, cidden takdire şayandır. Çünkü ilim yolunda yürümek isteyen gençleri çok defa şaşırtan muzır malûmatfuruşluktan, umumî hükümlerden, fikir ve malûmat noksanını göstermekten başka bir işe yaramayan ilim ve sanat âlâyişlerinden uzak durmuş, hakiki ilim adamlarının başlıca şiarı olan tevazu ve samimilikten ayrılmamıştır." (Köprülüzâde M. Fuat: 41 / 282)

Erzurum Şairleri: Mehmet Halit Bey, "Erzurum Şairleri" adlı yazısında, Ziyaettin Fahri Bey'in bu ad altında yayınlanmış olan kitabını tanıtıyor ve kitapla ilgili eleştirilerini dile getiriyor.

Eser, bir mukaddime ve iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, XIV. yy. ve XIX. yy. arasında yaşamış olan şairleri; ikinci bölüm ise, XIX. yy.dan zamanımıza kadar gelen şairleri ele almaktadır. Birinci kısımda Yunus Emre, Kadı Darir, Nef'î, Hâzık, İbrahim Hakkı; ikinci kısımda Nâtıkî, Bayburtlu Zihni, Emrah, Erbabî, Celâlî, Pertev Paşa, Ziya Paşa, Seracî, İrşadî, Şehvarî hakkında bilgiler verilmektedir.

Mehmet Halit Bey, Ziyaettin Fahri Bey'in Erzurum'da Tuzcu Köyü'nde Yunus'un kabrinin bulunduğu yolundaki mütalâasını, İbrahim Hakkı Bey'in mutasavvıf yönüne değinmemesini, Pertev ve Ziya Paşa'nın Türk edebiyatının yenileşmesi yolundaki katkılarını iyi anlatamamasını eleştirmektedir. (Mehmet Halit: 68 / 319)

Ziyaettin Fahri Bey, "Erzurum Şairleri'ne Dair" başlıklı yazısında, Mehmet Halit Bey'in bu iddialarını yersiz bulduğunu söylüyor. Çünkü yazara göre, Yunus'un kabri konusunda bir iddia yoktur, bir ihtimal vardır. Zayıf da olsa bu ihtimalin göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

İbrahim Hakkı Bey, Marifetnâme'nin yazarıdır ve mutasavvıftır. Fakat, bu eserde mutasavvıflığı değil, şairliği ele alınmıştır. Eğer mutasavvıflık yönü ele alınmış olsaydı, o zaman, konunun çok dışına çıkılmış olurdu. Yazar, iki vezir şair, Ziya Paşa ve Pertev Paşa konusundaki iddiaları da 'Kitabımız yapılması gereken bu ağır işi kadrosu içine almamıştır.' diyerek kabul etmiyor. (Ziyaettin Fahri: 76/ 486)

Dertli: Ziyaettin Fahri Bey, "Halk Edebiyatına Ait Bir Eser" başlıklı yazısında Ahmet Talât Bey'in "Aşık Dertli, Hayatı ve Divanı" adlı eserini tanıtıyor. Yazar, eserin iki kısımda ele alındığını, birinci kısmın şairin hayat hikâyesiyle ilgili bilgileri, ikinci kısmın da şairin şiirlerini muhtevi olduğunu söylüyor.

Dertli, bir Alevi-Bektaşi şairidir. Ziyaettin Fahri Bey'in eleştirileri, eserin tertibi ve içerdiği bazı yanlış bilgilere yöneliktir. Ahmet Talât Bey, Bolu Maarif Müdürü iken, Bolu salnâmesine konulmak üzere bu bilgileri toplamış, salnâmedeki bu bilgiler aynen kitap olarak çıkmıştır. Ziyaettin Fahri Bey, kitap olacak bu nevi bilgilerin bir kontrolden geçirilmesi gerektiğini işaret etmektedir. İkinci kısımda yer alan şiirlerin tertibinde eski elifbaî tertibin kullanılması da eleştirilen diğer bir noktadır. Olumsuz eleştiriler öne sürmekle beraber Ziyaettin Fahri Bey, eserin hazırlık aşamasında gösterilen büyük emeği de takdirle karşılamaktadır. (Ziyaettin Fahri: 96 / 359-360)

Ahmet Talât Bey, Ziyaettin Fahri Bey'in eleştirilerine "Aşık Dertli" adlı yazıda cevap verir. Cevabında, salnâmeye konulmak üzere hazırlanmış bu tetkikin kitap olarak çıkması esnasında yeni bir bilgi ilavesine lüzûm olmadığı için aynen basıldığını söylemektedir. Yazar, Dertli'nin Bektaşi ve Kızılbaş olmadığını, oğlunun adının Ömer olmasıyla ispatlamaktadır. Dertli'nin divanına her şiirinin alınmadığı doğrudur, fakat Dertli mahlasıyla yazılan her şiirin de Dertli'ye ait olduğu şüphelidir. "Bunlar Dertli'nindir." denilen bazı şiirlerin ona saygısızlık olarak kabul görmesi gerekir. (Ahmet Talat: 100 / 443-444)

Dertli hakkında kaleme alınmış bir başka yazı da o günlerde Kırklareli Halk Musiki Cemiyeti Reis ve Muallimi olarak görev yapan Vahit Bey'e aittir. Vahit Bey, "Dertli Hakkında" başlıklı yazısında, kendisindeki, Dertli'ye ait bazı sınırlı bilgilerin bilinmesi gerektiği inancını taşıdığı için oturup bu yazıyı yazmıştır. Dertli'nin Koyunpazarı'ndaki cami kabristanında medfun bulunduğunu, Bektaşiliğin Halvetiye tarikatından olduğunu, Kızılbaş olmadığını, halk arasında Bektaşi ile Kızılbaş arasında bir ayrım yapılmadığını ve ikisinin bir kabul edilmesinin yanlışlığını ve Dertli'nin kendisine "Kızılbaş" denmesinden hoşlanmadığını, Vahit Bey'in bu yazısından öğreniyoruz. Vahit Bey de tıpkı Ziyaettin Fahri Bey gibi Ahmet Talât Bey'in "Dertli" hakkındaki bu kitabının pek yüksek bir kıymete haiz olduğunu söyleyerek onu tebrik ediyor. (Vahit: 116 / 228)

Bu üç yazıda da olumlu-olumsuz eleştirilerde ipin ucunun kaçırılmamış ve saygı sınırlarının aşılmamış olması kayda değer bir vaziyettir.

Seçme Halk Şiirleri: "Seçme Halk Şiirleri" adlı yazıda Halk Bilgisi Derneği İrşat Encümeni tarafından hazırlanmış olan ve halk şiirlerinden oluşturulan, yazının başlığıyla aynı adı taşıyan eserin tanıtımı yapılmaktadır. Baş taraftaki mukaddimede eserin neşrediliş sebebi üç maddede toplanmıştır:

> "1) Şiirimizin, edebiyatımızın yükseliş ve ilerleyişi için kuvvet alacağımız kaynaklardan biri halk edebiyatıdır. Bütün muasır sanatkârlar gibi Türk sanatkârı da bu edebiyatın içinde işlenecek birçok güzel ve zengin hayallerle beslenmiş mevzular bulacaktır.
>
> 2) Yeni alfabe üzerine eserler, çalışmalar biteviye çıkıp durmaktadır. Bunları okuyabilmenin bir alışma olduğu şüphesizdir. Mekteplerde okuyan çocuklardan ziyade hayata atılmış olan nesil , bu alışma işinde güçlük çekecektir. Bunun için arası kesilmeden bir okuma idmanı yapmalıyız. İşte 'Seçme Halk Şiirleri' bu idmana yardım edecektir.
>
> 3) Geçen yıl mektepler için kendimizin ve medenî milletlerin edebiyatından seçme eserlerin tercüme ve hulâsaları yapıldı. Edebiyat hocaları ve talebeleri bunları derin bir zevk ile okudular. Bu çeşit işlerin yanına bir de halk edebiyatlarından numuneler katmak düşüncemize göre, iki kat fayda doğuracaktır." (***: 113 / 180)

Eserde şiirler; mani, türkü, koşma, ağıt, destan, nefes sırasına göre dizilmiş, bunlardan sonra da atasözlerinden örneklere yer verilmiştir. Şiirler arasında Karacaoğlan, Seyranî, Dertli, Dadaloğlu gibi halk şiirimizin zirve isimlerinin şiirlerine de rastlıyoruz.

Bu yazının kim tarafından kaleme alındığı belirtilmemiştir. Yazar, bu eseri, özellikle yeni harfleri öğrenmek için çalışanlar açısından faydalı bulmaktadır. Tek şikayetçi olduğu taraf ise, gözüne çarpan bazı "tertip" hatalarıdır. Biraz dikkat edilirse bunların da ortadan kalkacağına inanmakta ve böyle bir eserin hazırlanmasına katkı sağladığı için Halk Bilgisi Derneği'ne teşekkür etmektedir.

d. Halk Bilimi

Ziyaettin Fahri Bey "Halk Edebiyatına Ait Bir Eser" başlığı altında Konya Maarifi'nde görevli iki muallim, Sadettin ve Ferit Beyler tarafından hazırlanmış olan "Konya Vilayeti Halkiyat ve Harsiyatı" adlı eseri tanıtıyor.

Eserin başlangıç kısmında halkiyatçılığın tüm dünyadaki doğuşu ve gelişmesi üzerine bir bilgi veriliyor ve fasıllara geçiliyor. Birinci fasıl şairlere ayrılmıştır. Ele alınan şairlerin doğum-ölüm tarihleriyle, hayat hikâyeleri anlatılmıştır. Aslında saz şairleri anlatılacakken, bazı klasik şairlere de (Mevlana, Sadrettin Konevî, Senâyî) yer verilmiştir. Bunun dışında kalem şairleri ve henüz edebî sahada kendini gösterememiş çağdaş şairler de eserde bahsi geçenler arasındadır. Ziyaettin Fahri Bey'in verdiği bilgiye göre yaklaşık seksen kadar şair ele alınmıştır.

İkinci kısımda Konya civarından maniler yer almaktadır. Birinci ve ikinci faslın dışındaki fasıllar çok kısadır. Bunlarda ninni, türkü, ağıt, bilmece, darbımeseller, kinayeler, dilek ve eğlenceler, adlarla ilgili örnekler vardır. Yazarlar, topladıkları malzemeyi olduğu gibi aktarmayı tercih etmişler, onlar hakkında yorumlar yapmamışlardır. Kitabın sonuna, elde edilmiş bir takım malzeme ve bir lügatçe eklenmiştir

Ziyaettin Fahri Bey, memleketin umumi edebiyat tarihinin bir bütünlük arz ettiğini, bunu oluşturmanın çok zor bir iş olduğunu, son çeyrek asır zarfında bizde daha çok menşe edebiyatına itibar edildiğini söylemektedir. Bundan sonra sıra Anadolu edebiyatına gelecektir.

> "Fakat cehd-i akl kanununa teb'an umumi edebiyat tarihinin tedvinini temin etmek üzere her şeyden evvel mevzuî ve muhitî edebiyat tarihleri, bilhassa Anadolu tarihinde siyasî ve harsî merkez olmak mahiyetini gösteren bazı büyük şehirlerin mıntıkavî halkiyatı vücuda getirilirse çok istifadeli bir şey olacaktır. Biz bu tasavvurumuzun, ilk tatbikatını görmekle derin bir memnuniyet hissediyoruz." (Ziyaettin Fahri: 9 / 179)

Ali Canip Bey, "Halkiyata Ait Bir Eser" başlıklı yazısında dönemin devlet adamlarından Mustafa Nedim Efendi'nin "Tuhfetü'l-Nedim" adlı eserini tanıtmaktadır. Yazar, eseri hem içtimaiyat, hem de halkiyat nokta-i nazarından önemli görmektedir. Millet Kütüphanesi'nde eserin iki nüshasını bulmuştur. Bunlarla ilgili kısa izahattan sonra, eserin yazılış nedeniyle ilgili olarak, eserden bir alıntı yapmıştır.

Mustafa Nedim Efendi, İstanbul'dan, Edirne'ye seyahat ederken; yol arkadaşları Sadrazam Hüseyin Paşa, Şeyhülislâm Seyyit Feyzullah Efendi, Nakibü'l-eşraf Fethullah Efendi, Ali ve Abdullah Efendiler'le vakit geçirmek maksadıyla karşılıklı olarak söyledikleri tekerleme, beyit ve darbımselleri elif'ten ya'ya kadar kaydetmiştir. Böylece "Tuhfetü'l Nedim" adlı risale ortaya çıkmıştır.

Ali Canip Bey, hem tekerlemelerden hem de atasözlerinden örnekler vermiştir. Bunlardan başka Arapça ve Farsça beyitlere, lügazlere, muammalara ve atasözlerine de rastlandığını kaydetmektedir.

> "Hulâsa kıyıda bucakta kalmış ve nice nice eserler gibi bu küçük risale de eski devirlerin örf ve âdetine delalet etmesi itibarıyle içtimaiyat noktasından tetkike lâyık olduğu gibi doğrudan doğruya halkiyat için de kıymetlidir. Bu eserdeki atasözleri içinde, esasta bir olduğu hâlde bugünkü şeklinden farklı görünenler veya büsbütün metrûk kalmış olanlar vardır." (Ali Canip: 24 / 464)

Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey, "Memleket Bilgisi" isimli yazısında, Sovyet Cumhuriyetleri İttihadı'ndaki gezisi sırasında, her cumhuriyetin maddî ve manevî bütün hususiyetlerini tetkik maksadıyla kurulmuş cemiyetler gördüğünü, teşkilat ve faaliyet tarzları hakkında bilgi edindiğini söylüyor. Bizim de Anadolu'nun muhtelif köşelerinde böyle ilim merkezlerine muhtaç olduğumuzu, Türk Ocakları ile Muallim Birlikleri'nin ortak bir çalışmayla "memleket bilgisi"ne büyük katkılarda bulunabileceklerini belirtiyor. Böyle ilim merkezleri kurulursa coğrafya, tarih, etnografya, arkeoloji ve filoloji sahalarında kısa zamanda önemli mesafeler almak mümkün olacaktır.

Yazara göre, Anadolu'nun "Türkler Devri" meçhûlat içindedir. Avrupalı araştırmacılar, Türkler'den önceki tarihe ait yeni araştırmalar yapmakta ve her geçen gün yeni bulgularla karşımıza çıkmaktadır. Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey, "memleket bilgisi" için teşkil edilecek "ilim merkezi"nin proğramını şöyle tasavvur etmektedir:

1) Çalışma tarzının nasıl olacağı konusunda örnek rehberler ve numuneler neşretmek,

2) Anadolu tarih ve coğrafyasına ait Arap, Acem Türk eserlerini toplamak ve sınıflandırmak,

3) Bizans, Gürcü, Ermeni ya da Batı Hristiyan kaynaklarındaki Türklerle ilgili bilgileri, toplamak, sınıflandırmak ve tercüme etmek,

4) İslâm tarih ve coğrafyalarında Anadolu'ya ait bilgileri toplamak ve neşretmek,

5) Şer'iye sicillerini, tapu kayıtlarını, vakıfnameleri toplamak, sınıflandırmak ve neşretmek

6) "Anadolu kitabelerini itina ile toplamak."

7) "Alelumum sanat eserlerinin fotoğraflarını cem ile onlar hakkında malûmat toplamak."

Yazar, mevzuun önemine dikkatleri çekmekte ve yetkili mercileri bu hususta adım atmaları konusunda uyarmaktadır.

> "...İlmî merkezle şubeler arasında sıkı ve samimi bir teşrik-i mesaî ve 'usulî çalışma' sayesinde memleketimizi yavaş yavaş öğrenmek kabil olacaktır. Alâkadar merciler tarafından ehemmiyetle telakki olunduğu takdirde, memlekette az çok mevcut bütün ilim müesseselerinin de iştirak-i mesaîsiyle, böyle bir teşkilatın esasını kurmak o kadar müşkil ve külfetli bir şey değildir sanırım." (Köprülüzâde M. Fuat: 15 / 282)

Ahmet Halil Bey, "Halk Bilgisi" adlı yazı dizisinde, Fransız folklorcu Van Gennep'in görüşlerini aktarıyor. Bunu da yeni kurulan Halk Bilgisi Derneği'nin Türkiye'de yapacağı folklor araştırmalarında kendilerine yol gösterebileceği düşüncesiyle açıklıyor. Çünkü yeni kurulan dernek, Avrupalı folklorcuların tecrübelerinden ve bilgilerinden istifade etmek yolunu tercih edecektir.

Ahmet Halil Bey'in yazı dizisi, dört yazıdan oluşmaktadır. Bunların her birinin ayrı başlıkları vardır. Bu başlıkları şöyle sıralayabiliriz: Halk Bilgisinin Mevzuu, Halk Bilgisinin Usulü, Tetkik Kadroları, Müşahadeden Sonra İzahlar. Van Gennep'in dile getirilen görüşleri bugün için bilinen görüşlerdir. Hatta bu görüşler, başka folklor araştırmacılarının görüşlerinin bir araya getirilmesiyle, zamanımızda, daha da geliştirilmiştir.

Van Gennep, folkloru, halkî (popüler) olan her şeyin araştırılması olarak görüyor. (Ahmet Halil: 82 / 79- 80)

"Halk Bilgisinin Usulü" başlıklı ikinci yazıda "müşahede" ve "mukayese" tekniği üzerinde duruluyor. "Anket" tekniği hakkında da bilgi veriliyor. Her tekniğin kullanıldığı yerin ayrı olduğu

belirtilen yazıda, bu tekniklerin artıları ve eksileri de gözler önüne seriliyor. Ahmet Halil Bey, bu yazının sonunda şunları söylüyor:

> "... Bu esaslar içinde en mühimi, müdekkikin halet-i ruhiyesine hakim olacak halk ve cemiyet sevgisidir. Her şeyin başı budur. Hars tetkiklerini salim ve hayatî bir yolda idare edecek ancak bu umdedir. Halk Bilgisi bu umde ile idare edildikçe; cemiyetimiz ve kitlemiz için istediğimiz edebî ve harsî tekâmül iştiyakını, muhtaç olduğumuz hayat kuvvetini, hayat usaresini ondan alacağımıza iman edelim." (Ahmet Halil: 85 / 132)

"Tetkik Kadroları" başlıklı üçüncü yazıda Fransız Paul Sebillot, İngiliz Charlotte Borne ve Alman Hoffman Krayer'in toplanılan malzemeyi tasnif usulü hakkında bilgi veriliyor. Van Gennep özellikle Hofffman Krayer'in usulünü tercih ediyor. Çünkü, folklor malzemesi, oldukça iyi bir şekilde detaylandırılmıştır. Van Gennep, folklor araştırmalarında bir usul tercih edilmesi gerektiğini ama yetersiz kalıyorsa bu usule körü körüne de bağlanılmamasını ve diğer usullerden de istifade edilmesini tavsiye ediyor. (Ahmet Halil: 87 / 172)

Bu yazı dizisinin son yazısı "Müşahadeden Sonra İzahlar" adını taşımaktadır. Burada, toplanılan folklor malzemesinin tasnif edildikten sonra nasıl izah edilmesi gerektiği konusu ele alınmıştır. Ahmet Halil Bey, yazısını hangi amaçla kaleme aldığını bir defa daha tekrar ettikten sonra, sözü yine "Halk Bilgisi Derneği"ne getirir ve derneğin ne yapması gerektiği konusu üzerine görüşlerini açıklar.

> "...Halk Bilgisi Derneği, yürümeğe başladığı bu yolda kuvvetli bir irade ile yürür ve sebat ile çalışırsa, ilk zamanlarda sadece toplama ve araştırma ameliyesiyle meşgul olmak mecburiyetindedir. Bu mecburiyet iki sebepten doğar: 1) İzah edilecek şey, tefsir olunacak mevzu, halk bilgisi malzemesidir. O hâlde evvelâ malzemeyi toplayalım. 2) Sağlam izahlar ve ilmî tefsirler için toplama ve araştırmaların kâfi dereceye gelmesi lâzımdır, ta ki mukayese edilecek fazla malzemeye malik olalım. Türkiye folklorunun tetkiki işinde şimdilik düşüneceğimiz nokta; hummalı bir mesai ile 'toplama ve araştırma' ameliyesine başlamaktadır. (...) Şu hâlde Halk Bilgisi Derneği'nin bugünkü siyasetini şöylece ifade edebiliriz: Halk ruhunun hazinesine girmek, o hazinenin fikre ve şiire mütealllik millî motiflerini araştırıp toplamak, bu suretle onları yarınki neslin, Garp medeniyeti çerçevesi içinde bocalatacak, yoğurucu ellerine ve terkipçi dehalarına vermek." (Ahmet Halil: 88 / 201)

H.M. Bey, "Halk Bilgisi Toplayıcılarına Rehber" adlı yazısında, Halk Bilgisi Derneği'nin bu başlık altında hazırlamış olduğu ve üç kısımdan müteşekkil rehberi tanıtıyor. Her kısımda şu konular ele alınmaktadır:

> "Birinci Kısım: Umumi mütalâalar, halk bigisinin mevzuu, gayesi
> İkinci Kısım: Halk Bilgisinin kadroları, muhtelif sahalara ait maddeler
> Üçüncü Kısım: Dile, musikiye, iktisadiyata ait izahnameler." (H.M.:103 / 499)

H.M. Bey, bu kısımlar hakkında etraflıca bilgi vermektedir. Üçüncü kısımdaki izahatları dil alanında Hasan Fehmi Bey, musiki alanında Mahmut Ragıp Bey, iktisadiyat alanında da İsmail Hüsrev Bey vermektedir. Yazar, "Halk Bilgisi Toplayıcılarına Rehber" hakkındaki görüşlerini şu cümlelerle dile getirmektedir:

> "Elhasıl ihtiva ettiği bahisler, bizde, üzerinde hiç yürünülmemiş bir sahaya aittir. Memlekette folklora karşı uyandığını gördüğümüz temayülü ilmî bir şekilde kuvvetlendirecek usulî malûmatın zubdesini, bu küçük kitapta toplanmış görüyoruz. Onu bütün münevverlerimize ehemmiyetle tavsiye etmek bir vazifedir." (H.M.: 103 / 499)

Ziyaettin Fahri Bey, Halk Bilgisi Derneği'nin yayın organı olan "Halk Bilgisi Mecmuası'nı tanıttığı yazısında, mecmuanın içeriği hakkında bilgi veriyor ve önemi üzerinde duruyor. Yazar, mecmuadaki yazıların dört çerçeve içinde toplandığını söylüyor:

> "İlk çerçeve tetkiklerden ibarettir. Bazılarını tercümeler teşkil ediyor. (...) İkinci, maddelerden ve vesikalardan teşekkül etmektedir. (...) Üçüncü çerçeve, halk bilgisinin terbiye ve münasebetlerini araştırmaktadır.(...) Son kısım halk bilgisi kitaplarıyla haberlere hasredilmiş." (Ziyaettin Fahri: 112 / 154)

Bu ilk sayıda Sait Nazif, Hüseyin Avni, Mahmut Rağıp, Mehmet Şakir, Hasan Fehmi, Mehmet Halit, Sadettin Nüzhet, Ali Haydar, Cavit, Ahmet Kutsi, Edip, Halil Fikret, Ziyaettin Fahri, İsmail Hüsrev Beyler'in yazıları bulunmaktadır. Aynı zamanda, Halk Bilgisi Derneği'nin bir yıllık faaliyeti hakkında da bilgi verilmektedir. Mecmua, Halk Bilgisi Derneği'nin İstanbul Şubesi tarafından neşrolunmuştur. Bu nedenle yazar, İstanbul şubesini bu faaliyetinden dolayı kutlamaktadır. Ziyaettin Fahri Bey, mecmua ve yazılar hakkındaki düşüncelerini şöyle dile getiriyor:

"Heyet-i umumiyesi ile mecmua, sistemli bir folklor faaliyetini gösteriyor. Her nevi yazılar hep bir mihver etrafında dönmektedir. Bir taraftan ilim ve tetkik mecmuası olmakla beraber diğer taraftan hayatî ve terbiyevî heyecan ile meşbu bir sıcaklık bütün sayfalarda kâriin gözlerini ve dimağını ısıtmaktadır.(...)Memleketin muhtelif noktalarında çalışan millî harsçıların maşerî bir tarzda eserlerini ortaya koymaları, böylece Halk Bilgisi Derneği'nin dağınık çalışmalarını bir noktada ilmî usul altında toplamakta kısmen muvaffak olması takdire şayandır."(Ziyaettin Fahri:112 / 154)

Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey, Halk Bilgisi Mecmuası'nın intişarı münasebetiyle kaleme aldığı "Müşterek İlmî Faaliyetler" adlı yazısında, bu mecmuanın neşrinden duyduğu memnuniyeti belirtiyor. Ona göre memlekette resmî ilim müesseselerinin yanında Felsefe Cemiyeti ve Halk Bilgisi Derneği gibi özel müesseselerin kurulması, ülkenin ilmî seviyesini yükseltecek ve kuvvetlendirecektir.

"...Meslek itibariyle herhangi bir bilgi şubesine mensup olan, yahut, başka mesleklere mensup olmakla beraber o şube ile de uzak yakın rabıtası bulunan insanların teşkil ettikleri bu türlü heyetleri, akademik mahiyette yüksek ilim heyetiyle karıştırmamalıdır. Bunlar daha umumi, daha demokratik mahiyettedir; her isteyen onlara iştirak edebilir. Bunlarda okunan ve yazılan şeyler arasında çok defa pek basit, pek ibtidai şeyler bulunabilir. Fakat bu gibi kusurlarına rağmen bu heyetler umumiyetle daha faal, daha canlı olur, muhitte ve gençlik arasında tetkik zevkini, çalışma itiyadını daha kuvvetle uyandırabilir.

Bilhassa memleketimiz gibi ilim ve ihtisas hayatına yeni yeni atılmağa başlayan memleketler için, bu ikinci tarzda heyetlerin daha faydalı olacağı pek tabiîdir." (Köprülüzâde M. Fuat: 107 / 41)

Yazar, mecmuada okuduğu çeşitli yazılardan gençlerimizin tarih ve etnoloji alanındaki bilgilerinin yetersiz kaldığını fark ettiğini, bu kusurlarını tamam ederlerse konularını daha kuvvetle kavrayabileceklerini belirtiyor. Zaten, şu aşamada onlardan fazla bir şey beklemek de onlara haksızlık olur. Çünkü, folklor araştırmaları bizde yeni başlamıştır ve gençlerimiz kendilerine yol gösterecek örneklerden mahrumdurlar. Fuat Bey, ne kadar basit olursa olsun memlekette müşterek ilim faaliyetinin ortaya çıkıyor olmasını sevindirici bulmaktadır.

II- Divan Edebiyatı

a. Divan Edebiyatı Hakkında

Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey, "Hammer'in Osmanlı Şiir Sanatı Tarihi" adlı yazısında, memleketimizi çok iyi tanıyan bu yazarın bazı tezkirelerimizi gözden geçirerek hazırladığı eseri hakkında bilgi veriyor. Avrupalılar, Türk şiirini merak ettiklerinde ilk müracaat ettikleri eser, Hammer'in yazdığı "Osmanlı Şiir Sanatı Tarihi"dir. Fuat Bey'e göre Hammer, tezkireleri inceleyerek böyle bir eser hazırlamak yerine, bizzat şairlerin eserlerini inceleseydi, hem daha farklı şeylere dikkat çekebilir, hem de eseri hazırlarken düştüğü hatalardan kurtulurdu.

Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey, eserin medhal kısmının bir tercümesini bulduğunu, ama kim tarafından ve ne kadarının tercüme edildiğinin bilinmediğini söylüyor. Eser, yazıldığı zaman itibarıyle değerlendirilirse, çok fayda sağlanacak bir eser olduğu göze çarpar. Fuat Bey, methalin elinde bulunan kısmında olanları şöyle özetlemiştir:

> "Hammer bu methalde iptida şiirin İslâmiyet'te ikrahla görülmediğini anlattıktan sonra, Osmanlı Türkleri'nin asıl ve menşei hakkında biraz malûmat vererek, Osmanlı Türkleri'nin Oğuzlar'dan olduğunu, 'Oğuznâme'leri bulunduğunu ve Selçuklular zamanında onda yeni bazı eserler kaydediyor. Sonra Arap, Acem ve Türkler arasındaki şiir nevilerinden, nazım şekillerinden, şehnâme ve zafernâmelerden, mensur kıssalardan, manzum hikâyelerden biraz bahsettikten sonra, Osmanlı Devleti zamanında şiirin inkişafını ve muhtelif vadilerde yazan üstatları gösteriyor." (Köprülüzâde M. Fuat: 113 / 162-163)

Mustafa Nihat Bey, "Eski Edebiyatımızda Güzel ve Güzellik" başlıklı yazısında "Enisü'l-Uşşak"ı tamamlamak için yazılan ve kim tarafından yazıldığı bilinmeyen "Hevesnâme" adlı eseri tanıtıyor. Eser, H. 891 (1486) tarihinde yazılmıştır. Mustafa Nihat Bey, güzel ve güzelliği ifade eden birçok mazmunu da kelime hâlinde örnek olarak vermiştir.

> "Böylelikle, Divan edebiyatımızda terennüm edilen güzel ve güzelliğin asırlarca değişmeyen mazmun membalarını bir kül hâlinde, bir düstur-ı edeviye gibi elimizde buluyoruz." (Mustafa Nihat: 15 / 282)

Ali Canip Bey, "Divan Edebiyatının Farikasına Dair" başlıklı yazısında kendisinin "Yeni Edebiyat İçinde Eski Estetik Zihniyet" adlı yazısına aynı adla kaleme aldığı bir yazıyla karşılık veren

Vasfi Mahir Bey'e cevap vermek amacıyla yazılmıştır. Ali Canip Bey, Divan edebiyatının parça-bütün ilişkisinden söz ediyor ve bu edebiyatın en önemli farkının parça güzelliği gözetmesi olduğunu söylüyor. Çünkü, Divan şiirinde beyit esastır, bir gazelde beyitlerin aynı konuyu işlemesi zorunlu değildir; fakat söylenmek isteneni en güzel biçimde söylemek bir kuraldır. Divan şiiriyle Avrupa şiiri arasındaki fark, Ali Canip Bey tarafından şöyle dile getirilmiştir:

> "... Avrupalı bir estetikçinin şu sözlerini ilave etmiştim: 'Bir eserde cüzlerden bir veya birkaçının verdiği zevk, bütünün vereceği zevke tefavvuk etmemelidir ki eser kıymetinden -Avrupaî zihniyete göre kıymetinden- kaybetmemiş olsun? İşte bir nevi dekoratif sanatı olan Divan edebiyatının zaafı veyahut hususiyeti bu noktadadır. Divan şiirinin verdiği zevk cüzlerde mütemerkizdir. Avrupaî estetiğin istediği ise, zevk kuvvetini külden, bütünden nib'an ettirmektir; fakat bu demek değildir ki Divan şairleri bazı eserlerini bir mevzu etrafında toplamazlar ve gene bu demek değildir ki Avrupalı şairlerin güzel mısraları, güzel beyitleri olmaz." (Ali Canip: 126 / 425)

Ali Canip Bey, "Divan Edebiyatında Mahallî ve Millî Cephe" başlıklı yazısında Divan edebiyatının, içinde yüksek zekâlar yetiştirmiş olmamız nedeniyle bir Türk edebiyatı olduğunu ve millî edebiyatın dışına atılamayacağını söylemektedir. Millîliğini ispat için Fuzûlî'nin romantik mevzulara kaynaklık edecek, Bakî'nin Türk cihangirliğini anlatan ve Bağdatlı Ruhî'nin yaşadığı dönemin ahlâkını sert sözlerle eleştiren beyitlerinden örnekler verir. Divan edebiyatına yüzeyden bakılsa dahi onun millî ve mahallî cephelerinin görülebileceğini belirtir.

> "İstitraden kaydedeyim ki Divan edebiyatı bilhassa teknik ve dünyaya bakış itibarıyle taklidî bir edebiyattır; ve sonra çok zümrevîdir; zihnî unsurlara, muayyen hünerlere istinat etmesi itibarıyle de ilham noktasından velût değildir. (...) Ancak bu taklit, bu zümrevîlik onun millî ve mahallî kıymetlerini büsbütün izale edemez; çünkü evvelâ 'Divan edebiyatı içinde neler bizim değildir?' der ve yabancılıkları tenzil edersek, tamamen mahallî ve millî birçok kıymetler bulacağınıza kaniim; saniyen onu tesis eden zümre, Türk cemiyeti haricinde bir zümre değildir; milletimiz Şark medeniyeti içinde yaşarken yetişen münevverlerden ibarettir; bu zümrenin hususi zevki, bütün milletin zevki olamazsa da, milletimize mensup münevver kitlenin has zevkidir ve o münevver zümre bugün bile iftihar edeceğimiz kıymetler yaratmıştır." (Ali Canip: 125 / 402)

Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey, "XVII. Asır Şiirine Ait Bazı Mülâhazalar" adlı yazısında klasik Türk şiiri konusunda bir değerlendirme yapıyor. XV. yy.a kadar Acem şairlerini taklit eden Türk şairleri bu yüzyılın sonunda ve XVI. yy.da yetişenlerle Türk şiirini kemâle erdirdiler. XVI. yy.da Türkler'e örnek gösterilebilecek güçlü bir Acem şairi de yoktu. Şairlerimiz taklit etmek yerine kendi mevzularını seçmeye başladılar ve mahallî konulara yöneldiler. XVII. yy.ın başlarında artık şairlerimiz, Acem şairlerine üstünlük kurar vaziyette olduklarına inandılar. Yazar, bu yüzyılda Acemler'le Anadolu Türkleri arasında bir çeşit medenî ve fikrî rekabet başladığını söylüyor.

Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey, bu açıklamalardan sonra sözü Nev'îzâde Atâî'nin "Sâkinâme" adlı mesnevisiyle Ganizâde Nadirî'nin "Şehnâme"sine getiriyor ve gösterdikleri muvaffakiyeti anlatıyor. Her ikisinin eserinden de örnek olarak bazı parçaları veriyor.

> "... Bunlar gösteriyor ki Türk şairleri XVII. asırda artık Acem kaside ve gazellerinin kendi eserlerine müreccih olduğunu, Acemcenin edebî lisan olarak Türkçeye faikiyetini teslim etmiyorlardı. Halbuki daha evvelki asırlarda bu kanaat sık sık tezahür eder. Filhakika XVII. asırdaki edebî Türkçe, Acem unsurlarıyla çok karışmış olmakla beraber, eda ve ahenk itibarıyle Acemceden asla geri kalmayan, klasik sanat dairesinde kemâl mertebesine ermiş bir lisandı; o devrin Türk klasik şiiri de, Acem klasik şiirinden sanat itibarıyle asla geri sayılamaz." (Köprülüzâde M. Fuat: 31 / 83)

Ali Canip Bey, "H. XII. (XVIII. yy.) Asırda Divan Edebiyatının Bir Cephesi" başlıklı yazısında, diğer yazılarında olduğu gibi Divan edebiyatının taklidî ve hayattan uzak bir edebiyat olduğunu söylüyor. Divan şairleri için sûfî gibi davranmak ve öyle yazmak bir fantezidir.

> "... Bu edebiyatın üstatları bir taraftan rindâne, şehevî gazeller yazarlarken, öte taraftan kasırları, mesireleri, dünyevî eğlenceleri tasvir etmişlerdir. Bütün bu tasvirlerde gaye tabiatı ve hayatı değil, Divan edebiyatı denilen müessesenin tâbi olduğu hünerleri göstermektir. Bu hünerler malûm olduğu üzere muayyen mazmunlarla ifade edilir. Bu sebebe binaen Divan şiirlerinin muhiti hayatın kendisi değildir." (Ali Canip: 6 / 103)

Böyle olmakla birlikte XII. asır şairlerinden bazıları yaşadıkları vak'aları şiirlere aktarmışlardır. Bu onlara diğerlerine göre bir farklılık vermektedir. Ali Canip Bey, Nâbî'den, Sadi Çelebi'den, Osmanzâde Ahmet Tayip Efendi'den, Nedim'den örnekler göstererek bu farklılığı ispatlamaya çalışır. Ona göre Divan edebiyatı, XII. asırda biraz daha hayata yaklaşmıştır.

Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey, "XVI-XIX. Asırlarda Türkçenin Tekâmülü" başlıklı yazısında, "XVII. Asır Şiirine Ait Bazı Mülâhazalar" başlıklı yazısındaki görüşlerini tekrar ediyor. XVI. asırdan itibaren Acem ve Arap edebiyatlarını taklitten kurtulup bir "Türk klasizmi" oluşturabilecek olgunluğa erişen Divan edebiyatı, XVII. yy.da Türkçe kelimelerin daha çok kullanılmaya başlandığı ve garipsenmediği bir tarafıyla karşımıza çıkmaktadır. Şairlerimiz, toplumsal hayatı yansıtan şiirlerini de bu dönemde yazmışlardır. Taklidî bir edebiyattan kurtuluşumuzun en önemli göstergeleri hem şiir dilinin Türkçeye yaklaşması, hem de şairlerimizin mahallî konulara yönelmesidir. Nedim ve Nâbî gibi büyük şairler Türkçe şiir söyleme yolunda önemli adımlar atmışlardır.

> "Tasannuu sanat sanan münşilerin, şairlerin bu suiistimallerine karşı, bu cins itirazlara, XVIII. asır şair ve muharrirlerinde sık sık tesadüf ederiz. Avrupa sanat eserlerinin -fikir ve edebiyat sahasında değilse bile- Türk sanatı ve zevki üzerinde yavaş yavaş tesir etmeye, Türk sanatının İran'da bile moda olmaya başladığı böyle bir devirde, İran'ı medeniyetçe kendilerinden aşağı gören şairlerimiz üzerinde İran tesiratının azalmağa başlaması pek tabiîdir. Bu asırlarda Türk şairleri üzerinde yalnız Şevket, Saip, Bidil gibi birkaç İran şairinin nüfûzunu görüyoruz. Fakat bu haricî nüfûz, hiçbir suretle, Türk şiirinin o sırada takip ettiği dahilî tekâmülü tamamen değiştirecek bir mahiyette olmamış, şairlerimizin Türkçeye ve Türk klasik şiirinin yüksekliğine karşı besledikleri itimadı sarsmamıştır." (Köprülüzâde M. Fuat: 109 / 83)

b. Nazım Şekilleri

Ali Canip Bey, "Atâî'nin Tuyuğları" başlıklı yazısında Bursa Kütüphanesi'nde Atâî'ye ait bir mecmua bulduğunu söylüyor. Yazar, Atâî'nin divanı olmadığı için şiirlerinin toplandığı bu eseri mecmua olarak nitelendiriyor. Bu şiir mecmuasında Atâî'ye ait tuyuğlar bulunmaktadır. Atâî, XV. yy. şairlerindendir. Ali Canip Bey, asıl adı Ivaz Paşazâde Ahî Çelebi olan Atâî'nin tuyuğlarını örnek olarak vermekte ve bu arada tuyuğ nazım şekli hakkında da bilgi vermektedir. Mecmuada sadece Atâî'nin tuyuğları yoktur; ondan başka Vefayî, Naimî ve Veliyüddin oğlu Ahmet Paşa'nın manzumeleri de vardır. (Ali Canip: 93 / 286-287)

Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey "Rubaî Şeklinin Eskiliği" adlı yazısında, bir rubaîyi örnek göstererek, klasik edebiyatımızın XV. yy.dan daha da ilerilere gittiğini söylemektedir. Bedreddin

Kavâmî-i Razî'ye ait olduğunu iddia ettiği bu rubaînin birinci mısraı Arapça, ikinci mısraı Farsça, üç ve dördüncü mısraları Türkçedir.

> "... Bu küçük makalemiz, rubaî gibi teknik itibarıyle de çok müşkül bir nazım şeklinin Türkler arasında miladî XII. asırdan beri şâyi olduğunu göstermek itibarıyle, klasik Türk edebiyatının eskiliğini ve 'Kutadgu Bilig'den bugüne kadar hiç fasılasız bir tekâmül takip ettiğini kat'î surette anlatmaktadır. Senelerden beri -edebiyatımızı ancak XV. asırdan başlatmak isteyenlere karşı- müdafaa ettiğimiz bu 'edebiyatımızın eskiliği' nokta-i nazarının, her gün çıkan bu gibi yeni vesikalarla teeyyüt etmesi ve Avrupa Türkiyatçıları tarafından da kabul olunmağa başlanması, bizim için en büyük mükâfattır." (Köprülüzâde M. Fuat: 55 / 43)

Hasan Âli Bey, "Mevlana'nın Rubaîleri" başlıklı dokuz yazıda Türk tasavvuf edebiyatının en ünlü simalarından birini, rubâîleri vasıtasıyla okuyucularına tanıtıyor. Yazar, Mevlana'dan örnek olarak aldığı rubâîler hakkında şunları söylemektedir:

> "... Bunların bir kısmında kendi fikir ve felsefesini hulâsa edilmiş bulacağız. Bir kısmı ise yaşadığı devre ve hadiselere işaret için yazılmıştır. Fakat bunlar haricinde kendisinin asıl manevi şahsiyetine tercüman olan, o kısa dört satır içerisinde, mâyi nârı hâlinde koca bir aşk ve cezbe cihanını saklayan rubâîler de vardır ki intihap ettiklerimizin bir kısm-ı ekserini bilhassa bunlar teşkil eder." (Hasan Âli: 57 / 93)

Hasan Âli Bey, Mevlana'nın muhitimizde tam anlamıyla tanınmadığını ama onun aydınlarımızın alâkasını celbe cidden lâyık olduğunu söylemektedir. Yazılarını da bu nedenle kaleme almıştır. Bu yazılarda Mevlana'nın 114 rubâîsinin hem Farsçası hem de Türkçe tercümesi yer almıştır. Rubâîler, Hayat Mecmuası'nın şu sayılarında bulunmaktadır: "Hasan Âli: I- 57 / 93-94; II- 58 / 115; III- 59 / 137-138; IV- 60 / 148; V- 62 / 188; VI- 64 / 237-238; VII- 65 / 253; VIII-68 / 308; IX- 70 / 353."

Ali Canip Bey, "Kadızâdenin Bir Manzumesi" adlı yazısında Kadızâde tarafından yazılan ve IV. Murat'a verilen bir manzumeden bahsedilmektedir. Yazar'a göre sanat nokta-i nazarından manzumenin hiçbir özelliği yoktur. Önemi, IV. Murat gibi "müstebit, sert, gaddar" bir padişaha verilmiş olmasından gelmektedir. Bu önemi daha da önemli göstermek isteyen Ali Canip Bey, Hammer'den, Nâimâ'dan ve Katip Çelebi'den alıntılar yaparak IV. Murat'ın gaddarlığını ispatlamak yoluna gider. Yazıdan öğrendiğimize göre Kadızâde IV. Murat devrinde itibar ve nüfüz sahibi biriydi.

Dehhanî'yi bu yazıda bize tanıtmıştır. Sultan Alaettin Keykubat, ondan, Firdevsî'nin ünlü "Şehnâme"sine nazire olmak üzere Farsça bir "Selçuklu Şehnâmesi" yazmasını istemiştir. Dehhanî'nin sadece Farsça değil, Türkçe şiirler de yazdığı, bu yazıdan öğrendiğimiz malûmat arasındadır. Fuat Bey, yazısının sonuna Dehhanî'nin iki gazelini eklemiştir. (Köprülüzâde M. Fuat: 1 / 4-5)

Dehhanî hakkındaki ikinci yazının başlığı "Selçukîler Devri Edebiyatı Hakkında Bazı Notlar"dır. Burada da yazar, Selçuklu edebiyatına dair bilgilerin çok az olduğundan ve maruf simanın da Hoca Dehhanî olduğundan bahisle onun şiiri üzerinde durmaktadır. Hoca Dehhanî'nin Türkçe yazdığı şiirlerinde kullandığı dilin sadeliği dikkat çekicidir. (Köprülüzâde M. Fuat: 103 / 488)

Mevlana (1207-1273) : Ziyaettin Fahri Bey, "Mecmua-i Mevlana" adlı yazısında, bir Mevlevî dedesi olan Vâsıf tarafından yazılan eseri tanıtıyor. Aslında eserde, Mevlevî dedelerinin Mevlana hakkındaki düşünceleri manzum olarak yansıtılmıştır. Bu nedenle, bu eserde birçok Mevlevî şairin ismine ve şiirlerine rastlanmaktadır. Mevlana'yı ve Mevleviliği öven 50'şer, Mesnevi'yi öven 3, ney'i öven 20 manzume, "Mecmua-i Mevlana"da yer almıştır. Bu manzumelerden kimisi kaside, kimisi gazel, kimisi de diğer nazım şekilleriyle yazılmıştır.

> "... Mevlevî Vâsıf, büyük Türk şairi Mevlana'nın felsefesini, ve hususiyle felsefesinin tesirini tetkik edecek müdekkik için çok kıymetli bir me'haz hazırlamıştır. Bu itibar ile eser, edebî tarihimizin menabiî ve müracaatgâhları arasında müstesna bir mevkie sahiptir." (Ziyaettin Fahri: 19 / 364)

XIV. yy.

Ahmet bin Veys (XIV. yy.) : Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey "XIV. Asırda Bir Azeri Şairi" başlıklı yazısında Ahmet bin Veys adlı şairden bahsetmektedir. Yazarın, Ömer bin Mezit'in "Mecmuatü'n-Nezâir"inde gördüğü şair, Bağdat Padişahı Âl-i Celayir sülalesinden, meşhur Sultan Ahmet'tir. 1336-1410 yılları arasında hüküm sürmüş olan Celayir sülalesinin dördüncü hükümdarı olan Ahmet bin Veys 1382-1410 yılları arasında devlete hükümdarlık etmiştir. Ahmet bin Veys, Türkçe şiirler yazmıştır. Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey, o asırda Bağdat saraylarında Türkçenin edebiyat dili olduğunu söyleyerek Abdülkadir Meragî'yi örnek gösterir. Yazının sonunda yazar, bu Azeri şairin bir monografisini hazırlamakta olduğundan bahseder. (Köprülüzâde M.Fuat:82 / 62-63)

Nesimî (? - 1404) : Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey, "Nesimi'ye Dair" başlıklı yazısında, Ali Canip Bey'in Güneş Mecmuası'nda, Nesimî'nin tuyuğları hakkında yazmış olduğu bir makalesinde belirttiği ölüm tarihinin yanlış olduğunu ve doğru tarihin de H. 807 (1404) olması gerektiğini çeşitli deliller göstererek ispat ediyor. (Köprülüzâde M. Fuat: 20 / 382)

XV. yy.

Süleyman Çelebi (? - 1422) : Velet Çelebi Bey, "Süleyman Çelebi Mevlidi ve Me'hazlar" başlıklı iki yazısında, Süleyman Çelebi'nin "Mevlid"i yazarken, Aşık Paşa'nın "Garipnâme" ve Erzurumlu Darir-i Mevlevî'nin "Siyer-i Nebevî" adlı eserlerinden istifade ettiğini belirtmektedir. Süleyman Çelebi Mevlidi'nin bazı bölümleri, hem Aşık Paşa'nın, hem de Erzurumlu Darir'in eserinde aynı ifadelerle yer almaktadır. Yazar, birinci yazıda Darir-i Mevlevî'nin "Siyer-i Nebi"sinden mensur bazı kısımları yazısına ekler. (Velet Çelebi: 45 / 374-376)

İkinci yazıda da, Süleyman Çelebi'nin "Mevlit"inin aynı bölümü verilmiş ve benzerlik ispat edilmiştir. (Velet Çelebi: 46 / 397)

Mihrî (1460-1506) : Mehmet Halit Bey, "İlk Kadın Şair: Mihrî" başlıklı yazısında, tezkirelerden hareketle Mihrî'nin hayat hikâyesini anlatmakta ve sanatı üzerine düşüncelerini açıklamaktadır. Yazar, Mihrî'nin iyi bir şair olmamasına rağmen, Latifî, Aşık Çelebi, Hasan Çelebi gibi tezkire yazarları tarafından çok beğenilmesine şaşırmıştır.

> "Mihrî Divanı, sahibinin yüksek bir sanatkâr olduğuna şehadet etmez, filvaki üslûbu, lafz-ı hünerleriyle zedelenmeyerek tabiîliğini nispeten muhafaza etmişse de hisleri basit, heyecansız, hususiyetten uzaktır." (Mehmet Halit: 92 / 277)

Habibî (1470-1520) : İsmail Hikmet Bey, "Habibî" hakkında malûmat verdiği üç yazısında, Leningrad Kütüphanesi'nde araştırmalar yaparken Habibî'ye ait bir müseddes bulduğunu söylemekte ve bu müseddesi yayınlamaktadır. Birinci yazıda ayrıca Habibî'nin hayatı üzerine bilgiler de aktarılmıştır. Habibî, Fuzûlî'yi en çok etkileyen şairlerin başında gelmektedir. Şair, Akkoyunlular zamanında yaşamış, bu devletin yıkılmasıyla birlikte Çağatay sarayına gitmiş, oradan da Şah İsmail'in yanına gelerek "Melikü'ş-Şuarâ"lık yapmıştır. (İsmail Hikmet: 64 / 224-225)

İkinci yazıya Habibî'nin müseddesine Fuzûlî ve Bağdatlı Ruhî tarafından yazılmış olan nazireler mevzu olmuştur. Yazar, Bağdatlı Ruhî'nin naziresini, diğer şiirleri kadar güçlü görmemektedir. (İsmail Hikmet: 66 / 266)

Üçüncü yazıda da "Câmiî Rumî" diye şöhret bulan Câmî'nin naziresi yayınlanmış; onun dışında Ziya Paşa'nın, Azerbaycanlı şairler Fânî ve Nâkâm tarafından da Habibî'nin bu müseddesine nazireler yazıldığı belirtilmiş ve bu nazirelerden bazı beyitler örnek olarak verilmiştir. İsmail Hikmet Bey Arap, İran ve Türk edebiyatlarının benzerliğini de şu cümleyle ortaya koymuştur:

> "Gerek Horasan'da parlayan Çağatay edebiyatı Latifî'leri, Nevâî'leri, gerek Tebriz, Isfahan, Kazvin'de yükselen Azeri edebiyatı Habibî'leri, Hatâî'leri ile gerek Bursa, İstanbul, Amasya gibi merkezlerde yaşayan Osmanlı edebiyatı Şeyhî'leri, Ahmet Paşa'ları, Necatî'leri ile hep aynı ruh, aynı zihniyet, aynı mahiyet ve sanata doğru ilerlemişler ve bir noktada toplaşmışlardır. Bunun içindir ki İslâmî Arap, Fârîs ve Türk edebiyatları arasında mahiyeten, şeklen ve sanaten hemen hiçbir fark görülmemektedir." (İsmail Hikmet: 67 / 285)

XVI. yy.

Fuzûlî (1480-1556) - Bakî (1526-1600) : Ali Canip Bey, "X. Asrın İki Büyük Şairi (Fuzûlî-Bakî)" başlıklı yazısında, her iki şairin şiirlerinden örnekler göstererek, hem Fuzûlî'nin hem de Bakî'nin imaj dünyasını çizmiştir. Yazının sonunda, Fuzûlî hakkında Aşık Çelebi, Kınalızâde ve Riyazî'nin; Bakî hakkında da Aşık Çelebi, Kınalızâde, Ahdî ve Riyazî'nin görüşleri aktarılmıştır. (Ali Canip: 2 / 24-25)

Emin Abit Bey, "Fuzûlî'nin Malûm Olmayan Bir Eseri" başlıklı yazısında, büyük şairin o güne kadar bilinmeyen ve kendisinin de Bakü'de rastladığı bir eserini, "Sohbetü'l-Esmar" adlı mesnevisini tanıtıyor. Eserde meyveler, birbirleriyle sohbet etmektedir.

> "... Birbirlerini zem ve tenkit ederek her biri kendi güzellik ve meziyetlerini, hayattaki yüksek mevkilerini mübalâğalı bir lisanla izah ediyorlar. (...) O, bu mesnevisinde, birkaç küçük manzum çizgilerle zamanına hakim olan 'panteizm idealist' mesleğinin adeta hafif bir karikatürünü çizmiştir." (Emin Abit:16 / 314-315)

Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey, "Fuzûlî'ye Ait" başlıklı yazısında Süleyman Nazif'in 170 sayfalık "Fuzûlî" adlı kitabını tanıtıyor. Süleyman Nazif, eseri hakkındaki düşüncelerini serbestçe yazması için kitabından bir adet de Fuat Bey'e vermiştir. Fuat Bey, Süleyman Nazif'in bu kitabı, sırf millî ve vatanperverâne duygularından dolayı, Fuzûlî'nin Şiiliğini kabullenmeyip (Süleyman Nazif, Şiiliği İrancılık olarak kabul ediyordu.) Sünnîliğini ispat etmek için yazmış olduğunu

düşünmektedir. Yazara göre, Süleyman Nazif'in kendisinin daha önce birkaç makaleyle belirttiği görüşlerinin dışında farklı bir görüşü yoktur.

Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey, sırf şahsî düşüncelerinden dolayı Süleyman Nazif'in tarihî birçok olayı ve hakikati çarpıttığını ve bunun da bilim adamı zihniyetiyle alâkasının olmadığını söylüyor. (Köprülüzâde M. Fuat: 8 / 143)

Edirneli Nazmi (? - 1555) : Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey, Edirneli Nazmi'yi tanıtan iki yazı yazmıştır. Bunlardan birincisi "Millî Edebiyat Cereyanının İlk Mübeşşirlerinden: Edirneli Nazmi" başlığını taşımaktadır. Bu yazıda yazar, Kanunî Sultan Süleyman zamanında, Nazmi'nin mühim bir mevkii olduğunu, bunun da onun sanatkârlığından değil, "Mecmuaü'n-Nezâir" adlı Türk edebiyatı tarihi bakımından son derece önemli olan nazireler mecmuasını toplamasından ileri geldiğini söylemektedir. Oysa Nazmi'nin bundan çok daha önemli bir vasfı vardır. O da sade Türkçe ile şiirler yazmış olmasıdır.

Köprülüzâde Fuat Bey'e göre, Ahmet Bâdi Efendi'nin (Riyaz-ı Belde-i Edirne), Bursalı Mehmet Tahir'in (Osmanlı Müellifleri), Abdurrahman Süreyya Efendi'nin (Sicill-i Osmanî), Hammer'in ve Gibb'in, Edirneli Nazmi'nin divanını görmedikleri için onun basit ve terkipsiz Türkçeyle şiir yazmış olmasına değinmemişler, sadece bilinenleri tekrar etmişlerdir. Bu nedenle yazar, hem bu yazarların, hem de Nazmi'nin divanından hareketle, Edirneli Nazmi'nin hayat hikâyesini oldukça detaylı bir şekilde anlatır. (Köprülüzâde M. Fuat: 107 / 42-44)

İkinci yazıda, birinci yazının başlığına bir ilave yapılmıştır: "Divan-ı Türkî-i Basit." Bu yazıda, Nazmi'nin divanının özellikleri sıralanmıştır. Fuat Bey, divan ve Nazmi hakkında şunları söylemektedir:

> "... Sade Türkçe divanının lisan ve tarih nokta-i nazarından haiz olduğu ehemmiyete rağmen, sanat itibarıyle hiçbir zaman akrânının fevkine çıkamayan Edirneli Nazmi, yalnız bu hizmeti itibarıyle 'millî edebiyat' tarihimizde bir mevki işgal etmeye liyakat kazanmış oluyor." (Köprülüzâde M. Fuat: 108 / 63)

Mahremî (? - 1535) : "Türkî-i Basit"le şiirler yazan bir diğer şair, Mahremî'dir. Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey, "Millî Lisan ve Edebiyat Cereyanının İlk Mübeşşirlerinden: Mahremî" başlıklı yazıda, Mahremî'den ve "Basitnâme" adlı eserinden bahsetmektedir. Tezkirecilerin hiçbiri Mahremî'nin yazdığı şiirleri içinde Arapça ve Acemce lafız olmadığı

gerekçesiyle önemsememişlerdir. Fuat Bey, Mahremî'nin hayatıyla ilgili bilgi verdikten sonra, "Basitnâme"sinin hâlâ bulunamamış olmasını esefle karşılamaktadır:

> "Millî edebiyat ve lisan tarihi için pek mühim olan "Basitnâme"sinin şimdiye kadar meydana çıkmaması pek teessüfe şayandır. Mamafih İstanbul kütüphaneleri lâyıkıyla tetkik olunduğu takdirde bu esere tesadüf olunacağını kuvvetle tahmin ediyorum." (Köprülüzâde M. Fuat: 106 / 23)

Arşî (1562- ?): Mehmet Halit Bey, "Arşî Hakkında Düşünceler" başlıklı yazısında Hurufî şairler arasında sayılmadığından bahisle, onun Nesimî, Refiî ve Muhitî'den sonra, bir başka Hurufî şair olarak kabul edilmesi gerektiğini söylüyor. Yazara göre Arşî, bütün şiirlerinde Hurufiliği işlemiş, pek dışarı çıkamamıştır. Divanından hareketle Mehmet Halit Bey, şunları söylemektedir:

> "... Arşî'yi, Nesimî ve Muhitî ile hemseviye addetmek imkânı yoktur. Umumiyetle, şiirlerinde ne Nesimî'nin hararet ve samimiyetinden, ne de Muhitî'nin kuvvet ve hassasiyetinden hafif bir ize, belirsiz bir çizgiye tesadüf edilemez, buna rağmen onu her türlü kıymetten mahrum, alelâde bir nâzım telakki etmeye de mezun değiliz. Sanatı, diğer mezheptaşlarınınki kadar müstesna olmasa bile, yine herhalde ismini nisyandan kurtaracak nüfuzu haizdir." (Mehmet Halit: 102 / 468)

XVII. yy.

Sâip (? - 1669) : Ali Canip Bey, "Birkaç Not" başlıklı yazısında İran edebiyatının ünlü şairlerinden ve aslen bir Türk olan Sâip'in Türkçe gazeller yazdığını söylemekte ve bu gazellerden örnekler vermektedir. (Ali Canip: 73 / 404)

Şifâî Şaban Efendi (XVII. yy.) : Ali Canip Bey'in kaleme aldığı "Şair ve Tabip Şifâî Şaban Efendi" adlı yazıda, Şifâî'nin tabipliğinden ve eserlerinden bahsedilmektedir. Yazar, şairin şairliğinden daha çok onun tabipliği üzerinde durmuş ve "Tedbirü'l-Mevlüt", "Şifaiye", "Kıssaü'l-Enbiya", "Kalâidü'l-Ukbûn" isimli eserlerini tanıtmıştır.

Ali Canip Bey, "Vekayiü'l-Füzelâ" sahibi Şeyhî Efendi'den, şair hakkında alıntılar yapar. Muasırlarının kıskançlıkları yüzünden hayli zarar görmüş olan Şifâî, eserlerinde daima onlardan şikayet eder. Yazar, yazısının sonuna , şairin bir gazelini eklemiştir. (Ali Canip: 87 / 166-167)

Ankaravî İsmail Efendi (? - 1631) : Ali Canip Bey, "Ankaravî İsmail Efendi" başlıklı yazısında, Ankaralı İsmail Rusûhattin Efendi hakkında bilgi vermektedir. İsmail Efendi'nin hayatı konusunda malûmat aktaran yazar, onun yaptığı en önemli işin Mevlana'nın "Mesnevi"sini şerh etmek olduğunu ve bu şerh nedeniyle birçok kimseyle münakaşa etmek zorunda kaldığını söylüyor.

> "Rusâhî mahlasıyla sufiyâne şiirler yazan Ankaravî İsmail Efendi XI. asırda dar medrese zihniyetiyle mücadele eden adamlardan biridir. Şerhi ise, Mesnevi hakkında tetkikat yapanlar için her zaman bir müracaatgâhtır." (Ali Canip: 21 / 405)

Âlî (? - 1648) : Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey, "Bir Nef'î Şakirdi" başlıklı yazısında, Nef'î'nin takipçilerinden ve onu kendisine üstat edinmiş olan Âlî'den bahsetmektedir. Âlî'nin asıl adı Hüseyin'dir. Yazar, onun hakkındaki bilgileri Rıza Tezkiresi, Safaî Tezkiresi gibi eserlerden almıştır. Hayatı hakkında fazla bir malûmat olmayan şairin şiirlerinden örnekler de verilmiştir. Aslında yazarın amacı, Âlî'yi tanıtmak değildir.

> "Maksadımız Âlî'nin şiirleri hakkında tahlilata girişmek değil, sadece, Nef'î'nin daha hâl-i hayatta nasıl büyük bir 'üstat' addolunduğunu göstermektir." (Köprülüzâde M. Fuat: 36 / 182)

Üsküdarlı Sırrî (? - 1699) : Ali Canip Bey, "Üsküdarlı Sırrî" başlıklı yazısında, şiirlerinden örnekler vererek onu tanıtıyor. Yazar, daha çok Sırrî'nin şakacılığı üzerinde durmuştur. Söylenildiğine göre, bir mecliste onun latifeleri anlatılacak olsa, Nasreddin Hoca fıkralarından daha çok ilgi çekermiş. Safâi, tezkiresinde Üsküdarlı Sırrî'nin, zamanının meşhur şairlerinden olduğunu söylemiştir. (Ali Canip: 55 / 44-45)

Ramî Paşa (1654-1707) : Mehmet Halit Bey, "Ramî Paşa" hakkında iki yazı yazmıştır. Birinci yazıda, Ramî Paşa'nın hayatından kesitler sunulmakta, onun devlet adamlığı konusunda bilgi verilmektedir. Yazar, bir devlet adamı olarak şairleri daima himaye ettiğini, Nabî'nin gölgesinde kaldığını ve unutulduğunu; ama buna rağmen hatırlanması icap eden çok kıymetli bir şair olduğunu söylemektedir. (Mehmet Halit: 96 / 348-349)

İkinci yazısında Mehmet Halit, Ramî Paşa'nın şiire olan merakından bahseder. Ona göre, Ramî Paşa, hiçbir zaman şiirle uğraşmaktan vazgeçmemiştir ve onun şairlik tarafı, devlet adamlığı tarafından daha büyüktür. Yazıda, Ramî Paşa'nın Karlofça Antlaşması'nı imzaladıktan sonra, sadrazamlıkta fazla kalamadığı ve Kıbrıs, Mısır, Rodos valiliklerinde bulunduğu da belirtilmiştir. (Mehmet Halit: 104 / 506-507)

XVIII. yy.

Dürrî (? - 1722) : Ali Canip Bey, "Dürrî" başlıklı yazısında, hem bu şairi tanıtıyor, hem de şairin İran'a elçi olarak gittiği zaman yaşadığı olayları anlattığı "Takrîr" adlı eserinden çeşitli parçalar aktarıyor. Yazının mühim bir kısmı bu parçalardan müteşekkildir. Yazar, Dürrî'nin "XII. asrın pek meşhur simalarından olmakla beraber pek yüksek bir şair sayılamayacağı" inancındadır. (Ali Canip: 69 / 323-324)

Edirneli Efendi (? - 1723) : Ali Canip Bey; "Edirneli Efendi" başlıklı yazısında devrin ünlü şairlerinden Kâmî Efendi'yi tanıtmaktadır. Yazar, onu tanıtırken Raşit Tarihi, Salim ve Asım tezkirelerine de gönderme yapmaktadır. Kâmî Efendi'nin hayat hikâyesi anlatılmış, onun Neylî ile birlikte devrin en ünlü şairi olduğu ve Nedim ortaya çıktıktan sonra onun gölgesinde kaldıkları belirtilmiştir. Bu arada Kâmî Efendi'nin şiirlerinden çeşitli örnekler verilmiştir. (Ali Canip: 11 / 204-206)

Selim Efendi (1661-1725) : Ali Canip Bey, kendi döneminde oldukça tanınan ve bazı şiirleri bestelenip şarkı yapılan Mehmet Selim Efendi'yi anlattığı "Selim Efendi" başlıklı yazısında, şairin hayatıyla ilgili bilgi vermiş ve örnek olarak da iki gazelini yazısının sonuna eklemiştir. (Ali Canip: 52 / 403-404)

Nedim (1680-1730) : Ali Canip Bey, "Edebiyat Meraklısı Bir Gence Mektup" başlıklı yazısında Lale Devri'nin ünlü şairi hakkında, yeni çıkan bir kitaptaki bilgi yanlışlarını düzeltiyor ve Nedim'in hayatı hakkında malûmat veriyor. Yazar, Nedim'in Karaca Ahmet Mezarlığı'nda medfun olduğunu, Patrona Halil isyanı nedeniyle düştüğü vehim ve korku sonucunda öldüğünü, ancak Damat İbrahim Paşa'nın sadrazamlığı zamanında rahat bir yaşam sürebildiğini, Patrona Halil İsyanı'nın bir "softa gürûhu" tarafından yapılmadığını ve Nedim hakkında "Tarih öncesinde yaşamış bir zata benzer." tarzındaki ifadelerin yanlışlığını söyler ve bu konudaki doğru bilgilerin kendisinin vermiş olduğu bu bilgiler olduğunu belirtir. (Ali Canip: 23 / 442-443)

İzzet Ali Paşa (? - 1734) : Ali Canip Bey, "İzzet Ali Paşa" adlı yazısında Damat İbrahim Paşa devrinin Nedim'den sonraki "en şakrak ve samimi müterennimi" ve Nedim'in en iyi mukallidi olan bir şairi tanıtıyor. Çeşitli tarihlerden hareketle hayat hikâyesini anlatan yazar, bir taraftan da şiirlerinden örnekler sunarak onun sanatçı tarafını gösteriyor.

"İzzet Ali Paşa, şu noktadan dikkate şayan bir şairdir ki İbrahim Paşa devrinin zevk ve neşesi gazellerinde bariz intibalar, akisler bırakmıştır. Nedim müstesna, o cûşa cûş hengâmeyi hiçbir şair İzzet Ali Paşa kadar renkli gösterememiştir. İzzet Ali Paşa, Divan edebiyatının mücerret hünerlerinden aşarak -mahiyetleri makbul olsun olmasın- zamanının samimi ve canlı tahassüslerini taze bir lisanla terennüm etmiştir." (Ali Canip: 17 / 325)

Seyyit Vehbî (? - 1736) : Ali Canip Bey, "Seyyit Vehbî" başlıklı yazısında, Lale Devri'nin ünlü şairlerinden birini tanıtıyor. Seyyit Vehbî'nin şiirlerinden örnekler vererek onun şairliğini anlatan yazar, başka şairleri kıskandığını da ekliyor ve hayat hikâyesini anlatarak yaşadığı zorlukları dile getiriyor. Seyyit Vehbî, Nabî'den sonra kendi nüfuzunu her şair üzerinde kullanacak bir şair yetişmediği için (Nedim, o yıllarda henüz yeni tanınmaya başlamıştır.) Reis-i Şâirân Ahmet Tayip Efendi, "şairden müteşairi ayırması için" onu kendine vekil yapar.

" 'Vekâletnâme'si o devir şairleri hakkında bilfiil edebiyata dahil bir adamın mülâhazalarını ve aşağı yukarı Damat İbrahim Paşa asrının mütekarrir nokta-i nazarını ihtiva etmesi itibarıyle mühimdir. (...) Seyyit Vehbî'nin Surnâme ve Divan'ı matbu olmadığı gibi yazma nüshaları da pek mebzul değildir." (Ali Canip: 16 / 305-307)

Süleyman Nahifî (? - 1739) : Ali Canip Bey, "Süleyman Nahifî" başlıklı yazısında hem bu şairi tanıtıyor, hem şiirlerinden örnekler veriyor, hem yapmış olduğu "Mesnevi" tercümesini anlatıyor, hem de diğer eserleri konusunda bizleri aydınlatıyor. Yazar, onun güçlü bir şair olduğuna inanmaktadır. Mesnevi'nin 6 cildini de tercüme eden Süleyman Nahifî ve eseri hakkında, Ali Canip Bey şunları söylemektedir:

"Nahifî'nin manzum tercümesine tam bir muvaffak eser denemez. Bunu kendisi de iddia etmiyor. Fakat Mesnevi gibi mistik fikirleri takrir eden bir şaheseri beyit beyit ve aynı vezinle Türkçeye nakletmenin ne kadar müşkül bir iş olduğu düşünülürse, şairi takdir etmemek elden gelmez." (Ali Canip: 22 / 425)

Mirzâzâde Neylî (1672-1748) : Ali Canip Bey, "Mirzâzâde Neylî" başlıklı yazısında, Neylî'yi tanıtıyor. Özellikle, onun hayatı hakkında çelişkili bilgiler bulunduğunu belirten yazar, çeşitli tarih kitaplarına ve tezkirelere dayanarak, Neylî hakkındaki bilgileri sağlam bir zemine oturtuyor. Lale Devri'nde Reis-i Şairân olarak tanınan Ahmet Tayip Efendi, Neylî ve Kâmî'nin üstüne şair tanımadığını söylemiştir. Tabiî ki bu sözler Nedim'den önce söylenmiş olan sözlerdir.

Yazar, Mirzâzâde Neylî'nin, Yıldız, Rıza Paşa, Halis Efendi, Millet kütüphanelerinde küçük bir divanını tespit etmiştir. Bunun dışında pek çok telif ve tercüme eserinin de bulunduğu yazıda kaydedilmektedir. (Ali Canip: 68 / 302-304)

Çelebizâde Asım (1685-1759) : Ali Canip Bey, "Çelebizâde Asım" adlı yazısında Lale Devri'nde yaşamış şairlerimizden birini anlatıyor. O devir şairleri arasında Nâbî, Sabit ve Nedim'den sonra en çok karşılaşılan şair Çelebizâde Asım'dır. Ali Canip Bey, Asım'ın belli başlı eserlerinin "divanı, münşeatı ve Raşit'i tezyilen yazdığı ma'ruf 'tarih'i " olduğunu söylemektedir. Yazar, Çelebizâde Asım'ın hayatı konusunda bilgi ve şiirlerinden de örnekler vermiştir. (Ali Canip: 20 / 383-385)

Fitnat Hanım (? - 1780) : Ali Canip Bey, "Fitnat Hanım" başlıklı yazısında, Divan edebiyatının birtakım kuralları olduğunu, her şairin bu kurallara uymak mecburiyetinde bulunduğunu söylemiş ve kadın şairlerin de erkek şairler gibi şarabı, aşkı, zevki, kalenderliği şiirlerine konu olarak aldıklarını belirtmiştir. Yazara göre, Fitnat Hanım, Divan edebiyatını yakından tanımaktadır. Yazıda, Fitnat Hanım'ın şiirlerinden örnekler verilmiş ve kaside, gazel, tahmis, tarih, şarkı, lûgaz, muamma gibi nazım şekillerini denediği vurgulanmıştır. Fitnat Hanım'ın küçük divanının kendi el yazısıyla yazılmış olan müsveddesi Halis Efendi Kütüphanesi'ndedir. (Ali Canip: 92 / 270)

XIX. yy.

Hacı Hayri Efendi (1844-1908) : Ziyaettin Fahri Bey, "Harputlu Bir Şair" başlıklı yazısında, Harputlu Hacı Hayri Efendi'yi tanıtmaktadır. Yazar, Hacı Hayri Efendi'nin satirik, lirik, didaktik ve bazen de felsefî şiirler yazdığını söylemektedir. Şair, hem hayatı ile ilgili bilgiler, hem de şiirlerinden örnekler verilerek tanıtılmıştır. Klasik edebiyatımızın son zamanlarında eserler ortaya koyan şair, zamanına göre değerlendirildiğinde (yazara göre) oldukça iyi bir şairdir. Ziyaettin Fahri Bey, sözlerini şöyle noktalamıştır:

> "... Harputlu şairin teknik kuvvetine ehemmiyetle işaret edelim: Hacı Hayri'nin şiirlerinde hakim bir aruz görülmektedir. Bu nokta da şairin lehine kaydedilecek noktalardan biridir." (Ziyaettin Fahri: 57 / 95)

Nadire (XIX. yy.) : İsmail Hikmet Bey'in "Memleketimizce Meçhul İki Türk Şairc" başlıklı yazıda Nadire'nin hayat hikâyesi anlatılmakta ve şiirlerinden örnekler sunulmaktadır.

Yazar, Nadire Sultan adlı kadın şairin Ömer Han'la evliliğinden bahisle, onun şiir yazmaya evlendikten sonra merak saldığını, Ömer Han'ın ölümünden sonra Nadire Sultan'ın bütün yazdıklarının elem, keder, girye olduğunu ve Türkistanlılar'ın onu çok sevdiklerini söylemektedir. (İsmail Hikmet: 92 / 271-272)

Nâtüvan (? - 1897) : İsmail Hikmet Bey'in "Memleketimizce Meçhul İki Türk Şaire" başlıklı yazısında bahsettiği bir diğer kadın şair de Nâtüvan'dır. Asıl adı Hurşit Banû Bigim olan Nâtüvan, 'Han Kızı" diye de şöhret bulmuştur. Hem güzel, hem zarif, hem nüktedan olan Nâtüvan, şairlerle dostluk kurmuş, onlara ihsan ve iltifatlarda bulunmuştur. Aldığı talim ve terbiye ile eski zihniyeti temsil etmesine rağmen, yeniliklere de heveskârdır. Kendi el yazısı ile yazdığı ve resimlediği mecmuası, Azerbaycan Âl-i Pedagoji Enstitüsü'ndedir. İsmail Hikmet Bey, yazısını, Nâtüvan'ın şiirlerinden örnekler vererek bitirir. (İsmail Hikmet: 92 / 271-272)

d. Nâsirler

Aşık Çelebi (1519-1571) : Mehmet Halit Bey, "Aşık Çelebi" başlıklı yazısında çeşitli kaynaklara dayanarak bilgi veriyor. "Meşâirü'ş-Şuarâ" adlı tezkireyi yazan Aşık Çelebi'nin bu tezkiresi konusunda, Mehmet Halit Bey, pek malûmat vermemiştir. Daha çok hayat hikâyesini anlatmıştır. Şeyhülislâm Ebussuut Efendi, Müverrih Âli, Latifî, Sururî, Arnavut Yahya, La'lî, Arşî, Figanî, Hayalî gibi devrin ünlü isimleri onun önde gelen arkadaşlarıydı. Yazar, bu kişilerle ilgili dostluğunu da oldukça uzun bir şekilde anlatmıştır. (Mehmet Halit: 72 /383-384)

Kâtip Çelebi (1609-1657) : Ali Canip Bey, "Kâtip Çelebi'de Liberallik" başlıklı yazısında, Kâtip Çelebi'nin, zamanına göre oldukça ileri fikirli olduğunu söylüyor. Kâtip Çelebi, "Cihannüma", "Tuhfetü'l-Kibar", Takvimü't-Tevarih", "Fezleke" gibi eserler yazmıştır. Bunlardan biri de "Mizanü'l-Hak (1656)"tır.

> "Mizanü'l-Hak, XI. asırda medresenin düştüğü ve propağanda ettiği kara taassuba karşı kaleme alınmıştır. İfadesi sade, mantıkî, müdafaaları kuvvetlidir. Kâtip Çelebi'yi hiç tanımayan bir adam bile okusa 'Bu risale yaman bir kafadan çıkmıştır.' hükmünü derhal verir." (Ali Canip: 50 / 462)

Yazar, Kâtip Çelebi'nin bu eserinden her bahsi tek tek anlatır. Bazı bölümlerden alıntılar yapar ve okurun bizzat Kâtip Çelebi'nin ifadeleriyle konuya iştirak edebilmesini sağlar. Yazı, Kâtip Çelebi'nin liberalizmi algılaması ve yorumlaması üzerine kurulmuştur.

"Avrupalılar'ın bugün 'serbest tefekküre hürmet ve muhabbet' diye tarif ettikleri 'liberalizm'in üç yüz sene evvel yaşamış bir Türk mütefekkirinin kafasında yer tutmuş olduğunu yukarıki satırlar vazıhan ispat ediyor ki bu, Kâtip Çelebi'yi yetiştiren bir millet için iftihara şayandır. (...) Mizanü'l-Hak, hükümdara, vaizlere ve halka ve talebeye ait olmak üzere dört vasiyetle hitama erer. Bunlardan hemen hepsi faydalı şeyler olmakla beraber bilhassa talebe için; 'Bir fenni itikan üzere tamam etmeden fenn-i âhire intikal eylemeye.' deyişi güzide Türk allâmesinin 'htisas'a ne derecelerde chemmiyet verdiğini ispat etmektedir." (Ali Canip: 50 / 462-463)

Şuûrî (? - 1693) : Ali Canip Bey'in "İki Lügatçi" başlıklı yazısında, hakkında bilgi verdiği isimlerden birisi Hasan Şuûrî Efendi'dir. Aslında yazıda Şuûrî Efendi'den ziyade, onun tarafından birçok Farsça lügat incelenerek hazırlanan "Ferheng-i Şuûrî (1681)" tanıtılmaktadır. Lügatte Türkçe karşılığı verilen 2550 Farsça kelime yer almış ve yazar bu kelimelerin anlaşılabilmesi için İran şairlerinin şiirlerinden alınan 2450 beyti de eserine eklemiştir. (Ali Canip: 71 / 364)

Esat Efendi (1685-1752) : Ali Canip Bey'in "İki Lügatçi" başlıklı yazısında bilgi sunduğu diğer lügatçi, Mehmet Esat Efendi'dir. Mehmet Esat Efendi, "Lehçetü'l-Lügat (1732)" adlı eserini Türkçe kelimelerin Arapça ve Farsça karşılıklarını gösterir şekilde düzenlemiştir.

"... Türkçeden Arapça ve Acemceye mufassal bir lügat demek olan bu eser, Türkçeye kıymet vermiş olmak ve zamanındaki Türkçe kelimeleri toplanış bulunmak itibarıyle müellifine 'Türkçeciliğin babalarından biri' payesini kazandırsa sezadır." (Ali Canip: 71 / 364)

İshak Hocası Ahmet Efendi (? - 1708) : Ali Canip Bey, "İshak Hocası Ahmet Efendi" başlıklı yazısında hem onu tanıtıyor, hem de büyük İslâm âlimi Zemahşerî hakkında bilgi veriyor. Ahmet Efendi'nin bu yazıya konu edilmesinin sebebi, onun Zemahşerî'ye ait "Mukaddimetü'l-Edep" adlı eserini Türkçeye çevirmiş olmasıdır. Yazar, Ahmet Efendi'nin eserleri hakkında şu malûmatı vermiştir:

"Ahmet Efendi, kendisinden evvel nice âlimler tarafından şerh edilmiş olan meşhur 'Tirmizî'nin 'Şemâilü'n-Nebi' ünvanlı eserini şerh ettiği gibi 'Sandukatü'l-Maarif" risalesini ve kısas-ı enbiyayı müştemil 'Vahdetnâme' manzumesini kaleme

almış, bunlardan başka hayli eserler yazmıştır. Aynı zamanda şairdir." (Ali Canip: 67 / 284)

Keçecizâde İzzet Molla (1785-1829) : Ali Canip Bey, "Keçecizâde İzzet Molla ve 1243 (1827) Seferinin Temadisine Muhalefetle Kaleme Aldığı Vatanperverâne ve Cesurâne Bir Layiha" başlığıyla kaleme aldığı yazısında, Mora'nın elden çıkışı üzerine Keçecizâde İzzet Molla'nın padişaha sunulmak üzere yazdığı layihayı konu ediyor. İzzet Molla, bu layihasından dolayı padişahın hiddetine uğramış ve sürgün edilmiştir. Oldukça uzun olan yazıda, Keçecizâde İzzet Molla'nın hayat hikâyesi ve şairliği üzerine bilgi verilmiş, layihasının da bir hulâsası yapılmıştır. (Ali Canip: 8 / 143-146)

e. Tezkireler

Mehmet Halit Bey, "Tezkireler ve Tezkireciler" adlı yazısında tezkirelerin ve tezkireciliğin edebiyat tarihi bakımından önemi üzerinde durmaktadır. Yazar, tezkireciliğin bizde taklit ile başladığını ve kaynağının da İran olduğunu söylemektedir. Tezkireler çok güvenilir kaynaklar değildir; fakat bir dönemi ve şairleri topluca gösteriyor olması bakımından önemlidir. Yazar, tezkireler için şunları söylemektedir:

> "... Bütün noksanlarına, yanlışlarına, tertipsiz ve tasnifsiz olmalarına rağmen, edebiyat müverrihinin tezkirelerden bir an için bile müstağni kalamayacağıdır. Edebiyat tarihimizi inşaya karar verdikten sonra, ihzarî sa'yine başlayan müverrih, tezkirede ihtimal ki bir hazine bulmayacaktır. Fakat, herhalde onların sayfaları üzerinde ne kadar tevakkuf ederse, gayesine o derece yakınlaşacaktır. Bu nokta-i nazardan edebiyat tarihimizin membaları arasında en evvel mütalâa ve tetkik edilmesi iktiza eden unsurlar tezkirelerdir, demek caizdir." (Mehmet Halit: 107 / 45)

Hayat Mecmuası'nda Ali Canip, Köprülüzâde Mehmet Fuat ve Mehmet Halit Beyler tarafından bazı tezkirelerin yapılmıştır. Bu tanıtım yazılarında hem tezkirecilerin hayat hikâyeleri, hem yaşadıkları dönemler ve hem de tezkirelerin özellikleri hakkında malûmat verilmiştir. Bu tezkireler, yazıldığı tarih ve yazarları şunlardır:

*Latifî Tezkiresi - Latifî [953 81546)] : Mehmet Halit: "Latifî Tezkiresi", I- 17 / 325-326; II- 19 / 362-363;

* Ravzatü's-Selatîn - Heratlı Fahri [XVI. yy.] : Köprülüzâde M. Fuat: "Heratlı Fahri ve Tezkiresi", 26 / 502-503;

* Tuhfe-i Sâmî - Sam Mirza [957 (1550)] : Köprülüzâde M. Fuat: "Sam Mirza ve Tezkiresi", 27 / 2-3;

* Tezkiretü'ş-Şuarâ - Ramiz Efendi [1198 (1783)] : Ali Canip: "Ramiz Efendi ve Eseri", 27 /3-4;

* Müzekker Ahbap - Seyyit Hasan Hoca Nakibü'l-Eşraf Buhari [974 (1566)] : Köprülüzâde M. Fuat: "Müzekker Ahbap", 29 / 42-43;

* Safaî Tezkiresi - Safaî Efendi [1132 (1719)] : Ali Canip: "Safaî Efendi ve Eseri", 49 / 442-443.

f. Eser Tanıtımları

Enisü'l-Guzat [932 (1526)] : Ali Canip Bey, "Enisü'l-Guzat" adlı yazısında, Fütûhî'nin bu eserini tanıtıyor. Eserde, Osmanlılar'ın Macaristan'ı fethi manzum olarak anlatılmıştır. Yazara göre eser, hem meşhur tarihî bir olayı anlatmasından, hem de dört yüz sene önceki Türkçenin imlâsını göstermesi bakımından önemlidir. (Ali Canip: 39 / 243-245)

Menâkıb-ı Hünerverân [995 (1586)] : Ali Canip Bey, "Menâkıb-ı Hünerverân" adlı yazıda, İbnülemin Mahmut Kemâl Bey'in, Gelibolulu Mustafa Âli'nin bu eserini, çeşitli nüshalarını karşılaştırarak tab' ettirdiğini söylüyor. Eserde, ünlü hattatlar hakkında bilgi verilmiş ve eserin sonuna da müceddidlik ve müceddidler hakkında malûmat eklenmiştir. (Ali Canip: 28 / 24-25)

Nasihatü's-Selatîn [XVI. yy.] : Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey, "Müverrih Âli'nin Eseri" adlı yazısında Gelibolulu Mustafa Âli'nin "Nasihatü's-Selatîn" ünvanlı eserini tanıtmaktadır. Âli, bu eserinde, yaşadığı dönemde, Osmanlı Devleti'ndeki idarî bozuklukları konu etmiştir. Yazar, bu eseri, çok kıymetli bilgileri ihtiva eden tarihî bir vesika olarak değerlendirmektedir. (Köprülüzâde M. Fuat: 45 / 365)

Vekâyiü'l-Füzelâ [XVII. yy.] : Vekâyiü'l-Füzelâ, Şeyhî'nin, Nev'îzâde Atâî tarafından yazılmış olan "Hadikatü'l-Hakâyık" adlı eserine yapmış olduğu zeylin adıdır. Üç ciltlir. "Birinci cilt 1043'ten 1098 senesi (1633-1686) nihayetine, ikinci cilt 1099 senesi bidayetinden 1130 senesi (1687-1717) nihayetine, üçüncü cilt 1131 senesi bidayetinden 1143 senesi (1718-1730) bidayetine kadarki vukuatı ihtiva eder." (Ali Canip: 75 / 447)

Tarih-i Tuhfetü'l-Garip [1144 (1731)] : Rıdvan Nafiz Bey, "Tarih-i Tuhfetü'l-Garip" adlı yazısında 1731 tarihinde yazılmış olan bu eseri tanıtıyor. Müellifi Ahmet Hamdi olarak gösteriyorsa da, bu zatın müellif değil de eserin sahiplerinden biri olabileceği konusundaki kuşkularını da dile getiriyor. Rıdvan Nafiz Bey, eserin önemi hususunda şunları söylüyor:

> "Tarih-i Tuhfetü'l-Garip'in 1135-1144 (1722-1731) senelerinde şarkta cereyan eden vukuat için müverrihlerimizin tetkikinden müstağni kalamayacakları kıymetli bir eser olduğu fikrindeyim." (Rıdvan Nafiz: 48 / 435)

Risale-i Ta'rifat: Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey, "X. Asır Hayatına Ait Vesikalar" başlıklı yazısında, bir Türk medeniyeti tarihi oluşturmanın zorluğundan bahsetmekte ve medeniyetimizi konu alan eserlerin olmamasından şikayetçi olmaktadır. Ona göre, "Şuarâ Tezkireleri" dikkatli bir gözle incelenirse, Türk medeniyetine ait bazı bulgulara ulaşılabilir.

Yazar, Fakirî adlı bir şairin "Risale-i Ta'rifat" adlı eserini örnek göstererek bu eserde H. X. asır hayatına ait bazı bulgulara rastladığını söylemektedir. Verdiği örneklerle Fakirî'nin yaşadığı dönemdeki birçok insanın hem karakterini, hem giyim kuşamını, hem de devletin çeşitli kademelerindeki görevleri nedeniyle davranışlarını anlatmıştır.

> "Tarihen pek mühim olan bu küçük risale sade ve teklifsiz bir lisanla yazılmıştır; lâkin sanat itibariyle kıymeti yok gibidir. Fakirî, nazım kaidelerinin müşkülatına galebe edemeyerek eserini baştan başa zihaflar ve imalelerle doldurmuş, kafiye kaidelerine riayet edememiş, mısralarına his ve hayal katresi koyamamıştır. (...) Nâzım, kitabının sonunda itiraf ettiği gibi 'zamanın bütün ef'alini bilmiş, cihanın türlü hâllerini duymuş' ve bunları nazmetmiştir. (Köprülüzâde M. Fuat: 2 / 23)

Mecelletü'n-Nisab fi'n-Nisbi ve'l-Künni ve'l-Ensab [1168 (1754)] : Ali Canip Bey'in "Birkaç Not" başlığıyla tanıttığı eser, küçük bir ilimler sözlüğüdür. (Ali Canip: 73 / 404)

Karesi Meşâhiri [1928] : Ziyaettin Fahri Bey, "Karesi Meşâhiri" adlı yazısında İsmail Hakkı Bey'in bu adla kaleme aldığı kitabını tanıtıyor. İki cilt hâlinde çıkan eserin birinci cildi "ulemâ ve meşâyih"ten, ikinci cildin bir kısmı "edip ve şairler"den bahsetmektedir. Ziyaettin Fahri Bey, bu ikinci cilt üzerinde durmuştur. İsmail Hakkı Bey'in Balıkesir ve havalisinde yetişen şairleri tanıttığı bu kitabında mevzuubahis olan isimler şunlardır: Yusuf Fakih (XIV. yy.); Zâtî, Rıhletî (XV.

yy.); Senaî, Rasih, Dâimî (XVI-XVII. yy.); Kâmile Fatıma Hanım, Naci Kasım Bey (XVIII. yy.); Müstecâbîzâde İsmet, Rakım Abdülaziz, Hamit Ahmet XIX. yy.).

Ziyaettin Fahri Bey, bunlardan Yusuf Fakih, Zâtî, Müstecâbîzâde İsmet üzerine kısa bilgiler vermiştir. "Karesi Meşâhiri" adlı eser, yine İsmail Hakkı Bey tarafından kaleme alınan "Karesi Vilayeti Tarihçesi" (Ziyaettin Fahri: 39 / 258-259) adlı eserle bir vilayet üzerinde yapılan araştırmaların bütünlüğü sağlanmıştır.

> "... İsmail Hakkı Bey, 'Karesi Meşâhiri' ile edebiyat tarihimizin bir sahasını aydınlatıyor. Bu aydınlatışta kendilerine çok şey medyunuz. Bilhassa Yusuf Fakih, Zâtî, İsmet gibi muhtelif edebî merhalelere mensup şahsiyetlere ait sayfaların hususi ehemmiyeti vardır. Zira bunlar yalnız muhitî alâkaya göre değil, umumî bakımdan da nazar-ı dikkatimizi celp ve edebî reviş ve tekâmülün izahı için istifade temin ediyorlar." (Ziyaettin Fahri: 12 / 116)

* * * * *

Ali Canip Bey, "Şehnâme'den Mütercem Parçalar" adlı yazısında Muallim M. Cevdet Bey'in Firdevsî'nin Şehnâmesi üzerine hazırlamış olduğu bir kitabı tanıtıyor. Tanıtım yazısında, epope, Firdevsî ve Şehnâme hakkında bilgi veriyor. M. Cevdet Bey'in, Şehnâme'den bazı parçaları tercüme ettiğini de söyleyen yazar, buna örnek olmak üzere bir parçayı yazısının sonuna ekliyor. (Ali Canip: 94 / 306-307)

Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey, "Deli Lütfi'nin Mizahî Bir Risalesi" başlıklı yazısında İstanbul Darülfünûnu Arap Edebiyatı Müderrisi Dr. Recher'in 1926'da yazmış olduğu "Orientalistiche Miszellen II" adlı kitapta rastlamış olduğu ve Deli Lütfi'ye ait olan bir fıkradan yola çıkarak, Deli Lütfi hakkında bilgi vermektedir. (Köprülüzâde M. Fuat: 100 / 426)

Ali Canip Bey, "Bazı Mecmualara Dair" (Ali Canip: 32 / 103-105) ve "Mecmuaların Rolü" (Ali Canip: 45 / 363-364) başlıklı yazılarında, tarih ve edebiyat tarihi araştırmalarında en önemli kaynaklardan birinin de ünlü bir kişi ya da tanınmamış bir kimse tarafından kaleme alınmış olan mecmualar olduğunu söylemektedir. Yazar, bu konuda, İstanbul kütüphanelerinde rastladığı çeşitli mecmuaları örnek göstermekte ve içerikleri hakkında bilgi vermektedir.

III- Yeni Türk Edebiyatı

a. Tanzimat Edebiyatı

Ali Canip Bey, "Rönesans ve Türkiye" adlı yazısında, Avrupa'nın Rönesans'la birlikte Ortaçağ karanlığından nasıl sıyrıldığını, bizimse Tanzimat'la Avrupa'yı nasıl taklitten öteye gidemediğimizi, Tanzimat'ı gerçekleştirenlerin Batılılaşmayı anlatamamalarını ve edebiyatta da aynı şekilde başarısız kalmamızın nedenlerini anlatıyor. Yazar, Divan şairleri ile Tanzimat şair ve yazarlarını karşılaştırarak aralarındaki en önemli farkı da ortaya koymaktadır.

> "... Acemleri taklit eden eski Divan şairleri sade Şark edebiyatını değil, Şark felsefesini de lâyıkıyla hazmetmişlerdi. Bunun için aralarında Acem üstatları ayarında simalar vardır. Frenkleri taklide başlayalıdan beri Avrupa şairlerinin, romancılarının hulâsa Avrupa ediplerinin huzuruna çıkacak adamlar yetiştiremedik. Çünkü asrın irfanı eski Arap-Acem harsı kuvvetinde memleketimize yerleşmedi. Eski kütüphanelerimiz Şark eserleriyle doludur. Öyle yeni kütüphanelere muhtacız ki raflarında Descartes'dan, Kant'tan, Spencer'dan Bergson'a Einstein'a, William James'e, Shakespeare'den Racine'den, Goethe'den Byron'a Heine'ye Hugo'ya ve daha yenilere kadar bütün Garp üstatlarının eserleri Türkçe olarak, uzatılacak ellere amade olsunlar. Nitekim bütün Avrupa milletleri, hatta Balkanlı komşularımız böyle yapmışlardır ve böyle yapıyorlar." (Ali Canip: 1 / 7)

Ali Canip Bey, "Şinasi" adlı yazısında, Ahmet Rasim Bey'in bu ad altında neşredilmiş olan eserini tanıtıyor ve aynı zamanda yazarın Namık Kemâl, Ziya Paşa, Münif Paşa, Recaizâde Ekrem Bey, Sait Bey, Mithat Efendi, Ebüzziya Tevfik, Şemsettin Sami gibi ünlü simalar hakkında da eserler kaleme alacağını bildiriyor. Yazının bir yerinde İngiliz William Churchill tarafından çıkarılmış olan "Ceride-i Havadis" gazetesi hakkında da etraflı malûmat veriyor.

Ahmet Rasim Bey'in eserinin tam anlamıyla tanıtıldığını söyleyemeyiz. Daha çok, bu eserden hareketle Şinasi'nin hayat hikâyesi aktarılmıştır. Ali Canip Bey, eser hakkında özetle şunları söylemektedir:

> "... Ahmet Rasim Bey'in Şinasi hakkındaki kitabı heyet-i umumiyesi itibarıyle gayet kıymetlidir: O büyük adamın hayatına dair ne bulduysa toplamış, ayrıca 'müşahedat ve tetkikata müstenit muhtelif telakkiyat, mütalâat ve mülâhazat'ı göstermiş, bunlardan başka Şinasi'nin kaleme aldığı mensur ve manzum eserlerden numuneler iktibas etmiştir." (Ali Canip: 44 / 347)

Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey, "Tanzimat Devrinde Millî Edebiyat Cereyanları" başlıklı yazısında, Şinasi, Ziya Paşa, Namık Kemâl'in "sade Türkçe" konusundaki gayret ve teklifleri üzerinde duruyor. Şinasi'nin şiirlerinde (tam anlamıyla olmasa bile) Türkçe kelimeler kullanması, atasözlerini derlemesi; Ziya Paşa'nın biraz ifrata kaçarak Baki ve Necati gibi büyük şairleri Türk şairi olarak görmeyip reddetmesi ve halka yönelmeyi, halk lisanından ve halk edebiyatından istifade etmeyi tavsiye etmesi bu konuda atılan adımları göstermektedir. Namık Kemâl ise çıkış yolunu şöyle göstermektedir.

> "... Evvelâ kavaid-i lisanın mükemmel surette tedvin ve temhidi; saniyen kelimatın istimali umumi dairesinde tahdidi; salisen, imlâ ve manaca ecza-yı lisan beynindeki irtibat-ı surînin ittihat-ı hakikî hâline gelecek kadar teşyidi: rabian, rabt-ı kelâm ve ifade-i meram şivelerinin tabiat-ı lisana tatbiken tadil ve tecdidi; hamisen, ifadenin hüsn-i tabiîsine hail olan külfetli sanatlardan tecridi..." (Köprülüzâde M. Fuat: 112 / 143)

Yazar, Tanzimat devrinde, sade lisan konusundaki bu gayretleri başarıya ulaşamamış olmakla birlikte önemli bir adım olarak değerlendirmektedir. Hatta onları biraz da "millî hece veznini, cahil saz şairleri kadar" kullanamamakla da suçlamaktadır. Yazıdan, o sıralarda manzum piyeslerde ve operetlerde hece vezninin kullanıldığını ve bunun bir moda hâline geldiğini de öğreniyoruz.

b. Servet-i Fünûn Edebiyatı

Ali Canip Bey, "Servet-i Fünûn'un Rolü" başlıklı yazısında Halit Ziya Bey'in Akşam gazetesinin anketine verdiği cevaptan yola çıkarak Servet-i Fünûncular'ın Türk edebiyatına yaptıkları huizmeti anlatıyor. Tanzimatçılar, eski edebiyat anlayışından kendilerini kurtaramamışlardı. Fikret, yazmış olduğu şiirlerle Avrupaî zevkin hükümranlığını sağladı. Halit Ziya Bey de roman tekniğimizi olgunlaştırdı.

> "... Servet-i Fünûncular, Türk milletinin Garplılaşmak ihtiyacını edebiyatta da temin etmeleri, daha sarih bir tabirle Garp edebiyatı tekniğini memlekette kuvvetlendirmiş olmaları itibarıyle mühim mevkii haizdirler." (Ali Canip: 128 / 462)

Yazar, Servet-i Fünûn mensuplarını, özellikle, Şark zevkinin bir unsuru olan terkipli lisanı kullandıkları için eleştirmektedir. Bu lisan, en çok Halit Ziya Bey'in eserlerinde dikkat çekmektedir.

Halit Ziya, kendisini gayri millî addedenlerin bugünkü ortamda seslerini dahi çıkaramayacaklarını söylemekte ve yeni neslin eserlerinin kendilerininkine nispetle daha millî olduğunu belirtmektedir.

Ali Canip Bey, "Türkçede Zevk İnkılâbı" başlıklı yazısında, Servet-i Fünûncular'ın kullandıkları lisanı eleştiriyor. Cenap Şehabettin'in "Yeni Lisan" hareketi başladığında kullandığı ifadeler, Süleyman Nazif'in Osmanlıcayı savunan sözlerini aktaran yazar, lise öğrencileri için hazırlayacağı antolojiye Fikret'ten Halit Ziya'dan yazı seçmekte zorlanmaktadır. Çünkü lisanları, yaşayan Türkçeden çok uzaktır. Ali Canip Bey, Cenap'ın lisanını göstermek için, "Belâ-yı Haram" adlı şiirini de sütunlarına taşır. Yazar, lisanın böyle bir şekil almış olmasını şöyle izah eder:

> "... Edebiyat-ı Cedideciler İslâm ve Türk kurûn-ı vustasının bedîî ifadesi demek olan Divan edebiyatını istihlaf ettiler ve tabiatıyla ona aksülâmel yapmak istediler; gazele düşman oldular. Bunda hakları vardır; sönen bir medeniyetin, bir zihniyet tekniğine ait bir şekil devam edemezdi; çünkü bu şekil aynı zamanda bir zevki, ümmet devrinin bediiyatını takrir eden hususi bir zevki ihtiva ediyordu. Türk edebiyatı için gazeli atmak lâzımdı; fakat atılacak daha mühim bir şey vardı. Garp lisanlarına ve bilhassa Fransızcaya bigane olmayan Edebiyat-ı Cedideciler o lisanlara bakarak bunun farkına varmalıydılar. Varamadılar, çünkü aralarında, içine girmek istedikleri yeni âlemin, Avrupaî edebiyatların müşterek saciyesini sezecek felsefî bir kafa sahibi yoktu. Avrupa edebiyatları kurûn-ı vustaî zihniyetten kurtulurken, önce, o zihniyetin kılığını -yani kilise lisanını- atmışlardı. Yeni medeniyetin menşei olan rönesans milletlerin lisanda kendilerini buldukları andır." (Ali Canip: 101 / 447)

Yazar, yeni neslin Türkçede bir zevk inkılâbı vücuda getirdiğini söyleyerek sözlerini noktalamaktadır.

Mecmuanın 137. sayısında, Tevfik Fikret'in XV. ölüm yıldönümü münasebetiyle İsmail Hikmet Bey ve Hasan Âli Bey tarafından kaleme alınmış iki yazı bulunmaktadır. İsmail Hikmet Bey, "Tevfik Fikret" başlıklı yazısında, Fikret'in hayat mücadelesini, şiirimize getirdiği yenilikleri ve gençlik için büyük bir rehber oluşunu anlatmaktadır. Servet-i Fünûn Edebiyatı'nın önde gelenlerinden olan Tevfik Fikret, eski an'anelere, tarihe, hayata karşı isyankâr bir tavır takınmıştı. Bu Türk edebiyatında yeni bir sesin ifadesiydi. Fakat Fikret, her yeninin bir başka yeni karşısında eski olacağını da biliyordu: "Âti çıkarsa ortaya mazi silinmeli!"

Yazar, Fikret'in yeniliği seven ve arzulayan bir şair olarak, Recaizâde Mahmut Ekrem'in yanında yerini aldı. Buna klasik ve skolastik edebiyata karşı bir cephe aldı demek de doğru olur.

İlginçtir ki yeni şiirin bu büyük üstadı da klasik şiir terbiyesi ile yetişmişti. Galatasaray Lisesi'nde almış olduğu dersler neticesinde şiir konusundaki görüşlerinde de değişiklikler oldu. Recaizâde Ekrem Bey'in Galatasaray Lisesi'ne edebiyat hocası olması bu değişiklikleri kuvvetlendirdi. Naci ve Ekrem arasındaki kafiye tartışmasında eski zihniyetin temsilcisi Naci'nin karşısına hocasının yerine kendi çıktı. Yani, Batı terbiyesi ile yetişen gençlik:

> "... Fikret nazım lisanına hem ahenk, hem zevk, hem kuvvet, hem asalet, hem vakar, hem resim, hem his, hem de, doğruyu unutmayalım, şiir katıyordu. Nitekim son şiirleri hep şuurludur. Bunun içindir ki pek çok kimseler de Fikret'e 'büyük sanatkâr, fakat, orta şair' demişlerdir. (...) Fikret, şiir dilini eski perişanlıktan kurtarıyordu. Onun elinde her manzume müstakil bir parçaydı. Muayyen bir fikri ifade eden bir kül olmuştu." (İsmail Hikmet: 137 / 11-12)

İsmail Hikmet Bey, "Rübab-ı Şikeste"nin Fikret'in sanatını her yönüyle gösteren en önemli eseri olduğu görüşündedir. "Halûk'un Defteri", vatan gençliği için bir rehber, "Şermin" çocuklara ondan bir hediye ve Fikret de bir "millet mürebbisi"dir. Yazar, onun iyi bir vatanperver olduğunu, gençliğe şuurlu vatanperverliği tattıran ve sevdirenin de o olduğunu söylemektedir.

Tevfik Fikret hakkındaki diğer yazı, "Fikret'in Fikir Hayatımızdaki Tesiri" başlığını taşımaktadır. Hasan Âli Bey, Fikret'in bir fikir adamı olarak mum misali çevresini aydınlattığını ama bu uğurda eridiğini belirtmektedir. Yazar, onu bir sanatçıdan çok bir fikir adamı olarak görme eğilimindedir.

> "Fikret toplayıcı bir adamdı. Her ne kadar bu kabiliyette iki büyük insan edebiyat ve siyaset tarihimizde Fikret'e takaddüm ediyorsa da onların vaziyeti beraberlerindekiler arasında tam birer üstat hâlinde idi. Ne Şinasi'nin ne de Kemâl'in hakikatte arkadaşları yok, tilmizleri vardır. Halbuki Fikret, arkadaşlarını topladı. Servet-i Fünûn, ufak tefek farklarla, ayrı ayrı aynı şeyleri hisseden insanların teşkil ettikleri bir camiadır. Edebî bir mektep olmak itibarıyle Servet-i Fünûn'un fikir ve sanat hayatımızda ne kendinden evvel, ne de kendisinden sonra eşi yoktur." (Hasan Âli: 137 / 13)

Bu edebî topluluk içinde en önde görünen Tevfik Fikret idi. Yaşadığı hürriyetin acılarını en çok o dile getirdi ve gençliğe hürriyet sevdası aşıladı. Medeniyetin Doğu'da ya da mazide değil Batı'da olduğu fikrini sabitleştirdi. Yazar, onun milliyetçi olmadığını; ama milletçi olduğunu söylüyor. Muasırları da milletini sevmeyi ondan öğrenmişlerdir.

"Fikret, saltanatların her türlüsünden mütenefffirdi. Yerdeki istibdada asi olduğu kadar, gökteki ceberruta da en korkusuz bir sesle bağırmıştı. 'Tarih-i Kadîm' bir mülhidin eseri değil, bir mü'minin ancak seve seve inanılacak bir Allah'a iştiyakının şiiridir. O zorla inanamazdı. 'Tarih-i Kadîm'i ile zorla inanmamayı bize öğretti. Fikret nasıl inanamadığını anlatarak, nasıl inanmak lâzım geldiğini bize göstermiştir." (Hasan Âli: 137 / 13)

Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey, "Süleyman Nazif" başlıklı yazısını, üstadın ölümü nedeniyle kaleme almıştır. Yazar onu, büyük bir dost ve Türk milletinin vatanperver ve âteşîn bir çocuğu olarak tanıtmaktadır.

Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey, Süleyman Nazif'in üstadı Namık Kemâl gibi her alanda (siyaset, idare, tenkit, tarih, vs.) yazı yazdığını ve en büyük emelinin Ziya Paşa hakkında bir eser yazmak olduğunu söylüyor. Yazıda belirtildiğine göre, maalesef Süleyman Nazif'in böyle bir eseri yazmaya ömrü vefa etmemiştir.

Yazıda Süleyman Nazif'in edebî kişiliği konusuna pek değinmemiştir. Şu birkaç cümle bu hususu telafi eder cinstendir.

"İbrahim Cehdî nam müstearıyla 'Servet-i Fünûn'da neşrettiği manzum ve mensur parçalar, sonraki eserleri yanında çok sönük kalır.Bilhassa nazmı, nesrine nisbetle çok cılızdır; lâkin nesirde Süleyman Nazif'i Namık Kemâl'in daha tekemmül etmiş ve yenileşmiş bir muakkibi addetmek mecburiyetindeyiz. Servet-i Fünûn'un frenk şivesiyle Türkçe yazmağa kalkan bir yığın acemi muharrirleri yanında, eski edebiyatın bütün an'anelerini ve lisanın bütün inceliklerini bilen Nazif'in üslûbu -zevk itibarıyle eskiliğine rağmen- ne kadar şahsîdir!" (Köprülüzâde M. Fuat: 7 / 131)

Hikmet Şevki Bey, "Edebiyat Âleminde" başlıklı yazısında Servet-i Fünûn Edebiyatı'nın önemli isimlerinden Saffeti Ziya'yı, "Saffeti Bey ve Ölümü" alt başlıklı yazıda yâd ediyor. Onun memur, muharrir ve gazeteci olarak üç yönü bulunduğunu söyleyen yazar, en kuvvetli tarafının muharrirliği olduğunu ifade etmektedir.

Saffeti Ziya'nın "Salon Köşelerinde" adlı bir romanı, "Silinmiş Çehreler, Beliren Simalar" adlı bir hikâye kitabı, "Haralambos Cankiyades" adlı bir tiyatro eseri ve nesir yazılarını topladığı "Kadın Ruhu" ve "Adab-ı Muaşeret" adlı kitapları bulunmaktadır. Yazar, bunları kısaca tanıtmıştır.

Saffeti Ziya'nın Bulgar Kralı ile yapmış olduğu röportajı zamanında bir gazetecilik başarısı olarak yorumlanmıştır. Hikmet Şevki Bey, onun "Salon Köşelerinde" adlı romanı için şunları söylüyor:

> "Salon Köşelerinde'de derin ve heyecanlı bir aşk mevcuttur. Fakat laubali olmayan, gülünç vaziyete düşmeyen bir aşk... Saffeti Ziya Bey'in 'Salon Köşelerinde' romanında aşk, kalp ve gözlerde yaşamıştır. Dudakların arasına giremeyen bu aşkı bazı zaman küçük bir tavır, ehemmiyetsiz görülebilecek bir hareketin arasında seziyoruz.
>
> Saffeti Ziya Bey'in 'Salon Köşelerinde' romanında Garp âdâtının mühim bir kısmına da muttali olunuyor. Bugün birçoklarının bildiği bu âdât, neşrolunduğu zamanlar, kârilerin meçhulü bulunuyordu." (Hikmet Şevki: 137 / 9)

İsmail Hikmet Bey, genç yaşta ölen şairlerimizden "İsmail Safa"yı tanıttığı yazısını iki kısma ayırmıştır: Hayatı ve şairliği.

İsmail Safa, daha küçük yaşlardayken şiire merak salmış, önce Muallim Naci'nin etkisinde kalmış, sonra Recaizâde Mahmut Ekrem ve Abdülhak Hamit'ten etkilenmiştir. Daha ilk şiirleriyle birlikte hem Naci'nin hem de diğerlerinin dikkatini çekmiştir. Genç yaşta, "Mirsat" mecmuasının sermuharrirliğini de yapan şair, burada gençlere önem vermiş, Tevfik Fikret'in şiirlerini de "Mirsat"ta neşretmiştir. Daha sonra "Servet-i Fünûn" mecmuasının etrafında toplaşan gençlerle birlikte sanat ve edebiyat fikirdaşlığı yapmıştır. Yakalandığı verem hastalığı nedeniyle genç yaşta hayata gözlerini kapamıştır. Muallim Naci, İsmail Safa için "şair-i maderzât" sıfatını kullanmış ve ondaki yeteneği fark etmişti. İsmail Hikmet Bey'in, yazısının bazı yerlerine ilave ettiği şiirlerde, İsmail Safa'nın ne kadar sade bir dil kullandığı dikkati çekmektedir. Dilindeki bu sadelik ve doğallık, onun şiirlerinde samimi bir hava yaratmıştır. Yazar, onu, lirik ve romantik şiirlerini göz önüne alarak Hâmit'ten daha çok Ekrem'e yakın bulmaktadır. İsmail Safa Bey'in bazı şiirleri de didaktik mahiyet arz etmektedir.

> "... Safa gazel, terci ve terkip, mesnevi, tarih gibi eski ruh ve şekillerde manzumeler yazarak eski şiir ve sanat taraftarı olan Naci ve arkadaşlarını tatmin etmeye muvaffak olduğu gibi soneler ve yeni müstezat şekilleri gibi Edebiyat-ı Cedideciler'in lisanımıza yerleştirdikleri yeni ruh ve şekillerde de kalemini işletmiş ve sanat sahasında çok hırçın ve müşkülpesent olan Tevfik Fikret'lerin bile takdirlerini temin edecek bir istihale geçirmiştir. Edebiyat sahasında geçirdiği tekâmül seyri gözle takip olunacak kadar aydın ve açıktır." (İsmail Hikmet: 79 / 7)

***

Herhangi bir mektebe bağlı olmamakla birlikte Servet-i Fünûn Edebiyatı ile ilgili yazıların sonuna Ahmet Rasim hakkında yazılmış olan yazıları eklemeyi uygun gördük. Bilindiği gibi Ahmet Rasim, Ahmet Mithat Efendi'nin öğrencisi ve takipçisidir.

Ali Canip Bey, "Muharrir Bu Ya" başlıklı yazısında Ahmet Rasim Bey'in bu isim altında yayınlamış olduğu eseri tanıtıyor. Yazar, öncelikle, 46 madde hâlinde bu kitabın içinde nelerin konu edildiğini göstermiştir. Kitaptaki makaleler farklı konulardadır ve Ahmet Rasim Bey'in daha önce yazmış olduğu makaleleri bu kitapta toplanmıştır.

Ali Canip Bey, Ahmet Rasim Bey'in bir gazeteci olarak halkın ilgisini çekecek konuları çok iyi tespit ettiğini ve aktardığını söylemektedir. Sonra da bu düşüncesine örnek olması bakımından kitaptaki makalelerden bazı parçaları makalesinin içine yerleştirmiştir. Ahmet Rasim Bey'in başarısı doğrudan doğruya halka dayanmasından ve gücünü onlardan almasından gelmektedir. Halkın ihmal edilmesinin yanlışlığının farkında olduğu için de Servet-i Fünûncular'la bir araya gelmemiştir.

> "Muharrir Bu Ya, her nokta-i nazardan mütalâaya şayan bir eserdir. Bilhassa Orta Oyununa dair olan makaleleri son derece chemmiyeti haizdir. Bunlar sayesinde orta oyununun bütün unsurlarını, tulûatçılığın tarihçesini, kantocuları, Kel Hasan'ı, Abdi'yi, Kavuklu Hamdi'yi, meşhur zenneleri, Kavuklu ve Pişekâr kıyafetlerini, meşhur Karagözcüleri öğreniyoruz." (Ali Canip: 31 / 85)

"Falaka" başlıklı yazısında da Ali Canip Bey, Ahmet Rasim Bey'in eski eğitim sistemimizi anlatan makalelerden meydana gelen eserini tanıtıyor. Ali Canip Bey, kitaptan verdiği örneklerle mahalle mektepleri konusunda bilinenleri tekrarlıyor ama bunu bizzat Ahmet Rasim'in kalemiyle daha ilgi çekici bir surette yapıyor.

> "Falaka, Türk edebiyatında pek mutat bir nev olmayan hatırat tarzında kaleme alınmıştır. Ahmet Rasim Bey, muharrirlerimiz arasında bilhassa müşahede ve hafıza melekeleri hayret edilecek derecelerde kuvvetli olmakla mümtazdır: İyi görür ve gördüğünden hiçbir tarafını nisyana uğratmaksızın saklar ve sonra bize onu daima samimi, sade, renkli kalemiyle anlatır." (Ali Canip: 41 / 284)

c. Fecr-i Âtî

Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey, "Piyale" başlıklı yazısında Ahmet Haşim'in bu ad altında yayınlanan şiir kitabını tanıtıyor. Aslında bu yazıya, Haşim'in Piyalesi'nin tanıtıldığı bir yazı demek zor. Çünkü yazar sadece Piyale'nin baş tarafına bir mukaddime olarak eklenen ve Haşim'in "Şiir Hakkında Bazı Mülâhazalar" adını verdiği yazıyı tanıtıyor. Onun şiir hakkındaki düşüncelerine eleştiriler getiriyor Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey. Ahmet Haşim'in böyle bir mukaddime yazmasını olumlu karşılamaktadır.

> "Piyale mukaddimesi, Ahmet Haşim'in sanat telakkilerini anlatmak itibarıyle, dikkatle tetkik ve tahlile şayandır. Onun şiirleriyle yakından aşina olanlar için bu mukaddimeye belki de hiç hacet yoktu; lâkin Haşim öyle bir sanat şeklinin mümessilidir ki, hayatın umumi cereyanları -yalnız bizde değil bütün dünyada- o şekle aşina olanların miktarını her gün daha azaltmaktadır. Böyle müşkül bir vaziyet karşısında, vuzuhu gülünç bulan şairin, sanatını izaha kalkışması pek tabiîdir." (Köprülüzâde M. Fuat: 2 / 39)

Piyale'nin tanıtıldığı diğer bir yazı, Fazıl Ahmet Bey tarafından kaleme alınan "Ahmet Haşim ve Piyalesi"dir. Fazıl Ahmet Bey, yazısının hemen başında Ahmet Haşim'i sert bir dille yermektedir. Daha sonra da kitabın tanıtımına geçmektedir. Kitabın bir değerlendirmesi olması bakımından şu cümleler dikkat çekicidir:

> "Lisanı eski, fakat taze. Bu lisan çok yaşamış fakat yıpranmamış, ihtiyarlamamış bir adama benziyor. Şiirleri fevkalâde bir Japon yelpazesi, bir fağfurî kâse, Çinkârî bir paravana gibi eşya ile olan tersimî hısımlığını daima muhafaza etmekte ve anlaşılıyor ki Ahmet Haşim Bey hâlâ sanatı her türlü içtimaî, siyasî ve ahlâkî endişelerin çok üstünde tutan ve güzelliğin zerafet bahsinde diğer tâlî mülâhazaların hiçbirisine tahammül edemeyen titiz bir âbit, mutaassıp şiir sûfisi ruhunu muhafaza ediyor. Hem de ne halis bir itikat ve sadakatle!" (Fazıl Ahmet: 5 / 98)

Piyale üç kısımdır: Şiir Hakkında Bazı Mülâhazalar, küçük manzumeler ve Şi'r-i Kamerler. Fazıl Ahmet Bey, kitaptan çok beğendiği bazı şiirleri de yazısına eklemiştir. Yazar, şiirde vuzuhu sevmediğini söyleyen Ahmet Haşim'in "Şiir Hakkında Bazı Mülâhazalar"ı yazmasını olumlu karşıladığı hâlde kendisine şöyle bir soru yöneltmekten de geri duramıyor:

"... Şair dostum, mademki anlaşılmanın o kadar lüzûmuna kâil değilsin o hâlde meramını anlatmak için çektiğin bu kadar zahmet niçin ve ne sebeplcdir ki anlaşılmamaktan en zalim ıztırapları duyuyorsun?" (Fazıl Ahmet: 5 / 98)

Ahmet Haşim'in "Gurebahâne-i Lâklâkan" adlı eseri de Ali Canip Bey'in "Ahmet Haşim ve Eseri" adlı yazısında konu edilmektedir. Yazar, eseri tanıtmaktan çok, eserin millîliği üzerinde durmuştur.

"... Sanatkârın üslûbu öyle bir şiirîliğe maliktir ki nasıl bir ağaç toprağın derinliklerinden aldığı kuvveti en yukarı dallarına kadar çıkarırsa onun da hassasiyet ve muhayyilesi, halkın verdiği nesgi öyle yükseltir. Bu sanatkarların eserleri millîdir. Çünkü mensup oldukları milletlerin bedîî kudretine numunedirler. Ve sahiplerine dâhi denilir. Çünkü deha bir içtimaî heyet arasında dağınık duran kabiliyet şualarını bir noktaya toplayan bir adese demektir. (...) Hiç şüphe etmiyorum, bu müstesna sanatkârın eserleri Türk milletinin mefahirindendir." (Ali Canip: 103 / 487)

Ali Canip Bey, yazısında Haşim'in sanatkâr tarafını özellikle nesirdeki sade dilini ve mükemmel üslûbunu göstermek için, yazarın "Merdiven" şiirini, "Bir Ağaç Karşısında", "Son Şarklı" ve "Cemmin Gözü" isimli yazılarını örnek olarak vermiştir. Yazar, "Gurebahâne-i Lâklâkan" için de şunları söylemiştir:

"Gurebahâne-i Lâklâkan bütün sanat ve edebiyat meftunlarının hırzcân edeceği bir eserdir; çünkü son nesilden istikbale kalabilecek üç beş parçadan muhakkak ve muhakkak bir tanesi odur." (Ali Canip: 103 / 486)

Ali Canip Bey, bir başka yazısında da Ahmet Haşim'in "Bize Göre" adlı eserini mevzuubahis edinmiştir. Tıpkı "Gurebahâne-i Lâklâkan"ı tanıttığı yazısında olduğu gibi bu yazısında da eseri tanıtmak yerine birkaç cümleyle Haşim'in sanatkâr tarafını anlatmış, "Bize Göre"den çeşitli metinlerle yazısını süslemiştir. Ali Canip Bey'in bu yazısında "Şehir Harici" ve "Çingene" adlı yazılarla, bir tasvir yazısından bir parça ve sinemanın anlatıldığı bir yazı vardır. Yazar, hem Haşim'in sanatı, hem de "Bize Göre" hakkında şu cümleleri sarf etmiştir:

"... Haşim ki muasır Türkiye'nin en orijinal bir üslûpkârıdır, bugünkü nesrimizin en güzel numunesi onun yazılarıdır. (...) Ahmet Haşim 'Bize Göre' ile Türk edebiyatına bugünün en mükemmel bir nesir modelini veriyor." (Ali Canip: 120 / 302-303)

d. Millî Edebiyat

Ali Canip Bey, "Türkçeye Dair" başlıklı yazısında "Yeni Lisan" hareketiyle birlikte Türkçede yapılması amaçlanan ve başarılan umdeler hakkında bilgi veriyor. Bu alandaki çalışmalar Balkan Harbi'nden önce başlamıştır. Türkiye'deki yabancı unsurların isyanı, Türk geçlerinde bir aksülâmel yapmış ve Türk nasyolazminin doğmasına neden olmuştur. Türk dilinin sadeleşme hareketleri de bu nasyonalizmden güç almıştır.

Ali Canip Bey, dilimizdeki Arapça-Farsça kelime ve terkiplerin atılması konusundaki görüşleri, "Yeni Lisan" makalesinin çerçevesi etrafında anlatmaktadır. Türkçesi olan kelimelerin yerine Arap ve Acemce mukabilleri kullanılmayacaktır. Medenî ihtiyaçlar nedeniyle dilimize girecek yabancı kelimelerden ise korkmaya gerek yoktur. Garp medeniyetine giren ve beynelmilel bir ilme sahip olmak isteyen ulusumuz, beynelmilel zaruretleri de kabul edecektir. Yazar, özellikle bir konuya dikkati çekmektedir. O da sözlüklere ve ansiklopedilere olan ihtiyacımız.

> "Türkçe türlü türlü kamuslara muhtaçtır. Bunların başında bugün yaşayan yani bugün konuşulan Türkçenin lügatlerini tespit edecek olan başta gelir, bu elzemdir. Fakat bununla iş bitmez; tarihî, ilmî, edebî tetebbuların muhtaç olduğu kamuslar ve ansiklopedik eserler de lâzımdır ki işte bütün bunlar pek uzun mesaiye muhtaçtır." (Ali Canip: 110 / 106)

Millî Edebiyat çığırını başlatanlardan, ilk kıvılcımları yakanlardan biri olan Mehmet Emin Bey'in, altmışıncı doğum yıldönümü münasebetiyle Adliye Vekili Mahmut Esat Bey tarafından, millî şairin onuruna bir ziyafet verilmiştir. Ziyafette Mahmut Esat Bey, Maarif Vekili Cemal Hüsnü Bey ve Hamdullah Suphi Bey birer konuşma yapmışlardır. Bu yazıda, konuşmacıların konuşmalarının metni yer almaktadır. Konuşmalar, Türk milliyetçiliği ekseni etrafında yoğunlaşmıştır.

Yazının başlığının hemen altında mecmua tarafından düşülen şöyle bir not vardır:

> "Duygularımızı yabancı sözlerle söylemek marifet addolunduğu bir sırada 'Ben bir Türk'üm.' şiiriyle bizim kalbimize ilk ateşi veren şair Mehmet Emin Bey, bu hafta şerefli ömrünün altmışıncı senesine girdi. Milliyet şuurunun hissolunmadığı devirde bize öz dilimizle kendi duygularımızı, milletimizin sıcak ve samimi benliğini anlatan Mehmet Emin'e karşı bugünkü gençlik çok şeyler borçludur. Türk gençliğinin şiarı kendisi için çalışan büyüklerini unutmamaktır. Bugün altmış yaşına

basan şairimiz hakkında gençliğin ve memleketin duyduğu şükran ve minnet duygularını tekrar etmek üzere ve 6 Haziran'da (1929) Adliye Vekili Mahmut Esat Beyefendi milliyetçi şair şerefine bir ziyafet tertip buyurmuşlardır." (***: 134 / 64)

Ali Canip Bey, "Cemâlettin Efgânî" başlıklı yazısında, bu büyük âlimin hayat hikâyesini anlatıyor. Bilindiği üzere "millî edebiyatı başlatan şairimiz" Mehmet Emin Yurdakul, Cemâlettin Efgânî'den oldukça etkilenmiştir.

Yazıda, Cemâlettin Efgânî'nin İstanbul'da verdiği bir konferanstan sonra muarızlarının onun üzerine attıkları bir iftira nedeniyle, Mısır'a gönderilişi ve Mısır'dan da aynı şekilde bir iftira sonucu kovuluşu anlatılmaktadır. Ali Canip Bey, İstanbul'daki konferansının mevzuu hakkında oldukça teferruatlı bir bilgi vermiştir. (Ali Canip: 77 / 491-494)

Ali Canip Bey, "Ömer Seyfettin" başlıklı yazısında, genç yaşta ölen bu büyük hikâyecimizin hem hayatını, hem mizacını, hem de sanatçı kişiliğini anlatıyor. Ona göre, Ömer Seyfettin yaşasaydı, bugünü daha iyi dile getirebilirdi.

Ömer Seyfettin'in hikâyelerinde teknik çok kuvvetlidir. O, iki üç günde bir "Vakit" gazetesine bazısı mizahî, bazısı ciddî hikâyeler yazmıştır. Mahalle mektebindeki bazı hatıraları "Ant" hikâyesinde anlatılmıştır.

Ali Canip Bey, Ömer Seyfettin'in "Yeni Lisan" konusunda kendisine yazdığı mektuptan dikkat çekici bir bölümü verir ve bu konuda ilk harekete geçenin ne kendisi ne de Ziya Gökalp olduğunu söyler. Lisanımızın Arapça-Farsça kelime ve terkiplerle dolu olması ve anlaşılma zorluğu Ömer Seyfettin'i hep rahatsız etmiştir. Ona göre anlatacağı bir şeyi olmayanlar bu lisanı kullanmaktadırlar ve bu lisan yazılarda süs olarak kullanılmaktadır. Oysa bizim lisanımız, toplumun her kesimi tarafından kolaylıkla anlaşılabilecek kadar saf bir Türkçe olmalıdır.

"Ömer Seyfettin'in edebiyatı, lisan ve ifadece kat'iyen 'Edebiyat-ı Cedide'ye bir şey medyun değildir. Halbuki aynı nesilden gençlerin hemen hepsinin -en güzideleri de dahil olmak üzere- yazılarında Halit Ziya Bey'den gizli aşikâr bir tat bulursunuz. Ömer, maziden hiçbir şey almadığı hâlde, kendisinden sonra gelenler -itiraf etsinler etmesinler- ona çok şey medyundurlar.

> Ömer, bütün hayatında 'Edebiyatsız edebiyat yapacağım!' der, bu tabirle Servet-i Fünûncular'ın terkip şaklabanlıklarına, tasvir ve ifade tuhaflıklarına ta'riz ederdi." (Ali Canip: 15 / 291)

Ali Canip Bey, Halit Ziya Bey ve Hüseyin Rahmi Bey'in, Ömer Seyfettin'in hikâyeciliği konusundaki düşüncelerini de yazısında aktarmaktadır. Ona göre Ömer Seyfettin, en önemsiz bir vak'adan dahi oldukça güzel, neşeli bir hikâye çıkarabilirdi.

Ali Canip Bey'in bu yazısının hemen peşinde, Ömer Seyfettin'i seven arkadaşlarından bazılarının, yayınlanması için mecmuaya gönderdikleri ve bu arkadaşlarının onun hakkında düşünce ve hislerini anlatan yazılar yayınlanmıştır. Her muharririn yazısı şu başlıkları taşımaktadır: Selim Sırrı, "Ömer Seyfettin"; İbrahim Alaattin, "Ömer Seyfettin Merhuma Dair"; Hıfzı Tevfik, "Ömer'i Düşünürken"; Hakkı Scha, "Ömer Seyfettin İçin"; Orhan Seyfi, (Yazı, başlıksız verilmiştir.); Halil Nihat, "Ömer Seyfettin". (***: 15 / 292)

Ali Canip Bey "Ömer Seyfettin İçin" başlıklı yazısında, "Ömer Seyfettin" başlıklı yazısındaki bazı görüşleri burada da aynen tekrarlamıştır. Yazı, "Yeni Lisan" çerçevesi etrafında yoğunlaşmıştır. Yazar, Genç Kalemler'i çıkarırken kendilerine resmî makamlar tarafından herhangi bir baskı yapılmadığını, Ömer Seyfettin'in bu fikrini beraberce dile getirdiklerini ve Ziya Gökalp'in de kendilerine yardımcı olduğunu söylemektedir. Tesirinin azalmaması için "Yeni Lisan" başlıklı makale, imzasız olarak yayınlanmıştır. Ali Canip Bey, bu makaleden oldukça uzun alıntılar yapmakta, bazı kısımlarını da özetleyerek makalenin önemini gözler önüne sermektedir.

Yazar, Ömer Seyfettin'in okuduğu ve sevdiği yazar ve şairler hakkındaki izlenimlerini de şöyle dile getirmektedir:

> "... Ömer, muasırı olduğu gençlerin en çok okumuşlarından biriydi. Eski edebiyatımızı pekâla tanır, meselâ Fuzûlî'ye ve hassaten Nedim'e bayılır, 'Bu iki adamdaki ne samimiyettir cancağızım!' derdi. Bakî'yi, Şeyh Galip'i hiç sevmez; Hâmit'i anlayamadığını söylerdi. En nefret ettikleri Edebiyat-ı Cedideciler'di. İlyada'ya hayrandı; Tolstoy'dan hiç hoşlanmaz, bilhassa Maupassant, Mirebau, Courteline gibi Fransız muharrirlerini sever ve okurdu. Romanda aradığı tekniği bulamadığı için Anatole France'tan zevk almazdı. Şair Verlaine, Ömer'in nazarında en büyük bir şairdi. Sembolistleri hiç sevmezdi. Ömer, edebiyattan başka felsefeye, sosyolojiye, psikolojiye, hatta fenne dair hayli kitap okurdu; hele tarihe hususi bir merakı vardı." (Ali Canip: 119 / 284)

Hıfzı Tevfik Bey, "Kıymetli Edip Ahmet Hikmet Öldü" başlıklı yazısında, Ahmet Hikmet Bey'in ölümünden duyduğu teessürü dile getiriyor ve onun diğer Servet-i Fünûnculardan farklı olduğunu söylüyor. Zaten, Servet-i Fünûn topluluğundan sonra Millî Edebiyat akımına uygun eserler de vermiştir. Hıfzı Tevfik Bey, Servet-i Fünûnculan dili kullanma yönünden eleştirmekte, onları Divan edebiyatının dilini kullanmakla suçlamaktadır. Dil konusundaki bu bahisten yola çıkan yazar, sözü Ahmet Hikmet Bey'in "Haristan" ve "Çağlayanlar" adlı eserlerine getirmektedir.

> "Haristan ve Çağlayanlar muharririni ikincisi birincisinden daha kuvvetli olmak üzere iki şahsiyet hâlinde tetkik etmek kabildir. (...) 'Çağlayanlar' gerek lisanı, gerek tahassüsleri itibarıyle tamamen 'Haristan'dan başka bir eserdir. 'Haristan' Edebiyat-ı Cedide'nin tesiri altında vücuda gelmişti. Halbuki 'Çağlayanlar' büsbütün Millî Edebiyat'ın malıdır. Birincisinde lisan, eski Acem edasından tamamen kurtulamamıştı. İkincisinde yalnız Türk dilinin hakimiyetini buluyoruz." (Hıfzı Tevfik: 26 / 512)

Bununla birlikte yazar, sanat nokta-i nazarından Çağlayanlar'ı Haristan'a göre zayıf bulmaktadır. Yazarın bu eserdeki ifadelerinden yola çıkarak bedbin bir hâl içinde Çağlayanlar'ı yazdığını belirtmektedir.

e. Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı

A. H. Bey, "Bugünkü Edebiyatımız Hakkında Birkaç Düşünce" adlı yazısında, Varşova'da "Echo Eygodnia" mecmuasında, Lehistan elçimiz Yahya Kemâl Bey'le yapılan ve Mösyö Bestafin imzasıyla yayınlanan yazıyı haber veriyor.

Yahya Kemâl, Avrupalılar'ın Türk şiiri konusunda bilgilerinin az olduğunu, özellikle Slavlar'ın bu sahayı tanıması gerektiğini söylediği konuşmasında Fuzûlî, Bakî, Nef'î, Nâilî, Nâbî, Nedim, Şeyh Galip ve Abdülhak Hâmit'ten söz açar.

> "Fakat yeni Türk edebiyatı ancak Tevfik Fikret'le başlar. Bu şayan-ı dikkat mütefekkir ve şair dostu ve arkadaşı Cenap Şehabettin ile beraber Türk şiirini yeni bir yola sevk etmeye muvaffak olmuştur." (A.H.: 108 / 74)

Yazar, 1912'den sonra dilimizin yabancı tesirlerden kurtulduğunu, bu hâliyle Türk edebiyatının orijinal bir kimlik kazanmaya başladığını ve bunun en önemli temsilcisinin de Faruk Nafiz olduğunu, Yahya Kemâl Bey'in düşünceleri olarak yansıtmıştır.

Ali Canip Bey, "Yeni Edebiyat İçinde Eski Estetik Zihniyet" başlıklı yazısında, Divan edebiyatının bir eleştirisini yapmakta ve yeni edebiyatımız için model olamayacağını söylemektedir. Çünkü Divan edebiyatı, bütün güzelliğine değil, parça güzelliğine önem vermektedir. Önemli olan beyit güzelliğidir ve her beyitte ayrı konu işlenebilir. Oysa Shakespeare'in, Corneille'in ve Hâmit'in (Makber) eserleri bütün güzelliğine dikkat ettikleri için abide olmuşlardır.

> "... Bir millete Avrupalı, Garplı demek için o milletin bütün müesseselerinin ve bütün zihniyetinin, Avrupa'daki emsaline benzemesi şarttır. Köhne Acem estetiğiyle modern şiir yapmamıza imkân yoktur; genç ve şüphesiz hepsi müstait olan şairlerimizden biz Garp'ta emsaline nihayet olmayan şiir abideleri gibi abideler isteriz. (...) Demiyorum ki güzel beyitlerimiz olmasın; diyorum ki mesaimizi, enerjimizi güzel beyit edebiyatına tahsis etmeyelim." (Ali Canip: 122 / 343)

Vasfi Mahir Bey, Ali Canip Bey'in bu yazısına, aynı başlığı attığı bir yazıyla cevap veriyor ve onun düşüncelerine katılmadığını söylüyor. Ona göre Divan edebiyatı sadece parça güzelliğine önem vermez. O güzel parçalar, bir bütünün oluşması için hazırlanmaktadır. Dolayısıyla Divan şairi de şiirinin bütünlüğüne dikkat eder ve bir bütün olarak güzel olması için gayret sarf eder. Vasfi Mahir Bey, bu bütün güzelliğini ispat etmek için Fuzûlî'nin "Ya Rab! Belâ-yı aşk ile kıl aşina beni / Bir dem belâ-yı aşktan etme cüda beni" beytiyle başlayan gazelini örnek gösterir. Bu gazelden bir beyit çıkarılsa anlam derinliğinin bozulacağını söyler. Fuzûlî'nin Leyla ile Mecnun, Şeyh Galip'in Hüsn ü Aşk mesnevilerini okurken hiç kimsenin parça güzelliğine dikkat edemeyeceğini, bu eserlerin bütün olarak güzel olduğunu da ilave eder.

Ali Canip Bey'in ifadelerinden hareketle Vasfi Mahir Bey, onun genç şair ve yazarları okumadığına hükmetmektedir. Onlara örnek olarak Shakespeare ve Corneille gibi oldukça eski yazarları örnek göstermesini de yadırgamaktadır. "Avrupaî edebiyatlarda gaye bütündür." gibi bir yargıyı da çok tehlikeli bulmaktadır. Ayrıca Ali Canip Bey'i elbise ısmarlar gibi, gençlerden Avrupaî zevke uygun eserler istemesi konusunda da eleştirmektedir.

> "Kendilerinden elbise ısmarlar gibi eser istediğiniz genç şairlere gelince; bu hususta eserlerini okumadan hüküm verdiğiniz için edebî bir günah işlediniz. Yazıları her ne kadar okunmaya değmezse de kıymetsizlikleri hakkında bir fikir

> edinmek için şu küçük zahmete katlansaydınız görecektiniz ki onların Divan edebiyatı zihniyetiyle hiçbir alâkaları yoktur. (...) Yeni edebiyat içinde eski estetik zihniyetin bulunduğunu böyle yalnız laflarla değil, hüsnüniyetle tetkik edilmiş eserler üzerinde göstermeliydiniz!.." (Vasfi Mahir: 125 / 419)

Ali Canip Bey, "Orhan Seyfi Bey'e Cevap" başlığını taşıyan yazısını, Orhan Seyfi Bey'in kendisi hakkında biraz hakarete varan bir tarzda kaleme aldığı ve Güneş mecmuasında yayınlanan bir yazısına cevap vermek maksadıyla yazmıştır. Ali Canip Bey, muhatabına usulü dairesinde, yaptığı şeyin yanlışlığını ve onur kırıcı olduğunu anlatır; böyle bir şeyi yapmayı ona yakıştıramaz.

Bu vesileyle de yazar, Nedim hakkındaki araştırmasından, İlyada'nın bizzat Homeros'un yarattığı bir eser olduğundan, halk edebiyatının geniş bir çerçevesi olduğu için folklor, tasavvuf şiiri ve saz şiiri şeklindeki kollara ayrılmasından ve böylelikle hangi şey kastediliyorsa bunun rahatlıkla anlaşılacağından, Fuzûlî konusundaki araştırmasından bahseder. Yazara göre, Orhan Seyfi Bey bu tarz bir yanlışlığı yapacak karakterde biri değildir. İhtimal odur ki onu yönlendirenler vardır. (Ali Canip: 14 / 263-265)

Tok Sözlü Kâri müstear isimli yazar, "Yedi Meş'ale: Yedi İddialı Genç" başlıklı yazısında, edebiyatımızda Yedi Meş'ale hareketinin başlangıç adımını oluşturan "Yedi Meş'ale" adlı kitabı tanıtıyor. Kitabın mukaddimesinde Yedi Meş'ale hareketinin düşünce ve iddiaları yer almaktadır. Yazar, bunları bazı alıntılar da yaparak okuyucuya aksettiriyor. Yedi Meş'ale, bu kitabı hazırlayan gençlerin sayısı "yedi" olduğu için, adını bu "yedi" rakamından almıştır. Daha ilk satırlardan itibaren yazar, Yedi Meş'aleciler'e karşı bir aksi tavır almıştır. Cümlelerinden bu, rahatlıkla hissedilmektedir. Tok Sözlü Kâri, yedi genci çok iddialı bulmakta, böyle bir iddiaya hakları olmadığını ve asıl karar verecek olanların okuyucular olduğunu söylemektedir.

Mukaddimeden sonra şiirleri okuyan yazar, hayal kırıklığına uğramıştır. Ona göre ne şekilde, ne de mevzuda bir yenilik vardır. Yani bu şiirler de eski tas, eski hamam. Bu kanaatini okuyucularıyla paylaşmak isteyen yazar, şiirlerden örnekler sunar. Yazarın kanaati odur ki Yedi Meş'aleciler, söylediklerinin tam tersini yapmışlardır.

> "Bu misaller, bu kitabın içinde esen hava hakkında bir fikir vermeye kâfidir, zannederiz. Bu hava bize hiç yabancı değil, bizi, yıllardır boğan, tıkayan, bunaltan hava... Edebiyat-ı Cedideciler'in kustuğu hava. Yine ağlayan, hıçkıran, ağlayan, oflayan, mütevekkil, mahzun, yılmış, yıpranmış, bezmiş, gülmesi sahte, neşesi zoraki, ölüme teşne, soluk, uçuk, çökük, bükük gençlik! Hani canlılık nerede? Nerede

kanlılık? Hani 'dar, hususiyete az yer' veren şair? Nerede 'mızmız ve soluk' hislerden uzak genç?

Bu gençlerde mızmızlık o kadar sâri ki 'tabiat'ı bile mızmızlaştırıyorlar." (Tok Sözlü Kâri: 76 / 473)

Yazar, bu yedi genç için bir tavsiyede bulunmayı da ihmal etmez:

"İstidat sadece bir malzemedir. Program bir hedeftir. Malzemeyi kullanmayı öğrenmek ve hedefe götürecek yolları bilmek için 'çalışmak' lâzımdır. 'Sanat' uzun, yorucu bir cehd ve cidalin yemişidir. Onun için yedi gence son yedi kelimemiz: Gençler! İddiacı olmağa hak kazanmak için çalışın!" (Tok Sözlü Kâri: 76 / 474)

Ali Canip Bey, "Son Neslin Şiirinde Güzel Türkçenin Kuvveti" başlıklı yazısında Enis Behiç'in "Miras", Faruk Nafiz'in "Çoban Çeşmesi" ve Yusuf Ziya'nın "Yanardağ" adlı şiir kitaplarını tanıtıyor. Aslında bu tanıtımlar oldukça kısadır. Yazarın amacı, şairlerin bu kitaplarındaki şiirlerinde kullandıkları Türkçenin sadeliğini ve güzelliğini vurgulamaktır.

"Bu gençlerin eserleri, hiç şüphe yok, Türk edebiyatının şaheserleri değildir; fakat güzel Türkçeden yarın için beklediğimiz şiir abidelerinin muhakkak mesnetleri, temelleri bunlardır. Ve bu, o kadar büyük bir şereftir ki Türk edebiyat tarihi, isimlerini hürmet ve muhabbetle yâd ettiğim şairlere mutlaka çok itinalı sayfalar ayıracaktır." (Ali Canip: 97 / 368)

Enis Behiç Bey'in "Miras" adlı şiir kitabı hakkında hem Hakkı Süha Bey, hem de Saffet Örfî Bey birer tanıtma yazısı yazmışlardır. Hakkı Süha Bey'in yazısı "Miras", Saffet Örfî Bey'in yazısı "Enis Behiç'in Mirası" adını taşımaktadır. Her iki yazar da Enis Behiç Bey'in eserini tanıtmaktan çok Balkan Savaşı ve Kurtuluş Savaşı'nda çekilen zorlukları anlatmıştır. Tabiî ki bunu şairin şiirleriyle bağlantı kurmak, eserle yaşanılan zamanı bütünleştirmek için yapmışlardır.

Hakkı Süha Bey, Enis Behiç Bey ve "Miras" için şunları söylemektedir:

"Enis'in şiirlerine dikkat ederseniz onun ince, süzgün hislerden ziyade yalçın ve muhteşem şeylere gönül verdiğini görürsünüz. 'Gemiciler', 'Venedikli Korsan Kızı', 'Uğursuz Baskın' manzumelerinde şairin bu meyli açıkça okunur. Heyecanı, tasviri, lisanı ve tahkiyesi bu kadar mükemmel eserler, hece vezni için bugün, yarın da

> yüksek bir muvaffakiyet addedilir. (...) Bu kısır zamanda 'Miras' şiir ailesinin ve edebiyat âleminin hakiki bir mirası kıymetini haizdir. Gönül ve fikrin kararddığı günlerde bu eseri ben, selamet kıyılarından haber veren bir deniz fenerine benzetiyorum." (Hakkı Süha: 41 / 295-296)

Saffet Örfî Bey, Enis Behiç'in Balkan savaşları sırasında yazmış olduğu "Vatan Mersiyesi"ni çok beğenmiştir. Ona göre Enis Behiç, o kötü günlerde kendini ispatlamıştır ve yeniden ispatlamasına gerek yoktur. "Miras"taki şiirler arasında aruzla yazılanlar heceyle yazılanlara göre daha başarılı ve daha kuvvetlidir.

> "Enis Behiç, şahsî kabiliyetleriyle, umumun, cemiyetin malı olarak doğmuş, fakat hususi hayatı bu kabiliyetleri taksim etmiştir. Onun doğrudan doğruya hayatı, bir şiir akışıdır. Bu akışı bir gün, bir an için bir fırtına rüzgârı bulandırırsa, sanat cereyanı, bir Enis Behiç konağı daha görecektir." (Saffet Örfî: 43 / 336)

Enis Behiç Bey, "Çoban Çeşmesi" başlıklı yazısında hem Faruk Nafiz Bey'i, hem de bu eserini tanıtıyor. Yazar, yazısına yeni şiirin ne olması ya da olmaması gerektiği sualini cevaplayarak başlıyor. Bu mülâhazasını Faruk Nafiz'in şiirlerine bağlayan yazar, Faruk Nafiz'de, aradığı şiirin numunelerini bulmuştur. İçinde yaşadığı toplumu terennüm etmesi gerektiği hâlde onu hiç anlatmayan ve zamanını doldurduğuna inandığı, istemediği, hoşlanmadığı şiir ise, yazıda adını vermemekle birlikte bazı ipuçlarıyla hissettirdiği Ahmet Haşim'in şiiridir. Enis Behiç Bey'e göre Faruk Nafiz'in şiirinde şu hususiyetler dikkat çekmektedir:

> "Faruk Nafiz, bugün, canlı yazan, şiirlerinde hayatiyet bulunan, gür sesli, gürbüz duygulu, kılıç gibi keskin mısralı bir şairdir. Onun için bazı kendi kabuğu içine çekilmiş kaplumbağalar gibi düşünen kimselerden maada, herkes arasında, evet, hayata koşan, hareket ve heyecan ile zevk alan bütün Türk gençliği arasında, o kendisinden emin olarak sazını erkekçe çalıyor..." (Enis Behiç: 31 / 97)

Yazar, "Çoban Çeşmesi" adlı şiir kitabının Faruk Nafiz'in şairliğinin şahikası olmadığını, onun hâlâ arayışlar içinde olduğunu söylüyor, bu durumu da sevindirici buluyor. Bir şiir kitabının tanıtım yazısı olduğu için şiirlerden mısralar, beyitler ya da dörtlüklerle yazıda sık sık karşılaşıyoruz. Buradan çıkarabildiğimiz sonuç o ki yazar, Faruk Nafiz'i hiçbir mübalâğaya kaçmadan değerlendiriyor ve onun şiirlerine ve şahsına karşı da büyük bir hayranlık besliyor. "Çoban Çeşmesi"nde Faruk Nafiz'in şiirdeki şaheseri "Han Duvarları" da bulunmaktadır. Enis Behiç Bey, çeşitli yerlerde sırası düştükçe kitaptaki şiirlerin adlarını da vermiştir.

Yazarın Faruk Nafiz'e olan hayranlığının yanında, bu kitapta bazı şiirlerde karşılaştığı bir husus da canını sıkmıştır. Bunu hatırlatmadan geçmeyi istememektedir ve yazısının sonunda ona şöyle bir tavsiyede bulunur:

> "... Bir iki sözüm vardır ki o da bazen lüzûmsuz gilzattan kendisini kurtarması, pek seyrek olsa bile şive, lisan meselelerinde asla dikkatsiz bulunmaması ve şiirlerini kuvvetli yerlerde keserek tekrarlar veya zaitlerle zaafa düşmemesidir." (Enis Behiç: 31 / 98)

Nahit Sırrı Bey, "Suda Halkalar" başlıklı yazısında Faruk Nafiz Bey'in aynı ad altında yayınlanan şiir kitabını tanıtmaktadır. Yazar, Faruk Nafiz Bey'i, Süleyman Nazif Bey'in övgüleriyle tanıdığını; ama Süleyman Nazif Bey'in övgü ve yergide ipi ucunu kaçıran mizacından dolayı Faruk Nafiz Bey'e şüpheyle baktığını, ilk şiirini okuduktan sonra da onun tiryakilerinden biri olduğunu söylemektedir. Ona göre "Suda Halkalar"daki şiirler de sevilecek şiirlerdir.

> "Lisana, vezin ve kafiyeye mutlak surette hakim olan Faruk'un adı da bir şiir olan bu kitabı, muhtelif zamanlarda yazdığı ve muhtelif serlevhalar altında yedi kısma ayırdığı 67 manzumeden müteşekkil. Bunların eskiden yazılmışlarında Yahya Kemâl'in tesiri var. Lâkin 'Yaydan Kopan Ok' serlevhası altında toplanmışlarında şairin şahsiyeti tamamiyle bariz ve müstakildir. Ve bu şahsiyet... Tabiatın güneşini, suyunu, havasını, bütün hayat unsurlarını bahş ve bezlederek yetiştirdiği enfes bir meyve gibi tekmil bir edebiyatın servetlerinden ve emeklerinden hasıl olmuş olan Faruk, zaman ikinci derecedeki kıymet ve şöhretleri güneş karşısında kalmış buz parçaları gibi eritmeye başlayınca büsbütün yükselecek, devrine en hakimlerden biri kalacaktır." (Nahit Sırrı: 104 / 508)

Nahit Sırrı Bey yazısını, Faruk Nafiz'in "Çankaya" şiiriyle sona erdirmiştir.

Vasfi Mahir Bey, "Faruk Nafiz ve Sanatı" başlıklı yazısında, Faruk Nafiz'in şiirlerinden yola çıkarak onun sanatçı kişiliğini ortaya koyuyor. Faruk Nafiz, hem aruz, hem de hece vezinleriyle şiirler yazmıştır. Aruzdaki hocaları Fikret, Cenap ve Yahya Kemâl'dir. Yazara göre Yahya Kemâl'in en sadık öğrencisi ve onun sanatını en ileri noktaya götüren Faruk Nafiz'dir. Hece vezniyle yazdığı şiirlerinde ise Faruk Nafiz, kendi kendinin hocasıdır.

Faruk Nafiz'in şiirlerinde müphemiyet yoktur. Her şey apaçık ve anlaşılır bir vaziyettedir. Bu nedenle ona realist bir şair denilebilir. Ayrıca Faruk Nafiz, Anadolu için uzaktan şiirler yazan bir şair olmamış, bizzat Anadolu'yu gezmiş, insanların ızdıraplarını onlarla birlikte duymuş ve tüm vatana duyurmuştur. Yazarın genel olarak düşüncelerini şöyle toparlayabiliriz:

> "İlk yazılarında öyle zannettik ki Faruk Nafiz, lirik bir aşk şairidir. Fakat o bununla iktifa etmedi. Sonradan cemiyet şairi, ıztırap şairi, vatan şairi olduğunu gördük. Hepsinde de yaşayan aynı kudret ve aynı cevherdi. Onun için bu gün kendisine bu sahada, yahut şu sahada şair diyemiyoruz. (...) Ben eminim ki eski edebiyatımızı en çok okuyan ve en çok sevenlerden birisi de Faruk Nafiz'dir. Esasen onun en büyük vasfı, Fuzûlî'den Yahya Kemâl, Aşık Ömer'den Karacaoğlan'a kadar bütün edebiyatımızı temsil etmesidir. Onun şiirlerinde, bir tarafta Divan edebiyatının dertli Fuzûlî'si, mağrur Nef'î'si, çapkın Nedim'i asrî bir şekilde yaşar, diğer tarafta halk şairlerinin yanık yazıları Anadolu dağlarından ses verir." (Vasfi Mahir: 134 / 72-73)

Vasfi Mahir Bey, Faruk Nafiz'in en başarılı eserlerinin heceyle yazılanlar olduğunu ve hece veznini bugüne kadar çıkabildiği en yüksek noktaya çıkardığını söylemektedir.

Ziyaettin Fahri Bey, "Faruk Nafiz'in İçtimaî Cephesi" başlıklı yazısında, Faruk Nafiz Bey'in yaratıcı bir ruha sahip olduğunu ve toplumsal meselelerden de kendisini sıyırmadığını söylüyor. Toplumsal meselelere eğilişi, onun şiirinin fikrî yönden de dolgun olduğunu göstermektedir.

Yazar şairin "Şehir", "Hayat", "Harç" gibi şiirlerinde bu toplumsal tarafı görmektedir. Oysa şair, gerçek hayatta bu mevzular açıldığında fikir dahi beyan etmez ve sessiz durur. Sanki alâkasız bir insan intibaı uyandırır. Ziyaettin Fahri Bey, bunu şöyle yorumlamaktadır:

> "... Bu onun asıl şahsiyeti olmaz. Sanatkârın bir bedîî şahsiyeti var ki hisleri, fikirleri ile heyecandan ve alevden örülmüş bir levhadır; en derin cemiyet dertleri, en canlı memleket meseleleri onun şair ruhunda karıncalanıp duruyor. 'Canavar' ve 'Han Duvarları'ndan sonra yazdığı bir nevi şiirlerde inkılâp Türkiye'sinin istediği sanatkâr tipini selamlıyoruz. Artık diyebilirim ki Faruk kendisini yarattı ve buldu. Şimdi olgun şahsiyetini, cemiyetin ufuklarını sanatın adesesinden temaşaya terk ediyor. Bundan sonra şairden inkılâp edebiyatı namına çok şeyler bekliyoruz." (Ziyaettin Fahri:108 / 78)

Mustafa Şekip Bey, "Kaldırımlar'ın Necip Fazıl'ı " başlıklı yazısında, şairin psikolojisine eğilmiştir. Yazar, şairlerin şiirlerini anlamanın bir yolunun mutlaka onların psikolojisini bilmek olduğunu söylemektedir. Ona göre hakiki sanat rüya ve çocukluğa yakındır.

Mustafa Şekip Bey, aslında bu yazısında Necip Fazıl üzerinde pek durmamıştır. Necip Fazıl, anlatmak istediği şeyler için bir hareket noktası olarak alınmıştır. Yazının bütünlüğü içinde şairlerin yalnızlığı ve ıztırapları konusu işlenmiştir. Yazar, bunu anlatmak için Batı edebiyatından örnekler verirken, bizim edebiyatımızdan da Fuzûlî'nin çektiği ıztıraba değinmiştir. Yazıda, Necip Fazıl'ın çeşitli şiirlerinden de konuya ilişkin beyitler ya da dörtlükler de vardır.

> "İşte Necip Fazıl ve emsali hakiki şairlerin eserleri ancak sanatkârın bu şahsî psikolojisi vasıtasıyla anlaşılabilir. Psikolojisi bilinmedikçe hakiki şairlerin sembolizmi ya sun'î bir maharet veya esrarengiz bir sayıklama zannedilir. Halbuki bunlar ta çocukluk insiyaklarımızdan gelen gayri şuurî ve çok derin bir mazinin remzî hakikatleridir. Bu hakikatlerin mukavemet olunamaz cazibesi etrafında pervaneler gibi yanmaktan daha iyi bir şey yapamayacak olanlardır ki hakiki şairlerdir. Kaldırımlar'ın Necip Fazıl'ı pervanelerden biri, hem de çok cezbelisidir." (Mustafa Şekip: 103 / 497)

Ali Canip Bey, "Neyzen ve Şiirleri" başlıklı yazısında, son devir Türk şiirinin büyük hiciv ustalarından Neyzen Tevfik'i tanıtıyor. Onu bir bohem olarak tanımlayan yazar, aynı zamanda onun rint tarafını da gözler önüne seriyor. Neyzen Tevfik'in devriye ve şathiyelerinden örnekler veren yazar, Gökalp'in deyimiyle onun şiirlerinde "gayri şuûrî bir felsefe" buluyor.

> "... Ney çalmakta lâhutî bir sanatkâr olan Tevfik Bey'in de şiirleri işte bu nevi şiirlerdendir; ve öyle hükmediyorum ki Türk edebiyatında vücuda getirdiği inkılâpla muhakkak bir merhale olan Fikret böyle yenilikler yapmaktan vareste olan, yalnız kendi kalbini terennüm eden Neyzen derecesinde şair olamamıştır. (...) Yunan'ın Diogenes'i kadar Türk'ün Neyzen'i hayretbahştır, bu muhakkak..." (Ali Canip: 123 / 362)

Ali Canip Bey, Fazıl Ahmet Bey'in "Şeytan Diyor Ki" adlı eserini tanıttığı yazısında, yazarın bir idealist olduğunu söylüyor. Fakat bu idealizm, hayatın gerçekleriyle karşılaşınca, zamanla pesimizme dönüşmüştür. Ali Canip Bey, "Şeytan Diyor Ki"den oldukça çok örnek sunmuştur. Bunlar arasında Fazıl Ahmet Bey'in ustalıkla anlattığı Ziya Gökalp ve Süleyman Nazif

gibi edıplerimize ait portreler de vardır. Yazar, Fazıl Ahmet Bey ve eser hakkında şu mütalaaları öne sürmektedir:

> "...Fazıl Ahmet idealist yaratılmış bir adamdır. Fazla ısrarı gaflet saymış, pesimizme yürümüştür. Ancak bu zarurî yürüyüş, onu idealinden ayıran hayatın hakikatine karşı kindar etmiştir. İşte Fazıl Ahmet'in bütün mizahı bu kini ifade eder. Fantezi kabilinden yazdıkları istisna edilecek olursa kaleme aldığı satırlar sade bir neşe ve bir eğlence hâlinde kalmıştır. Fazıl, mizahıyla tabiat ve hilkatin küçüklüklerini hicvetmiştir. Her eserinde ve bu meyanda "Şeytan Diyor Ki"de baştan başa bu mücadeleyi görürüz. (...) Şuna çok itimadım var ki Fazıl Ahmet Bey'in namı ve şöhreti nisyan pençesinden kendisini kurtaracaktır. Bu nesilden istikbale kalacak mahdut şahsiyetlerden biri mutlaka odur. Ve "Şeytan Diyor Ki" bir sanat bediasıdır." (Ali Canip: 25 / 483-484)

Hikmet Şevki Bey, "Reşat Nuri Bey'in Romanları" başlıklı yazısında, onun son iki yıl zarfında neşredilen üç romanını tanıtıyor. Bu romanlar, "Acımak", "Yeşil Gece" ve "Yaprak Dökümü"dür. Her üç roman da tezlidir ve Hikmet Şevki Bey'e göre romanlarda cereyan edebilecek ve okurun ilgisini çekebilecek bir çok şey sırf tez için feda edilmiştir. Bu nedenle Reşat Nuri Bey'in bu romanlarını diğerleri gibi güçlü bulmamaktadır. Aslında yazar, bu romanlarda biraz da Feride'yi aramaktadır.

> "...Reşat Nuri Bey'in her romanında muhakkak bir 'Çalıkuşu' tipi bulunduğunu, kendisini en çok seven arkadaşları, kârileri söylerler. Hakikaten gerek 'Dudaktan Kalbe', 'Akşam Güneşi' ve gerek 'Bir Kadın Düşmanı' romanlarında çalıkuşu Feride'yi bulmak mümkündür. Biraz hırçın, biraz şımarık güzel ve fazla sevimli bir tip olan Feride, Reşat Nuri Bey'in romanlarının en birinci ve en esaslı kahramanıydı. Fakat bu son üç romanda bunları bulmak imkânı yoktur." (Hikmet Şevki: 138 / 14)

Hikmet Şevki Bey, yazısında romanların hem tezini, hem de konusunu özetlemektedir. Bu arada aksak yönlerini ve roman kahramanlarının günlük hayatta karşılaşabileceğimiz tipler olup olmadığına da değinir. Sözlerini Reşat Nuri Bey'in eski eserleri oranında güçlü eserlere ihtiyacımız olduğunu ve bizi böyle kıymetli eserlere alıştıran yazardan bunu istemenin hakkımız olduğunu söyleyerek bitirir.

Mecmuanın "Hayat ve Neşriyat" başlıklı köşesinde Yakup Kadri Bey'in Millî Mücadele yıllarında İkdam'da yayınlanan makalelerinin bir kısmını "Ergenekon" adıyla neşrettiğini haber veriyor. Geçmişle yaşanılan an arasındaki fark "Ergenekon"un sayfalarında daha rahat fark ediliyor.

> "...On sene evvel bütün memleket gençlerine yakın bir şafağın müjdesini veren bu çok özlü ve çok ümitli yazılar, bugün, Ergenekon'da hazin bir hatıra gibi yaşıyor. Türk milleti, etrafını çepçevre saran demir dağı eriterek, son Ergenekon'undan fışkırdığı günden beri hür ve ferah ruhunda yegâne üzüntü olarak o kara günlerin hatırasını taşıyor." (***: 135 / 24)

Nahit Sırrı Bey, "Edebiyat Senesi" başlıklı yazısında, 1928 yılındaki edebî faaliyetleri gözler önüne seriyor ve harf inkılâbının okur-yazar sayısını artıracağına, kalem sahiplerine de kalemleriyle yaşama imkânı sağlayacağına değiniyor. Yazar, Gazi'nin "Nutuk"u için şunları söylüyor:

> "Ulvî bir sadelikle sadece Nutuk ismini taşıyan ve sanatın hiçbir hilesine ve hiçbir vasıta-i tehyyücüne tenezzül etmediği hâlde ebedî bir sanat abidesi hâlinde Türkçeyi de ebedileştiren bu eser, tarihi yapan kazımın bu yaptıkları tarihi yazamayacakları hakkındaki asırdide kanaatî de yıkıyor." (Nahit Sırrı: 106 / 26)

Nahit Sırrı Bey, 1928 senesi içinde yayınlanan ya da tefrika edilen edebî eserleri üç grupta toplamıştır: Romanlar-hikâyeler, mensur edebî eserler, şiir kitapları. Bu eserler, şunlardır:

1) Roman-Hikâye: Hüküm Gecesi, Sodom ve Gomore (Yakup Kadri); Yeşil Gece, Acımak, Leyla ile Mecnun [hikâyeler] (Reşat Nuri); Son Yıldız (Mehmet Rauf); Bir Akşamdı (Peyami Safa); Gemi Aslanı (Ercüment Ekrem); Ak Saçlı Genç Kız, Hınç (Mahmut Yesari); Tanktango, Dikmen Yıldızı, Hayattan Hikâyeler, Odun Kokusu (Aka Gündüz); Baltacı ile Katerina (Va-nu); Iztırap Çocuğu (Ethem İzzet); İlk ve Son Mektup [büyük hikâye] (Ziya Refik); Mezarından Kalkan Şehit, Kokotlar Mektebi, Şeytan İşi (Hüseyin Rahmi); Ayten, Harp Dönüşü, Bir Çatı Altında (Burhan Cahit); Kara Davut, Köroğlu, Delideryalı (Nizamettin Nazif).

2)Mensur Edebî Eserler: Damla Damla (Ruşen Eşref); Dağ Yolu (Hamdullah Suphi); Gurabahane-i Lâklâkan (Ahmet Haşim); Brezilya Seyahatnamesi (Falih Rıfkı); Terakki Fikri (Mustafa Şekip).

3) Şiir Kitapları: Suda Halkalar (Faruk Nafiz); Kaldırımlar (Necip Fazıl); Yanardağ (Yusuf Ziya); Hazan Rüzgârları (Şükûfe Nihâl); Yedi Meş'ale (Yedi Meş'aleci gençler).

Mecmuanın "Hayat ve Neşriyat" başlıklı köşesinde, Yedi Meş'aleciler'den biri olarak tanınan Yaşar Nabi Bey'in, yeni neşredilen "Kahramanlar" adlı şiir kitabı tanıtılıyor. Tanıtma yazısını kaleme alan yazarın adı belirtilmeyen yazıda, eser hakkında şunlar söyleniyor:

> "Eser, dört kısma ayrılmış: Ben, Sen, Onlar, vesaire... Kısımları birbirinden ayıran bariz bir fark görülmemekle beraber hepsinde bir muvaffakiyet arkadaşlığı var. Yaşar Nabi Bey, eserinde, çok genç bir yaşta kemâle ermiş bir ruhun safhalarını gösteriyor." (***: 144 / 16)

C- Batı Edebiyatı

I- Fransız Edebiyatı

Seniha Sami Hanım, "Fransız Edebiyatının Bânileri: Pleiade Şairleri" başlıklı yazısında, Fransız lisanı konusunda ilk defa düşünen, bu lisanın gelişmesi için faal bir çaba gösteren "Pleiade Şairleri"ni ve çalışmalarını anlatıyor.

Pleiade Şairleri, yedi kişidir: Pierre de Ronsard (1524 - 1585), Joachim du Bellay (1522 - 1560), Jean Dorat (1508 -1588), Remi Belleau (1528 - 1577), Jean Antoine de Baif (1532 - 1589), Pontus de Tyard (1521 - 1605) ve Etienne Jodelle (1532 - 1573).

Bu birliğin kurucusu, Pierre de Ronsard'dır. Ronsard, Coqueret Kolcji'nde eski Yunan ve Latin edebiyatlarını okudu. Yunanca öğrenirken Antoine de Baif'in yardımını gördü. Oluşturduğu şiir topluluğunu da de Baif'le birlikte kararlaştırdı. Bu topluluk önce "Docte Brigade" adıyla kurulurken sonra adı "Pleiade Şairleri" oldu. Seniha Sami Hanım, onların amaçlarını şöyle dile getiriyor.

> "Emelleri pek yüksekti. Dorat marifetiyle Yunan ve Latin edebiyatlarına, İtalya'da ikamet etmiş olan Ronsard ve Belleau ve orada doğmuş olan Baif vasıtasıyla İtalyan edebiyatına vakıf olan genç şairler kendi edebiyatlarının ne kadar fakir olduğunu idrak ettikleri için büyük bir millî edebiyat tesis ederek onu hayranı oldukları edebiyatlar payesine isal etmek hülyasını takip ettiler. Onların indinde İtalyanca bir üçüncü klasik edebiyat idi, İtalyanları daima kudema ile aynı seviyede tutarlardı." (Seniha Sami: 94 / 308)

Kendilerinden önce bu edebiyatlara ait tercümeler yapanlar ve çağdaşları arasında Petrarca'yı (1304-1374) taklit edenler vardı. Hislerinin kendilerini yönlendirdiği bu büyük yolda iradeleri sayesinde adiliklere kaçmadılar ve ilim vasıtasıyla yükseldiler. Amaçlarını izah etmek için "Defense et ustration de la Langue Française" adlı bir risale hazırladılar.

"Bu risale bir nevi münazara şeklinde olduğu gibi aynı zamanda bir iddianame ve şiir fenninin esaslarını vaaz eden talimî bir eserdir. (...) Hakim olan fikir şudur: Fransızlar artık barbar addedilmeye lâyık edebiyatsız, şiirsiz, şuursuz bir millet halinde kalamayacaklar. Fransız lisanı, Latin lisanı kadar şiire elverişlidir. Fakat fakirdir. Kudemanın seviyesine vasıl etmek için münhasıran Fransız lisanını kullanmak ve bu maksatla her şeyden evvel lisanı zenginleştirmek lâzımdır." (Seniha Sami: 94 / 308)

Pleiade Şairleri'nin Fransız lisanı konusundaki bu uyarıları zamanla semeresini verdi. Fransızca için yapılması gerekenleri sistemli bir şekilde uygulamaya başladılar. Latinceden ve Yunancadan Fransızcaya uygun kelimeler aldılar. Bunu yaparken bazen aşırılıklara da kaçtılar. Bununla birlikte onların açtığı bu yol sayesinde Fransızca yüceldi ve Malharbe'le (1555-1628) sistemli bir hâle geldi. Pleiade Şairleri, şiirde de birtakım yenilikler yaptılar. Onların başlattığı hareket, klasik edebiyatın da başlaması için bir dönüm noktası oldu.

Seniha Sami Hanım, Pleiade Şairleri'nin Fransızcada ve şiirde yaptıkları yenilikleri anlattıktan sonra, yazısının sonunda, bu şairlerin şiirlerindeki özellikler hakkında özet bir bilgi vermektedir.

Mustafa Şekip Bey, Nahit Sırrı Bey'e hitaben yazdığı "Bir Arzu" başlıklı yazısında 19 Kânunusâni 1929 tarihli "Les Nouvelles Littérarires" mecmuasında "Fransa'da Kadın Edebiyatı" adlı bir yazı çıktığını, bu yazının çağdaş kadının ruh ve temayüllerinden bahsedildiğini söylüyor. Yüzyılın başında romantizmdeki gelişmelerin kadın hislerini azat ettiğini de belirten yazar, Fransız kadın yazarlarının edebî özelliklerini yansıtmaktadır. 1900'lü yılların başından itibaren Fransız kadın şair ve yazarları eserlerinde hislerini tatmin etmek yoluna gitmişlerdir.

Mustafa Şekip Bey, aslında bu makaleden yola çıkarak bir başka noktaya varmak istiyor. Bugüne kadar kadın yazarlarımızın eserleri tek tek tenkit edilmiştir. Oysa bugün Türk kadınlarının oluşturduğu bir edebiyat var ve varlığı da irkâr edilemez. Yazarın Nahit Sırrı Bey'den "bir arzu"su vardır. O da Türk edebiyatını iyi bilen birisi olması hasebiyle kadın ediplerimizin eğilimlerinin topluca bir değerlendirilmesidir. (Mustafa Şekip: 115 / 203)

Nahit Sırrı Bey, Hayat Mecmuası'nın 92. sayısının "Kadın Nüshası" olması münasebetiyle kaleme aldığı "Fransa'nın Kadın Edipleri" başlıklı yazısında, son devir Fransız kadın şair ve yazarlarını tanıtmaktadır.Yazıda, bu edipler hakkında detaylı bilgi verilmemiştir. Adı zikredilen kadın edipler şunlardır: Kontes de Noailles, Madam Colette, Madam Aurelle, Gerarde de Wild,

Miriam Harry, Marcel Tinaers, Lucy de la Rumardrose, Rosemonde de Gerarde, André Courtiese, Madam Rachilde, Elissa Raisse (Cezayirli), Matmazel Vacaresco (Romen), Prenses Bibesco (Romen), Madam Juliette Adam. Nahit Sırrı Bey, bunlar arasında özellikle Kontes de Neauvai, Madam Colette ve Gerarde de Wild'e dikkat çekmektedir. (Nahit Sırrı: 92 / 273-274)

Nahit Sırrı Bey, "Fransız Edebiyatında Romenler" başlıklı yazısında, Fransız kültürüyle büyümüş ve güzel Fransızcayla yazan şair ve yazarlardan bahsetmektedir. Bunlar biri erkek üçü kadın olmak üzere dört kişidir. Üç kadın hakkında yine Nahit Sırrı Bey'e ait olan "Fransa'nın Kadın Edipleri" başlıklı yazıda kısa da olsa malûmat verilmişti. Romen asıllı üç kadın yazar Kontes Anne de Noailles, Matmazel Heléne Vacaresco ve Prenses Bibesco; erkek yazar da Panait Istrati'dir. Yazar, bu ediplerin eserleri hakkında yine kısa malumatlar vermiştir:

Kontes de Noailles: Günlerin Gölgesi(Şiir), Sayısı Olmayan Kalp 1901(Şiir) vs.
Matmazel Vacaresco: Huzur İçindeki Ruh-1896(Şiir), Ziyalar ve Alevler-1903(Şiir), vs.
Prenses Bibesco: Sekiz Cennet(gezi), Proust'la Baloda (anı) vs.
Panait Istrati: Presentation des Haidoucs

Nahit Sırrı Bey'in, Panait Istrati hakkındaki görüşleri de şöyledir:

"...Daha genç, halktan çıkmış ve halk içinde kalmış ve ömrünün belki her senesine nice macera sığdırmış bir adamdır. Çok kudretli bir realizm ile haşin ve sade şahısların isyanlarını, ümitlerini ve ızdıraplarını terennüm ediyor." (Nahit Sırrı: 130 / 518)

Seniha Sami Hanım "Şimdiki "Fransız Hikâyeleri" başlığı altında yazmış olduğu iki yazısında, son dönem Fransız hikâyecilerini ve eserlerini tanıtmaktadır. Yazar ilk yazısına "Birinci Kısım: Eski Nesil", İkinci yazısına da "İkinci Kısım: Yeni Nesil" alt başlıklarını eklemiştir.

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra yeni bir nesil başladı. İnsanlığı yıllarca peşinde sürükleyen savaş, edebiyatta da derin izler bıraktı. Fransız hikâyecileri de bu etkileri derinden hissettiler. Savaşla birlikte yurtlarında mahpus kalan yazarlar, barışın ilanıyla dünyanın dört bir tarafına seyahatler yapmaya başladılar. Bu seyahatlerdeki intibalarını eserlerinde kullandılar ve ortaya "kozmopolit roman" denilen tür çıktı.

"Maddî ihtiyaçlara ve tehlikelere yakından temas eden yeni neslin hisleri ve görüşleri değişti. Maddî kuvvete, âfâkî meseleler tetkikine daha ziyade ehemmiyet

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ

verildi.. Tâbiler ve nâşirler bu cereyanı mülâhaza ederek kârilerin de zevki değiştiğine kani oldular." (Seniha Sami: 99 / 411)

Seniha Sami Hanım, bu arada, yazarlara yeni bir roman türü teklif edildiğini söylüyor: Biyografik roman. Fakat bu romanlarda istenen başarı sağlanamadı. Sadece ünlü insanların aşk hayatını konu alanları beğenildi. Fransız romanını en çok İngiliz ve Rus romanları etkiledi.

"... İngiliz romanlarındaki ruhî tahliller ve sergüzeştler, realist ve sembolik mekteplerden usanan Fransızlar'ı alâkadar etmiştir. Rus romanları bilakis tahte'ş-şuur veya gayri şuuri hayalattan, içtimaî, siyasî, sanaî garibelerden, batıl hayalattan içtinap lüzûmunu hissettirdi." (Seniha Sami: 99 / 411)

Yazar, Fransız Akademisi'nin her yıl yeni eserleri değerlendirerek en iyilerini seçtiğini; fakat 150'den fazla ödül verdiği için, Gouncourt Akademisi'nin ödülünün dört gözle beklendiğini belirtiyor ve son dönem Fransız hikâyecilerini tanıtıyor. Bu yazıda, hikâyecilerin hayatları konusunda bilgi verilmemekte, eserleri tanıtılmaktadır. Eserler konusunda da sadece birkaç cümleyle bilgi verildiği için etraflı bir malûmat sahibi olabildiğimizi söylememiz oldukça zordur. Biz burada sadece yazarları ve eserlerini belirtmekle yetineceğiz. Önce harpten önceki yazarların adlarını verelim. Bu yazarlar, yeni nesil üzerinde etkili olmuşlardır:

Paul Bourget : Elim Muamma, André Cornellis, Şakirt, Ef'alimiz Bizi Takip Eder
Henri Bordeaux : La Barrage, Andromedes ile Ejderha;
Marcel Prevot : La Betraite Ardente.

Paul Bourget ve Henri Bordeaux'nun eserlerinde aile ve toplum önemli bir yer tutar. Fert tek başına bir anlam ifade etmez, onun önemi ancak toplumla olan ilişkisi derecesindedir.

İkinci yazıda da yazar, harpten sonra kozmopolit bir edebiyatın başladığını söyleyerek sözü yazarlara ve eserlerine getirir. Bu yazıda da şu yazarlar söz konusu edilmiştir:

Paul Morand : La Boudha Vivant (roman), Lewis ve İrène (roman);
Andre Maurois : Ariel yahut Shelley'in Hayatı (biyografik roman),
Roland Dorgelés : Devesiz Kervan (gezi), La Route Mandarnie (gezi), Partir (gezi);
Maurice Decobra : Mon Coeur au Ralenti (roman);
François Mauriac : Le desert de l'amour, Destin (roman);
Robert de Traz : La Puritaine et l'amour;

Henri Béraud : Le Bois du Templier Perdu (roman), Le Martyre de l'Obése (roman),
Jean Giraudoux : Suzanne, Bahr-ı Muhit-i Kebir'de;
Pierre Mac Orland : La Cavaliére Elsa (roman), Le Quai des Brumes (roman),
Jean Kessel : Equipage (hikâye), Les Captifs (roman), Les Coeurs Purs (hikâye).

İkinci yazı, genç hikâyecilerin tavırlarını da özetleyen şu cümlelerle sona ermektedir:

"Harpten sonra yetişen genç hikâyeciler nesli, yeni bir devrin eşiğinde oldukları kanaatiyle maziyle kat-ı alâka ederek yeni vadilerde büyük bir gurur ve cüretle atıldılarsa da aradan on sene geçtikten sonra anarşiye nihayet vererek ideallerini tenkise, maziyi hatırlamaya başladılar. Belki eslafın izlerine yaklaşarak yeni mektebin tespit ve istikrarına doğru yürümektedirler." (Seniha Sami: 100 / 437)

Nahit Sırrı Bey, "Fransa'nın Bugünkü Münekkitleri" başlıklı yazısında son dönem Fransız münekkitlerini tanıtmaktadır. İsimlerini verdiği münekkitler hakkında pek fazla malûmat vermeyen yazar, bunlardan René Doumic, Henri de Régnier, Paul Souday ve Paul Bourget üzerinde durmuştur. Diğer münekkitler şunlardır: André Beaunier, Henri Bordeaux, Gaston Deschamps, André Le Breton, Edmond Jaloux, Henri Bidou, Albert Thibaudet, Victor Giraud ve Emile Henriot. (Nahit Sırrı: 122 / 347-348)

Nahit Sırrı Bey, "Fransız Edebiyatında Dünkü ve Bugünkü Tarih" başlıklı yazısında da Fransız edebiyatı tarihçilerini konu edinmiştir. Yazar, bunlar hakkında kısa bilgiler vermiştir. Bu edebiyat tarihi yazarları şunlardır: Duce de la Force, Alfred Baudrillart, Henri Bremond, Lyautey, Edouard Herriot, Charles Maurras, Leon Daudet, Auguste Gauvaine, Charles Benoist ve Paul Claudel. (Nahit Sırrı:125 / 414-415)

Nahit Sırrı Bey, "Birkaç İsim Hakkında" başlıklı yazısında Fransız edebiyatından ve musikisinden bazı şahısları tanıtıyor ve bunlar hakkında kısa bilgiler veriyor. Bunlar; 1926 yılında "Aricie brun ou les vertus bourgeoises" romanıyla Académie Française'nin roman ödülünü kazanan Emile Henriot; "L'exaltation" adlı piyesiyle Brieux ödülünü kazanan Edouard Schneider, "Le bouguet d'Ophélie" adlı manzumesiyle Moreas'ın düzenlediği şiir ödülünü kazanan Phillippe Chabaneix ve bir musiki üstadı olan André Messager'dir. Yazar, bu şahısların hayat hikâyeleri üzerinde pek durmamış, eserleriyle ilgili özet bilgiler vermiştir. (Nahit Sırrı: 119 / 298-299)

Alfred de Vigny (1797 -1863): Kâmuran Şerif Bey, "Alfred de Vigny" adlı yazısında, Fransız şairin hayatından kesitler sunmakta, eserleri, eserlerindeki özellikler ve şahsiyeti hakkında

bilgi vermektedir. Yazar, bunu, Pierre Flottes'in "Alfred de Vigny" adlı kitabından ve Max Bonafous'un Union France'da verilen konferansından yola çıkarak yapmaktadır. (Kâmuran Şerif: 64 / 229-233)

George Sand (1804 -1876): Bedrettin Bey tarafından kaleme alınan "George Sand'la Dokuz Sene" başlıklı yazıda George Sand'dan ve onun Chopin'le yaşadığı aşktan bahsetmektedir. Yazının başında George Sand'ın ailesini anlatan yazar, onun yazarlık tarafına pek dikkat etmemiştir. Yazısının başlığını "George Sand'la Dokuz Sene" koymasının nedeni, George Sand ile ünlü Polonyalı besteci Chopin (1810 -1849) arasındaki dokuz senelik aşktır. İlk başta gerçek bir aşk olan bu ilişki, zamanla Chopin'in vereme yakalanması nedeniyle, George Sand için bir merhamet ve acıma hissine dönüşmüştür. (Bedrettin: 86 / 151-152)

Charles Baudelaire (1821-1867) : Yaşar Nabi Bey, "Charles Baudelaire'in Hayatı" başlıklı yazısında, Baudelaire'in hayat hikâyesini anlatıyor. Onun sanatçı tarafı üzerinde neredeyse hiç durmayan yazar, metresi Jeanne Duval ile yaşadığı rezil hayatı ve cinsî sapkınlığını ele alıyor. Yazısının sonunda yazar şunları ilave ediyor:

> "Baudelaire'de ayırt edilmesi lâzım gelen iki şahıs yaşamıştır. Biri ihtirasına, sinirlerine esir zelil bir vücut, diğeri yüksek, eşsiz bir şair ruhu.
>
> İnsanlığı, toprak olarak bütün günahlarını ödedi. Fakat şairliği ve eseri asırlardan aşarak ebediyete namzettir.
>
> Bize sanat sahasında gösterdiği yeni ve muhteşem güzellikler için onu affetmeliyiz. O zavallı insan, o ıztırap içinde yaşamaktan ziyade sürünmüş şair hürmete lâyıktır." (Yaşar Nabi: 83 / 102)

Abdullah Cevdet Bey, İsmail Hakkı Bey tarafından tercüme olunan Baudelaire'in "Elem Çiçekleri" adlı kitabını tanıttığı yazısında, Baudelaire'in sanatçılığı üzerinde duruyor ve kendisinin "La Lyre Turque" adlı şiir kitabında Baudelaire için yazmış olduğu bir soneyi de yazısına ekliyor. Yazıda bazı cümleler Fransızca olarak yazılmış, fakat tercümesi verilmemiştir. Bu durum, o cümlelerin anlaşılmasına engel olmaktadır. (Abdullah Cevdet: 33 / 125)

Emile Zola (1840-1902): Kâmuran Şerif Bey, "Emile Zola'nın Ölümünün XXV. Yıl Dönümü" başlıklı yazısında, Emile Zola için düzenlenen anma törenindeki faaliyetleri anlatmaktadır. Yazıda Emile Zola çeşitli açılardan değerlendirilmiştir. Bu başlıkları şöyle

verebiliriz: Sorbonne Darülfünûnu'nda İhtifal, Zola'nın Hayatı ve Asarı, Zola Nazariyatçı, Zola Materyalist: Natüralizmi ve Bedbinliği, Zola Romantik, Zola İdealizmi. Yazar, Emile Zola'yı bu başlıklar altında değerlendirdikten sonra, eserlerinden bölümleri de tercüme ederek yayınlamıştır. (Kâmuran Şerif: 47 / 409-411)

Jules Verne (1828-1905): Faik Sabri Bey, "Jules Verne: Hayatı ve Eserleri" başlıklı yazı dizisinde Fransa'nın yetiştirdiği ünlü yazarlardan Jules Verne'i konu edilmiştir. Yazı dizisi dört yazıdan müteşekkildir (Faik Sabri: I- 64 / 329- 332; II- 70 / 349- 352; III- 73 / 418- 419; IV- 75 /461- 462). Yazılarda, Jules Verne'in hayatından kesitler aktarılmış, romanlarından önce yazmış olduğu eserleri hakkında bilgi verilmiş, romanlarını yazdıktan sonra onları tab' ettirebilmek için çektiği sıkıntılar dile getirilmiştir. Faik Sabri Bey, onun romanlarının tüm dünyada okunduğunu ve bu romanlardan etkilenildiğini söylemektedir:

> "...Jules Verne'in romanları yalnız Fransa'da değil dünyanın bütün mütemeddin memleketlerinde milyonlarca kâri tarafından okunmuştur, ve el'an okunmaktadır. Bu kitaplar Çince, Japonca, Arapça, Farisiceye kadar dünyanın hemen bütün medeni milletlerinin lisanlarına nakledilmiştir.(...) Jules Verne, beşeriyetin bu günkü terakki ve tekâmülünü çok evvelden görmüş ve romanlarında bunları bütün teferruatıyla göstermiş idi. Otomobiller, balonlar, tayyareler, tahtülbahirler, mütecharrik kaldırımlar, tazyik edilmiş hava, teksif edilmiş gıda... ve daha bugün bizim artık alıştığımız birçok yenilikleri o, senelerce evvel hayalinde yaratmış, büyütmüştü. Ara sıra kârilerini kâh kutup memleketlerinin sisli semaları altına götüren, kâh Afrika'nın bakir ormanlarında, nihayetsiz çöllerinde gezdiren yahut dünya etrafında dolaştıran, bazen fezanın bî-nihayeliklerine sevk eden Jules Verne daima hakikate en yakın tasvirler arasında onlara ilmî bilgiler verir ve eğlenceli, mereklı, heyecanlı mevzular içinde gençliğe birçok faydalı şeyler öğretirdi." (Faik Sabri: 69 / 329)

Faik Sabri Bey'in verdiği bilgilerin ışığı altında Jules Verne'in dilimize çevrilen eserlerinin sayısının yirmi altı olduğunu söyleyebiliriz.

Jean Richepin (1849- 1926): Ali Canip Bey, "Jean Richepin" başlıklı yazısında Fransa'nın bu ünlü şairini tanıtıyor. Onun hem hayat hikâyesini, hem mizacını, hem de eserlerindeki özellikleri anlatıyor. Yazar, onu genel olarak şöyle tanımlamaktadır:

"Tam yetmiş yedi yaşında vefat eden bu büyük şair, hiçbir edebî mektebe girmemiş, hiçbir edebî cereyana aldırış etmemiş, bütün hayatında yalnız kendi temayüllerine, yalnız kendi mizacına göre yazı yazmıştır. Tekrar edelim: Jean Richepin, Victor Hugo'dan sonra en renkli ve canlı bir üslûba sahip, kudretli, pek kudretli, nevi şahsına münhasır bir şairdi." (Ali Canip: 12 / 251)

II- İngiliz Edebiyatı

Seniha Sami Hanım, "Göl Şairleri" başlıklı yazısında, XIX. yy.ın ilk yarısı boyunca İngiliz şiirinde etkili olan ve "Göl Şairleri" ünvanıyla tanınan William Wordsworth (1770-1850), Samuel Taylor Coleridge (1772-1834) ve Robert Southey'i (1774-1843) tanıtıyor. Bunların takipçileri olarak Thomas Campbell (1777-1809) ve İrlandalı Thomas Moore'u (1779-1852) gösterir. Göl Şairleri'nin nazariyesi olarak kabul edilen eser 1798 yılında "Lirik Baladlar" adıyla Wordworth ve Coleridge tarafından hazırlanmıştır.

"Bu üç şair Wordsworth, Coleridge ve Southey, İngiltere'nin şimal-i garbisinde Gumberland Dağları'nın yeşil vadileriyle muhat göllerin sahilinde yaşadıkları için kendilerine 'Göl Şairleri' denmiştir. (...) Göl Şairleri'nden bugün ancak Wordworth okunduğu hâlde romantik mektebinin müessislerinden, reislerinden olmak hasebiyle her üçünün de haiz olduğu ehemmiyet inkâr edilemez." (Seniha Sami: 88 / 190-191)

Seniha Sami Hanım, "Göl Şairleri"nin devamı niteliğinde olan "İhtilâlciler ve Keats" başlıklı yazısında, ihtilâlci şairler olarak niteledği Byron (1788-1824) ve Shelley'in (1792-1822) takipçisi olan John Keats'i (1795-1821) tanıtmaktadır. Keats, özellikle Shelley'den yardım görmüştür. En ünlü şiirleri, "Endymion" ve "Hyperion"dur. İlk şiirlerinde eski Yunan kültürünün izleri görülen Keats "Hyperion" ile sanatının doruğuna çıkmış ve İngiliz romantizminin önemli temsilcilerinden biri olmuştur. Bu yazıda, şairin hayat hikâyesi ve edebiyatta ulaştığı merhale anlatılmış, hastalığı nedeniyle kendisine yardım elini uzatan Shelley'in gönderdiği bir mektup da yayınlanmıştır. (Seniha Sami: 89 / 207-210)

Seniha Sami Hanım, "XIX. Asırda İngiliz Hikâyenüvisleri" başlıklı yazısında bu yüzyıldaki kadın ve erkek yazarları tanıtarak, dönemin (Victoria Dönemi) bir hulâsasını yapmaktadır. Edebiyattaki bu zenginliğin mimarı olarak Sir Walter Scott'u gösteren yazar Jean Austen

(1775-1817); Charlotte Bronthe (1816-1855) [Jane Eyre - 1847] ve Emily Bronthe (1818-1848); George Eliot (1819-1880) [Floss Sahilindeki Değirmen - 1860] (George Eliot'un asıl adı Mary Ann Evans'tır.); Charlotte Jung [Redcliff'in Varisi] gibi kadın yazarların eserleri üzerinde durmuştur. Bu yazarlar, orta sınıfların yaşamını ve adetlerini ilgi çekici bir surette anlatmışlardır. Kadın yazarların eserlerinde dikkati çeken bir başka konu da dönemin ahlâk yapısına uygun eserler yazmaları ve ahlâkî kurallara uymayan kahramanlarını cezalandırmalarıdır.

Seniha Sami Hanım'ın, eserlerini tanıttığı erkek yazarlar da şunlardır: Charles Dickens (1812-1870) [David Copperfield- 1849-1850, Oliver Twist 1837-1839, Pickwick Evrakı- 1837, İki Şehrin Hikâyesi- 1859, Martin Chuzzlewit- 1843]; William Makepeace Thackeray (1811-1863) [Henry Esmond- 1852]; Robert Louis Stevenson (1850-1894) [Define Adası- 1883], vb...

> "Umum İngiliz hikâyelerinde köy hayatı pek mühim bir yer tutar. Bu da İngiliz milletinin açık havaya, spora, köy ve şato hayatına olan aşkının tesiridir. Şehirde yaşayanlar -kibar ailelerinin Londra'da geçirdikleri kısa mevsim müstesna olarak- orada çalışmaya mecbur olanlardır." (Seniha Sami: 85 / 129)

V. Bey, "Anglo-Sakson Edebiyatının Tesirleri ve Hususiyetleri" başlıklı yazısında, Birinci Dünya Savaşı'na kadar Fransız edebiyatının tüm dünyaya hakim olduğunu, savaş sonrasında bu durumun değiştiğini ve İngilizler'in hakimiyeti ellerine aldığını söylemektedir. Yazar, bunu sağlayan hususiyetleri şöyle anlatmaktadır:

> "Anglo-Saksonlar, muharrirden hayatı iyi bilmesini istiyorlar. Tecrübeye, istatistiğe, hadiseye istinat eden bir muharriri ruhunun karanlıklarında bocalayan bir muharrire tercih ediyorlar. Coşkun ruh, yerini sakin dimağa bırakıyor. Asma dallarıyla örülmüş köşkünün bir penceresinden veya bir kahve masası başında dünyayı ve hayatı hadsla sezmeye yeltenen muharrir artık emniyet telkin etmiyor. Anglo-Sakson edebiyatına dünya hakimiyetini kazandıran kuvvet onun istinat ettiği hakikat ve hayatın kendisindedir. Harp sonu nesli, herhangi bir şairin ince ve seyyal hislerinden haberdar olmak istemiyor; eserlerinde kendisinin aynası olan şair olsa olsa zarif bir koket telakki olunuyor!" (V.: 75 / 451)

Nahit Sırrı Bey, "Cromwell'e Dair Bir Eser" başlıklı yazısında İngiliz yazar John Drinkwater'ın yazdığı "Cromwell" isimli kitabın eleştirisini yapıyor. Drinkwater daha önce "Cromwell" adlı bir piyes yazmıştır. Bu kez yaptığı, Cromwell hakkında toplamış olduğu malûmatı birbirine ekleyerek bir tarih kitabı hazırlamaktadır. Nahit Sırrı Bey, Drinkwater'ın bu kitabını Victor

Hugo'nun "Cromwell" piyesiyle karşılaştırıyor ve Hugo'nun bir Fransız olmasına rağmen, eserlerindeki kahramanların daha canlı olduğunu söylüyor. Oliver Cromwell (1599-1658), bir ihtilâl gerçekleştirerek bir süre İngiltere tahtına oturmuş ve kendisine "koruyucu lord" ünvanını verdirmiştir. Ölümünden sonra krallık yine devam etmiştir.

Nahit Sırrı Bey, John Drinkwater tarafından yazılmış olan bu eseri beğenmediğini yazısının bütünlüğü içinde dile getirmiştir. (Nahit Sırrı: 128 / 475-476)

Galip Atâ Bey, "Yüz Kitap" başlıklı yazısında İngiliz Sir John Lubbock'un "Le bonheur de vivre" adlı eserinin sonuna eklediği yüz kitaplık bir listeden bahseder. Bu listede okunması gerektiğine inanılan kitapların adları vardır. Yazıdan edindiğimiz bilgiye göre Lubbock bu eserleri dört kısma ayırmıştır: Ahlâk, felsefe, edebiyat, seyahat. Ahlâkî kitaplar içerisinde İncil, Konfüçyüs'ün Analecha'sı, Kur'an-ı Kerim, Epitetius'un Stoicien'i, Marc Aurel'in Meditations'u tavsiye edilmiştir. Edebiyat için İlyada, Odisse, Şehnâme, Faust, Ramayana, Mahabarata, Promethe gibi destan ve efsanelerle, Sophokles, Euripidies, Aristophanes, Dante, Schiller, Molière, Herodot, Xenophon, Tacite, Gibbon, Hume, Carlyle gibi yazarların eserleri tavsiye edilmektedir. (Galip Atâ: 133 / 46-47)

Lubbock'un tavsiye ettiği bu eserler ve isimler, hiç şüphesiz bazı kimseler tarafından beğenilmeyebilir. Fakat unutulmamalıdır ki bu tasnif, subjektif bir tasniftir ve doğruluğu her zaman tartışılabilir.

Walter Scott (1771-1832) : Seniha Sami Hanım "Bir İskoçya Şairi" başlıklı yazısında, ünlü İngiliz şairi Walter Scott'u tanıtıyor. Scott'un hayatı hakkında ve eserleri konusunda malûmat sunan yazar, yazısının sonuna da onun iki eserinden bölümler ilave ediyor.

Yazara göre, Walter Scott, İskoçya'yı İngilizler'e sevdiren şairdir. Onun şiirleri, hikâyeleri ve romanları İskoç kültürü ve mitolojisiyle doludur. Yani eserlerinde halk kültürünün izleri vardır. "Ivanhoe" adlı romanının kahramanı, tıpkı "Robin Hood" gibi gerçekten yaşayıp yaşamadığı belli olmayan bir masal kahramanıdır. O da Robin Hood gibi sevilmiş ve beğenilmiştir. Scott, tarihe ve eski medeniyetlere meraklı bir şairdir. Eserlerinde kendi vatanının adetlerini en ince ayrıntılarına kadar tasvir etmiştir. Scott, bir yazardan çok bir şair olarak tanınmıştır.

> "... Eserlerinde memleketinin bedîî manzaralarını, milletinin tarihini, kahraman ruhunu tasvir ettiği gibi o memleketin her köşesi de onun hatıralarıyla doludur. (...) Walter Scott'un şiiri ahenktar, çiçekli bir vadide akan bir derenin

şırıltısı gibi umumiyet üzere biraz yeknesak fakat daima caziptir. Tasvirleri rengin, üslûbu vazıh ve basittir. Hikâyelerinde tiyatral sahneler hazırlamayı sever." (Seniha Sami: 81 / 54-57)

Byron (1788-1824) : Seniha Sami Hanım, "Lord Byron" başlıklı yazısında, İngiliz şairin hayatını, mizacını, eserlerindeki özellikleri anlatıyor. Yazar, Byron'un eserlerinden çok çeşitli örnekler vererek onun sanatçı kişiliğini yansıtmıştır. Ayrıca, Byron'un Eski Yunan'a hayranlığından dolayı, Yunanlılar'ın özgürlük mücadelesine katkıda bulunmak amacıyla Yunanistan'a gittiğini; fakat gördükleri karşısında hayal kırıklığına uğradığını belirtmiştir. Byron, yıllardır Türkler hakkında okuduğu ya da duymuş olduğu sözlerin bir masaldan ibaret olduğunu bizzat gözleriyle görünce, Türkler hakkındaki intibalarını oldukça olumlu, hatta mültefitâne bir lisanla geleceğe aktarmıştır. Seniha Sami Hanım, bu konudaki yazılarından bazı parçaları yazısına eklemiştir. (Seniha Sami: 66 / 275-278)

Alfred Tennyson (1809-1892) : Tennyson, İngiliz edebiyatının Byron ve Shakespeare'den sonraki en güçlü temsilcisidir. Seniha Sami Hanım, "Alfred Tennyson" adlı yazısında, Tennyson'un yaşamından kesitler sunmakta, eserlerindeki özellikler hakkında bilgi vermiştir. (Seniha Sami: 144 / 12-14)

III- Alman Edebiyatı

Hayat Mecmuası'nda Alman edebiyatı ile ilgili üç yazıyla karşılaşmaktayız. Bunlardan ikisi Lessing'i, biri Herman Sudermann'ı ele almaktadır.

Lessing (1729-1781) : Lessing konusundaki yazıları Nahit Sırrı Bey ve Orhan Sadettin Bey kaleme almışlardır. Nahit Sırrı Bey "Alman Edebiyatında Lessing" başlığını taşıyan yazısında, Gotthold Ephraim Lessing'in hayatı ve eserleri hakkında bilgi vermektedir. Bir tiyatro yazarı olan Lessing, filozof yanıyla da dikkat çekmektedir. Nahit Sırrı Bey, bu yazısında, Lessing'in edebiyatçı tarafıyla ilgilenmiştir. Lessing, yıllardır Fransız edebiyatını model alan ve onu taklit eden Almanlar'a, İngiliz Shakespeare'in kendilerine daha yakın olduğunu söylemiş ve Fransız oyun yazarları Molière, Corneille, Racine ve Voltaire'i önemsiz gösterip, bu sahada pek tanınmayan Diderot'yu oyun yazarlığı tarafıyla övmüştür. Tabiî ki bu değerlendirmeler subjektiftir. Bununla birlikte Lessing, yaptığı tenkit ve uyarılarla Almanlar'a farklı bir millet olduklarını hatırlatan ilk insandır. Nahit Sırrı Bey, onun hakkındaki düşüncelerini şöyle özetlemektedir:

"...Lessing'in sanat ve edebiyat hakkındaki hükümleri daima doğru olmamakla beraber, fikirlerini büyük bir itina ile müdafaa etmiş ve çok temiz bir lisanla anlatmıştır. Ve aşk, servet, ikbal gibi dünya zevklerinden uzak ve ancak fikir zevk ve heyecanlarıyla dolu hayatı, Alman milleti için iftihar hakkı verdiği gibi hem de minnettarlığını bir vazife kılmıştır. Çünkü 'Minna von Barnhelm' ile komedi, 'Emilia Galotti' ile dram ve 'Âkil Nathan' ile trajedi nevilerinin ilk muvaffak numunelerini Alman edebiyatına veren Lessing, Goethe ve Schiller saltanatına da zemin ve imkân hazırlamıştır." (Nahit Sırrı: 116 / 235)

Lessing hakkındaki diğer yazı da tıpkı Nahit Sırrı Bey'inki gibi Lessing'in 200. doğum yıldönümü münasebetiyle yazılmıştır. "Lessing" başlığını taşıyan yazı, Orhan Sadettin Bey'in imzasını taşımaktadır. Yazar, bu yazıda, Lessing'in dinle ilgili düşüncelerini aktarmakta ve bize filozof Lessing'i tanıtmaktadır. Lessing, dinler arasında herhangi bir fark görmemekte ve bütün dinlerin birbirini tamamladığı görüşünü öne sürmektedir. Lessing, düzenli bir felsefî görüş ortaya koymamış, sadece, bir ışık olması düşüncesiyle fikirlerini açıklamıştır. Onun insanlıkla ilgili fikirleri "Mason Muhavereleri" adlı yazısında yer almaktadır. Bu fikirleri, Orhan Sadettin Bey'in ifadeleriyle öğrenelim:

"... Lessing, 'Mason Muhavereleri' isimli yazısında saf bir insaniyetperverlik için yaşamak isteyen insanların cemaatını masonluk şeklinde tasvir ediyor. Böyle bir cemaat, gayri mer'î bir kilise gibi, bilumum millet farklarının fevkinde en kâmil insanları birleştirebilir. Zira insanları toplayan devlet, bir yandan onları ayırmaktadır; çünkü bütün dünyayı ihata eden bir devlet yoktur ve ancak birçok, ayrı devletler vardır. Hakiki masonluğun gayesi, hakiki insaniyetperverliği ve herkesin saadetini temin etmektir." (Orhan Sadettin: 114 / 198)

Herman Suderman (1857-1928) : Alman edebiyatı konusundaki üçüncü yazı, Reşat Nuri Bey'e aittir. Reşat Nuri Bey, "Garp Edebiyatı Haberleri" başlıklı yazısında Almanlar'ın ünlü edipleri Herman Sudermann'ın ölüm haberini veriyor ve onun eserleri üzerinde duruyor. Sudermann, asıl şöhretini tiyatro yazarlığıyla sağlamıştır. Fakat onun yazmış olduğu romanlar da değersiz eserler değildir. Reşat Nuri Bey'in "mutaassıp bir vatanperver" olarak nitelediği Sudermann'ın eserleri şunlardır:

Piyesleri: Namus, Taşlar Arasında, Sodom'un Akıbeti, Sokrates İnkılâpçı, Kelebeklerin Muharebesi, Tavşan Derileri Tüccarı;

Romanları: Sincabili Kadın, Bu Oldu, Sessiz Değirmen, Deli Muallim, Alman Talii ve Üç Dram. (Reşat Nuri: 113 / 174)

IV- Rus Edebiyatı

Dostoyevski (1821-1881) : Refet Avni Bey "Dostoyevski" başlıklı yazısında, öncelikle Rus edebiyatı hakkında genel bir bilgi veriyor. Sonra "Dostoyevski" alt başlığı altında, Fiodor Mihailoviç Dostoyevski'nin sanat hayatına ilk atıldığı zamanı, ilk eserini (Zavallı İnsanlar) tefrika ettirişini ve şöhret kazanmasını anlatıyor. Yazar, Dostoyevski'nin hayat hikâyesi veya eserlerinde görülen özellikler konusunda herhangi bir malûmat vermemiştir. (Refet Avni: 19 / 367-382)

Tolstoy (1828-1910) : Zakir Kadri Bey, "Tolstoy" adlı yazısında, Rus edebiyatının en güçlü temsilcilerinden Leon Nikolai Tolstoy'u anlatmaktadır. Yazı, Tolstoy'un doğumunun 100. yılı münasebetiyle kaleme alınmıştır. Yazar, Tolstoy'un hayat hikâyesini, mizacını, eserlerindeki özellikleri ayrıntılara girerek vermiş, onun en önemli yönünün de halkı yükseltmek için verdiği mücadele olduğunu ifade etmiştir. Tolstoy, bir ara Almanya, Fransa, İngiltere, İsviçre ve İtalya'yı gezmiş, fakat hiçbir eserinde Avrupa'yı ve Avrupa hayatını model olarak vermemiştir. O, Avrupa hayatındaki aksaklıkları görmüştür. Sadece, Almanya'da halkçılık sahasında yapılan çalışmalar dikkatini çekmiş, ülkesine döndükten sonra topraklarının bir kısmını fakir çiftçilere dağıtarak, kendisinin yönettiği bir okul açmıştır. Halkın eğitim ve kültür seviyesini yükseltmek için büyük çaba göstermiştir. Tolstoy'u tüm dünyaya tanıtan en önemli eserleri "Savaş ve Barış" ile "Anna Karanina"dır.

Yazısının sonunda Zakir Kadri Bey, Tolstoy hakkında Rusya'da makale ve eserler hazırlayan çok sayıda yazarın adını veriyor. Ayrıca Almanca 20, Fransızca 11, İngilizce 18, İsveççe 5 eser yazıldığını da söylüyor. Tabii ki verilen bu bilgiler, 1928 yılı dikkate alınarak değerlendirilmelidir. (Zakir Kadri: 93 / 289-300)

Maksim Gorki (1868-1936) : Zakir Kadri Bey, "Rus Edibi Maksim Gorki" başlıklı yazıda, Gorki'nin doğumunun 60. yılı münasebetiyle Sovyet Şuralar Cumhuriyetleri İttihadı Maarif Komiserliği tarafından hazırlanan törenden ve bu törenin detaylarından bahsetmektedir. Bu arada Maarif Komiserliği'nin yapacağı faaliyetler de ayrıntılarıyla belirtilmiştir. Yazar, bundan sonra, Gorki'nin hayat hikâyesini vermiş ve eserlerindeki hususiyetleri anlatmıştır. Zakir Kadri Bey bu yazıyı, V. M. Ferice'den tercüme etmiştir. Yazının hemen altında Şeyhzâde Burhan Bey'in

görüşlerini içeren "Biz Gorki'den Ne İstiyoruz?" başlıklı yazı da eklenmiştir. (Zakir Kadri: 85 / 126-127)

V- Ukrayna Edebiyatı

Hayat Mecmuası'nda "Ukraynalılar" başlıklı ve Rıdvan Nafiz imzalı üç yazı yayınlanmıştır. Bu yazılardan birincisinde Ukrayna'nın coğrafyası ve tarihi (Rıdvan Nafiz: 10 / 189-192); ikinci yazıda tarihi ve edebiyatı (Rıdvan Nafiz: 11 / 214-216); üçüncü yazıda da Ukrayna'nın büyük şairi Taras Gregoroviç Şevçenko'nun hayat hikâyesi ve eserlerinin konuları üzerine bilgi (Rıdvan Nafiz: 12 / 235-237) verilmiştir.

Taras Şevçenko (1814-1861) : Taras Şevçenko, Ukrayna'nın bağımsızlığı için büyük mücadeleler vermiş olan bir şairdir. Rıdvan Nafiz Bey, Şevçenko için şunları söylüyor:

> "Şevçenko, zekâsının nurunu ve kalbinin ateşini mazlum ve sefil halkın hürriyet ve saadetine vakfetmişti. 'Sanat, sanat içindir.' diyen, cehalet ve esaret içinde bunalmış insanların ıztırabatına lâkayt kalan hodkâm edebiyatın düşmanı idi. Genç şair ve muharrirlere 'Halka doğru!...' diyordu. 'En feyizli ilham membaını onun sinesinde bulacaksınız!...' Bütün samimi mefkûreciler gibi o da metin ve cesurdu, hayatında bir dakika yılgınlık ve zaaf göstermedi; dostu Kospomarov'un dediği gibi: 'Halkın arzularını ve hissiyatını örten perdeyi yırttı; diğerlerinin istibdattan korkarak söyleyemedikleri, ruhlarının derinliklerinde sakladıkları, göğüslerinde boğdukları hisleri en gür bir sesle söylemekten çekinmedi.' " (Rıdvan Nafiz: 12 / 237)

VI- Norveç Edebiyatı

Norveç edebiyatı konusunda yazılmış olan üç yazıda ünlü yazar İbsen ve 1928 yılı Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazanan Sigrid Undset ele alınmıştır. Bu yazılardan birinde İbsen, ikisinde Undset anlatılmaktadır.

İbsen (1828-1906) : Seniha Sami Hanım "İbsen" başlıklı yazısında Norveçli yazar Henrik İbsen'in hayat hikâyesini anlatıyor, eserleri hakkında bilgi veriyor. İbsen, tüm dünya edebiyatlarını (özellikle İngiliz ve Fransız) etkileyen bir yazardır.

"Avrupa edebiyatında derin izler bırakmış, bir tarz-ı zihniyete ismini izafe ettirmiştir. Fransa'da Batai ile Corelle, İngiltere'de Bernard Shaw az çok onun tesiri altında bulundukları gibi onların eserlerinden ilham alanlar da bilvasıta 'İbsenizm' ile meşbu olmuşlardır. (...) Eserlerindeki sanat kudreti, cihan edebiyatına lâyemut enmuzeçler ihda etmiş olan ibdakâr dehasını herkes takdir ediyorsa da bunlardan zevk duymak, istihsal ettiği neticeleri kabul etmek o kadar kolay değil.

O muzallim piyesleri ne zaman okusam, üzerime çöken kasveti izale için memleketiminvazıh bir iman ve ümit ilham eden berrak semasına, güneşli sahillerine bakar ve derin bir nefes alırım." (Seniha Sami: 73 / 441)

Sigrid Undset (1882-1949) : Sigrid Undset'in anlatıldığı iki yazıdan birincisi Nahit Sırrı Bey'in yazdığı "Nobel Edebiyat Mükâfatını Kazanan Sigrid Undset" başlığını taşımaktadır. Bu yazıda Nahit Sırrı Bey, Undset'in romancılığı üzerinde durmakta, onun ilk başta "Madam Mart Ulic", "Bahtiyarlık Çağı", "Jenny", "Zavallı Adamlar", "İlkbahar", "Sihirli Aynanın Şaşaası" gibi sosyal içerikli romanlar yazarken, sonraları "Lorans'ın Kızı Kristin", "Gelin Tacı", "Zevce", "Salip" gibi tarihî romanlara yöneldiğini söylemektedir. Nahit Sırrı Bey ayrıca, Norveç edebiyatı konusundaki bilgimizin yok denecek kadar az olduğuna ve bu edebiyata kapılarımızı açmamız gerektiğine de değinmektedir. (Nahit Sırrı: 112 / 159)

Undset hakkındaki diğer yazı, Reşat Nuri Bey'in "Garp Edebiyatı Haberleri" içinde yer almaktadır. Reşat Nuri Bey'in yazısı çok kısadır ve Undset'in, romanlarında daha çok kadın kahramanlara yer verdiğini söylemektedir:

"Sigrid Undset, yalnız kadın bir romancı değil, aynı zamanda kadın psikolojisinin de romancısıdır. Bütün eserlerinin mihverini kadın ruhu teşkil eder.

Romanlarında vak'aya pek az ehemmiyet verir ve bütün kudretini kadın ruhunun hususiyetlerini gösteren küçük sahnelere ve müşahedelere vakfeder. (...) Münekkitlere göre bu romancının başlıca meziyeti kendi hususi tecrübelerinin, müşahedelerini ve canlı sanatını kadın ruhunun keşfine vakfetmesidir." (Reşat Nuri: 107 / 48)

VII- Diğer Ülke Edebiyatları

Hayat Mecmuası'nda Batı edebiyatlarından çeşitli numuneler verilmiş, değerlendirme yazıları yazılmıştır. Bu başlık altında değerlendirdiğimiz yazılar İspanyol, İsveç, İtalyan, Çek, Macar ve Polonya edbiyatlarını ele almaktadır. Bu yazılarda genellikle şair ya da yazarlar tanıtılmış, eserlerinden örnek metinler verilmiştir. Son iki yazı "zenci edebiyatı" ve Latin şair Vergilius'un "Çoban Şiirleri" adlı eseriyle ilgili bilgiler ihtiva etmektedir.

İspanyol Edebiyatı : Faik Sabri Bey, "Meşhur Romancı Blasco Ibanez'in Ölümü" başlıklı yazısında, bizde pek tanınmayan ama oldukça meşhur bir İspanyol yazarın hayatından kesitler sunuyor. Ibanez'in (? - 1927) hayatı, krallığa karşı mücadele etmekle geçmiştir ve ülkesinden sürülmüştür. Blasco Ibanez'in altmıştan fazla romanı vardır. (Faik Sabri : 63 / 209-212)

İsveç Edebiyatı: Nahit Sırrı Bey "İsveç Edebiyatına Dair" başlıklı yazısında İsveç edebiyatının tarihî gelişimini özetliyor. Bunu, İsveçli Mr. Shuck ve Mr. Book tarafından hazırlanmış olan bir kitabın yardımıyla yapıyor. İsveç Edebiyatı, asıl gelişmesini Gustaf-Adolphe zamanında yaşamıştır. Georg Stiernhielm'in (1598-1672) "Hercule" adlı eseriyle Fransız klasik edebiyatı tesirine giren İsveç edebiyatı, Gustaf devrinde (1772-1809) Alman romantizminin tesiri altında kalmıştır. Bu devrin en ünlü siması "Bahtiyarlık Adası" ve "Mavi Kuş" manzumelerini yazan Atterbom'dur (1790-1855).

Nahit Sırrı Bey, yazısında pek çok şair ve yazarın adını vermektedir. Bunlardan August Strindberg (1849-1912), Verner von Heidenstam (1859-1940), Selma Lagerlöf (1858-1940), Axel Karlfeldt (1864-1931) İsveç edebiyatının önde gelen isimleridir. Yazar, İsveç edebiyatı hakkındaki bilgimizin kısırlığından yakınmaktadır (Nahit Sırrı: 124 / 392-393)

İtalyan Edebiyatı : Hikmet Şevki Bey, "Son İtalyan Eserleri" başlıklı yazısında, İtalyan edebiyatının son dönemde iki zıt tesir altında kaldığını belirtiyor: Faşist ve antifaşist edebiyat. Faşist edebiyattan önce İtalyanlar, Rus edebiyatını taklitle meşguldü. Çünkü Rus yazarlar, Bolşevik İhtilâli'ni daha önceden sezmiş ve eserlerinde bunları işlemişlerdi. Oysa faşist edebiyat, İtalya'da bu başarıyı gösteremedi. Bununla birlikte güzel eserler de yok değil. Özellikle "Claudia Particelli" adlı roman faşist edebiyatın en önemli numunelerindendir.

Bir devrin başarısı ya da etkisi, güzel sanatlar üzerine nüfuz edebilmesiyle ölçülür. Yazar, İtalyan edebiyatında bunu görememektedir. Antifaşist edebiyata karşı giriştiği mücadele, bu

eserlerdeki bedîî zevki geri plâna atmaktadır. Bu da İtalyan edebiyatına güç kaybettirmektedir. (Hikmet Şevki: 103 / 492)

Çek Edebiyatı : Rıdvan Nafiz Bey, "Bir Çek Şairi" başlıklı yazısında "Peter Berzoç" müstear ismiyle tanınan Vladimir Wochka'yı tanıtıyor. Peter Berzoç, Avusturya Slezia'da Almanlaştırılmak istenen Çekler'in sesi olmuş, onların ıztıraplarını şiirlerine taşımıştır. Şairin Çekler'in bağımsızlıklarını kazanmasında çok büyük faydası olmuştur. Rıdvan Nafiz Bey, onun için şunları söylüyor:

> "O yalnız mahdut bir zümrenin değil, bütün bir milletin şairidir. Şiirlerini cemiyetin her tabakasına mensup olanlar zevkle, heyecanla okuyorlar. Hiç şüphe yok ki Çek edebiyatında orijinal bir tip olarak görünen bu çok samimi ve halkçı şairin hatırası gönüllerden silinmeyecek, onun şiirleri nesilden nesile kıymetli bir yadigâr gibi intikal edecektir." (Rıdvan Nafiz: 32 / 106)

Macar Edebiyatı : Necmi Bey, "Petöfi'den Parçalar" başlıklı yazısında Macarlar'ın bağımsızlık için Ruslar'la savaştığı bir sırada öldürülen, kahraman vatan şairi Sandor Petöfi (1823-1849) hakkında kısa bir bilgi sunup, şairin "Millet Şarkısı", "Hayat, Ölüm" ve "Allah Eğer" başlıklı şiirlerinin tercümelerini vermiştir. Petöfi'nin şiirleri Avrupa'nın hemen bütün dillerine çevrilmiştir. (Necmi: 64 / 240)

Leh (Polonya) Edebiyatı : Rıdvan Nafiz Bey, "Leh Edebiyatından Tercümeler" başlıklı yazısında Jules Slowacki (1809-1849), Zigismond Krasinski (1812-1859) ve Adam Mickiewicz (1798-1855) hakkında bilgi veriyor ve onların eserlerinden örnek olmak üzere birer metnin tercümesini veriyor. (Rıdvan Nafiz: 120 / 304-305)

Latin Edebiyatı : Hikmet Şevki Bey, Ruşen Eşref Bey'in Vergilius'a (M.Ö. 70 - 19) ait "Çoban Şiirleri" adlı eseri tercüme etmesi nedeniyle hem bu tercümeyi tanıtmak, hem de Latin şair Vergilius hakkında bilgi vermek amacıyla "Çoban Şiirleri" başlıklı yazısını kaleme almıştır. Yazar, Avrupa edebiyatlarının şaheserlerini dilimize çevirme zorunluluğumuzdan ve bu eserlerden müteşekkil bir kütüphane oluşturma mecburiyetimizden de bahsetmektedir. Hikmet Şevki Bey, Vergilius'un "Çoban Şiirleri"ne övgüler yağdırırken, Ruşen Eşref Bey'i de başarısından dolayı kutlamaktadır.

> "... Şiir, ruhtaki ahengi aynı güzellikte ifade etmek ise, bu güzellik nesirle de olabilir. Zaten şiirin, aynı şekilde tercümesi hatadır: Çünkü lisan değiştirirken, kafiye

zarureti ve bazı diğer sebepler, aslındaki güzelliğin kaybolmasına saik olur. (...) Güzel bir tercümenin teliften daha müşkül olduğunu herkes takdir eder. Bilhassa bu tercümeler, klasik devrinin oldukça çetin ve girintili lisanlarına ait olursa..." (Hikmet Şevki: 145 / 16)

***

Zenci Edebiyatı : Hikmet Şevki Bey, "Zenci Edebiyatı" başlıklı yazısında, Afrika'daki zencilerin de bir edebiyatı olduğunu ve bunların Avrupa'da ilgi uyandırdığını belirtmektedir. İsmini vermediği üç muharrirden yaptığı alıntılarla konuyu açmaya çalışan yazar, bu edebiyat için en büyük tehlikenin uygarlığın buralara kadar gelmesi olduğuna inanmaktadır. Bu durumda, asıl özelliğini kaybedeceğini ifade etmektedir. Çünkü bu edebiyatın en ilgi çeken tarafı "ilkel" olmasıdır. Üçüncü muharririn verdiği bilgilerin ışığında Hikmet Şevki Bey, "zenci edebiyatı" konusunda şunları söylemektedir:

"... Zenci edebiyatı tesadüflerin düşünülmeden, işlenilmeden söylenilen şiir ve güzel parçalarından mürekkeptir. Zenci edebiyatının efsane ve masal kısımlarında kahramanlar hep krallar, muharipler yahut La Fontaine'de olduğu gibi hayvanattı. Gayet gariptir ki bu efsane ve masalların birçoğu bizim lisanımızdaki efsane ve masallardan alınmış ve bunlar iptidaî bir şekle konulmuştur. Zaten zenci edebiyatındaki en mükemmel eser, en iptidaî olandır. (Hikmet Şevki: 139 / 18)

D- Edebî Akımlar

I- Klasisizm

Ali Canip Bey, "Klasisizm" başlıklı yazısında klasisizmi hazırlayan sebepleri, hümazmi, klasik yazar ve şairleri, klasisizmin özelliklerini anlatmaktadır. Rönesanstan önce Dante (1265-1321) ve Petrarca (1304-1374), rönesansın ilk sinyallerini vermişler, eserlerinde eski Yunan edebiyatına yönelerek, onların etkisi altına girmişlerdir. Eski Yunan ve Roma'ya olan bu merak hümanist düşüncenin de doğmasına yardımcı olmuştur. Rönesans İtalya'da doğmuş, birçok İtalyan şehri pozitif bilimlerin merkezi hâline gelmiştir. Hem rönesans, hem hümanizm, en güçlü etkisini Fransa'da meydana getirmiştir. Bu dönem edebiyatının en önde gelen ismi Malharbe'dir (1555-1628).

Yazar, hümanist düşünceyle birlikte Fransız şair ve yazarlarının Eski Yunan edebiyatını kendilerine kaynak addettiklerini söylemektedir. Bunun neticesinde Avrupa edebiyatlarında "klasisizm" denilen edebî akım ortaya çıkmıştır. Bu akımın en güçlü temsilcileri Corneille (1606-1684), Racine (1639-1699) ve Molière'dir (1622-1673). Ali Canip Bey, klasik edebiyatın özelliklerini şöyle sıralamaktadır:

> "1) Klasik edebiyat, mutlak surette rönesansın bir mevlûdudur.
>
> 2) Bu edebiyat estetiğini eski Yunan şaheserlerinden iktibas etmiştir.
>
> 3) Kurûn-ı vustanın skolastik zihniyetine aksülâmel olan klasik edebiyat rönesansın bütün mahsulleri gibi haddizatında lâiktir. Hatta bu nokta, onun en bariz alâmet-i farikasıdır.
>
> 4) Klasik edebiyat, sistemi itibarıyle asla lirik değildir. Zihnî, tecritçi bir edebiyattır. Kuvvetini -hatta Racine'de bile- gönülden değil, zekâdan alır.
>
> 5) Klasik edebiyat, milletin konuştuğu lisana kıymet vermiştir. Ve milletler kendilerini klasik edebiyatların sayesinde evvelâ lisanlarında bulmuşlardır. Klasik devir, lisan için mükemmeliyet devridir." (Ali Canip: 13 / 245)

Yazar, İngiltere ve Almanya'da da klasisizmin yaşandığını; ama bu akımın en güçlü temsilcilerinin Fransa'da çıktığını, bu edebiyatın Fransızlar'ın "millî malı" olduğunu, klasik edebiyata bir tepki olarak doğan romantizmin ilk örneklerinin de Almanya ve İngiltere'de ortaya çıkıp Fransa'ya bir taklit mahsulü olarak girdiğini söylemektedir.

II- Romantizm

Romantizm konusunda hem Ziyaettin Fahri Bey'in hem de Ali Canip Bey'in birer yazısı vardır. F. Flutre tarafından yazılan "Romantizm- Başlangıcı ve Esası" adlı yazı, Ziyaettin Fahri Bey tarafından tercüme edilmiştir. Romantizmin eleştirisinin yapıldığı bu yazıda, akımın başlangıcına ve gelişmesine de yer verilmiştir. Yazar, romantizmin Fransa'ya ait gösterilmesine karşı çıkar ve Fransız romantizmini bir netice olarak görür. Çünkü ondan önce Alman ve İngiliz romantizmleri vardır ve bunların etkisiyle Fransa'da romantizm yaygınlaşmıştır. Yazar, lügat manasına bakarak akımın genel hatlarını çizer:

> "İlkin kelimenin lügat manasına bakalım. Romantik 'cenubî-müşrik' klasik edebiyata muhalif olarak doğan 'garbî-Hristiyan' bir edebiyattır. En geniş manasında bu kelime (Roman)a münhasır olan, onların destanî yazılarında akisleri bulunan bir hayatın mefhumunu taşır. Roman kavimler, sonra inkişaf eden dehalarına bu ismi verdiler ve klasik zihniyete zıt, tamamen ilhama müstenit bir edebiyatın adı olarak kullandılar. Bu zihniyetten yeni bir sanat çıktı: hayalî, esrarlı, harikalı mevzulara teveccüh eden, nâmütenahiye koşan bir sanat..." (Ziyaettin Fahri: 113 / 170)

Romantik düşünce, klasik düşünceye taban tabana zıttır. Klasik düşünce akla önem verirken, romantik düşünce hisse önem vermiştir. Bunu Alman Niebelungen, İspanyol Romansero, Fransız Roland Chansonne destanlarıyla, Dante'nin İlahî Komedya'sında görmek mümkündür. Yazar, romantik sanatın felsefesini şu sözlerle anlatıyor:

> "Fert artık hürdür, iradesinden başka bir kuvvet tanımıyor, ilâhî hakimiyet bundan sonra maddeden manaya geçmiştir. Fert, artık bir ruhtur, beden ehemmiyetini kaybediyor; kadercilik yerine hudutsuz, beşerî bir hürriyet! (...) Aşk, hissî olan her şeyi bırakıyor, tamamen hayalî oluyor. Böyle bir aşk, daha ziyade zaman, mekân ve ölüm arasında iki ruhun karşılıklı birleşmelerinden başka bir şey midir?..

> Tabiat da haricî manzarasını değiştiriyor; o da tıpkı insan gibi muztariptir. Romantik sanatkâr, tabiatta ıztırabının aksettiğini görüyor. Böylece ruh eşyayı bize anlatan hassaların yerine geçmektedir." (Ziyaettin Fahri: 113 / 170)

Ali Canip Bey, "Romantizm" başlıklı yazısında bu edebiyatın doğuşu ve bizim edebiyatımızın tam anlamıyla romantik eserlere sahip olup olmadığı konusu üzerinde duruyor. Romantik edebiyatın ilk örnekleri Almanya'da karşımıza çıkmaktadır. Alman Schelegel (1767-1845), Fichte (1762-1814) felsefesine uygun şekilde bu akımın sınırlarını çizmiştir. Fransızlar'ın Moskova seferi sırasında Almanlar'ı ezip geçmesi, bazı Alman şairlerin Napolyon'a övgüler dizmesi, kozmopolit bir yapıya sahip olmasına rağmen Alman aydınlarını gaflet uykusundan uyandırdı. Böylece milliyetperver bir toplum oluştu. Klasik edebiyatın beynelmilel mevzuları yerine, millî kaynaklardan ilham almak yolunu seçtiler. Bu kaynak, Alman milletinin kendi içinde var olan mitolojisiydi. Almanya'da gelişen bu akım, sadece edebiyatta değil, müzik ve resimde de kendini gösterdi. Böylece romantizm doğmuş oldu. İngilizler de İskoç halk kaynaklarına indiler ve İngiliz romantizmini başlattılar. Yani romantizm, bir nevi, onlara farklı bir millet olma şuurunu aşıladı.

Ali Canip Bey, bu açıdan bakarak, Abdülhak Hâmit'e romantik denmesini, hatta bizim edebiyatımızda romantizmin olmadığını, Hâmit'te sadece "romantizmden gölgeler ve renkler" bulunduğunu söylemektedir. Fransızlar, beynelmilel mevzuları ele alarak bir klasisizm oluşturmuşlar ama bunu millî bir hâle getirmişlerdir. Oysa Türkler Fransızlar gibi değildir. Türkler'in tarihin karanlık devirlerine kadar inen bir mazisi, bu maziden gelen bir kültürü, bir edebiyatı vardır: Halk edebiyatı.

> "... Aşık edebiyatının amiyâne, fakat saf tahassüsleri bir tarafa bırakılacak olursa Türk edebiyatı mevzu ve memba itibariyle kendi varlığını henüz bulamamış, yani Türk edebiyatı romantik merhaleye vasıl olamamıştır. Şu cihetin yanlış veya noksan anlaşılmamasını arzu ederim. Romantizmin menşei, edebiyatın millî harsa göre terbiye görmesi olmakla beraber müteakip tezahür ve temadilerinde, bu terbiye artık sanat âleminin bütün derinliklerine nüfuz edeceği, sanatkâr ruhlarda gayri meş'ûr bir kuvvet hâline geleceği için, bundan sonra şairlerin münhasıran millî mevzuları terennüm etmeleri bir şart ve bir zaruret olmaz. Romantizm, mademki edebiyatta hürriyettir. Ve yine mademki sanat âleminde en büyük esaret başka edebiyatların taklidi ve gölgesi hâlinde kalmaktır. Bu esaretten kurtulan sanatkâr, mevzuunu intihapta, samimi duygularını ifade etmekte tamamen serbesttir. (...)

Taklidî bir mahiyet ve tamamen münferit bir heves ifade eden şahsî bir teşebbüs, bir benzeyiş romantizm değildir." (Ali Canip: 46 / 384)

III- Realizm

Ali Canip Bey, "Realizm" adlı yazıda, realizmin kuruluşu, temsilcileri ve amacı hakkında malûmat vermektedir. Realizm, romantizme tepki olarak ortaya çıkmıştır. Yazar, realizmin müessisi olarak Auguste Comte (1798-1857) ve Hypolyte Taine'i (1828-1893) görmektedir. Onlarla başlayan etkileşim, realizm akımını doğurmuştur. Temsilcileri arasında Stendhal (1783-1842), Balzac (1799-1850), Flaubert (1821-1880), Goncourt Kardeşler [Edmond (1822-1886); Jules (1830-1870)], Emile Zola (1840-1902), Alphonse Daudet (1840-1897), Maupassant (1850-1893) vardır.

"... Realist edebiyatta birinci rol, müşahedenindir. Bu mektebe mensup muharrirler, ferdî hülyalarının, duygularının ifadelerinden vazgeçmişler, bütün dikkatlerini realitenin tam vaslına mutabık kopyasını göstermeye hasretmişlerdir. Onların telakkisine göre bir adamın ihtirasları, duyguları, düşünceleri mizacının sinirlerinin, verasetten mütehassıl fizyolojik vaziyetinin zarurî ve mukadder bir neticesidir.

İşte romanlarındaki şahısları bütün bu âmillerin mahsulü olarak göstermek isteyen realistler ekseriya hayatın çirkin ve müstekreh sahnelerini de teşhir zaruretinde kaldılar." (Ali Canip: 12 / 223)

Realist yazarların kimisi telepati, hipnotizm gibi anormal olayları, kimisi mistisizmi, kimisi hayatın çirkin ve hoş olmayan yanlarını aktardılar. Bu da mektebin sonunu hazırladı.

Ali Canip Bey, asrın büyük filozofu Bergson'un "Sanat, gerçeği görmektir." sözünden hareketle bütün sanatlarda gerçekliğin bulunduğunu, hatta hemen her sanatçının eserinde realizme yer verdiğini; ama gerçek realizm parçalarına birinci sınıf yazarların eserlerinde rastlayabileceğimizi belirtmektedir.

Her ne kadar Ali Canip Bey, bu yazısında realizmi anlattığını söylese de dikkatli bir şekilde incelenince görülür ki yazar, realizm ve natüralizmi bir arada vermiştir. Hatta ikisini bir addetmiştir, demek de yanlış olmaz. Yazıdan alıntı yaptığımız bölümde bu açıkça görülmektedir. Aynı zamanda Emile Zola da realist bir yazar olarak gösterilmiştir. Eğer, natüralizmi realizmin bir türevi olarak

alır ve realist akımın içinde addedersek verilen bilgide bir yanlışlık yoktur. Yok eğer, ayrı bir akım olarak alırsak, ki mantıklı olanı budur, herkesin natüralist bildiği bir yazarı, Emile Zola'yı, realist göstermekle affedilmesi güç, daha büyük bir yanlışlık yapmıştır.

IV- Sembolizm

Ali Canip Bey, "Sembolizm" başlıklı yazısında hem sembolizm, hem de parnasizm hakkında bilgi veriyor. Sembolizmin kurucuları arasında Baudelaire (1821-1867), Verlaine (1844-1896) ve Mallarmé (1842-1898) vardır. Mallarmé aynı zamanda bu akımın teorisyenidir.

> "Sembolizmin iddiası şudur: Mademki şiir, gönülde yaşayan heyecanlardan ibarettir. Bu heyecanlar tarif ve tasvir edilemez. Ancak telkin olunabilir. Sembolistlerin kanaatine göre musiki ile şiir arasında hemen hemen fark yoktur. Her iki sanatın vazifesi eşya ile kendi ruhumuz arasındaki gizli sihriyeti ifade edebilmektir." (Ali Canip: 9 / 163)

İşte bu sihriyet, sembollerle ifade edilecektir. Fakat her sembolist şair, aynı sembolleri kullanmaya başlayınca bir süre sonra bu durum hastalık hâlini almış ve ister istemez, sembolizme karşı bir tepki doğmuştur. Sembolist şairler, kimsesiz kırları, hüzünlü akşamları, sessizliği ve bilinmeyen kederleri işlemişlerdir. Sonuçta, şiir zevkini tatmin edememiş ve tepkilerle karşı karşıya kalmışlardır.

Sembolizme bir tepki olarak doğan parnasizmin temsilcileri Leconte de Lisle (1818-1894), Theodore de Banville (1823-1894), François Coppeé (1842-1907), Jose Marie de Heredia (1842-1905) ve Theophile Gautier'dir (1811-1894).

> "Sembolizmin istihlaf ettiği parnasyen mesleği hususi manaya göre şiiri sanat hâline sokmuştu: Parnasyenlerin estetiğinde kelimecilik ve şekil mükemmeliyeti esastı. İçlerinde yetişen Heredia gibi üstatların manzumeleri mahir bir kuyumcu elinden çıkmış bir mücevher kadar parlak ve traşideydi." (Ali Canip: 9 / 164)

Bunun aksine olarak sembolistler kelime seçmekten ve şekil mükemmeliyetinden kaçınmışlardı. Ali Canip Bey, sembolizmin şiir için tek başına bir yol olmadığını, hayatın ebedî bir amel ve aksülâmel, bir sanatçı için de en tehlikeli şeyin bir mektebe bağlı bulunmak olduğunu söylüyor.

"Hayat Mecmuası"nda sembolizmi konu alan bir başka yazı da Ahmet Haşim Bey'in sembolizm hakkındaki düşüncelerini dile getirdiği "Sembolizmin Kıymetleri" adlı yazıdır. Ahmet Haşim Bey, bu yazısını, Ali Canip Bey'in "Sembolizm" adlı yazısını çok sathî bulduğunu ve eksiklerini tamamlamak için yazdığını, yazısının hemen baş tarafında belirtmiştir. (Ahmet Haşim: 26 / 507-508)

E- Nazariyat

I- Şiir

M. Nermi Bey, "Şairlerin Kelime Dünyası" başlıklı yazısında, şiir dilinin farklılığı üzerinde duruyor. Bütün şairler şiirlerinde, günlük hayatta kullanılan alelâde dili kullanmazlar. Onlar "bir başka lisan tekellüm etmek" isterler.

Yazara göre, aslında şiirde kullanılan lisandaki kelimeler de sık sık karşılaştığımız kelimelerdir. Onları farklı yapan, şairin şiirde kullandığı yerdir. Kelimeler, şairlerin duygularını ifade ederken farklı bir özellik kazanmaktadırlar. Şair lisanı, daha kesiftir. O lisanda, her kelime kullanılmaz. Şair, kelimeleri seçer. Bu seçme işi neticesinde kelimeler, diğerlerine göre daha asil bir mevki alırlar. Böylece şairin ifadeleri de asilleşmiş olur. M. Nermi Bey, yazısından özetlediğimiz bu bilgileri ispatlayan çok güzel bir örnek verir:

> "Nietzsche 'Sen bir zamanlar, kendi derdini taşıyordun, şimdi başkalarını da mı dertli yapmak istiyorsun?' cümlelerini uyandırmak istediği heyecana dar görüyor ve bunu başka bir tarzda anlatıyor: 'Bir zamanlar külünü dağa taşıyordun. Bugün ateşini vadilere mi götürmek istiyorsun?' " (M. Nermi: 43 / 328)

Yazıda, bir heykeltraşın mermere, bir ressamın renklere, bir bestekârın seslere kendi coşkusunu, kendi rengini ve şeklini verdiği belirtilmektedir. Şairin malzemesi dildir ve şair bu dili kullanırken seçici olmak zorundadır. Her şair, kelimeleri, kendi üslûbuna uyacak şekilde seçer.

> "... Şair, bize kelime ile renk seyrettirmek, hayaller içinde yıkanan sesler işittirmek istiyor. Bu 'hissî = savtî' âlemi yaşatmak için kelimelerin bu yaşayışa göre bir araya gelmesine ehemmiyet vermek mecburiyetindedir. Onun için şaire göre birinci derecede ehemmiyetli olan kelimeler; 'his ve ahenk' kıymetlerini ihtiva eden kelimeler olabilir. (...) Şair dilinin başlangıç noktası; 'hayalleri ifade' etmektir. Bu hayaller; 'mer'î' değildir. Fakat biz, onları kelimelerin gizli kudretleriyle 'seyredecek' bir hâle geliriz." (M. Nermi: 43 / 328)

Saffet Örfî Bey, "Şair ve Cemiyet" başlıklı yazısında, öncelikle sanat telakkileri üzerinde duruyor. Bu telakkileri; "Sanat, sanat içindir.", "Sanat, ahlâk içindir.", "Sanat, vatan içindir.", "Sanat, milliyet içindir." ve "Sanat, toplum içindir." şeklinde gösteriyor.

Saffet Örfî Bey'e göre, sanat ferdiyetçidir. Sanatçıyı, şu konuyu ifade et, diye zorlamak beyhude bir uğraştır. Sanatçı, öncelikle fert olarak güçlü olmalıdır. Eğer, fert olarak güçlü değilse, toplumu hiçbir şekilde ifade ve temsil hakkı da olamaz.

Yazara göre, öncelikle bir şairin fediyetçi olup olmadığına bakılmalıdır. Onun ferdî ıztıraplarını niçin toplumu alâkadar etmesin? Yazar, kendisine "Bize toplumsal bir şeyler yaz!" diyenlere karşı şaire şöyle seslenmek ister:

> "Senin ruhunun yaratıcılığı, sarsıntıları en çok kendi duvarlarının arasında mı, kendi şahsî hicranlarında mı tecelli ediyor? Yaz, onlardan yaz ve başka hiçbir şeyden bahsetme! Bırak azizim, ilim arkandan gelsin!" (Saffet Örfi: 47 / 407)

Saffet Örfî Bey, eğer ferdiyetine sığınmasaydı, Hâmit'in "Makber" gibi bir şaheserinden hem Türk, hem de dünya edebiyatının mahrum kalacağını belirtiyor. Yazısını, düşüncelerini özetleyen şu cümlelerle bitiriyor:

> "Dediğim gibi haddizatında sanat yok, sanatkâr vardır. Sanat; vatan, cemiyet, içtimaîlik filan için değil, sanatkâr içindir; sanatkâr da kendi hilkati içindir; bu hilkat ise zaten cemiyet ve insaniyet için yaratılmıştır. Bütün hars adamları böyledir.
>
> Şiirin içtimaîliğini ve ferdîliğini sormak sanat istemek değildir. 'Sanatkâr, şair var mıdır?' diye sormalıyız. Bu ise hemen ısmarlamakla bulunmuyor!" (Saffet Örfi: 47 / 407)

Hasan Âli Bey "Şiir ve Şair" başlıklı yazısında, bu kavramlar üzerinde fikir yürütüyor, düşüncelerini açıklıyor. Bu yazının hemen her tarafında var olan bu tanımları yazarın kalemiyle verelim:

> "Şiir, hayat ve kâinatın karanlıklarında yaşayan meçhûlün sesidir."
>
> "Şiir, mevcut olanın, mevcut olması arzu edilene ilticası; noksanın kemâle iştiyakıdır."

"Şiir, zekânın kendini tel'in etmesi; kalbin bu acze karşı merhamet duymasıdır."

"Şiir, mütenahiye sığmayan ruh-ı beşerin nâmütenahiliklere gömülmesidir."

"Şair, ıztırabın neşesini, fakat bundan daha çok neşenin ıztırabını duyandır."

"Şair, mevcudiyetini muayyeniyetlerden halâs ve şe'niyetlerden insilâh ettikçe kendini bulur."

"Şair, herkese benzemeyen ve benzemek istemeyen adamdır."

"Şair bir nevi hasta insandır. Asabî, gökle deniz arasına yıldızların gerdiği şualar gibi ince ve keskindir. Başka türlü olsaydı ihtizaz edebilir miydi? Her his ona dokundukça o bir parça daha incelir; fakat biraz daha keskinleşir. Onun için değil midir ki bu türlü adamlara temas ettikçe içimizde raşeler doğar veya nameler hissederiz. Şair titreten ve yakan insandır.

Şiir nedir, anlamak isteyenler, dedikosunu yapanlardan değil, bizzat şair olanlardan sormalı; şair kimdir tanımak arzu edenler, şiirin zevkini tatmaya alışmalıdır." (Hasan Ali: 50 / 468)

Hasan Âli Bey, "Cuyou Nazarında Şiir ve Şair" başlıklı yazısında Cuyou'nun bu konudaki düşüncelerini bizzat kendi ifadelerini tercüme ederek vermiştir. Yazının sadece bir paragrafı Hasan Âli Bey'e aittir, diğer bölümler Cuyou'nundur. Cuyou, bu yazısında, şiirle ilmi karşılaştırmakta ve ikisi arasındaki farkları şöyle ortaya koymaktadır:

"... Tesadüfen zihne varit olmuş basit bir fikir, şiirin derinliklerinden nâ-ma'dut fikirleri davete kifayet edebilir. Ve bütün bu fikirler, en sâkitanesine varıncaya kadar, sadası sizde akisler yapan bir kalp teşkil ederler ki bu kalp, sizin düşündüğünüz, sizin hissettiğiniz ve nihayet sizin sevdiğiniz şeylerdir.

İşte hakiki şair, bu sesleri uyandırabilenlerdir! İlme gelince bu, müdrike tarafından kıskıvrak yakalanan, fakat mahdut ve muayyen olan fikirlerden mürekkeptir. Bu itibarla ilim, zekânın zaferine ve onun bir nevi huzur ve sükûnuna delalet etmektedir. Halbuki şiir, bilakis birçok fikir ve hislerin tahrikinden tevellüt eder, mefkûre her defasında bunları zapt ve teshir edemediği için muztarip olur; o inkıta kabul etmez ebedî bir telkindir.

Şiir, işte mevcudatın loş, müteharrik ve bî-nihaye âmâkına atılmış bir nazar!.." (Hasan Âli: 54 / 33)

Yazar, ilmin soru sormadığına, alimlerin sorulan sorulara cevaplar vererek insanları tatmin etmeye çalıştıklarına değinerek şiirin bizzat sorular sorarak etkili olduğunu belirtmektedir.

Cuyou'ya göre şiirle fikir iç içedir. Ne zaman ki şairler, kendilerini vakit geçirten insan olarak düşünmeye başlar ve şiirlerinden fikri eksik ederlerse, o zaman, şiir cansız bir ceset olur ve ölür.

Ali Canip Bey "Edebiyat Âleminde Tazelenen Mesele" adlı yazısında Tok Sözlü Kâri'nin "Hayattaki Hayat Düşmanı Şiirler" başlıklı yazısındaki iddialara cevap veriyor. Yazar, Tok Sözlü Kâri'nin "Şair içtimaî bir mahlûktur. Şiir, içtimaî bir eserdir." tarzındaki görüşünü paylaşıyor ama ferdî şiirlere "Ferdiyetçilik, iflas etmiştir." biçimindeki görüşünün doğru olamayacağını söylüyor. Hafız'ı, Fuzûlî'yi, Lord Byron'u, Alfred de Musset'yi örnek göstererek bunları nasıl yok sayabileceğimizi, Hâmit'in "Makber" şiiri ayarındaki şiirlerin kıymetsiz mi kabul edileceğini öğrenmek istiyor.

Ali Canip, böyle kuvvetli şiirlerin, şairlerin kendi muhitlerine sırt çevirmelerine sebep olamayacağını belirtiyor. Romantizm, bu yolla ortaya çıkmıştır. Yazar, romantizmi "bir milletin kendisini edebiyatta bulması" olarak tarif ediyor. Almanlar'ın kendi membalarının farkına varması ve onlara dönmesiyle kendilerini bulduklarını ve büyük Alman edebiyatını oluşturduklarını, yazarın biz vermiş olduğu kısa ve öz bilgilerden öğreniyoruz. Ali Canip Bey, romantizmden hareketle Almanlar'ı ve bizi; aynı zamanda eski nesille yeni nesli karşılaştırıyor ve aradaki farkları ortaya koyuyor.

> "Romantizm aynı zamanda 'sanatta hürriyet' demek olduğundan müteakiben her şair kendi temayülüne göre şiirler yazdı. Bizim için bugün böyle bir vaziyetten bahsetmeye henüz hak ve salâhiyet olmasa gerektir. Çünkü hars ve edebiyat âlemimizde Alman zekâ ve edebiyatının geçirdiği inkılâbı yapmış değiliz. Edebî rüşte vasıl olmayanlar için 'Keyfime göre hareket edeceğim.' demek hiçbir şey ifade ve temin edemez. Eski şairlerimiz Acemler'i taklit etmişler. Taklit fena bir şeydir. Fakat bunlar hiç olmazsa tam taklit ettikleri için, üstatları kadar kavi şairler yetiştirmişlerdir. Bilâhare Fransızlar'ı taklit edenler, vakıen Acem mukallitleri derecesinde muvaffakiyet gösterememişlerdir. Fakat "Abdülhak Hâmit" nesli, "Tevfik Fikret" nesli elbette ve elbette bugünkü nesle fâiktir. Bir Namık Kemâl, bir Sezaî, bir Cenap, bir Nazif birer kuvvettir. Daha sonra bir Yakup Kadri, bir Ömer Seyfettin, bir Fazıl Ahmet, bir Reşat Nuri, bir Ahmet Haşim... elbette ihmal

edilemez. Fakat bugün yeni yazmaya başlayanlarda alâkabahş bir kalem maalesef göremiyorum. Biz bu toprağın adamları değil miyiz ve bu çocuklar bu vatanın yavruları değil mi? Aramızda bir ayrılık gayrılık var mı ki kendilerine karşı kanaatlerimizde hasmâne hareket edelim? Mecmuaları dolduran manzumeler, gayet sönüktür. Bu, onların istidatsızlıklarından değil, kültürsüzlüklerinden ileri geliyor. Yukarıda bazılarının isimlerini saydığım şairler, muharrirler 'okur adamlar'dı. İşte 'Tok Sözlü Kâri'nin iştirak edeceğim bir mülâhazası da şudur: 'Yüz okumak bir yazmak, yüz yazmak bir neşretmek!' " (Ali Canip: 47 / 404)

Ali Canip Bey, bu yazının devamı niteliğinde olan "Şiir ve Edebiyatımıza Dair" adlı yazısında taklitçiliğimizi eleştiriyor. Servet-i Fünûn döneminde Fikret bir otorite olunca, arkadaşları (Cenap Şehabettin hariç) onu taklit etti. Şiirleri onunkilere benzedi. Haşim, Fransız sembolistlerine özenerek şiir yazınca, o zamanki gençler de onu taklit etmeye çalıştı. Ali Canip Bey, yazısının sonuna o dönemdeki gençlerin bu taklitçiliğini eleştiren bir yazısından bir paragrafı ekliyor.

Yine dünkü ve bugünkü nesli karşılaştırarak, ihtiyacımız olan şiir konusundaki görüşlerini de bu son bölüme ekleyerek mesajını ulaştırıyor.

"... Üzerimize düşen vazife, bizden daha genç olanları ikaz etmektir. Bugün şiir -ister aşk neşideleri olsun, ister başka mevzuda parçalar- umumiyetle hararetsiz, renksiz, basit, değersizdir. Hiçbirinde bir hırs, bir iştiyak, bir tefevvuk hissi izine rast gelemiyoruz. Divan edebiyatı -şimdiye kadar birçok makalemizle şerh ve tafsil ettiğimiz akamet ve sakameti unutulmamak şartıyla- kendi muhit ve nevi içinde pek kuvvetliydi. Tanzimat'ı müteakip tezahür eden yeni Avrupaî edebiyat, o kudreti gösteremedi, bugünkü edebî vaziyetimiz ise daha natüvandır! (...) Edebiyat tarihlerinin karşılıklı mukayesesi bize şunu öğretiyor: Şiir ve sanat, insanî bir mahsuldür. Her edebiyat başka edebiyatlardan, başka fikir ve irfan sahalarından gıdasını ayarak kuvvetlenebilir." (Ali Canip: 48 / 434)

Ali Canip Bey, "Türk Edebiyatında Pastoral Nev" başlıklı yazısında pastoral şiiri tanıtıyor. Eski şiirimizde kasidelerle tabiat tasvirleri yapıldığını, ama bunun maksat için bir araç olduğunu ve pastoral şiir sayılamayacağını söylüyor. Pastoral şiir Avrupa edebiyatlarına rönesansla birlikte girmiştir. Kır ve köy hayatını anlatan bu şiirlerde idil ve eglog gibi iki şekil görülür.

Türk edebiyatında ilk pastoral şiir örneği Abdülhak Hâmit'in "Sahra" adlı eseridir. Zaten şair-i âzâm da bu eseri için "bir tecrübe-i nev-zemin" tabirini kullanmıştır. Batılılaşma, ülkemizde

bütün unsurlarıyla gerçekleşemediği için bu türdeki örnekler de (bir kültür parçası olarak) hâliyle geç gelmiştir. Yazar, Servet-i Fünûn şairlerinden Fikret'in bazı şiirlerinin de pastoral olduğunu belirtmiş, "Bir An Huzur" ve "Yeşil Yurt" adlı şiirlerini de örnek olması için yazısına eklemiştir. Ona göre Orhan Seyfi'nin "Gönülden Sesler" adlı kitabında da pastoral şiir örnekleri vardır.

> "Şunu da kaydetmeliyiz ki cihan halk edebiyatları içinde zenginliğiyle birinci dereceyi muhakkak işgal eden 'aşık edebiyatı'mızda bu nevin kadrosu içine girecek nefis şiirler mevcuttur." (Ali Canip: 29 / 44)

Ali Canip Bey, "Türk Edebiyatında Didaktik Nev" adlı yazısında da hem Batı şiirinden hem de Türk şiirinden örnekler getirerek bu türü anlatıyor.

> "... Bir sanatın veya bir ilmin prensiplerini öğretmek gayesiyle kaleme alınan mensur ve manzum eserlere didaktik derler. (...) Didaktik neve dahil olan şiirler için mevzu payansızdır: Dinî, ahlâkî, felsefî, edebî fikirlerden tutunuz da nücûma ziraata, alelumum fenne ait eserler, şakalı sözler vezin ve kafiye ile imtizaç ederek didaktik nevi vücuda getirirler." (Ali Canip: 30 / 63)

Ali Canip Bey, bu yazısında sadece didaktik şiir üzerinde durmuştur. Türk edebiyatından bu türe Kutadgu Bilig, Hebbetü'l-Hakayık, Divan-ı Hikmet, Yunus Divanı, Hayriye (Naci), Latife (Vehbi Efendi) gibi eski edebiyatımıza ait eserleri örnek verirken; yeni edebiyatımızdan da Halûk'un Defteri (Tevfik Fikret), Mihnetkeşan (İzzet Molla), Rübab-ı Şikeste (Tevfik Fikret), Şermin (Tevfik Fikret), Zafernâme (Ziya Paşa)'yi örnek göstermiştir.

Ali Canip Bey, "Türk Edebiyatında Lirik Nev" başlıklı yazısında da bu türü tanıtıyor, kökenini anlatıyor, Türk ve Batı edebiyatındaki örneklerini veriyor.

> "Bugün lirik vasfı, bir duyguyu çok pervasız, çok serbest -yani kalpten doğduğu gibi- ifade eden, zihnî unsurlardan musaffen coşkun şiirlere verilmektedir. Avrupalı müellifler her lirik şiirde adetâ müşterek bir damga bulurlar: Lirik şiir mutlaka 'Kendiliğinden doğmuş bir mahiyet arz eder', derler." (Ali Canip: 35 / 162)

Lirik şiirin kökeni, lyra denilen telli çalgıdan geldiği için, yazar, Türk şiirinde eskiden şiirlerin kopuzla söylendiğini belirterek kopuz ve kullanımı hakkında bir bilgi verir. Orphée, Linus, Tyrtée, Pindare, Sapho gibi şairler eski Yunan edebiyatının önde gelen lirik şairleridir. Türk

edebiyatında ise ilk akla gelen Fuzûlî'dir. Abdülhak Hâmit'in "Makber"i de lirik şiirin sadece Türk edebiyatında değil, dünya edebiyatındaki en güzel örneklerinden biridir.

> "Yetiştirdiği büyük şairler ve bilhassa halk edebiyatının esas seciyesi düşünülerek hükmedilir ki Türk'ün ruhu pek liriktir. Ah bu lirik ruhun en kuvvetli eseri olan halk musikisi -fakat yalan yanlış değil- olduğu gibi mest edecektir. O ne gönülden kopup dökülen bedîî terennümlerdir." (Ali Canip: 35 / 163)

II- Hikâye-Roman

Nahit Sırrı Bey, "Roman, Büyük Hikâye ve Hikâye Hakkında Birkaç Mülâhaza" başlıklı yazılarında, bu edebî türler hakkında bilgiler vermektedir. Yazar, romanı, "Hayattan alınan büyük bir parça veyahut bir muharririn muhayyile, sanat ve ilmiyle halk edilmiş bütün bir hayat" olarak tanımlamaktadır. Nahit Sırrı Bey, bu başlık altında üç yazı yazmıştır. Yazılara Kenan Halet Bey'in yazmış olduğu "Kısa Hikâye Hakkında" adlı bir eleştiri yazısı ve İbrahim Necmi'nin Milliyet gazetesinde yazmış olduğu iki eleştiri yazısı ile cevap verilmiştir. Nahit Sırrı Bey, İbrahim Necmi'nin eleştirilerine "Hayat Mecmuası" sütunlarında karşılık vermiş, Kenan Halet Bey'in iddialarına verdiği cevap ise bu sütunlarda yer almamıştır.

Nahit Sırrı Bey, ilk yazısında romanın konusunun nasıl işleneceği mevzuu üzerinde durmaktadır. Örnek olarak Recâizâde Mahmut Ekrem'in "Araba Sevdası" ve oğlu Ercüment Ekrem'in "Gün Batarken" adlı romanlarını veriyor. Bu romanlarda mevzuun yeteri kadar işlenemediğini ve çok sathta kaldığını söylüyor. Yazara göre bir romancı, her türlü mevzuu ele alabilir, bunları dilediği gibi işleyebilir, hatta tarihî konuların işlendiği romanlarda tarihî şahsiyetlerin gerçek kimliklerine ters bir şekilde onları değerlendirebilir. Fakat, onun asıl başarısı eserinde hayattan parçalar bulunmasıdır.

> "... Müellifin dimağından çıkarıp sayfalara attığı eşhastan hayat, bu eşhasın mütekabil münasebetlerinden mütevellit vekayide hayat bulunmalıdır. Mevzu ne kadar geniş, ne derecede dağınık ve uzun olursa olsun, kitabı bıkmadan, yorulmadan, sade içindeki bazı fikirlerle tasvirlerin hatırı için değil, fakat doğrudan doğruya eşhasın hayatı ile alâkadar olarak, bu eşhasın ümitlerini, korkularını, saadetlerini ve ıztıraplarını duyup tadarak okuyabilmeliyiz. Kitap bu meziyeti haiz olup bizi merak ve heyecanla bağladıktan ve nihayetine kadarokuyup bitirttikten sonradır ki, romanın mevkiini ve romancının derecesini tayin edebiliriz." (Nahit Sırrı: 77 / 495)

Nahit Sırrı Bey ikinci yazısında, Mehmet Rauf'un "Eylül", Halit Ziya'nın "Aşk-ı Memnu" ve Reşat Nuri'nin "Çalıkuşu" romanlarını örnek olarak almakta ve bunlardaki bazı sahnelerin gerçek hayatla olan uygunlukları üzerinde durmaktadır. Yazara göre "Eylül" romanının sonu zorlamayla yazılmıştır. Yangın neticesinde iki kahramanın ölümü yerine başka bir son seçilseydi belki de daha mantıklı olacaktı. "Çalıkuşu" romanında, gerçek hayat sahnelerine rastlamaktayız. Şahıslar da gerçek hayattan alınmış kişiler özelliği göstermektedir. Fakat romandaki bütün şahıslar, ihtiyar doktor hariç, Feride'yi anlatmak için romanda vardırlar ve vak'a üzerinde hiçbir etkileri yoktur. Dolayısıyla Feride'nin Anadolu'yu gezmesi, romanın bitiminde sanki, okuyucuda Anadolu'yu biraz fazla gezdirilmiş havası yaratabilir. "Çalıkuşu"nun asıl üstünlüğü, üslûbunda ve tasvirlerindeki başarısındadır. Aşk-ı Memnu ise teknik özelliğiyle başarılı bir romandır.

Yazar, edebiyatımızda roman olarak kabul edilmiş bazı eserlerin büyük hikâye olduğunu söylemektedir. Ona göre roman 300, 400, 500, 600 sayfadan, büyük hikâye 150, 200 sayfadan ve küçük hikâye en az 4-5 en çok 15-20 sayfadan müteşekkildir.

> "Büyük hikâye azami olarak 200 sayfadan ibaret olduğu için, bunun muharriri, kârîin sıkılıp eseri elinden atacağı korkusuyla bir roman yazan kadar bî-huzur değildir. Çünkü faraza 500 sayfanın müddet-i imtidadınca sıkılmağa tahammül edemeyen bir sabır ve metanet, 50, 100 ve hatta 150 sayfayı üslûbun veya bir seciye tasvirinin hatırı için okumağa razı olabilir." (Nahit Sırrı: 78 / 512)

Nahit Sırrı Bey, hem roman, hem büyük hikâye ve hem de küçük hikâye için ortak olarak hepsinin gerçek hayat sahneleriyle bağlantılı olması neticesinde başarılı olabileceklerini söylemektedir. Küçük hikâyenin sınırları dar olduğu için, yazar daha mahir olmak zorundadır.

> "... Küçük hikâye muharriri ne derecede dikkat ve maharetle hareket etmelidir ki, meselâ üç yüz yaprak temin edilen bir tesiri beş on sayfa istihsal ve muhafaza edebilsin! Küçük hikâye yazan muharrirde heyecana gelen bir ruh değil, fakat iyi işleyen bir dimağ ve hele iyi gören gözler lâzımdır." (Nahit Sırrı: 80 / 26)

Yazar, bu üç yazısında roman, büyük hikâye ve hikâye konusu üzerinde dururken yabancı yazarların eserlerinden, özellikle Fransız romanlarından örnekler verir. Fakat bu romanların adını tercüme etmeyip, doğrudan Fransızca olarak vermiştir. Biz ise sadece Türk yazarlarının bazılarının eserlerini dikkate aldık ve yazıları özetlerken onları örnek verdik.

Nahit Sırrı Bey'in "Roman, Büyük Hikâye ve Hikâye Hakkında Bazı Mülâhazalar" başlıklı yazısına ilk tepkiyi (Aslında buna tepki de denemez.), Kenan Halet Bey, "Kısa Hikâye Hakkında" başlıklı yazısıyla göstermiştir. Halet Bey, Nahit Sırrı Bey'in "küçük hikâye"sini "kısa hikâye" olarak isimlendirmektedir. Yazısını da bir tepki yazısı değil, bir eksikliği ortadan kaldırmak için yazılmış bir yazı olarak değerlendirmektedir. Yazar, İngiliz edebiyatında kısa hikâyenin nasıl tarif edildiğini belirtir ve bunları tek tek açıklamak yoluna gider. Ona göre, kısa hikâye sistematik bir şekilde yazılmalıdır.

"Tarif: 'Kısa hikâye':

1) Kısa ve

2) hayalî

3) tahkiyedir ki

4) ancak birkaç karakteri,

5) teferruatı teksif edilmiş ve

6) bir plân dairesinde cereyan eden vukuat şekline konulmuş,

7) vak'anın kahramanı veya herhangi bir minör karakteri tarafından mütekellim, yahut da bizzat muharrir tarafından gâip sigasıyla anlatılan,

8) hareket, karakter tahlili veya vâkıa muhitinin tasviriyle, ilmî, felsefî veya ruhî mukaddimelerle başlayan,

9) en sonunda, ya okuyanın zihnindeki suallere birer birer cevap verip bütün karakterleri teker teker aradan çıkaran bir dénouementle bağlı yahut da şüphe ve kararsızlığı birden kesip atarak ortadan kaldıracak climaxla neticelenen,

10) okuyanda tek bir intiba bırakan

11) bir mücadelede

12) yalnız artistik bir taraftan gösterir, fakat tamamıyle açmaz." (Kenan Halet: 82 / 78)

Kenan Halet Bey, bizim yazarlarımızın bu sistematiği pek kavrayamadıklarını ve hatta bu konu üzerinde hiç düşünmediklerini söyleyerek şikâyetçi olmaktadır. Bununla birlikte bu yazısı vasıtasıyla Nahit Sırrı Bey'in yazılarına bir katkı sağladığı inancıyla mutlu olduğunu da belirtmektedir.

Nahit Sırrı Bey, "Roman ve Hikâyelere Dair Mülâhazalar" başlıklı yazısında, kendi yazılarına, Milliyet gazetesinde İbrahim Necmi'nin öne sürdüğü itirazları cevaplamaktadır. Yazara göre roman ve hikâyeler yazarın hafızasında ve hayal dünyasında canlandırdığı, diğer bir ifadeyle yarattığı bir dünyadır. İbrahim Necmi, Nahit Sırrı Bey'in roman ve hikâye konusunda yapmış olduğu

tasnif ve değerlendirmeleri doğru bulmamakta, roman, büyük hikâye ve küçük hikâye dışında başka türler de bulunduğunu belirtmektedir. Yazar da bunun doğruluğu konusundaki endişelerini dile getirmekte ve cevaplar vermektedir. Tabiî ki biz okuyucu olarak İbrahim Necmi'nin yazısını göremediğimiz için onu, sadece, Nahit Sırrı Bey'in cümleleriyle tanımaya çalışıyoruz. Nahit Sırrı Bey de ilk üç yazısında dile getirdiği bir hususu tekrar etmeyi lüzûmlu görüyor.

> "Bundan evvelki yazıda da demiş olduğum vechile, roman hayattan alınmış bütün bir safhadır, hayatta ise her şey vardır. Böyle olduğuna göre, kâride yorgunluk ve bıkkınlık hasıl etmeyeceğinden emin bulunursa, romancı yazacağı romandan esas vak'a ile münasebeti pek uzak olan şahıslardan ve hadiselerden bile bahse salahiyettardır." (Nahit Sırrı: 83 / 84)

Yazar, "Şıpsevdi" romanının başlangıç bölümünü örnek vererek, tramvay arabasındaki kadınların karışılıklı konuşmalarının mahalle kadınları arasında geçebilecek konuşmalar olduğunu söyler ve Hüseyin Rahmi'nin gerçek hayattan bir kesit getirdiğini belirtir.

Nahit Sırrı Bey'in bir başka yazısı, "Roman Tasniflerine Dair Son İzah" başlığını taşımaktadır. Bu yazı da İbrahim Necmi'nin aynı konuda Milliyet'te yazdığı bir yazıya cevap olarak kaleme alınmıştır. İbrahim Necmi, özellikle Nahit Sırrı'nın yukarıya alıntı yaptığımız cümlelerine takılmış ve romanda her mevzuun ele alınmasının yanlışlığına değinmiş, bunu da istediği gibi yorumlamıştır. Yani biraz yazarın söylediklerinin tersini söylemek yoluna gitmiştir. Nahit Sırrı Bey'in ifadelerinden anladığımız kadarıyla yazar, bu tartışmalardan bıkmış ve sona ermesini istemektedir. Bu nedenle, İbrahim Necmi Bey'in birkaç roman ya da hikâye türü daha bulunduğunu belirten cümlelerinin yanlışlığını vurgular ve başka hiçbir tartışmaya meydan vermeyecek şekilde son bir kez kendi görüşlerini aktarır.

> "1) Roman, büyük hikâye ve hikâye, membaını hayattan alan ve muharririn muhayyilesiyle meşhudatından husul bulan şeylerdir.
>
> 2) Bunları üç kısma ayırmak muvafıktır. Çünkü en bariz hudut üç sınıf üzerinde teksif edilebilir.
>
> 3) Bu üç kısımdan en büyüğüne roman denilir. Bu doğrudan doğruya hayata naziredir. Hayatın neşe ve heyecanlarını, âlâm ve ıztırabatını, bin bir safhasını ve hesapsız eşhasını ihtiva edebilir. Bu itibarla da uzunluğuna hat olamaz, lâkin kısalığının hududu kabil-i tayindir.
>
> 4) Bir veya birkaç kişi arasında geçen macerayı etraflı bir surette anlatan nev-i edebiye büyük hikâye demek lâzımdır.

5) Bir maceranın tek safhası, bir mizacın yalnız bir vaziyette tahlili, bir hadisenin münferit ve teferruatsız manzarası ve nihayet uzun bir mevzuun tafsilattan tamamıyle mahrum edilmiş bir icmali küçük hikâyedir.

Bu noktaları tespitten sonra evvelki makalelerde de uzun uzun anlattığımız bu şeyleri rakama rapt ettikten sonra; 25 sayfada en kısa hikâyeyi ve 600 sayfada sade orta romanı ve bu iki nev arasında da tam altı diğer nevi ihtiva edecek tasniflerle karşılaşmak ihtimalini sadece mizaha meyyal bir hayalin mahsûlü addedeceğim." (Nahit Sırrı: 88 / 187)

Nahit Sırrı Bey, tekrar örneklere döner ve bu düşüncelerini onlarda gösterir. Yazısının sonunda, "Hayat"ın sütunlarını bu tartışmalarla meşgul etmemek için, bu konudaki son yazısını yazdığını da belirtir.

Nahit Sırrı Bey'in roman tekniği konusundaki bir başka yazısı da "Romanlarda Plân ve Tesadüf Meseleleri"dir. Yazarların romanlarındaki kahramanlarını kendi çocukları gibi düşündüklerini ve onları büyüttükten sonra bazen söz geçiremediklerini belirten yazar, plânsız yazılan eserlerin başarısızlığından söz etmektedir. Yazarın verdiği bilgilerden Yakup Kadri'nin "Sodom ve Gomore"yi Milliyet'te tefrika edilirken günlük olarak yazdığını öğreniyoruz. Bu da her geçen gün okuyucuyu usandıran bir şekilde devam etmiş ve hem yazar, hem de yarattığı kahraman, Necdet mecalsiz kalmıştır. Nahit Sırrı Bey'in plânsız yazılan eserlere verdiği bir diğer örnek de İzzet Melih'in "Tezat" adlı romanıdır. Bu tür eserler, yazıldıkları zamanlarda ilgi görseler dahi zamanla unutulmaya mahkûmdurlar.

Yazarın üzerinde durduğu ikinci konu tesadüf meselesidir. Romanlardaki tesadüf konusu öyle sık rastlanan bir konu değildir. Zaten tesadüflerin çokluğu romanı zayıflatır ve edebî gücünü kaybettirir. Yazara göre romanlarda tesadüf iki şekilde karşımıza çıkmaktadır. Birincisinde tesadüf, romanın düzenini sağlayan bir unsurdur ve roman sanki hayatta tesadüfün oynadığı rolü ispat için yazılmıştır. İkincisinde ise tesadüf, yazarın aczini ifade eden bir tarzdadır. Yazar, romandaki düğümleri çözmekte aciz kalırsa tesadüflere başvurur. Bu da romanın hayatla olan bağını ve gerçeklik tarafını aksatır. Okuyucu gerçek bir olayı okuduğunu düşünürken bir tesadüfle olayın neticelenmesi onu hayal kırıklığına uğratır. Tesadüf bir roman için en büyük kusurdur, denilebilir. (Nahit Sırrı: 103 / 489-490)

Nahit Sırrı Bey, "Romanı Bitiriş Tarzları" başlıklı yazısında, romanın hayatın bir aksi olduğu düşüncesinden hareketle, hayatta hiçbir şeyin bitmediğini ve sürekli olarak devam ettiğini

söylemektedir. Dolayısıyla romanın bitmesi de söz konusu değildir. Okuyucu, romanı okuyup kapağını kapattıktan sonra dahi kahramanların daha sonra nelerle karşılaşabileceğini düşünebilir. Bu onun en doğal hakkıdır. Bazen roman yazarı bulduğu sonucu kendisi de beğenmez, hatta okuyucuya da beğendiremez.

> "Roman, hikâye ve piyes yazan, Allah'la rekabete girişen ve bunda bazen de muvaffak olan bir fanidir. Allah'ın halkettiği hayat, her vak'ası başka bir vak'aya karışan bir umman iken, onun her eserinde söyleyeceği şeyleri tamamen bitirmesi nasıl mümkün olur ve neden istenir? Zaten kendisinin muvaffakiyeti anlattığı şeylere bir mabat aramamızla da ölçülebilir. Çünkü, Recaizâde'nin pek güzel söylemiş olduğu vechile: en güzel eserler insanı düşündürenlerdir!
>
> Küçük hikâyenin bitiş tarzına gelince, bu mademki bir mizaç ve hadisenin aksinden ibarettir, ani ve seriüzzeval bir ziyanın en güzel bir canlanıp parlayıştan sonra tatlı bir sönüşünü andıran bir şekilde, naklettiği şeye nihayet veren her muharriri, bitiriş tarzında muvaffak olmuş sayarız..." (Nahit Sırrı: 115 / 205)

F- Hikâye-Roman Tahlilleri

I- Türk Romanları ve Hikâyeleri

Son Yıldız: Hikmet Şevki Bey, "Son Yıldız" adlı yazısında, Mehmet Rauf'un son romanını değerlendiriyor. Yazar, romanın konusunu anlatmıyor ve daha çok teknik tarafını ele alıyor. Roman, mevzu itibarıyle bir romandan çok bir büyük hikâye özelliğindedir. Okunduğu zaman bir Servet-i Fünûn romanı intibaı uyandırmaktadır. Yazar, felsefî ve ruhî tahliler yaparken bunları çok uzatmıştır. Oysa, son dönem Fransız romancıları bunları bir iki satırla herhangi bir konuşmanın arasına sıkıştırarak vermektedirler. Mehmet Rauf Bey, İtalya hakkında vermiş olduğu malûmatı çok fazla ve bazen gereksiz yere uzatmış, kahramanlar arasındaki irtibatın kopmasına neden olmuştur.

Hikmet Şevki Bey, "Son Yıldız"ın bir tasvir romanı olduğunu ama bunun da yazar tarafından oldukça suiistimal edildiğini söylemektedir. Bazı kahramanlar ise davranışları itibarıyle inandırıcı olamamışlardır.

> "Mehmet Rauf Bey'in Son Yıldız romanı vak'a itibarıyle kuvvetsiz, üslûp nokta-i nazarından iyidir. Roman tekniğine kat'iyen riayet edilmemiş, bundan on, hatta yirmi sene evvelki tarz tercih olunmuştur.. Senelerce evvel Edebiyat-ı Cedide külliyatının en güzel eserleri olan 'Eylül' ve 'Siyah İnciler'i yazarn muharririn kaleminden insan daha muvaffakiyetli ve daha yüksek eserler bekliyor." (Hikmet Şevki: 98 / 392)

Bahar ve Kelebekler: Ali Canip Bey, "Bahar ve Kelebekler'e Dair" başlıklı yazısında, Ömer Seyfettin'in bir sene içinde "Yüksek Ökçeler", "Gizli Mabet" ve şimdi de "Bahar ve Kelebekler" adlı hikâye kitaplarının neşredildiğini söylüyor. Yazar, "Bahar ve Kelebekler"i tanıtmak amacıyla kaleme aldığı yazısında Ömer Seyfettin'in "Yeni Lisan" konusundaki düşüncelerini ve hikâyelerindeki özellikleri anlatmaktadır. Özellikle kullandığı lisan, hikâyelerinde fazla tasviri gereksiz görmesi, tahlillere yer vermemesi çok eleştiri konusu olmuştur. Yazarın söylediğine göre "Bahar ve Kelebekler"de "Von Sadreştayn'ın Karısı" ve "Von Sadreştayn'ın Oğlu" adlı hikâyeler

bulunmaktadır. Başka hangi hikâyelerin bulunduğu konusunda bir başka bilgi de verilmemektedir. Ali Canip Bey, Ömer Seyfettin'in hikâyelerindeki bazı özellikleri şöyle sıralamaktadır:

> "Dikkat eden kâri derhal anlar ki Ömer Seyfettin uzun, yorucu tasvirlerden şiddetle kaçınıyor. Ne resmetmek istiyorsa bir iki fırça darbesini kâfi görüyor. Tıpkı Maupassant gibi!.. Her hikâyesinde bu meyanda 'Bahar ve Kelebekler'i teşkil eden parçalarında bütün kudret ve mahareti bilhassa bu noktada mündemiçtir. Okuyan, kolaylıkla yazılabilecek şeyler karşısında bulunduğunu zanneder. Adeta kelimeleri, üslûbu görmez: Vak'alarla meşgul olur. Fakat dikkat edecek olursa bu vak'alar tabiattaki vak'alardan daha mümtaz ve hususidir. Orijinaldir, eksantriktir. Müstesna bir kafanın buluşlarıdır. Kendini göstermeyen üslûp ise herkese nasip olamaz. Bir mazhariyetin mahsulüdür. Öyle bir mazhariyet ki kendini göstermek istemediği hâlde derhal hissedilir. İnsana: 'Bu Ömer Seyefettin'in kaleminden çıkmıştır' dedirtir. İşte onun sanatı!.." (Ali Canip: 26 / 504)

Yakılacak Kitap: Hikmet Şevki Bey, "Yeni Eserler" başlıklı yazısında Ethem İzzet'in "Yakılacak Kitap" adlı romanını tanıtıyor. Roman, yasak bir aşkın mahsulü olan ve toplumda "piç" damgasını yiyen bir kızın hayat hikâyesini anlatmaktadır. Hikmet Şevki Bey, "Eğer bu mevzu, İstanbul'da geçse, roman alelâde bir roman olurdu. Oysa Anadolu'nun muhtelif yerlerinde geçmektedir ve dönemin birtakım ayrıntılarını vermektedir." diye düşünmektedir.

> "... Bu roman, aynı zamanda Anadolu'nun muhtelif köşelerindeki yaşayışı, konuşuşu, zevkleri canlandıran, eski memur tiplerini, düşüncelerini yaşatan uzun bir tetkiktir. (...) Yakılacak Kitap, bize eski bir kaza kaymakamını, Anadolu'daki mütevelli kadınları, bir köydeki gelin alayını, eşraf denilen kısmın ahlâksızlıklarını kuvvetli bir üslûpla canlandırmaktadır. Ethem İzzet Bey'in bu eseri yazmadan evvel, Anadolu'da uzun bir tetkikatta bulunduğu anlaşılıyor. Yakılacak Kitap, günahkâr bir babanın işlemiş olduğu cinayetlerinin ne gibi feci neticelere sebebiyet verdiğini gayet güzel teşrih etmektedir." (Hikmet Şevki: 37 / 220)

Şimşek: Hikmet Şevki Bey'in "Yeni Eserler" başlığı altında tanıttığı diğer eser, Peyami Safa'nın "Şimşek" adlı romanıdır. Yazar bu yazısında, her eserin başka bir şekil ve tarzı tanıtmak için yazıldığını, "Şimşek" romanının da Türk edebiyatında örneğine pek fazla rastlanmayan bir karakter romanı olduğunu söylüyor. Romanın vak'ası bir karakterin daha iyi anlaşılması için hazırlanmıştır. Hikmet Şevki Bey, "Şimşek"i aynı zamanda tahlilî bir roman olarak görmektedir.

"Muharririn vak'aların arasına sıkıştırmış olduğu mülâhazalar, fikirler, bizim o vak'a veya hadisenin ruhî ve felsefî kısımlarına nüfuz edebilmekliğimize yardım etmektedir. Tahliller, vak'aları daha açık ve daha vazıh göstermektedir. Romandaki bazı tasvirler doğrudan doğruya son zamanlarda Fransa edebiyatında görülen sürrealizm tarzındadır. . Hakikaten bu yeni şekil, tasvirlerde muvaffakiyeti teshil ediyor." (Hikmet Şevki: 37 / 220)

Hikmet Şevki Bey, romanda bazı tahlillerin fazla uzun olduğunu ve bunun da eserin güzelliğini bozduğunu; ama her zaman her romanında farklı bir şekil deneyen Peyami Safa'nın bu karakter romanıyla bir boşluğu doldurduğunu da belirtiyor.

Kına Gecesi: Hikmet Şevki Bey'in "Yeni Eserler" başlıklı yazısında tanıttığı üçüncü eser, F. Celâlettin'in küçük hikâyelerini muhtevî "Kına Gecesi" adlı hikâye kitabıdır. Hikmet Şevki Bey, hikâyeleri iki gruba ayırıyor: Birinci grupta yaşadığımız hayattan izler vardır. Bu hikâyeler; Kına Gecesi, Devâir-i İşgal, Eğlencehane-i Osmanî Kumpanyası gibi hikâyelerdir. Yazar, bu hikâyelerde olayları vermekle yetinmiştir. Yani bir sonuca bağlama endişesi taşımamıştır. İkinci kısımdakiler ise bilinen hikâye tarzında yazılan, Ceza, Perniyal Hanımefendi, Frengi, Serap, İstiskal gibi hikâyelerdir.

Hikmet Şevki Bey, F. Celâlettin'in ümit vaat eden bir genç olduğunu, bu hikâyelerinin daha önce yayınlanan hikâyeler olduğunu ve genç yazardan yeni hikâyeler beklediğini söylüyor. Yazar, kitaba ad olan "Kına Gecesi" hikâyesi için şunları söylüyor:

"Kına Gecesi, eski adetlerin manasızlığına en iyi bir hücumdur. Bu hikâyede herkesçe malûm olan tipler, rakı sofralarındaki latifeler, samimi konuşuşlar, kavgalar o kadar canlı yaşatılmıştır ki, bunları okurken böyle bir geceyi insan muhayyilesinde bütün kuvvetiyle canlandırabiliyor." (Hikmet Şevki: 37 / 220)

Bu Toprağın Kızları: Ali Canip Bey, "Muvaffak, Fakat Korkunç Bir Eser" başlığıyla yayınlanan yazısında Aka Gündüz'ün "Bu Toprağın Kızları" adlı romanını tanıtıyor. Yazı, çok ayrıntılı bir yazı değildir. Yazar, bu romanı özellikle telkin kudreti bakımından Türk edebiyatının en başarılı eserleri arasında görmektedir.

"Bu toprağın kızları dört cephelidir:

1) Sokak kızı,

2) Salon kızı,

3) Kendi kendinin kızı,

4) Bu toprağın kızı.

Her bir cephede bu toprağın kızlarından bazılarının talii pervasız, sert bir kalemle hâk ve resmedilmiştir. (...) Bu safhaların hepsi muvaffak; hepsi bir başka korkunç macerayı anlatıyor; fakat bir tanesi, 'Kendi kendinin kızı, o kadar kuvvetli ki aralarında çok münasebet ve hatta müşabehet olan Vurun Kahpeye romanını -muharririnin müsellem iktidarına rağmen- gölgede bırakıyor.' " (Ali Canip: 98 / 385)

Ali Canip Bey'e göre bu eser, beş on senelik çırak edebî devreden yarına kalabilecek üç beş eserden biridir.

İki Süngü Arasında: Mustafa Nihat Bey, "İki Süngü Arasında" başlıklı yazısında Aka Gündüz'ün bu ad altında yayınlanan eserini ve diğer eserlerinden hareketle onun romanlarındaki bazı özellikleri anlatmaktadır:

"Aka; Namık Kemâl, Hâmit, Nazif soyundan lirik bir yazıcıdır. Onlardan ayrılığı, görüşündeki sükûn ve emniyetten ileri geliyor. Realizme çıkan bu sükûn ve emniyet onu romanesk olmak gülünçlüğünden kurtarıyor. (...) En çok realist olmak istediği zaman dahi şairlikten kurtulamayan muharrir sık sık lirizme kendini kaptırıyor. (...) En küçük hikâyesi bile hayatın teksif edilmiş bir faciasıdır. İnsanın kalbini demir bir pençe içine alan sayfaları var. Ve bu sayfalar o kadar güzel bir Türkçe ve ustalıklı bir surette yazılmış ki hatırdan bir türlü çıkmıyor." (Mustafa Nihat: 131 / 17-18)

Bir Kadın Düşmanı: Hikmet Şevki Bey, "Bir Kadın Düşmanı" başlıklı yazısında Reşat Nuri Bey'in romanlarından birini tanıtıyor. Roman, 1927 yılında yayınlanmıştır.

Bir Kadın Düşmanı'nda Humongolos ve bir genç kız arasındaki vak'a anlatılmaktadır. Humongolos, yüzü çirkin olduğu için hiçbir kadına yaklaşmayan bir adamdır.

Yazar, Reşat Nuri Bey'in bu konuyu ustalıkla işlediğini ve tezini romanın içine yayma başarısını gösterdiğini söylemektedir. Eğer, bunu yapamamış olsaydı, bu takdirde eser bir roman olmaktan çok, bir tezi ispatlayan kitap özelliği kazanacaktı. Hikmet Şevki Bey, romanı tam değilse

de bazı hatlarıyla özetlemektedir. Özette sadece Humongolos'un adı geçmektedir. Diğer kahramanların adları verilmemiştir.

> "Reşat Nuri Bey'in bu son eseri, gerek üslûp, gerek yazılış ve gerek mevzu itibarıyle çok kuvvetlidir. Yazılışındaki tarz, başlı başına bir muvaffakiyettir. Birinci kısımda roman bittiği hâlde, ikinci kısımda daha büyük bir alâka uyandırarak, aynı mevzuu başka bir noktadan daha canlı bir şekilde tetkik etmek güç bir meseledir. Reşat Nuri Bey'in sihhar kalemi bu müşkülâtı izale etmiş ve ikinci kısmı birincisi kadar canlı bir vakayi ile süslemeye muvaffak olmuştur. (...) Bu eserin mevzuundaki kuvvet, her şeyin mevkiini kolaylıkla tebdil eden zamanın bile aksi tesirlerinden onu koruyacaktır." (Hikmet Şevki: 31 / 100)

Yeşil Gece: Nahit Sırrı Bey, "Yeşil Gece Hakkında" başlıklı yazısında, Reşat Nuri Bey'in romanlarından "Yeşil Gece"yi tanıtıyor. Yeşil Gece, kitap olarak çıkmadan önce bir gazetede tefrika edilmiştir. Roman kahramanı Şahin Efendi, medrese ile Darülmuallimin arasındaki farkı görüp, Darülmuallimin'de okumayı tercih eden, İstanbul'da rahat bir öğretmenlik yerine Anadolu'ya gitmeyi isteyen ve gittiği Sarıova kasabasında yobazlarla mücadele eden bir tiptir.

Nahit Sırrı Bey, Yeşil Gece yazarını bir romancı olarak çok başarılı bulmaktadır. Bununla birlikte, eser hakkında matbuatımızda hiçbir eleştiri yazılmamış olmasını da üzüntüyle karşılamaktadır.

> "... Daima aşk maceralarının ve gönül ihanetlerinin hikâyesine hasredilmek istenen ve hikmet-i vücudu sade bu macera ve ihanetlerin hikâyesi zannolunan roman, 'Yeşil Gece'de kaç asırlık bir maziyi birden kavrıyor; bu birkaç asırlık izmihlâl ve felaketlerimizin esbabını bir bir görüyor; Meşrutiyet'in ilanıyla Cumhuriyet'in teessüsü arasında geçmiş senelerin niye öyle akîm ve fecaatle dolu olduklarını tamamen gösteriyor. Gönül dertlerine ve kadın maceralarına ait içinde bir küçük ima bile bulunmadığı hâlde, eser sizi başından en son sayfasına kadar, bir dakika bile tevekkufunuza müsaade etmeden sürüklüyor. İçinde hiç aşk ve aşk azap ve ıztırabı olmadan kendisini bu kadar heyecan ile okutturan bir eser olarak Shakespeare'in Jules Cesar'ını hatırlıyorum. Ne şerefli benzeyiş!" (Nahit Sırrı: 102 / 471)

Renksiz Iztırap: Faruk Nafiz Bey, "Renksiz Iztırap" başlıklı yazısında Şükûfe Nihâl'in son romanını tanıtıyor. Romanda ikinci derecedeki kahraman, birinci derecedeki kahramana üstün

gelmektedir. Yazar, romanı bir büyük hikâye olarak değerlendirmekte ve romantik olduğunu söylemektedir.

> "...Şükûfe Nihâl Hanım, şiirlerinde olduğu gibi, bu büyük hikâyesinde de insanları yüksek bir tepeden seyrediyor. Hazan rüzgârlarında hakim olan ruh bu eserlerde de realiteyi tesiri altına almıştır. Bunun içindir ki 'Renksiz Iztırap'ta mevzudan ziyade hayaller göze çarpıyor. Orada yaşayan insanlar gibi onlardaki aşk da romantiktir, mevzuun kahramanı olan kadının ölümünü hazırlayan vereme kadar her şeyde görülen romantizmdir." (Faruk Nafiz: 118 / 274)

Gönül Gibi: Hikmet Şevki Bey, Suat Derviş Hanım'ın ilk baskısı 1929 yılında yapılan "Gönül Gibi" adlı romanını tanıtıyor. Bu romanda Suat Derviş Hanım'ın farklı bir teknik denediğini belirten yazar, eseri de tam bir roman gibi görmemektedir. Çünkü roman denecek kadar zengin ve ilginç olayları ihtiva etmemektedir. Yazar, Suat Derviş Hanım'ın bu romandan önceki eserinin "Ne Bir Ses, Ne Bir Nefes" adlı eser olduğunu da ilave etmektedir.

> "Gönül Gibi, eski tarz roman sistemlerinden kendini kurtarmağa muvaffak olmuş bir eserdir. Anlatış, tasvir tarzları tamamıyle yenidir. Fransa edebiyatında bu yeni şekli en muvaffakiyetle yapabilen muharrirlerden Beynet Walmer, Suat Derviş Hanım'ın tarzında tasvir ve vakayii diğerlerine tercih etmektedir. (...) Gönül Gibi romanında vak'aya kat'iyen ehemmiyet verilmemiştir. Bu eserde bir kadının derin ve büyük aşkının izzet-i nefsi ve kadınlık gururuyla mücadelesi yaşatılmış, bu tarz etrafında en güzel mensur şiirler sıralanmıştır." (Hikmet Şevki: 136 / 15)

II- Yabancı Roman ve Hikâyeler

Faust: Galip Bahtiyar Bey, "Faust Hakkında Bir İki Söz" (Galip Bahtiyar: 1 /18-19) ve "Faust'u Nasıl Anlamalı?" (Galip Bahtiyar: 32 / 114-115) başlıklı yazılarında hem Faust hakkında bilgi veriyor, hem de Goethe'nin felsefesini anlatıyor.

Faust, dilimize Galip Bahtiyar Bey tarafından tercüme olunmuştur. Yazar, bu tercümeyi on beş yıllık bir süre içinde yapmıştır. Goethe de Faust'u altmış senelik bir çalışmayla yazmıştır. Dolayısıyla Galip Bahtiyar Bey'in hazır bir metni tercüme ederken, bu kadar uzun yıllar içerisinde tercüme etmesi, sadece elinin ağırlığıyla ölçülemez; aynı zamanda mütercimin hem Faust'a hem de Goethe'ye duyduğu büyük hayranlıkla da izah edilebilir.

Galip Bahtiyar Bey'in bu tercümesi, Hayat Mecmuası'nın ilk sayısından itibaren okuyuculara ilave olarak verilmiştir. Böylece mecmua, bir kültür hizmetini de yerine getirmiştir. Yazar, bu yazılarını tercüme ettiği eserin daha kolay anlaşılması için kaleme almıştır. Yazılardaki düşünceler, hep felsefî olduğu için buraya almayı gerekli görmüyoruz.

Gösta Berling Efsanesi: Nahit Sırrı Bey, "Gösta Berling Efsanesi" adlı romanı tanıttığı "Bir Efsane Kitabı" adlı yazısında, İsveçli yazar Selma Lagerlöf'ün (1858-1940) bu eseri hakkında bilgi veriyor.

Gösta Berling adında bir rahibi konu edinen Lagerlöf, içkiye düşkün bu rahibin bir gün teftiş nedeniyle görevini bırakıp kaçmasını ve bundan sonra yaşadığı maceraları anlatıyor. Eserde, Gösta Berling bir masal kahramanı hüviyetindedir. Nahit Sırrı Bey, "Gösta Berling Efsanesi"ni çok beğenmiş ve Halk Birliği Derneği'nin bu eseri tercüme ettirmesini istemiştir.

> "...Dram, komedi, masal ve realist hikâyenin bütün unsurlarını sinesinde toplayan bu eseri, bu vadide bana şimdiye kadar okuması nasip olmuş her kitaptan güzel buldum. Ve mütemadi muvaffakiyetleriyle iftihar ettiğimiz Halk Birliği Derneği bu eseri itinalı ve iktidarlı bir kalemle Türkçeye naklettirirse, dillerde gezen halk masallarından, çocuklardan ak saçlı ihtiyarlara kadar herkesi sermest edecek bedialar vücuda getirmenin imkânını ve yollarını göstermiş, öğretmiş olacaktır.
>
> Ve belki bir gün, Anadolu'nun bağrında köylülerin çocuklarını okutup masallarını dinleyen bir genç Türk hocası da, lisanımıza Selma Lagerlöf'ün bu şan ve zaferini getirir." (Nahit Sırrı: 126 / 432)

İklimler: Reşat Nuri Bey, "Garp Edebiyatı Haberleri" başlıklı yazısında André Maurois'nın "İklimler" adlı bir romanının neşredildiğini ve büyük rağbet kazandığını haber veriyor. İklimler, iki parçadan oluşmaktadır. Birinci parçada, Philippe Marcena kendi hayatını, ikinci parçada Philippe'in karısı İsabelle Philippe'in hayatını anlatır. Böylece Philippe'in hayatı iki bakış açısıyla anlatılmış olur. Philippe, düzenli bir hayata sahip olmasına rağmen başka iklimlerde dolaşmaktadır. Roman, aldatma ve aldatılmalarla hareketlenir. Yazar, Philippe için şunları söylüyor:

> "Hayatı gayet muntazamdır. Sabahtan akşama kadar fabrikasında işiyle gücüyle meşgul olur. Fakat muztarip, kararsız ruhu mütemadiyen başka iklimlerde dolaşmaktadır. Aşk ve kadın hakkında garip hayalleri vardır: Ezelde erkekle kadın tek bir vücut teşkil edermiş. Sonra kadın erkekten kopup ayrılmış. Erkek müebbeden

yarım ve yaralı kalmış. Kendi parçasını bulup yerine koymadıkça tamam bir mahlûk olamazmış." (Reşat Nuri: 106 / 24)

Philippe'in bu arayışı, onu felakete sürüklemiştir. Yazar, münekkitlerin "İklimler"i sadece Maurois'nın değil, bu zamanın en kıymetli eserlerinden biri olarak değerlendirdiğini de söylüyor.

Salammbo: Nahit Sırrı Bey, Gustave Flaubert'in (1821-1880) "Salammbo" romanını tanıttığı yazısında, bu eserinin Madam Bovary'den sonraki en güçlü eseri olduğunu söylemektedir. Nahit Sırrı Bey, eserlerinden hareketle onun ne tam romantik, ne de tam realist kabul edilemeyeceğini, Madam Bovary'nin realist olmasına karşın Salammbo'nun romantik bir tarzda yazıldığını belirtmektedir. Eserde Roma ile Kartaca arasındaki savaştan, Kartaca'nın galip çıkması ve bunun neticesinde Kartaca'nın kendilerine savaşı kazandıran paralı askerlere paralarını ödememek istemeleri, Kartaca Kralı'nın kızı Salammbo ile paralı askerlerin komutanı Mato arasındaki karşılıksız aşk, romanın vak'asını oluşturmaktadır. Nahit Sırrı Bey, romanın konusunu oldukça uzun olarak özetlemiştir. Flaubert, Salammbo'yu yazmadan önce Kartaca harabelerini gezmiş ve Kartaca konusunda yazılmış bütün eserleri okumuştur. (Nahit Sırrı: 144 / 8-10)

Georgette Garou: Nahit Sırrı Bey, Dominique Dunois'nın "Georgette Garou" adlı romanını tanıttığı "Bir Emir ve Bir Kitap Hakkında" başlıklı yazısında, bu eserin 1929 senesi "Femina Edebiyat Ödülü"nü kazandığını söylüyor.

Nahit Sırrı Bey, romanın teknik özellikleri hakkında hiçbir bilgi vermiyor. Sadece romanı özetliyor. Bir kadın romancı olan Dunois, bu romanında Georgette Garou adlı bir genç kadının hikâyesini anlatıyor. Roman, para ve servet için harcanan bir hayatı ve sevmediği bir adamla evlenmek zorunda kalan; bu nedenle eşini aldatan ve bir başka aşk için herşeyini bırakıp evini terk ettiği zaman, köpeğinden başka vedalaşacak kimseyi bulamayan bir kadını anlatıyor. Nahit Sırrı Bey, özellikle romanın sonuç kısmını beğendiğini yazısının sonunda belirtiyor:

"Sonra... Sonrayı romancı da meçhul bırakıyor. Ve eserin son kelimeleri: 'Neredesiniz Georgette Garou?' sualidir. Evet, nerede? Tekmil malını bırakarak giden ve kendisini geçkinlik bekleyen kadın, o yabancı kendinden bıkarsa ne olacak, nerelere kadar düşecek? Köyde deniyor ki, güya dönmesin diye, adresini bilen Didiér ona daima para göndermektedir. Fakat bilmiyoruz ki bu sahih mi? Ve kadın romancı bize bu kadını o kadar maharetli bir tarafgirlikle sevdirmişti ki, bir büyük şehrin o maske gibi boyalı yüzlerini gece yarısından sonra sokakların loş köşelerinde

göstererek insanı çağıran kısık sesli bir kadın olması ihtimali, yüreği sızlatıyor. Ve neticedeki bu meçhuliyet ne güzel!.." (Nahit Sırrı: 118 / 277)

Reşat Nuri Bey de Dominique Dunois'nin "Femina Mükâfatı" kazanması münasebetiyle "Garp Edebiyatı Haberleri" başlığı altında yer alan yazısında Dunois'nın 1923 yılında girdiği yayın hayatında beş yıl içinde yedi roman yazdığını belirtiyor ve "Zevce", "Letanue", "Lucille, Şaşkın Kalp" adlı romanlarının adlarını ve kısa özetlerini vererek, mükâfat kazandığı "Georgette Garou"ya sözü getiriyor. Reşat Nuri Bey, Fransız münekkitlerden birinin roman hakkındaki sözlerini aktarıyor:

"... Köy ve köylüler hakkında yazılmış hiçsbir kitap bizde bu kadar kuvvetli bir tesir hasıl etmedi. Bu nevi eserler köylüyü ya haşin yahut da çok şairâne gösterir. Halbuki Georgette Garou, toprak adamlarını olduğu gibi gösteriyor: İptidaî, kurnaz, inatçı insanlar ki hayatlarını istinat ettirdikleri iki üç umdeden biri taarruza uğradığı gibi gayet fena mahlûklar olabilirler." (Reşat Nuri: 113 / 175)

Le Journal Intime : Nahit Sırrı Bey, Pierre Loti'nin "Le Journal Intime" isimli romanını tanıttığı "Loti'den Yeni Bir Kitap" başlıklı yazıda, bu eserin Loti'nin hayatından bir bölümü aktardığını söylüyor. Yazara göre bu kitap, Loti'nin içinde hiç hikâye malzemesi olmadan, sade hayatını anlattığı dördüncü kitabıdır. Nahit Sırrı Bey, kitap hakkında vermiş olduğu genel bir bilgiden sonra romanı özetliyor. (Nahit Sırrı: 121 / 327-328)

Gündüz Dilberi: Nahit Sırrı Bey, "Kessel'in Son Romanı" başlıklı yazısında, Fransız yazar J. Kessel'in "Gündüz Dilberi" adlı romanını tanıtıyor. "Gündüz Dilberi", Pierre adlı bir doktorla mutlu bir evliliği olan Séverine'in bir arkadaşının sözlerinden etkilenerek, sırf merakını yenmek amacıyla gittiği genel evde her gün gündüz saatlerinde çalışmak üzere anlaşmasını, gün geçtikçe bundan zevk almasını ve acı sonunu anlatmaktadır. Romanda ruhî tahliller önemli yer tutmaktadır. Bununla birlikte Nahit Sırrı Bey, romanın kurgusunda birtakım kusurlar bulmaktadır. "Gündüz Dilberi", yayınlandığı zaman Fransa'da oldukça şiddetli tepkiler görmüştür. (Nahit Sırrı: 132 / 27-28)

Vahşi Tesmiye Edilen Hayvanların Hayatı: Hikmet Şevki Bey, "Fransa Akademi Mükâfatı" başlıklı yazısında 1929 yılı Fransız Akademisi Roman Ödülü'nü M. André Demaison'un kazandığını bildiriyor. Eserin adı bir cümle niteliğinde: "Vahşi Tesmiye Edilen Hayvanların Hayatı." Yazar, Demaison'un bu eseriyle ödül kazanmasının en büyük nedenini "hayvanların hayatını anlatmış" olmasında görüyor. Demaison, eserini oturup masa başında kurgulayıp yazmamış, bizzat

Afrika'nın vahşi ormanlarında, vahşi hayvanlarla birlikte bir tecrübe yaşamış ve neticede bu eseri kaleme almıştır. Hikmet Şevki Bey'in şu sözleri, eserin önemini göstermektedir:

> "Yalnız eski bir nazariye iflas etmiyor, aynı zamanda yeni ve kuvvetli bir tez meydana çıkıyor. En vahşi hayvan, insanların yapacağı güzel muameleler neticesinde vahşet yolundan ayrılır. Bunu daha fazla tetkik edecek olursak, hayvanların vahşetine insanların sebep olduğunu söylemek mecburiyeti hasıl olur. (...) Bu yeni nazariye de o kadar güzel teşrih edilmiş, o kadar kuvvetli bir şekilde canlandırılmış ki, insan gayri ihtiyarî ormanlarda yaşayanlara karşı bir muhabbet hissediyor." (Hikmet Şevki: 140 / 23)

Hikmet Şevki Bey, Fransız Akademi azasından Camille Jullienne'in, Demaison konusunda "Edebiyatı eskilikten kurtarıp yeni ufuklara doğru yol açanlar en büyük vazifeyi görmüş olanlardır." dediğini de yazısında belirtiyor.

Erromango: Nahit Sırrı Bey, Pierre Benoit'nın "Erromango" adlı romanını tanıttığı "Vehim ve Korkunun Kitabı: Erromango" başlıklı yazısında, Benoit'nın her romanında kadın kahramanlara çok yer verdiğini ve bunu da, romanları, en çok kadınlar okuduğu için yaptığını söylemektedir. Kadın kahramanlar, hep kadınlık gururunu okşayacak tarzda yaratılmışlardır. Oysa "Erromango"da sadece bir kadının hayali vardır.

> "Kitapta, kadın olarak ancak ölmüş bir kadının hayali var. Bu hayalin mütemadiyen hatırlanması da onu bir müddet kollarında tutmuş, erkekçe aşkının unutulmamış olmasından değil, fakat ölünün kocası zannettiği bir adamın intikam alması ihtimaliyle roman kahramanının vehimden korkuya, korkudan cinnet ve cinnetten intihara sürüklenmesi esnasındadır." (Nahit Sırrı: 141 / 14)

Erromango, roman kahramanı Fabre'ın yaşadığı ve Avustralya'ya bağlı bir adanın adıdır. Vak'a burada cereyan eder. Nahit Sırrı Bey, vak'ayı ayrıntılarına da girerek, oldukça uzun bir şekilde özetler. Lisanımıza çevrilmemiş bu eserin, çevrilmesini temenni ederek sözlerini noktalar.

G- Gezi Yazıları

Nahit Sırrı Bey, Fransız yazar Roland de Regules'in "Seyahat Edebiyatı Hakkında Düşünceler" adlı kitabını tanıttığı yazılarında, bu kitaptan hareketle seyahat edebiyatının öneminden ve Evliya Çelebi olmasaydı belki de "Seyahatnâme" gibi bir eserimiz olmayacağından, bizim de seyahat edebiyatının en güzel örneklerinden birine sahip olamayacağımızdan bahsediyor. Yazar, son dönemde en çok Falih Rıfkı'nın Brezilya intibalarını anlattığı "Brezilya" adlı eseri beğeniyor. Cenap Şehabettin'in "Hac Yolunda"sını da seyahat edebiyatımızın önemli numunelerinden biri olarak gösteriyor.

Yazar, nerelerin gezileceğini ve hangi yerlerin anlatılacağını da iyi düşünmek ve tespit etmek gerektiğini söylüyor. Bazı eserler vardır ki iyi birer seyahat kitabı oldukları hâlde, yazarının sıkıcı anlatımından dolayı ilgi çekmezler, bazıları da sırf yazarının üslûbundan, tabiat tasvirlerinden dolayı alâka uyandırırlar. Pierre Loti'nin eserleri buna iyi bir örnektir. (Nahit Sırrı: 86 / 148-150)

Nahit Sırrı Bey'in ikinci yazısının başlığı da Roland de Regules'in kitabının adını taşıyor. Regules bu eserinde Mısır, Filistin ve Suriye'ye yaptığı geziyi edebî bir lisanla anlatmıştır. İkinci yazı, hemen hemen "Seyahat Edebiyatı Hakkında Düşünceler"e ayrılmıştır. Bu arada Nahit Sırrı Bey, yeri geldiği için kendi hatıralarına müracaat ederek Kopenhag, Tiflis ve Weimar'a yaptığı seyahatlerle ilgili düşüncelerini açıklamıştır. (Nahit Sırrı: 87 / 167-169)

Nahit Sırrı Bey'in yazdığı bir başka yazı da "Bir Seyahat Kitabı" başlıklı yazıdır. Bu yazısında, Fransız Henry Bidou'nun "Kuğuların Yuvası" adıyla neşrettiği kitabını tanıtıyor. Bidou bu eserinde, Danimarka, İsveç ve Norveç'e yapmış olduğu seyahatle ilgili intibalarını aktarmaktadır. Nahit Sırrı Bey'e göre bu eser, bu üç krallığın mazisi ve hâli hakkında sadece bir kitap okuyarak bilgi edinmek isteyenlere tavsiye olunacak bir kitaptır. (Nahit Sırrı: 123 / 378-379)

Cevat Bey, "Yolcu Duygu ve Görüşü ile" başlıklı yazılarında İstanbul'dan yola çıkarak Avrupa'nın çeşitli ülkelerine yapmış olduğu seyahatlerdeki intibalarını kısa notlarla veriyor. Cevat Bey'in gezdiği ve intibalarını kaydettiği ülkeler şunlardır: Bulgaristan [Sofya], Sırbistan, Macaristan [Viyana], Almanya (Cevat: 142 / 11); Hollanda (Cevat: 143 / 7-8); Amsterdam (Cevat: 145 / 8).

Bu yazı dizisi üç yazıdan oluşmaktadır. "Yolcu Duygu ve Görüşü ile" başlığını taşıyan ilk iki yazıdan ikincisi tamamen Hollanda'ya ayrılmış; üçüncü yazı "Amsterdam" başlığı altında bu ülkenin bir şehrinin tanıtılmasına hasredilmiştir. Yazar, ikinci yazıda seyahat edebiyatımız ve Evliya Çelebi hakkında şunları söylemektedir:

> "Bizim epeyce zengin bir edebiyatımız var. Evliya Çelebi'den Falih Rıfkı'ya kadar geçen yazıcılarımızın seyahat hatıraları bir araya toplanırsa adam akıllı bir yekûn teşkil eder. Bunların içinde en güzelleri benim kanaatıma göre birincisiyle sonuncusudur.
>
> Seyahat edebiyatımız hakkında beni bu istitrata Evliya Çelebi'nin Amsterdam hakkındaki yazıları sevk etti. Galiba Evliya Çelebi'den sonra bu şehre uğrayan vatandaşlarımızdan hiçbirisi görüşlerini bize anlatmadı. Evliya ile bugün aramda asırlar farkı var. Bu profesyonel seyyah ve yazıcıdan bugüne kadar asırlar geçmeseydi benim gibi hem seyyahlıkta ve hem de yazıcılıkta amatör olan bir adam böyle bir şeye cesaret edemezdi." (Cevat: 143 / 7)

Hollanda konulu bir başka seyahat yazısı da Faik Sabri Bey tarafından kaleme alınmıştır. Yazar, Almanya'nın Hannover şehrinden İngiltere'ye giderken, Hollanda'ya uğrar. İşte yazarın "Flemenk'te İki Gün" başlıklı yazısı, bu Hollanda seyahatiyle ilgili intibalarını dile getirdiği bir yazıdır. (Faik Sabri: 30 / 69-74)

Şevket Hilmi Bey ve Hamit Sadi Bey'in Anadolu'yu tetkik amacıyla yapmış oldukları seyahatlerle ilgili intibaları Hayat Mecmuası'nın çeşitli sayılarında "Anadolu'yu Tetkik Seyahatleri" genel başlığı altında yayınlanmıştır. Aslında bu seyahatler, Anadolu'yu özellikle coğrafî yönden tanıtmak amacıyla yapılmış seyahatlerdir. Bu arada karşılaşılan ilginç şeyler de yazılara eklenmiştir. Bunun dışında bu yazılara, seyahat edebiyatı içinde yer vermek oldukça zordur.

Şevket Hilmi Bey, "Seyahat İntibaları" başlıklı yazısında Hitit eserlerini tetkik için Founder Austen adlı bir yabancıyla yaptığı seyahati anlatıyor. Gezilen ve görülen yerler sırasıyla şunlardır: Mudanya, Bursa, İnegöl, Pazarcık, Bozhöyük, Eskişehir, Sivrihisar, Ankara, Keskin, Yozgat, Alaca, Boğazköy, Sungurlu, Çorum, Osmançık, Hacı köy, Merzifon, Havza, Samsun. (Şevket Hilmi: 36 / 189-193)

Hamit Sadi Bey "Kocaeli" isimli yazısında, Kocaeli ve çevresini (Hamit Sadi: 66 / 269-272), "Akova'dan Gümüşova'ya"da Batı Karadeniz'deki Akova ve Gümüşova arasındaki havaliyi

(Hamit Sadi: 71 / 369-372), "Aladağ Manzaraları"nda Bolu ve çevresini (Hamit Sadi: 76 / 483-486) anlatmaktadır. Bu seyahatler coğrafî seyahatlerdir. Yazarın ifadeleri o kadar canlıdır ki insan, bu seyahatleri sanki kendisiyle beraber yapmışız gibi bir düşünceye kapılıyor.

İstanbul Darülfünûnu Arkeoloji ve Sanat Tarihi Müderrisi Gabriel Bey'in "Anadolu'da Atikiyat Tetkiki Maksadıyla Bir Cevelan" ünvanlı yazısında Kayseri, Sivas, Tokat ve Amasya'daki tarihi eserleri tetkik ettiğini, bu geziye Asar-ı Atika Müfettiş-i Umumisi Aziz Bey'in refakat ettiğini söylemektedir. (Gabriel: 82 / 69-74)

Türkiye'nin konu edildiği bir başka yazı da Mehmet Halit Bey tarafından kaleme alınan "Evliya Çelebi'ye Nazaran H. XI. Asırda Erzurum"dur. Bu yazıda, serhat şehrimiz Erzurum'un XVII. yy.daki durumu, Evliya Çelebi Seyahatnamesi'ne müracaat edilerek anlatılmıştır. (Mehmet Halit: 120 / 307-308)

Kâzım Sevinç Bey, "Türkistan-ı Çinî'de Seyahat" başlıklı yazısında Doğu Türkistan'daki halkın yaşam şartlarını, buraların coğrafyasını anlatmaktadır. Aslında yazı, Kâzım Sevinç Bey'in yapmış olduğu bir gezinin intibalarını içermektedir. İngiliz ve Amerikalı kâşiflerin, özellikle Owen Lattimore'un yazdıklarından hareketle kaleme alınmıştır. (Kâzım Sevinç: 89 / 213-217)

İsmail Hikmet Bey'in "Türk Ellerinde" genel başlığı altında yayınlanan ve 6 yazıdan oluşan yazı dizisinin ilk üç yazısı "Batum'a Doğru" (İsmail Hikmet: I- 136 / 11-13; II- 139 / 13-14; III- 140 / 7-9), diğer üç yazısı da "Acara Cumhuriyeti'nde" (İsmail Hikmet: I- 142 / 20-23; II- 143 / 6; III- 144 / 10-11) başlığını taşımaktadır. İlk bakışta birbirinden bağımsız gibi görünen bu yazılar, birbirinin devamıdır. İsmail Hikmet Bey, Azerbaycan'a gitmiş ve bir süre orada kalmıştır. Azerbaycan'a gidebilmek için; İstanbul'dan Batum'a kadar deniz yolculuğu, Batum'dan da Ermenisten ve Gürcistan kanalıyla Azerbaycan'a kadar tren yolculuğu yapmak zorundadır. 1923 yılında gerçekleşen bu seyahat esnasında yazar, Bolşevik İhtilâli'nin halk üzerindeki etkilerini ve ülkeye girip çıkan herkesin, her şeyin sıkı bir denetimden geçişini çarpıcı cümlelerle anlatmaktadır.

Bu yazı dizisi bir seyahat yazısı olduğu hâlde, anı yazısı özelliğini de ihtiva etmektedir. Yazar, o kadar sade bir lisan kullanmıştır ve olayları o kadar tatlı bir üslûpla anlatmıştır ki yazıları okumaya başlayınca; yazarın sevinç ve heyecanlarını da kendisiyle birlikte yaşıyoruz. Altıncı yazı mecmuanın 144. sayısında yayınlanmıştır. Yazarın amacı, Azerbaycan'a gitmektir. Oraya yaptığı seyahati anlatan yazarın, Azerbaycan'la ilgili fazla malûmat vermemiş olması dikkat çekicidir. Bize öyle geliyor ki bu yazı dizisi de "Hayat"ın yayın hayatına son vermiş olması nedeniyle, diğer bazı yazı dizileri gibi yarım kalmıştır.

H- Edebiyat Eğitimi ve Öğretimi

Ali Canip Bey, "Orta Tedrisatımızda Edebiyat" başlıklı yazısında, ünlü Fransız eğitimci Gustave Lansone'un görüşlerini aktarmaktadır. Bir Pedagoji Kongresi'nde Salamon Renack, "Orta tedrisatı işgal eden XVII. asır edebiyatı yerine XVIII. asır edebiyatı konulmalıdır." tezini, Gustave Lansone "XVII. Asır mı, XVIII. Asır mı?", "Orta Tedrisatta Asrî Tetkikler" adlı konferanslarıyla desteklemiştir. Lansone şunları söylemiştir:

> "Bugünün mürebbisi, XVII. asırda mevcut olmayan şeyi bilakis XVIII. asırda bulur: Eski hükûmet tarzının idealist ve amelî tenkidini, içtimaî duygunun hararetini, ilmî tecessüsü, demokratik idarenin esasları olan hürriyet, müsavat, halk menfaati fikirlerini, akidelerin cizyesinden kurtulmuş bir cemiyete rehberlik eden aklî taharrileri, ilmî terakkileri hep orada bulur. Şüphesiz XVIII. asır edebiyatının ne tenkidi, ne ilmi, ne felsefesi, ne de siyasî meşkûresi bizimkilerin aynı değildir. (...) İçinde yaşadığımız zihnî ve içtimaî nizamın menşelerini biz o devirde buluyoruz. Bugün hâlâ hareketimizin muharrikleri olan duyguları o devirde tanıyoruz. Voltaire, Montesqiue, Diderot, Rousseau, Buffone bize daha yakındırlar. Bizim mirasımızı toplamak ve cehdimize devam etmek hususunda Racine'le Bousseau'dan ziyade onlar çocuklarımızı daha iyi tenvir ederler..." (Ali Canip: 33 / 124)

Ali Canip Bey, Gustave Lansone'un bu fikirlerini oldukça geniş bir biçimde aktarır. Bu arada kendi düşüncelerini de dile getirir. Burada kısaca ifade ettiği görüşlerini bir başka yazısında, "Orta Tedrisatımız İçin Hangi Eserleri Seçeceğiz?" başlıklı yazısında daha geniş olarak okuyucularının dikkatine sunar.. Yazar, öncelikle Amerikalı bilim adamlarının ve Gustave Lansone'un "edebiyat eğitiminden hasıl olacak gayeler" konusundaki raporlarından alıntılar yapar. Amerikalılar'ın 5 maddede topladıkları amaçları, Lansone 3 maddede toplamıştır:

> "1) Çocuğa yanlışsız yazmayı ve konuşmayı öğretmek,
> 2) Zevkin inkişafına hâdim olmak,
> 3) Çocuğun zihnî teşekkülünü temin etmek." (Ali Canip: 34 / 144)

Ali Canip Bey, sözü bizim edebiyatımıza getirir ve hem Divan, hem Halk, hem de Tasavvuf edebiyatımızı, içinde önemli şairler yetiştiğini, bunlardan kiminin dünya çapında şahsiyetler olduğunu söylediği hâlde, onları da istisna göstererek, Tanzimat'tan önceki edebiyatımızı okullarımızda detaylı bir şekilde öğretmeyi gerekli görmez. Ona göre, Divan şiiri ruhsuzdur, hayattan uzaktır. Belirli kalıpları vardır ve şairler hiçbir zaman bu kalıpların dışına çıkmazlar. Bazı ayet ve hadisler bilinmediği takdirde, bazı beyitlerin anlaşılması da mümkün olmaz. Halk edebiyatı, halkın duygu ve düşüncelerini anlattığını söylediği hâlde, sırf ümmî şairler tarafından dile getirildiği için; Tasavvuf edebiyatı da yaşadığımız hayattan uzak olduğu ve dünyayla bağları koparmayı telkin ettiği için, yazar tarafından orta öğretimde tedris edilmesi doğru kabul edilmemektedir.

Ali Canip Bey'in oldukça uzun yazısını buraya öztlemeye çalıştık. Yazar aslında, bu edebiyatı, tümden ret yoluna gitmiyor. Olaya sadece sosyal fayda açısından bakıyor. Bakış açısı, yine Batılı bilim adamlarının bakış açısıdır. Yazısının sonunda şöyle bir hulâsa yapıyor:

> "Türk çocuğu, kendi milletine mensup muhtelif zümrelerin meydana koydukları edebî tezahürden gafil kalmamalıdır. Divan edebiyatından, Halk edebiyatından, Tekke edebiyatından, yeni Avrupaî edebiyattan ona numuneler göstermek vazifemizdir. Ancak (...) bunlar telkinbahş düşünceleri, salim ahlâkî meıkûreleri, normal ve kuvvetli karakterleri, asil hareketleri, saf hayatı muhtevi bulunmalı, bundan her kitabın mutlaka bir ahlâk nâşiri olması manası çıkarılmamalı, yalnız her kitabın heyet-i mecmuasına hakim olan ahlâkî tonun salim olması ve bütün hayatı müddetince takip edeceği hattı hareketi tespit çağında bulunan talebe üzerinde feyizli bir tesir bırakması lüzûmu anlaşılmalıdır." (Ali Canip: 34 / 145)

Ali Canip Bey, "Orta Tedrisatta Edebiyat Programına Dair" başlıklı yazısında, Hıfzı Tevfik'in "Vakit" gazetesinde kendisinin "Orta Tedrisatımız İçin Hangi Eserleri Seçeceğiz?" adlı makalesine yaptığı eleştirilere cevap veriyor. Bu yazısında Hıfzı Tevfik'in gerçekleri saptırdığını söylüyor. Yazar, önceki iki makalesinde, sadece, Batılı bilim adamlarının görüşlerini aktardığını ve kendi görüşlerini öyle pek fazla ortaya koymadığını belirtiyor. Muhatabının kendisi hakkındaki tüm isnatlarına cevap veriyor. Yazara göre, Batılı bilim adamlarının orta tedrisatta okutulacak eserler hakkındaki şu mülâhazaları dikkat edilmelidir:

> "1) Edebiyatın ilk hedefi talebenin zihnî ve manevî ufkunu genişletmektir.
>
> 2) İntihap edilecek parçalar evvelâ şekilen ve esasen kuvvetli olmalı, yalnız tarihî kıymeti haiz, bedîî kıymetten mahrum eserlerin, yahut büyük fakat ihmalkâr bir muharrir ve sanatkârın kaleminden çıkmış bozuk düzen yazıların orta tedrisatta

işi yoktur. Normal ve sahih surette sanat maddelerine hizmet eden muharrirlerden gayrisini kabul etmeyeceğiz. Saniyen marazî karakterler, büyük bir sanatla çizilmiş olsalar bile gençlere gösterilmemelidir.

3) Edebiyat dersleri, talebeye her edebî nevi hem en yüksek modelleriyle izah etmiş olmalı, hem de bu nevlerden birine mizâcen bîgâne kalmak zaruretinde bulunan genci başkalarıyla tatmin edebilmelidir." (Ali Canip: 36 / 184)

Ali Canip Bey, yüksek tedrisat ve orta tedrisat arasındaki farkın iyi ayırtedilmesi gerektiğini söyler. Burada Fransız Paul Crouzer'nin "İkinci Devrede Fransızca Metinlerin Tetkiki" adlı makalesinden bölümler aktarır. Bu bilim adamının görüşleri de diğerleriyle uyuşmaktadır.

Ali Canip Bey'in tek endişesi, orta tedrisatta, özellikle Divan ve Tasavvuf edebiyatlarından örnekler verilecek olursa, bunların anlaşılamamasıdır. Yoksa bunların hiç bilinmemesi ve öğretilmemesini teklif etmemektedir. Fakat bunların görüleceği yerin orta tedrisat değil, yüksek tedrisat olması gerektiğine inanmaktadır.

"... Hıfzı Tevfik Bey, yukarıki esasları gözden kaçırmamak şartıyla eski edebiyattan parçalar alabilir: Fakat bilmelidir ki alırken hayli zahmet çekecektir; çünkü onlar kolay kolay Garp mütefekkirlerinin yukarıda hulâsa ettiğimiz nokta-i nazarlarıyla telif edilemez. Ben; Türk çocuğu -müfredat programı mucibince- numunesini görsün diye kendi kitabıma da eski nesirden parçalar aldım. Fakat izahat verirken 'Medrese tahsili münevver zümreyi halktan ayırdıkça, münevver zümre halka ve halkın diline tenezzül etmemeye başladıkça lafız şaklabanlıklarıyla dolu acaip, hatta münasebetsiz bir Divan nesri meydana çıkmıştır.' demeyi ihmal etmedim. Yüksek tedrisatta eski tezkirecilerden, müverrihlerden, ahlâkçılardan, fikriyatçılardan inceden inceye bahsedilmelidir. Meselâ bizzat ben, şahsen bu adamlarla meşgul oluyorum. Fakat lise talebesinin onlarla yakın bir alâkası yoktur." (Ali Canip: 36 / 184)

Ali Canip Bey, hâlihazırdaki edebiyat programının Türk çocuğunun ihtiyacına cevap veremediğini, mutlaka düzeltilmesi gerektiğini belirterek sözlerini bitirmektedir.

Hıfzı Tevfik ve Ali Canip Beylerin bu tartışmalarını izleyen Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey, "Orta Tedrisatta Edebiyat Programı Meselesi" başlıklı yazısında, her iki yazarın aslında küçük farklarla aynı şeyi farklı şekilde söylediklerini, Canip Bey'in "Türk çocuğunun ihtiyacına cevap vermiyor." dediği programı hem kendisinin hem de Canip Bey'in içinde bulunduğu komisyonun

birlikte hazırladığını ve yine Ali Canip Bey'in Batılı bilim adamlarının söylediği şeyleri mutlak doğru olarak kabul etmesini de onaylamadığını belirtmektedir.

Fuat Bey de ne Fuzûlî'nin, ne Nedim'in, ne Fikret'in, ne Halit Ziya'nın kullandığı dilin, öğrenci için numune olarak gösterilemeyeceğini, öğrencinin dil ve zevk eğitimini okul dışında, fikrî cereyanlardan, gazete, dergi ve kitaplardan öğrenebileceğini vurgulamaktadır.

> "... Herhangi bir muallimin, talebesini kendi zevk-i edebîsine göre terbiye etmeye kalkışması müfît olmaktan ziyade muzırdır; sanatkârlar, şairler, sanatkâr münekkitler nazarında 'kendi zevkini talebesine cebren kabul ettirmeye çalışan' edebiyat hocasının nasıl muzır ve gülünç addedildiğini hep biliriz?" (Köprülüzâde M. Fuat: 37 / 203)

Fuat Bey, haftada üç saat olan edebiyat derslerinden bir saatin Batı edebiyatından yapılan tercümelere ayrılmasının faydalı olacağına; ama öğrencilerin buna pek fazla alâka göstermeyeceklerine inanmaktadır. Ona göre, yetiştirilen öğrenci, mutlaka millî şuura sahip olmalıdır.

> "... Her ne olursa olsun bu cins eserlerin meydana çıkması, müstakbel neslin edebî terbiyesi için çok iyi olur; şu şart ile ki tedrisatın merkez sıkleti, çocuğa kendi millî harsını tanıtacak sevdirecek ve millî şuurunu takviye edecek bir 'millî edebiyat-hars tarihi' teşkil etsin. Oğuz Destanı'nı, Dede Korkut Kitabı'nı, Yunus Emre'yi bilmeyen ve bilmediği için hakir gören bir Türk çocuğu, cihan edebiyatlarının allâmesi olsa bile Türk şuurundan mahrum, Türk cemiyeti için muzır bir kozmopolittir. Bugünkü edebiyat programı, işte bu noktalar gözetilerek yapıldığı için, hüsnüsuretle tatbikine muktezi vesait ikmal edildiği takdirde, muvaffakiyetle tatbik olunabilir; ve Canip Bey'in makalelerinde edebiyat tedrisatından beklenen bütün gayeler pek kolay temin edilir." (Köprülüzâde M. Fuat: 37 / 203)

Ali Canip Bey, Fuat Bey'in iddia ve itirazlarına "Bugünkü Programın Akameti ve Sakameti" başlıklı uzun yazısında cevap veriyor. Fuat Bey, orta tedrisatta (liseler dahil) sistematik bir öğretimi doğru bulmakta, Ali Canip Bey ise programın bu hâliyle çok yüklü olduğu ve istenilen faydayı sağlayamayacağı iddiasıyla sistematik öğretime karşı çıkmaktadır. Bu nedenle X. ve XI. sınıfların müfredat programlarını tamamen verir. Bu müfredat programı bazı kısımlarıyla bugün üniversitelerimizde dahi uygulanmamaktadır. Yazar, oldukça detaylı bir şekilde aktardığı düşüncelerini şöyle özetlemektedir:

"Bugünkü şu edebiyat programı, lise için baştan başa kusurlu ve zararlıdır. Bilhassa, X. sınıfta çocuk 'hayat'la alâkasını tamamen kesiyor, tam bir sene ahirete sefer ediyor. XI. sınıfın da nısf senesinden fazlası hemen hemen buna yakın uhrevî bir hengamedir. Unutmamalı ki her iki senede çocuk için iki satır yazı yazacak bir saat ayrılmamıştır. Bu cûş u hurûş malûmat arasında zaten ayrılmasına da imkân yoktur." (Ali Canip: 38 / 224)

Ali Canip Bey, Fuat Bey'in "Programı yapanlar arasında Ali Canip Bey de vardı." tarzındaki iddiasını , yazının altındaki dipnotta verdiği bilgiyleçevaplandırıyor; sadece VI., VII., VIII. ve IX. sınıfların komisyonunda bulunduğunu, X. ve XI. sınıfların edebiyat programını doğrudan doğruya sadece Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey'in yaptığını ve müfredatı görünce apışıp kaldığını söylüyor. Bu müfredat programını uygulamanın zorluğunu da Süleyman Şevket adlı öğretmenin dilinden aktarıyor. Ali Canip Bey, bu yazısında da yine ihtiyacımız olan programın çerçevesini çiziyor:

"Bize orta tedrisatımız için mütevazi, tatbiki kabil ve hassaten ve hayata yakın bir edebiyat programı lâzımdır. Bir program lâzımdır ki Türk çocuğunu lâik Cumhuriyet rejimine göre nasyonalist yapsın ve Avrupalı hemsinnine yaklaştırsın!" (Ali Canip: 38 / 225)

Ali Canip Bey'in buradaki itirazlarına ve düşüncelerine, mecmuanın mütcakip sayılarında Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey tarafından verilmiş bir cevapla karşılaşmadık.

Ali Canip Bey, "Muaddel Program Karşısında Tedrisatımız ve Muallimlerimiz" başlıklı yazısında, X. ve XI. sınıfların daha önce uygulanan programlarında bazı düzenlemeler yapıldığını bildiriyor. Bu düzenlemeleri de iki madde hâlinde şöyle gösteriyor:

"1) Bugünün demokratik ve modern ihtiyaçları son derecede nazar-ı dikkatte tutularak Türk edebiyatının muhtelif tezahürlerine ve kollarına ait eski ve yeni (manzum ve mensur) eserlerin en güzidelerinden terbiyevî esaslara göre seçilmiş parçalarla Garp edebiyatlarından her türlü ve bilhassa kendi edebiyatımızda zayıf olan tarzlara ve nevlere ait zengin numuneler gösterileceği,

2) Serbest veyahut hududu çizilmiş mevzular üzerinde tasvir, tahkiye temrinleri, gerek sınıf kıraat kitaplarında mevcut parçalara, gerekse mektep kütüphanesi teşkil edecek broşürlerle müntehabat kitaplarına ve muallim beyin hariçten intihap edeceği

eserlere dair mütalâanameler ve yine bu gibi eserlere ait edebî tahliller ve büyükçe bir eser (meselâ bir roman veya piyes) hakkında icmaller yaptırılacağı noktalarıdır." (Ali Canip: 40 / 264)

Ali Canip Bey, yapılan bu düzenlemelerden elde edilecek neticeyi uzun uzadıya anlatır. Ona göre geçmiş edebiyatımızın yüksek simaları derslere konu edilebilir. Fakat başta verilmiş olan şartlara, özellikle "demokratik ve modern ihtiyaçlar"a uygun olması gerekmektedir. Çünkü Almanlar, Fransızlar, İngilizler, Belçikalılar, Amerikalılar ve daha bazı milletler edebiyat öğretiminde, edebiyatlarının mümtaz simalarına yer vermektedir.

"Hulâsa yeni program, Türk çocuğunu asrın ihtiyaçlarına göre techiz edebilecek esaslara maliktir. Büyük bir Garp mütefekkiri 'Asrımız, diğer asırlardan ziyade bütün cihanı -mazi ve hâliyle- ihata edecek bir ufka sahip olmak istiyor.' diyor. Bu mühim sözü unutmamak ve alelumum tedrisatta talebe ruhuna ait alâkanın oynayacağı rolü bir dakika gözden kaçırmamak şartıyla artık bütün gayret ve himmet vatanperver, milliyetperver meslektaşlarımıza, hocalarımıza kalıyor." (Ali Canip: 40 / 266)

Ali Canip Bey, "Muaddel Edebiyat Programındaki Bir Fıkraya Dair" başlıklı yazısında, bir önceki yazısında yer vermiş olduğu iki fıkradan birincisi üzerinde durmaktadır. Bu iki fıkrayı yukarıya almıştık. Konu daha çok Divan edebiyatından nasıl yararlanılacağı ve Batı edebiyatlarından yapılan tercümelerle oluşturulan broşürlerin özelliği üzerine kurulmuştur. Yazarın Divan edebiyatı konusundaki görüşleri şöyledir:

"... Divan edebiyatı, içtimaî duygular itibarıyle pek züğürttür. Bugünkü Türk çocuğunun ruhunda bu noktadan derin bir boşluk bırakmağa, onu asrın ihtiyacına göre techiz edememeğe mahkûmdur. Mademki edebiyat dersi, talebeyi daha derin duymakla ve daha canlı tahayyül etmekle bırakmayacak, daha doğru, daha sağlam bir tarzda düşünmeye, hatta okuduklarını salim ve makûl bir tarzda hayatta tatbik etmeye sevk edecektir. Divan edebiyatının bu cihetleri temin edemeyeceği meydana çıkıyor demektir. Zaten muaddel programa 'Bugünün demokratik ve modern ihtiyacı ehemmiyetle nazar-ı dikkate alınacaktır.' kaydının konulmasına sebep, eski edebiyatın, kıymetli muallimlerimizi lüzûmundan fazla bağlamamasını temin etmek idi. Kutadgu Bilig gibi, Hebbetü'l-Hakâyık gibi, Divan-ı Hikmet gibi fikrî ve bedîî kıymetleri noksan veya ma'dum ve lehçe itibarıyle çok uzak ve yabancı eserlerle lise talebesini bundan sonra meşgul etmemek kâfi değildir. Daha müehhir fikir ve

edebiyat mahsulleri arasından da intihap yaparken çok dikkatli davranmamız icap eder." (Ali Canip: 51 / 483)

Görüldüğü gibi Ali Canip Bey, eski edebiyatımıza karşı çok sert bir tavır almıştır. Yalnız bu sert tavrın (kabul edilir ya da edilmez) sadece orta öğretimdeki edebiyat programları için geçerli olduğunu da gözden uzak tutmamak gerekir.

Yazar, Maarif Vekâleti tarafından hazırlatılan, Garp edebiyatı ve bizim edebiyatımızın önemli eserlerinden parçaları ihtiva eden broşürlerden de bahsetmiştir. İlk broşürde Homeros (İlyada), André Tourier (Çocukluk ve Gençlik Hatıraları), Corneille (Horace), Carole Shapek (R.U.R.), Nâima, Evliya Çelebi'den alınmış parçalar bulunacaktır. Maarif vekâleti'nin "Cihan Edebiyatlarından Numuneler" adıyla hazırlattığı bu broşürler "bugünün demokratik ve modern ihtiyacını ehemmiyetle nazar-ı dikkate almak" düsturunun bir neticesidir.

Ali Canip Bey, "Edebiyat Tedrisatının Yeni Cephesi Çocukları Kozmopolit Yapar mı?" başlıklı yazısında, Maarif Vekâleti'nin hazırlattığı broşürleri okuyan gençlerin "kozmopolit" olup olmayacağı sorusuna cevap aramaktadır.

Yazara göre, Garp edebiyatından alınan bu örnekler bizim edebiyatımızdan üstündür. Bunu gören çocuklar millî varlığımıza karşı nefret duyan bir nesil olmayacak mıdır? Ali Canip Bey, bu tip bir soruya, yeni neslin dünyaya karşı gafil yetişmesine razı olmadıklarını söyleyerek cevap veriyor. Maarif Vekâleti'nin yaptığı işi çok faydalı gören yazar, yeni gençlik kütüphanelerini doldurmak üzere dünya edebiyatının şaheserlerini dilimize çevirmeyi de lüzûmlu bulmaktadır. Ali Canip Bey'in ortaya sürdüğü şu düşünceler, gençlerimizin kozmopolit olabileceği yolundaki kaygıları ortadan kaldıracak cinstendir:

"Avrupa milletleri edebiyat ve fikir sahasında mütemadiyen birbirinden istifade ediyorlar. Bu onlara, benliklerini kaybettirmiyor. Eğer 'Garp milletlerinin millî harsları, ecnebi zihniyetinin îka edeceği kozmopolitlikten onları vikaye edecek kadar kuvvetlidir, bizde bu kuvvet olmadığı için fazla ihtiyatkâr olmalıyız.' denilirse, biz de şu cevabı veririz: ... Atalarımız mensup oldukları medeniyet sahasında, o medeniyetin iki yüksek rüknünden -yani Araplar'la Acemler'den ziyade- onun teâlisine bâdi olmuştur. Evet bade'l-İslâm şark medeniyetinin en büyük hâdimleri Türkler'dir. İlimde, edebiyatta yetişen müstesna simaların çoğu ırken bu millete mensuptur. Bu, ancak atalarımızın o devirlerdeki Şark harsını bütün şümulüyle tetebbû ve temsil etmelerinden münbaistir. Tanzimat'tan beri dahil olmağa

> çabaladığımız Avrupa medeniyeti içinde de aynı liyakatı göstermemek için Garp harsını yine bütün şümulüyle tetebbû ve temsil etmemizden başka çare yoktur." (Ali Canip: 53 / 4)

Mehmet Emin Bey, "Edebiyat Tedrisatında Hâlli Güç Mesele" başlıklı yazısında, edebî metinlerimizin dilinin eskiliği üzerinde durmakta; fakat edebiyat derslerinde ne okutmamız gerektiği konusunda da bir fikir verememektedir. Bununla birlikte tıpkı Ali Canip Bey gibi Divan edebiyatından parçalar okutulmasını da istememektedir. O, lisan itibarıyle Tanzimat ve Servet-i Fünûn şair ve yazarlarını da eski bulmaktadır. Bütün bunların dışında elimizde halk şiirinden ve bugünün şiir ve nesrinden bir şeyler kalmaktadır; ama yazar, bunları da tatmin edici görmemektedir.

Mehmet Emin Bey, Dil Encümeni'nin yaptığı işin yararından bahisle, bu konuya da çözüm bulunabileceğini belirtmektedir:

> "Elbette bunun önünü almak, elbette lisanın yöneldiği yoldaki tekâmülünü çabuklaştırmaya çalışmak bilhassa, bünyesine muvafık nizam koymak lâzımdır. Eğer dilimizin lügatini yaparak herkesin yıkamayacağı bir sınır vücuda getirir, lisanda yaşayabilecek kelimelerin hududunu tayin eyler, ıstılahları tespit edersek en mühim bir millet hizmetini görmüş, dilimizi kurtarmış olacağız." (Mehmet Emin: 137 / 2)

Hasan Âli Bey, "Orta Tedrisatta Edebiyat" adlı yazısında, yüz senedir medeniyet değiştiren bir millet olduğumuzu, Batı'yı taklitten öteye gidemediğimizi, Batı medeniyetine intibakımızın ancak o medeniyetin kültürünü hazmetmekle mümkün olacağını söylemektedir. Yazar, eski edebiyatımızı da bir taklit mahsulü olarak görmekte ve dünü anlattığı, bugünle münasebeti olmadığı gerekçesiyle okullarda öğretilmemesini telkin etmektedir. Ona göre her şey Batı'dadır.

> "Medeniyet bir düşünüş ve duyuş sistemi olduğuna göre duyuş ve düşünüşte en mükemmel numuneler nerede ise oradan istifade edeceğiz. Orta tedrisatta edebiyat, artık bu hedefe doğru gitmelidir ve böyle olmasında da en terbiyevî ve hayatî zaruretler vardır." (Hasan Âli: 138 / 2)

Refik Ahmet Bey de "Edebiyat Dersinde Ne Okutmalı?" başlıklı yazısında öncelikle neyi okutmamamız gerektiğini söylüyor.

> "... Osmanlı edebiyatını kâmilen kapayıp tarihe tevdi etmekten başka yapılacak bir şey yoktur. Edebiyat tarihi için bu malzemeden istifade edebiliriz, fakat

Cumhuriyet devrinin talebesi feodalite ve imparatorluk devirleri edebiyatından kıraat ve zevk için hiçbir şey bekleyemez." (Refik Ahmet: 139 / 7)

Refik Ahmet Bey, yaşanılan asrın endüstri asrı olduğunu, yeni nesli bu kültürle yetiştirmek gerektiğini, okullarda okutulan edebiyatın da bu kültüre hizmet edecek bir edebiyat olması zorunluluğu üzerinde durmaktadır. O da diğer yazarlarımız gibi, Batı edebiyatının numuneleriyle karşı karşıya kalmamız gerektiğine inanmaktadır.

"... Endüstriyalizm, yeryüzündeki bütün milletleri birbiriyle devamlı bir temas ve tedahül hâline getirdi. İktisadî münasebetler, fikrî münasebetleri çoğalttı, sıklaştırdı. Bunun içindir ki XX. asrın adamı yalnız mensup olduğu milletin değil, bütün dünyanın malı olan büyük zekâları bilmek mecburiyetindredir. Şu hâlde liselerde edebiyat derslerinde talebeye aynı zamanda dünya şaheserlerini, dünya edebiyat hareketlerini tanıtmamız, onu beynelmilel fikir ve sanat âlemiyle karşı karşıya getirmemiz lâzımdır." (Refik Ahmet: 139 / 8)

Mehmet Saffet Bey, "Mekteplerimizde Edebiyat Tedrisatı" başlıklı yazısında okullarımızda okuttuğumuz edebiyat derslerinde, Türk edebiyatını biraz geri plâna atıp, Garplılaşmaya başladığımız şu dönemde Garp kültür ve edebiyatını tanıtan örneklere yer vermemiz gerektiğini söylemektedir. Ona göre Türk edebiyatını, o sahada mütehassıs olarak yetişenler tafsilatıyla öğrenmelidir. Bizim edebiyatımız Garp'ınkine nazaran geri ve ruhsuzdur. Dolayısıyla gençler için çok mühim olan zaman, bedîî zevki geliştiremeyecek bu edebiyat üzerinde harcanmaktansa, Garp edebiyatını öğrenmek için tahsis edilmelidir.

"... Bizim eski edebiyatımız genç nesilleri İslâmî ve bozuk Şark kültürüne doğru çekiyor. Halbuki biz ondan kurtulmak uzaklaşmak istiyoruz. Yetişecek nesli, Şarkın köhne ve mürteci tesirlerinden uzaklaştırmak lâzımdır. Görülüyor ki mekteplerimizde Türk edebiyatı derslerini azaltıp yerlerine Garp edebiyatını koymakla genç fikirlerde inkılâbımızın iki mühim rüknü kökleşmiş olacaktır. Yeni yetişecek münevver Türk neslini Avrupa zihniyetiyle yetiştirmek inkılâbımızın biz terbiyecilere tevdi ettiği en mühim bir vazife değil midir?" (Mehmet Saffet: 143 / 3)

I- Bediiyat

Ziyaettin Fahri Bey, "Sanatın Mahiyet ve Menşei" adlı yazısında bu konuya Eugene Verone'nun bakış açısıyla bakıyor. Eugene Verone, Fransa'nın bu asırda yetiştirmiş olduğu bediiyatçılardan biridir. Yazar da onun sanat hakkındaki görüşlerini aktarmaktadır. Bu kısa yazı, beş bölüme ayrılmıştır. Bu bölümler, Verone'un "Sanatın Mahiyet ve Menşei" adlı eserinin bölümleri midir? Bu belirtilmemiş. Hatta, Verone'un böyle bir eseri var mı, yoksa makalelerinden çıkarılmış olan düşünceler midir, bu da belirtilmemiş.

> "Fikirlerinin bizce en mühim cihcti, sanatın beşerî bir mahsûl olmasıdır. Bu beşerî vasfına bir de içtimaî sıfatı ilave olunursa o zaman ilmî bediiyatın gayesi hasıl olacaktır. Zira ancak bu şekilde bedii telakkilerimizdeki esasî tahavvülleri izah ve tetkik edebileceğiz, istediğimiz güzel sanatları yaratırken onları çeviren kuvvete nüfûz çarelerini araştırarak bedii harsın kuvvetlenmesine ve müstakbel Türk-Anadolu sanatının kelime, fırça, taş, mızrap, çekiç, hareket, renk... gibi muhtelif vasıta ve sahalarında beklediğimiz şahikalarının yükselmesine çalışacağız." (Ziyaettin Fahri: 18 / 355)

Şeyhzâde Burhan Bey, "Eflatun ve Bediiyat" başlıklı yazısında Eflatun'un "Cumhuriyet, Feder, Ziyafet" adlı eserlerinden hareketle bediiyata bakışını yorumlamaktadır. Oldukça uzun yazısında Şeyhzâde Burhan Bey, felsefî konulara da temas etmiştir. Yazısının bir yerinde Eflatun'un bediiyat yorumunu şu cümlelerle aktarmaktadır:

> "Güzel, âlem haricinde ahenktar ve cazip vücutlu genç erkeklerde, ruhumuzda ve ideal âlemdedir. İstiğrak ve düşünce aşk demektir. Güzellik de aşktadır. Şehevî ve ilahî bütün aşkların vatanı, yani güzelliğin vatanı ise sanattır. Ve sanatkâr hafızasında mutlak hüsnün aşkını ve hatırasını en canlı saklayan ve fani şe'niyetlerin manzarasıyla hüsn-i ebedînin izlerini en parlak bir surette ihya edebilendir." (Şeyhzâde Burhan: 56 / 65)

Şeyhoğlu Burhan Ümit Bey tarafından kaleme alınan ve üç yazıdan oluşan "Bediiyat ve Bediiyat Meseleleri" adlı yazı dizisinde, bediiyat konusundaki bilgilerle karşılaşmaktayız. Üç

yazıda (Şeyhoğlu Burhan Ümit: I- 33 / 133-134; II- 34 / 154-155; III- 35 / 174-176) bir mukaddime ve bunun dışında da dört bölüm vardır. Bu bölümleri şöyle sıralayabiliriz: 1) Bediiyat Hadisesi Nedir?, 2) Bedîî Hadisenin Evsafı, 3) Bedîî Hadisenin Diğer Hadiselerden Tefriki, 4) Bedîî Hadisenin Diğer Hadiselerden Tefriki. Aslında son iki bölümün aynı başlığı taşıdığı düşünülürse, yazı üç bölüm olarak da kabul edilebilir.

Burhan Ümit Bey, bu yazıları Sorbonne Darülfünûnu'ndaki bediiyat derslerinden hareketle yazmıştır. Bunu da yazılarının baş kısımlarında belirtmektedir. Birinci yazının dipnotunda şu bilgiye rastlıyoruz:

> "Hocam Prof. Basch'ın Sorbonne'da umumi, hususi ve tatbikat kurları olmak üzere üç dersi vardır. (...) Makalelerime esas olarak profesörün umumi kurlarında bir buçuk seneden beri, 'Les problémes fondamentaux de l'esthétique et de science de l'art' ünvanı altında tedris ettiği meseleleri aldım. Malûmatımı ikmal için müracaat ettiğim ve mevzuubahis bedîî hadiseler üzerinde tetkikatını ilerletmek isteyenler için müracaat edilmesi elzem olan kitapların listesini de yazılarımın sonuna ilave edeceğim." (Şeyhoğlu Burhan Ümit: 33 / 133)

Fakat yazar, burada söylemiş olduğu kaynak eserlerden bir tanesinin adını dahi vermemiştir. Ne makalelerinin sonunda ya da dipnot olarak, ne de son makalesinin sonuna ekleyerek. Makaleler, Fransızca kelimelerle doludur demek yanlış olmaz. Zaten Prof. Basch'tan mülhem olarak yazılmış olduğu için bunu da doğal karşılamak gerekmektedir.

Makalelerin içeriği hakkında fazla bilgi vermeyi gerekli görmüyoruz. Yazar, her şeyi o kadar iç içe vermiş ve bağlamış ki bunu kısaca anlatmak pek mümkün olmayacak. Uzun alıntılar yapmak zorunda kalınca da sanki makalelerin hepsini buraya aktarmış gibi olacağız. Bu nedenle genel bir bilgi vermeyi tercih ettik.

Yalnız buraya şunu ilave edelim. Burhan Ümit Bey'in makaleleri bizzat kendisi tarafından kaleme alınmıştır ve tercüme değildir. Ayrıca "Eflatun ve Bediiyat " başlıklı yazıyı kaleme alan Şeyhzâde Burhan Bey ile bu yazıları kaleme alan Şeyhoğlu Burhan Ümit'in aynı kişiler olduğunu da söyleyelim.

İ- Tiyatro

I- Tiyatro Hakkında

Hikmet Şevki Bey, "Temaşa Sanatının Vatanı" başlıklı yazısında, tiyatro sanatının vatanının olmadığını, güzel olan bir oyunun, her memlekette aynı ilgiyi bulacağını söylemektedir. Bu görüş aslında kendisinin değildir. İsmini belirtmediği yabancı bir muharrire aittir. Hikmet Şevki Bey, bu görüşü Fransız Henri Bernstein, Robert de Flérs ve Clement Vautel'in cümleleriyle destekler ve ispat yoluna gider. Ona göre birçok oyun, oynanmakta ve unutulmaktadır. Oysa, "vatanı olmayan eserler" dünyanın her yerinde sahnelenmektedir.

> "... Vatanı olmadığını söylediğimiz eserler ise bunlardan değildir. Onlar, ebedî bir şekilde isimlerini matbuat sütunlarına değil, kalplere nakşetmeye muvaffak olanlardır. Böyle eserlere sahip olan milletler, kendilerini çabuk tanıttırırlar. İşte bu sebeptendir ki temaşa, yalnız bir milletin ahlâkını ve ruhunu tasfiye etmez. Aynı zamanda o milletin isminin dünyanın en uzak köşesine kadar yayılmasına âmil olur." (Hikmet Şevki: 70 / 358)

Nahit Sırrı Bey, "Temsil Sanatında Heyecanların Hududu" adlı yazısında, aktör ya da aktrislerin, seyirciyi itibarî bir âlemde olan olayları gerçekmiş gibi göstermeyi başararak etkilemesini temsil sanatındaki heyecana bağlıyor. Bir katili canlandıran aktör, oynadığı oyunla, seyirci üzerinde derin tesir uyandırmış ve oldukça olumsuz tepkiler almışsa rolünü başarmış demektir. İşte seyirci bu noktada, katille birlikte olaylara karışmaya başlamış ve olayları heyecanıyla takip eder olmuştur.

Nahit Sırrı Bey, yazısında bazı oyunlardan örnekler verir. Bunlardan bazılarının konularını oldukça teferruatlı bir şekilde anlatır. Yazar, bu anlatımları, konuyu açmakta yardımcı olarak görmekteyse de, kendi yazısının da oldukça uzamasına neden olmuştur.

Yazar göre hiçbir sanat değeri olmayan bazı oyunlar, başarılı ve ünlü oyuncular tarafından oynanınca, o değersiz eser, muhteşem bir eser özelliği kazanmış olmaktadır. Nahit Sırrı Bey, bunu yapan aktör ve aktristlere de örnekler verir. (Nahit Sırrı: 94 / 309-311)

Bu yazının devamı niteliğinde görünen "Temsil Sanatı Hakkında Birkaç Düşünce" adlı yazıda, sanatçının sahnede canlandırdığı şahsı ne kadar temsil edebildiği ya da istediği zaman güzel olan aktristler konusu üzerinde duruluyor. Özelde bu aktör ve aktrist, Gaston Bati ve Sarah Bernard'dır.

> "Hakiki sahne artisti bence her ruhun esrarına nüfuz ve her mahlûkun hâl ve tavrını tasavvur edebilir. Ve onun hâl ve tavrını o kadar sıhhatle taklit edebilir ki, maddî şeklinden makyajlara rağmen uzak kalsa bile ehemmiyeti yoktur. Ve elbette oynarken sanatın ulvî heyecanını ruhunda duyarak, sırf ekmek parası kazanmak için tüccar defteri dolduran bir kâtip gibi çalışmaz. Fakat ulvî bir vazifesi olduğunu düşünerek gemisini idare ederken bütün soğukkanlılığını muhafaza eden bir kaptan gibi, kendisini heyecanların pençesine kaptırmamak ve şaşırmamak için bu heyecanlarıyla mütemadi bir cidal içinde, teyakkuz ve basiret hâlindedir." (Nahit Sırrı: 105 / 15)

Hikmet Şevki Bey, "Temaşa'da Heyecan" adlı yazısında, tiyatrodaki heyecanın önemi üzerinde duruyor. Bunu Tristan Bernard ve Lucien Dubech'ten alıntılar yaparak anlatıyor. Oyunlar, olay hakimiyetinden kurtulup, kelime ve cümlelerin tesirine girmeye başlayınca heyecan da yerini terk etmek zorunda kalmıştır. Seyircide heyecan uyandıran eserler, yıllarca sahnelerde oynanmayı başaran eserlerdir. Bunu sağlayamayanlar, unutulup gitmiştir. Tristan Bernard'ın şu cümleleri, tiyatroda heyecanın ne kadar önemli olduğunu gösteriyor:

> "Heyecan, temaşanın özü ve ruhudur. Temaşada heyecan uyandırıldığı anda, arzu edilen hedefe yaklaşılmış demektir.
>
> Eser, bedîî güzelliklere bürünmeli ve temaşa edenleri kendi tesirleri altında bırakan heyecanı uyandırmalıdır. Bedîî güzelliklere bürünen eserlerde heyecan vakayiin elinde değildir. Küçük bir cümle, ruhu titretecek heyecanı uyandırır. Heyecan alâkayı teştit ettiği için temaşada en ziyade ehemmiyet verilen bir noktadır." (Hikmet Şevki: 107 / 47)

Halit Fahri Bey, "Temaşa Sanatının Bugünkü Vaziyeti ve Sinema Karşısındaki Zaafı" konusunu, aynı başlığı taşıyan iki makalesinde ele almaktadır. Yazılarda, savaş sonrasında, toplumsal hayatta ve fertlerdeki sosyal değişikliklerin tiyatroyu etkilediği, sinemaya olan rağbetin arttığı söylenmekte; tiyatronun sinema karşısındaki dezavantajları ve sinemanın avantajları aktarılmaktadır. Ekonomik şartların da etkisiyle hem birçok yapımcı ve aktör sinemaya yönelmeye başlamış, hem de bazı tiyatro binaları sinema salonları hâline getirilmiştir. İnsanlar, çağın getirdiği aşırı hareket ve stres karşısında tiyatro salonlarına giderek perde aralarını, dekor değiştirmeleri bekleyerek bir kez daha yorulmak yerine, sinema salonlarında rahat koltuklarına otururak zaman ve mekânın sınırlanmadığı ve farklı dünyaları tanıyacağı bir hayal âlemine karışmayı tercih ediyor.

> "... Yalnız bir bilet alacaksınız. Ondan sonra içeri girip yerinize oturdunuz mu, bir an gelecek, ışıklar sönecek ve tatlı bir orkestranın nağmeleriyle binbir hayal âlemini karşınızdaki perdede seyredeceksiniz. Bu ne derin bir hazdır ve dimağ için karanlıkta ne derin bir sükûn ve hayale ne geniş bir penceredir. İşte böyle tâdâdı mümkün pek çok sebeplerden dolayı sinema bugün tiyatroya cidden tehlikeli bir rakip kesilmiştir." (Halit Fahri: 141 / 18)

Yazar, her iki makalesinde de tiyatronun geçirdiği buhranı detaylarıyla okuyucularına aktarmakta ve sinema karşısındaki zaafını inkâr etmemektedir. Yine de tiyatronun sinema karşısında tam anlamıyla pes ettiğini de söylememektedir:

> "... Temaşa sanatı uğramakta olduğu bütün buhranlara rağmen henüz yüzükoyun toprağa serilmiş bir vaziyette değildir. O tehlike bugün için düşünülmez. Yalnız sinemanın tarihî bir devri gelirse o zaman iş değişebilir ve o devir resimlerin şiir, doğrudan doğruya kelimelerin şiir ile mücadeleye girişeceği andır. İşte o zaman temaşa sanatı, bugün bütün kudretiyle elinde tuttuğu en büyük ve ihtimal yegâne silahını da zaptettiğini görecektir ve artık kazaya rızadan başka söylenecek bir söz de kalmayacaktır." (Halit Fahri: 143 / 12)

II- Tiyatro Nazariyatı

Sabit Sami Bey, Henri Guelbeaux'dan tercüme ettiği "İstikbalin Tiyatrosu" başlıklı yazıda o günün Rus tiyatrosu hakkında bilgi veriyor ve gelecekte tiyatronun alacağı şekil konusunda fikir yürütüyor:

"Gelecek senelerin tiyatrosu ideâler ve düşünceler ile teşekkül edecektir. Sinemanın her şeyden evvel gözü faaliyete geçirdiği ve spor ile radyonun okumak için çok az vakit bıraktıkları nazar-ı itibara alınırsa en sonunda temaşaî sanatın sadece bir diyalogdan ibaret kalacağı görülür. Demek ki düşünceler temaşaî bir şekle konulacak ve etraftaki her şey gözün dikkatini lüzûmsuz yere dağıtmaksızın diyaloğu en doğru yerine getirmeye çalışacaktır. Tiyatro da didaktik ve mektepçi nev'e sukut etmeksizin talimî surette icra-yı tesir edecektir. (...) İstikbalin tiyatrosu sabit bir dinamiği büyük maşerî cereyanların feveranına en kuvvetli sosyal buhranları münavebeten veya aynı zamanda satirik ve didaktik olan eserleriyle aksettirecek, fakat bu eserlerde ferdî olan hususat ima edilmeksizin maşerî cihetlere tâbi olacaktır." (Sabit Sami: 136 / 10)

Hayat Mecmuası'nın "Hayat ve Neşriyat" sütunlarında yer alan "Tiyatroda Yenilik" adlı yazıda, umumi harbin hayat üzerine tesiri olduğu gibi edebiyata da tesir yaptığı belirtilmektedir. Almanya ve Fransa'daki roman ve tiyatro eserlerinin 3/4'ü harbin olumsuz sonuçlarını vurgulamaktadır. Bu konuları ele alan eserler, hem çok monoton, hem de birbirinin benzeridir.

Yazar, Fransa ve İngiltere tiyatrolarının eski tarz temsil usûlüne devam ettiklerini ama kuzeyde yeni bir tiyatro ekolünün vücuda geldiğini belirtmektedir:

"Bu yeni eserlerde hedefe daha başka yollardan varılmaktadır. Bir defa tezleri, diğerlerinde olduğu gibi malûm hakikatlerin tekerrürü değildir. Bilakis bu eserlerin tezleri, öteden beri malûm olan hakikatlerin bir hiç, bir efsane olduğunu göstermekte ve bunu canlı bir vak'a ile ispat etmektedir. Bu eserlerin diğer bir hususiyeti de tiyatro eserlerindeki fazlalıkları çıkarıp atmasıdır. Eserin önünü anlatmak için manasız mukaddimelere, mevzularla alâkası olmayan eşhasa sahnede mevki vermeye lüzum görmüyor." (***: 137 / 23)

Celâl Esat Bey, "Bugünkü Sahne" adlı yazısında, tiyatro oyunlarındaki dekorların nasıl değişmeye başladığını anlatıyor. Tiyatronun ilk ortaya çıktığı zamanlarda bütün önem eser ve sanatçıdaydı. Zamanla dekor da önem kazanmaya başladı. Tiyatro sahneleri gerçek hayattaki gibi düzenlenmeye başlandı. Kapılar, çiçekler, ağaçlar, pencereler gerçeğe uygun şekilde sahnedeki yerlerini aldılar. Fakat Rusya'da Stanislavski ve Meyerhold, Almanya'da Fochus ve Reinhardt, İngiltere'de Gordon Craig gibi nazariyecilerin ortaya koydukları usul eski sahne düzenini alt üst etti. Böylece sahnenin dekorunun da tıpkı eser gibi bir sanat eseri olması gereği vurgulanmış oldu. Sahnedeki, göz alan ve eseri geri plânda bırakan dekor kayboldu. Çünkü aynı dekor, aynı sahnedeki

muhtelif oyunlarda göründüğü gibi, başka tiyatro sahnelerinde de görülebiliyordu. Bu da eserin seyirci üzerindeki tesirini yok ediyordu.

Celâl Esat Bey, Avrupa'da on beş yıldır devam eden bu yeni arayışın henüz oturmadığını ve devam ettiğini, hakikat olan tek şeyin sahne dekorunun eserin tesirini arttırmasına yardımcı olması gerektiğini ifade etmektedir. Yazar, bunu şöyle özetlemektedir:

> "En iyi dekor, perde açıldığı vakit ilk dakikalarda esere lâzım olan muhiti yaşatan, fakat biraz sonra tesirini kaybederek meydanı esere ve sanatkârlara bırakacak kadar kuvvetli fakat mütevazi olanlardır. Dekor yalnız ve esersiz olarak hiçbir ehemmiyeti haiz olmamalıdır. En basit şekline irca edilmiş ve şekil mugalâtalarından azâde kalınmış olmalıdır.
>
> Malûmdur ki tiyatroların nev'i de temsillerin tarzına göre değişiyor. Meselâ bir dram tiyatrosu sahnesi, bir opera sahnesine ve bir opera sahnesi bir müzikhol sahnesine benzemez." (Celâl Esat: 19 / 371)

Celâl Esat Bey yazısını, yeni dekoru gösteren ve çeşitli oyunlarda kullanılan altı dekor örneğinin fotoğraflarını da yazısına eklemiştir. Bu dekorların birinde tarih verilmemiştir. Diğerleri 1912, 1920, 1922, 1924, 1925 tarihlerini taşımaktadırlar.

Hikmet Şevki Bey, "Klasik ve Modern Eserler" adlı yazısında modern ve klasik tiyatro eserlerinin bir karşılaştırmasını yaparak ortak ve farklı noktalarını anlatmaktadır.

> "Klasik eserler, temaşa kudret ve kuvveti henüz inkişaf etmemiş olan milletlerin üzerinde mürebbilik vazifesini görür. Modern eserler, ruhun elim şikayetlerine veyahut kahkahalarına âmil olan bir kuvvettir." (Hikmet Şevki: 146 / 11)

Yazar, klasiklerden bugün için toplumsal hayatımızı tanzim edecek ahlâkî bir sonuç çıkarmanın mümkün olmadığına inanmaktadır. Corneille ve Racine'in eserleri bizi bir tez çıkarmaya zorlarlar. Fakat modern tiyatro böyle bir zorlamayı yapmaya gerek görmez. Hikmet Şevki Bey, Tristan Bernard ve Henri Bernstein gibi modern tiyatro yazarlarının eserlerinden örnekler verir ve bazı eserlerin kendi dönemleri için güçlü ve güzel olabileceğini, ama bunun her zaman geçerli olmadığını söyler. Bu konuda bizden, Meşrutiyet'in ilk yıllarında gösterildiği zaman büyük ilgi uyandıran "Tecdid-i Nikâh" komedisini örnek gösterir.

"Klasikleri ihmal etmemek lâzımdır. Güzel tercümeler, tiyatro hayatımızı canlandırmağa âmil olması noktasından kıymetlidir. Fakat bütün bunlardan başka, biz bu günkü hayatımızı sahnede canlandıracak eserlere muhtacız; çünkü tiyatro, aynı zamanda bir tarihtir. Milletin yaşayış ve düşünüşlerini canlandıran bir tarih... Bu noktayı nazar-ı itibara alalım ve bu günkü içtimaî hayatımıza yarayacak eserler meydana getirelim." (Hikmet Şevki: 146 / 11)

Hikmet Şevki Bey, "Sanat-ı Temaşada Muharrir ve Mümessil" adlı yazısında, tiyatro yazarı ve oyuncusunun önemi üzerinde duruyor. Bu konuda Quitry, Mac Nord ve Robert de Flérs gibi tiyatro yazarlarının görüşlerine de başvurmuştur. Muharrir, bir eseri kaleme alır ve eserindeki kahramanları konuşturur. Halkın zihnindeki fikirleri alarak iyiyi kötüyü ayırır, halkın bakış açısını ve amaçlarını yorumlar. Mümessil, yani oyuncu da sahnede bu oyunu oynarken, rolüne, yazarın bakış açısına uygun ya da ondan daha güçlü bir yorum getirir. Bu nedenle mümessil, muharrirden, kültürel açıdan daha zengin olmalıdır. Oyunu kavrayamayan mümessil, hem muharririn amacını yansıtmakta güçlük çeker, hem de rolüne yorum getirmekte aciz kalır.

"Tiyatro, muharririn kaleminden bir hayal gibi akar; mümessilin lisanında hakikate inkılâp eder. Muharririn muhayyilesinde yaşatamadığı ince noktaları, ancak mümessil tahayyül edebilir. Çünkü fikirler kat'î ve mahduttur; halbuki hissiyat kelimelerle tahdit edilemeyecek kadar vâsi ve mütehavvveldir. İşte temaşa sanatında fikirler muharrirlerin, hissiyat da mümessillerindir. Muharrir, fikirleri vaaz eder. Mümessil, bu fikirleri hissettirecek şekilde ifade etmeye mecburdur." (Hikmet Şevki: 9 / 178)

Hikmet Şevki Bey, "İkinci Roller" adlı yazısında, tiyatroda ikinci derece rollerin üzerinde durmaktadır. Sahnede bütün oyuncular, büyük bir ahenk içinde görünmek zorundadırlar. Bunu yapmazlarsa eserin büyüsü bozulur ve seyirci üzerinde hiçbir tesir yapmaz.

Yazar, Fransız tiyatro çevrelerinde çok tanınan Paul Giraldi ve Henri Bernstein'ın oyunlarında ikinci derece rollere rastlanmadığını belirtmektedir. Çünkü bu yazarlar, ikinci derecedeki karakterlere de oyun içinde fazla avantajlar sağlamışlar ve her oyuncunun yükünü aynı orana denk getirmeye çalışmışlardır. Fakat yine de bu oyunlarda da birinci derecede rol vardır. İkinci derece rolleri çok usta oyuncular oynarlar. Çünkü bu karakterlere onlar ruh verirler. Yazarlar, bütün oyunu birinci derecedeki kahramanın üzerine kurdukları için onu iyi işlemişlerdir. Bu nedenle birinci rolü oynamak kolaydır. Oysa ikinci roller, birinci rolün yardımcısı olduğu için iyi

işlenmemiştir ve onu sahnede işleyen, oyuncudur. Bu roller, oyuncuların güçlü oyunlarıyla dikkat çekerler.

> "Temaşada en küçük vazifenin pek büyük bir ehemmiyeti vardır. Nasıl olmasın? Temaşa mademki hayatın sahneye nakledilmiş bir numunesidir, orada, hayatta olduğu gibi herkesin, her vak'anın büyük bir tesiri vardır. Hayatta aldırmadığımız nice vekayi ve eşhas vardır ki, senelerin kolaylıkla izale edemeyeceği tesirler altında bizleri bırakmıştır." (Hikmet Şevki: 116 / 236)

Hikmet Şevki Bey, "İfade Kudreti, Hareketin İfadesi" başlıklı yazısında, oyunlarda eskiden hareketlere çok önem verilirken, artık hareketin yerini anlamlı sözlerin aldığını belirtmektedir. Çünkü kelimeler zengindir, onlara istenilen anlam yüklenebilir. Bazen küçücük bir kelime, hareketlerle anlatılabilecek bir şeyi hareketlerden daha kuvvetli olarak ifade edebilmektedir. Bu da sahnedeki şahıs sayısını azaltmış, figüranlar bazı oyunlarda hiç görünmez olmuştur.

Hikmet Şevki Bey, yazısını, yine Henri Bernstein, Lucien Dubech, Clement Vautel ve Charles Mére'in görüşleriyle desteklemiş ve onlardan alıntılar yapmıştır. Yazar, yazısının son paragrafında konuyu özetlemiştir:

> "Temaşa, gün geçtikçe manasız harekattan kurtuluyor... Sahne, kuvvetli bir lisanın teşhir edildiği bir köşe oluyor... En kuvvetli ifadeyi, en canlı muhavereyi tanzim eden muharrir, en yüksek temaşa muharriri oluyor. Artık herkesi hayretten hayrete düşürecek aklın ermeyeceği esrarengiz vekayi taharri etmek zaittir. Bu günkü temaşa eserleri, dün yanımızda cereyan eden bir aile vak'ası, birkaç ay evvel bir ahbabımızda tesadüf edilen bir aşk macerasından başka bir şey değildir. Yalnız bu vak'alara kıymet ve ehemmiyet verdiren kuvvetli bir tiyatro lisanıdır. Vak'adan ve her şeyden evvel kuvvetli bir tiyatro lisanı vücuda getirmelidir. Ondan sonra elde edilecek eserlerin muvaffakiyetinden muharriri emin olabilir." (Hikmet Şevki: 88 / 202)

Hikmet Şevki Bey, "Dekor Lâzım mı, Değil mi?" başlıklı yazısında, Fransa'da vuku bulan dekor konusundaki tartışmaları gündeme getiriyor ve yazısında bu görüşlere yer veriyor. Robert de Flérs, dekoru, ilk esası hazırlayıcı olduğu için gerekli görmektedir. Buna mukabil Lucien Dubech, dekoru, oyunun değerini kaybettirdiği gerekçesiyle lüzûmsuz bulmaktadır. Sahnenin bir bahçe, sözlerin ise güzel kokulu çiçekler olduğunu düşünen Dubech, dekorun ve pek süslü tuvaletlerin seyircinin dikkatini dağıttığını ve en duygusal sahnelerde dahi bazen, seyircilerin oyunla değil,

sahnenin dekoru ve oyuncuların giysileriyle meşgul olduklarını ve oyuna adapte olamadıklarını belirtmektedir. Bu iki zıt fikri bir arada veren Hikmet Şevki Bey, dünya tiyatrosunun bir arayış içerisinde olduğunu söyleyerek şunları dile getirmektedir:

> "... Mademki son zamanlarda neşredilen tiyatro eserleri fikir ve söze ehemmiyet vererek gittikçe basit bir şekil almaktadır, bunların temsili de basit dekorların, fazla lüksten uzak tuvaletlerin arasında yapılmalıdır.
>
> Yeni tiyatronun hedefi ve gayesi gözü değil, ruhu doyurmaktır. Bu maksatla hareket eden tiyatro, dekor ve tuvaletten evvel esere ve onun temsiline ehemmiyet vermek zorundadır." (Hikmet Şevki: 89 / 212)

Hikmet Şevki Bey, "Dekorlarda Kübizm" başlıklı yazısında, kübizmin sahne dekorunda önemli değişiklikler yaptığını söylemektedir. Kübizm, eseri sanat nokta-i nazarından en iyi şekilde ifade edebilmek için doğmuştur ve kübizm taraftarları sahnede, bazılarının aksine dekorun gerekliliğine inanmaktadırlar.

> "Kübizm, vak'anın cereyan ettiği yerin yalnız bir cephesini değil aynı zamanda dahilî tertibatını da canlandıracak şeklini kabul etmektedir. (...) Bu mektep sayesinde vak'anın cereyan ettiği yerin dahili ve harici gösterilebilmektedir. (...) Yeni tarzda yazılmış bir eserin, senelerce evvel sahneleri tezyin eden dekorlar arasında temsili, hem o eserin arzu ettiği manayı canlandırmaktan uzak bulunur, hem de o eserin yeniliğini gösteremez... İşte bu iki noktadır ki kübizmi tiyatro dekorlarına hakim yapmıştır." (Hikmet Şevki: 145 / 16)

Hikmet Şevki Bey, "Temaşada Münekkidin Vazifesi" başlıklı yazısında, tenkidin önemi ve münekkidin görevi hususunu gündeme getirmektedir. Bir tiyatro münekkidi, bir oyunu tenkit ederken oyunun tezine, tezin oyun içinde hazmedilmiş bir surette verilmesine, oyunun dilinin anlaşılır olmasına dikkat eder. Bunlar, oyunun metni üzerindeki tenkitte dikkat edilecek hususlardır. Oyun sahnelendiğinde de münekkit, karakterlerle onları oynayan oyuncuların tip olarak benzemesine, oyuncunun rolünü kavrayabilmiş olmasına, elbiselerin oyuna uygun olup olmadığına dikkat eder. Yazar, Fransız münekkit Debussez'nin görüşlerine de yer verir. Debussez, şunları söylemektedir:

"... Münekkit, temaşa sanatını düşecekleri uçurumdan kurtarabilecek yegâne kuvvettir. Temaşada tenkit her vesile ile halkın arzusunu ve düşüncelerini bildirmeye çalışan bir vasıtadır.

Münekkit, temaşa sanatının seyrini adım adıma takibe mecburdur. O, temaşanın mazisini, hâlini ve istikbâlini nazar-ı itibara alarak mütalâasını yürütür. Münekkidin en mühim vazifelerinden biri de eserlerin halkın ruhî ihtiyacına tekabül edip etmediği ve içtimaî hayattaki tahavvül ve tebeddülleri nazar-ı itibara alıp almadığıdır; çünkü herhangi bir muharririn, halkın ahvâl-i ruhiyesini tetkik etmeden vücuda getirdiği eserler yaşayamaz." (Hikmet Şevki: 18 / 358)

Hikmet Şevki Bey, Debussez'nin bu düşüncelerinden hareketle sözü Türk tiyatrosuna getirir ve sözlerini şu cümlelerle bağlar:

"Temaşa sanatının tehlikeye düşmesinde en büyük âmil münekkitlerdir. Temenni edelim ki bizde pek mahdut olan münekkitler grubu Türkiye'deki temaşa sanatını bugünkü vaziyetinden kurtarıp, hakiki sanat yolunu göstermeye çalışırlar. Eğer bu suretle hareket etmezlerse, temaşada muharrirlerin ve mümessillerin yaptıkları hatayı teşvik etmiş olurlar." (Hikmet Şevki: 18 / 358)

Nahit Sırrı Bey, "Bizde ve Fransa'da Tiyatro Tenkidi Edebiyatı" başlıklı yazısında, tiyatro tenkidi üzerinde durmakta ve tiyatronun tenkitler sayesinde yaşayabileceğini söylemektedir. Yazıda, Paris'teki tiyatrolar hakkında bilgi verilmektedir. Paris'te resmî ve özel tiyatrolar vardır. Özel tiyatrolar yaz mevsimi haricinde, resmî tiyatrolar ise sürekli oyun sahnelemektedir. Paris'te kırk kadar tiyatro vardır. Müzikholler, bu rakamın dışındadır. Paris'le kıyaslanacak olsa İstanbul'da da yedi sekiz tiyatronun bulunması gerekmektedir. Fakat bu sayıya dahi ulaşılamamıştır. Bir oyunun uzun zaman sahnelenmesi, seyircinin ona gösterdiği rağbete bağlıdır. İşte tiyatro eleştirmenleri, bu konuda, en etkili mevkidedirler. Onların eleştirileri, oyuna olan ilgiyi azaltır ya da çoğaltır.

Yazar, Fransa'da tiyatro tenkidinin çok yaygın bir kol olduğunu, bununla birlikte tiyatronun bizde Abdülmecit ve Abdülaziz zamanlarında yaygınlaşmış olması ve Namık Kemâl'in "Vatan yahut Silistre" adlı piyesi oynandığı zaman halk arasında büyük yankılar uyandırmasına rağmen tiyatro tenkidi gelişmemiş ve ilk tenkitler, ancak, Servet-i Fünûncular'dan Celâl Sahir tarafından yapılmıştır. Hâlâ da Türkiye gazetelerinde yaygın olarak bir "tiyatro tenkidi edebiyatı"nın bulunduğu iddia edilemez.

"... Tiyatro münekkidi bütün klasik eserleri ve tiyatronun son geçirdiği bütün safahati okumuş ve bilmiş olacaktır. (...) Münekkit, kârie ve sahneye karşı ağır mesuliyetleri yüklenmiş bir adamdır. Ve memleketimizde Avrupaî bir matbuat hayatı artık başlarken, bütün gazete ve mecmualardan, sade tatlı ve temiz yazan değil, fakat tiyatronun mazisine de, bugünkü vaziyetine de bihakkın vakıf kimselere, ve ancak onlara temaşa tenkidi yazmak hakkını vermeleri talep olunmalıdır." (Nahit Sırrı: 113 / 176)

III- Türk Tiyatrosu

Abdülhak Hâmit Bey, "Temaşa Hakkında" adlı yazısında Batı tiyatrosundan yapılan tercüme ve adaptasyonları tenkit ediyor. Bu işi, Moliere'in bir eserinin adaptasyonu ve Ahmet Vefik Paşa tarafından yapılan bir tercüme dahi olsa olumlu görmüyor. Özellikle Avrupa'nın sosyal yaşanından bizim toplumumuza uymayan iğrenç sahnelerin adaptasyonlarla sanki bizim yaşamımızda da böyle sahneler yer alıyormuş gibi gösterilmesi yazarı muztarip etmektedir. Onların yerine vatanperverâne ya da yüce idealleri anlatan eserlerin yazılması teşvik edilmelidir.

"... Avrupa tiyatrolarındaki seyirciler bizimkilerle mukayese edilemez. Onlar, ekseriyeti itibarıyle sahneden ders-i ahlâk almak ihtiyacından vareste oldukları için muhill-i edep ve haya temsillerden mütecessir olmazlar, gülüp geçerler. Biz henüz bu sanat mesleğinde o seviye-i irfana giremedik ve o mertebe-i gına ve istiğnaya ermiş değiliz. Avrupa'daki aktörler iptida lisanlarını mükemmelen bilirler, edebiyattan anlarlar. İçlerinde müellifler, edip ve şairler de vardır. Bizde ise müellifler de, mümessiller de muhtaç-ı teşviktir." (Abdülhak Hâmit: 1 / 16)

Hikmet Şevki Bey de Abdülhak Hamit Bey gibi, Fransız tiyatrosundan eserler adapte edilmesini doğru bulmuyor. Fransızlar'ın bile birçok tiyatro eserinde seçici davrandıklarını belirten yazar, inkılâplarla yeni bir çehre kazanan toplumumuzda bu seçiciliğin daha da titizlikle yapılması taraftarıdır. Hikmet Şevki Bey, çeşitli Fransız tiyatro müelliflerinin görüşlerini aktardığı yazısında, bizde sahnelenen ve Fransız yaşamından kesitlerin aktarıldığı (genellikle metreslerini kandıran, eşlerini iğfal eden ve kocasının karşısında aşığının kollarında sızan) gayri ahlâkî vodvillerin sahnelerimizde yer bulmaması gerektiğine inanmaktadır. Bunun için tiyatro yazarlarımıza görevler düşmektedir. Zaten içtimaî inkılâbımızı sahneye taşıması ve halka tanıtması gerekenler de onlardır.

"İçtimaî inkılâplar, memlekette pek güçlükle mevki bulanlardır; çünkü bu inkılâplar ruhlara, fikirlere hitap eder. Ruhların, fikirlerin istikametlerini değiştirmek, dünyanın en mühim ve en güç meselesidir. Biz inkılâbımız için takip edeceğimiz yolu, eski hayatımızdaki hatalarımızı, inkılâbın getireceği faydaları tiyatro müelliflerinin eserlerinden, artistlerin lisanından dinleyeceğiz. Zaten tiyatro da ancak bu suretle memleketimizde yüksek ve şayan-ı hürmet bir mevki elde edebilecektir. (...) Biz her gün şekillerini değiştiren tiyatro müesseselerinden evvel, tiyatro müelliflerinin faaliyete geçerek Türk sahnesinin Fransız ruhundan ilham alarak vücuda gelen açık vodvil eserlerinden kurtulmasını istiyoruz." (Hikmet Şevki: 4 / 74)

Hikmet Şevki Bey, bunu tiyatroseverler için bir istek ve temenniden çok, bir hak olarak görmektedir. Yazının hemen başlangıcında Hikmet Şevki Bey'in ve daha önce Abdülhak Hâmit Bey'in ele aldığı bu konunun mecmua tarafından da eleştirildiğini gösteren bir nota rastlıyoruz. Yalnız buna not demek de biraz zor olsa gerek. Çünkü bu not oldukça uzun. Rahatlıkla mecmuanın bir sütununu kaplayabilecek bu not, küçük puntolarla yazıldığı için bir sütunun ancak 3/4'ünü kaplayabilmiştir.

Nurullah Atâ Bey de "Tiyatro Hakkında" başlıklı yazısında, tıpkı Abdülhak Hâmit Bey ve Hikmet Şevki Bey gibi, adapte tiyatro eserlerini tasvip etmiyor ve eleştiriyor. Yazar, bizde bir tiyatro edebiyatının ortaya çıkması ve gelişmesi konusunda da ümitsizdir. Bizim tiyatroseverlerimiz zarfın içine değil de kendisine bakmışlar, Batı tiyatrosunun nasıl bir gelişme çizgisi içerisinde olduğunu görememişlerdir. Bu nedenle bir tiyatro edebiyatı kurmadan önce binayı, dekoru, sahneyi hazır etmişiz. Hatta bir Türk hanımının sahneye çıkması bile, tiyatro edebiyatından daha önce çıkmıştır. Yazara göre, bu şekildeki hazırlığın, tiyatroya yarar yerine zarar getireceği aşikârdır.

Nurullah Atâ Bey, hep Fransız tiyatrosundan örnek vermekte, bunun nedenini de Fransız tiyatrosundan çok tercüme ve adaptasyon yapmış olmamız olarak göstermektedir. Ona göre, adapte edildiği takdirde bizim toplum hayatımızla ilgisi kalmayan bir eseri, güzelliğini bozmamak için, olduğu gibi tercüme etmek tiyatro sanatına da büyük hizmet olacaktır. Sanatın; "Eser-i sanat, bizde zevk-i bedîîyi uyandıran şeydir." ya da "Sanat, güzellik halk etmektir." tarzında tarif edilmesi de yazarın eleştirdiği konulardan biridir. "Güzellik" ve "Bedîî zevk" gibi uzun uzadıya anlatılması gereken soyut kavramlara sığınılarak yapılan tariflerde demagoji de çok rahatlıkla yapılabilmektedir.

"... Sanat, şe'niyette misli bulunan veya bulunmayan şahıslar, muhitler ve ihtiraslar halk eden ve bize onları, mevcudiyetlerine inanacağımız bir surette gösterenlerdir. Tiyatro piyesinin de bu şeraiti câmi' olması icap eder.

Bir vak'a düşünüp de ona göre insanlar bulmanın sanatta hiçbir kıymeti yoktur. Sanat evvelâ insanı, muhiti veya ihtirası bulup sonra onları bize en iyi surette gösterecek vak'ayı icat etmektir." (Nurullah Atâ: 13 / 257)

Nurullah Atâ Bey, yazısında, Darülbedayi'in temsillerinde izlediği aktörlerimizin adlarını da vermektedir. Bunlar dönemin ünlü oyuncularıdır: Hâzım, Vasfi Rıza, Mim Kemâl gibi. Bunların yanında oyun gücüyle oldukça takdir ettiği Şaziye Hanım'ı da ilk hanım oyuncularımızdan biri olması hasebiyle yine takdir dolu cümlelerle anmaktadır. Fakat bu cümleler (yazarın ifadesiyle) müsamaha dolu cümleler değil, gerçeği anlatan cümlelerdir.

Hikmet Şevki Bey, "Hangi Eserlere Muhtacız?" başlıklı yazısında, Türk sahnelerindeki adapte eser problemini gündeme getirmekte ve yapılması gerekenleri söylemektedir. Lucien Dubech'in "Sahne, hayata uygun olmayan eserlerden nefret eder." sözünden hareketle, tiyatro sahnelerinde günlük hayatta karşı karşıya kalabileceğimiz ve bizi anlatan eserlerin yer alması gerektiğini belirtmektedir.

Fransız tiyatrosundan adapte ettiğimiz bazı eserler, o toplumun örfüne göre yazıldığı için bizi ifade etmekten uzaktır. Adaptasyonlarda Türk kadını, eşini aldatan, dans partileri için evini ihmal eden bir kadın pozisyonuna düşmektedir. Yazar, muhtaç olduğumuz tiyatro eserlerini şöyle sınıflandırmaktadır:

"1) Garbın tiyatro âsârı arasında şaheser olarak kabul edilen klasikler,

2) Lisanımıza nakli kabil olmayan fakat temsili zaruri bulunan Garp âsârının tercümesi,

3) Tezi hayatımıza uyabilen ve hakikaten faydalı olan Garp âsârının adaptesi,

4) İçtimaî inkılâbımıza yardım edecek telif âsâr.

Telif âsârın, tamamıyle Türk harsını yaşatması lâzımdır. Jules Romance bir eserinde tiyatro müelliflerinden bahsederken: 'Tiyatro müellifleri halkın ruhundaki tahavvülatı tetkik ve tahlil etmedikçe yazdıkları eserler ölüme mahkûmdur. Bir eserin uzun ömürlü olabilmesi, ancak halkın ruhuna yakınlaşmasına mütevakkıftır.' diyor." (Hikmet Şevki: 7 / 138)

Hikmet Şevki Bey, bunlara uyulmadığı takdirde tiyatro sahasında mesafe kaydedemeyeceğimizi de ilave etmektedir.

Halit Fahri Bey, "Piyes ve Mizansen Meselesi" adlı yazısında, sahnelerimizde gösterilecek eserler konusunda titiz davranmamız gerektiğini ve özellikle sahnelerimizin düzenine uymayan eserleri (Burada düzenden kasıt, tiyatro sahnelerimizin genişliğine uygun olup olmamasıdır. Bizim sahnelerimiz küçük olduğu için, yazar, bu işi mühim görmektedir.) sahnelemek konusunda acele etmememiz gerektiğini söylüyor. Eğer bir oyunun mizanseni (sahne düzeni) iyi yapılamamışsa, o oyundan seyircinin zevk almaması doğaldır.

Yazar, bunun yanında, bazı tercüme piyeslerin hem kültürümüze uygunluğuna, hem de halkımızın seviyesine uygun olup olmadığına dikkat etmemiz gerektiğini ifade ediyor. Bunun için en doğru yol, bugüne kadar elde edilen tecrübelerden yararlanmaktır. Böyle bir yol izler ve kârı zararı gözetmezsek bu tecrübeler gelecekte varacağımız noktayı bize gösterebilir.

Halit Fahri Bey, son zamanlarda gazete ve dergi sütunlarında yapılan maksatlı yayınların Türk tiyatrosuna zarar vereceğine inanmakta ve doğru bildiğimiz yolda yılmadan ilerlememizi öğütlemektedir.

> "Siyasî ve içtimaî inkılâpların en yükseğini yapan bir millet artık bundan sonra sahnesinde de yüksek tecelliler görmek ister. Sanat âleminin kara kuvvetleri ne kadar çalışsalar bundan sonra ne ulvî bir temaşa cereyanını durdurabilirler, ne de böyle bir cereyanı hakikate isal edebilecek sanatkârların azmine hâil olabilirler. Bu meşakkatli, fakat neticesi feyizli sanat yolunda yürüyenler için 'millî şuur' yegâne bir rehber, bir meş'aledir. Yeter ki o meş'alenin ziyasında sendelemeden yürüyelim." (Halit Fahri: 68 / 315)

Celâl Esat Bey, "Bizde Temaşa Sanatı" adlı yazısında ülkemizde tiyatro sanatının gelişmemesi konusu üzerinde duruyor ve konuyu çeşitli boyutlarıyla inceliyor. Yirmi yıldır bir arpa boyu yol alabildiğimizi söylüyor. Yirmi yıl ile kastedilen tarih, Darülbedayi'in kurulduğu tarihtir. Karagöz ve Ortaoyunu'nda gayet mahir olan bizlerin tiyatroya geçince acizimizi görmemiz, yazara garip gelmiyor. Çünkü bize ait olan bu oyunlarda her şey onu oynatan ya da oynayanın maharetine kalmıştır. Oysa tiyatroda hem binaya, hem dekora, hem kostüme, hem oyunculara, hem esere, hem yönetmene ve hem de oyunu izleyecek ve onu tamamlayacak bir seyirci kitlesine ihtiyaç vardır.

> "... Onun içindir ki bizde temaşa sanatını inkişaf ettirebilmek, evvelâ halkın temaşa zevkini ve ihtiyacını yapmakla mümkün olur. (...) Aşikâr olan bir şey varsa o da evvelâ halkı yetiştirecek olan ilk sanatkârları, her ne pahasına olursa olsun,

vücuda getirerek bir temaşa nüvesi yaratmak lâzımdır. Bu nüveyi de bittabi yine halkın, yani halkı temsil ve idare eden münevver zümrenin yapması lâzımdır." (Celâl Esat: 17 / 335)

Celâl Esat Bey, Darülbedayi'in kuruluşunu hikâye eder. İlk başta her şeyi devlet tarafından karşılanan bu müessesenin görevi, sadece, "halka temaşa zevkini vermek ve ona irfan sahasında yol göstermek"tir. Kandillerinin yağ parası dahi müessesenin kendi kazancından harcanmamaktadır. Darülbedayi ile ilgili diğer bilgileri yazarın kaleminden birlikte okuyalım:

"Darülbedayi bir taraftan, kendi dershanelerinde toplanan sanat heveslilerine temaşa tedrisatı yaparken içlerinde temayüz edenleri de sahneye çıkararak halkın temaşa terbiyesini yapmakla işe başlamıştı. Edebiyat, inşat, mimik, evza ve etvar hocaları, sanatkârların sıcak salonları, kütüphaneleri, prova sahneleri ve her şeyden daha mühim olarak yaşayacak kadar aylıkları vardı. O vakte kadar zelil görülen sahne, artık bir şeref ve itibar sahası olmuş, sanatkârlık hayat ve istikbali temin edebilir bir meslek addolunmağa başlamıştı. Tahsil görmüş bazı gençler koştular ve Türk kadınının sahneye çıkamaması gibi pek büyük bir mani karşısından yine Eliza, Knar, Aznif Hanımlara Türkçe okumak ve yazmak öğretilerek şiveleri düzeltilmek suretiyle epeyce mühim bir temsil heyeti vücuda geldi. Bugün sahne hayatında gördüğümüz Ertuğrul Muhsin, Raşit Rıza, Emin Beliğ, Kemâl Beyler gibi güzide sanatkârlarımız hep o mektebin mahsulüdür." (Celâl Esat: 17 / 335-336)

Fakat, oldukça heyecanlı başlayan bu hareket yarım kalmış, seyirci yeni tiyatro akımlarını takip edememiş, Raşit Rıza, Ertuğrul Muhsin gibi güzide sanatçılarımız geleceklerini yurt dışında aramak zorunda kalmışlardır. Bunda elimizdeki yeteneklerin değerini bilememek gibi bir neden varken, aynı zamanda, bir de plânsız programsız çalışma sebep olarak gösterilebilir. Tiyatro, ülkemizde, henüz sanatçılarının ihtiyacını sağlayabilecek bir mevkide değildir. Bu durumda, sanat eserleri ortaya koymaktan çok, halkın ilgisini çekecek eserleri, sahnelemek zorunda kalınmıştır. Tiyatroların binaları da yoktur. Darülbedayi dahi ilk başta o kadar geniş imkânlara sahipken, Türkiye'deki tek tiyatro binası olan Tepebaşı, kiraya verilmiş ve Darülbedayi'in oyuncuları oradan oraya sürünmeye başlamışlardır. Dolayısıyla bu rezilliği gören halk, tiyatroya karşı alâkayı kesmiş ve kendi çocuklarının bu sanata temayül göstermesini engellemiştir. Bu nedenle memleketimizdeki nice yetenekli çocuğun varlığından habersiz kalmışızdır. Türkiye'de tiyatro bu hâliyle müntesiplerine ne şeref ne de refah getirmektedir.

Celâl Esat Bey, bir tiyatro binamızın olmasını elzem görmektedir. Sonra, buradaki sanatçılar, geçim sıkıntısından kurtarılmalıdır. Böylece tiyatro sanatının önü açılacaktır. Yazarlarımız tarafından kaleme alınan eserler de bir "okuma heyeti" ya da "heyet-i edebiye" tarafından gözden geçirilecektir. Fakat program ve idare işlerine müdahale edilmeyecektir.

Yazar, Avrupa'nın yeni tarzlar denediği, bunun için yeni binalar inşa edip, yeni salonlar ve dekorlar düzenlediği bir zamanda, bizim onların çok çok gerisindeki en basit dekorları bile yapamamış olmamızı esefle karşılamaktadır.

Hikmet Şevki Bey, "Tiyatroyu Korumak" adlı yazısında, Fransız Tristan Bernard, Robert de Flérs ve Lucien Dubech'in görüşleri etrafında, onların yazılarından da alıntılar yaparak; tiyatronun nasıl korunacağını anlatıyor. Bunu en güzel ve en öz biçimde ifade eden Tristan Bernard'dır.

> "Tiyatrovu tesis etmeden evvel korumak lâzımdır; çünkü meydana getirilen ve yaşaması istenilen tiyatronun halk tarafından sevilmesi icap eder. Sevdirmek, onu korumaktır. Fakat ilk defa sevdirilen bu sanat şubesi, bilâhare kendi ile bu muhabbeti ya artırır veyahut azaltır." (Hikmet Şevki: 104 / 512)

Yazar, sözü bizim tiyatromuza bağlar ve Türkiye'de tiyatronun gelişememiş olmasını, onun korunmamasında görür. Çünkü hem halk, hem de devlet tarafından destek görmemiştir. Tulûatçılar, kendi yaptıklarını da tiyatro olarak gösterince, asıl tiyatro hiçe inmiştir. Darülbedayi bile, halk bunu istiyor, diyerek vodviller sahnelemiş ve eski fikirlerin canlanmasına neden olmuştur.

> "... Hâlbuki tiyatrodan en ziyade istifade edecek milletlerden biri de biziz. Her tecedddüt adımını halkın ruhuna nüfuz edecek şekilde telkin edecek yegâne vasıtamız tiyatrodur. Onun etrafında yapacağımız en küçük bir faaliyetin, memlekete en büyük faydalar temin edeceğine şüphe yoktur. Yeter ki tiyatronun ne olduğunu bilelim ve ona göre hareket edelim..." (Hikmet Şevki: 104 / 512)

Mahmut Yesari Bey, "Tiyatromuzun Karakteri" başlıklı yazısında, "hâlâ bir millî tiyatromuz olmadığından ve olamadığından" bahisle Karagöz hakkındaki fikirlerini serdediyor. Karagöz oyunundaki özellikleri ve yabancıların Karagöz üzerindeki hak iddiaları ile ilgili bilgi veren yazar, onun salahiyetli ellerle yönlendirilmemesi nedeniyle Türk tiyatrosuna temel taşı vazifesini göremediğini ama bir ışık olduğunu ve tiyatromuzun gideceği yolu aydınlatacağını söylüyor. Önemli gördüğümüz için burada oldukça uzun bir alıntı yapacağız:

"Karagöz, halk; Hacivat da Osmanlı'dır. Hacivat, yani Osmanlı, asırlarca Karagöz'e yani halka, hep anlamadığı dilden ve kendisinin de basmakalıp öğrenegeldiği melez bir lisandan müstalah sözler söylemiş, lügat paralamıştır. Fakat Karagöz, yani halk, onunla mütemadiyen alay etmiştir. Asıl şayan-ı hayret olan şey, bu alayın farkına varılmamasıdır.

Hacivat, Karagöz'ün cehaletine kızar, dilini düzeltmesini ister, lâkin Karagöz vurdum duymazdır. İstihzanın inceliğine bakınız ki asıl vurdum duymaz olan Hacivat'tır. Bu nükteyi Osmanlı anlayamamış, kendi Hacivatlığına asırlarca kahkahadan kırılmıştır.

Esasının orijinal olmasına rağmen, hayalin iptidaî şeklini muhafaza etmesine sebep de ehliyetsiz, cahil ellere düşmesindendir. Hayal, sadece Karagöz'le Hacivat'tan ibaret değildir. Diğer mahallî tiplerle de ayrı ayrı alaylar vardır." (Mahmut Yesari: 137 / 21)

Reşat Nuri Bey, "Tiyatromuzun Bugünkü Hâli" adlı yazı dizisinde, üç yazı ile tiyatromuzun problemleri üzerinde duruyor. Yazı diyaloglarla yazılmıştır. Bazı diyaloglar oldukça uzundur. İki taraf da birbirlerine bu konudaki bilgilerini aktarmaktadırlar.

Birinci yazı, "Para ve Yardım Meselesi" başlığını taşımaktadır. Yazar, burada, Türkiye'deki ilk tiyatro hareketlerinden, Darülbedayi'in kuruluşundan, devletin Darülbedayi'i desteklemesinden, ilk Türk kadını olarak Afife Hanım'ın Darülbedayi'de sahneye çıkmasından ve tutuklanmasından, devletin üç bin altın tahsisatının artırılmaması ve hayat pahalılığı karşısında bu paranın değerini kaybetmesinden, umumi harple birlikte çekilen ekonomik sıkıntılar nedeniyle tahsisatın kesilmesinden ve Darülbedayi sanatçılarının kaderleriyle baş başa bırakılmasından bahsetmektedir.

Reşat Nuri Bey, iki konu üzerinde detaylı bir şekilde durur: Türk kadınının sahneye çıkması ve devlet desteğinin önemi. Cumhuriyet Hükûmeti'nin eğitime ve güzel sanatlara verdiği desteğin, tiyatroya verilmemesi, Reşat Nuri Bey'in yakınmasına neden olmaktadır. Yazar, devlet desteği konusundaki görüşlerini şöyle dile getirmektedir:

"... Cumhuriyet idaresi, memlekete hürriyet getirdi, kadın erkek bir arada tiyatroya gidebiliyor, Türk kadını artık sahneye çıkıyor. İster ve beklerdik ki Cumhuriyet Hükûmeti maarife ve güzel sanatlara istediği hizmet ve fedakârlığı,

tiyatrodan da esirgemesin. Liberal bir halk hükûmeti için tiyatro en kıymetli bir yardımcıdır. Halk üzerindeki telkin kuvveti itibarıyle memleketimize ve idaremize en büyük hizmeti ifa edebilir, kendisi için ihtiyar edilen zahmet ve masrafı derhal ödemeye başlardı.

Şunu iyi bilmek lâzımdır ki tiyatro, sanat tiyatrosu şahsî teşebbüs ile başarılacak bir iş değildir. Ona ya hükûmet yardım eder, yahut onun kıymetini takdir eden cemaatler... en müterakki Avrupa milletlerinin resmî tiyatroları hükûmetin muavenetiyle yaşar." Reşat Nuri: 10 / 197)

İkinci yazı, "Bir Konservatuvara İhtiyacımız Var" başlığıyla yayınlanmıştır. Burada Reşat Nuri Bey'in muhatabı, Cumhuriyet Hükûmeti'nin birkaç kere tiyatrolara yardım ettiğini, bunun için bazı cemiyetlerin teşekkül etmesine teşebbüs edildiğini söylüyor. Hükûmet belki daha büyük yardımları da esirgemeyecektir; fakat hiç değilse bu tiyatroların da iyi kötü bir eser ortaya koyması gerekmektedir.

Reşat Nuri Bey, yapılan yardımı inkâr etmemektedir; ama yeterli de görmemektedir. Hem bu yardımlar, asıl yapılması gereken işler için de sarf edilmemiştir. Devlet tiyatrolara ya da küçük kumpanyalara cüz'î para yardımları yapmaktansa bir resmî konservatuvar vücuda getirmeli ve tiyatro oyuncusu yetiştirmelidir. Böylesi büyük bir işi belediyeler üstlenemeyeceği için, devlet üzerine düşeni yapmalıdır.

"Belediyelerden isteyeceğimiz şey, şehirlerin ehemmiyeti nispetinde birer tiyatro binası vücuda getirmesinden, temsil verecek sanat trupuna kolaylık göstermesinden ibarettir." (Reşat Nuri: 13 / 256)

Yazara göre Ankara, İstanbul, İzmir gibi büyük şehirler ayrıca birer tiyatro trupu meydana getirebilirler. Devlet, mutlaka bir konservatuvar açmalı ve artist olmak için heyecandan titreyen gençlerimize imkân yaratmalıdır. Böyle bir konservatuvara kızlarımız da rahatlıkla gelebilecektir. Böylece Türk kadınının önünde yepyeni bir ufuk açılacaktır. Devlet buralardan yetişecek gençlerin geleceği konusunda maddî imkânlar da sağlamalıdır.

"... Dönüp dolaşıp aynı noktaya geliyorum: Hükûmet bir konsevatuvar yapmazsa ve hatta sanat kaideleri dahilinde çalışan tiyatro truplarına yardım etmezse bizim iyi bir tiyatro trupumuz, iyi bir tiyatro edebiyatımız olamaz ve tekrar ediyorum, bu bir Cumhuriyet memleketi için pek büyük bir eksikliktir." (Reşat Nuri: 13 / 256)

Yazara göre hükûmetin bu iş için para ayırması, maksadı temine yeterli değildir. Parayı hem yerli yerinde sarf etmek hem de sanatın şartlarına uygun bir program içerisinde yol almak gerekmektedir. Bu defa, bu işten çıkarı olacak kimseler ortaya çıkacaktır. Yapılacak büyük işi suiistimal etmek yoluna sapacaklardır. O güne kadar tiyatroyla ilgilenmeyenler, tiyatro konusunda yazılar yazıp fikirler yürüteceklerdir. Ders programlarına müdahale etmek isteyeceklerdir. Yazar, sözlerini şöyle nihayete erdirmektedir:

> "... Evet, hükûmet bu işe kâfi bir para ayırır ve bir konservatuvar tesisi vazifesini ehil ellere tevdi ederse bizde bir tiyatro hayatı başlar... Aksi hâlde bugünkü perişanlık ilânihaye devam edip gider." (Reşat Nuri: 13 / 257)

Reşat Nuri Bey, üçüncü yazısına ayrı bir başlık koymaya gerek görmemiştir. Bu yazıda da diğer yazılarında işlendiği üzere merkezî hükûmetin tiyatro konusuyla yakından ilgilenmesi gereğini vurgulamaktadır. (Reşat Nuri: 19 / 374-375)

IV- Batı Tiyatrosu

a. Fransız Tiyatrosu

Hikmet Şevki Bey, "Fransa'nın Dünkü Tiyatrosu" başlıklı yazısında, Fransız tiyatrosunun ilk dönemindeki türlerinden bahsediyor. Bunlar; komedi, trajedi, dram ve melodramdır. Yazar, bunlar hakkında yeterli bilgileri vermektedir. Fransa'da yeni tiyatro, bu eski tiyatronun temelleri üzerine kurulmuştur. İlk dönem tiyatrosunun özelliklerini Hikmet Şevki Bey'in kaleminden okuyalım:

> "Tiyatro, ilk adımlarını atarken, yürüyebilmek için en büyük yardımı yapan iki istinat noktası buldu. Bunlardan biri tarih, diğeri ahlâktı. İlk tiyatro muharrirleri, tarihî vakayie ahlâkî noktaları mezcederek, kat'î neticelerle kahramanın harekatının doğru olup olmadığını göstermeye başladılar. Artık tiyatro sahnelerinde âlim, cahil, fedakâr, hasut, cesur, korkak, faziletli, kalpsiz insan tipleri resm-i geçit yaptılar. Her eserde muhakkak yekdiğerine zıt olan iki ruh yaşıyor, bunlar eserin temsili esnasında çarpışıyor ve bir tarafın galibiyeti, diğer tarafın mağlubiyeti ile eser hitam buluyor. Tabiî hak, daima iyi ruh sahiplerine yardım ediyor." (Hikmet Şevki: 25 / 498)

Bu yazının devamı niteliğinde olan "Fransa'nın Bugünkü Tiyatrosu" adlı yazıda Hikmet Şevki Bey, Fransız tiyatrosunun son durumu ile ilgili bilgiler aktarmaktadır. Fransız tiyatrosunda, üç sanat şubesinde temsiller vardır: Piyesler, komediler ve vodviller. Yazar, Henri de Régnier ve Clément Vautel'in düşüncelerine de yazısı içinde yer vermiştir. Vodvil ve komedileri karşılaştıran Hikmet Şevki Bey, ikisi arasındaki tek farkı, vodvilin tezsiz, komedinin tezli olması olarak göstermektedir. Henri de Régnier'nin piyes konusundaki görüşleri şöyledir:

> "... Bugünkü eserler, dünkü eserlerden çok farklıdır. Piyes ismini taşıyan kısım ruh sızılarını, kalp acılarını, gönül dertlerini temaşagere anlatır. Eski dramlardaki tabancaların yaptığı tesirleri bugün cümleler, tiratlar deruhte etmiştir. En mühim vak'alar, sahne haricinde geçmektedir. Sahnedekiler, onları nakle memurdur. Bu vak'aları aynı kuvvet ve kudrette temaşagere hissettirmek mecburiyeti vardır. Sahnede düelloların, tabancaların mevkii yoktur; sahne mademki nezih bir köşedir, oraya bu gibi soğuk şeyler yakışmaz. Piyes, bir mevzuu daima ciddi bir gözle takip ve muhakeme eder." (Hikmet Şevki: 28 / 38)

Hikmet Şevki Bey, bir başka yazısında "Fransa'da Dinî Tiyatro" konusunu ele almıştır. Bu hususta Fransa'da bazı faaliyetler olduğunu ama bunun pek de başarılı olamadığını söylemektedir. Yazar, dinî tiyatronun ortaya çıkış nedenini şöyle dile getiriyor:

> "Tiyatronun hedeflerinden birincisi, ahlâkı korumaktır. Ahlâkı korumak vazifesi, yalnız tiyatrolarda değil, aynı zamanda dinin de evâmirindendir. Din tarihi, tiyatro için henüz bakir bir mevzu sayılabilir. Onun içinde bulunan bir vak'adan pek az bir kısmı sahnede görülmüş ve pek azı temsil edilmiştir." (Hikmet Şevki: 65 / 255)

Yazar, Lucien Dubech'in görüşlerine de yer vermiştir. Dubech, "tiyatrodan ahlâkî bir netice elde etmek için dinî tiyatronun varlığını" gerekli görmektedir. Yazıdan edindiğimiz malûmata göre, dinî tiyatro henüz hazırlık ve deneme aşamasındadır. Başarısız olunduğu takdirde, bunun bazı açılardan dine zarar vereceği de göz ardı edilemeyecek bir gerçektir.

Hikmet Şevki Bey, "Fransa'da Tiyatro Buhranı" adlı yazıda da, Fransız tiyatrosunun geçirdiği buhranı ele almakta, böyle bir buhranın varlığını, adını vermediği iki yazarın görüşlerini de aktararak ispatlama yoluna gitmektedir. Fransız tiyatrosu, son zamanlarda tek bir konuya saplanıp kalmıştır: Aşk. Yazar, tiyatro yazarlarının konu bulmakta sıkıntı çektiklerini

söylemektedir. Bunun yanında sinema da bir rakip olarak gösterilmektedir. Fakat, aslında kalitesiz vodviller, tiyatroseverleri tiyatronun geleceği konusunda endişelere sevketmektedir.

> "Fransa'daki tiyatro buhranı, büyük tiyatro muharrirlerinin göstereceği yeni muvaffakiyetlerle izale edilebilir. Sinemaya verilen ehemmiyet bu buhranın tevlit edeceği boşlukları ve zararları telafi edemez... Çünkü henüz sinema, ruhlar üzerinde tiyatro kadar müessir bir telkin vasıtası olamamıştır. Belki de asırlarca tiyatronun bu hakimiyetini söndüremeyecektir." (Hikmet Şevki: 95 / 340)

b. İngiliz Tiyatrosu

Fransız tiyatrosunun geçirdiği buhran İngiltere'de yaşanmamaktadır. Hikmet Şevki Bey, "Bugünkü İngiliz Tiyatrosu" adlı yazısında, İngilizler'in mevzu bulmakta zorlanmadıklarını ve İngiliz ailelerin tiyatroya sadece eğlenmek amacıyla gitmediklerini söylemektedir. İngiliz tiyatrosu, gün geçtikçe zenginleşmektedir. Yazar, John Drinkwater'ın bir eserinin konusunu anlatır. Eserde, sınıf farklılıkları işlenmiştir. Hikmet Şevki Bey, bundan hareketle İngiliz tiyatro yazarlarının nelere dikkat ettiklerini şu cümlelerle açıklar:

> "İngiliz temaşa muharrirleri, piyeste büyük bir vakayie birbirinden daha şayan-ı dikkat olan hadisata ehemmiyet vermemektedir. Piyeslerde duyacağınız mükâlemeler basittir. İşiteceğiniz muhavereler gayet sadedir. Orada basit olmayan ve sadelikten uzak bulunan tek bir şey vardır: Mevzu... O, çok düşünülmüştür. Onun yeni ve henüz halledilmemiş bir hayat muamması olmasına pek ziyade dikkat ederler. Fakat bu hayat muammasını, karışık cümleler, beyin döndüren vakayi'le değil, basit cümleler, alelâde hadiselerle halledirler." (Hikmet Şevki Bey: 98 / 403)

Shakespeare (1564-1616) : Kâmuran Şerif Bey, "Shakespeare Neden Vazıh Değildir?" adlı yazısında, "William Shakespeare'in Hayat ve Asarı Hakkında Mülâhazalar" isimli eserin yazarı Thomas Campbell'ın da görüşlerine başvurarak, Shakespeare hakkındaki bilinenlerin azlığına dikkat çekmektedir. Bunda Shakespeare'in hayatta iken tercümeihâlini yazmamış olması ve onun çalıştığı Globe Tiyatrosu'nun 1613'te çıkan bir yangında kül olması gibi nedenler vardır. Hatta, yakın arkadaşı Ben Jense'da mektupları olabileceği düşünülmüş; fakat hem Jensen'ın kitaplığının bir bölümünün yanması, hem de 1666'da Londra'da çıkan büyük yangın bu umutları yok etmiştir.

Yazar göre, Shakespeare'in adı bile son zamanlara kadar doğru yazılamamıştır. Ancak, Montaigne'in "Tecrübe-i Kalemiye" adlı eserinin İngilizce bir tercümesi ele geçirilmiş ve yapılan

tetkikler neticesinde kapağındaki elle yazılmış "Wm Shakspere" ibaresinden yola çıkılarak bu eserin Shakespeare'e ait olduğu kanaatine varılmış ve adının modern yazılışı "Shakespeare" olarak kabul edilmiştir. (Kâmuran Şerif: 129 / 489)

Kâzım Sevinç Bey, "Shakespeare İtalyan mı idi?" başlıklı yazısında, İtalyan âlim Santipaladino'nun, Shakespeare'in aslında Michele Agnolo Florio adında bir Protestan olduğu, dinî baskılar nedeniyle İngiltere'ye gittiği, orada oyunlar yazdığı gibi iddiaları olduğunu; buna karşılık "Taine" gazetesi muharriri Carrére'nin bu iddiaları çürüten delillerini yansıtıyor. Kâzım Sevinç Bey'e göre asırlar önce yaşamış biri hakkındaki bu iddialar, hem ilginç hem de gülünçtür. Zaten yazar, Shakespeare'in İtalyan olduğu konusuna inanmamıştır. (Kâzım Sevinç: 73 / 419-420)

Mehmet Tahir Bey, "Shakespeare'in Tarihî Hüviyeti" başlıklı yazısını, Kâzım Sevinç Bey'in "Shakespeare İtalyan mı idi?" başlıklı yazısında naklettiği münakaşalar nedeniyle kaleme almıştır. Yazar, Shakespeare'in soy ağacına kadar inmiş, onun gerçekten yaşadığını ve İngiliz olduğunu ispat etmiştir. (Mehmet Tahir: 85 / 130-131)

Bernard Shaw (1856-1950) : Kâmuran Şerif Bey; "Bernard Shaw Yetmiş Yaşında Hayata Bakıyor" başlıklı yazıda Shaw'un çeşitli düşüncelerini aktarıyor. Aslında yazı, Kâmuran Şerif Bey'e ait değildir. O sadece İngiliz mecmualarından birinde Shaw'un yetmişinci yaş günü münasebetiyle yayınlanmış olan bir röportajı tercüme etmiştir. Kâmuran Şerif Bey, Bernard Shaw'u "yeni devrin peygamberi ve asrımızın en ince fikirli adamlarından biri addolunan" şeklinde tanıtmaktadır.

Röportajda Shaw'a din, komünist Rusya, aile yapısı gibi konularda sorular sorulmuştur. Bernard Shaw, Androcles ve Aslan, Matozela'ya Rücû, Major Barbara, Evlenmek, Jeanne Dark ve Sezar ve Kleopatra adlı eserlerinden, özellikle bu eserlerin mukaddimelerindeki mesajlardan bahsetmiştir. Bu mesajlar, yeni dinin peygamberi Bernard Shaw'un insanlara ulaşmasını istediği mesajlardır.

> "Yazdığım her piyes ve her mukaddimede bir mesaj mündemiçtir. Muhtelif mesajlarımı bir araya getirecek olursanız, maksatları arasında şayan-ı istigrap bir vahdet görürsünüz. (...) Mukaddimelerimin hepsi de mühimdir; bilhassa 'Major Barbara'nın mukaddimesi... 'Major Barbara'nın mukaddimesi İncilimin 'fakirlik'ten bahsolan ahdini teşkil eder. 'Evlenmek' isimli eserimin mukaddimesi de 'izdivaç' ahdimdir." (Kâmuran Şerif: 54 / 30)

c. Alman Tiyatrosu

"Berlin'de Komedi Tiyatrosu" adlı yazıda bu tiyatronun, Mimar Oscar Kaufmann tarafından yapıldığı belirtilmekte ve tiyatro binasının mimarî özellikleri hakkında bilgi verilmektedir. Binanın iç düzeninin, tiyatro sanatı için yeni şeyler ortaya koyduğu söylenmektedir. "Komedi Tiyatrosu, sanatça modernizm ruhuyla meşbu olmakla beraber rokoko devrinin tiyatro mimarisiyle de ruhî bir münasebeti vardır." Yazının kim tarafından kaleme alındığı ya da tercüme edildiği belirtilmemiş, sadece "Studio-Londra" ibaresi düşülmüştür. (***: 5 / 110)

V- Temsiller - Oyunlar

Phédre: Seniha Sami Hanım, "Phédre Piyesi ve Phédre Rolü" başlıklı yazısında Racine'in, Euripides'in "Hippolystos Tephanophoros" adlı trajedisinden yola çıkarak yazdığı "Phédre" adlı oyununu tanıtıyor. Vak'ayı anlatan Seniha Sami Hanım, Racine ve Euripides'in eserlerindeki farklılıkları da gösteriyor. Yazı, "Phédre" piyesinin Madam Piérat tarafından İstanbul'da yapılan bir temsili münasebetiyle kaleme alınmıştır. Bu nedenle Seniha Sami Hanım, "Phédre" rolünü oynamış olan bazı aktristler hakkında da malûmat vermektedir. Bu rolü ilk defa Matmazel Chanmeillé oynamıştır. Fransız aktristleri hep bu rolü oynamak için mücadele vermişlerdir. Çünkü bu rolü başarıyla canlandırabilen şöhret olmaktadır.

Seniha Sami Hanım, bu rolü ilk ve son oynayan aktristler dışında yedi aktristin de adını vermiştir. Bunlardan Matmazel Rachelle'in bu rolü oynayabilmek için verdiği mücadelenin hikâyesini de yazısında aktarmıştır. (Seniha Sami: 69 / 336-338)

Figaro'nun İzdivacı: Seniha Sami Hanım, "Figaro'nun İzdivacı" adlı eseri tanıttığı yazısını, bu oyunun İstanbul'daki temsili üzerine kaleme almıştır. Figaro'nun İzdivacı, Fransız yazar, Beaumarchais'nin bir eseridir.

Seniha Sami Hanım, eserin konusu, sahnelenmesinin yasaklanması hakkında bilgi vermiştir. Figaro, bir uşaktır. Tahsil görmüş bir halk çocuğudur. Hem efendisinin hem de kendisinin mutluluğu için çalışır. "Figaro'nun İzdivacı" özel bir izinle, yine özel bir surette Comte de Vaudreuil'in şatosunda oynanmış, 1784'teki oyundan sonra aralıksız 68 kere bu oyun tekrarlanmıştır. Yazar, oyun hakkındaki düşüncelerini şöyle dile getirmektedir:

"... Figaro'da gayri endiş ve ulvî gaye, halkın hukukunu sıyanet gibi bir mefkûre aramak doğru değildir. O kendi yoluna dikilen maniaları iktiham ile meşguldür. Harekâtının sâiki hep şahsî menfaat, sınıf mücadelesi, post kavgasıdır. Piyes, etrafta feveran eden hissiyata makes olduğu içindir ki o kadar şümullü bir chemmiyet kesbetti.

Saltanatını ve şahsını bekleyen akibetten tamamen gafil ve -bütün müstebitler gibi- kelimeleri men etmekle fikirleri men edebileceğine zahip olan biçare Louis XVI, bu komedi kendisine arz olunup okunduğu zaman, umuma karşı temsilini tehlikeli bularak dedi ki:

'Bunu oynamadan evvel Bastille kalesinin yıkılması lâzım gelirdi.'

108'inci temsilde, Bastille hâk ile yeksan olmuştu." (Seniha Sami: 138 / 8-10)

Chanette Claire: Kâmuran Şerif Bey tarafından kaleme alınan "Edmond Rostand'ın Şaheseri: Chanette Claire" başlıklı yazı, okuyuculara "On yedi senelik bir fasıladan sonra ıslah ve yeniden vaaz-ı sahne edilen piyes büyük bir muvaffakiyet kazandı..." cümlesiyle sunulmaktadır.

Kâmuran Şerif Bey, oyunun konusunu her perdeyi ayrı ayrı belirterek anlatmış ve yazısını da Chanette Claire'in son temsilinin fotoğraflarıyla süslemiştir. Cyrano de Bergerac'ın da yazarı olan Edmond Rostand'ın bu eserindeki kahramanların hepsi horoz, tavuk, sülün, baykuş, bülbül gibi evcil ve vahşi hayvanlardır. Eser, Chanette Claire adlı "her sabah güneşi doğduranın kendi sesi olduğuna inanan" horozun üzerine kurulmuştur. Chanette, bir gün acı gerçeği öğrenir ve kümesine dönmeye karar verir.

Oyun, Paris'te ilk sahnelendiği zaman büyük yankı uyandırmış ve aralıksız 322 kez oynanmıştır. "Illustration" mecmuası, eserin telif hakkını almış ve 300.000 adet basmıştır. Telif ücreti olarak 1.500.000 frank ödemiştir. Kâmuran Şerif Bey, eser hakkında şunları söylemektedir:

"Chanette Claire, nefis bir derstir; beşeri tabiî şeraiti fevkine yükselten, insana memur olduğu ilahî vazifeyi idrak ettiren bir fevka'l-beşeriyet dersidir... Onda mündemiç olan davet sayhasına beşeriyet asla mukavemet edemeyecektir... İşte Chanette Claire de bunun için lâyemut bir eser olarak kalmıştır." (Kâmuran Şerif: 51 / 492)

La Dame aux Camillé: Halit Fahri Bey, "La dame aux Camille - Bir Kadının ve Bir Piyesin Tarihçesi" ünvanlı yazısında "Kamelyalı Kadın"dan, Alexandre Dumas Fills'in bu romanından ve bu romanın tiyatro oyunu hâline getirilmesinden bahsetmektedir. Yazar, Dumas Fills'in roman kahramanı kadınla gerçekten tanıştığını, bir yıllık bir beraberlikleri olduğunu ama bazı nedenlerden dolayı ayrılmak zorunda kaldıklarını ve Marie Duplessis'nin ölümünden sonra "Kamelyalı Kadın" adlı romanını yazdığını, romandaki kahraman Armand'ın Dumas Fills olduğunu fakat olayların gerçek hayatta romandaki gibi cereyan ekmediğini ve yazarın birçok değişiklikler yaptığını söylemektedir.

Yazıdan edindiğimiz bilgiye göre, Alexandre Dumas Fills, kendi eserinin sadece bir bölümü genişletilerek ve mevzu oldukça değiştirilerek meydana getirilmiş bir tiyatro eserini görünce, buna kızarak, oturmuş ve romanı aslına uygun olarak piyes hâline getirmiştir. Asıl mücadelesi ise ondan sonra başlanmıştır. Eserini sahneleyecek bir tiyatro bulamamıştır. Sonunda "Kamelyalı Kadın" 1852 senesi Şubat ayında Paris'te Variete Tiyatrosu'nda sahnelenmiştir.

Halit Fahri Bey, hem Alexandre Dumas Fills ve Marie Duplessis aşkını, hem romanın oluşumunu ve tiyatro hâline getirilişini, hem de oyunun sahnelenişini oldukça güzel bir üslûpla hikâye etmiştir. Piyesle ilgili teknik bilgilere ise bu yazıda yer verilmemiştir. (Halit Fahri: 84 / 110-112)

Emilia Galotti : Nahit Sırrı Bey, "Emilia Galotti" başlıklı yazısında Lessing'in bu tiyatro eserini tanıtmaktadır. Yazar, oyunun kurgusu üzerine bilgi vermek yerine konuyu uzun uzadıya anlatmayı tercih etmiştir. Yazarın kaleminden genel hatlarıyla şu bilgiyi aktarabiliriz:

> "... Baştan başa fazilete aşk ve hürmet taşıyan bu piyesin dikkate pek şayan bir hususiyeti de, içinde adetâ bir Cumhuriyet sevdasının tutuşmasıdır. Çünkü, bütün vak'a, iradesi zayıf ve ihtirasları coşkun bir hükümdarın etrafında insanların ne kadar iğrenç veya ne kadar bedbaht olmağa mahkûm bulunduklarının tasviridir. (...) Lessing mahlûkatına tamamen inanarak onları karşımızda yaşatmakta ve o kadar yüksek ve derin düşüncelerle konuşturmaktadır ki, eseri okurken de seyrederken de lâkayt kalmak imkânı yoktur, ve bazı noksanları olsa bile, Emilia Galotti Alman sahne edebiyatının en kıymetli ve güzel eserlerinden biridir." (Nahit Sırrı: 146 / 7-8)

Egmont : Sabit Sami Bey, "Egmont" adlı yazısında Goethe'nin aynı adla yazmış olduğu tiyatro eserini tanıtmaktadır. Yazı, üç bölümden oluşmuştur: 1) Egmont hakkında birkaç söz, 2) Egmont'ta karakterler, 3) Egmont'tan numune. Yazar, ikinci bölümde Egmont'taki karakterleri

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ

tanıtırken konuyu özetlemiş, son bölümde de piyesin bir parçasının tercümesini vermiştir Egmont hakkındaki asıl bilgiler, birinci bölümdedir.

> "Egmont, Shakespeare'i takliden vücuda getirilen ve cidden muvaffak olunan halk sahnelerine ve iptida bir hürriyet eseri olarak tasavvur edilmesine rağmen hakiki bir tarihî temaşa eseri olamamıştır. Bu eserde Hollanda'nın İspanya'ya karşı istiklâl ve hürriyet mücadelesinden ziyade bize kahramanın karakteri, saadet ve felaket anlarında tasvir edilmiştir.
>
> Goethe, tasvir ettiği Egmont'u tarihî hakikatlere de tevafuk ettirmemiştir." (Sabit Sami: 142 / 7)

Muhammet : Hasan Cemil Bey, "Goethe'nin Muhammet'i" adlı yazısında, ünlü Alman edibi Goethe'nin Hz. Muhammet'in hayatını anlatan bir tiyatro oyunu yazmak istediğini ama ömrünün buna kifayet etmediğini anlatmaktadır. Yazar, Goethe'nin "Dichtung und Warheit" adlı eserinden ve "West = Ostlicher Divan von Goethe"den alıntılar yaparak, İslâmiyet ve Hz. Muhammet hakkındaki düşüncelerini aktarır. Goethe, yazmak istediği oyunun detaylarını "Dichtung und Warheit" adlı eserinde detaylarıyla belirtmiştir. Fakat anlattığı şeyler, Hz. İbrahim'in hayat hikâyesi gibidir. Yani Hz. İbrahim'le Hz. Muhammet'in hayat hikâyeleri birbirine karıştırılmıştır. Goethe'nin yazacağı hailede bu tür tarihî gerçeklerin şairin muhayyilesinde farklı bir şekil alabileceğine, yazar da dikkat çekmektedir. Alman edip Goethe'nin, İslâmiyet ve Hz. Muhammet hakkındaki bilgisi, gerçekten dikkat çekicidir. (Hasan Cemil: 49 / 454-456)

Hortlaklar : Halit Fahri Bey, "Darülbedayi'de İbsen Haftası" adlı yazısında, İbsen'in Ertuğrul Muhsin Bey tarafından dilimize çevrilen ve adaptesi yapılan "Hortlaklar" adlı tiyatro oyununun konusundan ve temsilinden bahsetmektedir. Bu arada İbsen'in oyunlarında sık rastlanan toplumla ve toplumsal kurallarla uyuşamamanın ve bu kuralları hiçe sayarak karşı gelişin "Hortlaklar" adlı eserinde de karşımıza çıktığı kaydedilmiştir. Halit Fahri Bey, oyunun temsilinin çok başarılı olduğunu, oyuncuların üstün bir performans gösterdiklerini, Ertuğrul Muhsin Bey'in de bu oyundaki rejisörlüğünü çok iyi bulduğunu vurgulamaktadır. "Hortlaklar" adapte bir eser olduğundan, eserdeki kahramanların adları da değiştirilmiş ve halkımız arasında kullanılan isimler bu kahramanlara verilmiştir. (Halit Fahri: 62 / 198-200)

Kör : Nahit Sırrı Bey, Vedat Nedim Bey'in "Kör" adlı oyununu tanıttığı yazısında, hem oyunun konusunu anlatıyor, hem de kurgudaki aksaklıklara dikkat çekiyor. Yazar, özellikle oyunun kısa olmasından şikayetçidir. Kör rolünü Ertuğrul Muhsin Bey, zevce rolünü Neyire Neyir Hanım,

amca rolünü Galip Bey ve Salih Bey rolünü Emin Beliğ Bey oynamıştır. Nahit Sırrı Bey hepsinin iyi oynadığını ama özellikle Ertuğrul Muhsin Bey'in çok başarılı olduğunu belirtmeyi ihmal etmemiştir. Yazar, oyunun yazarı Vedat Nedim Bey'i de övmektedir:

> "Türk sahnesinin kendisinden pek çok eser beklediği bu çok değerli gencin, bir Türk kaleminden çıkmış eserleri Garp sahnelerinde oynattırmak zaferini de idrak etmesine dua ediyorum." (Nahit Sırrı: 107 / 58)

Ankara Postası : Hikmet Şevki Bey, "Türk Filmi : Ankara Postası" adlı yazısında, tiyatro ve sinemanın en kuvvetli telkin vasıtaları olduğunu söylüyor. Yazar, hem senaryo, hem de oyuncular konusunda çeşitli eleştiriler yapıyor. En çok da filmin konusunu, Reşat Nuri Bey'in "Bir Gece Faciası" adlı adapte eserinden alınmış olmasını eleştiriyor. Çünkü Millî Mücadele, bundan çok daha güzel şekilde canlandırılabilirdi.

Filmin yönetmenliğini ve başrolünü, Ertuğrul Muhsin Bey yüklenmiş. Neyire Neyir ve Nafia Hanımlar da filmin kadın oyuncularındandır. Bazı oyuncular, rollerinin üstesinden gelememişlerdir. Yazar, tüm aksaklıklara rağmen filmi güzel bulmaktadır.

> "Ankara Postası, bütün kusurlarına rağmen bir muvaffakiyettir. Millî Mücadele'nin heyecanını ruhlara yeniden zerk eden, gözlerimize o büyük günü hatıralarından hasıl olan yaşları süren bütün bu zaferleri kazandıran Büyük Rehber'e ve onu takip edenlere kalbimizdeki şükran hislerini bir kat daha kuvvetlendiren bu filmi yapanları takdir etmek lâzımdır. Onlar yardımsız ve muavenetsiz bu muvaffakiyeti başardılar. Gönül arzu eder ki onlara şimdiden sonra yapılacak yardımlar bize bu büyük ve yüksek mücadelenin diğer safhalarını canlandırmış olsun...
>
> Bütün dünyayı mütehayyir bırakan inkılâbımız sanat âleminde yapacağımız inkılâp sayesinde ebediyen yaşatılmalı ve onun öldürülmesine mani olunmalıdır." (Hikmet Şevki: 142 / 23)

BÖLÜM: 3

SANAT YAZILARI

A- SANAT HAKKINDA

Sanatın çok değişik tanımları yapılmıştır. P. Gzell tarafından kaleme alınan ve Vahit Bey tarafından dilimize çevrilen "Sanat Hareketleri" adlı yazıda ünlü heykeltraş Rodin sanat ve sanatın özellikleri hakkında şunları söylemektedir:

> "Biliniz ki sanat istiğraktır, uzun uzun temaşadır: Tabiata nüfuz eden ve bizzat onda mündemiç fikri keşfeyleyen müfekkirenin duyduğu inşirahtır; kainatta her şeyi açık gören ve gördüğünü de kendi idrak tarzıyla tenvir ederek onu canlandıran zekânın hissettiği şetarettir. Sanat insanın en ulvî vazifesidir, zira cihanı anlamaya ve anlatmaya çalışan fikrin faaliyetidir. (...) Sanat bir de zevk-i selim demektir. Sanatkârın ele aldığı bütün eşyaya kalbinin in'ikâsıdır. Hane ile hane eşyası üzerinde insan ruhunun tebessümüdür... İnsanlara hizmet ve faydası olabilecek bütün eşyaya ilhak edilen fikir ve hissin cazibesidir." (Vahit: 106 / 34)

Yazıda Rodin, zihin, fikir ve hayalin ortadan kalkmış olması nedeniyle sanatın da artık ölmüş olduğunu söylüyor. Vahit Bey, "Sanatın Ehemmiyet ve Faydası"nı ele aldığı yazısında sanatı şöyle tanımlar:

> "Sanat geçmiş asırların samimi hayatını, mezhebî, ticarî, askerî, umumî, hususî hayatını gözümüzün önünde tekrar yaşatarak onları tarihî şuunattan daha vazıh bir surette bize tarif ve tavsif eder." (Vahit: 100 / 427)

Yazar sanatın tesirlerini içtimaî, ahlâkî ve fikrî olarak üç başlık altında toplar. Sanat, nefsimizde yüksek temayüller uyandıracağından yahut "nâfî nedametler tevlit edeceğinden" ahlâkımızı düzeltir. Sanatın toplumları fikrî olgunluğa eriştireceğine inanan Vahit Bey, makalesinin sonunda bir de öneri getirmektedir:

> "Fikren yükselmeyen bir kavmin ne ticareti, ne de başka bir marifet ve meziyeti olabilir; zira bir kavim yalnız silah ile, teçhizat ile ve hatta servet ile büyük değildir. Kendi sanatıyla da büyüktür.(...) Sanayi-i Nefise Mektebi'nde okuyan gençlerimizin

hünerlerini iyi bir biçimde ortaya koyabilmeleri için sanat tarihi dersinin arkeolojiden farklı olduğunu bilmemiz ve ayrı bir ders olarak okutmamız gerekir." (Vahit: 100 / 428)

Vahit Bey bir başka yazısında "Bazı Sanat Istılahları Hakkında Mütalaalar"ını öne sürmektedir. "sanayi-i nefise ıstılahları"nın bazılarının dilimizde gerektiği gibi oturtulmamış olduğu için kullanımında yanlışlıklar olduğunu ve tercümesi yapılan eserlerde "meramı ifadede güçlük çekildiğini" söyleyerek söze başlayan yazar, Fransızca bazı kelimelere Türkçe karşılıklar arar. "Profession, métier, art" kelimeleri "sanat" kelimesiyle karşılanmaktadır. Bu karışıklığı gidermek için şunları söyler:

"...Mètier el ile iş ister; profession denildiği zaman ne olursa olsun bir iş, bir meşgale murat olunur. Art tabirinde ise zihnî iştigal vardır; mamafih bunda el işi ne hariçtir, ne de elzemdir. Ekmekçinin işi bir mètier yani bir hirfettir; tüccarın, avukatın, doktorun meşguliyeti bir profession yani bir sanattır. Resim, şiir ise bir art'tır, bir sanaattır." (Vahit: 101 / 450)

Yani Vahit Bey, bugün "sanat" kelimesiyle karşıladığımız resim, mimari, müzik, şiir gibi sanatları o günde "sanaat" kelimesiyle karşılamak istemiştir. Fakat mecmua, bu görüşe o günkü imlâ kurallarının uygun olmadığını belirterek destek çıkmamıştır. Vahit Bey tarafından yazılmış olan "Sanattan Zevk Almanın Yolu ve Âsar-ı Sanatın Ehemmiyeti" (33 / 127-128) adlı yazının hemen altında verilen dipnotta şu ifadelerle karşılaşıyoruz:

"Vahit Beyefendi, her ne kadar sanat ve sanaat, fen, hirfet kelimelerinin muayyen Fransızca kelimelerinin tercümesi olması dolayısıyla ayrılmalarına pek ziyade ehemmiyet veriyorlarsa da lisanımızın şekl-i hazırına nazaran şimdilik biz buna taraftar değiliz. -Mecmua-"

Kendisinin o gün "hirfet" kelimesiyle karşılamaya çalıştığı "mètier" kelimesi bugün "zenaat"ın karşılığı; "sanat" kelimesiyle karşıladığı "profession" kelimesi de "iş, meslek" kelimesinin karşılığıdır. Biz de tezimizde sanat kelimesini bugünkü anlamıyla ve bugünkü şekliyle kullanacağız.

"Dessin ve peinture" kelimeleri üzerinde de duran yazar şunları söyler:

"Evvelemirde dessin muhtelif eşyanın kurşun veya demir kalemle ve çizgilerle tasviridir ve couleur yani renk tabirinin zıddıdır. İşte 'resim' budur. Şu halde 'ressam' dahi dessinateur kelimesinin tercümesidir, yani renk ve boyayı kullanmayarak yalnız çizgilerle şekiller yapanlara verilen isimdir. Meselâ bir mimarın maiyetinde bulunup da bina plânları çizmekle meşgul olanlar dessinateurs yani ressamdırlar. (...) Peinture tabirine gelince bu da bir şahıs veya bir şeyin renkler ile tasviridir. Bu kelimenin lisanımızda müradifi ise 'nakş'tır." (Vahit: 101 / 451)

Günümüzde resimle uğraşan sanatçılara -ister karakalem çalışması, ister renkli çalışma olsun- ressam denilmektedir. Kabul görebilmesi için Vahit Bey, önerdiği bu kelimeleri cümleler içinde kullanır:

*Raphael bu tablonun resmini yaptı, fakat onu nakşetmedi.
*Louvre Müzesi'nin nakş salonları resim salonlarından daha çok ziyaret olunur.

Ağaoğlu Tezer Hanım, Hasan Âli Bey'in Filozof Cuyou'nun sanat hakkındaki fikirlerini ihtiva eden bir broşür hazırladığını söyleyerek bu broşür hakkında bir tanıtım yazısı yazmıştır. Bu yazıdan broşürün on iki bölümden oluştuğunu anlıyoruz.Bu bölümlerde şunlardan bahsedilmektedir: I- Şiir ve Şair, II- Sanatkârâne Heyecan ve Bunun İçtimai Seciyesi, III- Şe'niyetçilik ve Mefkûrecilik, IV- Hatıranın Şiiri, V- Deha Meselesi, VI- Sanatın Esası, VII- Hoş ve Güzel Arasındaki Fark, VIII- Sanatta Ahlâkî Heyecan, IX- Tabiat, X- Tabiat Manzaraları, XI- Üslûp, XII- Bugünkü İlim Muvacchesinde Şiir ve Sanatın İstikbali. (Ağaoğlu Tezer: 103 / 500-501)

Vahit Bey, "Sanattan Zevk Almanın Yolu ve Âsar-ı Sanatın Ehemmiyeti" başlıklı yazısında edebiyat ile görsel sanatları (resim, heykel,mimari) karşılaştırarak, sanatçının bütün maharetini ikincilerde göreceğimizi belirtir. Hiç görmediğimiz bir yerin resmini görmek başkadır, edebiyatın imkânları ölçüsünde, tasvirlerle o yeri tanımağa çalışmak başkadır. Yazar bir sanat eserinden zevk almanın yolunu şu cümlelerde göstermektedir:

"Sanatı anlamak isteyen herkese tavsiye olunacak yol şudur: Rastgele resim ve tasvirleri bir tarafa bırakıp bunlardan yalnız harikulâde cazip olanına dikkati hasretmek lâzımdır. Çünkü ne kadar sade olursa olsun bir eser insanı ayrıya cezbediyorsa demek ki o eserle temaşageri arasında şahsi ve hususi bir münasebet mevcuttur. İşte eser-i sanatın kıymetini husule getiren de bu münasebettir." (Vahit: 33 / 128)

"Tok Sözlü Kâri" müstear ismini kullanarak özlediği sanatı dile getirmeye çalışan yazar, "Arzuladığımız Sanat" adlı yazısında, "Bizde içtimaî şair niçin yetişmiyor?" sorusuna cevap aramaktadır. Bunun için Hayat Mecmuası'nda yayınlanan bazı şiirler konusunda fikirlerini dile getirir ve toplumdan uzak bir sanatın eleştirisini yapar. Sonuç olarak, sanatçılarımıza tavsiye niteliği taşıyan ve her kulağa çarpması gereken şu cümlelerle düşüncelerini ortaya koyar:

> "Bugünün ölü ve cılız, ferdiyetçi sanatına mukabil canlı ve köklü bir içtimaî sanat yaratabilmek için sanatkârlarımızın her şeyden evvel kendilerini olgunlaştırmaları, odalarından çıkıp cemiyete atılmaları ve onu anlamağa çalışmaları lâzımdır. Yoksa sanat şimdiye kadar olduğu gibi, cemiyetten göbek bağı kesilmiş bir cenin hayatı yaşamağa mahkûmdur. Halbuki biz, cemiyetin önünde giden ve ondan çıkmış bir sanat özlüyoruz." (Tok Sözlü Kâri: 43 / 337)

B- MÜZİK

I- Musiki Tarihi ve Nazariyatı

Bu başlık altında incelenen yazılar genellikle Batı musikisiyle ilgili yazılardır.

Profesör Kurt Striegler tarafından kaleme alınan "Musikinin İnkişafı - Menşe ve İlk İnkişaf" adlı yazıda yazar, tabiattaki sesler ve ilkel kavimlerdeki danslardan yola çıkarak musikinin menşei konusundaki görüşlerini ortaya koymuştur. Makalenin şu cümleleri dikkat çekicidir:

> "... Bütün tabiat nağmeli bir hayat ile malâmaldir. Bundan da tabiat ve musiki arasında bilâ-vasıta münasebetlerin mevcut olduğunu ve aşağıdaki sözlerin hakikatini daha iyi anlarız: 'Bütün hilkat ebedî ahenkler içinde yüzer.' " (Striegler: 15 / 285-286)

Bu konudaki yazılardan birinde Halil Bedi, musikinin gelişimini "Musikide Devirler" başlıklı yazısında devirlere ayırarak incelemiştir. Yazar musikide devirleri şöyle tespit etmiştir: Devr-i Kadim Sanatı, Orta Zaman Sanatı, Rönesans, Yeni Sanat (Klasisizm), Romantik Devir, Asr-ı Hâzır Sanatı ve Ultra Modern Sanat. (Halil Bedi: 85 / 139-141)

Halil Bedi, bu yazının devamı niteliğinde olan "Musikide Mektepler" başlıklı yazısında, Batı musikisindeki mektepler (ekoller) konusunda bilgi vermektedir. Batı musikisinde üç ana mektep vardır: Bunlar, İtalyan, Alman ve Fransız mektepleridir. Tali mektepler adı verilen diğer mektepler (İngiliz, Slav, İskandinav, Macar, İspanyol) bu mekteplerin etkisinde kalmıştır. Zaten Batı musikisine yön veren musiki sanatçıları da ana mekteplerin temsilcileridirler. Bach, Beethoven, Wagner, Strauss Alman; Berlioz, Debussy, Rameou Fransız; Corelli, Vivaldi, Rossini, Verdi İtalyan mektebinin önde gelen isimleridir. Hem ana mekteplerin hem de tali mekteplerin gelişiminde halk şarkılarının önemli rolü vardır. Özellikle tali mektepler; ana mekteplerin ifade ve gelişim vasıtalarını kullanarak kendi öz musikilerini terennüm etmişlerdir. Bu öz musiki, halk şarkılarıdır.

"Tali mektepler büyük esas musiki ağacının parlak dallarıdırlar, milliyet ve halkiyat esasları üzerine müstenittirler. Aynı medeniyet zümresine bilâhare iştirak edecek sair yeni ırklar dahi mekteplerini hep bu şekilde teşkil edeceklerdir. Tanzimat'tan beri Garp zümre-i medeniyetine girmiş bulunan Türklerin millî musiki mektepleri de bunlardan biri olacaktır. Fakat 'detanperaman' hayali tahakkuk ettiği gün Türk musikisi ihtimaldir ki ton sistemindeki hususiyetiyle daha başka, daha rengin ve mümtaz bir mektep vücuda getirecektir." (Halil Bedi: 97 / 378)

Halil Bedi, şekiller mevzuunu "Musikide Şekiller" başlıklı yazısında üç ana bölüm hâlinde incelenmiştir: Eski Sanat ve Musiki Nevleri, Halkî veya Lâ-dinî Musiki, Yeni Sanat-ı Musiki Şekilleri. Bunlar arasında en ayrıntılı olarak durulan bölüm, son bölümdür. Bu bölümde "füg, prelod, sonat, oda musikisi, senfoni, konserto -konçerto-" hakkında geniş bir bilgi verilmiş ve bir cümleyle de "ufak şekiller" diye tabir edilen "barkarol, balad, le-jand, vals, polka, mazurka, polonez, tarantel berle" şekillerine değinilmiştir. (Halil Bedi: 97 / 378-381)

Halil Bedi'e göre, "Musikide Teknik ve Orijinalite" çok önemlidir. İlk zamanlarda, Avrupa milletlerinin musikileri arasında hiçbir fark yoktur. XVII. asırdan sonra her ırk kendi dehasını işletmeye başlar ve musikiler arasında da farklılıklar doğar. Sanat da asıl gücünü, bu ırk denen faktörden alır. Şark musikisi (alaturka musiki) usul ve makamlardan oluşmuştur. Garp musikisinde ekoller vardır. Her alanda olduğu gibi musiki sahasında da Şark Garp'tan geri durumdadır. Milletlerin, medeniyet değiştirdikleri zaman, yeni girdikleri medeniyetten alacakları şeyler olduğunu söyleyen Halil Bedi, bunların müspet ilimler, usuller, teknikler olduğunu belirtmiştir. Millî musikiyi oluşturabilmemiz için halka, halk sesine yönelmemizi tavsiye eden yazar, aynı zamanda çıkış yolunu da göstermiştir.

"Hususiyet şekilde değil, esasta ve ruhtadır. Musikide ise orijinalite halktadır, halk sesindedir. Anadolu o sesin bakir ve dolgun membaıdır. Asırların silindiri altında ecnebi tesirlerden azade kalmış olan bu ses, bizim öz sesimizdir. Musiki tekniği işte bu öz sesi terennüm edecektir. (...) Garp tekniğini elde etmiş 'deha' sahibi, millet ve memleket aşkını taşıyan, kendi musikisinin tekniğine dahi vakıf olması icap eden sanatkâr, halkla, halk sesiyle yoğurulacak ve ilhamını kendi sanatkâr lisanıyla terennüm edecektir. Millî eser, ancak bu tahris ve tehzip şeraitiyle meydana gelecektir." (Halil Bedi: 5 / 96)

Yazara göre, bu yolu izleyerek kendi millî musikilerini oluşturan milletler vardır. Ruslar, İskandinavlar, Macarlar, İspanyollar, Balkan milletleri, bu milletlerdendir. Bize model olarak gösterilen ekol ise Rus ekolüdür.

II- Batı Musikisi

Mecmuada, Batı musikisi konusunda on yazı yazılmıştır. Bunlardan dördü Rus, beşi Alman, biri de Çingene musikisine ayrılmıştır.

a. Rus Musikisi

Rus musikisi Glinka'dan önce özellikle İtalyan musikisinin etkisi altındaydı. Bunun yanında Alman ve Fransız musikisinden etkilenen bestekârlar da vardı. Glinka da diğer Rus sanatçıları gibi Avrupa'da (İtalya'da) eğitim gördü. "İtalyan tarbiyesine rağmen halk membalarından kuvvet alan ilhamı isteneni, beklenemi meydana getirdi." (Halil Bedi: 16 / 316) Yani Glinka bestelerinde halk şarkılarından yararlandı. "Çar İçin Hayat" adlı operasını da millî ruhun ve halk sesinin hakimiyeti altında yazdığı için Rus musikisinin ölmezleri arasındaki yerini aldı. Glinka bu ilk operasından sonra, bestelediği diğer eserlerinde de hep halk şarkılarından yararlandı ve millî olmaya özen gösterdi. Bir dostuna yazdığı mektupta şunları dile getirir:

> "Düşünüyorum ki ben de tiyatromuza büyük bir eser verebileceğim, mesele mevzu intihabındadır. O her cihetten yalnız mevzu değil, musiki cihetinden dahi suret-i kat'iyede millî olmalıdır, istiyorum ki aziz vatandaşlarım onda kendilerini bulsunlar..." (Halil Bedi: 16 / 316)

Halil Bedi, Glinka'nın halk şarkılarından yararlanmasından yola çıkarak, bizim de aynı yolu izleyip musiki konusunda şaheserler ortaya koyabileceğimiz inancındadır. Bunun için hiç vakit geçirmeden folklorumuzun kaynaklarına inmemiz ve Türk folklorunu yazmamız gerekmektedir.

> "Türk halk şarkısında farklılık, tonal farkı ve orijinalite daha kuvvetli ve daha derindir. Türk Glinka'sı yetiştiği gün lâyemut eseriyle bu millî hakikati bütün cihana bağıracaktır.
>
> Bu noktada folklor ihtiyac-ı şedidiyle karşı karşıya bulunuyoruz. Türk orijinalitesini ilme ve tarihe mal etmek zamanı çoktan gelip geçmiştir. Glinka'dan

itibaren Rusya ve halk şarkısı üzerine müstenit bütün mektepler bestekârlarını ve millî sanatlarını güzel folklorlarına medyundurlar.

İş yapmış olmak için değil fakat hakikat için ilmî vesait ve sağlam rehberlerle Türk folkloru artık yazılmalıdır:" (Halil Bedi: 16 / 318)

Ruslar, Glinka'yla başladıkları yolda Beşler'le ilerleme kaydettiler. Halil Bedi, "Rus Musikisi ve Beşler" adlı yazısında, Balakirev, Tsear Kui, Borodin, Musorgskiy ve Rimsky-Korsakov hakkında bilgi vermektedir. Üstatları Dargomijskiy'nin "Russalka" adlı eserinin etkisinde kalarak bir millî sanat oluşturmak isteyen Beşler, bu amaç uğrunda çaba gösterdiler. Bunun için de tıpkı Glinka gibi halk şarkılarına yöneldiler. Halil Bedi'e göre;

"Dünyada hiçbir musiki Rus musikisi kadar millî değildir. Dünyanın hiçbir musikisinde halkın arzuları, duyguları, fikirleri, hayal, ümit ve sevinçleri onda olduğu kadar büyük bir şiddet ve sadakatle aksetmemiştir." (Halil Bedi: 22 / 439)

Yazar makalesinin sonunda Beşler'i ve onların musikisini şu cümlelerle değerlendirir:

"Beşler devrinin musikisi, resmî ve bilhassa ecnebi bir sanata karşı kuvvetli bir aksülâmelden doğmuş bir musikidir.Almanya ve İtalya'nın mukallit ve esiri olmamak, tamamen şahsi bir sanat yaratmak ihtiyaç ve mefkûresiyle Beşler, yerli ve halkî bir musiki ibda ettiler. Rus sanatı doğrudan doğruya Slav ruhundan nib'an etmiş millî bir sanattır." (Halil Bedi: 22 / 439)

Glinka'yla başlayıp Beşler'le devam eden millî yol Beşler'den sonra devam ettirilemedi. Halil Bedi'in "Beşler'den Sonra Rus Musikisi" adlı yazısında Beşler'in takipçileri olan Glazonov, Karganov, Kopilov, Tanyev, Sokolov gibi sanatçılar ele alınmaktadır. Bu musikişinaslar, Beşler'in açtığı yoldan yürümediler. Beşler'le karşılaştırıldığında bu sanatçılar, profesyonel idiler. Okullarda almış oldukları eğitim ve usta olarak kabul ettikleri Batılı sanatçılar onları etkiledi. Kısa bir süre içinde Rus musikisi, Alman ve Fransız musikisinin etkisi altına girdi. Bazı Fransız yazar ve şairlerinin eserleri, opera ve bale hâline getirildi.

"Beşler dahi Garp musikisini tanımışlardı. Fakat onlar fıtrî hassalarını kaybetmeksizin Garp musikisinden yalnız kendilerine muvafık olanlarını almışlardı. Halbuki muakkipleri, kendilerini cezbeden her şeyi bilâtefrik kabul ettiler. Netice,

renksiz ve faydasız bir 'musiki beynelmilelliyeti'nden ibaret kaldı." (Halil Bedi: 25 / 496)

Halil Bedi'in Milot'dan tercüme ettiği bir yazıda "Sosyalist Sovyet Cumhuriyetleri İttihadı'nda Musiki Hayatı" ele alınmaktadır. 1917'deki Bolşevik İhtilâli'nden sonra Rusya'da her alanda olduğu gibi musiki alanında da değişiklikler oldu. Zaten "ihtilâl herc ü mercinin hayat-ı sanatkârane üzerinde derin akisler yapmaması imkânsızdı". (Halil Bedi: nu. 31, s. 95) İhtilâlden sonra bazı musikişinaslar Rusya'yı terk etmişti. Bunların bütün endişesi sanatlarını icra edemeyecek olmalarıydı. Çünkü ihtilâl, siyasî fikri sanatın her alanına hakim kılmıştı. Bununla birlikte kendilerini ihtilâlden önce tanıtmış olan ve Rusya'da kalan Ruzaleviç, Fayinberg, Karayin, Vebrik gibi sanatçılar siyasi fikri eserlerine sokmamışlardır. Yazar, bu konuda şunları söylemektedir:

> "Hükûmet, Hükûmet Operası için bir eser ısmarladığı zaman, bestekârlara teklif ettiği eserlerin mevzularının intihabında ihtilâl sanatıyla faal surette meşgul oluyor. Halk havalarını toplamak için genç bestekârları Kafkasya gibi eyaletlere gönderiyor ve müzelerden veya hususi koleksiyonlardan alınmış yüksek kıymette sazları devlet kuvatuorlarına teslim ediyor.
>
> Profesyonel birlikler vasıtasıyla memleketin başlıca merâkizine orkestralar gönderilmesini teshil eden hükûmet, eyaletlerde artistik propaganda icrasına fevkalâde bir surette yardım ediyor." (Halil Bedi: 31 / 96)

b. Alman Musikisi

Alman musikisini konu alan beş yazıdan dördü Vagner (Vahit: 80 / 27-33), Beethoven (Ahmet Muhtar: 18 / 349-352 ; Halil Bedi: 73 / 422-424) ve Schubert (Kâzım Sevinç: 105 / 9-13)'in ölüm yıldönümü dolayısıyla kaleme alınmıştır. Bunlarda sanatçıların hayat hikâyeleri ve musikide ulaştıkları nokta anlatılmaya çalışılmıştır.

Beşinci yazı Cevat Memduh tarafından kaleme alınmıştır ve "Alman Mektep Musikisi ve Pestalozzi" adını taşımaktadır. Makaleden edindiğimiz bilgiye göre Pestalozzi, aslında, musiki ile zerre kadar meşgul olmamış bir insandır. Musikinin de diğer bilimler gibi okullarda belli bir plan ve proğram dahilinde okutulmasını ister. Ona göre musiki "beşerin umumi terbiyesinde vazifedar olmalı ve esaslı usuller tahtında basitlikten tam bir şekle doğru yükselmelidir." (Cevat Memduh: 146 / 5) Pestalozzi, musikişinas arkadaşlarından Nägeli ve Pfeiffer'le birlikte bu konuda çalışmaya başlar. Onlara "Taganni İlmi" adlı bir kitap da hazırlatır. Onun açtığı bu yolla

Almanya büyük sanatçılar yetiştirir. Önemine binaen burada makaleden uzun bir alıntı yapmak zorundayız:

> "10 Kânûnusâni 1914'te Prusya Maarif Nezareti tarafından neşredilen İlk Mektepler Kanunu'nun 113'üncü sayfasında âtideki altı mühim maddeye tesadüf edilir:
>
> 1) Musiki dersinde duygu ve ses talimleri yaptırmak suretiyle hem münferiden ve hem de müştereken doğru taganni edebilmek kabiliyeti bahşedilmeli ve talebelere daima iyi halk şarkılarıyla koral melodileri öğretmelidir.
>
> 2) Öğretilecek koral melodilerinin bir kısmı evvelce ilan edildiği gibi 19 Eylül 1877'de intişar eden Protestan ilk mekteplerinin din şarkıları olacaktır.
>
> 3) Taganni dersi ilk mekteplerin her sınıfında tedris edilecektir.
>
> 4) İlk dört sene-i dersiye esnasında yalnız tek sesli ve ezberden taganni ettirilecek ve sonraları talebeye nota usulüyle iki sesli şarkılar öğretilecektir.
>
> 5) Bir plân dahilinde tanzim edilen hafif duygu ve ses talimleri daima icra edilecektir.
>
> 6) Ders levazımı olarak talebenin elinde bir şarkı defteri bulunması şayan-ı tavsiyedir.
>
> Pestalozzi, Pfeiffer ve Nägeli mücadelesinin mahsulü olan bu altı madde Almanya'da mektep musikisine ne derece ehemmiyet verildiğini gösterebilir. Esasen ilk mekteplerde musiki dersinden maksat, çocuklardaki sanat hissini ve dolayısıyla vatan, millet, din ve ebeveyn sevgisini uyandırmaktır." (Cevat Memduh: 146 / 6)

c. Çingene Musikisi

Mecmuaya Dresden Operası Orkestra Şefi Profesör Kurt Striegler tarafından gönderilen "Çingene Musikisi" adlı yazı, Türkçeye çevrilerek yayınlanmıştır. Profesör Striegler, çingene musikisinin doğuşunu, etkileşimini ele almış ve bazı parçaların Franz Litszt tarafından toplanarak, bunların bestekâr tarafından rapsodi hâline getirildiğini belirtmiştir. Çingeneler bir yere bağlı olmadıklarından, etkileşimleri de çeşitli boyutlarda olmuştur. Yazara göre:

> "Bir gün gelip de hakiki çingene musikisi ortadan kalksa ve unutulsa bile bu acaip milletin musiki sahasınki ibdaları Litszt'in eserlerinde yeni nesillere daima yadigâr kalacaktır". (Striegler: 26 / 515)

III. Türk Musikisi

a. Musikişinaslarımız:

Mecmuada ayrı başlıklar altında iki musikişinasımızın tanıtımı yapılmıştır. Bunlardan alınan bilgiler, yazıda, kendi ifadeleriyle yer almıştır.

Halil Bedi "Musikişinaslarımızı Tanıyalım" başlıklı yazısında Mızıka-ı Hümâyûn'da şef olarak görev yapmış olan Flütist Saffet Bey'in hayat hikayesini anlatıyor ve eserleri hakkında bilgi veriyor. Saffet Bey'in bir bale, bir opera ve üvertürü var. Verdiği bilgilerden Abdülmecit'in Dolmabahçe Silahhanesi'ni, Sultan Hamit'in de sarayındaki ahırı bozup Avrupalı ustalara tiyatro salonu yaptırdığını öğreniyoruz. Sultan Mehmet zamanında Türkiye'de yaşayanların ve hatta Batılılar'ın da katıldığı bir musiki yarışması tertip ediliyor. Dolayısıyla daha Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde bile Batı musikisine karşı bir temayül olduğunu görüyoruz. Saffet Bey, devletin imkânlarıyla Paris'e gitmiş ve orada musiki eğitimi görmüştür. (Halil Bedi: 7 / 135-136)

Yine Halil Bedi tarafından kaleme alınan bir diğer yazıda "Klarnetist Zâti Bey" tanıtılmaktadır. Zâti Bey de Saffet Bey gibi Mızıka-ı Hümâyûn'da görev yapmıştır. Bulunduğu yerde en küçük rütbeden başlayarak binbaşılığa kadar yükselmiştir. Ordudan emekli olduktan sonra musiki muallimi olarak çeşitli mekteplerde çalışmıştırdır. Zati Bey klarnetisttir. Yazar, eserleri hakkında şu bilgileri veriyor:

> "Zati Bey'in klarneti kadar armonisi de kuvvetlidir. Bando için bir yığın vals, polka, fantazi ve marş yazmıştır. Bu eserler mabeyin mızıka ve orkestrasıyla dıska geçmiştir. Mektep şarkı ve marşları da ince bir yeküna baliğ olur." (Halil Bedi: 12 / 235)

Bunlardan başka bir opereti ve Mütercim İbrahim Bey'le birlikte yaptıkları tercümeleri vardır.

b. Halk Musikisi:

Halil Bedi , "Halk Musikisi ve Folklor" adlı yazısına çarpıcı iki örnekle başlıyor. İki yaşlı insan var. Bunlardan biri kendi zamanının türkülerini, diğeri de danslarını iyi biliyor. Bunların

ölümüyle halka ait bu değerler de kendileriyle mezara gidecektir. İşte burada folklor dediğimiz bilim dalı devreye giriyor. Yazar folklorun gelişimini ve önemini dile getiriyor:

> "Dünya hummalı bir 'halkiyat' faaliyeti içindedir. Halkiyatçıların adedi her millette günden güne çoğalmakta ve halkiyat cemiyetleri ve neşriyatı muazzam bir yekûna baliğ olmaktadır. Bu uğurda yapılan maddî ve manevî fedakârlıklar şayan-ı hayret bir derecededir. Millî sanat, ruhiyat, tarih, etnoğrafya, kable't-tarih mitoloji ve felsefe... bu mesaiden azamî istifadeler temin etmektedir. Milletler folklorik neticelerden kendilerini daha yakından ve daha doğru olarak anlamakta ve tanımaktadırlar." (Halil Bedi: 18 / 358)

Yazarın halk musikisiyle ilgili sorduğu sorular vardır:

> "Türk halk şarkısı nedir? Mahiyet ve tarihi neden ibarettir? Bu hususta en son ve bittabi en doğru söz henüz söylenmemiştir. Türk halk şarkısının ritim, makam, şekil ve bünye... itibariyle aldığı tesirler, uğradığı istihaleler, hangi muhit ve hangi zamanlarda nelerden ibarettir? Bilhassa 'din' tesiri ne mahiyettedir? Bu hususta meçhulat içinde bulunuyoruz." (Halil Bedi: 18 / 359)

Yazar, sanatta mükemmeliyeti değil ruh ve samimiyet ifadesini aramakta ve bunun da halk musikimizde olduğunu söylemektedir. Bu gerçeği görmek için hem tarafsız olmak, hem milliyet ve memleket aşkını taşımak, hem de sanat gözlüğü bulunması lâzımdır.

> "Armonik buluşlar sayesinde Türk halk sesi, dünya sanatında büyük bir orijinalite meydana getirecektir. Elverir ki onunla meşgul olacak millî dâhi teknik bütün şeraiti haiz olsun. (Halil Bedi: 18 / 359)

Türk halk musikisinin Türk'ün öz musikisi, Mehmet ile Fadime'nin musikisi olduğunu söyleyen yazar, folklorik çalışmalara önem verilmesi ve Türk orijinalitesinin toplanarak bunlardan mecmualar meydana getirilmesi gerektiğini söylemektedir. Bunun için öncelikle İstanbul'da yaşayan Aydınlı, Urfalı, Elazığlı, Erzurumlulardan mecmualar oluşturulmalıdır. Bunlar mahallinde yapılanlar kadar saf olmasa da ciddi bir tarama işi olacaktır. Türk Ocakları'nın da vilayetlerde bu konuda çalışmalar yapabileceğini söyleyen yazar, "Aynen zapt etmek şartı, esas prensip ittihaz olunmalıdır." sözüyle folklor çalışmalarında izlenecek yolun en önemli şartını da ortaya koymaktadır. (Halil Bedi: 18 / 359)

Halil Bedi "Anadolu Türküleri Paris'te" başlıklı yazısında Cemâl Reşit Bey tarafından armonize edilen on iki türkümüzden dördünün Paris'te Gedroffe Tiyatrosu'nda Türkçe olarak çalındığını ve büyük beğeni kazandığını belirtiyor. Bu türküler, "Gül Emin", "On İkidir Efeler Aman Şu Burdur'un Değirmeni", "Ayın Ondördü", "Karşı be Karşı Yaptıralım Hanları, Kaldıralım Kasaveti Gamları" adlı türkülerdir. Cemâl Reşit Bey'in halk türkülerini armonize etmesini çok olumlu gören Halil Bedi, onun hakkında şunları da söylüyor:

> "Cemâl Bey, halkla hiç temas etmediği ve hars almadığı hâlde halk sesinde bu kadar muvaffak olursa tahris gördüğü zaman neler yapabileceğini ben kendi hesabıma şimdiden pek iyi tasavvur edebiliyorum. (...) Halk sesi bünyesiyle yakından iştigal, halk zevki ve halk terbiyesi; müstakbel eserlerine bugünkünden çok başka bir güzellik ve hususiyet verecektir. Bugünküler ancak tecrübeler ve araştırmalardır. (...) Bu noktada derhal bir sual varid-i hâtır oluyor: Cemâl acaba beklediğimiz insan mıdır? Kimbilir, belki evet, belki hayır, fakat muhakkak ki görünürde ondan başkası yoktur. (...) Kendisine uzun bir Anadolu seyahatini buradan tekrar ederiz." (Halil Bedi: 14 / 278)

Mustafa Şekip Bey, Mahmut Ragıp Bey'in "Anadolu Türküleri ve Musiki İstikbalimiz" adlı eserini tanıtıyor ve altı fasıldan meydana gelen eserin, özellikle birinci faslı üzerinde duruyor. Bu fasılda Türkler'deki ilk musiki örneklerinden yola çıkarak bir musiki tarihi veriliyor ve bu tarih Mesut Cemâl Reşit Bey'in çalışmalarına kadar getiriliyor. Eserde musikimizdeki Arap ve Acem tesirleri irdeleniyor. (Mustafa Şekip: 99 / 417-418)

Halil Bedi Maarif Vekâleti tarafından musiki tahsili için Prag'a gönderilmiştir. Oradan yazdığı bir mektupta, Prag Radyosu'nda bir Türk gecesi tertip edildiğini bildirmektedir. "Prag Radyosu'nda Türk Gecesi" adlı yazıda, bu mektubun tam metni vardır. Prag Darülfünûnu Türk ve Acem Filolojisi Müderrisi Prof. Dr. Jan Ripka, geceyi düzenleyenler arasındadır ve Halil Bedi de gecenin tertibi için davet edilmiştir. Prof. Ripka aynı zamanda Halil Bedi'in hocasıdır. Gecede Prof. Ripka edebiyatımızdan, musikimizden, musiki çeşitlerimizden (halk musikisi, alaturka musiki, Batı musikisi) Ankara Musiki Muallim Mektebi'nden, Konservatuvar'dan, hükûmetin Batı musikisine verdiği önemden, Avrupa'ya gönderdiği öğrencilerden, bunlar arasında on iki türkümüzü armonize eden Cemâl Reşit'ten, plakla dinletilecek olan gazel, saz semaisi, sirto... gibi şekillerden ve bu musikinin değerinden bahseder. (Halil Bedi: 124 / 395)

Halil Bedi, Cemâl Reşit Bey'i çok takdir etmektedir:

"O da olmayaydı, yeni medeniyetin yeni musiki irfanını aldığımızı, onu büyük bir kudret ve ihtisasla kullandığımızı bilmem nasıl ispat edecektik? Yeni âlem içinde yoksulluğumuzu, sanatsızlık ve esersizliğimizi bütün açıklığıyla, bütün fecaatiyle bir kere daha hissettim. Bu yolda yegâne çalışan Cemâl'dan daha başka, daha büyük eserler istemek millî bir haktır". (Halil Bedi: 124 / 395)

Yazar gecenin hafif ve zayıf geçtiği inancındadır. Zaten sözlerinden de bu açıkça anlaşılmaktadır:

"Fakat esefle tekrar ederim ki bugün bu gibi fırsatların başka türlü neticeler vermesine imkân yoktur. Modern Türk musiki mektebi teessüs edinceye kadar, büyük bestekârlar, büyük eserlere malik oluncaya kadar bu gibi fırsatlar bize daima bu hasılatı verecektir." (Halil Bedi: 124 / 315)

c. Millî Musiki

Halil Bedi, "Millî Musiki Hangi Musikidir?" başlıklı yazıda, millî musiki konusunda üç ayrı görüş olduğunu söylemektedir:

"Bir kısım millî musikiyi, ümmet devrinin yâdigarı olan çeyrek sesler ve hususi tonal sisteminden ibaret telakki ediyor, diğer bir kısım, Garp teknik, eşkal ve vesaitiyle terennüm olunacak halk ruhu şeklinde anlıyor, üçüncü bir kısım da 'millî musiki; asrî teknikle mücehhez ve Türk'ten başka bir şey olmayan sanatkâr ruhunun terennüm edeceği esrarlı heyecandır' diyor." (Halil Bedi: 9 / 167)

Yazar bu üç görüşü de detaylarıyla açıklar ve bizim için millî musikinin "Garp tekniği, eşkal ve vesaitiyle terennüm olunacak millî ruh" olduğunu söyler. Bu görüş, ikinci kısımda ifade edilen görüştür. Niçin onu tercih etmemiz gerektiği konusu üzerinde de ayrıntılı bir biçimde durulmaktadır.

"... Garp tekniğini elde eden, Garp estetiğine eren deha ve hüner sahibi sanatkâr, kendi musikisinin feneyatını da öğrendikten sonra halkla, halk sesiyle hemhâl olacak, millî zevke erecek ve eserini bu tahris ve tezhip şeraitiyle yaratacaktır." (Halil Bedi: 9 / 167)

Bunun her yerde böyle olduğunu söyleyen yazar, Rus, İskandinav, Macar ve İspanyol musikisinin başarısının da aynı yolla sağlandığını belirtir. Makaleden edindiğimiz bilgiye göre yaşadığımız asır milliyet asrıdır ve bu milletlerin musiki eserlerinde, kendi halklarının sesi hakimdir. Türkiye'de Cemâl Reşit Bey, ilk defa halk sesi ile Garp ahengini birleştirmiş ama Türk müziğine tam anlamıyla vakıf olamadığı için armonize ettiği "Anadolu türküleri" birer taslaktan ibaret kalmıştır.

> "Türk'ün öz sesini terennüm edecek ve Türk musiki ekolünün müessisi olacak dâhinin her şeyden evvel Türk olması, Türk harsını taşıması ve halk zevkine erebilmesi için de fıtraten halkçı, halkı sevebilecek istidatta yaratılmış olması lüzumunun izahını zait telakki ederiz. Musiki dâhisi, bir memleketin candan evladı ve ilmin ciddi insanı olacaktır. Aksi şeraitte insanların bize istediğimizi vermelerine imkân yoktur." (Halil Bedi: 9 / 168)

Bu özelliklere sahip bir sanatçının neler yapması gerektiğini ve kendisinden hangi eserleri beklediğimizi de yazar -oldukça uzun bir biçimde aldığımız- şu cümlelerde anlatmaktadır:

> "Bestekâr, hiçbir zaman mevcut halk lahn klişeleri üzerinde saplanıp kalmayacaktır. O icap eden esas terbiyeyi aldıktan ve ilhamını onunla yoğurduktan sonra serbest ve müstakil surette eserini ibda edecektir. Masallar, efsaneler, menkabeler, destanlar, Aşık Kerem, Köroğlu... hikâyeleri ve bütün Türk mitolojisi, Türk tarihinin bin bir zaferle dolu muazzam sayfaları, mertlik ve asaletle dolu bütün bir hayat, kabraman bütün Anadolu; sanat elinin henüz değmediği bâkir, giran-baha hazineler ve membalardır. Nerde o dâhi ki bize güzelliğimizi göstersin ve bize bizi tanıtsın! Kendimizi musikide bulacağımız ne büyük gündür! Ve onu idrak edecek nesil ne bahtiyar nesildir! İçinde zeybek nağme ve rakslarının mevzu olduğu 'Efe' adlı bir opera ile bize kahraman Aydın'ın feodal ruhunu terennüm edecek, içinde Mehmet'in başı dumanlı, göğsü çemenli yamaçlarda davarını güderken kavalıyla çaldığı bir havanın hakim olduğu bir 'senfoni pastoral' ile ve kuvvetli bir empresyonizmle nazargâhımızda anavatanı canlandıracak ve bize bütün çiğdemleri ve menekşeleriyle semaya ser çeken dağlarımızın kokularını getirecek, bize bizi duyuracak, bizi sefil dünya endişesinden kurtarıp güzellik âlemine götürecek ve bizi mesut edecek dâhi nerde, nerde o deha? Ne zaman gelecek? (...) Türk orijinalitesi ırkın bizzat kendisi gibi her orijinaliteden daha kahir ve kuvvetlidir. Türk dehası onu bulup terennüm ettiği gün cihanın en kuvvetli ve en orijinal sanatı meydana gelecektir." (Halil Bedi: 9 / 168)

Halil Bedi, "Alaturka Musikide Son Tezahürlerin Kıymeti" adlı yazıda, orijinal eserler yaratılamamasının nedenleri üzerinde duruyor. Ona göre, Garp sazlarını ve alaturka sazları bir araya getirerek kompozisyon ve enstrümantasyon kaidelerinden uzak bir biçimde bağırtmak sanat değildir. Bizim her şeyden önce özentiden kurtulmamız gerekmektedir. Musiki sahasında ilerleyebilmemiz için yazar bize şu yolu göstermektedir:

> "Bu yolda bizi kurtaracak olan yine Garp'tır. Türk çocuğu ırkının kanını taşıyan, millî terbiye almış, millî aşka sahip, tarihini tanıyan, kendi musikisini de bilen münevver Türk oğlu Türk çocuğu Garp'ta bu sanatın fenniye ve terbiyesini alacak ve o şartla bize istediğimizi verebilecektir." (Halil Bedi: 83 / 96)

Bir sanatçı memleketinin müziğini en iyi şekilde yansıtabilmelidir. Çünkü sanatkâr, "cemiyeti terennüm eden, cemiyetin ihtiyacını tatmin eden içtimaî bir kıymet ve hüviyettir". Rusya'da Glinka bunu gerçekleştiren sanatkârlardandır. Garp musikisi tarzında eserler verelim, derken özenme neticesinde gülünç duruma düşen, bununla birlikte kendilerine deha denilen insanlar vardır. Bunlar dış görünüşle uğraştıklarından, işin özüne inemediklerinden başarılı olamamakta ve kısa süre içinde de unutulmaktadır. Yazar, bu noktada, tıpkı bir doktor gibi yaraya neşter vuruyor ve her şeyin aşikâr olduğunu söylüyor:

> "Ya çeyrek ses denilen musiki mikrobunu tatmin için meçhul bir istikbali bekleyeceğiz veya ondan fedakârlık edecek veya yalnız tonalitelerin sistem hususiyetiyle iktifa ederek mahallî bir renk ve koku istihsaline çalışacağız. İcabında çeyrek sesli bir melodiyi bir senfoni, bir bale, bir poem senfonik... içinde arşeli sazlarla oktav refakati veya sololarla kullanabileceğiz. Yani millî folklorları üzerinde tesis etmiş İspanyol, Macar, İskandinav, Bohem, Çek, Slav... tâli mekteplerinin yaptıkları şekilde sırf tonalitelerin hususiyetiyle millî ve mahallî renkte ve hiç şüphe yok onlardan daha renkli ve daha hususi ve mümtaz bir mektep tesisine çalışacağız..." (Halil Bedi: 83 / 97)

Demek oluyor ki önce Garp musikisi anlaşılacak, sonra da bu musikinin içine bizim mahallî renklerimiz ilave edilecek. Böylece Batı tarzında bir Türk müzikası oluşturulacak. Bu işin eğitimini yaptıracak yer Konservatuvar'dır. Konservatuvar eğitimini de Garp ilim ve terbiyesini almış hocalar yaptıracaklardır.

Yazının sonunda yaptığı hulâsada şunu ilave etmeyi de unutmaz:

"Ne udî, ne neyzen olmak, ne servet ü sâmân sahibi bulunmak, ne tekke terbiyesi ve Şark zihniyetiyle biraz lisana aşina olmak, biraz musiki gramer ve tarihi karıştırmak hiç kimseye memleket sanatında rol oynamak salâhiyetini veremez. Muasır medeniyetin fikir ve sanat terbiyesini almış olmak gerektir." (Halil Bedi: 83 / 97)

Mahmut Ragıp "Anadolu Musikisinde Türklük Vahdeti" adlı yazısında bazı Rum ve Ermeni yazarların halk türkülerimize bizim diye sahip çıkmalarını eleştiriyor. Bunu da "Vaktiyle güzel millî nağmelerimizi ihmal ettiğimiz sırada bazı kurnaz düşmanlar, bizim nağmelerimiz üzerinde sahabet iddia etmişlerdir." sözleriyle belirtiyor. Bu konuyu ele almasına Komitas Kevorkian adlı bir Ermeni'nin hazırladığı "Kürt Lahinleri" adlı eser neden oluyor. Burada Kürt şarkılarının Ermeni şarkılarıyla müşterek olduğunu söylüyor. Alman Enno Littmann, Fransız Pierre Aubry, Huber Pernot ve Hırvat Kuhaç'ın yaptıkları tetkiklerde, şu anda bağımsız devlet olan o zamanki azınlıkların musikisinde Türk musikisinin etkili olduğu kesin bir dille ispat edilmektedir. Mahmut Ragıp, bu konuda şunları da söylemektedir:

"Türkler Anadolu'ya gelmezden evvel ve geldikten sonra Anadolu'da oturan Ermeni ve Rumlar'ın şarkıları ne oldu gibi bir sual akla gelebilir. cevap bir kelime ile şudur: Bu şarkılar ve üslûplar tamamen zayi oldular. Umumi lisan olan Türkçenin besteleri hakim mevkii kazandı. Gene Pierre Aubry'nin dediği gibi; 'Tekellüm lisanı ile tagannı lisanı arasında pek büyük karabetler bulunduğuna kaniiz.' Saniyen Türkler hiçbir tarihte Rumca, Ermenice ile onların musikilerini öğrenmediler; buna mukabil ekalliyetteki Rum ve Ermeniler, ister istemez Türk lisan nağmelerine mağlup oldular. (...) Binaenaleyh, bundan böyle Ermeniler'in kendi halk nağmelerini Kafkasya Ermenistan'ında, Yunanlılar'ın ise Yunanistan'da aradıklarını ve Anadolu musikilerinin -bila kayd ü şart- Türkler'e aidiyetini anladıklarını görmek isteriz." (Mahmut Ragıp: 137 / 20)

d. Millî Marş

Ahmet Talat Bey, "Millî Marş, İstiklâl Marşı" adlı yazısında, bugünkü millî marşımızı, hem güfte hem de beste yönünden beğenmediğini ifade etmekte ve onun yerine Namık Kemâl Bey'in "Vatan" piyesindeki şiirin veya "Ey Gaziler" adlı halk türküsünün, yeni bir millî marş belirlenineeye kadar, millî marş olarak okunmasını teklif etmektedir.

Ahmet Talat Bey, Mehmet Akif Bey'in yazdığı "İstiklâl Marşı"nın çok uzun olduğunu ve bizim duygularımızı kuvvetle ifade edemediğini söylerken, "Acaba marşın güftesi hangi vezinle yazılmalı?" diye bir soru da sorar. Yazar, hem güftenin hem de bestenin bize uymadığını belirterek, marşa karşı itirazını dile getirir. (Ahmet Talat: 67 / 294-295)

Ahmet Talat Bey'in bu yazısına cevap niteliğinde olan ve aynı başlığı taşıyan yazısında Nuri Refet Bey, marşın bestesi konusunda Talat Bey'in fikirlerini paylaşırken, Mehmet Akif Bey'in güftesine de haksızlık edildiğini belirtir; fakat bu güftede bazı tadilat yapılması lüzûmunu da işaret eder. Mehmet Akif Bey'in güftesinin uzunluğu hiç önemli değildir. Bazen uzun güftelere öyle besteler yapılır ki, güftenin uzunluğu fark edilmez.

Nuri Refet Bey yazısında, Fransız, Alman ve İngiliz millî marşlarını örnek göstererek, bunlardaki duygu selini bu marşlardan mısralarla aktarır ve onlarınki gibi kuvvetli marşlara ihtiyacımız olduğunu söyler. Mehmet Akif Bey'in güftesinde de bu tür kuvvetli mısraların var olduğunu belirtir.

Yazar göre, Ahmet Talat Bey'in teklif ettiği şiirler marş olamaz. Bunların zihinde tutulması, Mehmet Akif Bey'in güftesine nazaran daha zordur. Yazar, bunu on kişi üzerinde tecrübe ederek, tavrını Akif Bey'in güftesinden yana koymuştur. Nuri Refet Bey, millî marşın nasıl olması gerektiğini şu cümlelerle dile getirir:

> "... İstiklâl Marşı, bir volkan gibi ateşli, insanı yakıp kavuran, ruhunda fırtınalar koparan bir parça olmalıdır. (...) Bestekârlarımızdan bize ruhumuzda İzmir'in istirdadı günü duyduğumuz heyecanı canlandıracak bir beste talep edelim." (Nuri Refet: 72 / 387)

e. Musiki Tedrisatımız

Bu konudaki yazılar Mahmut Ragıp Bey'e aittir. "Musiki Tedrisatımızın Islahı" konusunda, Fransa ve Almanya'daki uygulamalardan örnekler veren yazar, niçin bu konuya önem vermemiz gerektiğini de açıklamaya çalışmıştır. Galatasaray ve Feyz-i Âti Liselerinde musiki öğretmenliği yaparken, yüksek sınıflardaki öğrencilerin alt sınıflarda öğrenmeleri gereken musiki bilgilerini öğrenmeden bir üst sınıfa geçtiklerini görmüş; bu eksikliği telafi etmek ve musikinin önemini kavratabilmek için büyük gayretler göstermiştir. Ona göre, okullarda mektep musikisi için, bu tedrisatı yaptırabilecek öğretmenleri yetiştirmek üzere ciddi bir muallim mektebi açılmalıdır. Çünkü

bir Alman muallîminin ifadesiyle, "Cahil muallimlerden mürekkep bir ordu, fena heveskârların adedini arttırmaktan ve zevki alçaltmaktan başka bir işe yaramaz." (Mahmut Ragıp: 19 / 376)

Mahmut Ragıp Bey yazısının son paragrafında şu soruyu soruyor: "Acaba bu mekteplerimizdeki musiki tedrisatını ıslah etmekle ne kazanacağız?" Bunu anlamanın kolay olduğunu söyleyen yazar, Almanya'dan örnekler veriyor ve temin edeceğimiz faydaları şöyle sıralıyor: "Cemiyet, ittihat, kardeşlik, demokrasi hisleriyle, 'sanat' terbiye ve heyecanını halk arasında birleştirmek..." (Mahmut Ragıp: 19 / 377)

Mahmut Ragıp Bey, "Musıkişinas Yetişmek" başlıklı yazısında, Şark ve Garp musikişinaslarının çalışma tarzını karşılaştırıyor. Şark'ta bestekâr olmak isteyen bir kimsenin usulleri vurmayı ve makamların seyrini öğrendikten sonra eser geçmeye başladığını, yani bir yıl içinde öğreneceğini öğrendiğini söylüyor. Ona göre, Şark musikisinin öğrenimindeki çalışma sistematik değildir. Bu konuda Batı'da yapılan çalışmaları şu cümlelerle özetlemektedir:

> "Yeni musiki fenni sahasında muvaffakiyete yüzde doksan yaklaşabilmenin yegâne âmili, 'çok' ve 'sistematik bir tarzda' ve 'eyi hocalardan', 'eyi şartlar içinde' vasati on sene çalışmaktır. Saz çalacakların muhakkak bir surette el mafsallarının körpe bulunduğu bir sinde, yani 8-9 yaşlarında işe başlamaları da bir o kadar elzemdir. Şu hâlde ebeveynlere ve mektep musiki muallimlerine pek büyük mesuliyetler düşmektedir. Bestekârlık yapacaklar, pek ciddi saz ve kulak terbiyeleri evvelden hazırlanmış olmak şartıyla 30 yaşlarından sonra da 'armonie', 'contrepoint', ilh... dersleri almağa başlayabilirler." (Mahmut Ragıp: 127 / 455)

Yazar, "Mektep Musiki Tedrisatımız" adlı yazısında musikişinas yetişecek gençlerimize birtakım önerilerde bulunuyor, mektep musiki muallimlerinin de öğrencilerinin etütlerine dikkat etmelerini ve kulak alışkanlıklarını düzeltmelerini söylüyor:

> "Yeni bestekârlık yolunda muvaffak olmak isteyen gençlerimiz, yüzlerce kilometroluk nota çizgisini, armoni, contrpuvant, orkestrasion, ilk vazifeleri ile doldurmadan, şaheserleri yeğan yeğan tahlil etmeden, günde vasati ikişer saatten vasati beş sene çalışmadan, -bir kelime ile- eski usul bestekârlık hayatlarımızı unutmadan, mümkün değil muvaffak olamazlar. Buraya bestekârlık tahsiline gelen Şarklılar'ın hocaları tarafından, her şeyden evvel 'Avrupaî düşünüp çalışmak' noktasına dikkatleri celbedildiğini hatırlatalım. Saz talebeleri için ise, kendi sazlarına ait konserler, tercihen ve hiç kaçırmadan devam -fena itiyatlardan

kurtulmak namına- birinci ilaçtır; ancak bu sayede, yevmî egzersizlerinin, tatbikatta hakkıyla faydasını görürler. Ses musikisine çalışacaklar da aynı yollardan yeni terbiye, telakki ve itiyatları kazanmağa bakmalıdırlar. Hulâsa ta esasından istihale lâzımdır." (Mahmut Ragıp: 140 / 5-6)

Mahmut Ragıp Bey, "Keman Sanatı ve Biz" adlı yazısında keman hakkında bilgi veriyor. Keman İstanbul'da ilk defa Rum musikici Yorgi (Georges) tarafından kullanılmıştır. Yazıdan, günümüzde Karadeniz'de çok kullanılan kemençenin de Batı tarzı kemanların bozulmuş hâli olduğunu öğreniyoruz. Batı kemanları ve bizim kemanlarımız arasında bazı farklar vardır. Blainville Türk kemanları hakkında şu malûmatı vermektedir:

"Türkler'in vilonları, şekil ve kullanma tarzı itibarıyle bizimkinin aynıdır; fakat, yalnız şanterel için almak üzere, bağırsak tel yerine bükülmüş ipekten tel kullanırlar ve tonunu da daha yüksek çekerler. Neticede ise Türk kemanlarının bizimkinden daha tiz ve daha keskin bir ses çıkarması lâzım gelmektedir." (Mahmut Ragıp: 142 / 14)

Yazar, devlet tarafından yurt dışına gönderilen bazı musiki muallimlerimizin adlarını vermektedir. Bu isimler ve bulundukları yerler şöyledir: Ali Sezai (Berlin), Ekrem Besim (Berlin), Cevat Memduh (Leipzig), İsmail Bedri (Prag), İzzet Nezih (Berlin), Mahmut Ragıp (Paris), Seyfettin Asaf (Viyana), Necdet (Leipzig), Ekrem Zeki (Paris).

"Bu suretle en sağlam ve en yeni tedris yolları topraklarımıza girip ilerlemeğe başlamış demektir. Bir muallimin bazen kendinin pek çok üstünde talebeler yetiştirebildiği mütearifesi ise, istikbal namına ayrıca ümitleri takviye ediyor." (Mahmut Ragıp: 142 / 15)

f. "Türk Kadını ve Garp Musikisi"

Halil Bedi, Türk kadını ve Garp musikisi arasındaki bağı anlatmaya çalıştığı yazısında, bu konuda kadınlarımızın göğsümüzü kabartacak başarılara imza atma gücünden henüz uzak olduklarını söylemekte, bunun da nedenini Batı musikisiyle kadınlarımızın yeni tanışmağa başlamış olmasına , onlar arasındaki istidatları yetiştirecek bir musiki mektebinden mahrum oluşumuza bağlamaktadır. Kadınlarımız arasında Batı musikisiyle meşgul olma mutluluğunu yakalayanların isimlerini veren yazar, burada Konservatuvar'ın da önemine işaret etmektedir. Çünkü o gün için Konservatuvar, Batı musikisinin öğrenildiği ve temsil edildiği yegâne yerdir.

"Biz Garp müzikasına erişen halktan ve Garp sanatını tanıyan onu kullanan halk evladından mebhas ediyoruz, ki o, düne nazaran en büyük kıymeti bugün taşımaktadır. Bu kıymet günden güne artmaktadır. Günün musikişinas en büyük Türk kadını en büyük muganniyemiz Nimet Vahit Hanımefendi'dir. Paris Musiki Muallim Mektebi'nde tahsil etmekte olan Afife Hanım, musiki tahsilini hususi yapmakta bulunan Mefharet Hanım, Darülfünûn'da hukuk tahsil eden Konservatuvar taganni talebelesinden Jülide Hanım, tagannide bize büyük istikballer vaadeden kıymetli istidatlardır. Piyano çalan hanımlarımız arasında Vildan Hanım, Nimet ve Leyla Hanımlar mühim kıymetlerdir. Destine, Sabahat Reşit, Sâmiha Tevfik, Nihal Asım... Hanımlar aynı alette mühim istikballer vaadetmektedirler. Kemanda Mutahhare , Mihriban Hanımlar Konservatuvar'ın şerefli talebeleridirler. Gerek Avrupa'da ve gerek memleket dahilinde kendilerini tanımadığımız şüphe yok, daha birçok kadın sanatkârlarımız mevcuttur. Konservatuvar'ın kısm-ı âzâmını kız talebe teşkil etmektedir." (Halil Bedi: 92 / 280)

Halil Bedi Bey, Darülelhan'a devam eden bazı hanımların burayı terk ederek Konservatuvar'ı tercih etmesi ve alaturka sazlarını yeni medeniyeti temsil eden sazlarla değiştirmelerini zikre şayan ve mutluluk verici bir haber olarak telakki ediyor. Bu hanımların kısa sürede bu sazları çalmayı öğrendiklerini ve dünyanın beynelmilel saz tekniğini elde ettikten sonra herkesin istediği sazı çalmakta hür olacağını belirtiyor. Yazara göre Türk kadınının saflığından ve iyimiyetinden yararlanan birtakım kimseler onları bugüne kadar "hey hey" ve "vay vay"a boğmuştur. Bu kimselere çok kızan Halil Bedi Bey, yakın bir gelecekte Türk kadınının bu durumdan tamamen kurtulacağını ve bu efendilerin borularını tıkayacağını söylüyor:

"... Bütün Türk kadınlığı yakın bir âtide baştan başa tenevvür edecek ve yumruklarıyla bu efendilerin borularını tıkayacaktır. Bugün âli tahsil görmüş, tenevvür etmiş hiçbir kadın udî, kemanî, neyzen şu veya bu efendinin teşkil ettiği saz takımında çalgıcılık etmeye tenezzül etmiyor, bu nev kadın adedi günden güne azalmaktadır. Yarın bütün Türk kadınlığı bu kıymet ve hüviyeti kazanacaktır." (Halil Bedi: 92 / 281)

Halil Bedi Bey'e göre, Türk kadını da tıpkı Türk erkeği gibi ilim ve sanata yönelecektir. Aslında Türk kadını buna lâyıktır. Onun ilim ve sanat alanında yer almasına engel olacak hiçbir şey de yoktur.

"Türk kadını yeni medeniyet müzikasına çalışacak yüksek sanat ihtiyacını onunla tatmin edecek ve kendisini beynelmilel müşterek teknikle terennüm olunacak millî orijinaliteden mürekkep yeni, millî sanata hazırlayacak, içtimaî bir unsur ve kıymet hâlini alacaktır. Aynı medeniyet zümresi içinde Macar, İspanyol, İskandinav, Rus... kadını ne ise Türk kadını da o olacaktır. Esasen başka türlü olmasına da ne imkân ne de ihtimal vardır." demektedir. (Halil Bedi: 92 / 281)

C- RESİM

Yazarlarımız bu konudaki yazılarında bir yandan Batılı ressamların hayat hikâyelerini ve eserlerinden örnekleri yayınlarken, bir yandan da ressamlarımızın sergilerdeki eserlerini göz önünde bulundurarak onlar hakkında müşahhas fikirler edinmemizi sağlamışlardır. Bu sahadaki başarımızı arttırabilmek açısından Batılı ressamların çalışma tarzını, etkilendikleri kaynakları ve eserlerindeki tekniği kavrayabilmemiz gerekiyordu. "Hayat"ta yayımlanan yazılardan yola çıkarak yazarlarımızın bu konuda üzerlerine düşen görevi fazlasıyla yaptıkları kanaatindeyiz. Bu yazılar sadece ressamlarımıza yol göstermekle kalmamış aynı zamanda mecmua çevresinde bir sanatsever kitle oluşturmuş ve resim sanatına gönül verenlerin bedii zevklerini de tatmin etmiştir. "Hayat Mecmuası"nda resim konulu yazıları yazan yazarlarımız şunlardır: Vahit Bey, Halil Vedat, Gabriel Bey, Kâzım Sevinç, Kâmuran Şerif, Hulusi Mehmet, Nusret Kemâl, Hasan Vecih, Celâl Sahir, F. Celâlettin ve Mustafa Şekip.

Resim yazıları , dört gruba ayrılarak incelenmiştir: Resim Hakkında.... Ressamlar, Tablolar, Türk Resmi Yazılarda bir konu bütünlüğü oluşturulmasına dikkat edilmiş, bunlar içerisinde, önemli görülen cümlelerden alıntılar yapılmıştır.

1- Resim Hakkında

a. Resim Sanatındaki Gelişmelere Bir Bakış

Vahit Bey, "Empresyonizm" başlıklı yazısında, XIX. asrın ortalarında Fransız resminde ortaya çıkan bu akıma "intiba mesleği" demektedir. Günümüzde ise bu akımın adı "izlenimcilik" olarak anılmaktadır. Bu akımın içinde yer alan sanatçılar, kendilerinden önceki ressamların yaptıkları resimlerde ince ayrıntılara girmelerini göz önüne almamış ve bir görüntü bir insana kısa bir an içinde ne kadar görünüyorsa o kadarını resme aktarmayı düstur edinmişlerdir. Vahit Bey yazısının son paragrafında empresyonistler için şunları söylemektedir:

"Görülüyor ki intibaîler, insanlara kainatın yeni bir şekil ve manzarasını ifşa ettiler. Çünkü bize görmeyi öğreten nâkışlardır. Bunlar gözümüzün önüne heva-yı nesiminin inceliklerini, her şeyi başka bir şekle tahvil eden kudret-i nur ve ziyayı va'z ettiler. Elhasıl 'empresyonizm' en kaçıcı, en mütehavvel ve en ziyade gayri kabil-i zapt olup herhalde en geçici olan menâzır-ı tabiatı tespit etmek istemiştir. Bu ise devr-i hâzır nakşının dahil olduğu istihalenin mantıkî bir neticesidir. Zira şüphe yoktur ki gözlerimiz daha ziyade inceldi, nakş sanaatı da gittikçe daha rakik ve daha nazik bir tarz-ı tebliğ ve ifadeye vasıta olmak zaruretinde bulundu." (Vahit: 31 / 88)

Yazıda Vahit Bey'in resme nakş, ressama nâkış, sanata da sanaat demesi o zamanki kavram kargaşasına bir çözüm bulmak fikrinden ileri gelmektedir.

Halil Vedat, "Sanatta İhtilâl" başlıklı yazısında, XVIII. asrın sonunda sanatta bir ihtilâl vücuda geldiğini söylemektedir. Avrupa'daki iki medeniyet dünyasının -Latinler: Fransa, İtalya, İspanya; Şimal-Germen milletleri: Almanya, Hollanda, İskandinavyalılar- sanat telakkileri birbirinden farklıdır. Latinler klasisizmin, Şimal-Germen milletleri romantizmin etkisindeydi. Sanatta ihtilâlin ilk ateşini Fransız Cézanne yaktı. Onu Seurat ve Gauguin takip ettiler. Fransızlar empresyonist mektepte eserler verirken, İtalyanlar bu arayışta fütürizme ulaştılar. Sanattaki arayışın alanı Hollandalı Gogh, Norveçli Munch, İsviçreli Hodler'le genişledi. Bu arada Cézanne'ın ilk tecrübeleriyle kübizm akımı da doğdu. Rusya'da Kandinsky, Almanya'da Emil Nolde, Bechmann sanatta arayışlar içinde olan kimselerdi. Avrupa'da önce resim alanında başlayan bu arayış daha sonra heykeltraşlık, mimarî ve edebiyat alanlarında da kendini göstermeye başladı. Sanat alanındaki arayış hâlâ nihayete ermiş değildir. Halil Vedat Bey, sanattaki ihtilâlin etkilerinin biz de de görüldüğünü belirtiyor.

"Sanatta ihtilâl, yer yer fütürizm, dadaizm, kübizm halinde yeni telakkiler doğuruyor. Genç ressamlarımızdan bir ikisinin son Galatasaray Sergisi'nde teşhir ettikleri eserlerden anlıyorum ki bu çığırda yürüyorlar." (Halil Vedat: 42 / 311)

Edebiyatımızda ihtilâlin daha bariz bir surette göründüğünü söyleyen yazar, Ahmet Haşim'in "Piyale"sinde empresyonizmin güzel örneklerine rastlandığını, genç şair Nazım Hikmet'in Alman üstatların izinden yürüdüğünü, Muhsin Ertuğrul'un ise vasıtasızlık yüzünden istediklerini gerçekleştiremediğini ifade ediyor. Fakat yine de bu sahada en güzel eserleri ressamlarımız ortaya koymaktadır.

İstanbul Darülfünunu Arkeoloji ve Tarih-i Sanat Müderrisi Gabriel Bey tarafından kaleme alınan "Muasır Resim Sanatının Geçirdiği Buhran" adlı yazı, Sanayi-i Nefise Akademisi Tarih-i Sanat Müderrisi Vahit Bey tarafından tercüme edilmiştir. Yazıda resim sanatındaki son gelişmeler hakkında bilgi verilmiş, çeşitli ressamlardan bu konuda örnekler gösterilerek eleştirileri yapılmıştır. Yazar, bu dönem resmindeki dağınıklığın nedeni olarak tekniğin sadeleşmesini göstermektedir. Bu da herkes için bir kolaylık olduğundan resim yapmak cazip gelmektedir. Her ne kadar bu çılgınlığa sapanların sayısı az değilse de umumi bir mahiyette de değildir. Gabriel Bey, bu konu üzerinde ısrarla duruşunun nedenini şöyle belirtir:

> "Benim burada ifratkâr olan temayülat üzerinde ısrar edişim ise Garp'ın büyük şehirlerinde tahsillerini ikmal maksadıyla hariçten gelen gençler için bu temayülatın bir tehlike teşkil ettiğini göstermek maksadına mübtenidir. Filhakika bu gençler ekseriya şu patırtılı cereyanın cazibesine kapılıyor ve bunu takibe ve hatta ona takaddüm bile etmeye pek ziyade heves ediyorlar. Paris veya Berlin'de ikametleri neticesinde, heyhat, ancak boş tarz ve usûller elde ediyorlar ve ana vatana avdetlerinde ise mahzan çirkinlik ve akamet tevlit edebilecek müphem ve gayri sarih nazariyeler neşr ve tamim eyliyorlar." (Gabriel: 5 / 26)

Vahit Bey tarafından tercüme olunan ve Paul Gsell tarafından yazılmış olan "Resim ve Renk" isimli yazıda Rodin'in görüşleri aktarılmaktadır. Burada resim kelimesi, demir kalem veya kurşun kalemle yapılan renksiz tasvirler olarak verilmiştir. Resim ancak, "tercümanı olduğu hakikatler ve hislerle güzeldir". Hiçbir mana arz etmeyen ve özenilerek çizilen resimler güzel değildir. Ona güzel demenin yolu bu düşünceden geçmektedir. Bu durum edebiyattaki üslûba benzemektedir. "Eyi üslûp ancak kendini unutturup da kariin bütün dikkatini tersim olunan mevzuun ve tasvir edilen heyecanın üzerinde toplayandır." (Vahit: 119 / 295)

Yazar, Michelangelo, Tiziano, Veronese, Rubens, Rafael, Rembrandt, Delacroix, Albrecht Durer, Holbein, Velasquez, Corregio, Andrea del Sarto, Claude Lorrain ve Turner'ın resimleri hakkında görüşlerini de bildirir. Gsell, bir sanatçının hem iyi bir renkşinas, hem de iyi bir desinatör olabileceğini söyler. Rodin de bu görüşe katılır. Yazının son cümlesi sanatçılara bakış açımızı gösterecek olması bakımından önemlidir: "Üstatları anlamağa çalışalım, onları sevelim, dehalarıyla sermest olalım; fakat onlara bir eczanedeki ilaçlar gibi birer yafta yapıştırmaktan da tevakki edelim." (Vahit: 119 / 297)

Kâmuran Şerif Bey, Londra'da Royal Academy'de Hollandalı üstatların en güzel ve en meşhur eserlerinden müteşekkil bir meşher (resim sergisi) tertip edildiğini; ama bu meşherde garip

bir sorunun da çok sorulduğunu ve hatta meşheri gezen bir kadının Daily Express gazetesine gönderdiği bir mektupla bu soruya cevap aradığını söylemektedir. Sorunun esası, Hollandalı ressamların resimlerini yaptıkları kadınların aşırı derecede çirkin olmasına ve bu ressamların güzellik anlayışının ne olduğuna dayanmaktadır. Yazarımızın da kafasında bazı sorular şekillenmiştir:

> "Bugünün artistleri devrimizin uyanık, anlayışlı çehrelerini nakşediyorlar. Eski üstatlar da herhalde kendi devirlerinin anlayışlı güzelliklerini nakşetmişlerdir. O hâlde onların şaheserleri üzerinde gördüğümüz çehrelere, o devrin kadın güzelliğini aksettiren bir ayna nazarıyla mı bakacağız? Yoksa -ki insanın buna inanacağı gelmiyor- bu büyük fırça ve boya üstatları etraflarındaki güzellikleri göremeyecek kadar kör müydüler?" (Kâmuran Şerif: 133 / 54)

Yazar, bu soruya uygun bir cevap bulunamadığını söylüyor.

b.Hindistan Minyatürleri

Bu yazıda Hulusi Mehmet Bey, Müslümanlar'ın resme karşı çıkış nedenlerini açıklıyor ve bu sebebin ne kadar kabul gördüğü konusunda yorumlar yapıyor. Ona göre, Cengiz'in istilasından sonra Şark'ta önemli merkezlere göçler olmuştur. Buralara çeşitli sıfatlarla ya da çeşitli meslek erbabı olarak göçen bu insanlar, büyük şehirler kurmak yerine kaleler ve ordugâhlar kurmuşlar, Şark memleketlerinin çehrelerini değiştirmişler, aynı zamanda buradaki itikatların da değişmesine neden olmuşlardır.

> "Hudutsuz çölden gelen çoban nâmütenahi bir Allah fikrine eriyor, sokakların darlığını dolduran Allah ve insan resimleri ona en ziyade nefret duyuruyor. Allah hakkındaki tasavvurunu bulandırıyordu. Bunun için İslâm dindarları ilk önce sanata düşman oldular ve onu adi, dünyevî bir heves olarak telakki ettiler. İslâm dünyasının bizim anladığımız manada bir heykeltraşa, ressama malik olmamasının sebebi bu suretle anlaşılır." (Hulusi Mehmet: 139 / 11)

İslâm süvarileri dindar kurallardan hoşlanmazken, dinsizlikten de nefret ediyorlardı. Kadını, şarabı, şarkıyı seviyorlardı. Böylece bu insanlar katı kuralları parçaladı. Zaten bazı halifeler en mahrem mekânlara resim tezyinatı yaptırıyorlardı. Halifeler bir yandan dinsizlikle mücadele ederken diğer yandan da "muganniyeler, güzel kadınlarla dolu olan ve banyo edilen, şarap içilen sarayının yalnızlığında eğleniyordu". (Hulusi Mehmet: 139 / 11)

Çöl süvarileri girmiş oldukları ülkelerin âdetlerini alıyor, bunlardan bazılarını da kendi ihtiyaçlarına uygun şekilde tadil ediyordu. Minyatürün İslâm dünyasına girişinde Cengiz ordularının önemli payı vardır.

> "Moğollar; Bizans kilisesinin, Zerdüştî Acemler'in, Çin'in resim tekniğini almış idi. Fakat o sanatta yeni bir üslûp vardı. (...) Bu sanat Arap hakimiyetinin ufûlünden sonra inkişafa başlayıp Türk-Moğol sultanlarının saraylarında kemâle ermiş, cihanı istila eden Timurlenk'in hakimiyeti esnasında efsanevî Semerkant ve Herat şehirlerinde en ince noktasını bulmuştu." (Hulusi Mehmet: 139 / 11-12)

Yazar Hindistan minyatürleriyle İran ve Arap minyatürlerinin farkını ortaya koyar:

> "Bu sanat açıktır. Çünkü Hindu mabedini resimlerle doldurmuştur ve Müslümanlar'a batıl itikatlarında çok şiddetli değildir. Bu sanat incedir. Çünkü Hint memleketinde yağmur zamanında buharlı havanın husule getirdiği boğuk sesler vardır. Bu sanat sakindir. Çünkü bir ziraat memleketi olan bu yerde hayat yere saplanıp kalmıştır. Bu sanat müstevliler kanıyla karışan Hint kanının heyecanıyla yüklüdür. Hint ruhu nasıl İslâm beylerine nüfuz etti ise beylerin sarayındaki sanat da bütün memlekete tesir yapmıştır. (...) Bu millî sanatın vasıtaları iptidaidir, fakat ifadesi zengindir." (Hulusi Mehmet: 139 / 12)

c. Karikatür

Kâzım Sevinç, Amerikalı yazar C.R. Ashbee tarafından hazırlanan "Karikatür" adlı bir tetkik kitabının tanıtımını yapıyor. Karikatür kelimesi ilk defa XVII. yüzyılda İtalyanca "caricatura" telaffuzuyla İngilizceye girmiştir. Ashbee, "iyi resim yapabilmekle beraber derin düşünen, iyice gülen" sanatçılara büyük karikatürist ünvanının verilebileceğini söylüyor.

> "... Büyük karikatürist kendisinde bulunan 'nüfuz-ı nazar'la kahramanını 'can alacak noktasından' yakalar, onu adeta 'cürm-i meşhut' hâlinde karşımıza çıkarır. Büyük sanatkâr, modelinin karakterini belki bazen, anlayamaz, fakat isim veremediği bir şeyi 'sezmesi' ve sezdiğini canlı bir şekilde 'ifade' etmesi de kâfidir". (Kâzım Sevinç: 98 / 402)

Yazıda Murray, Martian, Daumier, Gillray, Sir Thomas Browne gibi karikatüristlerden de bahsedilmektedir.

d. Fotoğraf

Nusret Kemâl, Paris ve Londra'da açılmış olan fotoğraf sergilerinden bahisle fotoğraf sanatı hakkındaki düşüncelerini serdediyor. Ona göre fotoğraf da güzel sanatlar arasında sayılmalıdır ve makinesiyle sanat nokta-i nazarından güzel bir fotoğraf çeken sanatçıyla bir ressam arasında fark yoktur. Aynı işi biri el emeğiyle, diğeri makineyle yapmaktadır. Ancak sanatkâr bir fotoğrafçı güzel bir fotoğraf çıkarabilmek için bir ressamın bir tablo yapmakta kullandığı kadar sanatkâr görüş ve zekâsı kullanmağa ve onun kadar enerji sarf etmeye mecburdur. (Nusret Kemâl: 142 / 12)

II- Ressamlar

Mecmuanın çeşitli sayılarında bazı ressamlar hakkında bilgi verilmiştir. Bunlar Fransız Jean Baptiste Camille COROT [1796-1875] (Vahit: 96 / 351-357) ve Léon BONNAT [1833-1922] (Vahit: 95 / 338-339); İspanyol Francis de GOYA [1746-1828] (Vahit: 76 / 477-482) ve MURİLLO [1617-1682] (Vahit: 102 / 478-480); Alman Albrecht DURER [1471-1528] (Vahit: 74 / 432-438) ve LENBACH [1836-1904] (Vahit: 93 / 301-302); Hollandalı Van DYCK [1599-1641] (Vahit: 104 / 520-522) ve REMBRANDT [1606-1669] (Vahit: 122 / 349-350); Belçikalı RUBENS [1577-1640] (Vahit: 40 / 269-275)'dir.

Adı geçen ressamların hayat hikâyeleri ve eserlerindeki özelliklerle ilgili bilgi verilmiştir. Bunun yanı sıra Bonnat'nın Victor Hugo portresi, Murillo'nun Urûcu Meryem, Rubens'in Salipten Tenzil adlı tabloları ve Van Dyck'ın İngiltere Kralı I. Charles'ı avda gösteren tablosunun teknik özellikleri üzerinde durulmuştur.

III- Tablolar

Tıpkı ressamlarda olduğu gibi mecmuanın çeşitli sayılarında bazı tablolar hakkında da bilgi verilmiştir. Bu tablolar ve ressamları şunlardır: İtalyan Leonardo da Vinci'nin Ciyokonda [Mona Lisa] (Vahit: 37 / 213-215) ve La Cena (Vahit: 72 / 385-387), Rafael'in Güzel Bağçevan Kızı (Vahit: 69 / 3333-335) ve Aya Sixtus Meryemi (Vahit: 82 / 74-75), Veronese'in Kena Velimeleri (Vahit: 42 / 313-314), Rosalba'nın Madam Vigée Lebrun (Vahit: 92 / 278-280); Fransız Jerico'nun

Meduz'un Salı [Le Radeau de la Méduse] (Vahit: 34 / 152-154), Greuze'un Kırık Desti [La Crushe Cassée] (Vahit: 60 / 152-153), Poussin'in Arkadia Çobanları [Les bergers d'Arkadie] (Vahit: 64 / 234-235) ve İspanyol Vélasquez'in Mızraklar yahut Preda'nın Teslimi (Vahit: 50 / 473-474).

Bu tabloların resim sanatı açısından değerleri ve teknik özellikleriyle ilgili bilgiler verilmektedir. Bunların dışında Çek ressam Alfons Mucha ve Rafael'in tabloları hakkında haberler de yer almaktadır: Çek ressam Alfons Mucha tarafından yapılan ve Çek tarihini anlatan 13 resimden müteşekkil tarihî seri ile ilgili haber (Kâzım Sevinç: 109 / 93); Rafael'in Madonna di Siena [1508] ve Guliano de Medici [1512] adlı tablolarının Amerika'ya götürülmesiyle ilgili haberler (Kâzım Sevinç: 106 / 33).

IV- Türk Resmi

a. Dördüncü Ankara Resim Sergisi

Hasan Vecih, Ankara'daki Dördüncü Resim Sergisi'nin bir değerlendirmesini yaptığı yazısına, Türkiye'de resim sanatının başlangıcını ve gelişmesini anlatan cümlelerle başlıyor. Ona göre Türk resim sanatının alemdarı, memleketimizde ilk resim tohumlarını da atan Halil Paşa ve Hamdi Bey'dir. Bunlar Paris'te tahsil görmüş ve dönemin ünlü hocalarından ders almışlardır. Yazıda bu iki sanatkâr, millî Türk ressamlığının birinci devresi addolunmaktadır. Bunlardan sonra gelen Seyyit ve Şükür Ahmet Paşa'nın resme bir tesiri olmamıştır. Sanayi-i Nefise'de resim muallimliği yapan Valery'nin çalışmaları da resmimize bir katkı sağlamamıştır.

Yazıdan öğrendiğimize göre, Meşrutiyet'ten sonra Avrupa'ya ikinci bir sanatkâr kafilesi gönderilir. Ruhi, İbrahim, Avni, Nazmi Ziya, Feyhaman ve Namık İsmail Beyler bu sanatkârlardandır. Bunların dönüşüyle Türk ressamlığının ikinci devresi başlar. Bu ressamlar, sanatı umumileştirdiler ve güzelliklerden zevk alan sanatsever bir kitle oluşturdular.

> "Bu iki zümre-i sanat arasında Hoca Rıza Bey'in kurduğu ayrı bir ekol vardır. Hoca Rıza Bey, talebesi Hakkı, Cevat, İsmail Hakkı Beyler ve diğer birçok ressamlara verdiği derslerle ayrı bir usûl-i nakş ihdas etti, ki tamamıyle orijinal ve hocanın telakkisine münhasır sistematik bir şekli haiz idi." (Hasan Vecih: 31 / 89-90)

Türk resminin gelişimi ile ilgili bu bilgileri veren yazar, Dördüncü Resim Sergisi'yle ilgili düşüncelerini aktarmaya başlar. Sergi bu defa muntazam ve aydınlık bir binada yapılmaktadır. Ona göre Çemberlitaş'taki hususi atelyelerde, Türk Ocağı ve Galatasaray Kulübü gibi meşhur olması zor olan binalarda böyle sergiler düzenlenmemelidir. Sergideki eserler dokuz salonda teşhir edilmektedir ve sergiye 51 ressam katılmıştır. Yazara göre ressamların lideri Namık İsmail Bey'dir. Sergide eserleri bulunan diğer ressamlarımız şunlardır: Hikmet Bey, Feyhaman Bey, Nazmi Ziya Bey, Çallı İbrahim Bey, Şevket Bey, Avni Lifij Bey, Ruhi Bey, Sadi Bey, Ahmet Bey, Hamit ve Eşref Beyler.

Yazının sonunda Hoca Rıza Bey tarzında yapılan resimlere karşı bir eleştiri vardır. Hoca Rıza Bey'i ve sanatını öven, takdir eden yazar onu, "tarzını beğendirmeye muvaffak olmuş hakiki bir halk ressamı" olarak tavsif etmektedir. Fakat yazara göre halkın teşhir edilen resimlerden zevk almamasının temel nedeni Hoca Rıza Bey'in büyük gayretler sarfederek ortaya koyduğu yüzlerce eserin halka verdiği yanlış fikirlerin henüz ortadan kalmamış olmasındandır. Çünkü Hoca Rıza Bey ve öğrencileri tabiatı gördükleri gibi değil hayal ettikleri gibi tuvallerine yansıtmaktadırlar. Bu da tabiatın hakiki çehresinden farklı bir görüntüyü bizlere sunmaktadır.

Sergide Hamide Rıza Hanım ve Kutsiye Hanım gibi kadın ressamlarımızın eserleri de sergilenmiştir.

b. Ankara'da Beşinci Resim Sergisi

H.M. tarafından kaleme alınan yazıda Ankara'daki Beşinci Resim Sergisi'yle ilgili intibalar yer almaktadır. Ressamlarımız ve resimleri hakkında kısa değerlendirmeler yapılmıştır. Ayrıca yazı bu ressamlarımızın resimlerinden örnek fotoğraflarla zenginleştirilmiştir.

Namık İsmail Bey, Hikmet Bey, Çallı İbrahim Bey ve Feyhaman Bey'in eserleri üzerinde değerlendirmeler yapılırken; Halil Paşa, Şevket Bey, Sami Bey, Bursalı Şefik, Hasan Vecih, Güzin Fehiman Hanım'ın resimleri hakkında birer cümleyle düşünceler iletilmiştir. Burada bir hanım ressamımızın bulunması ve eserlerinin sergilenmesi o dönem açısından hem ilgi çekici hem de sevindiricidir. Muallim Weber'in resimlerinin de bulunduğu sergide Weber'in resimlerine yazar, "henüz Türk hüviyetini kavramamış kıymetli bir sanatkârın faaliyeti" demekle yetinmektedir. Yazar, bu resim sergisiyle ilgili olumlu görüşlere sahiptir:

> "Beşinci sergi, bundan evvelkilerle mukayese edilince, bariz bir tekâmülü ihtiva ediyor. Geçen seneye nispetle daha güzel, evvelki seneye nazaran daha kıymetli görünen bu sergi, önümüzdeki senelerin mahiyeti hakkında bize şimdiden ifşaatta

bulunmaktadır. Millî Talim ve Terbiye Reisi Mehmet Emin Bey'in nutkunda sarahatle ifade ettiği gibi, mazide beynelmilel mimaride yüksek bir yer işgal eden Türk sanatının yarın, beynelmilel resimde aynı mevkie nail olması için hararetli bir sanatkâr zümresinin nasıl çalıştığı bu sergide görülüyor. Bununla beraber gördüğümüz eserler, bu büyük gayeye göre, henüz kuvvetli birer işaret mahiyetindedir." (H.M.: 79 / 12)

Aynı sergi konusunda Celâl Sahir tarafından kaleme alınan "Beşinci Ankara Resim Sergisi" adlı yazıda da resimler ve ressamlar hakkında değerlendirmeler yer almaktadır. Yazıda ismi geçen ressamlarımız şunlardır: Ali Rıza Bey, Halil Paşa, Hikmet, Namık İsmail, İbrahim Feyheman, Şevket, Nazmi Ziya, Çallı İbrahim, Bursalı Şefik, Hasan Vecih, Arslanyan, Sefire Leydi Clarck, Ruhî, Âlî, Güzin Fehiman, Fuat, Fahrünisa Melih.

Heykel kısmının zayıf olduğu söylenen yazıda, Tezyinî Sanat ve Afiş kısmının varlığından da söz edilmektedir. Burada eserleri yer alanlar şunlardır: Prof. Erich H. Weber, Muallim Celâl, Sabit Muhlis, Güzin Fehiman, Fahrünnisa İhap Hulûsî. Yazar resim sergilerimizin tekâmülü için iki şartı esaslı görmektedir.

"Bunlardan biri sanatkâr şahsiyetleri artık teayyün etmiş kıymetli ressamlarımızın artık yavaş yavaş uyanan muhitin ve bilhassa her ilim ve sanat işinde himayesini esirgemeyen hükümetin teşvik ve takdirleriyle mütenasip bir faaliyet ve itina göstermeleri, ikincisi ise teşhir olunacak eserlerin intibahında her yıl daha sıkı bir ölçünün hakim olmasıdır.Genç ressam üstatlarımız imzalarının şerefini heyecanla kıskanmalı, kendi eserlerinin ilk ve merhametsiz münekkitleri olmalıdırlar. Kendisini bile memnun etmekten uzak olan eserlerini teşhire razı olan bir sanatkâr sanat hayatının bir günahını işliyor demektir." (Celâl Sahir: 80 / 33-34)

c. Galatasaray Resim Sergisi

F. Celallettin, bu resim sergisine gelirken, resimde hâlâ geri kalmışlığımızın örnekleriyle karşılaşabileceği düşüncesini taşımaktadır. Fakat 1928 Paris Sergisi'ni görüp gelmesinin etkisiyle ressamlarımız hakkında da olumlu kanaatlerle sergiyi gezmiş ve gördüğü eserler karşısında büyük bir zevk duymuştur. Eserler bakımından, 1928 Paris Ekspozisyonu'yla hemen hemen aynı seviyede bir sergi olduğunu düşünmektedir. İncelediği tablolarla ilgili kanaatlerini de yansıttığı sergide şu ressamlarımızın eserleri sergilenmiştir: Çallı İbrahim, Ahmet Bey, İsmail Hakkı Bey, Hamit Bey, Hikmet Bey, Halil Paşa, Ruhi Bey, Askerî Lise Hocası Sami Bey, Sermet Bey, Sadi Bey, Muallim

Şevket Bey, Ali Sami Bey, Ömer Adil Bey, Arif Bedîî Bey, Feyheman Bey, Hasan Vecih Bey, Malik Celâl, Namık İsmail Bey, Nazmi Ziya Bey.

Yazarın şu sözleri sanatımızın o günkü değerlendirmesi bakımından önem arz etmektedir: "Sanatkâr olmak itibarıyle bizimkiler herhalde onlarla pekâlâ beraber yürüyebilirler." (F. Celalettin: 90 / 238)

d. Genç Ressamlar Sergisi

Mustafa Şekip Bey, "Genç Ressamlar Sergisi Arefesinde" başlığıyla kaleme aldığı yazıda İstanbul ve Ankara'da açılacak serginin sanat hayatımızda önemli bir merhale teşkil etmesinin muhtemel olduğunu söylüyor. Sergiyi açacak olanlar 5-6 sene evvel "Güzel Sanatlar Akademisi"ne gönderilmiş gençlerdir. Yazar eskiden sanata bakışımızı şu sözlerle yorumluyor:

> "Malûmdur ki İslâm medeniyeti bugünkü Garp medeniyetinin ilk ve en mühim mekteplerinden biri olan eski Yunan medeniyetinin yalnız fikir ve felsefesiyle alâkadar olarak bu medeniyetin muazzam sanat faaliyetini en koyu bir müşriklik saymış ve bu akidenin tesiriyle çok mütekâmil bir sanat hazinesine arka çevirmiştir. Bunun tesiriyledir ki, mimar hariç olmak üzere -o da bir dereceye kadar- bütün güzel sanatlar asırlarca uyuşup büzülmüş, hattatlık, minyatürcülük gibi sıska, önsüz, kısır bir takım cüce sanatlara sapıtmıştır." (Mustafa Şekip: 125 / 403)

Her sapıtmanın bir hastalık olduğuna değinen yazar, dinin toplumsal vicdan ve müesseselere olan hakimiyetinin gevşeyip, yalnız vicdani bir keyfiyet olduğu fikri yerleşince güzel sanatların birer birer hürriyetlerine kavuştuklarını söylüyor. Daha önceki resim sergilerinde sergilenen resimlerimiz, gelecek için ümit vericidir. Yalnız bu ressamlar bugünkü sanat ihtiyacımız için yeterli değilder. Yazarın genç ressamlarımızdan bir beklentisi vardır:

> "Bugünkü genç ressamlardan beklediğimiz hamle istiklâl hamlesidir.(...) Mefkûreci ressamlık yeni nesillerin başlıca şiarı olacaktır. Mefkûreci Türk Cumhuriyeti bu nesillerin inkişâfları için bulunmaz bir muhit yaratmıştır. Güzel Sanatlar Akademisi'nin ihtiva ettiği gibi en hür ve orijinal sanat eserlerini takdir edebilecek yepyeni bir millet de yetiştirmektedir. En çok eksik olan servetin de mefkûremize ram olmaktan başka çaresi yoktur." (Mustafa Şekip: 125 / 403)

Yazar yabancılara yaptırdığımız sanat abidelerinin bizi doyurmadığını söylemektedir. O, kendi sanatkârlarımızın abidelerini görmek istemektedir ve yeni sergiyi de bu arzu ve ümit içinde merakla beklemektedir.

e. Resim ve Heykel Sergisi

Ankara'daki resim sergisini gezen yazar, bütün resimleriaynı kuvvette bulmamakla beraber hepsinde iyi bir teknik gördüğünü söylemektedir. Bazı eserlerde bu teknik daha da dikkat çekicidir bu nedenle yazar, ressamlarımızı tebrik eder:

> "Bu genç sanatkârların bilâ istisna hepsini eski prensiplerden ve kolay maharetten kaçındıkları için tebrik ederken kendilerini şimdi moda olan birtakım cereyanlara tamamiyle bırakmamalarını temenni ederiz." (Gabriel: 129 / 487)

Serginin bir tenkidini yapmak istemeyen yazar, kataloğ sırasına göre sanatkârlarımız hakkında samimiyetle bazı fikirlerini söyler. Sözü edilen sanatçılarımız şunlardır: Ali Avni Bey, Hâle Asaf Hanım, Zeki Bey, Muhittin Sebati Bey, Cevat Bey, Ali Münip Bey, Nurullah Cemâl Bey, Şeref Kâmil Bey, Refik Fazıl Bey ve Heykeltraş Sabiha Hanım.

Gabriel Bey, Türkiye'yi "faal hayatının bütün tezahüratı, manzaralarının güzelliği, sahillerinin değişikleri, çiçekleri ve renkleriyle genç sanatkâr için bir ilham membaı" olarak görmektedir. Münevverlerin sanatçıları koruma ve kollamalarını, özellikle maddî açıdan desteklenmelerini söyleyen yazar, hükümetin bu sanatçıların yurt dışında eğitim görmelerini sağlamakla en yüce vazifeyi yerine getirdiğini düşünmektedir. Çünkü sanatkârlar, tamamen serbest olmalı ve sadece sanat için çalışmalıdır. Sanatçıların çağdaş ülkelerde ne kadar önemli rol oynadıkları düşünülürse, bunun herkesin menfaatine olduğu fark edilir. Gabriel Bey, bir yabancı olarak bu düşüncelerini açıklamasının nedenini de şu sözleriyle bize izah ediyor:

> "Atelye ve sergilerdeki pratiğim, genç Türk arkadaşlarıma karşı olan muhabbetim ve hiç şüphesiz bir sanatkâr hissinin ıstıraplarını çok samimi olarak anladığımdan ve neden itiraf etmemeli, aynı zamanda bu memlekette beni rapteden birçok sıkı ve manevi rabıtalardan dolayı buradaki tenkit ve nasihatları yazmak salahiyetini kendimde bulabildim.(...) Bazen çok uzak bir istikbalin tohumunu şimdiden ekmek lâzımdır. Sanatkârların izzet-i nefsi çok naziktir. Ve esasen bu hassasiyet onların tekâmülleri için elzemdir." (Gabriel: 125 / 488)

f. Altıncı Resim Sergisi

Celâl Sahir "Genç Ressamlar Sergisi" ve 1928'deki "Beşinci Ankara Resim Sergisi"nden bahisle, "Altıncı Resim Sergisi"nin bir eleştirisini yapıyor. Geçen yılki sözlerinden bazı cümleleri naklediyor ve nihaî kararını açıklıyor:

> "Esefle gördük ve açıkca söylüyoruz ki 1929 Resim Sergisi bir yıl öncekine nispetle daha çok kusurludur. Ve pek az istisna ile, tanınmış ressamlarımız bu yıl geçen senekilerden daha fena eserler meydana koymuşlardır. Sergide az bile olsa güzel eserler yok değildir. Fakat iki yüzü çok geçen levha içinde bu küçük ekalliyet bizi kandırmaktan uzaktır." (Celâl Sahir: 135 / 12)

Yazar, eserleri sergilenen ressamlar arasında yer alan Hasan Vecih için "Bu yıl bize güzel resimler vermiştir. Bizce bu yıl resimlerinde tekâmül gösteren tek ressam odur." (Celâl Sahir: 135 / 14) demektedir. Bunun dışında eserleri sergilenen diğer ressamlarımız şunlardır: Ali Rıza Bey, Halil Paşa, Hikmet, Namık İsmail, İbrahim Feyhaman, Sami Bey, Şevket, Çallı İbrahim, Nazmi Ziya, Ruhi Bey, Bursalı Şefik, Eşref Bey, Sadi Bey, Cevat Bey, Âli Halil Bey, Nevzat Hanım, Makorin, Muallim Celâl Bey, Sabit Muhlis.

Celâl Sahir Bey, heykel kısmını her zamanki gibi zayıf buluyor. Yazarın resim sanatında iyi bir yol katedebilmemiz ve kudretli sanatçılar yetiştirmemiz için de tavsiyeleri vardır:

> "Türk resminin sanatkârlarının kudreti ile uygun ilerlemeyi gerçekleştirmesi için derin düşünmek mecburiyetindeyiz. Ve yavaş yavaş inanıyoruz ki tuttuğumuz yol bu yol olmakla kalmıyor bana aykırı bir yol oluyor. İyi kötü her resmin teşvik maksadıyla satın alınması ressamları sanat endişesinden ayırarak daha amelî düşüncelere saptırıyor. Gelecek senelerde her resmi satın almak yerine Maarif Vekâleti'nce veya hükûmet müesseselerinin müşterek yardımıyla birkaç büyük mükâfat tesis olunarak bunların sert bir jürinin takdirini kazanacak birkaç resme tahsis edilmesi tanınmış ressamların müsveddelerinin ve istidada ve sa'ye ma'kes olmayan her türlü resimleri görmekten bizi kurtaracak bir tedbir olur kanaatindeyiz." (Celâl Sahir: 135 / 15)

Mustafa Şekip Bey 142. ve 143. sayılarda "Ressamlarımızı Anlamak İçin" başlığıyla yayınlanan yazılarında "Zamanımızın ressamlarını ve bunların içinde Türk ressamlarını anlamak için hiç olmazsa Fransız resminin son seksen sene içinde geçirdiği safha ve ifade etmek istediği

şeyleri kısaca olsun bilmek lazımdır." (Mustafa Şekip: 142 / 3) düşüncesinden hareketle Fransız resim sanatı tarihi üzerine kısa bir bilgi veriyor.

Tüm Avrupa'da olduğu gibi Fransa'da da Yunan kültür ve medeniyetinin tesirlerine rastlamak mümkündür. Eski Yunan'da yaygın olan heykeltraşlıkta sanatçılar, eserde mükemmelliyet ararlarlardı. Rönesans'tan itibaren Avrupa'da başlayan klasizimle Eski Yunan Sanatı yeniden canlandırıldı. Eugene Delacroıx [1799-1893] ile başlayan modernisme hareketinde bu mükemmeliyet yerini, "kendine mahsus karekterin güzelliğine" ve teknik yeniliğe bırakmıştır. Realist ressamlar G. Courbet [1819-1877] ve E. Manet[1832-1884]'le modern resim daha da gelişti. Bunları empresyonistler takip etti. (Mustafa Şekip: 142 / 3-4)

Yazar, ressamlarımızın umumiyetle realizm ve şubelerinin tesirleri altında kaldığını söylemektedir.

> "Onlara bu tesirlerin gözüyle bakarsak ne yapmış ve ne yapmak istediklerini bir dereceye kadar anlayabiliriz. Bugün altında bulundukları güzel ve zengin tesirleri nasıl şahsiyetleştireceklerini zaman gösterecektir. Aralarında tenavvu ve istidat bugünün en müsbet kazancıdır. Bugün hemen hepsinde görülen mütenevvi istidat tohumlarının meknî bir surette taşıdığı şahsiyetler birer sırdır. Zaman bu sırları çözecek: İşte sanat aşıkları için en heyecanlı bir intizar." (Mustafa Şekip: 143 / 2)

D- HEYKEL

I. Sanatta İnkılâp

Halil Vedat, "Sanatta İnkılâp" başlıklı yazısında heykeltraşlıkta inkılâbın resimdeki kadar kolay olmadığını, çok ağır bir şekilde geliştiğini söylüyor:

> "XVIII. asrın son yıllarında akademik sanat aleminde rönesans zihniyeti devam ediyordu. Akademik sanat, Yunanî üstatların şekille mükemmeliyet ve asaletini arıyor ve zevk tehavvülünü duymayan, maziye bağlı akademik sanatın mektebi resimde başlayan arayışı reddediyordu." (Halil Vedat: 43 / 329)

Yazıdan anladığımıza göre bu reddediş Fransız heykeltraş A. Rodin'e kadar sürdü. Rodin, Yunan sanatından sonra gelen şekil mükemmeliyetine, kendi eserlerinde o kadar dikkat etmedi. Sonradan kendisinin yolunda yürüyen heykeltraşlarla da heykel sanatında bir inkılâp vücuda getirildi. Bu sanat ihtilâlinde pay sahibi heykeltraşlar şunlardır: İtalyan M.Rosso, P.Troubetzkoi; Belçikalı E. Meutier, G. Minne; Alman A.Hildebrand, V.Lehmbruck, E.Charlf, Foll, Belling; Rusyalı E.Barlach.

Fransızların empresyonist ressamlarının başlattığı hareket, Rodin'le birlikte heykel sanatına yansıdı. Alman heykeltraş Belling Rodin'in açtığı bu yolda ilerledi ve hareketi olgunlaştırdı. "Heykeltraşlık, Rodin'den Belling'e kadar, yirmi uzun yıl, gayesine varmak için uğraştı." (Halil Vedat: 43 / 331)

II. Rodin'in Fikirleri

Vahit Bey'in kaleme aldığı "Büyük Bir Heykeltraşın Sanat Hakkındaki Mütalâaları" adlı yazıda Rodin'in sanat hakkında görüşlerine yer veriliyor. Yazar burada, Paul Gsell adlı bir sanat münekkidi tarafından birkaç yıl önce Rodin'le yapılan konuşmaların kitap hâlinde ve "Sanat"

ünvanıyla çıktığını belirtiyor. Kitapta sanat konusunda dikkat çekici fikirlerin bulunduğunu bu kitabı peyderpey tercüme ederek okuyucularının da bu eserden istifade etmesine yardımcı olacağını söylüyor. Yani Hayat Mecmuası'nda yayınlanan ve Rodin'in sanat konusundaki fikirlerinin ifade edildiği bu yazılar birer tercümedir ve müellifi de Fransız münekkit Paul Gsell'dir. Yazıda Rodin'in hayat hikâyesine yer veriliyor ve onun eski sanatın kurallarını yok ederek, sanatı yeniden dirilttiği ve kurduğu belirtiliyor.

> "O eski mektep usulleriyle gözleri kamaşmış bulunan gençliği irşat ve ikaz ediyor. Kırk seneden beri bütün sanatkârların, heykeltraşların, nâkışların, zinetkârların, mimarların hakikati iktibas etmiş oldukları bir kemalat menbaıdır." (Vahit: 105 / 5)

Yazar, Rodin'in çalışma esnasında para vererek tuttuğu modelleri, çıplak bir şekilde atelyesinde dolaştırdığını ve bu hâlleriyle onlarda tabiî olan durumları gözleyerek bunu tabiat dışına çıkmadan eserlerine yansıttığını söylüyor. Yazıdan anladığımız kadarıyla Rodin, modellerinin belli bir şekil alarak hareketsiz durmasını istemez.

> "Canlı modellerini gözüyle takip eder, onlarda cevelân eden hayatın güzelliğindensessizce zevk ve lezzet alırdı; genç kızlardan birinin yere düşen bir kalemi almak üzere eğilirken vücudundaki cazibedar elastikiyete, altın gibi saçlarını başı üzerinde toplamak üzere kollarını geren diğer bir genç kızdaki nazik zarafete, yürümekte olan bir erkeğin asabî metanetine takdir ile bakardı; erkek olsun, kadın olsun, bunlardan herhangi biri kendi zevkine muvafık bir vaziyet alınca o vaziyeti muhafaza etmesini ondan talep eder ve işte o vakit derekap çamurunu kavrar... bir taslak vücuda getirirdi." (Vahit: 107 / 54-55)

Yazar, bu durumu modellerin Rodin'in emrinde değil de Rodin'in modellerin emrinde çalışması biçiminde yorumlar. Rodin ise başka meslektaşlarının, modellere istedikleri bir şekli vererek çalışmaları neticesinde sun'î ve cansız eserler meydana getirdiklerini; kendisinin tabiatı olduğu gibi yansıttığını söyler. Burada tabiat kelimesiyle belirtmek istenen şey, gerçeğin olduğu gibi yansıtılmasıdır.

Yazar, Rodin'le yaptığı söyleşide "tabiattaki güzellik" kavramı üzerinde duruyor, çeşitli ressam ve heykeltraşların eserleriyle; gençliğinde çok güzel bir kadın olan ama yaşlanınca iyice çirkinleşen Holmiyer'in tasvir edildiği Rodin'in "İhtiyar Holmiyer" adlı heykelini karşılaştırarak tabiattaki güzellik kavramının araştırmasına girişiyor. Rodin'e göre sanatın güzelliğini ve

çirkinliğini karakter belirler. "Sanatın güzelliğini karekterdeki kuvvet ve şiddet husule getirdiği için tabiattaki insan ne kadar çirkin olursa sanatta o kadar güzel olur. Sanatta çirkin olan şey, ancak karakterden mahrum olan, yani ne haricî, ne de dahilî, hiçbir hakikati göstermeyendir." (Vahit: 108 / 77)

Rodin, bir sanatkârın tabiatı güzel göstermek için bahara yeşil, fecre pembe, genç dudaklara kızıl renkler verilmesini, yalancılık olarak gösteriyor ve tabiatın tahrif edilmesi olarak görüyor. Ona göre; "Sanatkâr ünvanına lâyık olan kimse için tabiatta her şey güzeldir; çünkü onun gözleri haricî her hakikatı cesaretle kabul ettiğinden bundaki batınî bütün hakikati derhal zahmetsizce okur." (Vahit: 108 / 77)

Vahit Bey'in Gsell'in eserinden naklettiği bölümlerde Rodin'in "temsil tarzı" konusundaki görüşlerine yer veriliyor. Rodin'e göre eskilerin (Yunanlılar) yaptıkları heykellerde hatlar umumidir ve mükemmeldir, onları taklit ederken ise eserdeki mükemmeliyeti sadeliğe doğru götürmüşlerdir. Bu da onların eserlerini canlı değil ölü ya da donmuş bir şekilde göstermektedir. Oysa eskilerin eserlerinde canlı imiş gibi bir hava vardır. Temsil ilmi konusunda Rodin'i etkileyen Constant adlı bir heykeltraştır. Onun bu konudaki tavsiyelerini dinleyen Rodin, temsil ilminde başarı gösterir. İzlediği yolu ve ulaştığı sonucu şu cümlelerde anlatmaktadır:

> "Bunu insan şekilleri vücuda getirir iken dahi tatbik ettim.Bedenin muhtelif aksamını az çok müstevi satıhlar tarzında tahayyül edeceğime onları dahilî hacimlerin çıkıntıları olarak tasavvur ettim. Gövdenin veya azanın her bir kabartısında derinin altında imkân tevessü eden bir adalenin veya kemiğin deriye temas eden sathını hissettirmeğe çalıştım. Bu suretle de şekillerimin gerçekliği sathî olacak yerde tıpkı hayatın kendisi misilli adeta içeriden dışarıya doğru inkişaf eder gibi oldu..." (Vahit : 112 / 157)

Hayat Mecmuası'nın 113,114 ve 117. sayılarında yer alan "Sanatta Hareket" konulu yazılarda Rodin, Gsell'in bu konu hakkında sormuş olduğu sorulara cevaplar veriyor. Rodin, eserlerde hareket unsurunun nasıl sağlandığını kendisinin yaptığı "Saint Jean Baptist" ve "Tunç Devri" heykelleriyle, Rude'un "Maréchal Ney" ve "Marseillaise", Carpeaux"nun "Raks" adlı heykelleri ve Géricault "Epsom Koşusu", Watteou'nun "Siter Adasına Azimet" tablolarıyla, küçük bir İtalyan tablosu olan "Avrupa'nın Efsanesi"nden hareketle anlatıyor. Üçüncü yazının sonunda da Gsell, öğrendiklerini üstadın "Bourgeois de Calais (Calais Şehrinin Eşrafı)" adlı heykeli üzerinde detaylı bir şekilde uyguluyor ve Rodin'in takdirini kazanıyor.

Rodin'e göre hareket "bir vaziyetten diğerine intikal ve istihaleden ibarettir. Adi ve müptezel bir hakikat gibi görünen bu basit mütalaâ, işte bu sırrın anahtarıdır." (Vahit: 113 / 172)

Yazara göre, ani yapılmış bir hareketin fotoğrafıyla, aynı hareketin bir heykel üzerinde tasvir edilmesi arasında fark vardır. Heykelde hareket belirgindir. Oysa fotoğrafta model, sanki felce uğramış gibi donuktur. Rodin bu konuda şu açıklamayı yapar:

> "Filvaki ani fotoğraflerde eşhasın, olanca faaliyetleri içinde zapt ve tespit edilmelerine rağmen, birdenbire havada durakalmış gibi görünmeleri şu sebeptendir ki vücutlarının bütün aksamı aynı zamanda saniyenin yirmide ve kırkta biri zarfında tamamen alınmış olduğu için bunda, sanatta olduğu gibi, tavır ve vaziyetin mütevali inkişafı yoktur." (Vahit: 114 / 193)

Gsell'in, "Calais Şehrinin Eşrafı" adlı heykelindeki hareket tarzı üzerine detaylı anlatımını dinleyen Rodin ona " Eğer benim eserim hakkındaki tevecüh ve hüsnünazarınız pek fazla olmasa idi, teslim ederdim ki, azizim Gsell, siz benim maksatlarımı pek mükemmel bir surette fark ve temyiz ettiniz." (Vahit: 117 / 255) diyerek hem onu övmüş, hem de anlaşılıyor olmaktan duyduğu büyük hazzı ifade etmiştir.

Gsell ve Rodin "kadının güzelliği" üzerine sohbet ederler. Rodin bunu heykellerine nasıl yansıttığını anlatırken Akdeniz tipi (Yunan, İtalyan vs.) Şimal tipi (Fransız, Germen, Slav ve Japon) kadınlarını karşılaştırır. Vücut yapısı bakımından, kendi gözlemlerine dayanarak, bu kadınlar arasındaki farklılıkları ortaya koyar. Rodin, kadın heykelleri yaparken ondaki güzelliği aktarmak için izlediği yolu şöyle anlatır:

> "Ekseriya ben bir modeli, arkasını bana doğru çevirecek ve kol ve bacakları ileri tarafta kalacak surette yere oturtmuşumdur.. Bu vaziyette ise, bel tarafında incelen ve kalçalarda genişlenen sırtın şekli yalnız başına zahir oluyor ve bu da umumi heyeti pek zarif olan bir vazo, içinde istikbalin hayatını taşıyan bir testi hâl ve şeklini alıyor. İnsan vücudu bilhassa ruhun aynasıdır, en büyük güzelliği de işte bundandır." (Vahit: 121 / 334)

"Eski Zaman Ruhları" başlıklı yazıda, Gsell ve Rodin'in Louvre Müzesine Houdon tarafından yapılan yarım heykelleri görmeye gitmeleri konu edilir. Bunlardan hareketle Houdon'un heykellerindeki ve Rodin'in heykellerindeki özellikler hakkında bilgi verilir. "Eski Zaman

Ruhları"ndan kasıt, Houdon'un kendi zamanındaki ünlü simalardır. Houdon, bunlardan Voltaire, Franklin, Mirabeau, Washington, Madam Houdon ve Rousseau'nun yarım heykellereni (büstlerini) yapmıştır. Rodin bu heykellerdeki ifadelerin gerçeğin aynısı olduğu iddiasındadır. Houdon'un bunları gayet güzel bir şekilde yaptığını düşünmektedir. Rodin insanların kendilerini olduğu gibi görmesinin nadir olduğunu ve bu nedenle de birçok heykelin sipariş edenler tarafından beğenilmediğini; bununsa pek önemli olmadığını söyler. Çünkü müşteri hata bulmağa meyillidir ve birçoğu da gerçekte olduğu gibi görünmekten hoşlanmıyordur. Rodin en iyi heykellerin dost ve akrabalar için yapılanlar olduğuna değinirken buna güzel bir açıklama da getirir:

> "Bu ise yalnız artistin daima gördüğü ve sevdiği modelleri daha iyi tanıdığından dolayı değildir bilhassa işinin meccanen olması onu tamamen kendi bildiği gibi icra ve ikmal etmek serbestliğini kendine bahşettiği içindir." (Vahit: 122 / 356)

Bu yazının devamı "Bugünkü Ruhlar" başlığını taşımaktadır. Rodin tarafından heykeli yapılan Victor Hugo, Henri Rochefort, Dalou, Jean-Poul Laurens Falguiére, Berthelot gibi şahıslar ise, Rodin'in çağdaşı olduklarından "bugünkü ruhlar" olarak anılmaktadır. Gsell, bu eserler hakkında üstat Rodin'e çeşitli sorular yöneltir ve bunların hikayeleriyle karışık cevaplar alır. Rodin'in bu heykeller hakkında bir özeleştiriyi de içeren en önemli değerlendirmesi ise şöyledir:

> "İyi yapmağa elimden geldiği kadar çalıştım. Hiçbir vakit yalan söylemedim. Muasırlarımı hiçbir zaman daha güzel göstermeye çalıştım. Büstlerim ekseriya hoşa gitmedi, çünkü sıdk ve hulus ile yapılmışlardır. Herhalde bir meziyetleri vardır ki o da hakikattır. Varsın güzellikleri de bu olsun!" (Vahit: 123 / 377)

Her sanat eseri, olgunlaşmış bir fikrin sonucu olarak karşımıza çıkar. Bu heykeltraşlık için de böyledir.

> "İyi bir heykeltraş her ne olursa olsun bir heykel yapacağı vakit evvelemirde onun umumi vaz' ve hareketini kuvvetli bir surette idrak etmelidir; ondan sonra da işinin sonuna kadar eseri hakkındaki fikrini tam vuzuh ile muhafaza etmelidir ki bu eserin en ufak tefarruatını o umumi fikre irca ve ona tamamiyle raptedebilsin..Bu ise pek şiddetle zihin sarfetmeksizin elde edilemez." (Vahit: 124 / 386)

Rodin'e göre bir heykeltraş kendi keyfine göre eser ortaya koymalıdır. Bu konuda kendisine engel olabilecek hiçbir kural yoktur. Halk yapılan işten haz duyuyorsa, amaç elde edilmiş demektir.

Rodin, "Sanatta Fikir"konusuna değinirken heykeltraşlık ve edebiyat arasında yakın bağlar olduğunu da söyler. Ona göre edebiyat resim ve tasvirlere muhtaç olmadan fikirleri ifade edebilir. Hikâyeler de kahramanları hareket ettirerek onlar için bu hareketlerin neticelerini gösterir. Resim ve heykel gibi sanatlarda durum böyle değildir. Bunun için ressamlar ve heykeltraşlar mevzularını ünlü yazarların eserlerinden alırlar. Fakat bu sanatların imkânları o eserin ancak bir kısmını, hatta bir kısmını gösterebilecek ölçüdedir.

Yazar bu konuda bize bazı örnekler gösterir: Delaroche'un "Eduar'ın Çocukları" adlı tablosu Shakespeare'den, Delacroix'nun "Don Juan'ın Sandalı" adlı tablosu Lord Byron'dan mülhemdir. Rodin ve Carpeaux da aynı konudan hareketle Ugolino'nun heykelini yapmışlardır ama her iki heykelde de farklı fikirlere rastlanmaktadır. Aslında Rodin resim ve heykelde edebî eserlerden mevzular bularak, onları tasvir etmeyi eleştirmektedir. Ona göre ressam ve heykeltraşların eserleri kendiliklerinden ortaya çıkmalıdır.

> "Zira sanat hiç de edebiyata müracaat etmeksizin fikir ve hayali ikaz ve tahrik edebilir. Manzum eserlere ait sahneleri tasvir edeceğine hiçbir yazı ve metni tazammun etmeyen semboller yani timsaller kullanabilir." (Vahit: 124 / 388)

Rodin bu yolu takip ett'ğini ve faydasını gördüğünü söylemektedir.

Gsell'in dilinden Rodin'in "Tefekkür", "İllusion" ve "Centauresse" adlı heykellerindeki fikri özellikler aktarılır. Üstat Rodin, "her şey fikirdir, her şey semboldür" görüşündedir. Bunun için güzel bir örnek verir. Büyük peyzajistler Ruysdaél, Cuyp, Corot, Théodore Rousseau"ağaçların umumi şeklinde, bir ufkun görünüşünde kendi zihin ve idraklerine uygun gelen mütebessim veyahut ciddi, cüretli veya yeisli, sakin veya ıstıraplı fikirler keşfederler. " Çünkü sanatçılar her tasavvur ettiği şeyde kendisi gibi bir his tahayyül eder." (Vahit: 125 / 408)

Her eserin, özellikle büyük sanatçıların yaptıkları eserlerin sanatçıların duygu ve düşüncelerini yansıttığına inanan Rodin, bunun için eserin tamamının değil, bir parçasının bile o sanatçının ruhunu keşfetmemize yardımcı olacağını söylemektedir. Sanatçı tabiattaki bir manzarayı tasavvur ettiği şekilde aktarırken kendi hayallerini de aktarmış olur. Bu durum, beşeriyetin ruhunun zenginleşmesi yolunda atılmış önemli bir adımı göstermektedir. (Vahit: 124 / 386-388)

Rodin'i bir ziyaretinde Gsell'in gözü, onun tarafından yapılan bir salibe ve salipteki İsa tasvirine takılır. Buradan hareketle Rodin'e dindar olup olmadığını sorar ve Rodin de dinin ve dindarlığın tarifini yapar. Ona göre din; "dünyada tefsir edilmemiş olan ve edilmesi de şüphesiz

kabil olmayan her şeyin duygusudur." (Vahit: 128 / 466) Bu manayla alınırsa dindar olduğunu belirten Rodin "Eğer din mevcut olmasa idi, onu icada lüzum görürdüm. Hulâsa gerçekten artist olanlar insanların en dindarlarıdır." (Vahit: 128 / 466) demektedir. Bu sözünden hareketle diyebiliriz ki Rodin, sanatın bir din olduğu görüşündedir. Zaten sanattaki esrarengizlik konusunu izah ederken de dinden hareketle sorulara cevap vermektedir. İyi bir heykeltraş bir insan gövdesinin modelini yaparken yalnız adâlatı değil, o adâlata can veren hayatı, hatta hayattan da daha iyisini, yani onlara şekil vermiş olan, ve zarafet, ister kuvvet, ister aşıkâne cazibe ve letafet, ister inkiyat altına alınamayan tehevvür ve şiddet bahşetmiş bulunan kudreti temsil eder. Kısaca söyleyecek olursak sanatçı, eserinde görüntünün altındaki ruhu yansıtmalıdır. Bunu yansıtırken eserde kendi fikri de yer alacaktır. Sanat eserindeki, esrarengizlik ise görüntünün gerisindeki sırda saklıdır.İnsan bütün bilgisini ve hünerini sanat eserinde göstermektedir.

> "İnsanın zekâ ve samimiyetinin en yüksek şahitleri olan güzel eserler gerek insan ve gerek cihan hakkında söylenebilecek her şeyi söylerler, bir de bilinmesi mümkün olmayan daha başka birşeyin de mevcut olduğunu anlatırlar. Her şaheserde bu esrarengiz vasıf ve hâl vardır." (Vahit: 128 / 467)

Gsell, Rodin'in kendi eserlerindeki esrarengiz noktaları öğrenmek ister ve üstattan bunları anlatmasını rica eder. Üstat bunu kabul etmeyince "hatalarını düzeltmesi" kaydıyla onun eserlerindeki esrarengizliği kendisi anlatmaya başlar. Rodin onu sabırla dinler ve şunları söyler:

> "Benim eserlerimde hadd ü payansız hürriyet ve hakikatin belki de muhayyel olan büyük sahasına doğru ruhun şiddetli temayülâtını fark ve temyiz etmiş olmanızda isabet vardır. Filhakika beni müteessir ve mütcheyyiç eden esrarengiz nokta dahi işte budur." (Vahit: 128 / 468)

Sanatın bir nevi din olduğunu Gsell'e de tasdik ettirir. Ancak bu dine sülûk etmek isteyenler için bir şart vardır: "Bir kol, bir gövde veya bir uyluğu layıkıyla tasvir etmeyi bilmek." (Vahit: 128 / 468)

Mecmuanın 130 (514-516) ve 132 (33-36) nolu sayılarında yer alan "Fidias ve Michelangelo" adlı yazılarda Rodin, Gsell'e bu iki sanatçının ilham tarzları arasındaki esas farkı, bir başka ifadeyle birini diğerinden ayıran tezadı gösterir. Rodin bir buluşmalarında Gsell'in bu farkı rahat anlayabilmesi için ona örnekler göstermesi gerekmektedir. Bunu da birtakım küçük heykeller yaparak gerçekleştirir.

Fidias eski Yunan; Michelangelo Rönesans devri heykeltraşlarındandır. Rodin, küçük heykelciklerle çalıştığı ikisi arasındaki tezadı, daha sonra Gsell'e birlikte Louvre Müzesine giderek daha canlı ve daha detaylı bir biçimde anlatır. Bu tezadı anlatmak, bizim konumuzun çok dışında daha çok heykeltraşların meşgul olması gereken bir durumdur. Bu nedenle Rodin'in verdiği izahat üzerinde durmayacağız. Yalnız Rodin yazının bir yerinde şunları söyler:

> "Bütün hayatımda heykeltraşlığın iki büyük temayülü arasında, yani Fidias'ın tarz-ı idraki ile Michelangelo'nunki arasında tereddüt ettim.
>
> Evvelinde tarz-ı atikten başladım; lâkin İtalya'ya gittiğimde Floransalı büyük üstada meftun oldum; eserlerim de şüphesiz bu iptilânın tesirine uğradılar." (Vahit: 132 / 36)

Bu ifade Rodin'in sanatı açısından bir dönüm noktası özelliği taşıdığı için burada ifade etmiş olduğu olay çok önem arz etmektedir. Avrupa'da heykeltraşlığın, akımları, resim sanatından daha geride takip ettiğini ve Rodin'le birlikte atağa kalktığını düşünecek olursak Michelangelo'nun eserlerini görmüş olmasının yalnız onun sanatında değil, Avrupa ya da dünya heykeltraşlığının da bir şansı olduğunu kabul edebiliriz.

Gsell, Rodin'le bir resim sergisinde karşılaşır. Rodin'in yanında, Gsell'in deyimiyle kendileri de üstat mertebesine varmış olan iki şakirdi, Bourdelle ve Despiau vardır. Bunlar arasında başlayan "sanatçının faydası ya da faydasızlığı" konusundaki tartışmaya Gsell ve Rodin de katılırlar. Bourdelle, emeğiyle, kol gücüyle çalışan biriyle karşılaştırıldığında, o kimselerin topluma daha yararlı işler yaptığı düşüncesini öne sürerek, bir sanatçının topluma onlar kadar fayda sağlamadığını söyler. Bu görüşe Despiau da bir miktar katılır. Rodin bu görüşün doğru olmadığını söyler:

> "Muasırlarımızda en ziyade eksik olan şey, kendi mesleklerinin aşkıdır. Onlar vazifelerini ancak kerahetle ifa ediyorlar. İşte heyet-i içtimaiyenin her tabakasında yukarıdan aşağı böyledir." (Vahit: 134 / 61)

Bazı örnekler vererek bu fikrini kuvvetlendirir. Ona göre siyasetçiler, kendi görevlerinde, bulundukları yerden sağlayacakları menfaati ön plâna alırlar. Sanayiciler, kendi markalarını muhafaza etmeye ve mümkün olduğu kadar çok para kazanmaya çalışırlar. İşçiler ise patronlarına karşı "meşru ya da gayrı meşru bir husumet hissi" taşıyarak aceleci ve oldum olası iş görürler. Rodin bu noktada bütün insanların düstur olarak kabul etmesi ve uygulaması gereken bir fikri ortaya koyar: "Halbuki bütün insanlar çalışmayı hayat ve mevcudiyetin fidyesi değil, hedef ve maksadı diye telakki

edecek olsalar daha ziyade bahtiyar olurlardı." (Vahit: 134 / 61) Bundan hareketle sanatçıların topluma örnek olabileceklerini ve çok şey kazandırabileceklerini söyleyen Rodin, bazı sanatçıları ve eserlerini örnek göstererek, sanatçıların üzerlerine düşen görevi lâyıkıyla yaptığını belirtmektedir:

> "Poussin akıl ve hikmetin hüküm sürmekte olduğunu zannettirecek derecede seri ve muhteşem bir intizamı haiz manzaralar terkip ettiği; Puget tasvir ettiği kahramanların adalâtını şişirdiği; Watteau o güzel ve hazin aşıklarını esrarengiz gölgelikler altında sıyanet ettiği; Houdon avcıların ilahesi olan Diana'yı hafif koşturduğu ve Voltaire'i de tebessüm ettirdiği; Rude dahi o meşhur Marseillaise'ını nahtederken ihtiyarlarla çocukları vatanın imdadına çağırdığı zaman, bu büyük üstatlar Fransız millî ruhunun satıhlarından, bazılarını mütevaliyen cilalandırıyor, kimi intizamı, kimi azim ve metaneti, kimi zerafeti, kimi fikir ve zihni, kimi kahramanlığı, kâffesi de yaşamak ve serbestçe hareket etmek sevincini izhar ediyor ve bu evsafı vatandaşlarında idame ve muhafazaya çalışıyor idiler." (Vahit: 134 / 62)

Bununla birlikte birçok sanatçının hayatı boyunca kendi fikirlerini kabul ettirmek için büyük zorluklar çektiğini ve ancak değerlerinin, öldükten sonra daha iyi anlaşıldığını söyler.

Diyebiliriz ki sanatçılar, faydası görülmeyen kimseler olarak kabul edilseydi, ne eserlerinden ne de kendilerinden herhangi bir iz bugüne gelebilirdi. Onlar kendi dönemlerinin fikir ve sanat akımlarını zamanımıza taşımış ve kendi zamanlarının aynası olmuşlardır.

III- Heykeller

Hayat Mecmuası'nda İtalyan Michelangelo'nun "Musa'nın Heykeli" (Vahit: 26 / 508-513); Fransız Carpeaux'nun "Ugolino ve Çocukları" (Vahit: 59 / 132-136); Fransız Antonin Mercie'nin "Galuriya ve Yaktis" (Vahit: 75 / 452) adlı heykelleri ile "Milo Venüsü" (Vahit: 35 / 173-174) ve "Semadirek Muzafferiyeti" [Bu eserin alçıdan masnu' kalıbı Sanayi-i Nefise Mektebimizdedir.] (Vahit: 36 / 193-195) adlı heykeller hakkında heykel sanatı ve tekniği konusuyla ilgili bilgi verilmiş; bu heykellerin yapılış hikâyeleri aktarılmıştır.

IV- Abideler

a. Etoile Tak-ı Zaferi

Bu zafer takı dört parçadan müteşekkildir. Paris'te Etoile denen meydanda bulunduğu için adı Etoile Tak-ı Zaferi" olarak anılmaktadır. Bu dört parça tasvir ettiği olaylar ve heykeltraşları şunlardır:

1. "1792 Harbine Azimet" (Azimet Şarkısı/ Marseillaise) - Rude
2. "Napolyon'un 1810 Muzafferiyeti" -Cortot
3. "1814 Senesindeki Mukavemet" - Etex
4. "1815 Sulhu" - Etex

Yazıda heykeltraş Rude'un Marseilleise adlı eseri üzerinde durulmakta ve eserin sanat nokta-i nazarından değerlendirmesi yapılmaktadır. Yazıyı kaleme alan Vahit Bey, Etex tarafından yapılan iki eseri sanat açısından çok zayıf bulmakta ve Marseillaise için şunları söylemektedir:

> "Rude'un harikûlade bir hüner ve maharetle tasni etmiş olduğu bu meşhur ve nefis eser, hem ulvî ve cazibedar ilhamı ile, hem de teferruatındaki güzellik ve bedaatle en muazzam şaheserlerden biridir." (Vahit: 38 / 235)

b. Cumhuriyetin Muzafferiyeti

Vahit Bey, Paris'te "Cumhuriyetin Muzafferiyeti" adıyla dikilmiş olan abide hakkında sanat nokta-i nazarından bir değerlendirme yapmış hem eserin yapılış hikâyesini hem de heykeltraşın hayat hikâyesi ve mücadelesini anlatmıştır. Yazar, sanatçı ve eser hakkında şunu söylemektedir:

> "Altmış üç yaşında vefat eden Dalou, Paris'in en güzel ve kainatın da en mühim abidatından biri olan bu muazzam ve muhteşem esere kırk yaşından altmış yaşına kadar çalışmış idi." (Vahit: 47 / 415)

c. Büyük Gazi'nin Heykellerinin Resm-i Küşadı

Yazı, mecmua tarafından "Hükümet Merkezinde, Büyük Gazi'nin İki Heykeli Dikildi" başlığıyla verilmiş ve heykellerin açılış merasiminde Millî Talim ve Terbiye Reisi Mehmet Emin Bey

ve şehremini Asaf Bey tarafından irat edilen nutukların tam metni de yayınlanmış. Yazıdan öğrendiğimize göre heykeller Maarif Vekaleti tarafından "dünyanın en büyük sanatkarlarından İtalya'lı Profesör Canonica'ya" yaptırılmış ve "biri müze önüne diğeri de Yenişehir'e" dikilmiştir. Heykellerin ya da abidenin açılış töreni 3 Teşrinisâni 1927 Cuma günü yapılmış ve Başvekil, diğer vekiller, mebuslar ve Maarif Vekâleti mensupları katılmıştır. (***, 49 / 469-473)

d. Zafer Abidesi

Bu abide, 24 Teşrinievvel 1927 günü yapılan bir törenle Hakimiyeti-i Milliye Meydanı'nda açılmıştır. Yapılan törende Başvekil İsmet Paşa'nın yaptığı bir konuşma vardır ve bu konuşmanın metni mecmuada yayınlanmıştır. Bu abide, bugün "Ulus" olarak adlandırılan meydanda bulunmaktadır. (***, 53 / 9-12)

e. Sanat Nokta-i Nazarından Zafer Abidesi

Abide Viyanalı heykeltraş Krippel tarafından yapılmıştır. Bu yazıda, adından da anlaşılacağı üzere Zafer Abidesi, sanat nokta-i nazarından değerlendirilmektedir. Heykellerin çeşitli cephelerden çekilen resimleriyle birlikte verilen "Zafer Anıtı'nın Taban Planı" yazıyla bir bütünlük oluşturmaktadır. Abidenin dört bir tarafında Büyük Gazi'nin millî mücahede esnasında irat buyurmuş oldukları muhtelif nutuklardan ve yazılardan alınmış cümleler mahkûktur.

> "Ön tarafta 'Artık sine-i millette bir ferd-i mücahit olarak çalışacağım' Erzurum, 8 Temmuz 1335/ 1919; solda: 'Düşman ordusunu behemehâl ana yurdumuzun harîm-i ismetinde boğarak nâil-i halâs ve istiklâl olacağız' 6 Ağustos 1337/ 1921; arkada: 'Bulunur kurtaracak bahtı kara mâderini' 13 Kanun-ı sâni 1337/ 1921; sağda da: 'Düşman anâsır-ı asliyesi imha edilmiştir, ilk hedefiniz Akdeniz'dir ileri!' Dumlupınar, 1 Eylül 1338/ 1922 cümleleri mevcuttur." (Vahit: 57 / 92)

Bu büyük abide "Yeni Gün"ün teşebbüsüyle vücuda getirilmiştir.

f. Cumhuriyet Abidesi

Taksim Meydanı'nda bulunan bu abide, İtalyan Profesör Canonica'ya yaptırılan iki heykelden biridir. Yazıda, abidenin sanat nokta-i nazarından değerlendirilmesi yapılmıştır. Değerlendirmeyi yapan Vahit Bey yazısının sonunda abide için şu görüşlere yer vermiştir:

"Abide gerek Türkler ve gerek ecnebiler için âli fikirlerle meşhûn şayan-ı istifade bir eser teşkil etmektedir. Bunda müphem bir gayrı sarih tefsirlere mahal verebilecek hiçbir symbolique yani rumuzî şekil yoktur: Sanatkâr, taze hayat bulmuş olan Türkiye'nin halâs ve istiklâl tarihini gelecek nesillere bu abide ile tanıtmak istemiş ve bu hususta gerçekten muvaffak olmuştur." (Vahit: 94 / 320)

E- MİMARÎ

1- Mimarî Üzerine

İsmail Hakkı Bey, bugünkü mimarlığın nereye gittiğini anlayabilmemiz için, önce eski mimarlığın hangi noktaya geldiğini anlamamız gerektiğini söylüyor. Ona göre insanlık, mimaride iki büyük tecrübe yaşamıştır. Biri Yunan mimarlığı, diğeri de Fransızlar tarafından ortaya konulan gotik tarzı.

> "Yunanlılar'da mimarlık aklın, mantığın, vuzuhun tesiri altında vücuda gelmiştir. Onlar insanlara düz çizgilerin, zaviye-i kaimelerin, mürebbiin şiirini öğrettiler. Fakat Yunanîler'in bu tecrübeleri haricinde kalan bir güzellik unsuru daha vardı. O da düz çizgi gibi, aklı ve mantığı olmayan münhani unsurlardan teşekkül edecek bir mimarlık uzviyeti idi. Bu tecrübeyi de orta zaman yaptı. Filvaki 'gotik' düz çizginin ve zaviye-i kamenin düz satıhların değil, eğri çizgilerin, intizamsız ve hendesesiz girintilerin, çıkıntıları idi." (İsmail Hakkı: 5 / 85)

Yeni bir mimarlık, ancak yeni bir düşünce ile doğar. Yazara göre yaşadığımız asır bunun için çok uygundur. Gotik mimarî Hıristiyan sanatının bir eseridir. Zamanımızda ortaya çıkarılan "musavvatçılık" ise her türlü taassubu ortadan kaldıran bir düşüncedir. İsmail Hakkı Bey, zamanımız mimarisini şu cümleyle özetliyor:

> "An'aneden, kaideden, motiften, azade bir mimarlık... Asıl insan bir et ve kemikle bir ruhtan mürekkep olduğu gibi, bugün asıl mimarlık da dört köşe yüzlü hacimlerden ve bir manadan ibaret..." (İsmail Hakkı: 5 / 86)

"Sanatta İnkılâp" adlı yazıda Halil Vedat, iktisadî gelişmelerin ve fen alanındaki buluşların yeni mimarinin esaslarını hazırladığını söylemektedir. Fabrikaların artması, şehirlere gelen insan sayısının çoğalması ve bunun neticesinde kollektif iş yapma ve kollektif yaşama zorunluluğunu getirdi. Şehirler buna göre gelişti. Yapılan binalar da bu ihtiyaca cevap verecek tarzda yapılmaya başlandı. Ama önce inşaatta kullanılan malzemelerde gelişmeler yaşandı. Demircilik ve camcılıkta

ilerleme kaydedildi. "İngiltereli Parker, suni çimentoyu buldu. Demir, cam, çimento inşaat tekniğinin unsurları oldu." (Halil Vedat: 44 / 349)

Yazar, yeni mimarî ile eski mimarî tarzlarının karşılaştırmasını yaparak, eski tarzın, yeni tip insanın zevkine hitap etmediğini belirtiyor. Eski tarz mimarî kendini daha çok dini yapılarda ve saraylarda göstermektedir. Yeni tip insan zevkine hitap edecek tarz konusunda arayışlar vardır ve bu arayışı, inşa tekniğindeki ilerlemeler kolaylaştırmaktadır.

> "Arayışın başında iki isim yâd edilir: Gotik mimarisini yeni zevke göre reforme etmeye çalışan mimar Webb ve mimarî malzemesine kuvvetli bir inkişaf veren mütefennin W. Morris. " (Halil Vedat: 44 / 350)

Yazara göre, Webb'in arayışları muhafazakâr İngilizler tarafından kabul görmedi ama bu fikir Almanya, Fransa ve Belçika'da kendine yer buldu. Neticede bugün bile hâlâ güzelliğini koruyan ve harika olarak kabul edilen iki yapı ortaya çıktı: Crystal Palace ve Eiffel Kulesi. Almanya'da arayışlar Fischer ve A. Messel tarafından devam ettirildi. Messel'in Werthaim Ticaret Evi "arayışın ilk kuvvetli eseridir."

> "Viyanalı Wagner iki Alman yoldaşından daha ileri gitti. Mazinin istihalelerini tamamen yıktı. Fikirdaşları: Shuller, Hoffman, Obrich Viyana'da yarattıkları eserlerle yeni zevkin ilk üstatları oldular. Mimarîde Viyana Mektebi başlı başına bir merhaledir, bir köprüdür. Viyana Mektebi, gotik Roman mimarisinin bir istitalesi olan, tezyini (ornemental) mimarîyi yıkmış ve yeni mimarîye bir başlangıç olmuştur." (Halil Vedat: 44 / 351)

Amerika'daki ekonomik gelişmeler, mimarî alanındaki gelişmelerin de önünü açtı. Ama orada Avrupa'dakinden çok daha farklı bir tarz hakim oldu. Avrupa ornemental ve egzotik mimariyle uğraşırken Amerika'da demir ve çimentoyla yapılan evler yeni mimarî üslûbunu da ortaya çıkardı.

> "Amerika'da mimarî, an'aneden, kaideden, fanteziden uzaktır. Bu mimarîde zîynet yoktur, bu mimarîde lüzumsuz münhaniler, loş pencereler yoktur. Yeni mimarî, düz satıhlar ve basit hacimlerin ahengidir. İnsan ruhunu ve insan muhayyilesini yormaz. Pencereleri, kapıları bol güneş ve bol havaya açıktır. Huzur ve rahatı temin eder." (Halil Vedat: 44 / 351)

Amerika'daki bu tarz Avrupalı mimarlar tarafından Avrupa'ya taşındı ve geliştirildi. Yeni mimarî tarzının gelişmesinde V. le Duc, H. de Veld, H. Tessinow, H. Obrist, O Eckman, A. Endell, B. Trant, B. Ponkok, ve Çekoslavakyalı Goar gibi mimarların büyük gayretleri göz ardı edilemez. Yirminci yüzyıldaki ihtiyaçlar da göz önünc alınarak inşa edilen bu yapılar, daha sonraki yıllarda yeni ihtiyaçlara göre daha da geliştirilmiştir. "Yeni mimarî neleri göz önünde bulundurmuştur" sorusuna aşağıdaki şu cümlelerde cevap buluyoruz.

> "Amele şehirleri plânı ve köylü evleri tipi yirminci asır mimarîsinin gayesini işaret ediyor. Asrımızın mimarîsi sıhhî, kullanışlı, güzel evleri her ailenin bütçesine uyacak şekilde ihzar etmek gayesine yürüyor.
>
> İnşa ve üslûpta arazi ve toprak nazar-ı dikkate alınıyor. Bütün evler düz damlıdır. Bu damlar birçok işlerde yapılmak üzere yapılır. Dahilî taksimat, bol güneş ve bol hava alacak şekildedir. Loş köşeler, ruha kasvet verici çizgiler yoktur. İhtiyaçlara uygundur. Yeni mimarînin gayesi böyle ifade olunabilir: Ucuz, sıhhî, kullanışlı ve güzel...(...) Yirminci asır mimarîsi, hayatın zaruret ve icaplarına uyandır." (Halil Vedat: 44 / 352)

Kâzım Sevinç, mimarlık alanındaki gelişmeleri anlattığı yazısında, sanatçıların ortaya koyduğu eserlerle, aslında kendi dimağlarında bir ihtilâle hazırlandıklarını söylüyor. Ona göre, "Yirminci asrın son senelerinde bedîî, dinî ve içtimaî kıymet hükümleri, hemen, tamamıyla değişmiş gibidir." (Kâzım Sevinç: 91 / 253) Mimarîde de diğer sanat dallarında olduğu gibi yeni gelişmeler vardır. Özellikle Amerika'daki skyscraperlar bu gün -bunlara göktelen diyoruz- tüm dünyanın dikkatini çekmektedir. Kâzım Sevinç, bu konuda yerinde bir soru soruyor ve o gün için sonraki gelişmelerin kendisini doğrulayacağı isabetli bir tahminde bulunuyor:

> "Mimarîdeki bu yeni üslûp, Amerikalılara has, geçici bir garaip merakından mı ileri gelmiştir; yoksa, bu vadide yeni bir tarzın başlangıcını mı teşkil ediyor? Bu nev binaların Avrupa'nın bir çok yerlerinde görünmesi ve her tarafa gittikçe dal budak salması, geçici bir iptila olmadığını gösterir." (Kâzım Sevinç: 91 / 253)

Yazar Fransa, Almanya, Hollanda ve İspanya'daki yeni mimarî örnekleri üzerine düşüncelerini açıklıyor. Her toplumun ya da her milletin kendine göre bir üslûp geliştirdiği görülüyor. Fakat bunlarda ortak olan ve her şeyiyle yeni olan özellikler dikkat çekiyor. Modern mimarînin en güzel örneklerinden biri Lahey'deki Crystal Palace adlı ticaret merkezidir.

"Mimarı P. Cramen, camları öyle maharetle kullanmıştır ki bundan çok şayan-ı hayret bir yenilik olmuştur. Ufak cam (façeta)larından yapılmış binlerce küçük pencereye akseden güneş şuaları öyle güzel bir manzara hasıl eder ki göz kamaşmadan bakmak mümkün olmaz. Ticarethanenin bir tarafı müdevver, vâsi bir köşe teşkil eder."(Kâzım Sevinç: 91 / 255)

Almanya'nın Stutgart kentinde yapılan binalar üç katlı ve düz damlıdır. Bu damlardan biri yüksek, biri alçaktır. Yüksek olan asıl damdır. Alçak olan ise, diğerinden iki metre kadar aşağıda ve etrafı duvarla çevrilmiştir. Duvarla çevrilen bu bölüm iki taraftan uzun bir pencere hâlinde kesilmiştir. Yazar, bu evlerin damlarının güneş banyosu için çok faydalı olduğunu söylemektedir.

"Asrî binaları, umumiyet itibarıyla, tetkik edecek olursak, bunların inşasında faydanın büyük bir mevki tuttuğunu görürüz. Bugünkü ihtiyaçlarımıza tamamıyla elverişli bir bina: İşte asıl gaye budur. Bu inşaatta lüzumsuz teferruat tamamıyla ihmal edilmiş; her şey mümkün olduğu kadar basit, fakat rahat ve sevimli bir hâle getirilmiştir. Ev eşyasına bile, nakledildiği zaman, iç içe girerek, az yer işgal edecek bir şekil verilmiştir." (Kâzım Sevinç: 91 / 28)

Kâzım Sevinç, mimarî alanındaki yeni gelişmeler konusunda bilgiler veriyor. Bunlardan biri plânı M. Henry Sanvage tarafından yapılan ve Paris'te inşa edilecek olan Amerikanvari bir apartmandır. Apartmanda 10.000 kişi ve 4000 araba kalabilecektir. "İçerisinde lokantalar, yüzme havuzları, altı tenis kortu bulunacaktır. Apartman, Babil Kulesi gibi basamak basamak yukarıdoğru uzanıp gitmektedir."(Kâzım Sevinç: 120 / 313) Nakil vasıtalarının hepsinin yer altında bulunacağını, zemin katı hizasındaki caddeyi yalnızca yayaların kullanacağı ve buradan hiçbir güzelliğin görünmeyeceğini bu yazıdan öğreniyoruz. Yazar, "Bizim sanat telâkkimiz de buna müvazi bir yol tutacaktır." demektedir.

II- Saraylar

a. Bizans Sarayları

Sultan Ahmet Meydanı'ndaki hafriyat münasebetiyle kaleme alınan yazıda, İstanbul'daki Bizans saraylarının mimarî özellikleri ve arkeolojik değerleri hakkında bilgi verilmektedir. Celâl Esat Bey, Mösyö Ebersolet tarafından yapılan ve Mösyö Tiers tarafından çizilen plânı esas alarak

"Bizans Sarayı ve Civarının 13. yy.daki Hâli" ni gösteren bir temsili resim çizmiş -ki bu resim şehir plânını andırmaktadır- ve yazıya eklemiştir.(Celâl Esat: 24 / 469-472)

b. Dojlar Sarayı

Dojlar Sarayı, yazıdan edindiğimiz bilgiye göre, Venedik'tedir. Doge kelimesi Latince dux kelimesinden gelmedir ve reis demektir. Sarayla ilgili ön bilgileri Vahit Bey, şu cümlelerde vermektedir:

> "Adriyatik denizinin sahil ahalisi 452 senesinde Hunlar'ın meşhur kralı Attila'nın istilası önünde firar ederek bataklıklara iltica etmiş ve birkaç adayı işgal ile orada kendilerine bir şehir bina eylemiş idiler. Bu şehrin hanelerini vak'anüvisler deniz kuşlarının yuvalarına benzettiler. Şehrin sakinesi 697'de kendilerine doj (doge) namında bir reis intihap ettiler. (...) İmdi Doj'a mahsus olmak üzere 814 senesinde bir saray inşa olunmuş idi. O vakit bu saray kuleler ve asma köprülerle muhat idi. Beş kere tahrip edildi ve tekrar inşa olundu. Bugün gördüğümüz abide ise 1424'ten 1442'ye kadar tekrar inşa edilmiş olan binadır." (Vahit: 43 / 333)

Vahit Bey, yazısının bundan sonraki bölümlerinde Dojlar Sarayı'nın mimarî tekniği bakımından özelliklerini sıralamakta, sarayın çeşitli zamanlarda geçirdiği tahribat ve onarımlarla ilgili bilgi vermektedir.

c. Elhamra Sarayı

Bu saray, İspanya'da Granada'da Endülüs müslümanları tarafından yapılmıştır. İspanya'da İslâm damgasını en iyi gösteren eserlerden biridir. Elhamra kelimesinin menşei ve sarayın inşaatının ne zaman başladığı hakkında "efkârda ittifak" yoktur.

> "Yalnız sarayın müessisi olan Muhammed bin El-Ahmer'in inşaat henüz hitam bulmazdan ikdam 1273 senesinde yani XIII. asrın nihayetinde vefat etmiş ve bu saraya kendi ismini izafe eylemiş olduğu bazı müelliflerin kavline göre malûm bulunmaktadır." (Vahit: 46 / 389)

Yazıdan öğrendiğimize göre saraya daha sonraları, hükümdarların isteği ve zevki doğrultusunda eklemeler yapılmıştır. Hristiyan hakimiyetinden sonra Şarlken 1527'de Elhamra'nın büyük bir kısmını yıktırmış ve yerine -tamamlanamayan- yeni bir saray inşa ettirmiştir. Vahit Bey,

Elhamra'nın mimarî özellikleri üzerinde durmakta, bu arada, yapılan eklemeler ve sarayın süslemeleri hakkında da bilgi vermektedir. Elhamra Sarayı, İslâm uygarlığının Avrupa'da kalan izlerinden birisi olması münasebetiyle büyük önem arz etmektedir.

d. Parlamento Sarayı (Houses of Parliament)

İngilizler, eski Parlamento Sarayı'nın bir yangında yok olması üzerine, yeni bir parlamento binası yapmaya karar verirler. 97 projenin katıldığı yarışmada Sir Charles Barry'nin projesi takdir görür ve bu plân üzerine "Parlamento Sarayı" inşa edilir. Parlamento Sarayı ile İngilizler, "klasik dedikleri kadim devirlere mahsus olan revaklardan, sıra sütunlardan, alınlıklardan velhasıl hâlâ İngiltere'de birçok âsârı görülen o Yunan ve Roma eşkal-i mütenevviasından" (Vahit: 49 / 454) vazgeçmişlerdir. İçinde bulunması icap eden her şeyin düşünüldüğü bu muazzam bina, Times nehri kenarındadır. Yeni gotik denilen tarzda inşa edilmiştir. Bu tarzın İngiltere'de vücut bulmasını sağlayanlar Pugin ve Ruskin'dir.

> "Evvelkisi İngiliz gotiğini, öteki de İtalyan ve Fransız gotiğini tekrar ortaya koydular. Garbın yegâne ihdas etmiş olduğu bu üslûbun güzelliklerini âlimâne olduğu kadar samimâne tahliller vasıtasıyla ispat ettiler ve bu vecihle de istikbale yol açtılar." (Vahit: 49 / 454)

Bu iki mimarın çalışmaları İngiliz rönesansının başlamasını sağlayan en önemli etken oldu. Vahit Bey tarafından kaleme alınan yazının diğer kısımlarında, Parlamento Sarayı'nın mimarî özellikleriyle ilgili bilgi verilmektedir.

e. Kremlin Sarayı

Vahit Bey'in Kremlin Sarayı ve çevresini tanıttığı "Kremlin Sarayı" adlı yazısında, Napolyon'un Moskova'ya, Kremlin'e girişi ve burada çektiği büyük sıkıntılardan sonra Rusya'yı terk edişi anlatılıyor. Yazar Kremlin'i ünlü saraylarla mukayese eder ve onlarla aynı seviyede olduğunu söyler: "Kremlin, Moskova şehrinin bir mahallesi değildir, adeta Atina'nın Akropol'üne, Paris'in Louvre Sarayı'na, Granada'daki Elhamra'ya muadildir." (Vahit: 56 / 74) Saray çevresinde birbirine çok yakın abideler vardır. "Bu abidelerde Bizans ve gotikten, Arap, Hint ve Çin esâlibine varıncaya kadar bütün malum üsluplar yekdiğerine karışmış bir hâldedir." (Vahit: 56 / 74) Sarayın yakınında bulunan Saint Michael Kilisesi'nin duvar resimleri çok dikkat çekicidir. Büyük İvan kulesinin hemen yanında "çanların kraliçesi" namıyla anılan bir çan vardır ve ağırlığı 209924 kg.

sıkletindedir. Bu çan daha sonra yerinden düşmüş ve ondan kopan parça kuleye yerleştirilmiştir. Bu da 11000 kğ. sıkletindedir. Yazıda Kremlin'in mimarî özelliği hakkında detaylı bilgi verilmemiştir.

f. Versailles Sarayı

Vahit Bey tarafından kaleme alınan yazıdan, günümüzde müze olarak kullanılan Versailles Sarayı'nın XIV. Louis tarafından Mimar Le Vau'ya yaptırıldığını öğreniyoruz. Sarayın bahçe düzenlemesi Le Notre, süslemeleri Le Brun ve sarayda bulunan heykeller Coysevox ve Girardon tarafından yapılmıştır.

Sarayın yerinde ilk başta bir derebeyine ait eski bir şato vardır ve kral av partileri için burayı kullanmaktadır. Daha sonra bu şatonun bulunduğu yere kral kendi isteklerine uygun bir saray yaptırmak ister. Eski şato ise tadil edilir ve sarayın bünyesi içinde yerini alır. Saray, Fransız mimarisinin şaheserleri arasında bulunmaktadır. Yazıda, sarayın teknik özelliklerinden çok, çeşitli devirlerde burada cereyan eden olaylardan bahsedilmiştir. Fransız İhtilâli'nden sonra içindeki mobilyaları bir yıl süren müzayede sonucunda satılan saray, ihtilâlciler tarafından terk edilmiş ve bakımsızlıktan harabeye dönmüştür. Kral Louis Philippe tarafından yeniden ele alınan ve kralın kendi cebinden verdiği 25.000.000 frankla yeniden onarılan ve düzenlenen saray, bir müze hâline dönüştürülmüştür. Vahit Bey, buranın müze hâline getirilmesini eleştirmektedir:

> "Alelhusus Fransa'nın mefahirine mahsus bir müze tesis eylemek gibi bir kusurda bulundu, zira bu maksatla zamanın bütün sanatkârlarına hiçbir fark gözetmeksizin müracaaat ederek Galerie des Batailles unvanını taşıyan ve acınacak derecede adi tabloları ihtiva eden o pek maruf, meşhur elvâhı vücuda getirdi ki burda yalnız Delacroux'nun Taillebourg Muharebesi (Bataille de Taillebourg) unvanındaki eseri parlamaktadır." (Vahit: 58 / 115)

Yaptığımız alıntıdan da anlaşılacağı üzere Vahit Bey'in eleştirisi sarayın müze hâline getirilmesinden çok, burada sergilenen tablolarda seçici davranılmamış olmasından kaynaklanmaktadır. Sarayda 28 Haziran 1919 günü meşhur Versailles Antlaşması da yapılmıştır. Bu da sarayın tarihindeki en önemli günlerinden biridir.

III- Mabetler - Kiliseler

a. Augustos Mabedi

Halil Ethem Bey tarafından kaleme alınan yazıdan edindiğimiz bilgiye göre, Ankara, Kral Midas tarafından kurulmuştur. Romalılar zamanında muhtemelen Galatya'nın başkenti olmuştur ve Ankara en parlak zamanlarını Romalılar devrinde yaşamıştır. Ankara'da Roma imparatorlarından Augustos'ün kendi adını taşıyan bir mabet vardır. Bugün bu mabet Hacı Bayram Veli Camiî'nin bitişiğindedir. Augustos kendi adını taşıyan bir mabedi Roma'da yaptırmamıştır. Roma'da yapılacak mabetlerin inşasına müsaade etmesi için bir şart vardı.

> "Ancak kendi namına Romanın namının da iştirak ettirilmesi suretiyle inşasına müsaade ederdi. Görülüyor ki bizzat Augustos'e ve Roma'ya ulûhiyet atfolunmuştu. Yani doğrudan doğruya Augustos bir mabut, bir ilah ve Roma bir ilahe hâlini almıştı. O mabetlerde onlara tapılıyordu." (Halil Ethem: 21 / 415)

Mabet zarif bir tarzda inşa edilmiştir. Mabedin bütün kısımlarının korunmuş olması ve Augustos'ün ölümünden bir süre önce bronz levhalara geçirilmiş ve Roma'daki türbesinin önüne konulmuştur. Yani Ankara'daki mabette bulunan levhalar daha sonra hazırlanmış ve mabedin inşaatının bitmesinden sonra oraya hâkkedilmiştir.

> "Metni esasen Latince olan bu vesika-i mühimme mabet duvarlarının dahilen sağ ve sol taraflarında mahkuk olup her bir kısmı tahminen 11 metre mürebbi mahal işgal ettiğinden kitabenin müsaha-i sathiye-i umumiyesi 22 metre mürebbi olur. Galatya ahalisi kitabenin muhteviyatını anlasınlar diye kapıdan girerken sağ cenah duvarının haricinde Rumca tercümesi hâkkedilmiştir." (Halil Ethem: 21 / 415)

Mabet, Galatya'ya Hristiyanlık geldikten sonra kiliseye çevrilmiştir. Bunun M.S. IV. asra rastladığı tahmin edilmektedir. Mabedin bu tarihe kadar sağlam bir şekilde gelmesi; -Anadolu'da yerleşmiş bulunan Selçuklu ve Osmanlı Türkleri'ni de hesaba katarak söyleyelim- Avrupalılar'ın "Türkler eski eserleri korumuyor." tarzındaki ifadelerini tekzip etmektedir.

b. Ayzanoy Mabedi

Prof. Dr. Chedé tarafından kaleme alınan yazıdan, Türkiye hükûmetinin Ankara'daki Augustos Mabedi ve Ayzanoy'daki Jüpiter Mabedi'nde hafriyat yapılması için Berlin Arkeoloji

Müessesesi'ne izin verildiğini öğreniyoruz. Prof. Dr. Chedé ve Prof. Dr. Daniel Kranker bu işle görevlendirilmiştir.

> "Kadim ismi Ayzanoy olan mevki, Kütahya'nın 40 km. cenub-ı garbîsinde bulunan bugünkü Çavdar Hisarı'dır. Pek vâsi olan bu harabeler bu meyanda tiyatro, stadyum, iki köprü ve her şeyden evvel Jüpiter Mabedi mütemayizdir. (...) Sütunlarından 16'sı henüz kaim olup diğerlerinin ikisi tamdır. Mabet pencereler vasıtasıyla tenvir edilen ve bir merdiven ile içerisine girilen bir kiler kubbesi üzerine müstenittir. (...) Mabedin üslûbundaki safiyet birçoklarını mabedin milattan evvelki zamanlarda yapıldığı fikrine sevketmekte ise de duvarlardaki kitabeler milattan iki asır sonraki zamandan neş'et etmektedir." (Prof. Dr. Chedé: 21 / 416)

Yazar, Jüpiter Mabedi'yle ilgili daha teferruatlı bilginin yapılacak olan kazılardan elde edilecek bulgularla ortaya konulabileceğini söylemektedir.

c. Westminister Büyük Kilisesi (Westminister Abbey)

Kilise 1503-1519 senelerinde inşa olunmuştur. çeşitli devirlerde tamiratlar geçirmiştir. Eser, gotik mimarisi tarzında yapılmıştır.

> "Bazı teferruatı müstesna olmak üzere sanat nokta-i nazarından ehemmiyeti zayıf olan bu abide esasen havi olduğu merkad ve müdefflnlerden dolayıdır ki tarihî büyük bir ehemmiyeti haiz bulunmaktadır." (Vahit: nu. 52, s. 513)

Westminister'de mezarı bulunan bazı ünlü İngilizler şunlardır: Newton, Darwin, Macullay, Edison, Takirei, Goldsmith, Charles Dickens, Milton, Spencer, Longfellow, Dryden, Chaucer, Tennyson, Chatetam, Palmerston, Baconsfield, Goldstone, Stewenson, David Livingstone, Kraliçe Marie Stuart, Duc de Buchingham, vb. ... Kilise, Parlamento Sarayı'nın karşısında bulunmaktadır. Vahit Bey'in verdiği bilgilerden anladığımız kadarıyla kilisede, parlamento ile ilgili kararların alındığı bir salon da mevcuttur. Bu salona Chapter House adı verilmiştir. Hatta İngiliz kral ve kraliçelerinin taç giyme törenleri de bu kilisede yapılmaktadır.

> "Buna binaen bugün merkuz bulunduğu mahal kadimen bataklıklarla muhat bir ada idi. İsmi olan Westminister'e gelince bu da 'Garp Manastırı' demek olup ihtimal ki beldenin garp cihetinde kain olmasından dolayı böylece tesmiye edilmiştir." (Vahit: 52 / 514)

IV- Müzeler

a. Rus Müzeleri

Kâzım Sevinç tarafından kaleme alınan yazıda, Rus müzelerindeki bir kısım sanat eserlerinin satışa çıkarıldığı belirtilmektedir. Berlin'de satılacak olan bu eserler fazla olan tablo, heykel ve biblolardır. Bunlar, 447 parça kadardır. Yazıdan edindiğimiz bilgiler bunların satışından elde edilecek gelirin Rusya'daki müzelerin bakım ve tanziminde kullanılacağı yolundadır. Rusya'daki en kıymetli sanat eserleri "Kışlık Saray" ve "Hermitage art Galery"de bulunmaktadır.

Harpten evvel Rusya'da 40 müze varken, harpten sonra bu sayı 400'e yükselmiştir. Buralarda sergilenen eserlerde de büyük bir artış söz konusudur.

> "Rus muzeleri tetkik edildiği zaman, Rusya'da XVIII. asırdaki Fransız sanat eserlerine çok ehemmiyet verildiği anlaşılır. Bu alâka, bilhassa, Çariçe II. Catterina zamanından itibaren başlamıştır. Catterina zamanından sonradır ki Rus imparator ve imparatoriçeleri salonlarını, büyük sanatkârların kıymetli eserleriyle süslemeye son derecede ihtimam etmişlerdir." (Kâzım Sevinç: 103 / 495)

Müzelerden satılacak eşyalar arasında François Boucher'in "Uyuyan Bir Genç Kız Başı" ve "Sihhar Bir Genç Kız Başı", Carle van Loo'nun "Üç Çocuk", Hubert Robert'in "Classis'in Harabeleri" ve Jean Baptiste Greuze'ün "Kıvırcık Saçlı Küçük" adlı tablolarıyla; Lemoyne'un "Marie Antoinette" büstü, Jean Antoine Houdon'un "Hanım" büstü de yer almaktadır. Kâzım Sevinç, yazısını hem Rus müzeleri hem de diğer büyük ulusal müzeler için ilgi çekici sayılabilecek şu sözlerle bitirmektedir:

> "Bu satıştan sonra, zaten çok zengin olan Rus müzeleri mütecanis bir şekle gelecektir. Darmadağınık bir hâlde bulunan güzellikler tanzim edildikten sonradır ki, cazibe ve ihtişamını açığa çıkartabilirler. Rus müzelerinin tekâmül ve inkişafına hizmet edecek olan bu teşebbüs başka müzelere, yeni yeni hazineler temin edecektir." (Kâzım Sevinç: 103 / 493)

b. Türk Müzeleri

Şark Müzesi: Alman Prof. Dr. Eunger, "İstanbul'da Eski Şark Müzesi'nin Yeniden Tanzimi" adlı yazısının baş kısmında Halil Ethem Bey hakkında övgü dolu sözler sarf etmektedir:

"Türkiye'nin medenî terakkiyatı birkaç kudretli ve dürbîn adamın elinde durmaktadır. Bunlar arasında bilhassa İstanbul Âsâr-ı Atika Müzesi Müdürü Doktor Halil Ethem vardır. Mümâileyh Türkiye'de bulunan heykellerin muhafazası ve müzenin modern tarzda ilmî olarak teşkili hususunda büyük hizmetler ifa etmiş ve müzenin meşhur Yunan-Roma şubesini, kıymetli İslam koleksiyonunu ve mükemmel olan eski Şark şubesini yorulmaz bir gayretle vücuda getirerek enzar-ı umumiyeye küşat eylemiştir." (Eunger: nu. 22, s. 433)

Yazar, Türk hükûmetinin Eski Şark Müzesindeki âsâr-ı atikayı tanzim etmesi için kendisini davet ettiğini, kendisinin de bu davete icabet edip geldiğini ve istenilen tanzimi yaptığını belirtmektedir. Tabiîdir ki bu tanzim ilmin gerekleri yerine getirilerek yapılmıştır. Müzenin tanzimiyle birlikte Prof. Dr. Eunger'e göre "İstanbul'daki Eski Şark Müzesi'nin Berlin, Londra ve Paris'te bulunan diğer üç müzeye faikiyeti" mümkün olmuştur. Tanzimi yaparken büyük zorluklarla karşılaşan Eunger, "Müze kütüphanesi her şeyden evvel hususi kitabiyata muhtaçtır." demektedir. Âsâr-ı atikanın son kez tanzim edildiğine de değinen yazar, bunun sebebini de Ankara'da Etnografya Müzesi'nin açılması ve bundan sonra bulunacak heykellerin burada toplanacak olması şeklinde açıklamaktadır. Müzede bulunan eserler hakkında şunlar söylenmektedir:

"Müze Sümerik, Akadik, Babil ve Asur medeniyetine ait el-Cezire âsâr-ı atikası ve Âramaik, Hettitik ve eski Ermeni medeniyetine ait Suriye ve Anadolu âsârı, bundan maadâ Arabistan (Cenubî ve Şimalî Arabistan) ve Mısır eserlerini muhtevidir. Müzenin en iyi parçaları ve heykellerin kısm-ı âzâmı el-Cezire, Asur, Babil ve farade, Suriye'de Zencirli ve Anadolu'da Boğazköy'de yapılan Alman hafriyatından neş'et etmektedir." (Eunger: 22 / 433)

Yazar, Eski Şark Müzesi binasının bir müze binası olarak inşa edilmemesinin de tanzimde bazı zorluklara neden olduğunu söylemektedir.

Etnografya Müzesi: Yazıda, Ahmet Halil Bey, henüz halkın ziyaretine açılmamış olan Etnografya Müzesi'ni geziyor, müze mütehassıslarından Mesaruş Bey'den aldığı bilgilerle birlikte müzeye ait izlenimlerini aktarıyor. Bu müze, inkılâp merkezindeki ilim faaliyetlerine bir numune teşkil etmektedir. Müzedeki eserler, ilmî düstura uygun (basitten zora doğru) bir biçimde düzenlenmiştir. İlk dairede "iptidai kavimlere" ait eserler bulunmaktadır. İkinci daire ev eşyalarının, çini koleksiyonların ve halk tezyinatının bulunduğu, tamamen millî eserlerin sergilendiği bir salondur. Üçüncü kısım, işlemelere ayrılmıştır.

"Etnografya Müzesi'nin millî ve içtimaî tarihimiz itibariyle en mühim bir kısmındayız: Dördüncü daire. Burası inkılâbın devirdiği ölü bir müesseseye aittir. İlim itibariyle bunların muhafazası lüzumudur ki tekkelerin eşyası müzede yer bulmuştur." (Ahmet Halil: 108 / 73)

Bu salonda Rufaî tekkesine ve Bektaşî tekkesine ait çeşitli eşyalar vardır.

Yazıda, ayrıca, Chicago Darülfünûnu'ndan Von der Osten ile Smith tarafından idare edilen bir heyetçe iki yıldır Yozgat ve civarında devam etmekte olan bir hafriyat çalışmasındaki bulgulara da dikkat çekilmektedir. Müzenin beşinci kısmında hafriyatta bulunanlar teşhir edilmektedir:

"İlk camekânda, Anadolu'nun bu kısmında Hititler'den daha evvel bulunmuş akvama ait eşya, sonra Hititler'e, nihayet Romalılar'a teallük eden hafriyat eserleri bulunuyor. Hepsinde müşterek bir medeniyet çizgisi var. Mütehassıs Mesaruş Bey de bu noktaya nazarımızı celp ediyor: Şekil, renk, tezyinat itibariyle hepsi aynıdır." (Ahmet Halil: 108 / 73)

Yazar, Hititler, Romalılar ve Türkler'in yaptığı küplerin ufak tefek farklılıklarla birlikte hep aynı şekli hâvi olduğunu söylemekte, bunun da, bize Anadolu'da bir medeniyet birliği bulunduğunun ipuçlarını verdiğini belirtmektedir.

Mecmuada yayınlanan üç resimde Rumen kadınlarının millî kıyafetleri gösterilmiştir. Mesaruş Bey'in burada yaptığı bir çağrıyı yazar bize duyuruyor:

"Türk milletinin güzelliğe tapan ruhunun yarattığı sanat eserleri karşısında bilhassa işlemelerin cazip, güzel ahenkler karşısında mazi ile hayatın arasındaki münasebete işaret ediyor, sanatkârları halk ruhunun eşyasını temaşaya çağırıyor". (Ahmet Halil: 108 / 73)

Ahmet Halil, bu noktada kadın mübdilere ihtiyacımız olduğundan ve kadınlarımız arasında son günlerde Romen kadınlarının millî elbiselerine ait işlimiler ve renklerin yaygınlaştığından münasebetle aramızdaki farkı ortaya koyuyor ve yapılması gerekenleri sıralıyor:

"Anadolu kızı, ipeğini ve sırmasını işlerken ince bir göz nuru dökmüş, çok sanatkârâne imtizaçlar vücuda getirmiştir. Romen kadın işlemeleri, modernize

edilmiş, terkip yapılmış olanlardır. Bizimkilerin böyle bir ıslah ameliyesinden sonra alacağı şekil bunlardan daha bedii olacaktır.

Kadınlarımız Anadolu kadınlarının işlemeciliğinden zengin ilhamlar alarak kendi elbiselerine, modalarına, süslerine başka bir renk verebilirler. Medenileşme; medenî şuur içinde millileşme demektir. Bunu anlamak zamanı artık gelmiştir." (Ahmet Halil: 108 / 74)

İzmir Âsâr-ı Atika Müzesi: Yazıda, Bergama ve Efes gibi harabelerde her sene yapılan hafriyatlarla müzedeki eserlerin günden güne çoğalmakta olduğu belirtilmektedir. Müze iki kısımdan müteşekkildir: İslâmî ve gayri İslâmî âsâr. "İslâmî eserlerin kısm-ı azamı avanî mahkûkat ve Selçukî devrine ait mezar taşlarından ibarettir." (A. Aziz: 127 / 449)

Gayri İslâmî eserler arasında M.Ö. 3000 sene öncesine kadar varan eserler mevcuttur. Burada Helenistik, Romen ve Bizans devirlerine ait eserler bulunmakta ve işleme sanatının ve heykeltraşlığın geçirdiği evreler takip edilebilmektedir. Berlin Müzeleri Müdürü Prof. Wiegand, Berlin gazetelerinde yayınlanan bir makalesinde üç sene gibi bir zamanda müzenin gösterdiği gelişmeyi övmüş ve dünyanın hiçbir müzesinin bu kadar kısa bir süre zarfında böyle büyük bir gelişme gösteremeyeceğini belirtmiştir. Müzeyi besleyen kaynak ise, Efes harabeleridir.

Yazıda ayrıca Didim Mabedi, Oyuncu (dans eden) Kadın heykeli ve Nike'nin başının bulunduğu heykelin özellikleri hakkında bilgi verilmiştir. Müzedeki eserleri tanıtacak ilmî bir kataloğun hazırlanmamış olmasının üzücü olduğunu, bununla birlikte hazırlanmasının da şu an için pek mümkün olmadığını yazarın ifadelerinden anlıyoruz.

Konya Müzesi: Ali Canip Bey, "Konya Müzesi'ndeki Kütüphane" adlı yazısında, Konya'daki Mevlana Hângâhı'nın müze hâline getirildiğini söylemektedir. Müze hakkındaki şu sözleri dikkat çekicidir:

"Türk zevkinin, Türk bedaatının, Türk dehasının ebet-zinde eserleri, Anadolu'nun en harikulâde bir nefasetle nesc ü ibda ettiği bahası takdir edilemez halıları, âvânisi burada mahfuzdur. Avrupa'nın en uzak yerlerinden gelip tetkik eden meraklılar, mütehassıslar, Türk elinden çıkan bu bedialar karşısında hayran kalıyorlar. Konya Müzesi'ni dolduran eşya arasında Anadolu mallarından başka ta İran'dan, Hindistan'dan gelmiş olanlar da vardır." (Ali Canip: 56 / 62)

Yazarın ilgi alanını kitaplar oluşturduğu için, müze bünyesindeki kütüphanedeki kitap adedi hakkında bize bilgiler aktarıyor.

> "Buradaki kitaplar -yazma ve basma- cilt itibarıyle 3222 adettir. Bazen bir cilt içinde birkaç kitap zuhur eder. Bu itibarla, yani kitap itibarıyle Konya Müzesi mahfuzatı 3690'ı bulmaktadır. Pek nefis cilt ve tezhibe malik olup müzede camekanlar içinde hıfzedilen 79 eser bu yekûnun haricindedir. Umum yazmaların adedi 1269 ve basmaların adedi 1953 clttir. Mevcut kitapların yüzde yetmiş, sekseni 'Hemdem Sait Çelebi'nin malı ve vakfı olduğu üzerlerindeki kayıt ve mühürlerden anlaşılmaktadır." (Ali Canip: 56 / 62)

Ali Canip Bey, burada gözüne çarpan bazı eserler hakkında da bilgiler veriyor. Bunlar arasında H. 688'de Muhammed ibn Abdullah el-Konevî tarafından kaleme alınmış bir "Mesnevi" nüshası, dört nüsha "Divan-ı Kebir" (ki en eskisi iki cilt olup Hasan bin Osman el-Mevlevî tarafından H. 768-780 tarihlerinde yazılmıştır) Sultan Velet'in "İbtidanâme, Rübabnâme, İmtihannâme"si (Ahmet ibn Mehmet el-Kâtip tarafından H. 732 tarihinde yazılmıştır) ve Fuzulî'nin H. 984'te Hüseyin bin Gülşenî Muallim Kâşî tarafından Azerî şivesiyle yazılmış bir divanı vardır.

Yazar, Hafız Hüseyin ibni'l-Hac İsmail Ayvansarayî tarafından oluşturulmuş bir Aşık Ömer Divanı'ndan da bahsetmektedir. Ali Canip Bey, Ayvansarayî'nin yapmış olduğu bu çalışmanın tüm eksikliklerine rağmen önemli olduğunu söylemektedir. Yazar, kütüphanedeki gözüne çarpan diğer eserleri şu cümleyle tanıtmaktadır:

> "Burada mevcut kıymetli eserler meyanında meşhur Türk şairi Ahmedî'nin ta H. 864'te Ataullah ibn Abdullah tarafından yazılmış 'İskendernâme' nüshası da vardır. Yazısı nesihtir. Mecmuu 645 sayfa tutmaktadır.
>
> Bunlardan başka 'Hadikatü's-Süeda'nın H. 985 ve H. 994'te yazılmış iki nüshasıyla 'Şah u Geda'nın H. 970'te, 'Künhü'l-Ahbar'ın H. 1063'te yazılmış birer nüshası dikkate şayandır." (Ali Canip: 56 / 63)

Edirne Âsâr-ı Atika Müzesi: Edirne'deki Türk eserlerinin ve müzenin tanıtıldığı yazıda Nurettin İbrahim Bey, Darüşşifa ve Selimiye Camiî'nden bahsetmektedir. Selimiye Camiî, Mimar Sinan'ın "Ustalık eserimdir." diye övündüğü şaheseridir:

"... Sinan, Türk mimarlarının arasında Ayasofya Camiî'nin kubbesi kadar muazzam bir eser vücuda getirmenin imkânsızlığını iddia eden Hristiyan mimarlara, Türkler'in kudret ve bilgilerini göstermek için Sultan Selim Camiî'nin kubbesini Ayasofya'nın kubbesinden daha yüksek ve geniş yapmıştır." (Nurettin İbrahim: 145 / 6)

Camiin içi çinilerle süslüdür ve bunların bir kısmı çalınmıştır.

Edirne Âsâr-ı Atika Müzesi, Sultan Selim Camiî'nin yanındaki medresede oluşturulmuştur. Buradaki kıymetli taşlar dikkati çekmektedir. Diğer eserler iki odada sergilenmektedir. Birinci odada Sultan Selim tarafından kendi camiine vakfedilen cesîm ve nakışlı bir Kur'an-ı Kerim ve Ahmet Han'ın Sultan Selim'e hediye ettiği bir Kur'an-ı Kerim vardır. Duvarda bulunan halılardan biri Selimiye, diğeri de Eski Cami'in mihrabına asılan halılardır ki tarihî değeri büyüktür. Bunların dışındaki bazı değerli eserler de bu odada korunmaktadır.

"İkinci oda kâmilen tekkelerden alınan eşyalarla doludur. Tarikat külahları, kudümler, şişler, topuzlar, üzerlerinde beyitler yazılı defler, 'gül' tabir olunan demirler, kemerler, Kur'an-ı Kerim'ler, nakışlı cüzler, el yazması dua kitapları, tarihî tekke taşları, bu odada da mühim bir mevki teşkil eder." (Nurettin İbrahim: 145 / 7)

Müzenin bahçesinde bulunan bazı taşlar da tarihî bakımdan önemlidir. Bu bahçede Romalılar'a ait iki taş ve bunların her birinde birer kitabe vardır. Edirne'de muahede için bulunan Britanya şövalyelerinden William Holse'ye ait Rum kabristanındaki mezar taşı da müzenin bahçesindedir. Buradaki taşların büyük çoğunluğu Yunan işgali sırasında Yunanlılar tarafından tahrip edilmiştir.

"... Diğer tarafta yine kalpleri parçalayan iki kitabe vardır. Bunlardan biri 'darülhadis'in kitabesidir. Yunanlılar bu kitabeyi hela taşı olarak kullanmaya karar vermişler, üzerine bir delik açmaya başlamışlar ve her nedense bu vahşice çılgınlıklarından vazgeçmişlerdir. Diğeri ise vilayetin kitabesidir. Bu taşın yalnız armasını sökmüşler ve Atina Müzesi'ne götürmüşlerdir." (Nurettin İbrahim: 145 / 7)

V- Türk Mimarisi

a. Türk Mimarisi Üzerine

Ziyaettin Fahri, Erzurum'daki Selçuklu eserlerini tanıtan yazısında buradaki Çifte Minareler (Hatuniye Medresesi), Üç Kümbetler, Tepsi Minare (Saat Kulesi), Yakutiye Medresesi hakkında bilgiler veriyor, eldeki bilgilerin yetersizliğinden yakınıyor ama bu eserlerin genelde İslâm'ın, özelde Türkler'in yarattığı sanat bediaları olduğunu söyleyerek acı bir gerçeği de dile getiriyor: Sanat eserlerimizi korumuyoruz ve kıymetini bilmiyoruz.

> "Yalnız Erzurum'da değil, Anadolu'nun birçok köşelerinde atikî binalar, müesseseler ümit edilmeyecek kadar feci ve gönül ağlatıcı bir vaziyette bulunuyor. Memleket tarihi, memleket içtimaiyatını yazacak kaleme, vesika ve tarihî nemba vazifesini görecek olan bu eserleri hiç değilse bunun için muhafaza etmeliyiz. Her şeyden evvel şuna iman etmeliyiz ki beklediğimiz bedîî deha, anasırını, bir arada tarihten alacak ve o unsurların terkibini vücuda getirerek özlediğimiz güzel sanatı ibda edecektir. Sanatkâr güzelliğe ait felsefesini, bedîî şe'niyeti tetkik ettikten sonra sezer ve kudret-i hamlesini ondan alır. Anadolu'nun bedîî istikbalini ve teali mefkûresini düşünürken bu noktayı gözden kaçırmamalıyız." (Ziyaettin Fahri: 8 / 151)

Yazar, tüm ihmallere ve tüm bakımsızlığına rağmen atalarımızın ibda gücünü yansıtan bu mimarî eserlerinin gözlerimizi kamaştırdığını söylemektedir.

"Küçük Asya'da Selçuk Sanatı" adlı yazı Prof. Glück tarafından yazılmış ve Köprülüzâde Ahmet Cemâl tarafından da Türkçe'ye çevrilmiştir. Yazıda Selçuk sanatının hususiyetlerinden bahsedilmektedir. Sanat aleminde Mısırlılar, Keldaniler, Acemler ve Hintliler'in Yunanlılar gibi takdir gördüğünü; fakat Türkler'in eserlerine gereken değerin verilmediğini ve hatta bu eserlerin Bizans ve Acem sanatlarının bir kopyası olarak kabul edildiğini belirten yazar, Türkler'e haksızlık edildiğine inanmaktadır.

> "Filhakika, bu sanat mümessillerinin şevket ve azameti, aslî vatanları olan Orta Asya'dan Çin ve Hindistan'a kadar tevessu ettikten sonra Şark-ı Karibe'de uzanmış, ve oradan da Balkanlara ve Garbî Avrupa kapılarına kadar tevessu etmiş olduğundan, hiçbir sanatın Türkler'inki gibi esaslarında bu derece beynelmilel olmadığı şüphesizdir." (Ahmet Cemal: 23 / 450)

Bu noktada İtalyan rönesansıyla Türk sanatı arasında bir ilgi kuran yazar her ikisinin de millî olmak olmak itibarıyla aynı seviyede bulunduklarını belirtmektedir. Türkler fethettikleri yerlerdeki ecnebi unsurları kabulden çekinmemiş ama bunlara kendi renklerini de katmayı ihmâl etmemiştir. Orta Asya'da, İran'da, Suriye'de, Mısır'da , Ermenistan'da ve Bizans arazisinde yer alan eserleri başka başka özellikler taşımasına rağmen, bu eserlerin hepsinde "aynı milletin millî hususiyet ve orijinalitesi görülmektedir."

Yazar, göçebelikten yerleşik hayata geçen ve mumtazam devlet sistemiyle dikkati çeken Türkler'in fethettikleri memleketlere dünyanın her tarafından bilim ve sanat adamlarını davet ettiklerini, bu adamların ortaya koydukları eserlerde kendi memleketlerindeki sanat şekillerini muhafaza ettiklerini ama fatih milletin, millî hususiyetlerinin bu şekillere galebe çalarak kendi şeklini oluşturduğunu söylemektedir.

Buraya kadar Türkler'in sanatta uyguladıkları sistemi anlatan Prof. Glück, bu noktadan sonra özelde Selçuk sanatı üzerinde durmaktadır. Selçuklu Devleti en parlak devrini Alaettin Keykubat zamanında yaşamıştır. Bu devirde İran, Suriye, Ermenistan, Bizans, İspanya ve Habeşistan'dan pek çok sanatçı ve bilim adamı Konya'da toplanmıştır. Selçuklu sanatının en dikkate değer yapıları arasında gösterilen Sütunlu Cami ve Medrese ile Sırçalı Medrese'nin mimarî özellikleri hakkında bilgi verilmiş ve Selçuklu Sanatının mimarî hususiyetleri gözler önüne serilmiştir. Yazıdan öğrendiğimiz kadarıyla, binaların süslemelerinde göze çarpan hayvan resimlerinde hem Bizans hem de Aksâ-yı Şark sanatından etkilenme söz konusudur.

Profesör Hienrich Glück tarafından yazılmış olan "Osmanlılar'da Mimarî" adlı yazı, Ahmet Cemâl tarafından tercüme edilmiştir. Profesör Glück'a göre Osmanlılar, göçebe bir toplum olduklarından kendi bünyelerinde bir şey bulunmuyordu. Selçukluların mirasına kondular ve bütün güçlerini de onlardan aldılar. Sanat alanında da gelişmeler bu meyanda oldu. İlk başta kendi ırktaşlarının, İstanbul'un fethinden sonra da Bizans kültürünün etkisinde kaldılar. İslâm kültürü de etkilendikleri bir başka kaynaktı.

Selçuklular'dan Osmanlılar'a kadar olan dönemde Türk mimarisi bir ilerleme kaydetmişti. Bizce makalede dikkat çekici nokta yazarın "Türkler'in millî icat kuvvetleri yoktu." demesidir. Bu noktadan itibaren tamamen taklit eserler ortaya koyduğumuz söylenmektedir.

> "Biz, filhakika Türkler'in, Bizans payitahtına dahil olur olmaz millî icat kuvvetleri olmadığından dolayı Ayasofya Kilisesi'nin şemasını kabul ve Yunanlı mimarlar vasıtasıyla taklit ettikleri hakkındaki zebanzet ve umumi nokta-i nazara

muhalif olarak iddia edeceğiz ki, bu tatbik ve kabul keyfiyeti, pek eski zamanlardan beri mevcut sade ve yeknesak bir mimariyi istihdaf eden Türk tekâmülünün mantıkî bir neticesini teşkil eder. Bu cihet şu suretlede sabittir ki, Osmanlılar bu şemada tevakkuf etmeyerek bunu kendi şahsiyetleri ile mezc etmek suretiyle başka bir kalıba dökmüşler ve bu yoldaki faaliyetlerine devam edegelmişlerdir." (Ahmet Cemâl: 11 / 209)

Bu alandaki en başarılı çalışmaları Mimar Sinan'ın yaptığına değinilmektedir. Sinan'ın eserleriyle Ayasofya'nın şeması arasında farklar olduğu, hatta "Mücerret hendese kanunlarına mutabakat hususundaki gayret, Bizans şemasından çok daha kuvvetle görülmektedir." denilmektedir. Makalede bu farklılıklar mimarî tekniği açısından ele alınmıştır.

Yazıda dinî binalarla gayri dinî binaların görünüşü arasındaki tezada da dikkat çekilmiştir:

"Dinî binaların bir abide halinde yükselmesine mukabil, gayri dinî binalarda, haricen, Türk aile hayatının samimiliğine ve göçebelikten müntakil âdâtın tesiratına mütevafık olarak çok sade ve basittir." (Ahmet Cemâl: 11 / 210)

Bu binalar ahşaptan yapılmıştır. Dışı sade olmasına rağmen içi süslüdür.

Dinî binalarla gayri dinî binalar arasında bir denge kuran, üçüncü bir bina şekli türbelerdir. Bu binalarda tecridî bir yapı biçimi dikkati çekmektedir.

Yazar, Osmanlılar'da riyaziyenin kuvvetli olduğunu ve onları Bizans tekniğini kabule ve hatta Sinan'ı da mimariye yönelten kuvvetin riyaziye olduğunu söylemektedir.

"Yunan tekniği olarak Bizanslılar'da kalmış olan sanat ânâsırı Osmanlı mimarisinden hariç bırakılmıştır ki, bu suretle sütunlar daha ziyade dekoratif mahiyette ve inşaî nokta-i nazardan heyet-i umumiyenin ehemmiyetsiz bir uzvu olarak isti'mal edilmektedir." (Ahmet Cemâl: 11 / 211)

Tezyinatta Avrupa'dan ve Şark'tan gelen tesirlerle ortaya çıkan modaların hakimiyeti görülmektedir. Çin tarzında çevrilen damlar, gayri nebatî arabesk şekiller, Acem tarzı gül ve karanfil demetleri, helezonvari ince filizler... Yalnız bunlar canlılıktan uzaktır. "Altın rengi, yeşil, kırmızı ve mavi gibi şiddetle nazara çarpan renklerle eşyanın şe'niyet kıymeti bertaraf edilmektedir." (Ahmet Cemâl: 11 / 212)

Yazarın Osmanlı sanatı için söylemiş olduğu şu sözler, bu sanatın mahiyeti hakkında bize bir fikir veriyor olması bakımından çok önemlidir:

> "Osmanlı sanatı, bütün İslâm sanatı dahilinde, Aksâ-yı Şark ile Garp'ın sanat unsurlarını en vâsi mikyasta cem ve tevhit eylemiştir. Balkan'da, Küçük Asya'da, Suriye ve Mısır'da Osmanlı cami enmuzeci eski muhal sanat tabakalarını beynelmilel bir ânıl mahiyetinde olarak ihata etmiştir." (Ahmet Cemâl: 11 / 212)

"İmar mı, Tahrip mi?" başlığıyla yayımlanan bir yazıda, Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey, şehirlerde belediye başkanlarının geniş caddeler ve yeni yerleşim yerleri açmak için mezarlıkları ve tarihî önemi haiz eserleri bilinçsizce ortadan kaldırmalarını; özellikle eski mezarlıklardaki mezar taşlarının tahrip edilmesini ya da kaldırım taşı yapılmasını eleştiriyor. Bunun için Maarif Vekaleti ve maarif memurlarının üzerlerine düşen görevi yerine getirdiklerine değinen yazar, çeşitli merkezlerde müzeler açıldığını, millî kültürü ilgilendiren bu meselelere alâka gösterildiğini ama bütün bunların birçok yerde devam eden tahribata engel olamadığını söylüyor. Köprülüzâde'ye göre bunun sebebi millî duygunun, millî ve bedîî terbiyenin yerleşmemiş olmasıdır.

> "Millî duygu, millî ve bedîî terbiye memlekette henüz lâyıkıyla inkişaf etmediği için, hatta münevver addedilen sınıfın büyük bir ekseriyeti bile, herhangi bir mimarî abidesi karşısında bedîî bir heyecan duymuyor; yıkılan bir sanat abidesinin millî varlığımızdan kopmuş bir parça olduğunu hissetmiyor; millî tarihe ve millî harsa lâkayt kalmayı belki alafrangalık, bir yenilik, bir tecedddüt gayretkeşliği sanıyor." (Köprülüzâde M. Fuat: 81 / 41)

Atalarımızın Orta Asya'dan başlayarak İran, Kafkasya, El-cezire, Suriye, Mısır, Anadolu, Balkanlar gibi büyük bir coğrafyada, büyük sanat eserleri bırakmıştır. İslamiyetin resim ve heykele getirdiği yasak, Türkler'in yüksek kudretlerini mimarî eserlerinde göstermelerine bir sebep teşkil etmiştir. Hatta Avrupalı bilim adamları ve arkeologlar için bu geniş coğrafyadaki sanat eserlerimiz bir cazibe kaynağı oluşturmuştur. Orta Asya'daki Türk cumhuriyetlerinin, mütehassıslardan müteşekkil komiteler kurarak, o bölgedeki tarihî eserleri tamire başladığını söyleyen yazar, Sovyetler İttihadı'nın bile aynı tarz bir çalışma için tahsisat ayırdığını ve süratle tamire başladığını belirtiyor. Çünkü, "sanat eserleri onu yaratan milletin değil, bütün insaniyetin de müşterek malıdır". (Köprülüzâde M. Fuat: 81 / 42)

Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey, Anadolu'daki abidelerimizin asırlarca bakımsız kalmasının nedenini ekonomik şartlardan çok, millî şuurun,millî ve bedîî terbiyenin yerleşmemesinde görüyor.

> "Anadolu'da Cumhuriyet idaresi kuruluncaya kadar bu meseleleri düşünmeye bile imkân yoktu. Fakat cumhuriyet maarifinin bütün memlekette tamime çalıştığı millî şuurun inkişafından sonra, eski abidelerimizin lâyık olduğu ehemmiyetle telakki edileceği ve asırlardan beri devam eden meş'um tahribata nihayet verileceği tabiî değil midir?" (Köprülüzâde M. Fuat: 81 / 42)

b. Camilerimiz

Yeşil Cami ve Yeşil Türbe: Yeşil Cami ve Yeşil Türbe'nin tanıtıldığı "Bursa'da Türk Âsâr-ı Mimarîsi" adlı yazı, dönemin ünlü muallimlerinden Mimar Kemalettin Bey tarafından yazılmıştır. Yazıda Yeşil Cami ve Yeşil Türbe'nin mimarî tekniği bakımından özellikleri detaylı olarak anlatılmıştır. Mimar Kemalettin eserin ruhuna uygun bir şekilde ilmî gerçekler de göz önüne alınarak yapılması gereken tamirat yerine, çeşitli zamanlarda yapılan tahrirat ve telvinatın eserin mimarî yapısını bozduğunu söylemektedir. Bunu da haklı olarak şiddetli bir biçimde eleştirmektedir:

> "Fevkalâde bir hürmet ve muhabbetle muhafaza-i ma'muriyetine ve tamirat-ı ma'kule-i fenniyesine dikkat edilmesi icap etmekte ve dünyanın âsâr-ı marifeti arasında bir mevki-i mutena ahraz etmiş olan bu gibi âbidat-ı nefise-i milliyenin bir daha yerine konulmayacak surette tahrif ve zayi edilmesinin en çirkin tarzlarına Osmanlı İmparatorluğu'nun son inhitat devirlerinde olduğu kadar hiçbir yerde tesadüf edilmemektedir." (Mimar Kemalettin: 1 / 12)

Fatih Camîî: Fatih Camii'nin konu edildiği "Fatih Camiî'nin Şekl-i Aslisi ve Turk Sanat-ı Mimarisindeki Mevkiî" adlı yazıda Doktor Ağaoğlu Mehmet, Türk mimarisinin Arap, İran ve Bizans mimarilerinin taklidi olan şahsiyetsiz bir mimarî olup olmadığı sorusuna cevap aramaktadır. Yazar, öncelikle, göçebelikten şehir hayatına geçen her milletin kendisinden evvel meydana getirilen medeniyet ve güzel sanatlarla ilgili mahsulleri kabul ettiğini, bununda tarihin gelişim süreci içinde bütün milletler için söz konusu olduğunu, tarafsız bir araştırmacının "Türkler'de sanayi-i nefise yaratma kabiliyetinin mevcut olup olmadığı değil, Türk mimarisinin ibdaı ve kendisine mahsus bir tekâmül safahatına malik bulup bulmadığını araştırması" gerektiğini söylemektedir.

Yazar, Celâl Esat Bey'in Fransızca olarak neşrettiği "Consantinople de Beyzance a Stanboul" (1909) adlı eserinde 1453'te yapılan camiin bir deprem sonucunda yıkıldığını, bugünkü Fatih Camiî'nin XVIII. asrın ikinci yarısında inşa edildiğini bildirdiğini belirtmektedir. Ağaoğlu Mehmet Bey, yazısında Melchior Lorichs, Wilhelm Dilich ve E. Oberhummer tarafından yapılan resimlerinden hareketle Fatih Camiî'nin Türk mimarî sanatına ait bir eser olup olmadığını ispata girişir. Hem bu resimlerden aldığı bir takım ipuçları, hem de Fatih Camiî'nden önce yapılan Konya Karatay Medresesi, Bursa Yıldırım Beyazıt Camiî ve Yeşil Cami ile Fatih Camiî'nden sonra yapılan Murat Paşa Camiî (1465), Atik Ali Paşa Camiî (1497), Mimar Sinan'ın eseri Şehzade Camiî (1543)'nin plânlarından yola çıkarak, Fatih Camiî'nin Türk mimarîsinin en güzel eserlerinden biri olduğunu ispatlar.

> "Şu kısa mütaalattan gördüğümüz vechile Türkler, mebda, uzvî inkişaf safahatına, en nihayet son tekâmül noktasına malik ibdaı ve kendi ruh-ı mimarîlerinin mahsulü olan bir sanat-ı mimarîye malik bulunuyorlar idi. Hem öyle bir mimarî ki hacm-i dahili nokta-i nazarından cihan sanayi-i nefisesinin idrâk edebildiği yegâne şaheserler vücuda getirmiştir." (Doktor Ağaoğlu Mehmet: 45 / 374)

Yazının bütünlüğü içinde hem sözü edilen üç resim, hem adı geçen camilerin ve Fatih Camiî'nin eski ve yeni hâlinin plânları da verilmiştir. Yazının bir başka özelliği de en çok dipnot kullanılan yazı olmasıdır. Tam 26 dipnot kullanılmıştır. Hayat Mecmuası'ndaki hiçbir yazıda bu kadar çok dipnot kullanılmamıştır. Yalnız eleştirilecek bir yönü vardır. O da bu dipnotların büyük çoğunluğunun Almanca olmasıdır.

Süleymaniye Camiî: Süleymaniye Camiî'nden hareketle Türk sanatı hakkındaki görüşlerini okuyucularına aktaran Vahit Bey'in "Süleymaniye Camiî ve Türk Sanatı Hakkında Mücmel Mütalâat" adlı bu yazısını, aslında, H. Glück'ün, "Türk mimarisinin ibda gücünden yoksun ve Arap, İran, Bizans mimarîlerinin bir taklidi olduğu" yolundaki tezine bir cevap vermek istemiştir. Bunun için de hem Türk mimarîsinin, hem de Koca Sinan'ın en büyük eserlerinden biri olan Süleymaniye Camiî'ni kendine konu olarak seçmiştir. Yazar yazısını iki soruyla açmaktadır:

> a- "İslâm akvamına ait olan sanat dahilinde Türk mimarîsinin bir sıfat-ı kâşifesi, bir vasf-ı farik ve mümeyyizi var mıdır? Tabir-i ahirle Türk mimarisinin Arap ve İran sanatlarından farkı nedir?" (Vahit: 75 / 454)
>
> b- "Türk mimarîsi ile Bizans mimarîsi arasında ne fark vardır?" (Vahit: 75 / 455)

Yazar, Araplar'ın birçok sütun ve kemerden oluşan eyvan kısmına yani camiin içine; İranlılar'ın daha çok camiin dışına önem verdiklerini, Türkler'in ise bu noktada camiin hem iç hem de dış bölümlerine özen gösterdiklerini ve bazı farklılıklarla da onlardan ayrıldıklarını söylemektedir:

> "... Türk mimarîsi binayı muazzam olmakla beraber daha toplu göstermek istediği için diğer akvamın sanatındaki üstü açık havluyu bir kubbe ile setrederek bu manzara-i mehabeti daha iyi istihsale çalışmıştır." (Vahit: 75 / 454)

Yani Türkler, iskân ettikleri yerlerde üstü açık ve geniş avluları bulunan camilerin yerine kubbesi olan ve bir bütünlük arz eden camiler yaptılar. Bizanslılar, binanın dışından çok içine özen gösterdiler. Bunda da mükemmeliyete ulaştılar. Onlardaki bu mükemmeliyet, aynı konuda, Süleymaniye'de Türkler tarafından zirveye ulaştırıldı. Fakat Türkler, bundan farklı şeyleri de düşündüler ve yaptılar. Yazar, Ayasofya'nın şöhretini işitip de onu görmeye gelen kimselerin, sanki bu binanın bitmediği izlenimiyle karşı karşıya kalacaklarını söylemektedir. Oysa o zamanda Bizanslı mimarların elinde binanın dış güzelliğini de gösterebilecekleri imkânlar vardı. Fakat onlar, yani Bizans sanatı bununla uğraşmıyordu.

> "Halbuki Türk mimarları merkezî kubbenin, bir de bunun dafiasıyla muvazenet teessüsüne hadim bulunan nısf kubbelerin ve kezalik müteaddit pencereleri havi olan tympanların yani kemer arasındaki duvar satıhlarının eşkalini tebdil ve ebadını da tadil ettiler, her birine binanın heyet-i umumiyesi dahilinde daha mühim bir mevki verdiler ve bu suretle binanın umumi şekil ve heyetini daha ziyade yükselttiler." (Vahit: 75 / 455)

Yazar, Türk mimarîsinin şekil özellikleriyle ilgili, tezini kuvvetlendiren kısa bir bilgi verdikten sonra Süleymaniye Camiî'ni ele alır ve onun hem iç hem dış mimarîsiyle alâkalı oldukça tafsilatlı bir bilgi verir ki bunlar daha çok mimarların dikkatini çekebilecek bilgilerdir. Sonuçta Türk mimarisinin farklılığını şu cümlelerle ortaya koyar:

> "... Türk sanatı hiçbir vakit Bizans sanatının sadece bir devam ve imtidadından ibaret olmamıştır. Münkesir kemer, stalaktitli tezyinat, arı petekleri şeklinde tezyinatı mavi hücrelerle mücehhez büyük kubbe misüllü sırf Anadolu'dan ithal edilmiş olan eşkal ve teferruat doğrudan doğruya İslâm sanatı teamülatına merbuttur. Elhasıl ma'in tarzında eşkalden mürekkep olan sütun başlığı, şadırvan, geniş

saçaklı dehliz ve revak bir de -İstanbul'da almış olduğu şekl-i mahsusu haiz olan- minare, bütün bunlar Türk sanatının muhaddisatıdır." (Vahit: 75 / 459-461)

Vahit Bey, bütün bunların en güzel bir biçimde Süleymaniye Camii üzerinde görülebileceğini söylemektedir.

Türk mimarisinde kubbeler Ayasofya'dakinden farklı olarak ortadaki büyük kubbeyi destekleme vazifesini üstlenebilecek şekilde de karşımıza çıkmaktadır. Yani bizim mimarlarımız, yarım kubbeler de kullanmışlardır ki bu, şekildeki büyük değişikliklerden biridir. Ayrıca Türk camileri çeşitli mebanîlerle (yapılarla) süslenmiştir. Bu mebaniler, mektep veya hayır kurumlarından oluşmaktadır. Yazar, Süleymaniye Camii'ni bunun en güzel örneği olarak göstermektedir:

"Vasi ve açık bir havlu, cami ile bir de buna mülhak türbeler etrafında imtidat ediyor. Bu havluyu dolaşarak uzanan geniş bir şose vaktiyle darülhadis, imaret, medrese, tıp medresesi, bimarhâne, tâbhâne, hamam, mektep ittihaz edilmiş olan muhtelif mebani ve müştemilatı yekdiğerine vasıl eyliyor idi." (Vahit: 75 / 459)

c. Mimarlarımız

Mimar Sinan: Köprülüzâde M. Fuat, Mimar Sinan'ın ölümünün 341'inci yılı münasebetiyle Edirne, Kırklareli, Tekirdağ ve Lüleburgaz'da anma toplantıları yapıldığını, hatta Tekirdağ ve Lüleburgaz'da en güzel caddelerden birine Sinan Caddesi adının verildiğini belirtmektedir. Yazar, Türk mimarisinin en büyük üstadı olan Sinan'ın aslında lâyıkıyla anılmadığını, onu bir günlük toplantılarla anmanın ve anlamanın mümkün olmadığını, bir ara "Mimar Sinan Muhipleri Cemiyeti" adlı bir cemiyetin kurulduğunu ama bir netice çıkmadığını, gönlünün bu tür anma toplantılarının bir günlük geçici gösterilerle kalmamasından ve bu büyük insanları tanımak ve tanıtmak ameliyesinin boş kelimelerle geçiştirilmemesinden yana olduğunu söylemektedir. Köprülüzâde M. Fuat, Türk mimarisi üzerine araştırmalar yapan bir Fransız bilim adamının Sinan'ın Türk sanatındaki rolünü çok iyi tespit eden şu ifadelerini de yazısına eklemiştir:

"Sinan'ın sanat telakkileriyle Garp rönesansına hakim olan telakkiler arasında pek sarih münasebetler vardır. Sinan, Bizans'ın orta kurun devri sanatını ihmal ederek, Ayasofya'yı ilk kurun dehasının bir eseri gibi telakki etti. Ondan evvel Beyazıt Camii'ni yapan Mimar Kemalettin de aynı yola girmişti; fakat bu telakki

Sinan'ın eserleriyle Kemâl mertebesine erişmiş oldu." (Köprülüzâde M. Fuat: 123 / 361)

Mimar Kemâlettin: Hayat Mecmuası'nda bazı yazıları da çıkan Mimar Kemalettin'in ölümü üzerine Mehmet Emin Bey tarafından kaleme alınan yazıda, onun hasletleri anlatılmaktadır. Ne zaman bir sanat eseri vücuda getirilecek olsa, ya da başkasının yarım bıraktığı bir eserin tamamlanması söz konusu olsa ilk akla gelen Mimar Kemâlettin olurdu. Şark mimarîsi üzerine bir konu olduğunda Garp âlemi önce onu hatırlardı. Kültürü ve bilgisiyle memleketini temsil eden ender insanlardandı.

Yazar, Mimar Kemâlettin'in Ankara Muallim Mektebi binası için hazırladığı plânda, kemerlerin kaldırılması ve medhalin daha basit bir şekle sokulması münakaşasında çok müteessir olduğunu ve gözünden dökülen iki damla yaşla, "Otuz sene hayatımı mimarî eserlerinde Türk'e has zevkin yaşanmasına hasrettim, otuz sene her medenî şehrin olduğu gibi Türk şehirlerinin de milletimize has bir zevk taşıması için uğraştım. Şimdi bu üslûba türbe, cami mimarîsi diyorlar, hakir görüyorlar." (Mehmet Emin: 34 / 141) dediğini söylemektedir.

Mehmet Emin Bey de, Mimar Kemâlettin'in yeni bir üslûp yaratıp yaratmadığı konusunda müteredditttir. Fakat o da desteğini modern addedilen binalardan yana koymaktadır. Yine de "kozmopolitliğin moda olduğu bir devirde Türk üslûbunu yaşatmak heyecanını duyan" Mimar Kemâlettin'in, Türk sanat aleminee en yüksek ve en şerefli mevkide yerini alacağını söylemektedir. Yazar Mimar Kemâlettin'i kendi eserlerini müdafaa edemediği için eleştirmektedir. Bunun nedeni olarak da Mimar Kemâlettin'in "padişahlar devrinin hiçbir şey söylenmesine müsaade etmeyen bir devrinde" yetişmiş olmasını görmektedir. Bu öğrenim onu çekingen yapmıştır.

Mimar Kemâlettin, Ankara Muallim Mektebi'nin bir Türk müteahhit tarafından yapılacağını öğrendiğinde sevinmiş ve "Yaptığım plânın ruhu ancak Türk müteahhit elinde kaybolmaz." (M. Emin: 34 / 142) demiştir. Yazar, üstadın bu son eserinin temel taşının atıldığını dahi göremeden vefat ettiğini belirtmektedir.

Ayrıca mecmua idaresince hazırlanan "Büyük Mimarî Üstadımız da Öldü" başlıklı yazıda Mimar Kemâlettin Bey'in hayat hikâyesi ve eserleri hakkında bilgi verilmiş; bu ölümden duyulan teessürlerin basındaki yansımalarına örnek olmak üzere Hakimiyet-i Milliye, İkdam ve Cumhuriyet'ten alınan birer yazı yayınlanmıştır.(***: 34 / 149- 151)

d. Ankara'nın İmarı

Muallim Mimar Kemâlettin Bey'in Ankara'nın imarı konusundaki fikirlerini sunduğu "Ankara'nın İmarı" adlı yazısında, yeni bir şehir yaratılırken nelere dikkat edilmelidir sorusuna da cevap bulmaktayız. Yazar bu şehrin inşasında Türk mühendis ve mimarlarının birinci derecede rol oynaması ve bu şehrin bir Türk şehri olduğunun yapılan ya da yapılacak olan binalarla ispatlanması gerektiği inancındadır. Türk mimar ve mühendisleri bu imar faaliyetlerinin hakkıyla üstesinden gelemedikleri taktirde, medeniyetinizi tanımamakta ısrar edenleri menunun etmiş olacaktır.

Mimar Kemâlettin, Ankara'nın imarının bir haritaya ve projeye dayanması gerektiğini, bu yapılmadığı takdirde bir başkente hiç de lâyık olmayan binalarla karşılaşmanın ya da düzensiz bir yapılaşmanın söz konusu olabileceğini söylemektedir:

> "Ankara'nın mamur bir şehir halinde teşekkülü herhalde medenî şehirlerin teşekkülü tarihinde mühim ve kıymetli bir mevki alacaktır. Birkaç sene içinde, meydana gelen âsâr şimalden bizi sa'y ve gayrete teşci edebilecek vüs'at ve cesaretedir. Bu âsârın tekmil teferruatına kadar kavaid-i fenniye ve sanaiyeye millî zevk ve hassasiyata mutabık tam ve mükemmel olduğunu iddia edecek vaziyette olmadığını itiraf etmek mecburiyetindeyiz. Fakat bir şehrin her türlü ihtiyacat-ı medeniyesi ile teşekkül etmiş gibi azametli bir işin yanında zarurî bazı yanlışlıkların tekâmül kavaidi icabatından olduğunu da itiraf etmeliyiz." (Mimar Kemalettin: 24 / 474)

Yazar, Ankara'nın kısa bir süre önce bir köy görüntüsü verdiğini; ama inşaat faaliyetleriyle bu görüntüsünden her geçen gün uzaklaştığını ve modern bir şehir özelliği kazandığını söylemektedir. Onun açısından Ankara'daki bu inşa faaliyetleri bedîî zevk ve heyecanlarla doludur.

> "Mühendis ve mimarlar için böyle vasi bir heva-yı ümran içinde geçen hayatın ne kadar zevk ve bedîî heyecanlarla dolu olduğunu ilk defa olarak Ankara'da his ve idrak etmekteyim." (Mimar Kemâlettin: 24 / 474)

Hayat Mecmuası'nın 25. sayısının 493-495. sayfalarında yer alan "Bir Numune Şehri İnşası" adlı yazıda, Avustralya'nın başkenti Canberra'nın kuruluşu ve plânlı yapılanması konusunda detaylı bir bilgi sunulmuştur. Yazının başlangıcındaki şu not, bu yazının niçin yayınlandığının cevabını da içermektedir:

"Memleketin her tarafında ve bilhassa Ankara'da imar hususunda hummalı bir faaliyet var, bu makale diğer memleketlerin imar hakkında sarf ettikleri emek ve gayretlere bir numune olmak üzere derç edilmektedir." (Atlantic Monthly: 25 / 495)

Yazının kim tarafından kaleme alındığı ya da kim tarafından tercüme edildiği belirtilmemiş, sadece, sonuna "Atlantic Monthly"den ibaresi düşülmüştür.

Canberra, Avustralya'daki altı cumhuriyetin bir araya gelerek oluşturdukları federasyonun başkenti olmak üzere kurulmuştur. Şehrin kuruluşu ve yapılanması, bir komisyon tarafından sürekli olarak denetlenmiştir. Şehirdeki inşa faaliyetleri bir plân dahilinde devam ettirilmiş, yapılan binalarda çirkinliklere göz yumulmamış, her haliyle şehrin estetik güzelliğine uyan ve onunla bütünleşen binaların inşa edilmesine dikkat edilmiştir. Canberra, Amerika'nın başkenti Washington model alınarak yapılmıştır. Fakat Canberra, her haliyle Washington'dan daha güzel bir bahçe-şehir olmuştur. Yazıda Canberra için şunlar söylenmektedir:

> "Hemen hemen Avrupa kadar büyük olan bir memleketin idare merkezi sıfatıyla Canberra'nın âtisi büyüktür. Devlete ait bir şehir olmak itibariyle belediye teşkilatında yeni bir tecrübedir. Bir bahçe-şehir olmak nokta-i nazarından bütün dünyada şehir plânlarına ilhamkâr bir misal vermeye namzettir." (Atlantic Monthly: 25 / 495)

Mecmuanın "Matbuat Arasında Bir Hafta" adlı köşesinde "Şehir Plânları" başlığı altında şu bilgiler yer almaktadır:

> "Ankaramızın şehir plânlarının bir kısmı gelmiş, daha bir kısmı da yoldaymış. Hepsi geldikten sonra teşkil edilecek bir jüri bu plânlardan birisini intihap edecek.
>
> Bu iş geç oldu. Birçok binalar yapıldı, yollar açıldı. Daha şimdiden birbirine yan bakan binalar, hiçbir tenasüp arz etmeyen manzaralar pek çok. Şehrin istikbali için bu plânlar elzem. Fakat şimdiye kadar yapılmış hataları bu plânlarla nasıl telif edecekler?" (***: 109 / 100)

Mecmuanın "Hafta İçinde" başlıklı köşesinde yer alan "Ankara'nın Plânı" başlıklı yazıda, Ankara'daki şehirleşmenin bir eleştirisi yapılmakta, plânsız yapılanmaya dikkat çekilmekte ve yeni şehir plânına uygun binalar inşa etmenin önemine dikkat çekilmektedir. Yazıda, bahsi geçen konular şöyle yer almaktadır:

"Merkezî hükûmetin imarında esas ittihaz olunmak üzere, tanzimi Avrupalı mütehassıslara havale olunan plânlar gelmiş bulunuyor. Bunlar tetkik ve içlerinden biri tercih olunarak, şehrin imarında esas teşkil edilecek. Ankara'yı asrî ve mükemmel bir şehir yapmak meselesi, millî mücadelenin zaferinden itibaren çok düşünülen ve hakikat hâline getirilmesi için çok çalışılan bir davadır. Ve bu hususta elde edilmiş neticeler, eğer daha esaslı ve vukuflu bir program dahilinde çalışılmış olsaydı, elbette bizi daha tatmin edecek bir mahiyeti haiz bulunacaktı. Şehrin, İstanbul şehreminlerini de şaşırtıp âciz bırakan nispetsiz ve intizamsız bir yayılma kabiliyeti göstererek, Yenişehir, Cebeci ve Dağ Mahallesi taraflarında müsavî derecede uzanması, Ankara'nın medeni ihtiyaçlarının tatmin edilemeyişlerinde esaslı bir âmil sayılmalıdır. Ankara'nın iş ve ikamet mahalleri neresi olacağı, hâlâ tayin edilememiştir. Diğer taraftan, hiç de dünyanın en zengin milletlerinden biri olmadığımız hâlde, şehrimizdeki bazı arsaların kıymeti bu kanaatı vermektedir. Bir taraftan bunun önüne geçilmeli ve hele yeni plâna ait bütün hususat kararlaştırılmadan zevksiz ve çerden çöpten binalar ve apartmanlar yapılması mutlak men olunmalıdır. Mevcutlar iyi kötü yettiği ve zaten yeni ev sahipleri sermayelerini birkaç sene içinde çıkarmak derdiyle kira fiyatlarını kırmadıkları cihetle inşaatın kısa bir müddet için durdurulması hiçbir tesir icra etmeyecek ve servetimizin ziyan olmamasına ise hizmet edecek, yani büyük bir kâr temin edecektir." (***: 129 / 500)

Celâl Esat Bey, "Meydanlar Nasıl Olmalıdır?" adlı yazısında bir şehirde meydanların nasıl olması gerektiğine sorusuna cevap arıyor ve şehirler için meydanların arz ettiği önem üzerinde duruyor. Ona göre meydanlar; "şehirlerin ev kütleleri ve sokakların birleştiği yerlerde bırakılmış boş sahalar"dır.

"... Şehircilik nazarında bunlar nevilere ayrılır. Meselâ birçok sokakların birleştiği yerlerdeki meydanlarla mahalle aralarında ev kümelerinin yeknesaklığını izale etmek üzere bırakılan meydanların vazife ve hizmetleri bir olmadığı gibi şekil ve tarz-ı inşaları da ayrı olmak icap eder." (Celâl Esat: 142 / 16)

Yazarın bu konuya eğilmesinin nedeni, şehirleşme konusunda büyük adımların atıldığı Ankara'da meydanların yapımına da gereken özenin gösterilmesi isteğidir. Avrupa ülkelerinde meydanlar konusunda yapılan tenkitlerden, Ankara'yı imar ederken yararlanmamız gerektiği kanaatindedir.

Celâl Esat Bey, Profesör Jansen'in, Avrupa ülkelerinin bile düştüğü bu hatadan bizi kurtardığını söylemektedir. Yazar, Jansen'in düşüncelerini şöyle dile getirmektedir:

> "Profesör Jansen, vilayet meydanı için saatlerce uğraştıktan sonra bir şekil buldu ve bunu şehrin plânına tatbik etti. Jansen istiyordu ki bu meydanın etrafında oturanlar evvelemirde otomobil ve araba gürültüsü duymasınlar, benzin kokusundan azade olsunlar, kamyon tekerleklerinin zelzeleleriyle sallanmasınlar.
>
> Kış ve rüzgârlı havalarda buraya girenler şapkalarını yakalamak için koşmasınlar. Gezmek ve biraz hava almak için yakın mahallerden gelenler çocuklarının otomobil altında kalmaması için daima endişe içinde oturmasınlar. Meydanın etrafına yapılacak binalar, yükseklik ve şekil itibarıyle bir kül teşkil etsin. İşte bu sebeplerle Karaoğlan Caddesi'nden meydana giren sokağı yalnız piyadelerin geçmesine mahsus bir kapı ile kapadığı gibi İş Bankası önündeki sokağın methalini de piyade kaldırımına tahvil ederek tekerleklere bir set çekti." (Celâl Esat: 142 / 17)

Celâl Esat Bey, "Ankara Nasıl Bir Şehir Olacak?" adlı yazısında da, dünya üzerinde her şehrin çeşitli sebeplerle vücut bulduğunu ve bu sebeplerin ışığı altında gerilediğini ya da geliştiğini söylemektedir:

> "...Şehirlerin doğmaları, büyümeleri, inkişaf etmeleri ve sönmeleri tıpkı bir madde-i uzviyenin hayatı gibi tabiî kanunlara bağlıdır. O hâlde bir şehrin ne olabileceğini ve ne dereceye kadar inkişaf ve tevessu etmek kabiliyetini haiz olduğunu bu kanunlardan anlamak mümkündür." (Celâl Esat: 145 / 9)

Nüfusun şehirleşmedeki önemli unsurlardan biri olduğuna değinen yazar, bunun ya doğum ya da göçlerle ortaya çıktığını; bunların da o şehrin iklimi ve ekonomik durumuyla yakından alâkalı olduğunu belirtmektedir. Yazara göre, Ankara'nın nüfusu 25.000 iken 75.000'e çıkmıştır. Nüfus artışı devam edeceğine göre Ankara şehirleşirken 150.000 nüfuslu bir şehir olabileceği göz önüne alınarak tanzim edilmeli, daha sonra gelecekle ilgili tedbirler alınmalıdır.

Büyük bir merkez olma yolundaki başkentin, her şehirde olduğu gibi bir iş merkezi (site) bulunmalıdır. Bu iş merkezinin şu an için bulunacağı yerler, "... Şimendifer İstasyonu, Osmanlı Bankası, Hakimiyet-i Milliye Meydanı ve Anafartalar Caddesi'ne tesadüf eden mıntıkalardır". (Celâl Esat: 145 / 10)

Ankara'da gelişme gösterecek çeşitli mahaller hakkında malûmat veren Celâl Esat Bey, gelişmeye en müsait yer olarak da üç yerin adını vermektedir:

"1) Osmanlı Bankası önünden Adliye Vekâleti'ne kadar olan merkez kısmı,
2) Şimendifer gazı civarı,
3) Devlet Mahallesi civarı." (Celâl Esat: 145 / 10)

"Matbuat Arasında Bir Hafta" adlı köşede yer alan ve "Fenûn" imzasıyla yayınlanmış olan "Ankara'daki İnşa Faaliyetleri" ünvanlı yazıda, Ankara'daki düzensiz yapılaşma tenkit edilmekte, bu durum bir ev sahibinin evinin her ihtiyacını yeterli parası olmadığı için bir anda değil de parça parça alarak tamamlamasına benzetilmekte ve bir çeşit "perakendecilik" olarak nitelendirilmektedir. Eleştirilen bir başka konu da şehrin alt yapısının tam anlamıyla oturtulamaması sebebiyle caddelerin sık sık elektrik, su ve telefon için kazılmasıdır. Yazar, bunların hoş bir görüntü oluşturmadığını şu sözlerle belirtmektedir:

> "... Ankara şehrinin devamlı, fakat dağınık inşaatını bu ev sahibinin perakende mefruşatına benzetmek mümkündür. Filhakika görünüş gözlere bir şey söylüyor, fakat zevke (?) hayır. Şehrin en işlek caddesi üzerinde muazzam bir bina görürsünüz ki yanı başında betondan, bir katlı, acaip bir mağaza yavrusu peyda olmuştur. İmar hususunda en zengin sermayelerin büyük bir tehalikle rağbet gösterdiği bu şehirde yan yana yapılmış beş yeni bina gösterilemez ki birbirleriyle tenasüp vücuda getirmiş olsun. Caddelerin ya su, ya elektrik, ya başka bir tesisat yüzünden ikide bir hallaç pamuğu gibi atıldığını, sonra yine derlenip toplandığını gören gözler, bu mütemadiyen didiklenen kaldırımlara ne zaman mutlak bir huzur nasip olacağını hazin hazin düşünmektedir.
>
> Eski Ankara, bütün hummalı faaliyetlere rağmen, böyle gayri mütecanis bir şekil gösterirken diğer taraftan yeni şehir, günden güne zarif bir mevcudiyet arz etmektedir. Birincisinin kusuru programsız bir perakendecilikte, ikincisinin muvaffakiyeti ise muazzam bir toptancılıktadır." (Fenûn: 77 / 508)

"Alman Mimarisinden Alınacak Dersler" adlı yazısında Alaattin Bekir, hükûmet merkezi olan Ankara'daki inşa faaliyetleri konusunda kendi fikirlerini açıklamaktadır. Ona göre "yoktan vücuda getirilen hükûmet merkezindeki her mimarî eseri bir şaheser özelliği taşımalı"dır. Avrupa'dan Ankara'ya büyük bir heyecanla gelmiş; fakat Ankara'daki Adliye Sarayı, Millet Meclisi Binası ve Ziraat Bankası Müdüriyet-i Umumiyesi Binası'nı görünce hayal kırıklığına uğramıştır.

Milletin ve hükûmetin bu binalar için elinden geleni yaptığını söyleyen yazar, hükûmeti bu işten mes'ul tutmamakta, bu konuda, memleketin mimarlarını kendisine muhatap olarak görmektedir. "Çünkü yapılan abidelerin memleketin şerefi ile mütenasip olmasını temin etmek onların vazifesidir." (Alaattin Bekir: 99 / 413) Ziraat Bankası binasını diğerlerine nazaran biraz beğenen Alaettin Bekir, yine de bu binanın mimarî nokta-i nazarından büyük bir eser olmadığını söylüyor.

Yazıdan edindiğimiz bilgiye göre, Ankara ve İstanbul'daki binalar, Sinan'ın eserlerinin bir taklididir. Fakat taklitle millî eserler vücuda getirilemez. Medenî milletler millî hayatını, terakki derecesini mimarî eserlerinde göstermektedir.

> "Gazi, Türk milletinin inkılâp tarihini açmakla kalmadı, takip edilmesi lâzım gelen yolu da gösterdi. Yapılan inkılâbat bilâ istisna her sahada tatbik edilmelidir. Nasıl yeni bir Türk sahnesi, genç bir Türk ressamlığı, heykeltraşîsi, musikişi lâzımsa yeni, yepyeni eski zihniyetlerden tamamen muara ve yeni asrın ihtiyacatını temin eden bir mimariye ihtiyaç vardır. Eski eserlerin muhafazası Türk milletinin âsâr-ı milliyeye riayetini göstermeye kifayet eder." (Alaattin Bekir: 99 / 414-415)

Yazar buradan hareketle müze binasının ihtiyaçlara uygun bir şekilde inşa edilmesi yerine, sırf millî eserlere benzesin diye kubbeli yapılmasını eleştirir. Oysa Avrupalı, kiliselerin inşasında bile eski eserleri taklit etmenin gülünçlülüğünün farkına varmış ve kendine yeni bir üslûp yaratmıştır. Alaettin Bekir Bey, bunun için Profesör Otto Bartning'in inşa ettiği Protestan Kilisesi'ni, Profesör Adolf Meyer'in Frankfurt A. Mein'de inşa ettiği Katolik Kilisesi'ni ve Architekt Dr. İng. Everling'in Aachen'de inşa ettiği Protestan Kilisesi'ni örnek olarak gösterir.

Millet, memleketin imarı için elinden gelen fedakârlığı esirgemezken, "inşa edilecek şehirlerin fikirlere uygun olması ve Türk milletinin tuttuğu yolu gösterecek tarzda olması vazifesi mimarların üzerinde kalır". (Alaattin Bekir: 99 / 416)

Yazar, Ankara'da modern mimarîyi temsil edecek tek eserin Viyanalı bir mimarın yaptığı Sıhhiye ve Muavenet-i İçtimaiye Binası olduğu görüşündedir; ama baştan başa yeniden vücuda getirilen bir merkezde bir iki güzel binanın önemi yoktur.

> "Ankara Belediyesi, bütün Ankara mahallelerinin inşasını değerli bir mimara havale etmeli ve Anadolu'nun ortasında Avrupa'nın en modern şehirlerinden birini vücuda getirmelidir." (Alaattin Bekir: 99 / 416)

SONUÇ

"Hayat Mecmuası'ndaki Sanat, Edebiyat ve Fikir Yazılarının Sınıflandırılması ve Değerlendirilmesi" adlı bu çalışmanın amacı; Cumhuriyet'i hazırlayan neslin düşüncelerini kendi yazılarından hareketle, bazen bizzat kendi ifadeleriyle ortaya koymak ve değerlendirmektir. Buraya kadarki üç bölüm içerisinde bu amaç gerçekleştirilmiştir. Birçok yazıda, sadece görüşlere yer verilmiş, herhangi bir değerlendirme yapılmamışur. İşte, "Sonuç" kısmında biz bu değerlendirmeyi yapmaya çalışacağız.

23 Nisan 1920 tarihi, Türkiye Cumhuriyeti tarihinin dönüm noktalarından birini teşkil eder. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açıldığı yer de çok önemlidir: Ankara. Asırlarca ihmâl edilen, taşra diye adlandırılıp hor görülen Anadolu'nun tam göbeğinde yer alan bu şehir, yeni devletin de hükûmet merkezidir. Aslında bizim buradaki yazılardan anlayabildiğimiz kadarıyla Ankara'nın başkent olarak kabul edilmesinin, bu şehrin Anadolu'nun merkezinde yer alıyor olmasının dışında, belki biraz da psikolojik diyebileceğimiz farklı bir sebebi vardır: İstanbul; esaretin, yolsuzlukların, kokuşmuşluğun, tepeden bakmanın, hakir görmenin timsalidir. Ankara da hürriyetin, yeni umutların, yeni bir doğuşun, en önemlisi, "halkın olduğu yer"dir. Yönetim halka, halk yönetime saygı göstermiş, birbirini sahiplenmiş ve yeni devlet sağlam temeller üzerine oturtulmuştur.

"Giriş" kısmında belirttiğimiz gibi, mecmuanın yazarları, dönemin ünlü yazarlarıdır. Bunların arasında genç yazarlar da vardır. Sonraki yıllarda onlar da yazılarıyla oldukça dikkat çekeceklerdir. Mecmuanın yazar kadrosunu oluşturan bu şahıslar, Ziya Gökalp'in "Türkçülüğün Esasları" adlı eserinde dile getirdiği "Halka Doğru" düşüncesini uygulama safhasına koyma uğraşı veren isimlerdir. Yalnız, aralarında mühim bir fark vardır. Ziya Gökalp, memleketin aydınlarını, "güzideler"ini ortaya çıkarmak istemektedir. "Hayat Mecmuası" muharrirleri ise mecmuanın ilk sayısında Mehmet Emin Bey'in imzasıyla çıkan "Hayat Ne İçin Çıkıyor?" başlıklı yazıda ifade edilen "... birtakım mefhumları bilen değil, vak'alar üzerinde düşünen kuvvetli bir münevver zümre" yetiştirmeyi amaçlamaktadırlar. Yani onlar, Gökalp gibi seçkin bir grup yerine, tüm memleketi bilgilendirmek ve böylece tüm halkı aydın yapmak idealini yüreklerinin derinliklerinde hissetmekte ve uygulama safhasına koymaktadırlar.

Yazarlar, felsefe konusunda yazmış oldukları yazılarda, hep Türk felsefesinin gurur kaynağı olacak bir dâhiyi beklemektedirler. Yazıların büyük bölümünde, bu özlem dile getirilmektedir. Bunun

için memlekette kuvvetli bir fikir hayatının vücut bulması zorunludur. "Türk Felsefe Cemiyeti"nin kuruluşu, bunun gerçekleşmesi için atılmış önemli bir adımdır. Tabiî bu, tek başına yeterli değildir. Felsefî yazıların dilinin zor anlaşılıyor olması, bu bilim dalına karşı ilgiyi azaltmaktadır. Bu nedenle öncelikle felsefî yazılardaki dil probleminin hâlledilmesi gerekmektedir. Hem Mustafa Şekip, hem M. Nermi, hem Mehmet İzzet, hem Mehmet Servet ve hem de Mehmet Emin Beylerin yazılarındaki ağır dil, onların anlattıkları şeylerin rahat anlaşılmasını zorlaştırmaktadır.

Mustafa Şekip Bey'in "Terakki Fikrinin Menşe ve Tekâmülü" adlı yazı dizisi, felsefe meraklıları için oldukça dikkate değer bir yazı dizisidir. Yazar, burada genel bir felsefe tarihini vermektedir. Avrupa'daki fikrî gelişme bu yazı dizisinde kendini göstermektedir. Mehmet Servet Bey'in "Fikir Hayatımız" başlıklı yazı dizisinde de Türkiye'deki fikrî hayatın gelişim çizgisi Ziya Gökalp'ten başlanarak verilmiştir. Gökalp'in dışında bahsi geçenler Mustafa Şekip Bey ve Mehmet İzzet Bey'dir. Bu yazıların, bizzat felsefe tahsili görmüş kimseler tarafından değerlendirilmesi, muhakkak ki fikir hayatımız için daha faydalı olacaktır. Biz sadece, bu yazı dizilerinin varlığından ve içeriklerinden bahsettik. Daha geniş bir bilgi vermedik.

Mehmet Emin Bey, İstiklâl Savaşı'nın bize büyük bir hayat tecrübesi kazandırdığını, bu tecrübenin fikirhâlinde ifadesinin kuvvetli bir mütefekkir tarafından ifade edilmesinin hem bizim hem de dünya için bir kazanç olacağını söylemektedir. Çünkü, ona göre felsefe beynelmilel olmasına rağmen doğduğu toprağın markasını taşımaktadır. Yazar, beklediğimiz mütefekkirle ilgili düşüncelerini şöyle dile getirmektedir:

> "Şimdi öyle bir mütefekkire ihtiyacımız var ki İstiklâl Harbi neslinin tecrübeden, hayattan öğrendiklerini bir sistem, bir manzume-i efkâr hâline sokabilsin, tabiatın kanunlarıyla birleştirerek bir kül hâlinde izah edebilsin. Bu sayede tecrübenin verdiği bu kanaatler fertlerin bundan sonraki hareketlerine müessir imanlar hâline gelebilsin. Türk milleti kendi içinden böyle bir mütefekkir, böyle bir feylesof bekliyor." (Mehmet Emin: 3 / 43)

Felsefî konulardaki çeşitli tartışmalar da mecmua sütunlarına taşınmıştır. Mecmuada birbirine zıt fikirler, yan yana yer alabilmiştir. Tartışmaların bizce en dikkate değer tarafı muhatapların birbirlerine karşı saygı sınırlarını zorlamamaları, birbirlerine saygıda kusur etmemeleridir. "Yamalı Ruh Yekpare Olamaz mı?" (Bkz.: 13-14), "Aristo'ya Hürmet" (Bkz.: 15-17), "Usul Kavgası" (Bkz.: 17-19) adlı tartışmalarda bu durum rahatlıkla görülebilir. Aslında, bu karşılıklı saygı göstererek tartışma, "Hayat Mecmuası"nda yayınlanan hemen bütün tartışma yazılarında aynı biçimde sergilenmektedir.

Felsefe yazarları, o yıllarda Türkiye'de ve Batı'da yayınlanmış olan çeşitli eserleri tanıtan yazılar yazmayı da ihmâl etmemişlerdir. Okuyucuyu bilgilendirme konusundaki önemli metotlardan biri de bu tanıtma yazılarıdır.

"Türk Felsefe Cemiyeti"ndeki tartışmaların ya da burada sunulan tebliğlerin, mecmua sayfalarında yer alması, okuyucu için ayrı bir kazançtır. Bu yolla okuyucular, Felsefe Cemiyeti'nin hem amacını kavrama imkânına sahip olabilecek, hem de bu tartışmalar üzerine fikir yürütebilecektir.

İçtimaiyatla ilgili yazıların genelinde, bizde Ziya Gökalp'i çok etkilemiş olan ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında tesirini devam ettiren Durkheim felsefesinin etkileri hissedilmektedir. Bu yazılarda, her alanda iş bölümü teklif edilmektedir. Böylece ortak iş yapma, hayatı kolaylaştırma ve başarıya ulaşma söz konusu olacaktır. Mehmet İzzet Bey, Gökalp'in bunu teklif etmesine rağmen, uygulama sahası bulamadığını söylemektedir. (Bkz.: 35) Toplumumuza örnek teşkil edebilir düşüncesiyle yazarlar yurt dışındaki içtimaî çalışmalardan örnekler getirmektedirler. Bu yazılardan kimisi bizzat muharrirlerimiz tarafından kaleme alınırken, bir kısmı da tercüme edilmek suretiyle dikkatlere sunulmuştur. Sorokin'in Mehmet İzzet Bey tarafından tercüme edilen "Rusya'da İçtimaiyat" adlı yazısı (Bkz.: 36) ve Seniha Sami Hanım'ın "Amerika'da İçtimaî Sa'y" adlı te'lif yazı dizisi (Bkz.: 50) bu konudaki güzel örneklerdir.

Bu arada toplumsal hayat için yeni teklifler de sunulmaktadır. Darülfünûn'un yabancı hocalarından Mösyö Max Bonafous, "Sigortalar ve Devlet" adlı yazısında, sigortanın önemi üzerinde durmakta ve devletin bu konuya el atmasının zorunluluğuna değinerek, buradan yeni bir gelir elde etmesinin de mümkün olduğunu söylemektedir. (Bkz.: 37)

Yapılan inkılâplar, toplumsal yaşamda büyük değişikliklere neden olmuştur. Halkın birtakım müesseselere karşı tavırları da değişmiştir. Eskiden gayet olumlu baktığı bazı müesseseleri görmeye artık dayanamaz olmuştur. Yani, eskiyi hatırlatan her şeye karşı bir antipati uyanmıştır. Bu antipati aynı zamanda Şark dünyasına karşı da duyulmaktadır. Batı medeniyeti dairesine giren Türk halkında eski hayatla ilgili düşünceler değişmiştir. En önemlisi, fert kendine ve milletine karşı bir güven duymayı öğrenmiştir. Milletinin kudretine inanması, onun yaşamak için mücadele etmesinin en dikkate değer tarafıdır. Zaten savaş yılları, insanımıza hayatla mücadeleyi öğretmiştir. İleride yapılması gerekenler de her ferdi hayatla iç içe yetiştirmektir. Böylece fert, kendine güven duyacak; dolayısıyla sağlam bir toplumsal yapı oluşacaktır.

Cumhuriyeti kurarken güç aldığımız en önemli kudret kaynağı, millî kimliğimizdir. Ümmet toplumu tecrübesini uzun yıllar yaşamış, Osmanlılıkla devlet içindeki bağları kuvvetlendirmeye çalışmış bir toplumun, yaşadığı büyük tecrübe ona kimliğini hatırlatmıştır. Ümmet toplumundan millet toplumuna geçişimizin en önemli göstergesi, Türkiye Cumhuriyeti'dir. Tarih boyunca büyük

sorumluluklar yüklenmiş olan bu yüce millet, tarihin kendisine vermiş olduğu "hükmeden" rolünü başarıyla uygulamıştır. Mehmet İzzet Bey ve Mehmet Emin Bey, "Türk'ün Rolü" başlıklı yazılarında, imparatorluk devrinin kapanmasıyla Türk'ün tarihteki hükümran rolünün de sona erdiğini söylemektedirler. (Bkz.: 40-41) Türkler, Batı medeniyetini takip etmek zorundadır. Bu arada Şark milletlerinin gelişmesi ve ilerlemesi konusunda, tarihin milletimize bir hükümranlık rolü hazırladığına inanmakta ve bu role lâyık olduğumuzu ispatlamanın gereğini vurgulamaktadırlar.

Aslında Türkiye Cumhuriyeti'nin temelleri, Türk milliyetçiliği ile atılmıştır. Fakat bu milliyetçilik, o yıllarda Avrupa'da Hitler'in nasyonalizmi ya da Mussolini'nin faşizmi gibi değildir. Bu milliyetçilik, sınırları misak-ı millî ile tespit edilmiş, Turan düşüncesinden soyutlanmış, tamamen Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde yer alan ve kutsal vatan topraklarının bağımsızlığı için mücadele etemekten çekinmeyen bir biçimde kendini göstermektedir. Milliyetçilikle halkçılığın bu yıllarda yan yana yürüdüğünü görürüz. Millet olma şuurunu hissetme, sadece aydınların boynuna borç olan bir vazife olarak görülemez. Önemli olan, tüm vatan sathına bu şuurun yayılması ve yeni tehlikelere karşı uyanık olunmasıdır. Atatürk ilkelerinin ortaya çıkmadığı daha o zamanlarda, adı konulmayan bu ilkeler, kendiliklerinden yürürlüktedir. Aydınlar ve halk Cumhuriyete sıkı sıkıya bağlıdır. Millet olma şuuru kazanılmıştır. Devlet, halkın yararına olacak her işe el atmakta, onu hakir görüp geri plâna atmamaktadır. Halkçı çizgi, yeni devletin özellikleri arasındadır. Halifeliğin kaldırılması, tekke ve zaviyelerin kapatılması, öğrenimin birleştirilmesi ile lâik bir çizgi yakalanmıştır. Devlet, halk için üzerine düşeni yapmakta, sanayileşmeyi sağlamakta, halkın hayatını kolaylaştırmak için uğraş vermekte ve inkılâplarla ülkeye yeni bir çehre kazandırmaktadır. Bizim buradaki yazılardan çıkardığımız bir diğer sonuç da yazıların büyük bir çoğunluğunda, millet olma şuurunun aşılanması için büyük gayret gösterildiğidir.

Yeni devleti, yapılan inkılâplarla sadece devlet şekillendiremez. Bunun bizzat halk tarafından uygulanması lâzımdır. Bunun için de kendini yetiştiren, sorumluluğunu bilen, "neye ihtiyaç duyduğumuzu düşünen" olgun insanlara ihtiyacımız vardır. Olgun insanlar, bir anda ortaya çıkamayacağına göre yapılacak iş, eğitim vasıtasıyla bu insanları ortaya çıkarmaktır. Böylece, karşılaştığı her meseleyi kendi meselesi olarak görmeyen "adam sen de"ciler ortadan kalkacaktır.

Zeki Mesut Bey'in "Avrupalılaşmak, Asrîleşmek" başlıklı yazısında (Bkz.: 45) "tüketim toplumundan üretim toplumuna geçiş" teklif edilmektedir. Avrupa'da insanlar, ellerindeki bütün imkânlara rağmen çalışmaktan vazgeçmemektedir. Onlar, çalışmaya ve üretime büyük önem vermektedirler. Çünkü bu yolla, hayatlarını kolaylaştırmaktadırlar. Seniha Sami Hanım'ın "Amerika'da İçtimaî Sa'y" adlı yazı dizisinde (Bkz.: 50) Amerikan yönetiminin toplumdaki hiçbir insanı, geri plâna itmediği, onun topluma faydalı bir fert hâline gelmesi için mücadele ettiği ve tüketici insanları, verdikleri eğitim vasıtasıyla üretken insanlar hâline getirdikleri ve hayat mücadelelerine yardımcı oldukları vurgulanmaktadır. Bu yazı dizisi, toplumumuza örnek olarak sunulmuştur. Millî

şuura sahip bir ferdin de üzerine düşen vazife, üretken olmak zorunda olmasıdır. Aynı zamanda bu bir vatandaşlık gereğidir. Halil Fikret Bey, Cumhuriyet'e ve inkılâplara sahip çıkan bir inkılapçıyı şöyle tarif etmektedir:

> "En mesut inkılâpçı; yeni mefkûreleri süratle benimseyen ve onları memleketin her tarafında tatbik etmek için canla başla çalışan kuvvetli, mütesanit, cesur, azimkâr ve mefkûreci bir münevver tabakanın teşekkül ettiğini gören kimse." (Halil Fikret: 90 / 226)

Toplumsal hayatta yeni bir düzenin gerekliliğine inanan aydınlarımız, bunun herkesin üzerine düşen vazifeyi yerine getirmesiyle mümkün olacağına inanmaktadırlar. Bu nedenle okullardaki içtimaiyat dersleri için yeni kitaplar hazırlanmış, bazı yabancı kitaplar da tercüme edilmiştir.

M. Nermi Bey'in "Siyasî Telakkiler ve Cemiyet" başlıklı yazı dizisi de örnek olarak sunulan yazı dizilerinden biridir. Burada, Eski Yunan sitelerindeki devlet yapısı ve toplumsal yaşam gözler önüne serilmiştir. M. Nermi Bey'in bu yazısının da sosyoloji öğrenimi görmüş biri tarafından değerlendirilmesinin faydalı olacağına inanmaktayız. Fakat, yıllardır bize büyük bir medeniyet olarak gösterilen Eski Yunan sitelerinin vahşi ve insafsız yapısı, bu yazı dizisinde bir şamar gibi yüzümüze inmektedir. Anlayabildiğimiz kadarıyla yazılarda devlet yapısı övülmektedir. Fakat çıkarılan bazı kanunlar var ki bunlar, toplum hayatını kolaylaştırmak yerine fertleri köleleştirmektedir.

Mehmet İzzet Bey'e göre, halkın, kendini yönetme işini temsilcilerine bırakması, onlara duyulan bir güvenin sonucudur. (Bkz.: 64) Hubert'den tercüme ettiği ve Fransa'daki siyasî partilerin durumunu sergileyen yazı dizisinde, siyasî yapılanmanın nasıl olması gerektiği anlatılmaktadır. Hiçbir parti programına millî meseleleri almamaktadır. Bunu, partilerin yerel komiteleri gündeme getirmekte ve partiler kanalıyla bu meseleler parlamentoya taşınmaktadır. Bizce bu yazı, çok partili hayata henüz geçmemiş olan bir memleket için, dikkate değer yazılardan biridir.

"Anadolu'daki Dinî ve İçtimaî Zümreler"in sergilendiği yazılar, o günkü toplumsal hayatımızdan kesitler sunmaktadır. Bunlar arasında en dikkate değer olanı Yusuf Ziya Bey tarafından kaleme alınmış olan "Anadolu'da Alevi Köyleri ve Bunların İtikat ve Adetleri" adlı yazı dizisidir. Bu yazı dizisi, birtakım tepkiler almış olmasına rağmen, oldukça önemli bir yazı dizisidir. Çünkü bu yazıda sadece toplumsal yaşam değil, birtakım folklorik unsurlar da göze çarpmaktadır. (Bkz.: 68)

O dönem aydınlarımızın Batı basınını takip etmesi ve ülkemiz hakkında çıkmış olan olumsuz yazılara cevap vermesi de dikkatimizi çekmektedir. Mehmet Emin Bey'in Deutsche Algemanie Zeitung muhabiri Max Fischer'e yazdığı cevabî yazılar bunun tipik örnekleridir. (Bkz.: 71-72)

Yazarlarımız, Türkiye'de bir fikir buhranı olduğunu iddia etmektedirler. Bu konuda Mehmet Emin Bey, Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey, Mehmet İzzet Bey, Halil Fikret Bey görüşler öne sürmektedirler. Genelde birleştikleri nokta, inkılâp dönemlerinde bu tür fikrî durgunlukların olmasının normal karşılanmasıdır. Çünkü Fransa'da bile, Fransız İhtilâli'nden önce çok kuvvetli olan fikir hayatı, ihtilâl sonrasında büyük bir durgunluğa uğramıştır. Halil Fikret Bey, bu durgunluğun geçici olduğunu ama bunu aşmanın yolunun da gençlerimize güvenden geçtiğini belirtmektedir. Yazarın, manevî durgunluktan kurtulabilmek konusundaki teklifleri dikkat çekicidir. (Bkz.: 76-78)

Türkiye'deki ilmî çalışmaların vücut bulduğu önemli yerlerden birisi Türkiyat Enstitüsü'dür. Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey, Türkiyat çalışmalarından bahsederken, Mehmet Emin Bey de bu enstitünün kuruluşunda yaşanan zorlukları hikâye etmektedir.

Türk inkılâbı sırtını ilme dayamıştır. Zaten Gazi'nin gösterdiği aydınlık yol da ilmin gösterdiği yoldur. Onun dilinde bu "Hayatta en hakiki mürşit, ilimdir." şeklinde dile getirilmiştir. Hemen bütün yazarlarımız, memlekette kuvvetli bir ilim hayatının vücut bulmasının gereğine inanmaktadır. Bunun için bir millî kütüphaneye, bir millî müzeye, bir millî tiyatroya ihtiyaç vardır. Arkeoloji, etnoloji, resim, mimarî, heykeltraşlık alanlarında da kuvvetli bir çalışma temposu gerekmektedir. Millî kültürle ilgili çalışmalar da hiç ihmâl edilemeyecek çalışmalardır. Darülfünûn dışında, yeni devletin hükûmet merkezinde de yeni bir üniversite kurulması ve bunun da devlet tarafından hem madden hem manen desteklenmesi gerekmektedir. Çünkü bu üniversite Türk milletinin şerefine uygun bir üniversite olmalıdır.

Ülkenin coğrafî özellikleri bilinmemektedir. Ziraat enstitüleri ve meteoroloji kurumları kurularak, bir ölçüde bu eksiklik asgariye indirilmiştir. Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey, bir yazısında Tıp Fakültesi'nin Avrupa'daki emsalleri ayarında olduğunu ama bilimsel çalışmalara katkı açısından onların çok gerisinde kaldığını belirtmekte ve memleketteki bu tür müesseselerin olur olmaz eleştirilerle yıpratılmasının bize hiçbir fayda sağlamayacağını ifade etmektedir. Çünkü bu tür eleştirilerin Avrupa basınında çarpıtıldığını, Türkiye'de doktor olmadığı, üç beş yabancı doktor sayesinde İstanbul halkının kendisine baktırabildiği tarzında yanlış yorumlara sebep olduğunu ve ülkenin çıkarları açısından son derece sakıncalı sonuçlar doğurabileceğini düşünmek gerekmektedir. (Bkz.: 86-87) Mehmet Emin Bey de üniversitelerimizden mezun olan gençlerimizde bir ideal eksikliği bulunduğunu, bunun için bir an önce tedbir alınması ve müderrislerin üzerlerine düşen vazifeyi yerine getirmeleri gerektiğini söylemektedir. (Bkz.: 87-88)

Bu dönemde tartışılan önemli konulardan biri de "akademi"dir. Bir kısım yazarlarımız akademinin gereğine inanırken, bir kısmı bunu gerekli görmemektedir. "Hayat Mecmuası",

aydınlarımız arasında bir anket yapmış ve onların görüşlerini aynen sütunlarına taşımıştır. (Bkz.: 93-95)

Mecmuada eğitim konusunda çok fazla sayıda yazı bulunmaktadır. Bu yazılardan bir kısmı ahlâkî kurallarla, bir kısmı çocuk eğitimiyle ilgilidir. Bizim için önemli olan, okullardaki eğitimle ilgili yazılardır. Bu yazılarda, hem eğitim problemleri dile getirilmiş, hem de çıkış noktaları gösterilmiştir. Eski eğitim sisteminden kurtulmak isteyen yeni hükûmet, yeni bir sistemi de getirmek zorundadır. Selim Sırrı Bey "Decroly Mektebi" başlıklı yazılarında, Belçikalı eğitimci Decroly'nin eğitim konusundaki düşüncelerini okuyucusuyla paylaşmaktadır. (Bkz.: 97) Bu konudaki bir diğer yazı da "Krick'e Göre Terbiye İlmi" yazı dizisidir. (Bkz.: 98)

Yazarlarımız, okullarımızda verilen eğitimin gençlerimizi hayata hazırlayamadığı, onlara şahsiyet kazandıramadığı görüşündedir. Bunda mekteplerin ruhî havasındaki bozukluğun da etkisi vardır. Öğretmenliği sevmeyen, öğrencilerine ideal aşılayamayan, hayattan bezgin öğretmenlerin okullarda işi yoktur. Bu kimseler ya kendilerine çekidüzen vermeli, ya da öğretmenlikten ayrılmalıdır. Gençler, okuldan mezun olacakları zaman, "Ne olacağım?" endişesini taşımaktadırlar. Oysa okul, kendilerini bu sorundan kurtarmalıdır. Mehmet Emin Bey, yararı olacağını düşünerek gençlere birtakım tavsiyelerde bulunmaktadır. (Bkz.: 101) Eğer okullarımız, gençlere beklediklerini vermekten uzaksa, bu durumda şimdiye kadar uygulanan sistemdeki aksaklıklar araştırılmalı ve eksikler giderilmelidir.

Meslekî eğitim konusunda dönemin Maarif Vekili Cemâl Hüsnü Bey'in yazdığı yazılar vardır. Cemâl Hüsnü Bey, mühendis ve mütehassıs olmak üzere Avrupa'ya öğrenci gönderebileceğimizi ama basit işçileri ve teknisyenleri bizim yetiştirmek zorunda olduğumuzu, bunun için de tedbirler aldıklarını söylemektedir. Öyle okullar açılmalıdır ki ilk tahsillerini bitiren kız ve erkekler, buralarda aldıkları eğitimle hayata atılabilmeli, üretken insanlar olabilmelidir.

Yazılar içinde yer alan "Tenassur Hadisesi" ünvanlı yazılar, o günün aktüel olaylarının mecmua sütunlarında yer aldığını göstermektedir. Birbirini takip eden ve her biri diğerinin cevabı niteliğinde olan bu yazılardan hareketle, bu mevzuun o günkü basında da bayağı uzun tartışmalara neden olduğunu düşünüyoruz. Burada, yabancı okulların içyüzü konusunda verilen bilgiler de uyarıcı olması bakımından dikkatimizi çekmektedir. Bu tartışmalarda olayın kültür buhranı mı, fikir buhranı mı olduğu konusunda ileri sürülen düşünceler de olayın bir başka boyutudur. (Bkz.: 109-115)

Bazı yazılarda yüksek tahsille ilgili problemlere dikkat çekilmiştir. Mehmet Emin Bey, bu konudaki en önemli problemi üniversite hocalarının işlerine gereken özeni göstermemeleri ve bu hocalara verilen ücretin onların yaşamını idame ettirmekten uzak olması olarak görmektedir. Bunun için kendisini bu işe adamış insanlara şans verilmeli, bir tüccar gibi ticaretle uğraşan ve vazifesini

ihmâl eden üniversite hocalarına tercih yapması teklif edilmelidir. (Bkz.: 116-118) Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey'e göre de okullarımızda yabancı bir dille eğitim yaptırmamalıyız. Yazar, İngilizce, Almanca, Fransızca gibi yabancı dillerin öğrenilmesini elzem görüyor. Fakat, yabancı bir dille eğitimi, Türkiye'nin bir müstemleke olmadığı düşüncesini öne sürerek reddediyor. (Bkz.: 119)

Batı medeniyetine girdiğimize göre o medeniyetin şaheserlerini ya da önemli eserlerini dilimize tercüme etmemiz gerekmektedir. Birçok yazıda buna dikkat çekilmiştir. Maarif Vekâleti tarafından, ünlü eserlerden ve klasiklerden bazı parçaların tercümesini ihtiva eden bir broşür de hazırlanmıştır. Sonraki yıllarda "Tercüme Bürosu"nun kurulmasıyla tercüme faaliyetlerine hız verilecektir.

Mecmua, Gazi'nin de Cumhuriyet'i emanet ettiği gençlere güvenmeyi kendisine şiar edinmiştir. Bu nedenle onlar için bir özel sayı da hazırlamıştır. Gençlerden istenen şey, ilme sarılmaları, onun önemini kavramaları ve kendilerini yetiştirmeleridir. Türk Ocakları, gençleri yönlendirebilecek kurumlardan biridir. Bu ocaklar, hem memleket gençliğini yetiştirecek, hem de halkı eğitecektir.

Gençlerden beklenen bir başka şey de onların, Anadolu'nun ücra köşelerine giderek ilmin ışığını oralara taşımalarıdır. Gençler buralarda, halkla birlikte hem zorlukları yaşayarak hayata alışacaklar, hem de başarının lezzetini duyacaklardır. Mehmet Emin Bey, böylesi bir mücadeleyi göğüslemek isteyen gençleri engelleyen ebeveyn ve öğretmenleri eleştirmektedir. Avni Bey ve Ziyaettin Fahri Bey de yazılarında gençleri "Halka Doğru" gitmeye teşvik etmektedir.

İlk başlarda "halka doğru" diye sloganlaşan bu akım sonraları "mektepten memlekete" diye de anılacak ve bu hareket, "Köy Enstitüleri" ile en son merhalesine ulaşacaktır.

> "Mektepten memlekete diye özetlenen ilkeler toplamı; edebiyatı İstanbul dışına taşırmak, halkımızın ve tarihimizin gerçeklerini yansıtmak, yazı dili yerine konuşma dilinin canlılığını koymak, ulusal edebiyat öğelerinin geleneğinden yararlanmak, Türkçeyi hiçbir şekil gereğine feda etmemek bilincine varmak, Cumhuriyet yönetiminin halkçı ülkücülüğüne katılmak demektir. Artık kendileri de Anadolu'da görevler alan sanatçılarımız, coğrafyamızın özel nitelikleri içinde daha başka türlü duygulanmaktadırlar." (Mutluay: 1973: 170)

Yüzyılın başında, 1902 yılında "Anadolu" adı kullanılmaya başlanır. Bu dönemde çıkmaya başlayan "Anadolu", "Meşveret", "Anadolu Çantası" gibi gazetelerde Anadolu, "Mukaddes Vatan", "Sevgili Küçük Asya", "Mübarek Anadolu" olarak tavsif edilmektedir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında

da tazeliğini koruyan bu düşünceler aydınlarımızın bulduğu samimi ve sağlam düşüncelerdir. (Yalçın: 1997: 112-117)

Diyebiliriz ki Hayat Mecmuası'ndaki yazıların büyük çoğunluğunda bu düşünce dile getirilmiştir. Kimi yazılarda bu oldukça açık bir biçimde ifade edilirken, kimisinde yazıların içine sindirilmiştir.

Cumhuriyetin değer verdiği ve toplumdaki hak ettiği yeri kazandırdığı bir diğer kesim kadınlarımızdır. Hayat Mecmuası, gençlik nüshası gibi, bir de kadınlarımız için özel sayı hazırlamıştır. Bu nüshadaki yazıların çok derin şeyler anlattığını söylememiz oldukça zordur. Zaten o tarihlerde kadınlara seçme ve seçilme hakkı da henüz verilmemiştir. Bu nedenle, bu yazıları kaleme alan bazı kadın yazarlarımızın, daha kendi kabuklarından tam olarak çıktığını göremiyoruz. Türk kadını, hâlâ evinin kadınıdır, çocuklarının terbiyesiyle ve ev işleriyle meşguldür. Sosyal hayattaki yeri, eskisinden farklı değildir. İş hayatına da atıldığı pek söylenemez. Bütün bunlar "Kadınlara Seçme Seçilme Hakkı"nın verildiği 5 Aralık 1934 tarihinde değişecektir.

Kadınlarla ilgili yazılar içinde eski aile hayatımızla yenisinin bir karşılaştırması yapılmaktadır. Yeni devletin, Türk kadınına verdiği değer, Başvekil İsmet Paşa'nın cümlelerinde kendini göstermektedir. Cevat Bey ise, yeni aileyi şekillendirecek olan kadının, hem toplumu değiştirebileceğini, hem de iktisadî hayatta bir rolü olabileceğini söylemektedir. (Bkz.: 135)

Dil konusundaki yazılarda özellikle imlâ problemleri ve yabancı kökenli kelimeler üzerinde durulmaktadır. Bu kelimeler arasında günlük hayatta çok sık kullandığımız, selamlaşmayla ilgili kelimeler de vardır. Ali Canip, Köprülüzâde Mehmet Fuat, Avni, Ayin ve Avram Galanti Beylerin dil konusunda vermiş oldukları bilgiler, dikkat çekicidir. (Bkz.: 136-141)

İnkılâplarla ilgili yazılarda yazarlarımız, inkılâbımızı tanıtmak hususunda hepimize bazı görevler düştüğünü söylemektedirler. Kimisi inkılâbımızı tanıtamadığımızdan şikayetçidir. Bu yazılar içinde özellikle Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey'in "İnkılâp Terbiyesi" başlıklı yazısı dikkat çekicidir. Çünkü yazar, inkılâbımızı tanıtmak için "inkılâp müzeleri" kurmamızı teklif etmektedir. Bu müzelerde, "...inkılâbımızın muhtelif safhalarına ait muhtelif vesikalar, hatıralar, eşyalar, grafikler, haritalar, resimler..." bulunacaktır. İnkılâp terbiyesi için mutlaka bu tür müzelere ihtiyacımız vardır. Yazarı böyle bir fikre sevkeden âmil, Rusya'yı ziyaretinde gördüğü bu tür müzelerdir. Bolşevikler de gerçekleştirdikleri büyük ihtilâli halka tanıtmak için "inkılâp müzeleri" kurmuşlardır. (Bkz.: 145-146)

Mehmet Emin Bey de inkılâbımızı ne dış dünyaya, ne de yeni nesle anlatamadığımızdan şikayetçidir. Türk inkılabının anlaşılabilmesi ve anlatılabilmesi için, öncelikle, bu inkılâbın niçin yapıldığının sebepleri ortaya konmalı ve bu vasıtayla inkılâbın ideolojisi yapılmalıdır. (Bkz.: 146)

Mehmet İzzet Bey ise lâik eğitim konusunda, iki yoldan birinin tercih edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Ya Fransa gibi tam lâikliği uygulayıp eğitimin hiçbir kademesinde din eğitimine yer vermeyeceğiz ya da Hollanda'daki gibi bu işi ilahiyat fakültelerine bırakacağız. Oysa Türkiye'de bunun her ikisi de uygulanmaktadır. Bu da okullarımızda din eğitimi konusunda bir kargaşa oluşturmaktadır. (Bkz.: 147-148) Mehmet Emin Bey de laiklik mevzuunu ele aldığı yazısında, lâiklikten çok eğitim üzerinde duruyor. Çünkü eğitim, lâiklikle ortaya çıkacak vicdanî boşluğu doldurabilecek yegâne şeydir. Fakat eğitim sahasında da önemli problemlerimiz vardır. Bunlardan biri yeteri kadar okul ve dersliğin bulunmamasıdır. Eğer vicdanî boşluk doldurulamazsa, her tür düşüncenin rahatlıkla yayılabileceği bir ortam oluşmuş olacaktır. (Bkz.: 149)

Sadri Ethem'in yazısında da "Türk İnkılâbının Karakteri" etraflı bir surette anlatılmaktadır. Yazara göre bu inkılâbın en önemli tarafı, bize millîliğimizi öğretiyor olmasıdır. (Bkz.: 152)

Harf inkılâbının "Hayat Mecmuası" açısından ayrı bir yeri olduğunu düşünüyoruz. Bu konudaki genel bir bilgiyi, "Giriş" kısmında vermiştik. Harf inkılâbı hemen o günlerde kararlaştırılmış ve uygulanmış olan bir hareket değildir. Bu inkılâbın oldukça eski bir gelişim safhası vardır. Harfler konusundaki ilk hareket, Antepli Münif Efendi tarafından başlatılmıştır (1862). Sonraki yıllarda Azerbaycanlı Ahundzâde Mirza Fetali (1857), Sadrazam Keçecizâde Fuat Paşa (1863), İbrahim Şinasi (1869), Ebuzziya Tevfik (1884), Feraizcizâde Mehmet Şakir Efendi (1894), Şemsettin Sami Bey (1900), Ahmet Hikmet ve Celâl Esat Beyler (1913), Enver Paşa (1914) gibi şahısların ve Istılahat-ı İlmiye Encümeni (1914), Islah-ı Huruf Cemiyeti, Huruf-ı Munfasılacılar gibi cemiyet ve toplulukların, Arap harflerinin ıslahı ya da Latin harflerinin kabulü konusunda teklif ve çalışmaları vardır. 1 Kasım 1928 tarihinde gerçekleşen "Harf İnkılâbı"nın böyle uzun bir geçmişi vardır. (Ülkütaşır: 1991: 15-28)

"Hayat Mecmuası" sütunlarında, harf inkılâbı yapılmadan önce, bu konuda lehte ve aleyhte bazı yazılar çıkmıştır. Fakat kanun kesinleştikten sonra, inkılâba sahip çıkılmış ve başarılı olmak için elden gelen azami gayret gösterilmiştir. Harf inkılâbıyla birlikte tüm ülke sathında bir maarif seferberliği başlatılmış, her yaştan insanlar "Yeni Türk Harfleri"ni öğrenmek için sıralarda ders görmeye başlamışlardır. Aslında bu hareket, "halka doğru" düşüncesinin en iyi uygulandığı bir safhadır.

Daha kanun yürürlüğe girmeden, mecmua sayfalarında tek tük yazılar yeni harflerle yazılmaya başlanmıştır. Kelimelerin yazımı ve imlâ kuralları konusunda da birtakım malûmat okuyucuların bilgisine sunulmuştur. Harflerin seçimi konusunda çeşitli tartışmalar da yaşanmıştır. Avni Bey "Yeni Harfler" başlıklı yazısında böyle bir tartışmaya girmiş ve bazı harf tekliflerinde de bulunmuştur. Türk Dili Encümeni azalarından Ahmet Cevat Bey de bazen açıklama yapmak

zorunluluğunu hissetmiştir. Türk Dili Encümeni'nin dilimizin grameri konusunda hazırlamış olduğu raporun bir kısmı da okuyucuyu bilgilendirmek amacıyla mecmuada yayınlanmıştır. (Bkz.: 157-160)

Yeni harflerin tüm yurt sathında yaygınlaştırılması konusunda öğretmenlere büyük sorumluluklar yükenmiştir. Anadolu'nun en ücra köşelerinde bile bu işe, öğretmenler gerekli alâkayı gösterecek ve Türkiye'nin çehresini değiştireceklerdir.

Türk Dili Encümeni tarafından bir süre sonra bir "İmlâ Lügati" hazırlanmıştır. Bu lügat konusunda Hasan Âli Bey, iki tanıtım yazısı yazmıştır. Harf inkılâbının yapıldığı ilk aylarda böyle bir lügatin hazırlanması, gerçekten takdire şayandır. Sonraki yıllarda Türk Dili Encümeni adlı bu heyet "Türk Dil Kurumu" hâline çevrilecektir.

Yazarlarımız dış dünya ile ilgili olayları da yakından takip etmektedirler. Zeki Mesut Bey'in yazılarında bunları yakından hissediyoruz. (Bkz.: 168-172)

Fikir yazılarında bizim görebildiğimiz önemli bir ayrıntı var. Bütün yazarlarımız, Gazi'ye sonsuz bir güven duymaktadır. Yazılarında bunu her vesile ile hissettirmektedirler. Onun yaptığı işlerin, doğruluğuna inandıkları için de yine sonsuz bir sadakatle inkılâpları sahiplenmekte ve bu inkılâpların halk nezdinde gereken ilgiyi görebilmesi için azami gayreti göstermektedirler. Aslında Türk inkılâbının başarılı olmasının altında yatan gerçek de bize göre, aydınlarımızın onları sahiplenmiş olmasıdır.

Edebiyat yazılarında daha çok Köprülüzâde Mehmet Fuat, Ali Canip, Nahit Sırrı ve Ziyaettin Fahri imzalarına rastlıyoruz.

Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey'in saz şairlerimizi tanıtan yazıları, onun önce "İkdam" gazetesinde tefrika edilen daha sonra da kitaplaştırılan "Türk Saz Şairleri" adlı eserinde verilen bilgilerden daha fazlasını ihtiva etmektedir. Bu eser üzerinde yaptığımız karşılaştırma sonucunda gördük ki Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey, kitabında birçok şairin bir cümle içinde adından bahsetmiş, onlar hakkında birkaç cümle ile de olsa malûmat vermemiştir. (Köprülü: 1962) "Hayat"taki yazılarda hem bu eksikliğini telafi etmiş, hem de birkaç şair hakkında vermiş olduğu daha önceki malûmat üzerinde düzeltmeler yapmıştır. (Bkz.: 183-191) Ali Canip Bey'in yazıları ise tamamen tanıtıcı nitelik arz etmektedir. Aslında birçok yazarımız, kütüphanelerde araştırmalar yaparken karşılaşmış oldukları birtakım mevzuları ya da isimleri, haklarında kısa da olsa malûmat vererek tanıtmışlardır. Onların bu gün için çok basit gelen bu tanıtım yazıları, o gün için oldukça önemli adımlar olarak görülmektedir. Zaten sonraki araştırmalar için de bu çalışmalar birer ışık olmuştur. Sadettin Nüzhet Bey de aynı çalışma tarzını ve aynı ideali sürdüren bir yazarımızdır. O, yaptığı hiçbir çalışmayı şöhret kazanmak için yapmamıştır. Ziyaettin Fahri Bey'in yazısında yer alan "Şimdilik toplamak... Tetkik ve tahlil ve

terkip ve sonra..." ifadesi, onun idealist tarafını gösteren bir delildir. Halk şiiri sahasında 16 saz şairi, 7 tekke şairi tanıtılmıştır. Ayrıca Halk Bilgisi Derneği tarafından hazırlanan "Seçme Halk Şiirleri" adlı eserde, halk şiirimizden örnekler sunulmuş, bu eser hakkında bir de tanıtım yazısı yazılmıştır. Gerçek kültürün halkta bulunduğunun söylendiği ve halkçılığın yaygınlaştırılmaya çalışıldığı bir dönemde, halkın içinden yetişmiş şairlerin tanıtılması, bu konuda atılmış olan önemli bir adımdır.

Bizde ilk defa Ziya Gökalp'in dikkat çektiği bir sahaya, halk kültürü araştırmalarına ilişkin olarak bir derneğin kurulması da ayrıca not edilmesi gereken bir noktadır. Bu derneğin adı "Halk Bilgisi Derneği"dir. Bu dernek vasıtasıyla hem halkiyata ait çalışmalar yapılmaya, hem de bu alanla ilgili yayınlar çıkarılmaya başlanmıştır. Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey, memleketimizi tanımadığımızdan şikayetçidir. Yazar, Sovyet Cumhuriyetleri İttihadı'nı gezdiği sırada, burada her cumhuriyetin maddî ve manevî özelliklerini araştırmak üzere kurulmuş cemiyetler ya da teşkilatlar görür. Eğer Türkiye'de de Türk Ocakları ve Muallim Birlikleri vasıtasıyla böyle teşkilatlar kurulursa, memleketi tanımak her açıdan daha kolay olacaktır. Yazar, bu tarz bir eğitim merkezinin programını yazısında göstermektedir. (Bkz.: 197) Halk Bilgisi Derneği, o dönemde hem "Halk Bilgisi Mecmuası" adıyla kendi yayın organını kurmuş, hem de "Halk Bilgisi Toplayıcılarına Rehber" adıyla halkiyat çalışmaları yapacaklara yol gösterecek bir rehber yayınlamıştır.

Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey, "Halk Bilgisi Derneği" ve "Türk Felsefe Cemiyeti" gibi özel kuruluşların, Türkiye'deki ilmî hareketi kuvvetlendireceğine inanmaktadır.

Divan edebiyatı konusunda yazılmış yazıların büyük çoğunluğu Ali Canip Bey'e aittir. Bu yazıların bir kısmı Divan edebiyatı hakkında bilgi verirken, oldukça büyük bir yekûn tutan kısmı, şair ve nâsirlerin tanıtımına ayrılmıştır. Tanıtılan şair ve nâsirler için yazar, hayranlık ifade eden cümleler kullanmaktadır. Hayat Mecmuası'nda yer alan bu yazılarda 32 Divan şairi , 6 da nâsir tanıtılmıştır. Divan şairlerinden 3'ü Mihrî, Natüvan ve Nâdire adlı kadın şairlerdir. Şair ve nâsirlerin hem hayat hikâyeleri, hem de eserlerindeki özellikler bu yazılarda dile getirilmiş, bu eserlerden örnek şiirler veya bölümler yazılara eklenmiştir. Fakat, rahatlıkla söyleyebiliriz ki bu yazıların hiçbirinde, bu şairleri yerin dibine batıran hiçbir ifadeye rastlamadık.

Yeni Türk Edebiyatı sahasındaki yazıların içeriğindeki genel kanaat, Batı medeniyeti dairesine girdikten sonra, edebiyatımızın Batı eserlerini taklitten öteye gidemediği yolundadır. Özellikle Divan edebiyatı ile Batı tarzı Türk edebiyatını karşılaştıran bazı yazarlarımız, Divan edebiyatımızın da bir taklit mahsulü olduğunu, fakat bu taklit neticesinde büyük üstatlar da yetiştirdiğimizi ve kendi şahsiyetimizi bulduğumuzu söylemektedirler.

Ali Canip Bey'e göre Servet-i Fünûncular, milletin Garplılaşma ihtiyacını tatmin etmiş ve Garp edebiyatı tekniğini memlekete getirmiş olmaları dolayısıyla mühim bir mevki kazanmışlardır.

Fakat yazar, onların kullandıkları dili de eleştirmeden geçememektedir. Bu konuda özellikle Cenap Şehabettin'i kötü bir örnek olarak göstermektedir. Tevfik Fikret'in ölümünün XV. Yıldönümü münasebetiyle kaleme alınan iki yazıda da şairin şanatçı kişiliği anlatılmaktadır. Serveti Fünun döneminin ele alınan diğer şahsiyetleri de Süleyman Nazif, Saffeti Ziya ve İsmail Safa'dır. (Bkz.: 223-227)

Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey ve Fazıl Ahmet Bey, Ahmet Haşim'in "Piyale" adlı şiir kitabını tanıtan yazılar yazmışlardır. Fakat bu yazılarda, kitaptaki şiirlerden çok, şairin kitaba eklediği ve şiir üzerine düşüncelerini aktardığı "Şiir Hakkında Bazı Mülâhazalar" adlı makalesi daha dikkatli bir gözle incelenmiş ve tanıtılmıştır.

Millî Edebiyat'ın sınırları içine giren yazılarda, öncelikle "Yeni Lisan" hareketi üzerine bilgi verilmiş, Ali Canip Bey, Ömer Seyfettin ile birlikte yaptıkları mücadeleyi anlatmıştır. Ömer Seyfettin hakkındaki iki yazı da yine Ali Canip Bey tarafından kaleme alınmıştır.

Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı içinde yer alan yazılarda bazı tartışmalar da vardır. Bunlardan biri Ali Canip Bey'in bir yazısına Vasfi Mahir Bey'in verdiği bir cevabı içermektedir. Yazı, "Yeni Edebiyat İçinde Eski Estetik Zihniyet" başlığını taşımaktadır. Bu yazıda Ali Canip Bey, Divan edebiyatına karşı olumsuz bir tavır takınmıştır. Onun bir kurallar manzumesi olduğunu söyleyen yazar, bazı ayetler ve hadisler bilinmediği takdirde bazı beyitlerin anlaşılmasının mümkün olmadığını ifade etmektedir. Aslında Vasfi Mahir Bey, Divan edebiyatını savunmak amacıyla buna bir cevap yazısı yazmamıştır. Sadece cevabî yazısında kullandığı ifadelerle, Divan edebiyatını savunur bir çizgide durduğu gözlenmektedir. Ali Canip Bey'in Divan edebiyatı konusundaki görüşlerine katılmamaktadır. (Bkz.: 235)

Hayat Mecmuası'nda bahsi geçen ve tanıtılan bir grup vardır. Bu grup kendilerine "Yedi Meş'ale" adını takmışlardır. Tok Sözlü Kâri müstear adıyla bir yazı kaleme alan yazar, bu topluluğu tanıtmakta, onları fazla iddialı bulmakta, hiçbir şey ortaya koymadan çok konuşmakla suçlamakta ve uzun soluklu bir edebî okul olacaklarına inanmamaktadır. Yedi Meş'ale'yi ilk çıkardıkları kitaptan hareketle tanıtmaya çalışan yazar, onların kaderi hakkındaki tahminlerinde yanılmamıştır. Bir süre sonra "Yedi Meş'aleciler" dağılmıştır.

Güzel ve sade Türkçenin temsil edildiği eserler olarak nitelenen "Miras" ve "Çoban Çeşmesi" adlı eserler, Ali Canip Bey'in takdirini kazanmıştır. Bu eserler hakkında başka tanıtım yazıları da yazılmıştır. Eserleri ve eserlerindeki özellikler üzerine en çok bilgi verilen şair Faruk Nafiz'dir. Faruk Nafiz, mecmuadaki çeşitli yazılarda, değişik taraflarıyla tanıtılmıştır.

Nahit Sırrı Bey'in 1928 yılı içerisinde yayınlanan ve tefrika edilen eserlerin bir listesini sunduğu yazısı, edebiyat araştırmacıları için oldukça değerli bir yazıdır.

Hayat Mecmuası'ndaki birçok yazıda değinilen Batı edebiyatını tanımak düşüncesi, Batı edebiyatı konusunda da oldukça fazla sayıda yazı çıkmasına neden olmuştur. Bu yazılarda hem Fransız ve İngiliz edebiyatındaki önemli merhaleler anlatılmış, hem de ünlü şair ve yazarlar hakkında bilgi sunulmuştur. Yazıların bir kısmı, Batı edebiyatındaki o günkü gelişmeleri konu almaktadır. Aslında Batı edebiyatı genel ifadesi için de Fransız edebiyatı demek yanlış olmaz. Yazarlarımızın büyük çoğunluğu Fransızca bildiklerinden ve önceki dönemlerde Fransız şair ve yazarlardan etkilendikleri için, bazı metinleri Fransızca çevirilerinden çevirmişlerdir. Batı edebiyatıyla ilgili yazılarda Fransız, İngiliz, Alman, Rus, Ukrayna, Norveç, İspanyol, İsveç, İtalyan, Çek, Macar, Leh edebiyatlarıyla ilgili tanıtımlar yapılmıştır. (Bkz.: 245-262)

Ali Canip Bey'in edebî akımlarla ilgili yazıları ve şiir ve roman nazariyatı üzerine yazılan yazılar da o günün okuyucusunu bilgilendirmek açısından, oldukça önemli bir vazifeyi yerine getirmiştir. Nahit Sırrı Bey'in "Roman, Büyük Hikâye ve Hikâye Hakkında Birkaç Mülâhaza" adlı yazıları, mecmuada, tahkiyeli eserlerdeki teknik üzerinde duran tek yazı dizisidir. Bu nedenle bizce önemlidir. (Bkz. 275-280)

Hikâye ve roman tahlillerinde hem bizim edebiyatımızdan, hem de Batı edebiyatından eserlere yer verilmiştir. Bu eserler şunlardır: Son Yıldız, Bahar ve Kelebekler, Yakılacak Kitap, Şimşek, Kına Gecesi, Bu Toprağın Kızları, İki Süngü Arasında, Bir Kadın Düşmanı, Yeşil Gece, Gönül Gibi; Faust, Gösta Berling Efsanesi, İklimler, Salammbo, Georgette Garou, Le Journal İntime, Vahşi Tesmiye Edilen Hayvanların Hayatı, Erromango. Bu eserlerin tahlil edildiği yazılar, bir tahlil yazısından çok bir tanıtım yazısı hüviyetindedir. Genelde uzun uzadıya, eserin konusu özetlenmektedir. Teknik bilgiler yok denecek kadar azdır. (Bkz.: 281-290)

Edebiyat yazıları içinde en çok dikkati çeken yazılar, edebiyat eğitimi konusunun ele alındığı yazılardır. Bu konuda yazı yazan, Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey dışındaki diğer yazarlar, Ali Canip Bey, Hasan Âli Bey, Refik Ahmet Bey, Mehmet Saffet Bey, orta öğretimde Divan edebiyatının okutulmasını sakıncalı bulmaktadırlar. Ali Canip Bey bunu, modern eğitimin bir gereği olarak görmektedir. Özellikle Gustave Lansone'un fikirlerinden etkilenen yazar, her vesile ile onun eğitim konusundaki tekliflerini gündeme getirmektedir. Aslında onun ret gibi görünen bu tavrı, sosyal faydanın bir gereği olarak açıklanabilir. Ona göre Divan şiiri ruhsuzdur, hayattan uzaktır. Belirli kalıpların içine sıkışıp kalmıştır. Halk edebiyatı halkın duygu ve düşüncelerini dile getirdiği hâlde şairlerin büyük çoğunluğu ümmî olduğu; tasavvuf edebiyatı da hayattan uzak ve dünyayla bağlarını koparmış bir edebiyat olduğu için orta öğretimde öğretilmesini doğru bulmamaktadır. Ali Canip Bey'in bu görüşünü, yukarıda bahsettiğimiz diğer şahıslar da desteklemektedir. (Bkz.: 294-302)

Tiyatro konulu yazılarda, tiyatro hakkında genel bilgiler yanında, tiyatro nazariyatı ile ilgili bilgiler de verilmiştir. Bu yazılarda bizi ilgilendirenler, Türk tiyatrosuyla ilgili olanlardır. Abdülhak Hamit Bey, Hikmet Şevki Bey ve Nurullah Atâ Bey, tiyatromuzun tutulduğu adaptasyon hastalığını eleştirmektedirler. Onların ilk anda karşı çıktıkları, Fransız tiyatro eserlerinin Türk hayatına adapte edilmesidir. O yıllarda Fransa'daki tiyatrolarda, aile hayatını hiçe sayan ve cinselliği ön plâna çıkaran oyunlar oynanmaktadır. Bu eserler, adapte edilince, sanki, Türk toplumunda da bu tür olaylar vukua geliyormuş gibi bir hava yaratmaktadır. O nedenle, bu eserler adapte edilmemeli, olduğu gibi tercüme etme yolu tercih edilmelidir. Fransız tiyatro seyircisi ile Türk seyircisinin de karşılaştırıldığı bu yazılarda, Fransızlar'ın tiyatroya eğlenmek için, Türkler'in bir şeyler öğrenmek için gittikleri ortaya çıkmaktadır. Bu durumda Türk tiyatro muharrirleri, daha büyük bir sorumlulukla karşı karşıya kalmaktadırlar. Hikmet Şevki Bey, "Hangi Eserlere Muhtacız?" adlı yazısında, muhtaç olduğumuz tiyatro eserleri konusunda bir bilgi de sunmaktadır. (Bkz.: 314-317)

Reşat Nuri Bey, Türk tiyatrosunun sorunlarını yansıtan "Tiyatromuzun Bugünkü Hâli" adlı yazı dizisinde, tiyatroların mutlaka devlet tarafından desteklenmesi gereğini vurgulamaktadır. Darülbedayi ilk başta, devlet tarafından büyük destek görürken, savaşla birlikte yaşanan ekonomik sıkıntılar nedeniyle kaderiyle baş başa bırakılmıştır. Eğer Cumhuriyet hükûmeti, eğitim ve güzel sanatlara verdiği desteği, tiyatrolara da verirse, Türk tiyatrosu çıkmazdan kurtulacaktır. Reşat Nuri Bey'in bu yazılarda önemli bir teklifi vardır. O da; devletin bir konservatuvar kurması ve burada yetenekli oyuncuların yetiştirilmesine imkân sağlanmasıdır. Aslında her büyük şehirde de bir tiyatro trupu oluşturulabilir. Fakat devlet mutlaka bir konservatuvar açmalı, gençlere imkân yaratmalıdır. Önemli olan, tiyatro için para ayırmak değildir. Önemli olan bu paranın nasıl kullanılacağı ya da kullanıldığıdır. Çünkü bu durum, suiistimallere de açıktır. (Bkz.: 321-322)

Hayat Mecmuası'nda temsillerin ya da oyunların tanıtıldığı yazılarda bahsi geçen eserler şunlardır: Phédre, Figaro'nun İzdivacı, Chanette Claire, La Dame aux Camillé, Emilia Galotti, Egmont, Muhammet, Hortlaklar, Kör. Ayrıca mecmuanın 142. Sayısında "Ankara Postası" adlı filmin de tanıtımı yapılmıştır. (Bkz.: 326-330)

Tiyatro yazılarında, tiyatronun sinema karşısında geri plâna düşmeye başladığı da belirtilmektedir.

Sanat yazılarında da yapılan inkılâpların tesirini görmek mümkündür. Halil Bedi Bey, Türk ve Batı musikisini karşılaştırmakta, bizdeki çeyrek seslerin Batı musikisi karşısında bir kazanç olarak değerlendirilebileceğini belirtmektedir. Bir yazısında da yazar, çeyrek sesleri bir illet olarak görmektedir. Ona göre, çeyrek seslerden kurtulamadığımız takdirde Batı formunda musiki eserleri ortaya koyabilmemiz mümkün değildir. Yazar, bize, özellikle Rus musikisini model olarak

göstermektedir. Batı musikisinde üç ana ekol vardır. Bunlar; İtalyan, Alman ve Fransız ekolleridir. Batı musikisindeki diğer ekoller hep bu ana ağaca bağlı tali ekollerdir. Rus besteci Glinka, Venedik'te musiki öğrenimi görmüş, fakat ülkesine dönünce almış olduğu eğitimi kendi halk şarkılarında uygulamıştır. Yani, halk içindeki musikiye yönelmiştir. Onu takip eden "Beşler" de Rus musikisini güçlendirmişlerdir. Yazarın "Sosyalist Sovyet Cumhuriyetleri İttihadı'nda Musiki Hayatı" adlı yazısı, musikinin nasıl bir propaganda aracı olarak kullanılabileceğini en güzel biçimde örneklemektedir. O hâlde bize düşen, gençlerimizi Batı müziği eğitimine göndermek; fakat onların halk şarkılarımıza yönelmelerine de gayret göstermektir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında Avrupa'ya musiki tahsili için giden beş genç vardır. Bunlar: Cemâl Reşit Rey, Ulvi Cemâl Erkin, Hasan Ferit Alnar, Ahmet Adnan Saygun ve Necil Kâzım Akses'tir. Bu beş isim, Batı musikisi tahsili görmüşler; fakat Türk musikisinde beklenen çığırı açamamışlardır. "Türk Beşler'i" olarak adlandırılan bu bestecilerimize, bu adın yakıştırılmasının da Rus musikisindeki "Beşler" ekolünden mülhem olduğunu düşünüyoruz. Halil Bedi Bey'in yazılarında sadece Cemâl Reşit Bey'in adı geçmektedir. Yazar, ondan umutla bahsetmekte ve "belki de beklediğimiz musiki dâhisinin o olduğunu" söylemektedir.

Türk musikisiyle ilgili yazıların genelinde, halk musikisine yönelme tavsiye edilmektedir. Bu tavsiyeye rağmen yazarlarımız, halk musikisiyle ilgili, özellikle bu konuyu ele alan bir ya da birkaç yazıyı kaleme almak ihtiyacını hissetmemişlerdir. Çünkü bizim musiki formumuz ile Batı musikisi formu birbirine uymamaktadır. Halk musikimizi olduğu gibi korumamız da bu nedenle söz konusu olamayacaktır. Ya musikimiz eski şekliyle devam edecek, ya da Batı formlarına uydurulacaktır. İşte bu çelişki ve bocalama, günümüzde dahi kendini göstermektedir. Çünkü asırların getirmiş olduğu bir musiki ağacını ortadan kaldırmanın imkânı yoktur. Halil Bedi Bey, tüm dünyadaki halkiyat çalışmalarından yola çıkarak bizim de halk türkülerimizi "plaklara aynen zapt" şeklinde toplamamızı tavsiye etmektedir. Fakat bu türkülerin aynen icra edilmesini de istememektedir. Bu nedenle, bize Cemâl Reşit Bey'in yaptığı "halk türkülerini armonize etme" yolunu göstermektedir. Eğer bu yapılamazsa, Batı sazlarıyla Türk musikisinin icrası da mümkün olamayacaktır. Yazar, Cemâl Reşit Bey'in 12 halk türkümüzü armonize ettiğini, bunlardan dördünün Paris'te Gedroffe Tiyatrosu'nda icra edildiğini ve halk tarafından beğenilip uzun süre ayakta alkışlandığını "Anadolu Türküleri Paris'te" adlı yazısında bildirmektedir. (Bkz.: 344)

"Musikişinaslarımızı Tanıyalım?" başlığı altında tanıtılan Klarnetist Zâti Bey ve Flütist Saffet Bey'i bugün birçok musiki öğretmeni dahi bilememektedir. Oysa Türk musikisinde nice önemli bestekârlar ve nice ozanlar vardır. Fakat bunların hiçbiri tanıtılmamıştır. Hatta bir dönem Türkiye'de Türk musikisi ile ilgili yayınlar yasaklanmıştır. Bu da Atatürk'ün 1 Kasım 1934 yılında mecliste yaptığı bir konuşmadan yola çıkılarak yapılmıştır. Atatürk konuşmasında şöyle demektedir:

> "... Bugün dinletilmeye yeltenilen musiki yüz ağartacak değerde olmaktan uzaktır. Ulusal, ince duyguları, düşünceleri anlatan; yüksek deyişleri, söyleyişleri

> toplamak onları bir gün önce, genel, son musiki kurallarına göre işlemek gerektir. Ancak bu düzeyde Türk ulusal musikisi yükselebilir. Evrensel musikide yerini alabilir." (Oktay: 1993: 17)

Gazi'nin bu sözünden iki gün sonra, İçişleri Bakanlığı tarafından radyolarda Türk musikisi okunması yasaklanıyor. Fakat, daha sonraları Atatürk'ün sözlerinin yanlış anlaşıldığı kavranıyor ve bu yasaktan vazgeçiliyor.

> " Yönetken, "... mesele mutlak olarak alaturkayı kaldırmak değil, münevver Türk cemiyetine muhtaç ve lâyık olduğu hakiki ve millî medenî müzik kültürünü vermektir" diyor ve musikinin Batı enstrümanlarıyla çok seslendirilmesinin sorunu çözümleyemeyeceğini öne sürerek, asıl yapılması gerekenin halk müziğinden yararlanmak olduğunu şu sözlerle dile getiriyor: 'Müzikteki öz Türk kaşesi, Öz Türk zevki halk müziğindedir. Batı müzik tekniği bu kaşeyi terennüm edecek, yeni Türk müziği Anadolu Türk havaları ve oyunları üzerine teessüs edecektir.' " (Oktay: 1993: 17)

Halil Bedi Bey'e göre çeyrek seslerimiz bizim avantajımızdır. "Armonik buluşlar sayesinde Türk halk sesi, dünya sanatında büyük bir orijinalite meydana getirecektir." (Bkz.: 343) Millî musiki, Garp teknik ve şekilleriyle terennüm olunacak musiki olarak gösterilmektedir. Halil Bedi Bey, şunları söylemektedir:

> "... Garp tekniğini elde eden, Garp estetiğine eren deha ve hüner sahibi sanatkâr, kendi musikisinin feneyatını da öğrendikten sonra halkla, halk sesiyle hemhâl olacak, millî zevke erecek ve eserini bu tahris ve tezhip şeraitiyle yaratacaktır." (Halil Bedi: 9 / 167)

Musiki konusundaki bu tür tartışmalar ve problemler, günümüzde de devam etmektedir. Ankara'da 14 /18 Haziran 1988 tarihleri arasında yapılan "Birinci Müzik Kongresi"nde sunulan bildirilerde ve kongre sırasındaki tartışmalarda bu durum, rahatlıkla gözlemlenebilmektedir. (****: 1988)

Resim ve heykel, Türk sanatında pek yeri olan sanat türlerinden değildir. Bunlar, asıl icra sahasını Cumhuriyet'le birlikte bulabilmişlerdir. Özellikle, Vahit Bey tarafından kaleme alınan yazılarda Türk resmi ve Türk heykeltraşlığının tanıtımından çok Batılı üstatların yaptığı eserlerin tanıtımı yapılmıştır. Tabiî ki buradaki amaç, bu vasıtayla, Türk resmine ve heykeltraşlığına güzel örnekler sunabilmektir. Devlet, bu alanda güzel çalışmalar yapılabilmesi için büyük bir destek vermiştir. Resim sergileriyle ilgili yazılardan anladığımız kadarıyla devlet, destek olabilmek için,

sergideki tüm resimleri satın almaktadır. Bu durum, bazı yazarlar tarafından eleştirilmiş, devletin iyi sanat eserlerine para vermesinin doğruluğu vurgulanmıştır. (Bkz.: 353-360)

Mimarî yazılarında, Batı mimarîsinin modern eserleri okuyucuya tanıtılmıştır. Bu tanıtımlar, kısa haber özelliğindedir. Geniş bir tanıtım söz konusu değildir. Türk mimarîsinin ele alındığı yazılarda özellikle camilerimizin tanıtımı yapılmış ve bunların Türk mimarîsine kazandırdıkları konusunda bilgiler sunulmuştur.

Mimarî yazıları içinde, Ankara'nın imarının konu alındığı yazılar da vardır. Bu yazılarda, modern bir şehrin kuruluşuyla ilgili bilgilerle karşılaşmaktayız. O günlerde, Türkiye'nin başkenti Ankara'nın bir Anadolu kasabasından, nasıl modern bir şehir hâline getirildiği safha safha anlatılmaktadır.

Mimarî konusunda da çelişkiler yaşanmıştır. Türk mimarîsinde hemen her eserde rastlanan kubbenin, yeni yapılan binalarda da kullanılması eleştiri konusu olmuştur. Bu binalardan biri Etnografya Müzesi, diğeri Ankara Muallim Mektebi'dir. Özellikle, Ankara Muallim Mektebi'nin plânında bazı değişiklikler yapılması, bu binanın plânlarını hazırlayan Mimar Kemâlettin Bey'i üzmüştür. Bu konuda şunları söylemiştir:

> "Otuz sene hayatımı mimârî eserlerinde Türk'e has zevkin yaşanmasına hasrettim, otuz sene her medenî şehrin olduğu gibi Türk şehirlerinin de milletimize has bir zevk taşıması için uğraştım. Şimdi bu üslûba türbe, cami mimarisi diyorlar, hakir görüyorlar." (Mehmet Emin: 34 / 141)

Mimar Kemâlettin Bey, eserinin bir Türk mimar tarafından yapılacak olmasına, "Yaptığım plânın ruhunu ancak bir Türk mimar anlayabilir." diyerek sevinmekte ve teselli bulmaktadır.

Sonuç olarak şunları söyleyebiliriz:

Hayat Mecmuası'ndaki bu yazılar, bir dönemin panoramasını bize sunmaktadır. Fikir hayatı oldukça güçlü bir şekilde aksettirilmiş, yeni toplum hayatıyla ilgili değişik teklifler öne sürülmüştür. Cumhuriyeti kuran nesil, meseleleri geçiştirmemiş, bunların hepsini hâlletmek yoluna gitmiştir. Yeni devleti ve yapılan inkılâpları, büyük bir coşkuyla karşılayan bu nesil, Batılı bir devlet olmanın yolunun taklitle değil, bilimle, bilime sarılmakla mümkün olacağını görmüştür. Bunun yanında inkılâbın başarısı için eskiyle bağları koparmanın gerekliliğine de inanmıştır. Eski hayat ve düşünce tarzı, en çok eleştirilen mevzular arasında yerini almıştır.

Sanat ve edebiyat alanında yapılan çalışmalardan yazarlarımız pek tatmin olmamıştır. Bunu da inkılâp devirlerinde böyle durgunlukların olabileceği gerekçesiyle doğal karşılamaktadırlar.

Bu çalışmada, Cumhuriyet neslinin meselelere bakışı yansıtılmaya, bazı tekliflerin sanat ve edebiyat sahalarında nasıl uygulandığı gösterilmeye çalışılmıştır. Kanaatimiz odur ki fikir alanındaki bakış açıları mümkün olabildiği ölçüde yansıtılmıştır. Fakat bu fikirlerin sanat ve edebiyattaki tesirlerini gösterebilmek bu tez çalışmasının sınırlarını aşmaktadır. Çünkü burada, sadece bazı sanat eserleri ve edebî eserlerle ilgili değerlendirmelerden ve tanıtım yazılarından bir sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu konunun daha iyi ve detaylı bir şekilde gösterilebilmesi, başka bir çalışmanın mevzuu olabilir.

Biz bu çalışmada, edebî metinler üzerinde durmadık. Zaten edebî metinleri ele almış olsaydık, çalışmamız yine eksik kalacaktı. Çünkü, sadece Hayat Mecmuası'nda bulunan edebî metinleri değerlendirebilecektik. Bu da bize sadece bazı şiirleri ve bazı hikâyeleri inceleme imkânını verebilecekti. Romanları incelememiz mümkün olamayacaktı.

"Hayat Mecmuası'ndaki Sanat, Edebiyat ve Fikir Yazılarının Sınıflandırılması ve Değerlendirilmesi" adlı bu çalışma, bir başvuru çalışması niteliğindedir. Felsefe, sosyoloji, edebiyat, resim, müzik, heykel, mimarî alanlarında birçok yazıyı gün ışığına çıkarmıştır. Bu metinlerin, büyük çoğunluğunun Osmanlıca olarak duruyor olması, çalışmamız neticesinde bu yazılara yeni bir hayat kazandırmış olmaktadır. Birçok kimsenin bu yazılardan haberi dahi yoktur. Bu tür çalışmaların çoğaltılması, memleketimizin kültür hayatı için de ayrıca kazanç olacaktır.

KAYNAKÇA

A.

1927 "Türk İnkılâbı"
Hayat , I, 11 : 220

A. Aziz

1928 "İzmir Müzesi"
Hayat , V, 127 : 449-452

Abdullah Cevdet

1927 "Elem Çiçekleri'nin Tercümesi Münasebetiyle"
Hayat, II, 33 : 125

Abdülhak Hâmit

1926 "Temaşa Hakkında"
Hayat , I, 1 : 16

Ağaoğlu Tezer

1926 "Bizde Kadın"
Hayat , I, 2 : 26-27

1927 "Ailede Kadın"
Hayat , I, 12 : 228-233

1928 "Sanat Musahabeleri"
Hayat , IV, 103 : 500-501

A. H.

1929 "Bugünkü Edebiyatımız Hakkında Birkaç Düşünce"
Hayat , V, 108 : 74

Ahmet Cemâl

1927 "Osmanlılar'da Mimarî"
Hayat , I, 11 : 209-212

1928 "Küçük Asya'da Selçuk Sanatı"
Hayat , I, 23 : 449-453

Ahmet Cevat

1928 "Fonetik İmlâya Tevcih Edilen İtirazlar"
Hayat , IV, 95 : 327-328

1928 "Niçin Q'yu Almadınız?"
Hayat , IV, 96 : 346-347

Ahmet Halil

1928 "Halk Bilgisi"
Hayat , IV, 82 : 79-80

1928 "Halk Bilgisi"
Hayat , IV, 85 : 131-132

1928 "Halk Bilgisi"
Hayat , IV, 87 : 172

1928 "Halk Bilgisi"
Hayat , IV, 88 : 200-201

1928 "Etnografya Müzesi"
Hayat , V, 108 : 69-73

Ahmet Haşim

1927 "Sembolizmin Kıymetleri"
Hayat , I, 26 : 507-508

Ahmet Muhtar

1927 "Beethoven"
Hayat , I, 18 : 349-352

Ahmet Refik

1928 "Alman Darülfünûnlarının Millî Vazifesi"
Hayat , V, 124 : 384-385

1929 "Alman Darülfünûnlarının Millî Vazifesi"
Hayat , V, 126 : 429-430

Ahmet Talât

1928 "Millî Marş, İstiklâl Marşı"
Hayat , III, 67 : 294-295

1928 "Aşık Dertli"

Hayat , IV, 100 : 443-444

Alaattin Bekir

1928 "Alman Mimarisinden Alınacak Dersler"

Hayat , IV, 99 : 413-416

Ali Canip

1926 "Rönesans ve Türkiye"

Hayat , I, 1 : 5-7

1926 "X. Asra Ait İki Büyük Şair"

Hayat , I, 2 : 24-25

1927 "XII. Asırda Divan Edebiyatının Bir Cephesi"

Hayat , I, 6 : 103-104

1927 "Hayat Karşısında Edebiyat"

Hayat , I, 7 : 123-125

1927 "Keçecizâde İzzet Molla"

Hayat,I, 8 : 143-146

1927 "Sembolizm"

Hayat , I, 9 : 163-164

1927 "Edebiyat Meraklısı Bir Gence Mektup"

Hayat , I, 10 : 182-183

1927 "Edirneli Efendi",

Hayat, I, 11 : 204-206

1927 "Realizm"

Hayat , I, 12 : 223-224

1927 "Klasisizm"

Hayat , I, 13 : 243-245

1927 "Jean Richepin"

Hayat , I, 13 : 249-251

1927 "Orhan Seyfi Bey'e Cevap"

Hayat , I, 14 : 263-265

1927 "Ömer Seyfettin Merhum"

Hayat , I, 15 : 289-291

1927 "Mukaddes Ateş"

Hayat , I, 16 : 301-302

1927 "Seyyit Vehbi"
Hayat , I, 16 : 305-307

1927 "İzzet Ali Paşa"
Hayat , I, 17 : 323-325

1927 "İki Arkadaş Arasında"
Hayat , I, 18 : 343-345

1927 "Çelebizâde Asım"
Hayat , I, 20 : 383-385

1927 "Ankarevî İsmail Efendi"
Hayat , I, 21 : 403-405

1927 "Süleyman Nahifi"
Hayat , I, 22 : 423-426

1927 "Edebiyat Meraklısı Bir Gence Mektup"
Hayat , I, 23 : 442-443

1927 "Halkiyata Dair Bir Eser"
Hayat , I, 24 : 463-464

1927 "Edebî Tahliller ve Tenkitler"
Hayat , I, 25 : 483-484

1927 "Bahar ve Kelebekler'e Dair"
Hayat , I, 26 : 503-504

1927 "Ramiz Efendi ve Eseri"
Hayat , II, 27 : 3-4

1927 "Menakıb-ı Hünerveran"
Hayat , II, 28 : 24-25

1927 "Türk Edebiyatında Pastoral Nev"
Hayat, II, 29 : 43-44

1927 "Türk Edebiyatında Didaktik Nev"
Hayat , II, 30 : 64-65

1927 "Muharrir Bu Ya!"
Hayat , II, 31 : 83-85

1927 "Bazı Mecmualara Dair"
Hayat , II, 32 : 103-105

1927 "Orta Tedrisatımızda Edebiyat"
Hayat , II, 33 : 123-124

1927 "Orta Tedrisatımız İçin Hangi Eserleri Seçeceğiz?"
Hayat , II, 34 : 143-145

1927 "Türk Edebiyatında Lirik Nev"
Hayat , II, 35 : 162-163

1927 "Orta Tedrisatta Edebiyat Programına Dair"
Hayat , II, 36 : 183-185

1927 "Bugünkü Programın Akameti ve Sakameti"
Hayat , II, 38 : 223-224

1927 "Enisü'l-Guzat"
Hayat , II, 39 : 243-245

1927 "Muaddel Program Karşısında Tedrisatımız ve Muallimler"
Hayat , II, 40 : 264-266

1927 "Falaka"
Hayat , II, 41 : 283-284

1927 "Şinasi"
Hayat , II, 44 : 346-347

1927 "Mecmuaların Rolü"
Hayat , II, 45 : 363-364

1927 "Asrî Kütüphaneler İhtiyacı"
Hayat , II, 46 : 381-382

1927 "Romantizm"
Hayat , II, 46 : 382-384

1927 "Edebiyat Âleminde Tazelenen Bir Mesele"
Hayat ,, II, 47 : 403-404

1927 "Şiir ve Edebiyatımıza Dair"
Hayat , II, 48 : 433-434

1927 "Safaî Efendi"
Hayat , II, 49 : 442-443

1927 "Kâtip Çelebi ve Liberalizm"
Hayat , II, 50 : 462-463

1927 "Muaddel Edebiyat Programındaki Bir Fıkraya Dair"
Hayat , II, 51 : 482-483

1927 "Selim Efendi"
Hayat , II, 52 : 503-504

1928 "Edebiyat Tedrisatının Yeni Cephesi Kozmopolit Yapar mı?"
Hayat, II, 51 : 482-483

1927 "Üsküdarlı Sırrî"
Hayat , III, 55 : 44-45

1927 "Konya'daki Kütüphane"
Hayat , III, 56 : 62-63

1928 "İshak Hocası Ahmet Efendi"
Hayat , III, 67 : 283-284

1928 "Mirzazâde Neylî"
Hayat , III, 68 : 302-304

1928 "Dürrî"
Hayat , III, 69 : 323-324

1928 "İki Lügatçi"
Hayat , III, 71 : 364-365

1928 "Mecelletü'n-Nisap"
Hayat , III, 73 : 404-405

1928 "Vekâyiü'l-Füzelâ"
Hayat , III, 75 : 446-448

1928 "Cemalettin Efgânî"
Hayat , III, 77 : 491-494

1928 "Irktaş Kendine Gel"
Hayat , III, 78 : 469-470

1928 "Şair ve Tabip Şifaî Şaban Efendi"
Hayat , IV, 87 : 166-167

1928 "Fitnat Hanım"
Hayat , IV, 92 : 270

1928 "Atâî'nin Tuyuğları"
Hayat , IV, 93 : 286-287

1928 "Şehnâme'den Mütercem Parçalar"
Hayat , IV, 94 : 306-307

1928 "Son Neslin Şiirlerinde Güzel Türkçenin Kuvveti"
Hayat , IV, 97 : 367-368

1928 "Muvaffak, Fakat Korkunç Bir Eser"
Hayat , IV, 98 : 385

1928 "Türkçede Zevk İnkılâbı"
Hayat , IV, 101 : 446-447

1928 "Ahmet Haşim ve Eseri"
Hayat , IV, 103 : 487

1929 "Türkçeye Dair"
Hayat , V, 110 : 105-106

1929 "Ömer Seyfettin"
Hayat , V, 119 : 282-284
1929 "Ahmet Haşim ve Eseri"
Hayat , V, 120 : 302-303
1929 "Türkiyat Enstitüsü'nün Son Neşriyatı"
Hayat , V, 121 : 323-324
1929 "Yeni Edebiyat İçinde Eski Estetik Zihniyet"
Hayat , V, 122 : 342-343
1929 "Neyzen ve Şiirleri"
Hayat , V, 123 : 362
1929 "Edebiyat ve Musiki"
Hayat , V, 124 : 382
1929 "Divan Edebiyatında Mahallî ve Millî Cephe"
Hayat , V, 125 : 402
1929 "Divan Edebiyatının Farikasına Dair"
Hayat , V, 126 : 424-425
1929 "Servet-i Fünûn'un Rolü"
Hayat , V, 128 : 462-463

Ali Rıza

1928 "İlimlerin Gayesi"
Hayat , III, 70 : 345-347

Avni

1926 "Gençlik Teşkilatı"
Hayat , I, 1: 17
1926 "İlim ve İnkılâp"
Hayat , I, 3 : 41
1926 "İki Nev İnsan"
Hayat , I, 4 . 68
1926 "Latin Harfleri"
Hayat , I, 5 : 83-85
1927 "Küçük İşler... Büyük Sözler"
Hayat , I, 9 : 161
1927 "Lisanımız, Selamımız"
Hayat , I, 11 : 201-202

1927 "Medeniyet Tarihinde Felsefenin Rolü"
Hayat , I, 13 : 245-248

1927 "Altıncı Beynelmilel Felsefe Kongresi"
Hayat , I, 14 : 266-268

1927 "Halka Doğru"
Hayat , I, 25 : 481-482

1928 "Manevî Ölçü Dairesi"
Hayat , III, 66 : 273

1928 "Ne Demeli?"
Hayat , IV, 84 : 105-106

1928 "Yeni Harfler Hakkında"
Hayat , IV, 91 : 246-247

1928 "Yeni İmlâmıza Taallûk Eden Birkaç Mesele"
Hayat , IV, 98 : 387-388

Avram Galanti

1929 Ahıryan Kelimesinin Menşei"
Hayat , VI, 136 : 2

Âyin

1929 "Elinos Kelimesinin Aslı"
Hayat , IV, 84 : 123-124

Bedrettin

1928 "George Sand'la Dokuz Sene"
Hayat , IV, 86 : 151-152

Bedriye Mustafa

1929 "Ellenkey'in Hayatı ve Fikirleri"
Hayat , V, 113 : 177-178

BONAFOUS, Max

1927 "Sigortalar ve Devlet"
Hayat , I, 11 : 206-207

1927 "İntihar ve Cinnet"
Hayat, I, 20 : 386

1927 "İntihar ve İçtimaiyat"
Hayat , II, 27 : 4-7
1927 "İntihar ve İçtimaiyat"
Hayat , II, 29 : 46-47

BORGOGNO, Luigi
1929 "İtalya'da Dil İnkılâbı Nasıl Oldu?"
Hayat , V, 115 : 206-209

Celâl Esat
1927 "Bizde Temaşa Sanatı"
Hayat , I, 17 : 335-336
1927 "Bugünkü Sahne"
Hayat , I, 19 : 369
1927 "Bizans Sarayları"
Hayat , I, 24 : 469-472
1927 "Fatih Camii'nin Şekl-i Aslisi"
Hayat , II, 45 : 369-374
1929 "Meydanlar Nasıl Olmalıdır?"
Hayat , VI, 142 : 16-17
1929 "Ankara Nasıl Bir Şehir Olacak?"
Hayat , VI, 145 : 9-10

Celâl Sahir
1928 "Beşinci Resim Sergisi"
Hayat , IV, 80 : 33-34
1929 "Altıncı Resim Sergisi"
Hayat , VI, 135 : 11-12

Cemâl Hüsnü
1929 "Maarif Siyasetimiz"
Hayat , VI, 139 : 1-2

Cemil Sena
1927 "Neşemizin Membaı"
Hayat , I, 23 : 447-448

1927 "Kadın İstiklâli", *Hayat* , II, 28 : 25-28

Cevat

1929 Yolcu Duygu ve Görüşü ile"
Hayat , VI, 142 : 11

1929 Yolcu Duygu ve Görüşü ile"
Hayat , VI, 143 : 7-8

1929 Yolcu Duygu ve Görüşü ile"
Hayat , VI, 145 : 8

1929 "Hanım Elinin Kudreti"
Hayat , VI, 145 : 2

1929 "Öpülecek El"
Hayat , VI, 146 : 3

Cevat Memduh

1929 "Alman Mektep Musikisi ve Pestalozzi"
Hayat , VI, 146 : 5-6

CHEDÉ

1927 "Ayzanoy Mabedi"
Hayat , I, 21 : 416

Efzayiş Suat

1928 "Kadın ve Edebiyat"
Hayat , IV, 96 : 349-350

Emin Abit

1927 "Fuzûlî'nin Malûm Olmayan Bir Eseri"
Hayat , I, 16 : 314-315

Enis Behiç

1927 "Çoban Çeşmesi"
Hayat , II, 31 : 96-98

EUNGER

1927 "Şark Müzesi"
Hayat , I, 22 : 433

Fahrettin Kerim

1927 "İntiharlar Karşısında Ruhiyatçı"
Hayat , I, 24 : 466-467

1927 "İntiharlar Karşısında Ruhiyatçı"
Hayat , I, 25 : 487-488

1927 "İntiharlar Karşısında Ruhiyatçı"
Hayat , I, 26 : 515-516

1927 "İntiharlar Karşısında Ruhiyatçı"
Hayat , II, 27 : 7-8

Faik Sabri

1927 "Flemenk'te İki Gün"
Hayat , II, 30 : 69-74

1928 "Meşhur Romancı Blasco Ibanez ve Hayatı"
Hayat , III, 63 : 209-212

1928 "Jules Verne"
Hayat , III, 69 : 329-332

1928 "Jules Verne"
Hayat , III, 70 : 349-352

1928 "Jules Verne"
Hayat , III, 73 : 418-419

1928 "Jules Verne"
Hayat , III, 75 : 461-462

Faruk Nafiz

1927 "Renksiz Iztırap"
Hayat , I, 18 : 274

Fazıl Ahmet

1926 "Ahmet Haşim'in Piyalesi"
Hayat , I, 5 : 98

1927 "İki Kafadar"
Hayat , II, 43 : 323
1927 "Hangi Kelimeler Türkçedir?"
Hayat , II, 52 : 514-515

F. Celâlettin
1928 "Galatasaray Resim Sergisi"
Hayat , IV, 90 : 238

Fenun
1928 "Matbuat Arasında Bir Hafta"
Hayat , III, 77 : 508

Gabriel
1927 "Muasır Resim Sanatı"
Hayat , III, 54: 25-26
1928 "Anadolu'da Atikiyat Tetkiki Maksadıyla Bir Cevelan"
Hayat , IV, 82 : 69-74
1929 "Resim ve Heykel Sergisi"
Hayat , V, 129 : 487-488

Galip Ata
1929 "Alfabe Tarihi"
Hayat , V, 116 : 226-227
1929 "Alfabe Tarihi"
Hayat , V, 117 : 247-248
1929 "Alfabe Tarihi"
Hayat , V, 119 : 287-288
1929 "Yüz Kitap"
Hayat , VI, 133 : 46-47
1929 "İlim ve Demokrasi"
Hayat , VI, 135 : 6-7
1929 "Gizli Akademiler"
Hayat , VI, 136 : 6-7
1929 "İlmî Felsefe Nerede Başladı?"
Hayat , VI, 139 : 5-7

Galip Bahtiyar

1927 "Faust Hakkında Bir İki Söz"
Hayat , I, 1 : 18-19

1927 "Faust'u Nasıl Anlamalı?"
Hayat , II, 32 : 114-115

Hakkı Baha

1928 "Lügatçe-i Felsefe"
Hayat , III, 58 : 97-98

Hakkı Scha

1927 "Miras"
Hayat , II, 41 : 295-296

Hakkı Tarık

1928 "Şive Endişesi"
Hayat , IV, 93 : 285

Halil Bedi

1926 "Musikide Teknik ve Orijinalite"
Hayat , I, 5 : 95-96

1927 "Musikişinaslarımızı Tanıyalım"
Hayat , I, 7 : 135-137

1927 "Millî Musiki Hangi Musikidir?"
Hayat , I, 9 : 167-168

1927 "Klarnetist Zâti Bey"
Hayat , I, 12 : 234-235

1927 "Anadolu Türküleri Paris'te"
Hayat , I, 14 : 278

1927 "Rus Halk Şarkısı ve Glinka"
Hayat , I, 16 : 315-318

1927 "Halk Musikisi ve Folklor"
Hayat , I, 18 : 358-359

1927 "Rus Musikisi ve Beşler"
Hayat , I, 22 : 438-439

1927 "Beşlerden Sonra Rus Musikisi"
Hayat , I, 25 : 495-496

1927 "Sosyalist Sovyet Cumhuriyetleri İttihadında Musiki Hayatı"
Hayat , II, 31 : 95-96

1928 "Beethoven"
Hayat , III, 73 :422-424

1928 "Alaturka Musikide Son Tezahürlerin Kıymeti"
Hayat , IV, 83 : 96-97

1928 "Musikide Devirler"
Hayat , IV, 85 : 139-141

1928 "Musikide Mektepler"
Hayat , IV, 91 : 260-262

1928 "Türk Kadını ve Garp Musikisi"
Hayat , IV, 92 : 280-281

1928 "Musikide Şekiller"
Hayat , IV, 97 : 378-381

1929 "Prag Radyosu'nda Türk Gecesi"
Hayat , V, 124 : 394-395

Halil Ethem

1927 "Augustos Mabedi"
Hayat , I, 21 : 415

Halil Fikret

1928 "Manevî Durgunluğumuza Dair"
Hayat , III, 60 : 141-143

1928 "Gençlik terbiyesinde Ruhî Esaslar"
Hayat , IV, 79 : 3-5

1928 "İçtimaî Ahlâk ve Terbiyemize Dair"
Hayat , IV, 83 : 81

1928 "Münevverler ve İçtimaî İnkılâbımız"
Hayat , IV, 90 : 226

1928 "Hakiki Feminizm"
Hayat , IV, 92 : 269-270

1928 "Şehir İdareleri ve İçtimaî Terbiyemiz"
Hayat , IV, 95 : 326

1928 "Şehir İdareleri ve İçtimaî Terbiyemiz"
Hayat , IV, 97 : 365-367

1929 "Felsefe Tarihi"
Hayat , V, 128 : 478-479

Halil Vedat

1927 "Sanatta İhtilâl"
Hayat , II. 42 : 309

1927 "Sanatta İnkılâp"
Hayat , II, 43 : 329-331

1927 "Sanatta İnkılâp"
Hayat , II, 44 : 349-352

Halit Fahri

1928 "Darülbedayi'de İbsen Haftası"
Hayat , III, 62 : 198-200

1928 "Piyes ve Mizansen Meselesi"
Hayat , III, 68 : 314-315

1928 "La Dame aux Camillé"
Hayat , IV, 84 : 110-112

1929 "Temaşa Sanatının Bugünkü Vaziyeti"
Hayat , VI, 141 : 18-19

1929 "Temaşa Sanatının Bugünkü Vaziyeti"
Hayat , VI, 143 : 11-12

Hamit Sadi

1928 "Kocaeli"
Hayat , III, 66 : 269-272

1928 "Akova'dan Gümüşova'ya"
Hayat , III, 71 : 369-372

1928 "Aladağ Manzaraları"
Hayat , III, 76 : 483-486

1928 "Yeni Harfler ve Coğrafî İsimler"
Hayat , IV, 97 : 369

1928 "Coğrafî İsimler Hakkında Tetkikat"
Hayat , IV, 100 : 432

Hasan Âli

1927 "Şiir ve Şair"
Hayat , II, 50 : 467-468

1927 "Cuyou Nazarında Şiir ve Şair"
Hayat , III, 54 : 33-34

1927 "Mevlana'nın Rubaîleri"
Hayat , III, 57 : 93-94

1928 "Mevlana'nın Rubaîleri"
Hayat , III, 58 : 115

1928 "Mevlana'nın Rubaîleri"
Hayat , III, 59 : 137-138

1928 "Mevlana'nın Rubaîleri"
Hayat , III, 60 : 148

1928 "Mevlana'nın Rubaîleri"
Hayat , III, 62 : 188

1928 "Mevlana'nın Rubaîleri"
Hayat , III, 64 : 237-238

1928 "Mevlana'nın Rubaîleri"
Hayat , III, 65 : 253

1928 "Mevlana'nın Rubaîleri"
Hayat , III, 68 : 308

1928 "Mevlana'nın Rubaîleri"
Hayat , III, 70 : 353

1928 "İmlâ Lügati Münasebetiyle"
Hayat , IV, 102 : 472

1928 "İmlâ Lügati Hakkında Tetkikler"
Hayat , IV, 104 : 506

1929 "Fikret'in Fikir Hayatımızdaki Tesiri"
Hayat , VI, 137 : 13

1929 "Orta tedrisatta Edebiyat" 2
Hayat , VI, 138 :

Hasan Cemil

1927 "Goethe'nin Muhammet'i "
Hayat , II, 49 : 454-456

Hasan Vecih

1927 "Ankara Resim Sergisi"
Hayat , II, 31 : 89-93

Hatemi Senih

1929 "Felsefe Cemiyeti"
Hayat , V, 117 : 258-259

Hıfzı Tevfik

1927 "Kıymetli Edip Ahmet Hikmet Öldü"
Hayat , I, 26 : 512

Hikmet Şevki

1926 "Tiyatro ve Eserleri"
Hayat , I, 4 : 74

1927 "Hangi Eserlere Muhtacız?"
Hayat , I, 7 : 137-138

1927 "Sanat-ı Temaşada Muharrir ve Mümessil"
Hayat , I, 9 : 178

1927 "Temaşada Münekkidin Vazifesi"
Hayat , I, 18 : 357-358

1927 "Fransa'nın Dünkü Tiyatrosu"
Hayat , I, 25 : 498

1927 "Fransa'nın Bugünkü Tiyatrosu"
Hayat , II, 28 : 38

1928 "Fransa'da Dinî Tiyatro"
Hayat , III, 65 : 255

1928 "Temaşa Sanatının Vatanı"
Hayat , III, 70 : 357-358

1928 "İfade Kudreti, Hareketin İfadesi"
Hayat , IV, 88 : 201-202

1928 "Dekor Lâzım mı, Değil mi?"
Hayat , IV, 89 : 212

1928 "Bugünkü İngiliz Tiyatrosu"
Hayat , IV, 98 : 403

1928 "Son İtalyan Eserleri"
Hayat , IV, 103 : 492

1928 "Tiyatroyu Korumak"
Hayat , IV, 104 : 512

1928 "Temaşada Heyecan"
Hayat , V, 107 : 47

1929 "Temaşada İkinci Roller"
Hayat , V, 116 : 236

1929 "Saffeti Ziya Bey'in Ölümü"
Hayat , VI, 137 : 8-9

1929 "Reşat Nuri Bey'in Romanları"
Hayat , VI, 138 : 14-16

1929 "Zenci Edebiyatı"
Hayat , VI, 139 : 17-18

1929 "Fransa Akademi Mükâfatı"
Hayat , VI, 140 : 23-24

1929 "Türk Filmi: Ankara Postası"
Hayat , VI, 142 : 22-23

1929 "Çoban Şiirleri"
Hayat , VI, 145 : 15-16

1929 "Dekorlarda Kübizm"
Hayat , VI, 145 : 16

1929 "Klasik ve Modern Eserler"
Hayat , VI, 146 : 11

H. M.

1927 "Kongreler Ayı"
Hayat , I, 12 : 438

1928 "Ankara'da Beşinci Resim Sergisi"
Hayat , IV, 79 : 9-12

1928 "Muharrir ve Eser"
Hayat , IV, 99 : 405

1928 "Bir Bilanço"
Hayat , IV, 101 : 445

1928 "Memleketi Tanımak"
Hayat , IV, 102 : 465

1928 "Muallimin Rolü"
Hayat , IV, 103 : 485

1928 "Halk Bilgisi Toplayıcılarına Rehber"
Hayat , IV, 103 : 499

1928 "Bir Heyetten Beklediklerimiz"
Hayat , V, 109 : 81-82

1929 "Millet Mektepleri"
Hayat , V, 112 : 141

1929 "Kıymetli Bir Eser"
Hayat , V, 115 : 201

1929 "Avrupa'da Tahsil"
Hayat , V, 118 : 261

1929 "Türk Kadınlığı"
Hayat , V, 120 : 301

1929 "Değerli Bir Nutuk Dolayısıyla"
Hayat , V, 121 : 321

1929 "Çocuk Haftası"
Hayat , VI, 127 : 441

Hulusi Mehmet

1929 "Hindistan Minyatürleri"
Hayat , VI, 139 : 11-12

İbrahim Alaattin

1928 "Maarif Cemiyeti'ne Dair"
Hayat , III, 67 : 286

İhsan

1927 "Terbiyede Hars ve Meslekçilik"
Hayat , I, 8 : 153-154

1928 "Edebiyatın Hizmeti"
Hayat , IV, 82 : 82-83

1928 "Okumanın Manası"
Hayat , IV, 84 : 106-109

1929 "Cuma ve Pazar Tatili"
Hayat , VI, 145 : 1-2

İsmail Fenni

1928 "Lügatçe-i Felsefe Tetkikine Cevap"
Hayat , III, 61 : 178-180

İsmail Hakkı

1926 "Hayatlar ve Kapları"
Hayat , I, 4 : 64

1926 "Bugünkü Mimarlık Nereye Gidiyor?" *Hayat* , I, 5 : 85-86
Hayat , I, 5 : 85-86

1927 "Sanat ve Felsefe"
Hayat, I, 8 : 155

İsmail Hikmet

1928 "Habibî" *Hayat* , III, 64 : 224-225
Hayat , III, 64 : 224-225

1928 "Habibî"
Hayat , III, 66 : 266

1928 "Habibî"
Hayat , III, 67 : 285

1928 "Genç Ölen Bir Şair"
Hayat , IV, 79 : 5-7

1928 "İki Türk Şairesi"
Hayat , IV, 92 : 271-272

1929 "Batum'a Doğru"
Hayat , VI, 136 : 11-13

1929 "Tevfik Fikret"
Hayat , VI, 137 : 11-12

1929 "Batum'a Doğru"
Hayat , VI, 139 : 13-14

1929 "Batum'a Doğru"
Hayat , VI, 140 : 7-9

1929 "Acara Cumhuriyeti'nde"
Hayat , VI, 142 : 20-23

1929 "Acara Cumhuriyeti'nde"
Hayat , VI, 143 : 6

1929 "Acara Cumhuriyeti'nde"
Hayat , VI, 144 : 10-11

Kadri

1928 "Alâka"
Hayat , IV, 99 : 406-407

1928 "Terbiye ve Mefkûre... Münasebet ve Kıymetleri"
Hayat , IV, 104 : 523

1928 "Terbiye ve Mefkûre... Münasebet ve Kıymetleri"
Hayat , V, 105 : 2-3

1929 "İçtimaî Mefkûre ve Pedagojik Siyaset"
Hayat , V, 112 : 147-148

1929 "Terbiyede İdealizm ve Natüralizm"
Hayat , V, 113 : 167-168

1929 "Boutreaux'ya Göre Ahlâk ve Ahlâk Tedrisatı"
Hayat , V, 118 : 264-266

1929 "Ahlâk Terbiyesinin Psikolojik Müşkülleri"
Hayat , VI, 142 : 5-6

1929 "Ahlâk Terbiyesinin İçtimaî Müşkülleri"
Hayat , VI, 144 : 5-6

Kâmuran Şerif

1927 "Emile Zola"
Hayat , II, 47 : 409-411

1927 "Edmond Rostand'ın Şaheseri: Chanette Claire"
Hayat , II, 51 : 489-492

1927 "Bernard Shaw Yetmiş Yaşında Hayata Bakıyor"
Hayat , III, 54 : 29-32

1928 "Alfred de Vigny"
Hayat , III, 64 : 229-233

1928 "Shakespeare İtalyan mı idi?"
Hayat , III, 73 : 419-420

1928 "Gençlik ve Hayat"
Hayat , IV, 79 : 13-14

1929 "Shakespeare Neden Vazıh Değildir?"
Hayat , V, 129 : 489-492

1929 "Hollanda'nın Eski Üstatları Neden Çirkin Kadın Resimleri Yaptılar"
Hayat , VI, 133 : 54

Kâzım Nâmi

1927 "Terbiye Yılı"
Hayat , III, 53 : 14-15

1928 "Çocuk Üzerinde Haklar"
Hayat , IV, 98 : 391-392

Kâzım Sevinç

1928 "Sosyalizm ve Kapitalizme Rehber"
Hayat , IV, 87 : 183

1928 "Türkistan-ı Çinî'de Seyahat"
Hayat , IV, 89 : 213-217

1928 "Mimaride İnkılâp"
Hayat , IV, 91 : 253-256

1928 "Karikatür"
Hayat , IV, 98 : 401-403

1928 "Rus Müzeleri"
Hayat , IV, 103 : 493-496

1928 "Schubert İhtifali"
Hayat , V, 105 : 9-13

1928 "Fen ve Sanat Dünyasında"
Hayat , V, 106 : 29-33

1928 "İlim ve Sanat Haftası"
Hayat , V, 109 : 89-93

1929 "Yeni Tarihî Keşifler"
Hayat , V, 119 : 289-293

1929 "İlim veSanat Haftası"
Hayat , V, 120 : 309-313

1929 "İlim ve Sanat Haftası"
Hayat , V, 122 : 349-353

Kenan Halet

1928 "Gençlerde Ölmezlik Duygusu"
Hayat , IV, 79 : 14-15

KÖPRÜLÜ, Mehmet Fuat

1962 *Türk Saz Şairleri*
Ank.: Millî Kültür Yay.

Köprülüzâde Mehmet Fuat

1926 "Hoca Dehhanî"
Hayat , I, 1 : 4-5

1926 "X. Asır Hayatına Ait Vesikalar"
Hayat , I, 2 : 22-23

1926 "Ahmet Haşim ve Piyalesi"
Hayat , I, 2 : 39-40

1926 "Türkiyat Sahasında Yeni Tetkikler"
Hayat , I, 3: 43-44

1926 "İnkılâp ve Edebiyat"
Hayat , I, 5 : 82-83

1927 "Süleyman Nazif"
Hayat , I, 7 : 129-131

1927 "Fuzûlî'ye Ait"
Hayat , I, 8 : 142-143

1927 "İnkılâba Karşı Vazifelerimiz"
Hayat , I, 10 : 181-182

1927 "Memleket Bilgisi"
Hayat , I, 15 : 281-282

1927 "Müstakbel İlim ve Sanat Müesseselerimiz"
Hayat , I, 19 : 361-362

1927 "Tenkitler ve Mülâhazalar"
Hayat , I, 20 : 382

1927 "Ankara ve Ahiler"
Hayat , I, 21 : 402-403

1927 "Aşık Ömer'e Ait"
Hayat , I, 24 : 462-463

1927 "Eski Nazım Şekilleri"
Hayat , I, 25 : 482-483

1927 "Heratlı Fahri ve Tezkiresi"
Hayat , I, 26 : 502-503

1927 "Sam Mirza ve Tezkiresi"
Hayat , II, 27 : 2-3

1927 "Darülfünûn'un Vazifeleri"
Hayat , II, 28 : 23

1927 "İnkılâp Terbiyesi"
Hayat , II, 29 : 41-42

1927 "Müzekker Ahbap"
Hayat , II, 29 : 42-43

1927 "XVII. Asır Şiirine Ait Bazı Mülâhazalar"
Hayat , II, 31 : 82-83

1927 "Muharrem ve Mersiyecilik"
Hayat , II, 33 : 122-123

1927 "Bir Nef'î Şakirdi"
Hayat , II, 36 : 182

1927 "Orta Tedrisatta Edebiyat Programı Meselesi"
Hayat , II, 37 : 202-203

1927 "Kayıkçı Mustafa"
Hayat , II, 38 : 222-223

1927 "Karacaoğlan"
Hayat , II, 41 : 282

1927 "Sait Emre"
Hayat , II, 42 : 302

1927 "Müverrih Âli ve Eseri"
Hayat, II, 45 : 364-365

1927 "Öksüz Dede"
Hayat , II, 46 : 385

1927 "Kabasakal Mehmet"
Hayat, II, 47 : 405

1927 "Lisanımıza Dair"
Hayat, II, 51 : 481-482

1927 "Türkiyat Âleminde"
Hayat, III, 53 : 2-3

1927 "Rubâî Şeklinin Eskiliği"
Hayat, III, 55 : 42-43

1927 "Fikir Hayatımızdaki Durgunluk"
Hayat, III, 56 : 61-62

1928 "İlim Müesseselerimiz"
Hayat, III, 58 : 101-102

1928 "Saz Şairlerimiz"
Hayat, III, 61 : 162-163

1928 "Saz Şairlerimiz"
Hayat, III, 62 : 184-185

1928 "Tenassur Hadisesi ve Hars Buhranı"
Hayat, III, 63 : 201-202

1928 "Bir Kızılbaş Şairi: Pir Sultan Abdal"
Hayat, III, 64 : 223-224

1928 "Hars Buhranı Etrafında"
Hayat, III, 65 : 241-242

1928 "Yüksek Tahsil ve Ecnebi Lisanı"
Hayat, III, 67 : 281-282

1928 "Beynelmilel Kongreler ve Ehemmiyetleri"
Hayat, III, 70 : 341-342

1928 "Dil Kongresi"
Hayat, III, 73 : 401-402

1928 "Tercüme Meselesi"
Hayat, III, 75 : 445-446

1928 "Gençliğin Yolu"
Hayat, IV, 79 : 1-2

1928 "İmar mı, Tahrip mi?"
Hayat, IV, 81 : 41-42

1928 "Bir Azeri Şairi" IV, 82 : 62-63
Hayat, IV, 82 : 62-63

1928 "Oxford'da XVII. Müsteşrikler Kongresi"
Hayat, IV, 94 : 305-306

1928 "Müsteşrikler Kongresi'nde"
Hayat, IV, 96 : 345-346

1928 "Deli Lütfi'nin Mizahî Kitabı"
Hayat, IV, 100 : 426

1928 "Selçukîler Devri Edebiyatı"
Hayat, IV, 103 : 488

1928 " Mahremî" *Hayat*, V, 106 : 22-23
Hayat, V, 106 : 22-23

1928 "Müşterek İlim Faaliyeti"
Hayat,V, 107 : 41

1928 "Edirneli Nazmi"
Hayat, V, 107 : 42-44

1928 "Edirneli Nazmi"
Hayat ,V, 108 : 62-63

1928 "XVI. - XIX. Asırda Türkçenin Tekâmülü"
Hayat, V, 109 : 82-83

1929 "Tanzimat Devrinde Millî Edebiyat Cereyanları"
Hayat, V, 112 : 142-143

1929 "Osmanlı Şiir Sanatı Tarihi"
Hayat, V, 113 : 162-163

1929 "Son Münakaşalar Sebebiyle"
Hayat, V, 114 : 181-182

1929 "Müesseselerimize Hürmet"
Hayat, V, 116 : 221

1929 "Mimar Sinan İhtifalleri Münasebetiyle"
Hayat, V, 123 : 361

1929 "Edebiyatımızın Yolu"
Hayat, V, 125 : 401

1929 "Gevherî"
Hayat, V, 130 : 503

1929 "Gevheri'ye Ait"
Hayat, VI, 131 : 3

1929 "Kuloğlu"
Hayat, VI, 132 : 22

1929 "Din Tarihimize Ait Notlar"
Hayat, VI, 133 : 42-43

1929 "Kâmil"
Hayat, VI, 134 : 58-59

1929 "Kul Mehmet"
Hayat, VI, 135 : 3-5

Mahmut Ragıp

1927 "Musiki Tedrisatımızın Islahı"
Hayat, I, 19 : 375-377

1929 "Musikişinas Yetişmek"
Hayat , V, 127 : 455

1929 "Musikişinas Yetiştirmek"
Hayat, V, 129 : 486

1929 "Anadolu Musikisinde Türklük Vahdeti"
Hayat, VI, 137 : 19-20

1929 "Mektep Musiki Tedrisatımız"
Hayat, VI, 140 : 5-6

1929 "Keman Sanatı ve Biz"
Hayat, VI, 142 : 13-15

Mahmut Yesari

1929 "Tiyatromuzun Karakteri"
Hayat, VI, 137 : 20-21

Mehmet Emin

1926 "Manevî İnzibat ve Gençlik"
Hayat , I, 2 : 21-22

1926 "Eski ve Yeni Neslin Düşünceleri Arasındaki Fark"
Hayat , I, 3 : 42-43

1926 "İnkılâp ve Hayat Hakkında Telakki"
Hayat, I, 4 : 61-62

1926 "Şark Vilayetlerimiz ve Gençlik"
Hayat, I, 5 : 81-82

1927 "Kuvvetli Münevver Zümre Nasıl Yetişir?"
Hayat, I, 6 : 101-102

1927 "Memleketimizin Hususi Vaziyeti"
Hayat, I, 7 : 121

1927 "Kâmil İnsan Mefhumu"
Hayat, I, 8 : 141-142

1927 "Doktor Decroly'nin Evinde"
Hayat, I, 16 : 302-303

1927 "Müesseselerin Tarihi ve Devlet Adamları"
Hayat, I, 17 : 321-322

1927 "Türk Ocakları"
Hayat, I, 20 : 381

1927 "İnkılâbı Tanıttırmak Hususunda Vazifemiz"
Hayat, I, 24 : 461-462

1927 "İdealsizlik Tehlikesi ve Darülfünûn"
Hayat, II, 27 : 1-2

1927 "Tayyareci Lindberg'in Muvaffakiyeti Münasebetiyle Mülâhazalar"
Hayat, II, 30 : 62

1927 "Mimar Kemâl de Öldü"
Hayat, III, 34 : 141-142

1927 "Deutsche Algemanie Zeitung'un Neşriyatı Münasebetiyle"
Hayat, II, 36 : 181-182

1927 "Birkaç Müşahede"
Hayat, II, 43 : 321-322

1927 "Gençlerin Ruhî Kudretini Artırmak Vasıtaları"
Hayat, II, 44 : 341-342

1927 "Herr Doktor Max Fischer'e"
Hayat, II, 48 : 422-424

1927 "Türk'ün Rolü"
Hayat, II, 52 : 502

1927 "İlim ve Mefkûre"
Hayat, III, 54 : 21-22

1927 "Zihin ve İş, Nazariye ve Ameliye"
Hayat, III, 57 : 81-82

1928 "Nasıl Bir Fikir Terbiyesine Muhtacız?"
Hayat, III, 59 : 121-122

1928 "Tenassur Hadisesi Bir Hars Buhranı mıdır?"
Hayat, III, 64 : 221-223

1928 "Felsefe Cemiyeti"
Hayat, III, 66 : 261-263

1928 "Lâiklik Karşısında Vazifelerimiz"
Hayat, III, 72 : 381-382)

1928 "Beyaz Zambaklar Memleketinde"
Hayat, III, 74 : 425-426

1928 "Lisan mı Mevzu mu Vahşi Geliyor?"
Hayat, III, 77 : 489-490

1928 "Usul Hakkında Nutuk"
Hayat, IV, 87 : 165-166

1928 "Mürebbiye"
Hayat , IV, 89 : 205-206

1928 "Harf İnkılâbı Maarif Seferberliğidir"
Hayat, IV, 90 : 225

1928 "Dağ Yolu"
Hayat, IV, 95 : 325

1928 "Bir Yılın Fikir Hayatı"
Hayat, V, 106 : 28

1928 "İki Kitap, Bir Netice"
Hayat, V, 108 : 64-66

1929 "1929 Senesi"
Hayat, V, 110 : 101-103

1929 "Mektepten Çıktıktan Sonra"
Hayat, VI, 135 : 1-5

1929 "Meslekî Tedrisat"
Hayat, VI, 136 : 1-2

1929 "Edebiyat tedrisatında Hâlli Güç Mesele"
Hayat, VI, 137 : 1-2

1929 "Yüksek Tahsil Meselesi"
Hayat, VI, 141 : 1-2

1929 "Yüksek Tahsil Meselesi"
Hayat, VI, 142 : 3-4

Mehmet Halit

1927 "Latifî ve Tezkiresi"
Hayat , I, 17 : 325-326

1927 "Latifî ve Tezkiresi"
Hayat, I, 19 : 362-363

1927 "Kemâl Ümmî"
Hayat, II, 43 : 335

1928 "Erzurum Şairleri"
Hayat, III, 68 : 319

1928 "Aşık Çelebi"
Hayat, III, 72 : 383-384

1928 "Mihrî"
Hayat, IV, 92 : 277

1928 "Ramî Paşa"
Hayat, IV, 96 : 348-349

1928 "Arşî Hakkında Tetkikler"
Hayat, IV, 102 : 468

1928 "Ramî Paşa"
Hayat, IV, 104 : 506-507

1928 "Tezkireler ve Tezkireciler"
Hayat, V, 107 : 44-45

1929 "Scher Aptal"
Hayat, V, 114 : 183-184

1929 "Evliya Çelebi'ye Nazaran H. XI. Asırda Erzurum"
Hayat, V, 120 : 307-308

1929 "Yunus Emre Divanı"
Hayat, V, 124 : 383

Mehmet İzzet

1927 "Oswald Spengler'e Göre Devlet Adamı"
Hayat, I, 9 : 165-166

1927 "Gemelli'nin Kitabı"
Hayat, I, 10 : 185-186

1927 "İki Yoldan Biri"
Hayat, II, 33 : 121-122

1927 "Felsefeye Merak Neden?"
Hayat, II, 34 : 145-146

1927 "Kur'an ve İsyan"
Hayat, II, 35 : 164-165

1927 "Vakıa ve Mefkûre"
Hayat, II, 36 : 187-188

1927 "Mefkûre ve Vakıa"
Hayat, II, 37 : 207-208

1927 "İslâm'da Zühd"
Hayat, II, 38 : 227-228

1927 "Sevdirmek Usulü"
Hayat, II, 39 : 241-242

1927 "Spengler'e Göre İngilizler"
Hayat, II, 41 : 238

1927 "Gestalt Nazariyesi ve İçtimaiyat"
Hayat, II, 43 : 326

1927 "İçtimaiyatta İş Bölümü"
Hayat, II, 44 : 342-343

1927 "Yamalı Ruh Yekpare Olamaz mı?"
Hayat , II, 45 : 362-363

1927 "Yamalı Ruh Yekpare Olamaz mı?"
Hayat, II, 46 : 382-383

1927 "Akıl ve Gönül"
Hayat, II, 47 : 402

1927 "Akıl ve Gönül"
Hayat, II, 48 : 428

1927 "Boutreaux'ya Göre İlim ve Din"
Hayat, II, 49 : 444-445

1927 "Türk'ün Rolü"
Hayat, II, 50 : 463-464

1927 "İçtimaiyat"
Hayat, II, 50 : 479

1927 "Feylesof ve Haşmetpenah"
Hayat , II, 51 : 484

1927 "Kömürcünün İmanı"
Hayat, III, 53 : 8-13

1927 "Hegel'in Beraati"
Hayat, III, 54 : 23-24

1927 "Fikir Hayatındaki Durgunluk Neden?"
Hayat, III, 55 : 41-42

1928 "İçtimaiyatın Bugünkü Eksikleri"
Hayat, III, 58 : 102-103

1928 "İçtimaiyat ve Siyaset"
Hayat, III, 59 : 122-123

1928 "Fikirde Adem-i Merkeziyet"
Hayat, III, 61 : 161-162

1928 "Âlimler Âleminde"
Hayat, III, 62 : 185-186

1928 "Fransa'da Fırkalar"
Hayat , III, 63 : 202-203

1928 "Fransa'da Fırkalar"
Hayat, III, 64 : 226-227

1928 "Fransa'da İçtimaî Meseleler"
Hayat, III, 65 : 243-244

1928 "Bırak Olsun'un Sonu"
Hayat, III, 66 : 263-264

1928 "Rusya'da İçtimaiyat"
Hayat, III, 69 : 325-326

1928 "Medeniyet Ölçüsü"
Hayat, III, 70 : 342-343

1928 "Medeniyet Ölçüsü"
Hayat, III, 71 : 363-364

1928 "Cürüm ve Medeniyet"
Hayat, III, 72 : 382-383

1928 "Maddî Refah Vesaiti"
Hayat, III, 73 : 402-403

1928 "Netice"
Hayat, III, 74 : 428

1928 "Cemiyet, Gaiyyet ve Muayyeniyet"
Hayat , IV, 90 : 227-229

1928 "İçtimaî Hayatta Kadın"
Hayat, IV, 92 : 268-269

1928 "Cemiyet, Gaiyyet ve Muayyeniyet"
Hayat, IV, 94 : 311-312

1929 "Bir Sosyolog: Max Adler"
Hayat, V, 116 : 222-223

1929 "Muhabbetimizin Hudutları"
Hayat, V, 126 : 422-423

1929 "Usul Kavgası"
Hayat, V, 127 : 445-446

1929 "Dinlere Dair"
Hayat, V, 128 : 463-464

1929 "Gene Usul Kavgası"
Hayat, VI, 131 : 4-5

Mehmet Saffet

1929 "Mekteplerimizde Edebiyat Tedrisatı"
Hayat, VI, 143 : 3

Mehmet Servet

1928 "Türk Felsefe Cemiyeti"
Hayat, IV, 90 : 229-231

1928 "Türk Felsefe Cemiyeti Tebliği"
Hayat, IV, 101 : 459-461

1928 "Terakki Fikri Hakkında"
Hayat, V, 105 : 15-16

1929 "L'année Sociologique"
Hayat, V, 111 : 199

1929 "Fikir Hayatımızda Bir Muhasebe"
Hayat, V, 116 : 224-225

1929 "Ziya Gökalp'in Felsefesi"
Hayat, V, 117 : 242-243

1929 "Ziya Gökalp'te Spiritualisme"
Hayat, V, 118 : 266-267

1929 "Sistem ve Dogmatizm"
Hayat, V, 119 : 285-286

1929 "Yeni Fikir Cereyanlarımız"
Hayat, V, 121 : 325-326

1929 "Cemiyetçilik"
Hayat, V, 122 : 345-346

1929 "Dogmatizme Karşı"
Hayat, V, 123 : 364-365

1929 "İnsaniyet Fikri"
Hayat, V, 124 : 389-391

1929 "Pragmatizme"
Hayat, V, 125 : 404-405

1929 "Rationalisation ve Pragmatizm"
Hayat, V, 127 : 447-453

1929 "Türk Felsefe Cemiyeti"
Hayat, V, 127 : 459

1929 "Materyalizm"
Hayat, V, 128 : 464-465

1929 "Tarihî Maddecilik"
Hayat, V, 130 : 506-507

1929 "Tarihin İktisadî Tefsiri"
Hayat, VI, 131 : 6-7

1929 "Akl-ı Selime Hürmet"
Hayat, VI, 132 : 50-51 (Bu yazı N. N. müstearıyla yazılmıştır.)

1929 "Bir Terbiye Meselesi"
Hayat, VI, 134 : 57

Mimar Kemalettin

1926 "Bursa'da Türk Asar-ı Mimarisi"
Hayat, I, 1 : 9-12

1927 "Ankara'nın İmarı"
Hayat, I, 24 : 474

M. Nermi

1926 "Milliyetçilik ve İlimler"
Hayat , I, 1 : 15-16

1926 "Milliyetçilik ve Milletler"
Hayat , I, 3 : 53

1926 "Milliyetçilik ve Devlet"
Hayat, I, 4 : 64-65

1927 "Milliyetçilik ve Tarih"
Hayat, I, 6 : 108

1927 "İçtimaî Fertçilik ve Milliyetçilik"
Hayat, I, 12 : 226-227

1927 "İçtimaî Ferdin İnkişafı ve Milliyetçilik"
Hayat, I, 22 : 434-435

1927 "Tabiat İlimleri ve Felsefe"
Hayat, II, 29 : 44-45

1927 "İçtimaî Fikrin Tahlili"
Hayat, II, 30 : 65-66

1927 "İhtilâlin İçtimaî Tezahürleri"
Hayat, II, 31 : 85-86

1927 "Crick'e Göre Terbiye İlmi: Manevî İnkişaf ve Terbiye"
Hayat, II, 34 : 146-148

1927 "Crick'e Göre Terbiye İlmi: Terbiyede Birlik"
Hayat, II, 35 : 167-168

1927 "Crick'e Göre Terbiye İlmi"
Hayat, II, 36 : 196-198

1927 "Crick'e Göre Terbiye İlmi: İrfan ve Mektep"
Hayat , II, 37 : 215-217

1927 "Devlet ve İrfan"
Hayat, II, 39 : 252-253

1927 "Romantiğin Felsefe ve Dünya Telakkisi"
Hayat, II, 41 : 286-287

1927 "Romantiğin Felsefe ve Dünya Telakkisi"
Hayat, II, 42 : 306-307

1927 "Şairin Kelime Dünyası"
Hayat, II, 43 : 327-328

1927 "Çocuk ve Hayal"
Hayat, II, 45 : 367-368

1927 "Yaşar'a Mektuplar"
Hayat, II, 46 : 395-396

1927 "Siyasî Telakkiler ve Cemiyet"
Hayat, II, 49 : 446-447

1927 "Eski Zaman- İlk Siyasî Cereyanlar"
Hayat, II, 50 : 466-467

1927 "Elen Eski Zamanının Devleti Hayat"
Hayat, II, 51 : 486-487

1927 "Klasik Tefekkür Devrinin Siyasî Fikirleri: a- Sokrates Hayat"
Hayat, III, 54 : 27-28

1927 "Klasik Tefekkür Devrinin Siyasî Fikirleri: b- Eflatun Devleti"
Hayat, III, 55 : 46-54

1927 "Klasik Tefekkür Dünyasının Siyasî Fikirleri: c- Aristoteles"
Hayat, III, 57 : 85-86

1928 "Eski Ellas'ın İktisadî Problemleri"
Hayat, III, 59 : 125

1928 "Eski Ellas'ın İktisadî Problemleri: b- Attika"
Hayat, III, 60 : 153-155

1928 "Eski Ellas'ın İktisadî Problemleri: c- Isparta"
Hayat, III, 61 : 166-167

1928 "Büyük İskender Devleti"
Hayat, III, 64 : 227-228

1928 "Elenist Devrin Devlet ve Cemiyet Telakkisi"
Hayat, III, 65 : 246-247

1928 "İslâm Dünyasının Bünyesi ve İnkişafı"
Hayat, III, 72 : 399

1928 "Roma Devleti"
Hayat, III, 73 : 405-406

1928 "a- Hristiyanlığın Cemiyet ve Devlet İdealleri"
Hayat, III, 75 : 449-451

1928 "b- Hristiyan Fikriyatı ve Devlet"
Hayat, III, 76 : 472-473

1928 "Devlet Adamı ve Ahlâkiyat"
Hayat, III, 77 : 496

1928 "Yaşar'a Mektuplar"
Hayat, IV, 80 : 24

Mustafa Nihat

1927 "Eski Edebiyatta Güzel"
Hayat, I, 15 : 282-283

1929 "İki Süngü Arasında"
Hayat, VI, 131 : 17-18

Mustafa Şekip

1926 "Çağların Tesanüdü ve İçtimaî Hayat"
Hayat, I, 1 : 13-15

1926 "Yazı Dili"
Hayat, I, 2 : 26

1927 "Makine ve Fikir Hayatı"
Hayat, I, 6 : 112-113

1927 "Darülfünûnların Milletler Arası Anlaşmaya Yardımları"
Hayat, I, 8 : 146-148

1927 "Türk İnkılâbının Felsefeye Tesiri"
Hayat, I, 9 : 164-165

1927 "Harb ve Medeniyet İkiliği"
Hayat, I, 15 : 284-285

1927 "Doğan Dünya"

Hayat, I, 16 : 307-308

1927 "İlk Gençlik"

Hayat, I, 16 : 320

1927 "Keyserling"

Hayat, I, 18 : 345-346

1927 "İstikbalin Harsı ve Ona Götüren Yol"

Hayat, I, 20 : 387-388

1927 "Ekümenik Hâlin Manası"

Hayat, I, 22 : 426-428

1927 "Terakki Meselesi ve Zamanımız Buhranı"

Hayat, I, 23 : 444-445

1927 "Zamanımız Buhranının Teşrihi"

Hayat, I, 24 : 464-465

1927 "Zamanımızın Vazifesi"

Hayat, I, 25: 485-486

1927 "Felsefe ve Hikmet"

Hayat, I, 26 : 505-507

1927 "Fert ve Cemiyet Mefhumları"

Hayat, II, 35 : 163-164

1927 "Terakki Fikrinin Menşe ve Tekâmülü: Kurûn-ı Evvelîde"

Hayat, II, 36 : 185-186

1927 ": Kurûn-ı Vustada"

Hayat, II, 37 : 205-207

1927 "Terakki Fikrinin Menşe ve Tekâmülü: Kurûn-ı Vustanın Kifayetsizliği"

Hayat, II,38 : 226-227

1927 "Terakki Fikrinin Menşe ve Tekâmülü: İntikal Devresinde"

Hayat , II, 39 : 244-247

1927 "Terakki Fikrinin Menşe ve Tekâmülü: François Bacon'un Zuhuru"

Hayat, II, 40 : 266-268

1927 "Terakki Fikrinin Menşe ve Tekâmülü: XVII'nci Asırda"

Hayat, II, 41 : 284-286

1927 "Terakki Fikrinin Menşe ve Tekâmülü: XVIII'inci Asra Girerken"

Hayat, II, 42 : 303-306

1927 "Terakki Fikrinin Menşe ve Tekâmülü: XVIII'inci Asırda"

Hayat, II, 43 : 324-325

1927 "Terakki Fikrinin Menşe ve Tekâmülü: XVIII'inci Asırda"
Hayat, II, 44 : 343-345

1927 "Terakki Fikrinin Menşe ve Tekâmülü: XVIII'inci Asırda"
Hayat, II, 45 : 365-367

1927 "Terakki Fikrinin Menşe ve Tekâmülü: XVIII'inci Asır Almanyası'nda"
Hayat, II, 46 : 386-387

1927 "Terakki Fikrinin Menşe ve Tekâmülü : XVIII'inci Asır Almanyası'nda"
Hayat, II, 47 : 406-407

1927 "Terakki Fikrinin Menşe ve Tekâmülü : XVIII. Asır Almanyası'nda"
Hayat, II, 49 : 443-444

1927 "Terakki Fikrinin Menşe ve Tekâmülü: XVIII. Asır Almanyası'nda"
Hayat, II, 50 : 464-466

1927 "Terakki Fikrinin Menşe ve Tekâmülü: XIX'uncu Asra Girerken"
Hayat, II, 51 : 485-486

1927 "Terakki Fikrinin Menşe ve Tekâmülü: XIX. Fransız Asrının İlk Nısfında"
Hayat, II, 52 : 505-506

1927 "Üç Yeni Uzuv"
Hayat, III, 53 : 7-8

1927 "Kant Hiç Kabahatsiz midir?"
Hayat, III, 53 : 16-17

1927 "Terakki Fikrinin Menşe ve Tekâmülü: XIX'uncu Alman Asrının İlk Nısfında"
Hayat, III, 55 : 45-46

1927 "Terakki Fikrinin Menşe ve Tekâmülü: XIX'uncu Almanya Asrının İlk Nısfında"
Hayat, III, 56 : 63-64

1927 "Terakki Fikrinin Menşe ve Tekâmülü: XIX'uncu Alman Asrının İlk Nısfında"
Hayat , III, 57 : 83-84

1927 "Hegel'in Sanat Nazariyesi"
Hayat, III, 58 : 103-105

1928 "Terakki Fikrinin Menşe ve Tekâmülü: XIX'uncu Alman Asrının İlk Nısfında"
Hayat, III, 59 : 124-125

1928 "Siyaset ve İçtimaiyat"
Hayat, III, 60 : 146-147

1928 "M. Kidynokes'un İçtimaiyatı ve Terakki"
Hayat, III, 61 : 163-164

1928 "Terakki Fikrinin Menşe ve Tekâmülü: Hegel'in Ölümünden Sonra"
Hayat, III, 63 : 203-205

1928 "Sormaz mıyız?"
Hayat , III, 63 : 205-206

1928 "Terakki Fikrinin Menşe ve Tekâmülü: Darwin'in Zuhuru"
Hayat, III, 71 : 365-366

1928 "Terakki Fikrinin Menşe ve Tekâmülü: İngiliz Tekâmülcülüğüne Göre Terakki Fikri"
Hayat, III, 74 : 428-430

1928 "Terakki Fikrinin Menşe ve Tekâmülü: Bedbinler ve Münekkitler"
Hayat, III, 75 : 448-449

1928 "Terakki Fikrinin Menşe ve Tekâmülü: Tereddüt ve Buhran"
Hayat, III, 77 : 490-491

1928 "Terakki Fikrinin Menşe ve Tekâmülü: Tereddüt ve Buhran"
Hayat, III, 78 : 513-515

1928 "Gençlik Ruhiyatından Bir Sayfa"
Hayat, IV, 79 : 2-3

1928 "Terakki Fikrinin Menşe ve Tekâmülü: Tereddüt ve Buhran"
Hayat, IV, 81 : 43-44

1928 "Terakki Fikrinin Menşe ve Tekâmülü: 1870'ten Zamanımıza Kadar"
Hayat, IV, 82 : 67-68

1928 "Terakki Fikrinin Menşe ve Tekâmülü: 1870'ten Zamanımıza Kadar"
Hayat, IV, 83 : 85-87

1928 "Terakki Fikrini Niçin Yazdım?"
Hayat, IV, 86 : 147-148

1928 "Kadın Ruhunda Bir Gezinti"
Hayat, IV, 96 : 226-227

1928 "Anadolu Türküleri ve Musiki İstikbalimiz"
Hayat, IV, 99 : 417-418

1928 "Kaldırımlar'ın Necip Fazıl'ı "
Hayat, IV, 103 : 497-498

1928 "Bergson ve Gençlik"
Hayat, V, 108 : 61-62

1929 "Bir Arzu"
Hayat, V, 115 : 203

1929 "Metafizik"
Hayat, V, 118 : 268

1929 "Şuurun Bilavasıta Mu'taları Hakkında"
Hayat, V, 122 : 343-344

1929 "Hayat ve Madde"
Hayat, V, 123 : 363-364

1929 "Genç Ressamlar Sergisi Arefesinde"
Hayat, V, 125 : 403

1929 "İhtimalîlik ve Yakîn"
Hayat, V, 127 : 444

1929 "Parça Fikir Değil Bütün Fikir Lâzım"
Hayat, V, 129 : 481

1929 "Üç Medeniyet"
Hayat, VI, 132 : 23-24

1929 "Kime Şikâyet Etmeli"
Hayat, VI, 133 : 44-45

1929 "Ressamlarımızı Anlamak İçin"
Hayat, VI, 143 : 1-2

MUTLUAY, Rauf

1973 *50 Yılın Türk Edebiyatı*
İst.: İş Bankası Kültür Yay.

Nafi Atuf

1929 "Bir Yılın Maarif Hareketini Yazarken"
Hayat, V, 110 : 103-104

Nahit Sırrı

1928 "Roman, Büyük Hikâye ve Hikâye Hakkında Bazı Mülâhazalar"
Hayat, IV, 77 : 494-495

1928 "Roman, Büyük Hikâye ve Hikâye Hakkında Bazı Mülâhazalar"
Hayat, IV, 78 : 511-512

1928 "Roman, Büyük Hikâye ve Hikâye Hakkında Bazı Mülâhazalar"
Hayat, IV, 80 : 25-26

1928 "Roman ve Hikâyelere Dair Mülâhazalar"
Hayat, IV, 83 : 83-85

1928 "Seyahat Edebiyatı Hakkında Düşünceler"
Hayat, IV, 86: 148-150

1928 "Seyahat Edebiyatı Hakkında Düşünceler"
Hayat, IV, 87: 167-169

1928 "Roman Tasniflerine Dair Son İzah"
Hayat, IV, 88 : 187-188

1928 "Edebiyatta Başka Sanatlar"
Hayat, IV, 91 : 247-249

1928 "Fransa'nın Kadın Edipleri"
Hayat, IV, 92 : 273-274

1928 "Temsil Sanatında Heyecanların Hududu"
Hayat, IV, 94 : 309-311

1928 "Yeşil Gece Hakkında"
Hayat, IV, 102 : 471-472

1928 "Romanlarda Plân ve Tesadüf Meselesi"
Hayat, IV, 103 : 489-490

1928 "Suda Halkalar"
Hayat, IV, 104 : 508

1928 "Temsil Sanatı Hakkında Birkaç Düşünce"
Hayat, V, 105 : 14-15

1928 "Senenin Edebî Hareketleri"
Hayat, V, 106 : 26

1928 "Kör"
Hayat, V, 107 : 57-58

1929 "1929 Senesine Girerken"
Hayat, V, 110 : 113-114

1929 "Sigrid Undset"
Hayat, V, 112 : 158-159

1929 "Bizde ve Fransa'da Tiyatro Tenkidi Edebiyatı"
Hayat, V, 113 : 176

1929 "Romanı Bitiriş Tarzları"
Hayat, V, 115 : 204-205

1929 "Alman Edebiyatı'nda Lessing"
Hayat, V, 116 : 234-235

1929 "Bir Emir ve Bir Kitap Hakkında"
Hayat, V, 118 : 277

1929 "Loti'den Yeni Bir Kitap"
Hayat, V, 121 : 327-328

1929 "Fransa'nın Bugünkü Münekkitleri"
Hayat, V, 122 : 437-438

1929 "Bir Seyahat Kitabı"
Hayat, V, 123 : 378-379

1929 "İsveç Edebiyatına Dair"
Hayat, V, 124 : 392-393

1929 "Fransız Edebiyatında Dünkü ve Bugünkü Tarih"
Hayat, V, 125 : 414-415

1929 "Gösta Berling Efsanesi"
Hayat, V, 126 : 431-432

1929 "İnkılâbımız Hakkında Bir Garp Kitabı"
Hayat, V, 127 : 454

1929 "Cromwell'e Dair Bir Eser"
Hayat, V, 128 : 475-476

1929 "Edebiyat Tarihleri Hakkında Bir Makale Vesilesiyle"
Hayat, V, 129 : 493-494

1929 "Fransız Edebiyatında Romenler"
Hayat, V, 130 : 517-518

1929 "Kessel'in Son Romanı"
Hayat, VI, 132 : 27-28

1929 "Erromango"
Hayat, VI, 141 : 14-16

1929 "Salammbo"
Hayat, VI, 144 : 8-10

1929 "Emilia Galotti"
Hayat, VI, 146 : 7-8

Necmettin Sadık

1926 "İlim ve Siyaset"
Hayat , I, 1 : 3-4

1927 "Kadınlar Erkekleşiyor mu?"
Hayat , I, 10 : 184-185

1927 "İntiharlar Neden Çoğalıyor?"
Hayat , I, 14 : 261-262

Necmi

1928 "Petöfi'den Parçalar"
Hayat, III, 64 : 240

Nurettin İbrahim

1929 "Edirne Asar-ı Atika Müzesi"
Hayat, VI, 145 : 6-7

Nuri Refet

1928 "Millî Marş, İstiklâl Marşı"
Hayat, III, 72 : 387-388

Nurullah Atâ

1927 "Tiyatro Hakkında"
Hayat, I, 13 : 257

Nusret Kemâl

1929 "Fotoğraf Neler Yapıyor?"
Hayat, VI, 142 : 12

OKTAY, Ahmet

1993 *Cumhuriyet Dönemi Edebiyatı*
Ank.: Kültür Bakanlığı Yay.

Orhan Sadettin

1929 "Türk Felsefe Cemiyeti"
Hayat, V, 110 : 115-116

1929 "Metafizik"
Hayat, V, 120 : 315-316

1929 "Bir Tenkide Cevap"
Hayat, V, 129 : 495-496

1929 "Aristo'ya Hürmet"
Hayat, VI, 132 : 25-26

1929 "Şahsiyete Girişmeyelim"
Hayat, VI, 134 : 69-70

1929 "Lessing"
Hayat, V, 114 : 197-198

Osman

1926 "Menfî Adam"
Hayat , I, 3 : 52

1927 "Asrî Adam"
Hayat, I, 9 : 173

1928 "Mektep ve Terbiye Hareketleri"
Hayat, III, 60 : 158-160

Osman Şevki

1928 "Bir Tetkikin Esassızlığı"
Hayat, III, 62 : 194-195

Refik Ahmet

1929 "Edebiyat Dersinde Ne Okutmalı?"
Hayat, VI, 139 : 7-8

Reşat Nuri

1927 "Tiyatromuzun Bugünkü Hâli"
Hayat, I, 10 : 196-197

1927 "Tiyatromuzun Bugünkü Hâli"
Hayat, I, 13 : 256-257

1927 "Tiyatromuzun Bugünkü Hâli"
Hayat, I, 19 : 374-375

1928 "Garp Edebiyatı Haberleri"
Hayat, V, 106 : 24-25

1928 "Edebiyat Haftası"
Hayat, V, 107 : 48

1929 "Garp Edebiyatı Haberleri"
Hayat, V, 113 : 175

Refet Avni

1927 "Dostoyevski"
Hayat, I, 19 : 367-372

Reşat Şemsettin

1928 "Ders Senesi Sonunda"
Hayat, IV, 82 : 75-76

Rıdvan Nafiz

1927 "Ukraynalılar"
Hayat, I, 10 : 189-192

1927 "Ukraynalılar"
Hayat, I, 11 : 214-216

1927 "Ukraynalılar: Taras Şevçenko"
Hayat, I, 12 : 235-237

1927 "Bir Çek Şairi"
Hayat, II, 32 : 105-106

1927 "Tarih-i Tuhfetü'l-Garip"
Hayat, II, 48 : 434-435

1927 "Leh Edebiyatından Tercümeler"
Hayat, V, 120 : 304-305

Sabit Sabi

1929 "İstikbalin Tiyatrosu"
Hayat, VI, 136 : 8-10

1929 "Egmont"
Hayat, VI, 142 : 7-8

Sadri Ethem

1927 "Türk İnkılâbının Karakteri"
Hayat, II, 29 : 53-54

Saffet Örfi

1927 "Enis Behiç'in Miras'ı "
Hayat, II, 43 : 335-336

1927 "Şair ve Cemiyet"
Hayat, II, 47 : 407-408

Sait Nazif

1928 "Gençliğe Dair"
Hayat, IV, 79 : 8

Selim Sırrı

1926 "Yeni Terbiye Cereyanları"
Hayat, I, 3 : 53-54

1926 "Decroly Mektebi"
Hayat, I, 4 : 78

1927 "Decroly Mektebi"
Hayat, I, 5 : 93

1927 "Decroly Mektebi"
Hayat, I, 6 : 114-115

1927 "Japonya'da Terbiye"
Hayat, I, 10 : 197-198

Seniha Sami

1926 "İçtimaî Sa'y"
Hayat, I, 2: 33-35

1926 "İçtimaî Tetkik Nasıl Yapılır?"
Hayat, I, 4 : 65-66

1927 "İçtimaî Sa'y Nasıl Tatbik Edilir?"
Hayat, I, 7 : 133-134

1927 "Çocuk Salâhı"
Hayat, I, 19 : 364-365

1928 "Lord Byron"
Hayat, III, 66 : 275-278

1928 "Phédre Piyesi ve Phédre Rolü"
Hayat, III, 69 : 336-338

1928 "İbsen"
Hayat, III, 74 : 439-441

1928 "Walter Scott"
Hayat, IV, 81 : 54-57

1928 "XIX. Asırda İngiliz Hikâyenüvisleri"
Hayat, IV, 85 : 128-129

1928 "Göl Şairleri"
Hayat, IV, 88 : 190-191

1928 "İhtilâlciler ve Keats"
Hayat, 89 : 207-210

1928 "Pleiade Şairleri"
Hayat, IV, 94 : 307-309

1928 "İki Cihan Arasında Münazaa "
Hayat, IV, 95 : 329-330

1928 "Şimdiki Fransız Hikâyecileri"
Hayat, IV, 99 : 410-411

1928 "Şimdiki Fransız Hikâyecileri"
Hayat, IV, 100 : 437-438

1929 "Figaro'nun İzdivacı"
Hayat, VI, 138 : 8-10

1929 "Tennyson"
Hayat, VI, 144 : 12-14

STRIEGLER, Kurt

1927 "Musikinin İnkişafı"
Hayat, I, 15 : 285-286

1927 "Çingene Musikisi"
Hayat, I, 26 : 513-515

Şevket Aziz

1929 "İrade Kırıcılar"
Hayat, V, 119 : 281-282

Şeyhzâde Burhan

1927 "Bediiyat Meseleleri"
Hayat, II, 33 : 133-134

1927 "Bediiyat Meseleleri"
Hayat, II, 34 : 154-155

1927 "Bediiyat Meseleleri"
Hayat, II, 35 : 174-176

1927 "Eflatun ve Bediiyat"
Hayat, III, 56 : 64-65

Şevket Hilmi

1927 "Seyahat İntibaları"
Hayat, II, 36 : 189-193

Tok Sözlü Kâri

1927 "Arzuladığımız Sanat"
Hayat, II, 43 : 337

1928 "Yedi Meş'ale: Yedi İddialı Genç"
III, 76 : 473-474

ÜLKÜTAŞIR, M. Şakir

1991 *Atatürk ve Harf Devrimi*
Ank.: Türk Dil Kurumu Yay.

V.

1928 "Anglo-Sakson Edebiyatının Tesirleri ve Hususiyetleri"
Hayat, III, 75 : 451

Vahit

1927 "Musa'nın Heykeli"
Hayat, I, 26 : 508-513

1927 "Empresyonizm"
Hayat, II, 31 : 88

1927 "Sanattan Zevk Almanın Yolu ve Asar-ı Sanatın Ehemmiyeti"
Hayat, II, 33 : 127-128

1927 "Meduz'un Salı"
Hayat, II, 34 : 152-154

1927 "Milot Venüsü"
Hayat, II, 35 : 173-174

1927 "Semadirek Muzafferiyeti"
Hayat, II, 36 : 193-195

1927 "Ciyokonda"
Hayat, II, 37 : 213-215

1927 "Etoile Tak-ı Zaferi"
Hayat, II, 38 : 233-235

1927 "Belçika'da Rubens Şenlikleri"
Hayat, II, 40 : 269-275

1927 "Kena Velimeleri"
Hayat, II, 42 : 313-314

1927 "Dojlar Sarayı"
Hayat, II, 43 : 333-334

1927 "Elhamra" *Hayat*, II, 46 : 389-394

1927 "Cumhuriyet'in Muzafferiyeti"
Hayat, II, 47 : 414

1927 "Parlamento Sarayı"
Hayat, II, 49 : 453-454

1927 "Mızraklar yahut Preda'nın Teslimi"
Hayat, II, 50 : 473-474

1927 "Westminister Kilisesi"
Hayat, II, 52 : 513-514

1927 "Moskova'da Kremlin"
Hayat, III, 56 : 74-75

1927 "Sanat Nokta-i Nazarından Zafer Abidesi"
Hayat, III, 57 : 89-92

1928 "Versailles Sarayı"
Hayat, III, 58 : 113-114

1928 "Ugolino ve Çocukları"
Hayat, III, 59 : 132-136

1928 "Kırık Desti"
Hayat, III, 60 : 152-153

1928 "Arkadia Çobanları"
Hayat, III, 64 : 234-235

1928 "Güzel Bağçevan Kızı"
Hayat, III, 69 : 333-335

1928 "La Cena"
Hayat, III, 72 : 385-387

1928 "Albrecht Durer"
Hayat, III, 74 : 432-438

1928 "Süleymaniye Camiî ve Türk Sanatı Hakkında Malûmat"
Hayat, III, 75 : 453-461

1928 "Galuriya ve Yaktis"
Hayat, III, 75 : 452

1928 "Galuriya ve Yaktis"
Hayat, III, 76 : 477-482

1928 "Hypolyte Taine"
Hayat, III, 77 : 501-503

1928 "Taine ve Sıfat Felsefesi"
Hayat, III, 78 : 515-521

1928 "Vagner"
Hayat, IV, 80 : 27-33

1928 "Aya Sixtus Meryemi"
Hayat, IV, 82 : 74-75

1928 "Madam Vigée Lebrun"
Hayat, IV, 92 : 278-280

1928 "Lenbach"
Hayat, IV, 93 : 301-302

1928 "Cumhuriyet Abidesi"
Hayat, IV, 94 : 320

1928 "Bonat"
Hayat, IV, 95 : 338-339

1928 "Corot"
Hayat, IV, 96 : 351-357

1928 "Sanatın Ehemmiyeti ve Faydası"
Hayat, IV, 100 : 427-428

1928 "Bazı Sanat Istılahları Hakkında Mütalaalar"
Hayat, IV, 101 : 450-451

1928 "Murillo"
Hayat, IV, 102 : 478-480

1928 "Van Dyck"
Hayat, IV, 104 : 520-522

1928 "Rodin ve Sanat"
Hayat, V, 105 : 4-5

1928 "Sanat Hareketleri"
Hayat, V, 106 : 34-36

1928 "Sanatta Realizm"
Hayat, V, 107 : 54-56

1928 "Sanatkâr ve Güzellik"
Hayat, V, 108 : 75-78
1929 "Temsil Tarzı"
Hayat, V, 112 : 155-157
1929 "Sanatta Hareket"
Hayat, V, 113 : 171-173
1929 "Sanatta Hareket"
Hayat, V, 114 : 192-194
1929 "Dertli Hakkında"
Hayat, V, 116 : 228
1929 "Sanatta Hareket"
Hayat, V, 117 : 254-256
1929 "Resim ve Renk"
Hayat, V, 119 : 294-297
1929 "Kadının Güzelliği"
Hayat, V, 121 : 333-334
1929 "Bugünkü Ruhlar"
Hayat, V, 122 : 354-356
1929 "Bugünkü Ruhlar"
Hayat, V, 123 : 374-377
1929 "Sanatta Fikir"
Hayat, V, 124 : 386-388
1929 "Sanatta Fikir"
Hayat, V, 125 : 407-413
1929 "Çocuğun Bedîî Terbiyesi"
Hayat, V, 126 : 426-427
1929 "Sanatta Esrarengizlik"
Hayat, V, 128 : 466-468
1929 "Fidias ve Michelangelo"
Hayat, V, 130 : 514-516
1929 "Fidias ve Michelangelo"
Hayat, VI, 132 : 33-36
1929 "Artistlerin Faydası"
Hayat, VI, 134 : 60-63
1929 "Amerikan Darülfünûn ve Müzeleri"
Hayat, VI, 137 : 4-6

1929 "Amerikan Darülfünûn ve Müzeleri"
Hayat, VI, 138 : 4-7

Vasfi Mahir

1929 "Yeni Edebiyat İçinde Eski Estetik Zihniyet"
Hayat, V, 125 : 418-419

1929 "Faruk Nafiz ve Sanatı"
Hayat, VI, 134 : 72-73

Velet Çelebi

1927 "Süleyman Çelebi Mevlidi ve Me'hazlar"
Hayat, II, 45 : 374-376

1927 "Süleyman Çelebi Mevlidi ve Me'hazlar"
Hayat, II, 46 : 397

YALÇIN, Alemdar

1997 *Sosyal ve Siyasî Değişmeler Açısından Cumhuriyet Dönemi Türk Romanı*
Ank.: Günce Yay.

Yaşar Nabi

1928 "Charles Baudelaire ve Hayatı" 02
Hayat, IV, 83 : 101-1

Yusuf Ziya

1927 "Anadolu'da Alevi Köyleri ve Bunların İtikat ve Adetleri"
Hayat, III, 56 : 67-68

1928 "Anadolu'da Alevi İtikatları"
Hayat, III, 58 : 105-106

1928 "Anadolu'da Alevi İtikatları"
Hayat, III, 59 : 138-140

1928 "Anadolu'da Alevi İtikatları"
Hayat, III, 60 : 155-156

1928 "Bir Tenkide Cevap"
Hayat, III, 63 : 217

1928 "Tahtacı Oymaklarına Dair Bilgiler"
Hayat, III, 68 : 315-316

Zakir Kadri

1928 "Maksim Gorki"
Hayat, IV, 85 : 126-127

1928 "Tolstoy"
Hayat, IV, 92 : 289-300

Zeki Mesut

1926 "Avrupalılaşmak, Asrîleşmek"
Hayat, I, 4 : 67

1927 "An'anecperestlik, Milliyetperverlik"
Hayat, I, 6 : 113-114

1927 "Vatanperverlik, Vatandaşlık"
Hayat, I, 7 : 134-135

1927 "Muzır Neşriyat"
Hayat, I, 9 : 174-175

1927 "İçtimaî Nizam: İnzibat-İhtisas"
Hayat, I, 12 : 227-228

1927 "İçtimaî Nizam: Tesanüt-Ahlâk"
Hayat, I, 14 : 274-275

1927 "İçtimaî Nizam: Asrî Devlet Telakkisi"
Hayat, I, 16 : 313-314

1927 "Çin Uyanıyor"
Hayat, I, 18 : 353-354

1927 "İkinci Bir Alsas Loren: Besarabya"
Hayat, I, 20 : 394-395

1927 "Faşist İtalyan Emperyalizmi"
Hayat, I, 23 : 453-455

1927 "Almanya ve Şark Âlemi"
Hayat, II, 27 : 16-17

1927 "Şark-Garp Mücadelesi"
Hayat, II, 30 : 66-68

1927 "Alman İttihad-ı Millîsinin Tekâmülü"
Hayat, II, 35 : 165-166

1927 "İlim ve Sanatın Himayesi"
Hayat, II, 36 : 195-196

1927 "Faşizmin Devlet Telakkisi"
Hayat, II, 39 : 246-248

1927 "Macar İntibahı"
Hayat, II, 44 : 353-354

1927 "İspanyol Direktuvarının Devlet Telakkisi"
Hayat, II, 51 : 488-493

Ziyacttin Fahri

1926 "Cousin'in Hayatına Bir Nazar"
Hayat, I, 2 : 28-33

1927 "Erzurum'da Selçuki Eserleri"
Hayat, I, 8 : 149-151

1927 "Halk Edebiyatına Ait Bir Eser"
Hayat, I, 9 : 178-179

1927 "Pragmatizm"
Hayat, I, 12 : 224-225

1927 "Hukuk, İçtimaiyat ve Felsefe"
Hayat, I, 14 : 265-266

1927 "Bayburtlu Zihni"
Hayat, I, 15 : 283-284

1927 "Harsımıza Ait Vesikalar"
Hayat, I, 17 : 327-328

1927 "Sanatın Mahiyet ve Menşei"
Hayat, I, 18 : 354-355

1927 "Mecmua-i Mevlana"
Hayat, I, 19 : 363-364

1927 "Halk Şairleri"
Hayat, I, 24 : 480

1927 "Berrak Baba Risalesi"
Hayat, II, 29 : 55

1927 "Karesi Meşahiri"
Hayat, II, 32 : 116

1927 "Harputlu Bir Şair"
Hayat, III, 57 : 94-95

1927 "Türk Edebiyatı Tarihi"
Hayat, III, 63 : 214

1927 "Erzurum Şairlerine Dair"
Hayat, III, 76 : 486
1928 "Gençliğe Dair Düşünceler"
Hayat, IV, 79 : 17-18
1928 "Beyaz Zambaklar Memleketinde"
Hayat, IV, 80 : 38-39
1928 "Bayburtlu Zihni"
Hayat, IV, 86 : 150
1928 "Yeni İçtimaiyat Dersleri"
Hayat, IV, 86 : 157-158
1928 "Ankaralı Bir Şair"
Hayat, IV, 88 : 188-189
1928 "Bayburtlu Zihni" *Hayat*, IV, 88 : 202
Hayat, IV, 88 : 202
1928 "Yeni İçtimaiyat Dersleri"
Hayat, IV, 88 : 202-204
1928 "Dertli"
Hayat, IV, 96 : 359-360
1928 "Faruk Nafiz'in İçtimaî Cephesi"
Hayat, IV, 108 : 78
1929 "Halk Bilgisi Mecmuası"
Hayat, IV, 112 : 154
1929 "Claude Bernard'ın Felsefesi"
Hayat, V, 120 : 305-306
1929 "Claude Bernard'ın Felsefesi"
Hayat, V, 122 : 357-358
1929 "Tarihî Maddeciliğin Işığında Edebiyat"
Hayat, V, 125 : 416-417

****

1988 *Birinci Müzik Kongresi*
Ank.: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay.
1992 *Meydan Larousse Büyük Lügat ve Ansiklopedi*
İst.: Sabah Gazetesi Yay.

***

1927 "Berlin'de Komedi Tiyatrosu"
Hayat, I, 5 : 110

1927 "Eşraf Sınıfı"
Hayat, I, 19 : 378

1927 "Bir Numune Şehri İnşası"
Hayat, I, 25 : 493-495

1927 "Mimarî Üstadının Ölümü"
Hayat, II, 34 : 149-151

1927 "Akademi Meselesi Konusundaki Anketimiz"
Hayat, II, 48 : 424-427

1927 "Büyük Gazi'nin Heykellerinin Resm-i Küşadı"
Hayat, II, 49 : 469-473

1927 "Zafer Abidesi"
Hayat, III, 53 : 9-12

1928 "Tenassur Hadisesi"
Hayat, III, 62 : 181-183

1928 "Dinî İdealizm"
Hayat, III, 72 : 394

1928 "Türk Felsefe Cemiyeti" *Hayat*, IV, 81 : 52
Hayat, IV, 81 : 52

1928 "Dil Encümeni'nin Raporu"
Hayat, IV, 91 : 245

1928 "Lahikalar Nasıl Yazılır?"
Hayat, IV, 91 : 252

1928 "İstikbalde Kadın"
Hayat, IV, 92 : 265-266

1928 "Yeni İmlâda Dikkat Olunacak Hususlar"
Hayat, IV, 92 : 274

1928 "Şekkâliyet: Umumî Fikirler"
Hayat, IV, 93 : 292

1928 "Mürekkep İsimler"
Hayat, IV, 95 : 343

1928 "El Faaliyetleri ve Terbiye"
Hayat, IV, 101 : 457-458

1928 "Matbuat Arasında Bir Hafta"
Hayat, V, 109 : 100

1929 "Millet Mektepleri Açıldı"
Hayat, V, 111 : 132

1929 "Seçme Halk Şiirleri"
Hayat, V, 113 : 180

1929 "Öz Dilimiz İçin"
Hayat, V, 117 : 241

1929 "Hafta İçinde"
Hayat, V, 129 : 500

1929 "Millî Şair M. Emin'in 60. Yıldönümünde"
Hayat, VI, 134 : 64-68

1929 "Hayat ve Neşriyat"
Hayat, VI, 135 : 24

1929 "Teknik Mektepler Hakkında Nutuk" *Hayat*, Hayat , VI, 137 : 2-3
Hayat, VI, 137 : 2-3

1929 "Hayat ve Neşriyat" *Hayat*, VI, 137 : 23
Hayat, VI, 137 : 23

1929 "Yeni Sene"
Hayat, VI, 138 : 23-24

1929 "Ankara Darülfünûnu"
Hayat, VI, 140 : 24

1929 "Mühim Bir Nutuk"
Hayat, VI, 141 : 3-4

1929 "İkinci Devre"
Hayat, VI, 141 : 24

1929 "Hayat ve Neşriyat" *Hayat*, VI, 144 : 16
Hayat, VI, 144 : 16

1929 "Ticaret Mekteplerinde Gaye ve Tedrisat Plânı Meselesi"
Hayat, VI, 146 : 9-10

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ